DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

DE PROFANIS ET SACRIS VETERIBVS RITIBVS.

DE VETERIBVS AEGYPTIORVM RITIBVS.

Auctore
Ioanne Baptiſta Caſalio Romano.

ROMAE,
Ex Typographia Andreę Phæi. MDCXLIV.

Superiorum permiſſu.

Tr. R
C 334 D

Eminentiſs.& Reuerendiſs. D.

D. IVLIO MAZZARINO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

IO: BAPTISTA CASALIVS ROMANVS F.

GRATVLATVR Tibi, Eminentiſsime Princeps, non ſolum noſtra hæc Vrbs, in qua natus, & educatus es; verum & vniuerſus Chriſtianus Orbis; non propter opulentiam, & honores, quos conſequi potuiſti; quoniam hæc fragilia, & vitrea, dum ſplendent, ſæpe franguntur, ſed certè quod tuo ingenio, & prudentia merueris aſsiſtere conſilijs Ludouici XIII. eiuſdemque filij Ludouici XIIII. potentiſsimorum, & Maximorum Regum terrarum in Gallijs, de quorum potentia

Magnus

382282

Magnus Gregorius Romanus Pontifex, & Eccleſiæ totius lumen vix primo elapſo ſæculo; cum primum Francorum ſplendor, & potentia eluceſcere videbatur, ſcribens ad Childebertum Regem lib. 5. Regiſtr. epiſt. 6. ſic teſtatur. Quanto cæteros homines Regia dignitas antecellit, tanto cæterarum gentium Regna Regni veſtri profecto culmen excellit; quicquid autem cęteri Reges ſe gratulantur habere, habetis; ſed ipſi in hac re vehementius ſuperantur, quoniam hoc principale bonum non habent, quod habetis, &c. *Hoc igitur Te conſequutum fuiſſe magnum eſt, ſed quod abſque alicuius Principis opera, nec aliquo gentis tuæ præuio famulatu erga Chriſtianiſsimam Coronam, ſed præclaris tantum, & ingentibus officijs, quæ Tu in illam contuliſti, hunc gradum fueris conſequutus; hoc profecto magnum, & iuxta Tibi, Galliæque glorioſum, exiſtimari debet.*

At vero, quod Tu Iuſti, & Inuictiſ-

ſimi

ſimi Regis Ludouici XIII. adepto fauore, nec non & Aermandi Cardinalis à Richelieu, tunc Regni clauum tenentis; ipſi vnanimes Te in partem conſiliorum, & curarum vocauerint, ac Te magno animi ardore ad Cardinalatus gradum nominauerint, poſteaque ijsdem in ſummum Cælum ſublatis; non minus à Chriſtianiſsima Regina, quam à Dynaſtis omnibus promotus fueris, hoc maximum eſt, & alteri forſan recenti memoria non conceſſum.

Memini ego, Eminentiſsime Princeps, quod cum anno Milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo eſſem Gratianopoli, quæ eſt prouinciæ Delphinatus caput apud fel. mem. Io: Franciſcum Cardinalem à Balneo, tunc Nuncium Apoſtolicum ad Ludouicum XIII. ibi cum tota aula reſidentem; & cum interim omnem Sabaudiam, & Pedemontij partem à Ducis Caroli Emanuelis Imperio arma prædicti Regis occupaſſent: Tu vero à Sanctiſsimo Pontifice Vrbano ad illa componenda miſſus fueris;

tunc

tunc Cardinalis à Balneo Te ad primum colloquium cum ipſo Rege duxit: Ac vidi ego iam præſens, quanta animi alacritate Rex ille Te ob inſignes mores, & præclarum animum tuum, vt Pacis præcurſorem, exceperit: Memoriæ habeo etiam omnes illos Populos audito aduentu tuo, quamuis alias conſternatis animis propter infauſtos bellorum illorum euentus, mentes primum reuocaſſe, metu diſiectas; ac etiam demum lætitia exultaſſe ob pacem, quam à Te firmari reuera ſibi perſuaſerant; vt plurimi ex his gentibus propterea à me tunc requiſierint, an eſſes Tu ſanguinis affinitate Summo Pontifici coniunctus? ac ſacra purpura inſignitus? vel alicuius ex primarijs Eccleſiæ Antiſtes? ſed hæc parum à prudentibus pendenda ſunt; quoniam Populi amores, & plauſus breues, & aliquando etiam infauſti eſſe ſolent. Hoc vero ſatis admirari potius poſſum, quod Tu ipſemet præſagiſti felices euentus tuos, vt ex familiari ſermone, quem mecum habere voluiſti, conijcere mi-

bi poſtea

hi poſtea non fuit difficile.

Iſtud vnum minimè prætermittendum eſt; quod in procinctu cum eſſent acies aduerſæ, vt inter ſe acriter in Inſubria dimicarent, Tu Pacis nuncius hilari vultu ſtatim equo inſiſtens apparuiſti, vnde proſpectu Tuo ſedatis animi motibus exercitus illi ob reuerentiam filialem erga Sanctiſsimum Vrbanum, tuorum officiorum interuentu depoſito furore, ac armis conquieuerunt, nec multo poſtea ſe ſe pace reconciliarunt.

Hoc vero inſigne factum ſanctiſsimus Vrbanus ſic magni fecit, vt cum depingi curauiſset apud Vaticanum in ſuo intimo ambulacro illos exercitus hinc inde diſpoſitos, Te eorum in medio repræſentari iras, & diſsidia frænantem, & componentem; illamque picturam ſcio ego Sanctiſſimum Pontificem pluribus Principibus tanquam ſingulare apud poſteros gloriæ Tuæ monumentum exibuiſſe.

Sed hæc vlterius addam, quod in Regno Galliæ, in quo ſub alijs Regentibus Fœmi-

¶ *nis*

nis ortas vidimus ſeditiones, ac Ciuilia bella, & ſimul hæreſim omnia profana; & ſacra penitus deuaſtantem: Tu contra ope, conſilio, & prudentia tua feciſti, vt quietum, & tranquillum iſtud Regnum permaneat, quod à Rege ætate prouectiore magna tranquillitate regatur; vt ſummo iure prudentiſſimus ille Cardinalis à Richeliù ſæpius retulerit: Non alium vnquam genij ſibi ſimilis præter te bonum comperijſſe.

Sed hoc noſtrum, & totius Italiæ negocium recens eſt, quod hiſce præteritis menſibus, cum penes nos Italos omnia in armis eſſent, quorum malorum adhuc remanent reliquiæ; (vtinam ne diu ſuperſint). Tu in animum Chriſtianiſſimæ Reginæ induxiſti; vt illius opera, exemplo Chriſtianiſſimorum Regum, diſsidia componerentur, eiuſque auſpicio, & imperio ſubſequuta eſt per vniuerſam Italiam Pax ſummoperè omnium votis exoptata.

Magna certè hæc ſunt inter alia egregia facinora, quæ Tu patraſti, vt in eorum

quolibet

quolibet potuiſſes aſſequi gloriam alterius cuiuſque Hærois; ſed hæc ſimul omnia, nihil ſunt in comparatione eorum, quæ tibi remanent exequenda; ſcilicet vt dum Chriſtianiſſimus Ludouicus XIIII. in impuberi eſt adhuc ætate; Tu ſolita prudentia, animum Chriſtianiſſimæ Reginæ diſponas, ac in eumdem Regem inſtilles opportuna conſilia ad Pacem cum Chriſtianis Principibus maximè in proprio Galliæ Regno conciliandam; quoniam pomerium, & confinia illius ita in præſens ſunt dilatata, vt vberius ampliari non poſſint; & vt ille omnia arma, ac totius Italiæ vires, imitando Regem ſanctum Ludouicum Nonum, ac alios progenitores ſuos contra communem inimicum Ottomanum conuertat, ac illo euerſo Imperio valeat ipſe Rex ſanctiſſimum Redemptoris noſtri ſepulchrum ſibi vendicare, ſimulque terram illam aliàs promiſſionis, mox ſanctam, nunc à Barbaris occupatam; vt inde Rex ipſe in Cœlum, ſicuti oracula præſeferunt, ſpolijs, & gloria onuſtus attollatur.

At mihi ſi daretur ſuper hoc alloqui Reginam Chriſtianiſsimam, non alijs certè verbis vterer, quam quibus ſanctus Leo in epiſt. ad Imperatorem Theodoſium, quæ eſt in Concilio Calcedonenſi. Defendite contra Hæreticos inconcuſſum Eccleſiæ ſtatum, vt & veſtrum Chriſti dextra defendat Imperium.

Ego vero, Eminentiſsime Princeps, vt hoc vltimum ſenectutis meæ tempus non inane penitus conſumerem; De Veteribus quibuſdam Ritibus Collectanea ſcripſi; hæc Tibi lubens dico, & ſacro; vt ſic obſequium Tibi præſtitiſſe credam. Reſtat, vt Tu ſicut magna, & heroica diſponis, & geris, mea non deſpicias, ſed oculo ita benigno minimum hoc opus reſpicias, vt per manus virorum tuo feliciter auſpicio tranſire mereatur. Vale.

Ad

OPus, quod aſſumpſi in cadente mea ætate, quo minuerem ſollicitudines, quæ accidunt ex Chyragra,& Podagra, ac potiſſimum ad ſubleuandum aliquantiſper animum ex aſſiduis calamitatibus, quas patitur ſancta Mater Eccleſia, cum in præſentia tota ferè Europa bello ardeat.

Hoc opus inquam, non alium habet ſcopum, quam vt ex multis congeſtis à ſanctis Patribus, & aliis viris piis in augumentum Catholicæ Religionis; ego quoque aliqua vtilia delibarem, quæ maximè reſpiciunt Ritus naſcentis Eccleſiæ, eaque minus eruditis forſan non benè nota, nec minus iniucunda: ac etiam fortaſſe ex iſtis nonnulla, quaſi racemos poſt vindemiam, & ſpicam poſt meſſem præ nimia copia neglectam, & reliquos fructus poſt illos perceptos, obliuioni traditos; coaceruantes excipiemus.

At quamuis multa in epitomen redacta ſint ex Aegyptiorum,& Romanorum ſuperſtitione (quorum mentes ſuccum nequitiæ perbiberunt) non erit ab hoc, inquam, propoſito abhorrens; nam ex horum deteſtatione magis veritas Catholicæ Religionis roborabitur.

Præterea homines ex prædictarum vanitarum delectatione allicientur forſan facilius ad proficua veræ Religionis; vt ex Lactantio lib.5.de Iuſtitia cap.6. *Circumliniatur modo poculum cœleſtis ſapientiæ melle, vt poſſint ab imprudentibus amara remedia ſine offenſione potari; dum illiciens prima dulcedo, acerbitatem ſaporis aſperi ſub prætextu ſuauitatis occultet.*

His ego ductus, ac etiam amicorum ſuaſu, vt opus proſequerer; illud qualecumque ſit, in tres partes diuiſi, occaſione fragmentorum antiquitatis, non ſolum rerum materialium, quarum ego multa, & alii

Antiquarii plurima apud ſe in propriis retinent Muſeis, verum & de aliis fragmentis antiquis multa aſſero, de quibus ſcripſere ſacrarum ſcripturarum Interpretes.

In prima igitur parte de Ritibus Aegyptiorum, & de variis eorumdem Idolis agemus: In ſecunda pariter de Romanorum Religione, eorumdemque nefandis ſuperſtitionibus tractabimus: Tertia autem pars, Deo dante, aliqua forſan iucunda, & proficua Chriſtianæ Religionis continebit.

Optimè calleo, nonnullos contra me genii, & zeli ſimilitudine inſurrecturos, multoſque errores linceis oculis contra meum opus comprehenſuros; ita vt ignorantiæ notam mihi incutere non formidauerint: ſed cum ego pro mea ingenii tenuitate ſolum ad maiorem Dei gloriam illud protulerim; eos precor, in quorum manus hoc veniet, vt quæ minus recta cenſuerint, mihi oſtendant; nam libenter corrigam: quod ſi ſpes laboris me feſellerit; illud certè me conſolabitur.

In magnis voluiſſe ſat eſt. Hæc omnia S. R. E. iudicio ſubiecta ſunto. Vale.

Eruditiſſimo Viro

D. IO: BAPTISTAE CASALIO

SALLVSTIVS PECVLVS Epiſcopus Venuſinus. S.

QVod tuas ad me, de Veteribus Ritibus lucubrationes, tamquam ad Lydium, vt tibi quidem videbatur, lapidem mittere properaueris, eruditiſſime Io: Baptiſta; non meæ virtutis, aut meriti, ſed tuæ modeſtiæ fuit; aut certè quoddam communis amicitiæ pignus. Quod vero legenti mihi, tametſi ſtudiorum, laborumque tuorum non ignaro, tam varia, tamque abundans ſeſe obtulerit diſcendi, atque obſtupeſcendi materies; eius fuit ſapientiæ, atque ſolertiæ, quæ non modo tenuiſſimi ingenij mei captum, verùm ipſam quoque verſatiſſimorum in omni litteratura virorum de te conceptã opinionem, ampliſſimique nominis famam, longè ſuperaret. Quare ſi quid tibi, quod ante non debuerim, debere poſſum, nouo hoc amicitiæ ſtrictioris indicio, iam facis vt debeam.

Num vero (quod petis) decentius, aut elegantius in publicam poſſint prodire lucem iſtæ tuæ tam latè radiantes elucubrationes, quam ſub duobus Italiæ, Galliæque luminibus, hoc eſt ſub feliciſſimis auſpicijs purpuratorum Patrum Bichij, ac Mazzarini, vt liberè dicam, nec dubitandum quidem, nedum trahendum in conſultationem fuit. Quandoquidem, vt ſilentio, vel inopportuno, pertranſeam ſpectatam, celebratamque toto Orbe virtutem glorioſiſſimorum Heroum; Romanæ nuper Eccleſiæ, fœderatiſque Principibus ob refractos, ſedatoſque terribilium bellorum tumultus ſupra modum proficuam; Quas alias par erat, vt peterent Columnas, quam duplex illud Francorum, Italorumque fulcimen robuſtiſſimum ſcripta

tua,

tua, Io: Baptiſta, qui & Romæ natus es, & Eminentiſſimi Bagnes quondam ſodalis, aut verius commilito non tam itineribus Gallias, ac varijs temporibus Europam ferè vniuerſam luſtrauiſti, quam inquiſitione lectiſſimorum voluminum, aut potius lectione, ac ſubinde vberrimæ ſapientiæ communicatione magno illi Platoni non impar, quin etiam Romana nobilitate maior iucundus Principibus, ſapientibus charus, cunctis venerabilis Chriſtianitatem omnem illuſtrauiſti? Quid itaque? Opus ſuſpicio, conſilium laudo, vitam tibi mortalem ad ocium immortale cœlitus tributam, non vt gloriam, quam fore præſagio ſempiternam, ſed quam diu Chriſtianæ Reipublicæ expedire prouidentiæ diuinæ decreto ſancitum eſt, diuturnam depoſco. Vale.

INDEX CAPITVLORVM

DE PROFANIS AEGYPTIORVM RITIB.

Liber Primus.

QVæ cauſa ſuſcepti operis. cap.1.
De Aegyptiorũ Monarchia, et potentia. cap.2.
De Obliſcis. cap.3.
De Origine Idololatriæ Aegyptiacæ. cap.4.
De Aegyptiorum ſuperſtitione. cap.5.
De Propogatione Idololatriæ Aegyptiorum. cap.6.
De Aegyptiorum funeribus. cap.7.
Quod lingua Aegyptiaca antiqua, ſimillima eſſet Coptæ linguę, cap 8
De Affinitate linguę Coptæ, ſiue Aegyptiacæ cum nonnullis aliarum Nationum. cap.9
De Varietate Characterum apud Aegyptios. cap.10.
De ſcientijs, quas Aegyptij inuenerunt, & propagauerunt. cap.11.
De ſymbolis, & Hieroglyphicis Aegyptiorum cap.12
De Iſide, & Oſiride, ſeu Serapide cap.13.
De Canopo cap.14.
De Arpocrate cap.15:
De Sphinge cap.16.
De Bouis Capite cap.17
De Scarabeo cap.18
De Gracilitate in effigie Iſidis, & ſtatu Pedum cap.19
De Plantis Pedum cap.20
De Triplici Iſidis figura cap.21
De Faſciolis, ſeu velis circa Iſidis Caput cap.22
De Myſticæ Iſiacæ imaginis interpretatione cap.23
De Siſtro cap 24
De Lucernis apud Aegyptios cap 25
De Circulo, Corona, ſeu Diademate cap.26

FINIS.

APPROBATIONES.

Imprimatur, ſi Reuerendiſs. P. M. Sac. Pal. Apoſt. videbitur.

A. Sacratus Epiſcopus Comaclen. Viceſgerens.

EGO Paulus Ioſephus Meronus iuſſu Reuerendiſs. P. Michaelis Mazarini Sac. Apoſtol. Pal. Mag. legi Librum hunc De Profanis & Sacris veterum Ritibus Collectanea, Auctore Ioanne Baptiſta Caſalio Romano, nihilq. in eo deprehendi, quod à Catholica Fide, bonisque moribus abhorreat, immo multa vidi, quæ voluptatem, & vtilitatem Lectori allatura ſint. Die 12. Iulij 1644.

Ita iudico Ego Paulus Ioſephus Meronus.

REuerendiſſimus P. Mazarinus Sac. Apoſt. Pal. Mag. mihi mandauit, vt de Collectaneis profanorum, ſacrorumque veterum Rituum Auctore Ioanne Baptiſta Caſalio Romano iudicium proferrem, Opus ab omni culpa liberum arbitror, imò omni dignum laude cenſeo; vt de eo dici poſſet. Romanè factum.

Octauij Tronſarelli manus, & nota.

Imprimatur,

Fr. Hyacintus Serronius Mag. & Soc. Reuerendiſs. P. Fr. Michaelis Mazarini Sac. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Prædicatorum.

Iſaias Cap. 19. in princ.

ECce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem (*ſcilicet in vterum Virginis*) & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur ſimulacra Aegypti, & cor Aegypti tabeſcet in medio eius.

PAX

PAX

Quæ cauſa ſuſcepti operis? Cap. I.

ANNO præterito, cum Dominus Paulus Ioſephus Meronius eruditisſimus in litteris ſacris, & prophanis; tum Latinis, Græcis, & Hebraicis, in meo Muſęo ad radices Auentini montis, oculos cõieciſset in multitudinem Cimeliorum artis, & naturæ, præſer-
B tim antiquorum, vt eſt ingenuè ille curioſus, & aliquibus non ſine voluptate conſideratis; Quid tu, inquit, Ioannes Baptiſta hæc tua Cimelia venire in conſpectum hominum non permittis? Ego tenuitatem mei ſtyli excuſare, ſiue potius accuſare, & materiam non omninò conuenientem reſpondi: etenim Seneca illum otioſum vocat, qui maiorem dierum partem in æruginoſis Lamellis conſumit; & Hor. ait lib. 2 ſer. Sat. 3. *Inſanit, veteres ſtatuas Damaſippus emendo.*

At Meronius contrà iubere, de ſtylo ſollicitum me eſſe non debere: amaſſe etenim magnos viros loquutionem ſolutam, & familiarem, neque aliud requiri, quã
C vt ſit imago quædam ſermonis domeſtici, & quotidiani; fideiubere ſe præterea ſegetem rerum haud diſplicituram exemplo eorum, qui hæc ſimilia inſeruerint; inſpecta eruditione, ac etiam delectatione: Nec intellexiſſe Senecam de ijs Cimelijs, quæ eruditionem pariunt, ſed de ijs, quæ delectationem, & ornamentum in ſe tantummodo habent.

At ego cognito tanti viri iudicio dixi: Tui arbitrij facio, Meroni, An hæc, quæ ſubnotabo, redigenda ſint in libri cenſum? & ſtatim dedi manus, coaceruando hæc mea Cimelia, ac ſimul aliqua eruditione illa adnotare: Propalando primum Aegyptiaca; Deinde alia profana,

præſertim Gentilitatis Romanorum: Demum ad noſtra ſacra Chriſtianorum tranſiturus; Ità tamen, vt meum conſilium ſit, non explanare ſolum fragmenta, & rudera, verum & alios reconditos ritus antiquitatis explicare, prout ſe offeret occaſio. A

De Veteribus Aegyptiorum Ritibus.

DE Aegyptiorum Ritibus ſcripturus. Videamus de illorum Potentia, De Idololatria, & ſuperſtitione eorundem. De Lingua, Caracteribus, Hieroglyphicis, & ſcientijs. Deinde de pluribus eorundem Dijs, Ac etiam de aliquibus particularibus hieroglyphicis. B

De Aegyptiorum Monarchia, & Potentia. Cap. II.

DICTVRVS de Aegyptiorum Monarchia, quæ ante Perſas extitit: præfandum, quod Aegypti Regio habitata primum fuit poſt Diluuium, vt ex nomine *Meſrain* illi appoſito ab vno ex Nepotibus Noë, vt in cap. 10. Geneſ. Filio Cham, vnde in pſalm. 104. & 105. nominatur Aegyptus terra Chanam, quæ poſtea tempore Abraham redacta ſub dominio politico fuit; & tunc Rex Aegypti nominabatur Pharao, ex Geneſ. cap. 12. quod nomen dignitatis attributum deinde fuit quibuſcunque Regibus Aegypti ſucceſſoribus, vt quoque Ceſares, & Auguſti nominantur Imperatores Romani. C

Aucta fuit ingenti Populo terra Aegypti propter illius fertilitatem, & fœcunditatem ad prolem procreandam, vt refert Plinius lib. 7. cap. 3. Incrementum quoque maximè fecit ex concurſu exterorum à prædicta fertilitate allecti, qui ſingulis quoque menſibus fruges ferebant, & magno prouentu fructus colligebant, vt ex qui

Plinio

A Plinio lib. 18.cap.10. Ac tanta erat in ea Regione fertilitas, vt priſcis temporibus cum fames per tres vices vniuerſum orbem coarctaret, ſola Aegyptus vicinis Populis fruges ſubminiſtrarit: prima, de qua in Geneſ.cap. 12. anno ætatis Abraham ſeptuageſimo ſexto: Altera vero fames facta eſt temporibus Iſaac, vt in Geneſ. cap. 26. Tertia, quæ maxima fuit gubernante Ioſeph Aegyptum, qui cum horrea frumento antea repleuiſſet, refertur in Gen.cap.41. *Omnes Prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent.* Hinc factum, vt Regnum Aegypti ex tunc extolleretur, inquit Diod. lib. 1. Hominum colonias ex vniuerſo or-
B be illuc aduenisse: etenim ex Pomp. Mela de Situ Orbis habemus, extitiſſe antiquitus in Aegypto Amaſi regnãte viginti millia Vrbium, ex quibus aliquæ tam grandes, vt non aliæ ſimiles, nempe Heliopolis, Memphis, Saijs, Thebæ, & aliæ.

Fuerunt in Aegypto Aurifodinæ, ex quibus circa Aethyopiæ confines tanta auri copia extraheretur, vt vix concipi valeat, refert Diodorus vbi ſupra.

Præterea ex ingenti pretio frumenti venditi à Ioſepho nomine Pharaonis, empta deinde fuere omnia Aegypti prædia, quæ poſtea prioribus Dominis reſtituta fuere cum reſponſione quintæ partis dicto Pharaoni.

C Cœpit deinde Dominium Aegyptiorum in vicinos Populos, ex quibus plurimos ad arma colligebat, vt ex Hieremia recenſente exercitum Pharaonis habetur. *Aſcendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes Aethiopia, & Lybies, tenentes ſcutum, & Lydij arripientes, & iacientes ſagittas.* qui numerus, vt refert Strabo lib.17. erat vnius millionis diuerſarum Gentiũ: vnde inquit Deus per Ezechielem cap. 31. *Fili hominis, dic Pharaoni Regi Aegypti, & Populo eius, cui ſimilis factus es in magnitudine?* & cap. 32. *Leoni gentiũ aſſimilatus es, & Draconi, qui eſt in mari.*

Fuit igitur Oſiris Rex, qui prius contra exteros dimi-

caret; & creditur hunc eundem fuiſſe, ac ille Pharao, A
qui Ioſeph gubernante tempore famis, imperauit in Aegypto; propter quod attribuitur illi inuentio Agriculturæ à Diodoro in lib. 1. eo quod miniſtrauerit frumentum eſurientibus Populis.

Rhamſes deinde regnauit in Aegypto, qui inuaſit, & ſuperauit Phœnices, occupauit Inſulam Cypri, & ſub Imperio redegit Mœdos, Aſſyrios, & alios Orientis populos; vnde in Obeliſco, quem in honorem illius conſtruxit Rex Sermneſerteus, leguntur hæc verba apud App. Marcellinum lib. 17. *Dominus orbis terrarum Rhameſthes longæuus*; & Germanicus Cæſar, cum aduenißet in Vrbem Thebas, iuſſit explanari quaſdam B
eorū notas, refert Tacitus lib. 2. his verbis: *Iuſſusque è ſenioribus Sacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat, habitaſſe quondam ſeptingenta millia ætate militari: atque eo cum exercitu Regem Rhamſen, Lybia, Aethiopia, Mœdiſque, & Perſis, & Bactriano, ac Scythia potitum, quaſque terras Suri, Armeniique, & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare Imperio tenuiße. Legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti, & auri, numerus armorum, equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quaſque copias frumenti, & omnium vtenſilium, quæq. natio penderet, haut minus magnifica, quam nunc vi Parthorū,* C
aut potentia Romana iubentur.

Veſores obtinuit poſtea Aegypti monarchiam, de quo Oroſius lib. 1. cap. 14. inquit, *Veſores Rex Aegypti Meridiem, ac Septentrionem, aut miſcere bello, aut Regno iungere ſtudens. Scythis bellum indixit.*

Cui Rhamſes ſucceſsit, quem inquit Oroſius vixiſſe ante Romæ ædificationem quadringentis annis.

Refert Suidas in verbo Thule de alio Aegypti Rege Thulis nominato, eo quod extenderit Imperium vſque ad extremam Oceani Inſulam nomine Thulis, in præſenti Islandia.

Smen-

A Smendius, ſiue Simandius inde fuit, qui vſque ad mare Caſpium, ſeu Baruch redegit ditionem ſuam, proximus Seſoſtris anteceſſor, ex Euſebio in Chronic.

Seſoſtris in ſacro textu Seſac appellatus, omnium aliorum Aegypti Regum potentiſſimus, duxit exercitũ in Soriam, de quo lib. 2. Paralipom. cap. 12. dictum. *Anno quinto Regni Roboam aſcendit Seſac Rex Aegypti in Hieruſalem (quia peccauerunt Domino) cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi, quod venerat cum eo ex Aegypto Lybices ſcilicet, & Troglodytę, & Aethiopes.* & idem habetur 3. Regum cap. 14. Hic conquiſiuit Soriam, oc-
B cupauit Hieruſalem, & templum Salomonis deprædauit, debellans totum Orientem, & Scythiam; tranſiens in Græciam, vt reuerteretur in Aegyptum, ex Herodot. lib. 1. & Clement. Alexandr. in Protreptico, reliquit in qualibet Regione Trophea inciſa his verbis, vt inquit Diodorus lib. 1. *Hanc prouinciam armis ſubegit Rex Regum, & Dominus Dominantium Seſooris.* Demum ſpolijs, & theſauris onuſtus triumphauit in Aegypto, de quo Lucanus ait:

Venit ad occaſum, mundiq. extrema Seſoſtris,
Et Pharios currus Regum ceruicibus egit.

Verum, quia omnia orta occidunt; & Aegyptiorum
C iniquitas iam completa erat; corruit demum Aegypti Imperium à Cambiſe filio Cyri occupatum, & dirutum, annis 521. ante Redemptoris noſtri ortum, cuius deſtructionem prophetans Ieremias cap. 43. & 44. inquit, *Veniensque percutiet terram Aegypti: quos in mortem, in mortem: & quos in gladium, in gladium, & ſuccendet ignem in delubris Deorum Aegypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: & conteret ſtatuas domus Solis, quæ ſunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegypti comburet igni.* & Ezechiel c. 29. *Inter cætera Regna erit humillima, & non eleuabitur vltra ſuper nationes, & imminuã eos, ne imperent gentibus.* Et hæc de Aegyptio-

rũ potentia, quæ quoniã nulla alia in re hodiè apud nos A
reſplendet, quam in Obeliſcis; ideo de ijs videamus.

De Obeliſcis. Cap. III.

De Nomine.

OBELISCI ſunt lapides aſperrimi, in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgentes excelſam: vtque radium imitentur, gracileſcentes pauliſper, ſpecie quadrata, in verticem producti anguſtum, innumeras notas hierogliphicas habent; atque ad iam tum exorientis ſapientiæ initia commonſtranda ex veterum auctoritate adinuentas, vt refert Ammianus Marcellinus. Imitabantur in ijs Aegyptij radios Solis, B quem ipſi adorabant, eidemque etiam illos dicauere: nec non ab ijſdem Solis radijs ſumptum eſt nomen Obeliſcus, diminutiuũ verbi Obeli, quod Veru, ſeu Acum ſignificat, quamuis ſint lapides excelſi, ex Herodot. in Euterp. & Bargæo de Obeliſco. Nec forſan in hoc ſatis diſſimile eſt nomen Guglie ſermone Italico, cum illud ſit forſan deſumptum à verbo Gallici idiomatis Aguglie, quod Acum denotat, quamuis alij credant hoc verbum Guglia proceſſiſſe, quia in Baſi Vaticani Obeliſci aliàs legebatur à rudioribus IVLIVS; at illi corrupto verbo nominauere Guglia, vt refert Mercatus de Obeliſcis cap. 1. C

Materia

Præfatorum Lapidum materia nominatur Granitum rubeum, nempe ex mixtione verſicolori, tendente potiſſimum in rubeum colorem, necnon tenaciſſimæ firmitatis: ita vt, niſi difficile, frangi poſsit: nominatur hic lapis communiter à Græcis *Pyropœcilos*, ex Plinio lib. 36. cap. 8. quod idem ſentit, ac verſicolor in rubeum, quamuis ab alijs *Pſaronium*, cum ſit ille ſimilis maculis ſturni, ex Plinio lib. 36. cap. 22. Thebaicus quoque lapis ſic dictus à Thebaide Aegypti prouincia, ſicuti etiam *Syenites* à Siene Ciuitate eiuſdem Thebaidis, apud quam extant adhuc voragines, ex quibus hic lapis

exca-

A excauabatur ad Obeliſcos extruendos, ſeu ingētes Columnas elaborandas: & ex hinc per magnam foſſam ducebātur ad Nilum verſus Elephantinam Ciuitatem, vt refert Herodot. in Euterp. & ex prædicto lapide ſolummodo elaboratos fuiſſe Obeliſcos, patet ex omnibus, quos adhuc videmus diuerſæ etiam magnitudinis ab Aegypto Romam aduectos circiter quinquaginta, vt refert dictus Mercatus cap. 3. Quare autem ex prædicto lapide ſolummodo extructi fuerint Obeliſci? præter illius tenacitatem; videtur illius materia ſatis conueniens ad exprimendam quoque Generationis materiam, in qua exercet Sol propriam virtutem, ſiquidem B cum ſit ille lapis compactus ex varijs partibus verſicoloribus, quarum plurimæ in colorem rubeum ad ſimilitudinem elementi ignis; aliæ partes chriſtallini coloris ſicuti aer, & aqua; ceteræ vero aſsimilantur colori terræ: quæ omnia ſimul denotant mixtionem, quæ præcedit generationi; ſicuti quoque ſignificant multas, & varias res, quæ generantur, vt voluit Mercatus cap. 8.

Vnde autem Obeliſcorum forma aſsimiletur radijs ſolaribus? Dicimus prædictos radios, quo magis erga nos extenduntur, eo amplius reſtringantur quaſi Coni figura, ſicuti etiam Obeliſci; ſed quāuis differant, quod Obeliſcus terminet in acumen quadrum, conus autem C in formam circularem, ſicuti alterum veru: Dicimus hoc expreſsiſſe Aegyptios, vt Quadra Obeliſcorum forma ſolummodo reſponderet radijs Solis, non autem radijs cæterorum aſtrorum; quoniam Solis curſus continuo per quatuor anni tempora vertitur, nempe in Ver, Aeſtatē, Autumnum, & Hyemem; quod non eſt in cæteris aſtris. Secundo ea ſit ratio, quoniam terrarum orbis illuminatur à Sole in quatuor partes, nempe in Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem; ex ijs expreſsere Aegyptij radios Solis in Obeliſcis forma quadra, vt differrent à radijs cæterorum aſtrorum circularibus: vnde ex Horoapolline lib. 1. Hieroglyphic. 5. volen-

Forma.

volentes Aegyptij annum exprimere, Quartum nume- A
rum exprimebant.

Cauſa extructionis. Quare autem Obeliſci ab Aegyptijs fuerint fabrefa-ᴄti? Dico, cum potiſsimum Aegyptij intenderent futura per iudiciariam aſtrologiam præcognoſcere; vnde & Prophetæ nominabantur ipſorum ſacerdotes, ex Clemen. Alexan. lib. 1. propterea ſcalpendo ipſi prognoſtica in lapidibus magnificentiſsimis, ea myſterioſis figuris diſtinguendo, iuxta materiam, de qua tractabant, nempe ad Imperium ſpectantem, ſcalpebant ea in Obeliſcis Soli dicatis, tanquam Gubernatori, & diſpenſatori omnium viuentium, ijdemque hoc efficiebant, cum præuiderent qualitatem futurorum temporum circa B corporum diſpoſitionem, circa peſtiferam contagionē, vt legitur apud Suidam in verbo Ioches, ac etiam confirmatur à Galeno lib. 5. de corpor. medic. & lib. 6. epidem. ſic etiam Hieroglyphicæ notæ in baſibus ſphyngium admonebant futura de Nili inundatione, ſicuti de fertilitate, &c. & hæc ſunt, quæ intellexit Plinius lib. 36 cap. 9. continere Obeliſcos inſcriptos rerum naturæ interpretationem. Erigebantur etiam Obeliſci in conſecrationem alicuius viri Illuſtris, ſeu proprij Regis affinis, vt in Obeliſco Semniſertei; ſicut etiam colore Religionis in honorem Solis exprimebant Poteſtatem Imperij, Victorias conſequutas, Magnitudinem tribu- C torum, & cætera, vnde gloriam reportarent: Non defuere tamen, qui faſtum reſpuentes, & vanam gloriã, dicarunt etiam illos Soli, abſque vllis Hieroglyphicis caracteribus.

Differebant inter ſe Obeliſci Magnitudine, quod proueniebat ex facultatibus eorundem auctoris Principis, aut Priuati, quod ille eſſet; ſeu ex temporum varietate, quod ſic ſeruaretur.

Mitres. De eorundem Obeliſcorum Inuentoribus; refert Plinius lib. 36. cap. 8. *Primus omnium id inſtituit Mitres, qui in Solis vrbe*, nempe Heliopoli, *regnabat*

ſomnio

A *ſomnio iuſſus, & hoc ipſum inſcriptum eſt in eo*, quamuis ab Euſebio in Chronico nō appelletur Mitres, ſed Mephres, ſeu Meſphres, cū conſtet de corruptione diuerſorū exēplarium ex Ioſepho lib. 1. contra Appion. Euſeb. in Chronic. & alijs. Quod autem ſcribit Plinius de prædicto ſomnio, fuit hoc figmentum, vt Obeliſcorum inuentio, tanquam quid Diuinum eſſet auctoritatis apud poſteros, ſicuti plurimis dein Regibus vſque ad exterminium Cambyſis id fuit exemplar in aliorum ſimilium extructionem. Ab inuentione autem prædictorum Obeliſcorum vſque in præſens tempus tranſierunt circiter 3200. anni ex Mercato cap. 12.

B Poſt Mitrem, qui Obeliſcos inuenit, vt inquit Plinius lib. 36. cap. 8. *Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine. Ramiſes autem is, quo regnante Ilium captum eſt, quadraginta cubitorum*: & hunc Ramiſem fuiſſe filium, & ſucceſſorem potentiæ Sochis indubitatum apud Ioſephum, & alios: Et extruxit hic Ramiſes alios quinque Obeliſcos, ex Plinio dicto cap. 8. & 9. lib. 36. quorum quatuor non amplius quadraginta cubitorum, quintum verò tantæ altitudinis, vt nec à præcedentibus, nec à ſubſequentibus Regibus ſimilis fuerit vnquam erectus: *In hoc opere*, inquit idem Plinius c. 9. *elaboraſſe xx. hominum milia*; *Sochis, & Ramiſes.*

C *& ipſe Rex cum eſſet illum ſubrecturus in Thebis Ciuitate prope Nilum, vereretur que, ne machinę ponderi non ſufficerent, quo maius periculum curæ artificum denunciaret, filium ſuum adalligauit cacumini, vt ſalus eius apud molientes prodeſſet lapidi*: Hunc eundem Obeliſcum, refert Diodorus lib. 3. fuiſſe adnumeratum inter ſeptem mundi mirabilia; ac vt refert Conſtantius Magni Conſtātini filius in inſcriptione, quam poſuit, & adhuc viſitur in baſi prædicti Obeliſci, his verbis: *Et quod nulla tulit tellus, nec viderat ætas*. Hic Obeliſcus ille eſt, quem fel. record. Sixtus Quintus Pont. Max. erutum ex ruderibus Circi Maximi erexit ante Lateranenſem

Baſilicam, vt ſupra illum extolleret ſalutiferum Crucis A
ſignum, & noſtræ Religionis tropheum.

Seſoſtris Seſoſtris Aegypti Rex, qui extitit Regnante Salomone, vt habetur 3. Regum cap. 11. his verbis: *Voluit autem Salomon interficere Ieroboam, qui ſurrexit, & aufugit in Aegyptum ad Seſac Regem Aegypti, & fuit in Aegypto vſque ad mortem Salomonis.* Fuit ſiquidem Seſac idem, qui Seſoſtris, vt ex præcipuis litteris, quæ reperiuntur in vtriſque verbis, vt etiã à Diodoro Scoosis, & à Plinio Seſoſis, & Seſochis nominatur. Hic Rex Seſoſtris poſt ingentes victorias, vt diximus in præcedẽti Capitulo De Monarchia Aegyptiorũ, reuerſus in Aegyptum inter illuſtria, & mirabilia deſtinauit, & cœpit B
ſimul iungere mare Rubeum, & Mediterraneum, vt ex Ariſt. Meteororum lib. 1. Præterea ſcribit Diodorus lib. 1. Ab hoc eodem Seſoſtre duos fuiſſe extructos Obeliſcos, vtrũque altitudinis centum viginti cubitorum, de quibus alterum refert Plinius lib. 36. cap. 9. in fine, fuiſſe Romam aduectum ab Auguſto, & in Cãpo Martio erectum: & ab Vrbe Heliopoli ante exportatum voluit Diodorus; nec non idem ſcribit, feciſſe Seſoſtrem in prædictis inſcribi ipſius potentiam, cum tot conſequutis victorijs ſuperbus deueniſſet, quamuis velit Plinius fuiſſe in illis ſcriptam Aegyptiorum philoſophiam. C

Nuncoreus filius Seſoſtris, poſtquam à libidinibus ſobrius deuenit, & continens; obtulit plurima dona tẽplis diuerſis, & præſertim Heliopoli obtulit Soli duos Obeliſcos excelſæ magnitudinis, quos extrui fecit abſque vlla Hieroglyphicorum characterum ſculptura; vt hic Romæ ex ijs duobus alterum in Vaticano videmus à Caio Imperatore Romam aduectum: Quare autem fuerit abſque notis hieroglyphicis extructum? Credimus, quoniam ſcientiæ, ad quæ Hieroglyphica inſeruiebant, iam fuerant diminutæ. Altitudo prædictorum Obeliſcorum Nũcorei, vt refertur ab Herodoto, Diodoro, & Plinio erat centum cubitorum, quamuis hodie conſtet

A non eiuſdem eſſe magnitudinis, quem habemus in Vaticano, ſed hunc fuiſſe diminutum ſexdecim cubitis: vnde Plinius de hoc ipſo inquit, *Ex omnibus vnus fractus eſt in molitione*. & hunc forſan tempore Nuncorei, quando ipſe fortè illum erigere fecit, non autem tempore Caij, vt ex verbis, quæ ſubſequitur Plinius, *quem fecerat Seſcſtridis filius Nuncoreus*.

Annis ducentum poſt Nuncoreum elapſis, regnauit in Aegypto Smarres, qui ab Euſeb. in Chronic. Merres Aethiops nominatur, vixit tempore Manaſſis annis 690. ante Chriſti Natiuitatem, ſcribit de prædicto Plinius dicto cap. 9. his verbis: *Sunt & alij duo Obeli-* *Smarres.*
B *ſci, vnus à Smarre poſitus, alter ab Eraphio ſine notis quadragenum octonum cubitorum*: non legitur apud auctores, vbi illum erexerit Smarres, Romam autem ambos aduectos, & in Mauſoleo Auguſti collocatos, quorum vnus dicti Smarris ille eſt, qui modo ante Eccleſiã Sanctæ Mariæ Maioris viſitur, cum ſit abſque notis, nec non eiuſdem menſuræ cubitorum quadraginta octo.

Regnauit deinde Nectabis, ſeu Nechao in Aegypto ante Chriſti aduentum annis ſexcentum & duodecim: Hic circa confinia Babyloniæ vicit, & occidit Ioſiam Regem Iudæ, reduxitque totam Iudæam tribus menſibus ſub ditione ſua, & cum perueniſſet Hieruſalem, pri- *Nectabis*
C uauit Imperio Ioacham, in quod ſucceſſerat poſt mortẽ Ioſiæ patris, refert Herodot. in Euterp. & pluries in ſacro textu, Regum lib. 4. cap. 23. Paralipom. lib. 2. cap. 35. Eſdr. lib. 3. cap. 1. Ierem. cap. 46. Reuerſus poſt victoriam Nectabis in Aegyptum iuxta morem Seſoſtris, & & aliorum extruxit Obeliſcos in memoriam Victoriæ. Plinius dicto lib. 36. cap. 9. inquit, *Alexandriæ ſtatuit vnum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quem exciderat Nectabis Rex, purum, maiusque opus fuit in deuehendo, ſtatuendoque, quam in excidendo*: erexit dictum Obeliſcum Ptolemæus Alexandriæ trecentum viginti quinque annis poſt mortem Nectabis, vt

voluit Mercatus cap. 17. A

Aphries. Aphries, ſeu Ephrees nepos dicti Nectabis regnauit in Aegypto ante Chriſtum natum annis quingentis nonagintaquinque, & ſeptimo Regni ſuo anno capta eſt Hieruſalem à Nabucdonoſor, qui captiuos in Babyloniam duxit Iudæos; ex ijs tamen plurimi in Aegyptum fugerunt, protegente illos Ephree contra Dei præceptum, & propterea minatus eſt Deus flagella non ſolum fugitiuis, verum & ipſi Regi Ephree, ex Ierem. cap. 44. his verbis: *Ecce ego tradam Pharaonem Ephree Regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animam illius, ſicut tradidi Sedeciam Regem Iudæ in manu Nabucdonoſori Regis Babylonis inimici ſui, & quærentis animam eius.* etenim dictus Ephrees trigeſimo Imperii ſui anno proditoriè occiſus fuit ab Amaſi exercitus ſui Duce, qui in Imperium ſucceſsit, ex Herodoto in Euterp. & Diodor. lib. 1. Erexit dictus Ephrees Obeliſcum ſimilem alteri Smarris cubitorum quadraginta octo, abſque hieroglyphicis notis, & hic vnus ex iis reputatur, iam in Mauſoleo Auguſti erectis, vt apud Plinium dicto cap. 9. à quo per errorem dictus Rex non Ephrees, ſed Eraphius nominetur. B

Samniſerteus. Fuit Samniſerteus Rex, qui ab Herodoto in Euterp. Pſammenitus; hic filius Amaſis, & poſtremus in Aegypto regnauit; ſed cum paulo poſt obitum Amaſis aduenerit Cambyſes ad deſtruendam Aegyptum, ſupponendum ex hoc, nec Obeliſcos, nec aliud quippiam inſigne potuiſſe perfici per Samneſerteum, ſed quod viuente adhuc patre Amaſe in ſenectute extrema Samniſerteus extrui fecerit Obeliſcum, quem Auguſtus dein Romã adduxit, & in Circo Maximo collocauit, vt ex Plinio dicto cap. 9. his verbis: *Is autem Obeliſcus, quem Diuus Auguſtus in Circo Magno ſtatuit, exciſus eſt à Rege Samneſerteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter baſim eiuſdem lapidis: is vero, qui eſt in Campo* C

Martio

A *Martio nouem pedibus minor à Seſoſtride; inſcripti ambo rerum naturæ interpretationem Aegyptiorum opera philoſophiæ continent.* Fuit hic annus quingenteſimus vigeſimus primus ante Redemptoris noſtri aduentum. Quamuis deſueuiſſent præcedẽtibus ſeculis inſcribere Obeliſcos hieroglyphicis notis, vt diximus. Voluit tamen hic Rex iterum apponere illas in Obeliſcis, quoniã cum illius pater Amaſis ignobili eſſet genere natus, ex Herodot. in Euterp. ſibi perſuaſit ipſe Samniſerteus Rex nobilitatem aſſumere, demonſtrando propriam originẽ à Rhamſe celeberrimo Aegypti Rege; & propterea Obeliſcum Soli dicauit nomine dicti Rhamſis, attribu-
B tis illi in conſecratione titulis, & prærogatiuis, ijſdemq. hieroglyphicis notis exaratis.

mm Ammianus Marcellinus lib. 17. refert partem explicationis hieroglyphicarum notarum in prædicto Obeliſco Samniſertei, & inquit eam trãſumpſiſſe ex libro Hermaphionis, qui forſan illam à Sacerdotibus Aegyptijs receperat, ſeu quod vixerat ille Hermaphio tempore, quo prædictæ notæ ſcribebantur; & eandẽ notarum explicationem, necnon earundem declarationem refert Mercatus dicto tractatu de Obeliſcis cap. 19. & ſeq.

Erectis in Aegypto prædictis Obeliſcis, vt diximus, Cambyſes Perſarum Rex in Aegyptum tranſiens ſepti- *Diruti à Cambyſe Obeliſci.*
C mo Imperij ſui anno, nempe quingenteſimo vigeſimoprimo ante Chriſtum natum, totum illud Regnum deuaſtauit, vt ſæpius vaticinauerant Ieremias cap. 43. 44. & 46. Ezechiel cap. 29. 30. & 31. & ſeq. necnon etiam Iſaias cap. 19. & 20. his verbis: *Tradam Aegyptum in manu Dominorum crudelium, & Rex fortis dominabitur eorum.* ex cuius euerſione diruti ſunt Obeliſci, quod demonſtratur iam ante prænunciatum à Propheta Ieremia cap. 43. *Conteret ſtatuas domus Solis, quæ ſunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegyptiorum.* Nec ambigendum, quin ſtatuæ domus Solis eſſent Obeliſci, qui repræſentabant radios Solis, & erigebantur in loco

eiuſdem

eiuſdem Templi aperto. Scribit Strabo lib. 17. de hac A
euerſione Obeliſcorum Heliopoli in Aegypto patrata per Cambyſem, quorum duo ab igne ſatis combuſti Romam aduecti fuerunt: eoſdem Obeliſcos dirutos refert vidiſſe Thebis Ammianus Marcellinus lib. 17. Plinius vero lib. 36. cap. 9. inquit quod Cambyſes cum Thebas expugnaret obſtupefactus magnitudine molis à Rami ſe extructæ, iuſſit ignem extingui, ne illud incendio abſumeretur, quamuis nullam vrbis miſerationem habuiſſet.

Mortuo Cambyſe perſeuerarunt in Aegypto ſpatio centum nonaginta quinque annorum bella, & ſeditiones vſque ad Alexandrum Macedonem, qui ſubacto Dario vltimo Perſarum Rege obtinuit omnia à Dario B
poſſeſſa, ſicuti & Aegyptum, vbi Alexandriam à proprio nomine extruxit, trecentum viginti octo annis ante Chriſtum natum, quæ poſtea Macedonum fuit Regia vſque ad Auguſtum, qui Aegyptum in ditionem Romanorum redegit. Inter Macedones tertius fuit Ptolemęus Philadelphus, qui inter egregios illius animi ſenſus, Bibliothecam inſignem collegit ex auctoribus omnibus, qui illa ætate poterant inueniri, inter quos, vt & ſacram Scripturam haberet liberaliſſimè erga Hebræos ſe præbuit; quæ tunc primum ab Hebræo in Græcum idioma per Septuaginta duos Interpretes fuit traducta; duobus ſeptuaginta annis ante Chriſti natiuitatem: C
Idem Ptolemæus pariter erexit dirutos à Cambyſe Obeliſcos; & illud Regis Nectabis Alexandriæ in templo Arſinois vxoris ſuæ collocauit, Plinius dicto cap. 9.

Romanis autem in Aegyptum ingreſſis ex omnibus ab illis Regibus geſtis, Obeliſcos ſolummodo ſunt æmulati; illosque Romam (vt inquit Plinius dicto cap. 9 Sueton. in Claudio, & Ammianus lib. 17.) per mare aduehendo ſupra naues ſatis planas, quarum duæ ſimul catenis compactæ ducebant vnumquemque Obeliſcum per flumina Nili, & Tiberis; in mari vero inſeruiebant aliæ Naues, quæ altiores, & profundiores eſſent, vt refert

Ammia-

A Ammianus dicto lib. 17. quod Nauis, qua Conſtantius vexit Romam Obeliſcum Lateranenſem, fuerit ita grandis, vt nec antea, nec poſtea viſa fuerit ſimilis in Nilo, nec in Tiberi trecentorum remorum, quæ per Nilum vehebatur exuberante aquà menſibus Iulij, & Auguſti.

Auguſtus igitur primus fuit ex Romanis Imperatoribus, qui Romam duos ex maioribus Aegypti Obeliſcos aduexit à Ciuitate Heliopoli anno vigeſimo ſecundo ante Chriſti ortum, quorum vnus Semneſertei in Circo Maximo erectus, & Seſoſtris alter ab eodem Auguſto in Campo Martio poſitus, ac vtrumque illorum idem Auguſtus Soli conſecrauit; ſicuti etiam Circus, in quo B primus fuit poſitus, ſymbolum erat Mundi, qui à Sole circundatur: & quamuis locus in Campo Martio, vbi alter Obeliſcus Seſoſtris fuit collocatus, non eſſet Soli dicatus; nihilominus ad Solis mirandum vſum ibi accomodatus extitit, vt Solis vmbræ dierum, ac noctium magnitudinem oſtenderent: Quale opus tamen ſuo tēpore defeciſſe refert Plin. lib. 36. cap. 10.

Caius Imperator in Circo Vaticano à ſe extructo, cum vellet ibi Obeliſcum apponere, aduexit Romā poſt Chriſtum natum anno quadrageſimo primo vnum ex duobus Obeliſcis à Nuncoreo elaboratis, quamuis ante fractus fuiſſet, vt diximus, & refert Plinius cap. 11. lib. C 36. eumque conſecrauit Auguſto, & Tiberio parentibus, & in Imperio prædeceſſoribus, vt legitur in inſcriptione per ipſum Caium ibi appoſita.

Poſt Caij Imperium aducti Romam fuere quadraginta quatuor Obeliſci diuerſæ magnitudinis, notis hieroglyphicis fere omnes inciſi, ac in varijs Vrbis partibus collocati; & ij à diuerſis aduecti, quorum ignoratur nomen, ex quibus duo in Mauſoleo Auguſti erecti ab Imperatoribus ſubſequutis, refert P. Victor. de Regionibus Vrbis, & alter in Hortis Saluſtij, inquit Ammianus Marcellinus lib. 17. his verbis: *Sequutæque ætates alios tranſtu-*

tranſtulerunt, quorum vnus in Vaticano, alter in Hortis Saluſtij, duo in Auguſti monumento erecti ſunt. A
Quamuis ſatis probabile ſit, hos duos in Auguſti Mauſoleo prope Tiberim à Claudio aduectos Romam, ibidẽque vnus ſit erectus, & ab eodẽ Claudio alter erectus in Saluſtij Hortis, refert Mercatus cap. 27. & 28. ac etiam ex prædictis quadraginta duobus Obeliſcis, creditur etiam fuiſſe illos, qui in Circo Floræ, & in Circo Caracallæ fuere, inquit Mercatus cap. 29.

Magnus Conſtantinus Thebis aduexit Alexandriam Obeliſcum, quem Rex Ramiſes extruxerat, cum decreuiſſet illum Conſtantinopoli erigere in Circo, quem ibi extruxerat, ſed morte præuentus Conſtantinus remanſit in portu Alexandriæ dictus Obeliſcus, donec B
Conſtantius filius ſequuta diuiſione inter fratres, plurimis elapſis annis, illorumque morte ſequuta, ac Tyrannis debellatis, cum dictus Conſtantius Romam aduenisſet, ibidemque triumphaſſet, ad augendam ſibi gloriam, Alexandria Romam aduexit Obeliſcum, quem ibi pater Conſtantinus reliquerat, & in Circo Maximo eũdem magna pompa collocauit; de cuius erectione maximè dubitarunt artifices, vt refert Ammianus Marcell. lib. 17. Theodoſius Imperator deinde in Circum Cõſtantinopolis ex Aegypto alium Obeliſcum aduexit, ibidemque repoſuit, ſicut Magnus Conſtantinus iam C
deſtinauerat, vt refert Mercatus cap. 34.

A Gothis ſecundo confracti

Erectis Romæ Obeliſcis, vt vidimus, iterum illi diruti fuere, & hoc non caſu ſeu fortuito incendio, vel terrarum motu, ſed data opera. Credidere aliqui hoc a Summis Pontificibus Chriſtianis zelo Religionis peractum, qui deſtruentes Circos cum omnibus ſuis ornamentis, euerterint etiam Obeliſcos, ſicuti a Sanctis Patribus reprehenduntur ſpectacula Circenſia, & Equeſtria, quæ in Circo repræſentabantur, vt ex Sancto C-priano, & Tertull. in lib. de Spectaculis, & Prudentius,

vt

A vt penitus tales ludi tollerentur, hortatur Honorium, *Tu mores miſerorum hominum prohibeto litari*. quod exequutus eſt Honorius, quamuis Arcadius & Honorius permiſerint ſolum, quæ in Circo & Theatris agebantur, *Ne nimia triſtitia in Populo generaretur*. affirmat Theodoretus cap. 26. lib. 5. Deinde in Concilio Conſtantinopolitano generali anno 681. Can. 66. omnia ſpectaculorum genera diebus feſtis fuerunt prohibita. Demum Romæ propter eiuſdem Vrbis vaſtationem & deſolationem penitus remanſerunt abolita ſpectacula: etenim ſpatio annorum quinquaginta ſeptem Roma Orbis dominatrix ter violenter capta, B & direpta fuit à Barbaris; Primum à Genſerico Rege Gothorum, anno Chriſti 412. Secundò Valentiniano mortuo anno 456. capta iterum, & crudelius direpta à Rege Vvandalorum, qui ſecum adduxerunt in Aphricam Eudoxiam Imperatricem Valentiniani viduam, vna cum immenſo populo captiuo: & duodecim elapſis annis. Tertiò, direpta à Ricimero Sueuo, qui Valentiniani duxerat aliàs exercitum; Reſpirauit nihilominus deinde Roma ſub Theodorico Gotho, à quo etiam reſtaurata fuere ſpectacula, & alia inſigniora ædificia, vt Caſſiodor. lib. 3. in epiſt. ad Fauſtum Præpoſitum.

C At verò poſtquam Iuſtinianus Imperator dein Vrbē à Gothorum dominio recuperauit, à Totila eorundem Gothorum Rege, quartò crudeliter bis capta, & penitus deſolata remanſit anno 547. vt omnibus habitatoribus vacua remāſerit, refert id Procopius lib. 3. de Bello Gothorum, & de hac eadem deſolatione Leonardus Aretinus ſic ſcribit. *Itaque iuſurgens Totila mirabili crudelitate mœnia Romæ pluribus in locis ad ſolum euertit: fuit autem illa, quæ euerſa eſt tertia pars totius ambitus murorum; Capitolium deinde incendit; circa Forum, & Suburram, & viam Sacram omnia conflagrarunt: Fu-*

C ma-

mabat Quirinalis, Mons Auentinus flammam incen- A
dij euomebat: Fragor ruentium domorum vbique audie-
batur. Ex tunc de ſpectaculis, ſeu alijs Pompis Vrbis non amplius penitus actum: ſiquidem anno 589. eandẽ etiam Longobardi obſederunt, quamuis tunc non fuerit capta: fuit nihilominus deinde bis à Saracenis direpta, nempe anno 829. item anno 845. & ſic varijs ſeditionibus depreſſa remanſit vſque ad Caroli Magni Imperatoris aduentum.

Hinc clarè conſtat Gothos, & Barbaras alias nationes in tam longa Vrbis vaſtatione, ipſas, non autem Summos Pontifices deuaſtaſſe Obeliſcos in Circis incluſos. Præterea nec omnes Obeliſci erant intra B Circos, ſed ex ijs plerique in Campo Martio, in Mauſoleo Auguſti, & Hortis Saluſtij, ac in alijs Vrbis partibus reperiebantur erecti; & ille Vaticani Obeliſcus, quem ex omnibus vnicum adhuc integrum videmus; ante alios omnes à Pontificibus fuiſſet confractus, quando hoc illi egiſſent, vt tollerentur ſpectacula; cum hic in Circo Vaticano eſſet erectus.

A Sixto V. P.M. erecti ſecundo.

Poſt dictam Obeliſcorum à Gothis deuaſtationem plurimi ex Summis Romanis Pontificibus ſibi in animum induxere velle prædictos Obeliſcos erigere; nempe Nicolaus Quintus, Paulus Secundus, Iulius Secun- C dus, Paulus Tertius, & Gregorius XIII. ſed vel morte præuenti, ſeu bellis, aut alijs detenti impedimentis, vt refert Mercatus cap 35. ſuperſederunt, donec fel. recordat. Sixtus Quintus anno 1585. Pontificatus primo, ardenti veræ Religionis zelo, quos bis Aegyptij, & priſci Romani falſis eorũ Dijs ante dicauerant; & propterea iuſto Dei iudicio à Perſis ſub Cambyſe in Aegypto, & à Gothis ſub Totila hic Romæ fuerant proſtrati; hos eoſdem dictus Summus Pontifex vero Deo ante inſigniora Vrbis templa iuſſit erigi, vt ſupra illos ſaluciferum Crucis ſignum, tamquam proſtratæ Idololatriæ

A trophæum, extolleretur, ſicuti iam pridem Iſaias vaticinatus fuerat. *Eleuabitur ſignum in Gentibus.*

Deſtinauit Summus Pontifex Architectum Dominicum Fontanam, qui miniſterio ſeptingentarũ operarũ vſus artificio Camilli Agrippæ cum machinis ab equis deductis mirabili inuentione mathematica priſcis temporibus ignota, erexit Obeliſcum Vaticanum, quamuis apud Plinium legamus ad erectionem Obeliſci Regis Ramiſis, hodie in Laterano, viginti hominum milia elaboraſſe.

Erecti Obeliſci fuerunt quoque exorciſmis expurgati, nec non ab Epiſcopo ſolemni pompa, & homi-
B num concurſu Sanctiſſimæ Cruci conſecrati, ac demum ſupra illos Crux elata.

Et hæc de Aegyptiorum potentia, & maximè in Obeliſcis dicta ſufficiant, quibus conſequens eſt videre de eorundem Idololatria, & ſuperſtitionibus.

De Origine Idololatrię Aegyptiacæ. Cap. IIII.

LACTANTIVS Firmianus Inſtitut. diuinarum
C lib. 2. De orig. erroris cap. 14. refert Deum poſt perditum Diluuio humanum genus, elegiſſe ad multitudinem reparandam Noëm, qui corruptis omnibus, ſingulare iuſtitiæ ſupererat exemplum. Ille egreſſus ex Arca, terram ſtudioſè coluit, atque vineam ſua manu ſeuit, vnde arguuntur, qui authorem Vini Liberum putant. Ille enim non modò Liberum, ſed & Saturnũ multis anteceſſit ætatibus, qua ex vinea cum primum fructum cœpiſſet, bibit vſque ad ebrietatem, iacuitq. nudus. Quod cum vidiſſet vnus ex filijs, cui nomen Cham, non texit patris nuditatem, ſed egreſſus etiam

fratribus indicauit: At illi ſumpto pallio intrauerũt A auerſis vultibus, patremque texerunt. Quæ cum facta recognouiſſet pater, expulit filium; At ille profugus in Arabiam iuit, ibiq. conſedit, eaq. Gens à nomine ſuo Chanaam dicta eſt, & poſteri eius Chananei: Qui primi Deum ignorarunt, quorum princeps, & conditor cultum Dei à patre non accepit, maledictus ab eo, & ignorantiam diuinitatis poſteris reliquit. Deinde Menſter filius Cham, & alij ab eo propagati: primi, qui Aegyptũ occuparunt, cæleſtia ſuſpicere, atque adorare cœperunt; & quia neque domicilijs tegebantur propter aeris qualitatem curſus ſyderum, & defectus notauerũt, factũq. eſt, vt dum ea ſæpè curioſius intuerentur, adorauerint. Poſtea portentificas Animalium figuras, quas colerent, commenti ſunt, quibuſdam prodigijs inducti. B S. Ioannes Damaſcenus de Hæreſibus inquit, quod Seruch Idololatriam primus inuenit. Cum enim omnes ritum, quem tum probauerant, ſuperſtitione quadam ad humaniorem cultum deducere communi conſenſu conſtituiſſent: mos ſimulacrorum hominum generi ponendorum ortum habuit.

Deinde erexere ſimulacra hominibus quoque celebrioribus, vel potentioribus propter beneficia, ob adulationem, & alias cauſas, prout infra in ſecunda parte dicemus. C

Habuere Aegyptij inter ipſorum Deorum monſtra in veneratione cæleſtia ſigna, ſed potiſſimum Solem, quem Oſiridem appellarunt, & Lunam Iſidem. Hinc Theodoretus ſermon. 3. de Dijs & Angelis inquit, *Atque vt teſtis eſt Siculus Diodorus, omnium mortalium primi Aegyptij Solem, Lunamque Deorum nomine appellantes Solem quidem Oſirim, Lunam verò Iſim eſſe dixerunt*: hinc Ieremias cap. 43. & ſequenti, ait: *Et conteret ſtatuas domus Solis, quæ ſunt in Aegypto*. & iterum: *Sacrificemus Reginæ Cœli, & libemus ei libamina*. hinc

Suetonius

A Suetonius in triumpho, quem Auguſtus de Antonio, & Cleopatra Romæ habuit, præcedere fecit imaginem Solis, & Lunæ. Et de prædictis Aegyptijs conqueritur propterea Apoſt. ad Romanos cap. 1. dicens: *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum: propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum.*

De Aegyptiorum ſuperſtitione. Cap. V.

B

AD antiquiſſima Aegyptiorum rudera, ac temporis iniuria ſemiſepultas monumentorum parietinas, pauci ex Antiquarijs aſpirare, quod ego ſciam, ſunt auſi: nunc ex magna ſatis meſſe, colligam ſpicilegium aliquod huiuſmodi figurarum, quarum penes me aliquas detineo: Nihil enim ita abſonum infingendis vſpiam fuit, quod non æquarent, vel etiam exſuperarent monſtroſæ Imagines Aegypti, quibus ex antiquitate pepercit tempus edax rerum, etenim vt inquit Ariſt. lib. 12. Metaph. cap. 4. in fine. *De Dijs & vniuerſa natura, multa ad perſuaſio-* C *nem multitudinis, & legum opportunitatem fuiſſe inuenta: nam præter ſubſtantias, quas Deos arbitrabantur, inuenerunt etiam formas hominum, & aliorum animalium, & ſimilium, vt ea venerentur.* Colebant enim Beſtias ferè omnes, quas portentorum mater Aegyptus alebat, in ijs & ſerpentes, & dracunculos. Hæc enim ſacra (vt ipſi dicebant) animalia eo ſtudio venerabantur, vt cum admiratione diceret Cicero 1. de natura Deorum: *Firmiores apud Aegyptios opiniones eſſe de beſtijs quibuſdam, quã apud Romanos de ſanctiſſimis Tẽplis, & ſimulacris Deorũ;* cui cõſonat illud Iuuen. ſat. 15.

Quis

Quis neſcit Voluſi Bithynice, qualia demens A
Aegyptus portenta colat? & paulò poſt,
Oppida tota Canem venerantur, nemo Dianam.

Ita prorſus, vt ſi quis Canem, Accipitrem, Felem, Ibim, Crocodilum, & alia huiuſmodi violaſſet, capite plecteretur: cuius præcipuum extat teſtimonium Moyſis Exod. cap. 8. in Aegypto ſacrificare detrectantis: *Quod ſi* (inquit) *mactauerimus ea, quę colunt Aegyptij coram eis, lapidibus nos obruent*: & hoc fundamento Ioſephus cōtra Appionem ratiocinatur: *Orbem terrarum, ſi Aegyptiorum ſacra ſuſcepiſſet, breui beſtiarum plenum, inanem hominum futurum*: horum tamen cultus non ſolū totam Aegyptum, Regioneſque finitimas, verum vniuerſum ferè orbem incredibili ſuperſtitione peruaſerat: B & dum huiuſmodi deliria Arnobius exagitaret, hæc ſcripſit lib. 5. aduerſus Gentes: *Si contemptor aliquis Numinum, & ſacrilegi pectoris immanitate furioſus, intendiſſet animum maledicere Dijs veſtris, auderet in eos quicquam grauius dicere?* Hinc Lactanius lib. 2. cap. 2. *Vos altas mentes, & ad Patrem ſuum cum corporibus ſuis erectas ad inferiora deprimitis, tanquam vos pœniteat, nō Quadrupedes eſſe natos.*

Aegyptiaca ſuperſtitio, licet per orbem fere vniuersū diffuſa, exagitata tamen, & ſapientum contumelijs vexata fuit: Romæ Anno ſiquidem Vrbis DCXCVI. Piſone C & Gabinio Coss. ex Vrbe huiuſmodi ſacra eiecta ſunt, vt narrat Arnobius lib. 2. aduerſus Gentes, & Tertullianus in Apolog. cap. 6. Anno. 700. Fana Iſidis & Serapidis ex S. C. ſolo æquata: & M. Agrippa Aedilis anno 732. extra Pomerium receptas imagines eliminauit, vetuitq. in Vrbe, & ſuburbano intra 500 paſſus conſiſtere, ex Dione lib. 40. 42. 47. & 54. Expulit poſtremo Senatus Tiberio imperante, Tacitus lib. primo Ex inde tamen, tanquam ruptis obicibus in Vrbem, ſuperſtitionum aſylum, nefaria hæc ſacra agmine facto irruperunt

adeo

A adeo, vt Imperatores Commodus, Caracalla, Al.Seuerus manus dederint ex Lampridio, & Spartiano, ac Tertulliano in Apolog. cap 6.

Hinc diſce Amice lector ex D. Leone ſermone primo in Natali Apoſtolorum Petri, & Pauli; Quod, *Roma ignorans ſuæ prouectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſeruiebat erroribus, & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe Religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem: vnde quantò erat per Diabolum tenacius illigata, tanto per Chriſtum eſt mirabilius abſoluta.*

Laborauit tamen cultus hic Aegyptiacus infamia
B quadam peculiari, cuius teſtis Auguſtus ex Dione cap. 51. qui Apim adorare noluit, quod ſe Deos, non Boues adorare diceret.

Hæc ſacra ſub Auguſto nondum Romæ recepta; ſed lenocinia, & mollities præter cætera obiectabantur, vt de Paulina Illuſtri Fæmina legimus, quam perditus Amator obtentu Aegyptiacæ Religionis polluit, vt latè Ioſeph. lib. 11. cap. 47. antiquitatum; quod & actitatum innuit Iuuen. Satyr. 6.

Iamq. expectatur in hortis,
Aut apud Iſiacæ potius ſacraria Lenæ.

C Et Suetonius in Othone inter alia molliciei, & effæminati animi ſigna, refert; quod in linea, religioſaq. veſte, Sacra Iſidis propalam celebraſſet.

Ex prædictis vanis ſuperſtitionibus diſcamus nos Chriſtiani non ſuperbire, ſpernentes verba prudentum, & ſapientum; ſed quod bonum eſt permixtum falſæ doctrinæ tenentes, & approbantes, vt docuit D. Auguſtinus De vnico Baptiſmo contra Petilianum cap. 4. his verbis. *De ipſis Gentibus, Idolorumq. cultoribus multa vtiq. à nobis diuerſitate diſtantibus, nihil aliud nobis demonſtrat Apoſtolus; niſi vt ijs quoq; quod paruum eſt corrigamus, vt quod fortè rectum eſt approbemus: nam*

vtiq.

vtiq; Idololatras redarguebat, vbi ait: Qui cognoſcentes A
Deum non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & ſerpentium: Talia quippe nouimus fuiſſe ſimulacra Aegyptiorũ, vbi inſtituta eſſe Idololatria perhibetur: talem ſcilicet fingentes Deum, qualis non eſt Deus, & non ſicut eum cognouerunt, tradentes hominibus. Et paulò poſt, de illis dicit. *Qui immutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt*
Creaturæ potius, quam Creatori: quod ergo immutaue- B
runt in mendacium ſuum, culpat, deteſtatur, euertit; quod autem verum in Doctrina; quamuis multis falſitatibus permixta, confuſaq. ſeruarũt; approbat, tenet, & affirmat. Simile etiam habemus ex Origene in Exod. c. 17. homil. 11. ibi: *Vnde & nos ſi fortè aliquando inuenimus aliquid ſapienter à Gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine ſpernere debemus & dicta, nec pro eo quod legem à Deo datam tenemus, conuenit nos tumere ſuperbia, & ſpernere verba Prudentium, ſed ſicut Apoſtolus dicit. Omnia probantes, quod bonum eſt tenentes.*

Sed quamquam gloriaretur, & triumpharet Diabolus
de prædicta Idololatria, & infidelitate, vt Dauid ſapien- C
ter cecinerit in pſalmo 28. *ſicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos;* nihilominus benignitas Saluatoris noſtri aſſumpta humana carne, primo itinere voluit in Aegyptum ſe transferre ad euellendam, & extirpandam radicem, & ſementem Idololatriæ, quam inimicus Diabolus ibidem ſeminauerat; Vt iam pridem Spiritus ſancti lumine vaticinatus fuerat Propheta Iſaias cap. 19. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem (ſcilicet in vterum Virginis) & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur ſimulacra Aegypti, & cor Aegypti tabeſcet in*

medio

A *medio eius:* quæ prophetia ex Rabano in cap. 24. Eccl. fuit adimpleta, ex quo Ioſeph admonitus ab Angelo fugit in Aegyptum cum Puero Ieſu, & ſanctiſſima Matre eius; & Origenes in diuerſ. Homilia 3. declarans dicta Angelica verba, ait: *Fuge in Aegyptum, propterea, vt deſtruantur manufacta eorum, & confringantur, & pereant Idola ipſorum; propterea, vt Dæmones turbentur, & Regum fabricę in Idolis deſtruantur, vt fiat in Aduentu Domini fugitiuorum ſeruorum, atque malorum interitus.* Et hoc iter, ita peculiare, propriumque fuit in Aegyptum, vt ad alias Barbaras nationes non tranſierit, ex Diuo Anaſtaſio Sinaita in Exameron. lib. 8. ibi: *Prima*
B *omnium Regionum Gentium terra Nili vidit Deũ in carne apud ſe venientem; & nulla Regio Barbarorum alienigenarum in mundo Chriſti faciem vidit in carne, niſi ſola Aegyptus.*

Interitus Idololatriæ in Aegypto non ſolum per Iſaiã fuit prænunciatus, verum quod mirabilius eſt per Hermetem, ſeu Mercurium Triſmegiſtrum Aſclepij cap. 9. ibi: *Futurum tempus eſt, cum appareat Aegyptios incaſſum pia mente Diuinitati ſedulam Religionem ſeruaſſe, & omnis eorum ſancta veneratio in irritum caſura fruſtrabitur.* Deinde in eodem capitulo prædicit tempus, quo Chriſtiana Religio cuncta fallacia figmenta
C ſubuertet.

Quod autem, vt mirum, eſt aduertendum, quod homo ita ſapiens, qui apertè cognouit ridiculas ſuperſtitiones Aegyptiacas, doleret tamen de earumdem ſubuerſione, quod magno iure S. Auguſtinus reprehendit de Ciuitate lib. 8. cap. 23. ibi: *Hæc vana, deceptoria, pernitioſa, ſacrilega Hermes Aegyptius, quia tempus quo auferrẽtur, venturum ſciebat, dolebat, ſed tam impudenter dolebat, quam imprudenter ſciebat: Non enim hoc ei reuelauerat Spiritus ſanctus ſicut Prophetis ſanctis, qui hæc præuidentes, cum exultatione dicebant: ſi faciet ho-*

D *mo*

mo Deos, & ecce ipſi non ſunt Dij; & in alio loco: Erit A
in die illo, dicit Dominus: Exterminabo nomina ſimulacrorum à terra, & non erit eorum memoria.

Lætabantur autem Sancti aduenisse Christum, quem venturum prædixerant, qualis Simeon, qualis Anna, qualis Eliſabet, quæ etiam conceptum in vtero agnouit, qualis Petrus reuelante Patre dicens: *Tu es Christus Filius Dei viui*; & propterea huic Aegypto maligni ſpiritus tremẽtes indicauerunt futura tempora perditionis ſuæ, qui præſenti in carne Domino dixerunt Matth 8. *Quid veniſti ante tempus perdere nos?* ſiue quod tardius venturum opinabantur, ſiue quod ante tempus Iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt B
cum omnibus etiam hominibus, qui eorum ſocietate detinentur.

Prædicta Idola Aegypti (quamuis Chriſto in carne) non omnia penitus defecerunt; dein tamen à Chriſtianis Imperatoribus, & à Theodoſio primo potentiſſimum templum Serapidis Alexandriæ in Aegypto toto orbe terrarum celeberrimum, & notiſſimum cum alijs Gentium templis ſubuerſum fuit occaſione turbarum à Gentilibus in Chriſtianos motarum ob detecta ſecreta quędam nefanda eorundem Gentiliũ myſteria, vt refert Ruffinus lib. 26. cap. 22.

Prædixerat illam, & aliorum templorum demolitio- C
nem non ſolum Beſſarion Abbas, ſed ab Antonio quoque Ethnico philoſopho, & Mago prænunciatam fuiſſe, auctor eſt Eunapius Sardianus in vita Philoſ. in Aedeſio. inde Gentiles cum in templi iactura erubeſcerent; & quod Chriſtiani illa pronunciaſſent; eorũ tamẽ rurſus prædicare potentiam cœperunt, refert Baronius anno 389. & ibi Spondanus n. 14. & 15. vbi etiam fit mentio de flagitioſis myſterijs, ac fraudibus ab illis peragi ſolitis vnde Gentiles plurimos, huiuſmodi ſceleribus deprehẽſis, fidem Chriſtianam amplexos eſſe per cunctas Aegy-

pti

A pti Vrbes, & alia loca: & ibidem etiam Baronius, & Spondanus num. 17. inquiunt, quod Theodoſius, vt ea, quæ aduerſus delubra Gentilium fieri præceperat, ne auaritiæ potius quam pietati adſcriberentur, Deorum imagines iuſſit (vt inquit Socrates) ad pauperes ſubleuandos impendi.

Succeſſu deinde temporum Sole iuſtitiæ iam mundo exorto per ſanctos Apoſtolos, eorumque ſucceſſores Aegypto ad veram Chriſti fidem adducta: multi ex Aegyptijs amore Euangelicæ perfectionis inſtigati, ſe contulerunt ad loca ſtrepitu ſemota cæleſtium contemplationi maximè apta, cuiuſmodi Thebaidos ſolitudo erat,
B & monaſticæ vitæ ſectatores ea loca elegerunt, vt in quibus tantæ ſuperſtitionis monumenta intuebantur, quæque Dæmonum furijs infeſta erant, ſanctis Chriſtianæ vitæ diſciplinis initiata, in Spiritus ſancti habitaculum mutarentur, refert Baronius dicto anno 389. vbi Spondanus num. 15.

Hæc inquam eadem ipſa loca fuere, in quibus ex crudeli illa, atque formidanda Diocletiani Imperatoris perſequutione, dicti Auguſti decimonono, Marcellini Papæ ſeptimo ſalutis noſtræ 302. teſte Cardinali Baronio, ad viginti millia Chriſtianorum crudelitate inaudita, innumeris alijs in exiliũ amandatis, vitam glorioſo fine ter
C minarunt, vt in chronico Alexandrino ca. 2. fol. 19. & ſequen. Quinimo Ignatius Patriarcha, ex prædicta perſequutione cœpta anno 19. Diocletiani propter eiuſdem edictum martyrio coronata fuiſſe fidelium Terræ Coptæ centum quadraginta quatuor millia, ſeptingenta autem in exilium amandata. Vt etiam refertur in dicto Prodromo cap. 2. fol. 24. & ſeq.

A

De Propagatione Idololatriæ Aegyptiorum. Cap. VI.

AEGYPTII expeditiones fecere in Perſiam, in Indiam, & vſque ad extremos terminos Sinarum, vt latè refert P. Athanaſius Kircherius in Prodromo cap. 4. etenim, cum ipſi Aegyptij habuerint commodiſſimos maris Erythrei portus; ex Erythreo vero mari in Aethiopiam, Perſidem. & reliquam denique Indiam nõ incommodus tractus fuerit; frequentiſſimè nullo non tempore vltro citroque commearunt, teſtatur id celeberrima illa Salomonis ex Aſiongaber maris Rubri portu in Regionem Ophir facta maritima expeditio: Ophir vocem Aegyptiacam eſſe, qua veteres Aegyptij eam Indiam appellabant, quæ continet Malabar, Zeilanum, Auream Cherſoneſum, Samatram, Malucas, Iauas, aliasve vicinas Inſulas auriferas, in quas Rex Hiran claſſem Salomonis ſtatutis temporibus expediuerat; id quod non aurum tantum; ſed & gemmæ, lapides, & ligna pretioſa, Pauones, Simiæ, quæ ex dictis Regionibus, rebus huiuſmodi refertis, afferri ſolebant, teſtatum faciunt. B

Huius Regis Hiran veſtigia frequentius poſtmodum Aegyptios ſequutos, huiuſmodi plagas adijſſe, veriſimile eſt; certe Perſarum Magos, Indorum Brachmanas, vti & cœteros Aſiæ ſapientes omnem philoſophandi rationem, omnes circa Deorum cultum, & ritus, & cæremonias ab Aegyptiis, non aliter quam hoc reciproco commercio accepiſſe; præter quam quod clarè in vita Appollonii docet Philoſtratus; certè dictarum Gentium & mores, & conſuetudines id luculenter indicant; cum in hodiernum diem in India, China, Iapone, Tartaria, quin ètiam in ipſa America Solis, Lunæ, Siderum, Terræ, animalium omnis generis cultum, non ſecus; ac in Aegy- C

pto

Apto ab innumerabili tempore vigere intueamur. Oſiridis, & Iſidis ſtatuas, Aphides quoque, Anubes, Canopos, & ſimilia Aegyptiorum monſtra ibi paſſim coli reperias; Pyramides myſticas, & magnificentiſſima templa Geniis ad Aegyptiorum normam erecta; vno verbo Aegyptiacam rerum faciem vbique reperies.

Et de his ſatis, quibus conſequens aliquid ſolummodo de eorum funeribus breuiſſimè deguſtare.

De Aegyptiorum Funeribus. Cap. VII.

B NOn erit omninò a noſtro inſtituto alienum aliquid breuiter recenſere de Aegyptiorum funeribus, cum ſæpius viderimus eorumdem Cadauera adhuc ad præſens ſeruata, (quæ Mumiæ nominantur) & præſertim hic Romæ in Domo Nobiliſſimi Domini Petri de Valle, quæ illemet ex illis regionibus hùc aduexit.

Aegyptij mortuo eorum Rege dilaniabant veſtes, flentes, & clauſis templis, ac Prætorio ſeptuaginta diebus deturpantes faciem limo, nullum oſtendebant lætitiæ ſignum; Et bis in die multitudo Virorum, ac Mulierum circumibat Ciuitatem, renouando fletum, ac

C Regis virtutes canendo.

Abſtinebant omninò ab eſu ciborum, qui eſſent cocti, a vino, & ab omni apparatu menſę ſumptuoſæ, ſicuti à Balneis, Vnguentis, ab Accubitu in lectis, ab actu venereo, ſed ſicuti cuique proprius filius fuiſſet mortuus, per totidem dies flebant.

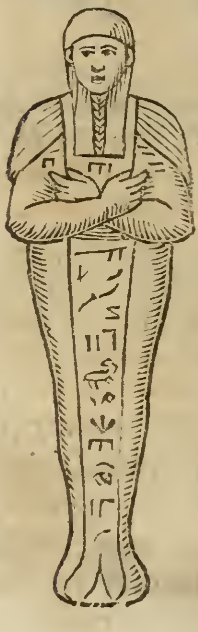
Refert Diodorus Siculus lib. 2. Hiſtor. idem ferè ſeruatum fuiſſe in morte coniunctorum Conſanguineorum, & affinium.

Poſito igitur ſupra feretrum Cadauere ante Sepulcrum, referebant adſtantibus Sacerdotibus, & Populo omnia

omnia ipſius Defuncti geſta; quod ſi turpia viuens ille A
geſſiſſet, Sepulchri honore priuabatur.

Efferebant deinde Cadauer ad domum artificis, qui ex ligno Formas Cadaueris elaborabat extrinſecus depictas, & poſtquam ex illis vna pretio empta fuerat; Primum ferro adunco extrahebant cerebrum ex naribus cadaueris, repleto odoribus loco cerebri vacuo; acutiſſimo poſtea Aethiopico lapide incidebant illius latera, & ex corpore omnia viſcera extrahebant, lauantes, & abſtergentes diligenter ipſum cadauer vino Phoenicio, replentes illud contuſis odoribus, nempe Myrrha, Caſia, & ſimilibus præter Thus. Et ita apertum illud claudebant traiecto acu.

Deinde ſeptuaginta diebus illud ſale ſeruabant. Ac B
poſtea faſciis biſſinis illud inuoluebant & Gummi oleo vngebãt. Coniunctiores illud includebant intus Formam illam iam emptam, ibique cuſtodiebatur; vt intra Pyramides reconderetur, quæ oculis adhuc præſtò ſunt extra Cayri Vrbem, ex Herodoto, quod illæ pro ſepulchris inſeruirent, quamuis Nazianzenus, & alii velint, Ioſephum Patriarcham illas fabricari feciſſe in horreorum vſum, quoniam apud ipſos Vox πυρὸν, frumentum denotat.

Hæc, & ſimilia refert Thomas Porchachius in ſuis antiquis funeribus Ta- C
bula Decima, Vndecima, & alibi.

Retineo quoque apud me Icunculas, quæ paſſim è thorace conditorum cadauerum ad nos adducuntur: & quidem hæc imago Infantis pueri inuoluta nimirum faſciis, & compoſitis pedibus, quo ſtatu Deorum ſimulacra apud Aegyptios fingi teſtatur Heliodorus lib. 3. Aethiopicarum; & refert de iis quoque

Pignorius

A Pignorius in ſua Tabula Iſiaca.

Cognitis præfatis de Aegyptiorum hiſtoria, videamus nunc de lingua, caracteribus, hieroglyphicis, & ſcientiis eorundem.

Quod lingua Aegyptiaca antiqua ſimillima eſſet Coptę linguę. Cap. VIII.

B Linguam Aegyptiacam antiquam ſimillimam eſſe Linguæ Captæ eſt indubitatum ex P. Athanaſio Kircherio in ſuo Prodromo cap. 5. ſiquidem Coptam ab Vrbe Coptos (quæ Thebaidos eſt caput) originem duxiſſe; vt in dicto Prodromo cap. primo; eamque eſſe germanam antiquæ Aegyptiacæ filiam, non puram, qualis ab initio floreſcentis Aegyptiorum Imperij tempore Patriarcharum vigebat, ſed è varia hominum, linguarumque commixtione, ſtatuſque Aegyptiaci mutatione ſuccedentibus ſæculis corruptam; & quamuis apud Coptitas non ſit mentio de Gentium Deorum nominibus (præter vnum Ptha) neque vnquam Oſiridis, C Iſidis, Hori, & ſimilium; Id ſiquidem proceſsiſſe, non quod Coptitæ huiuſmodi nomina ignorarent, ſed quoniam nefas eſſe putabant, cum eſſent ipſi Chriſtiani, Sacras Hiſtorias, in quibus conſcribendis toti erant intenti fabuloſis Gentilium nominibus profanare, in hoc imitantes Hebræos, qui ſilentio etiam huiuſmodi nomina ſupprimebant, tum quia Aegyptijs nunquam licitum erat Hebræis commiſceri, tùm ob Idololatriæ deteſtationem, vt falſi numinis nomen vel ore proferre crimen exiſtimarent morte piandum.

De

 A

De Affinitate linguę Coptę ſiue Aegyptiacæ cum non nullis aliarum Nationum. Cap. VIIII.

AEGYPTVS vetuſtiſſimis ſęculis, vt refert Herodotus lib. 3. fuit celeberrima Aethiopum Colonia; Aegyptios enim vniuerſorum mortalium primos extitiſſe, ac manifeſtas huius rei demonſtrationes eſſe, multi perhibẽt: nã indigenas fuiſſe nõ aduenas; ideoq. meritò B *Autochthonas* nominatos; quod omniũ cõſenſu probatur: magnum tamen fuit inter eos populos de ſapientia, ac eruditione certamen. Amaſis Rex Aegyptiorũ per litteras ex Plutarcho in Conuiuio, ſeu ſympoſ. imperauit Regi Aethiopum, vt pronunciaret, quid nam antiquiſſimum ſit, quid maximum, ſapientiſſimum, pulcherrimum, cõmuniſſimum, vtiliſſimum, nocentiſſimum, potentiſſimũ, facillimum? Reſpondit Aethiops antiquiſſimum Tempus; maximum mundus; ſapientiſſimum veritas; pulcherrimum Lux; communiſſimum mors; vtiliſſimum Deus; nocentiſſimum Diabolus; potentiſſimum fortuna; C facillimum ſuaue. Quas ſolutiones Amaſis partim accepit, partim reiecit: Hinc Aegyptios polluiſſe litteras, illarumque notis vſos fuiſſe ad aperienda animi arcana, clarè videmus.

Hi vero litteris biſarijs (vt idem Herod. inquit lib. 2.) *vtuntur, quarũ vnas ſacras vocant, populares alteras.* Hiera dicebatur pars illa, quæ ſacra ſignificabat, Dimotica vero, quæ popularia docebat. Plato in Philœbo tribuit Theuto, ſiue Taauto litterarum Aegyptiorum inuentionem. At Diodorus lib. 1. Mercurio acceptam refert. Mercatus autem cap. 11. de Obeliſcis Vrbis, & alii

A aliiinterpretrantur eundem eſſe Theutum vel Taautum & Mercurium cum Mercurio illo Triſmegiſto ter maximo, Aegyptiorũ celeberrimo. Thales dicit fuiſſe Herculẽ Aegyptium, qui litteras ſuis demonſtrauerit: at Anticlides aſſerit Aegyptios à Memnone litteras didiciſſe: alii vero referũt Iſidẽ Reginam eorum litterarum inuentricẽ fuisſe. Immo ipſi litteras aliis conſcripſerunt; Hercules enim Aegyptius Phrygibus litteras dedit, ex Panſa in Bibliotheca Vaticana.

Porrò autem litteræ Aegyptiacæ ſimiles ſunt in numero, connexione, & pronunciandi modo litteris Hebræorum, Caldæorum, & Arabum, & horum quoq. Po-
B pulorum ſcriptioni non diſſimiles, qui in exarandis litteris à manu dextera in ſiniſtram deflectunt; interq. Aegyptios & Hebræos (litterarum ergo) magnum commercium habitum fuisſe commemorant.

Abraham in Vrbe Heliopoli cum Sacerdotibus Aegyptiis vixit, illosque Aſtrologiã docuit; & è conuerſo Moyſes (pro vt habemus in Act. Apoſt. cap. 7.) eruditus eſt omni ſapientia Aegyptiorum.

Ipſi etiam Græci rerum Aegyptiarum amantiſſimi, eorum diſciplinis exculti fuerunt, vt Plato in Epinomide teſtatur. Pythagoras Heliopolitam habuit præceptorem, & Solon in eadem Vrbe Heliopoli, Sai, &
C Sebennito diuerſos audiuit Aegyptiorũ Sacerdotes; vt benè Cauſinus colligit in principio ſui operis ſelectorũ Symbolorum; Verum dum Coptam linguam Græcæ ſimilem exiſtimo, hæc non ita plana proferam, niſi vocabula reſpiciamus; cum in nominum, verborumq. conſtructionibus Coptica Græcam linguam vllo pacto ſibi non vendicet. Quamuis P. Kircherius in ſuo Prodromo cap. 7. dicat veriſimile eſſe linguam Aegyptiacam in Græcia nouam Coloniam inſtituiſſe, quæ breui ingentia incrementa fecerit; adeò vt nec Græcis Aegyptiacam, nec Aegyptiis Græcam adſciſcere eſſet diffici-

le, quod & Triſmegiſti libros pleroſq. ſtylo Græco con- A
ſcriptos inſinuare videmus; ſicuti quoq certum eſt, & linguam Græcam apud Aegyptios in vſu fuiſſe, vt teſtantur complurium Philoſophorum in Aegyptum ſuſceptæ expeditiones, continuumq. litterarum vtrinq. commercium, quod factum non eſſet, niſi communi aliqua lingua, ſicuti Europæi Latina, vſi fuiſſent: Cóſirmant id quoq. variæ Cipporum & Columnarum Græca lingua ab antiquis Regibus factæ inſcriptiones; de quibus Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. ad Baſil.

De Varietate Characterum apud Aegyptios. B

Cap. X.

VERVM apud Aegyptios triplex litterarum, ſeu characterum genus fuiſſe vſitatum nouimus. De quibus Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum, videlicet *Qui ab Aegyptijs inſtituuntur, primum quidem Aegyptiarum litterarum viam, & rationem addiſcunt*. nempe, quæ tunc temporis toti Aegypto erat communis in litteris vulgari lingua conſcribendis, quæ eadem erat cum lingua Copta. *Secundam autem Sacerdotalem qua vtuntur ij, qui de rebus ſacris ſcribunt*. Hoc eſt C
qui arcana Theologiæ, aut Philoſophiæ ſuæ myſteria arcano quodam modo Characterum è varijs formis, ſimilitudinibuſque rerum naturalium, & artifitialium figuris conſignabant, cuiuſmodi minutum illum characterum, quem Mummiis, Canopis, Iſiacis Statuis, & in Bembina tabula appictum videmus, & vocare ſolent Characterem Hieroglyphicum currentem, eo quod ea, quæ ob artis defectum pingere nequirent, minutiori Charactere, & ad ſcribendum aptiori exprimebant abſque cuiuſdam

A dam Alphabeti figuris. *Vltimam autem ſcripturæ ſpeciem, ideſt ſacram, quæ inſculpitur; cuius vna eſt, quæ res per conſimiles Characteres exprimit, altera verò ſymbolica, ideſt per ſigna ſignificans, videlicet per imitationem, alia verò ſcribitur per quędam Aenigmata, nempè qui Solem volunt ſcribere, faciunt circulum; Lunã autem figuram Lunæ Cornuum formam præferentem.*

Difficilem hanc antiquitatum Aegyptiarum, ſacrorumque Myſteriorum ſub hieroglyphicis diſciplinis latentium, à nemine huc vſque tentatam inueſtigationem, Idiomatis quoq. Aegyptiaci antiqui, quod Coptum vocamus, reſtaurationem, ſuppeditauit nobis hæc omnia B R.P. Athanaſius Kircherius è ſocietate Ieſu totius orbis admiratione; ſiquidem in ſumma rerum humanarum inconſtantia, & viciſſitudine nihil difficilius eſt, ac arduum magis, quam earum, quas vetuſtas temporum paulatim ab hominum memoria longè remotas ità abdidit, vt omnem intellectus lucem effugere videantur, deſcribere narrationem; etenim vbi multæ tenebræ, ibi multus error contingere ſolet.

De ſcientijs, quas Aegyptij C inuenerunt, & propagauerunt Cap. XI.

ALTERI Regioni à priſcis ſcriptoribus non eſt attributa inuentio tot artium, & ſcientiarum ita nobilium, ſicuti Aegypto, & in hoc maximè opitulabatur qualitas ſitus *Arithmetica* primum inuenta fuit occaſione magni commercii, quod exercebant Aegyptii; ſimili cauſa etiam attribuitur Phœnicibus inuentio illius à Strabone lib. 17. *Geometriam* iidem inuenerunt; ex

Diodoro lib. 1. & Strabone allegato, quia prædia Aegypti certo anni tempore Nilus inundabat; vnde termini illius terræ transferebantur, & cum ex hoc litigia inter Aegyptios orirentur, neceſſaria fuit continua exercitatio menſurationis, ac etiam inde perfecta cognitio Geometriæ. *Ad Aſtrologiam* acquirendam conferebat etiam natura Regionis, quoniam propter aeris qualitatem, quia domiciliis non tegebantur, curſus ſyderum, & defectus notauerunt, maximè dum ea ſæpè venerantes curioſius atq. liberius intuebantur, vt inquit Firmianus Diuin. inſtit. lib. 2. cap. 14. & ex hoc Aſtrologi peritiſſimi deuenere. A

Ex ijs perſpicaciores facti, conſiderantes res naturales, apprehenderunt Medicinam, cuius inuentor (ſcribit Mercurius Triſmegiſtus) fuit Aſclepius, ſeù (vt proferunt Græci hoc nomem) extitit Aeſculapius Auus Aſclepii, quem introducit Triſmegiſtus in Dialogo de hoc nomine: Poſt verò (res naturales declinando in ſuperſtitiones) immerſere ſe in magicas artes, vt in ſacro textu Exod. cap. 7. & 8. B

Poſt cognitionem rerum naturalium ex vniuerſalibus ſcientijs redegerunt ad methodum perfectam *Philoſophiam* naturalem, ex qua potuerunt agnoſcere ſupernaturalia, *nempè Metaphyſicam*, quæ à Mercurio habuit initium, qui primus de maieſtate Dei diſputauit Diodor. lib. 1. & hic Mercurius Auus fuit Triſmegiſti, vt ipſe met refert in Dialogo Aſclepius: vltimam verò ſcientiarum inuentionem habuit Triſmegiſtus, cuius libri numero quadraginta duo ab Aegyptijs ſacerdotibus inter precioſiora, & ſacraria templorum habebantur; & iuxta cuiuſq. applicationem illos quilibet apprehendebat, vt refert Clemens Alexandrin. Stromatum lib. 6. Hinc à Græcis ille Triſmegiſtus nominatus propter veram de Deo cognitionem, refert Suidas in verbo Hermes, adeo vt de Ethnicis Philoſophis non alius, vt ille peruenerit C

ad

A ad cognitionem ſanctisſimæ Trinitatis. Referunt Lactantius Diuini inſtitut. lib. 1. cap. 6. & S. Auguſt. de ciuitat. Dei lib. 8. cap. 33. Vixit dictus Triſmegiſtus circa tempora Moyſis; ex Euſebio in chron. & ex iis patet floruiſse in Aegypto Philoſophiam quingentis annis, antequam illam apprehenderent Græci, vt voluit Plato in Timæo.

Moralis Philoſophia inuentio tribuitur quoq. Aegyptiis à Dionyſio Afro de ſitu orbis. Is loquitur de Nilo his verſibus:

Hunc habitant iuxta ſapientum corda virorum,
Diſpoſuere vias, qui vitæ mente potenti.

B Quod etiam affirmat Ariſtoteles lib. 7. Politic. cap. 10. Aegyptios leges habuiſſe ſatis ante Græcos, & refert Strabo lib. 17. Reges Aegypti ordinaſse perfectè inter ſe *Politicum regimen:* quoniam Aegyptiaca multitudo in tres partes diuidebatur, in quarum prima erant Sacerdotes, in Secunda, Artifices & agrorum cultores, in Tertia Milites.

Inter Sacerdotes continebantur omnes Nobiles, qui ſolum officia, & gradus dignitatis exercebant, ſicuti quoque ſcientias, de quibus fuerant inuentores, tractabant; hinc ſegregati manebant à cæteris duabus Reipublicæ partibus, liberi ab omni tributo, vt in Geneſi
C cap. 47. Habebant in omnibus inſignioribus Aegypti Ciuitatibus Collegia penes templa, vbi inhabitabant, qui in illis miniſtrabant, quiq. alios docebant ſcientias, ſeu illas apprehendebant: nec aditus patebat illas addiſcendi, niſi ſacerdotum filijs, ſub ſilentii ſigillo, ne ſcientiæ ad plebem diuulgarentur; vnde recondita hieroglyphica dimanauere, de quibus inferius: nec minus inter ſacerdotes adſcribebantur, niſi qui ad Imperij ſucceſſionem erant ordinàti, & qui inter ſcientias, & nobilitatem eſſent inſigniores, vt voluit Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. ſimiliter omnes, qui gradum, ſeu digni-

dignitates penes Regem obtinebant non eligebantur, A niſi à Sacerdotibus, vt propterea maximè incumberent in apprehenſionem, ſeu ampliationem ipſarum ſcientiarum, quarum allecti plurimi è Philoſophis ex Orbis partibus in Aegyptum tranſierunt, ex quibus ante Troiæ bellum Orpheus Thracius, Linus Thebanus, Muſæus Athenienſis, Melampodes Argiuus, vbi apprehenderunt Theologiam illam Sacerdotalem: ſequuti idem pariter poſtea ſunt Homerus, Heſiodus, Cuneus, Licurgus, Solon, & Thales Mileſius, ſicuti quoque Pythagoras, Zamolſis: Ita & Plato tredecim annis ibidem moratus eſt, vt de iis omnibus referunt Clemens Alexandrinus, Diodorus Siculus, Diogenes Laertius de Vitis Philo B ſophorum.

Ex cognitione naturalium ſcientiarum peruenerunt Aegyptii ad ſupernaturalia, & quamuis ex hoc ad Idololatriam fuerint delapſi, adorando Lunam, & Solem: ex Ierem. cap. 43. & 44: nihilominus aliqui ex iis etiam naturali lumine cognouerunt verum & vnicum Deum, qui aliis præcelleret; de quo ſatis clarè loquitur Triſmegiſtus in Aſclepio: diuidentes ſiquidem Deorum numerum inter Intelligibiles, & Senſibiles; In intelligibili parte vnicum Deum poſuerunt, cui attribuitur forma totius regiminis in Vniuerſo; nec iſti ſummo Deo nomen aliquod diffinitè eſt attributum, quia cum ſit vnus, C & totus, non poteſt vnico nomine comprehendi. Inter Senſibiles verò Deos adſcripſere Solem, & Lunam, & alios, de quibus infra.

Et quoniam in Aegypto inter eorum ſacras ſcientias maximè ſtudebant Aſtrologiæ, & Magiæ, vt per has futura præuidẽdo, ac faciendo ſupra humanũ vſum, appellarentur ipſorũ Sacerdotes Prophetæ, & ſummus Sacerdos Archipropheta; At Iſaias perfectius eorũ ruinam, & deſtructionem annuntiat, quæ iam proxima erat; & improbans incertitudinem talium ſcientiarum cap. 19. in-

quit.

A quit. *vbi nunc ſunt ſapientes tui? annuntient, & indicent*, & ſubdit idem Iſaias, quomodo Aegyptus deciperetur à ſapientibus, & principibus ſuis ibi: *ſapientes conſiliarij Pharaonis dederunt conſilium inſipiens: ſtulti facti ſunt Principes Taneos, emarcuerunt Principes Mempheos, deceperunt Aegyptum angulum Populorum eius. Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis, & errare fecerunt Aegyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius, & vomens.*

De Symbolis, & Hieroglyphicis B Aegyptiorum. Cap. XII.

SYMBOLVM apud Antiquos aliquando ſumitur pro ſigno bellico, ſeu Teſſera, quæ in bello dabatur militibus, per quam Amici ab inimicis diſcernebantur; Ac etiam dari fuit ſolita eiſdem militibus, quando erat tempus incipiendi Bellum, inuadendi Inimicum, ſeu præcipuum aliquod aliud aggrediendi; & ſic Plutarchus in vita Romuli nominauit ſignum, quod Romulus dedit Romanis, quando aggredi, & rapere deberent Sabinas ijs verbis, *Erat autem Symbolum, aggrediendæ rei opportunitatem adeſſe, cum aſſurgens, purpuram in ſinu* C *contraheret, ac rurſus contractam explicaret.*

Voluere Latini, quod ſic definiretur. Symbolum eſt nota alicuius myſterii ſignificatrix, cuius natura eſt, ducendi animum noſtrum, interiecta quadam ſimilitudine, ad intelligentiam rerum ſatis diſtantium ab iis, quę ſenſui exterius afferuntur; eiuſq. proprietas eſt, remanere abſconditum ſub velo reconditorum dictorum, vel ſub vmbra metaphoricarum figurarum. Exiſtimantes Aegyptii, quod decens non eſſet, vt maieſtas ſacrarum rerum pateret Plebi, & hominibus rudioribus: Hinc Plutarchus De Iſide & Oſiride, ſic ait *Pythagoras autem*

autem maximè, vt apparet, in admiratione habitus, admiratusque Sacerdotes iſtos; imitatus eſt rationem eorum res notis quibuſdam, & per ambages proponendi, ſuaſque ſententias inuolucris texit. A

Non ſolum Legislatores, & Inſtitutores nouarum Religionum non abſtinuerunt ab ænigmatibus & metaphoris reconditis; verum magnus Moyſes, & cæteri Prophetæ, & ipſe met Redemptor noſter Deus ad noſtram ſalutem ijſdem ſæpius vſi fuere: Hinc Iulius Firmicus Maternus ad Lollianum in vltima parte; *Cælari & abſcōdi plurimis tegumentis natura Diuinitatis ab initio voluit, ne omnibus facilis eſſet acceſſus, neue, vt cunctis patefacta maieſtatis ſuæ origine panderetur:* Et propterea B Pythagorici ſequuti Doctrinam eorumdem magiſtri in Aegypto apprehenſam, & poſt ipſos Platonici talia documenta recondita dare erant ſoliti. & D. Dionyſius Areopagita de Cæleſti Hierarchia cap. 2. refert negari non poſſe, quod obſcuræ ſimilitudines plurimum non excitent mentem noſtram, quodq. ad Cælum eam non extollant, quas ipſe Sacra Symbola nominauit.

De Symbolis autem, quæ verbis exprimebantur, non ſolum Aegyptij verum & Hebræi, & Caldei, ijs vtebantur, vt in libris Moyſis, Salomonis, & Prophetarum, quorum multa ſimilitudinem Prouerbiorum habent: C Hinc Pythagoras ad æmulationem Zoroaſtris exhibere volens Diſcipulis ſuis, quomodo humana anima poſſet ſe diſponere ad volandum in Cælum, vnde iam deſcenderat, dixit, quod anima noſtra ſit alata, & quando alæ cadunt, ipſa in corpus repente ruit; ſed cum iterum alæ creuerint, ipſa in Cælum, & ad Deos tranſuolat, vt ex Platone in Phedro; & ex tali Symbolo nobis indicatur quod, quando alæ Virtutum cadunt ex anima, ipſa in profundum vitiorum illico ruit, & in res ſenſibus obiectas ſe immergens tota efficitur corporea, & terreſtris; At cum denuo creuerint alæ virtutum, nempe ſe alie-

nando

A nando à Vitijs, & peccatis: iterum virtutes viriliter ac ſanctè amplectitur, per quas ad Cælum erigitur.

Et ad prædicti Zoroaſtris ſymbolũ alludere volẽs D. Auguſtinus in expoſitione pſalmi 138. concione prima *ſi ſumpſero pennas meas diluculo*, inquit, *Quas pennas vult aſſumere, niſi duas Alas, duo præcepta Charitatis, in quibus tota lex pendet, & prophetæ?* Et ſæpius in Scripturis ſacris fit mentio de Alis Dei; nam in Pſalmo 16. *Sub vmbra alarum tuarum protege me*. & in Pſalmo 35. *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt:* & Moyſes in cantico Deutoron. 32. *Expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atq. portauit in humeris ſuis:* & Dominus noſter ad Ciuitatem Hieruſalem Matth 23. ait.

B *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Vnde cum hæc Scripturis ſacris habeamus, quod in Diuina Natura Alæ exiſtant, ac etiam quod noſtra anima creata ſit ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, conſequens quoque eſt quod anima noſtra creata ſit alata, vt ſimilitudo reſpondeat ſuo prothotypo.

Hinc eſt, quod ad prædictum ſymbolum alludentes antiqui Inſtitutores Aegyptiacæ Theologiæ, in ipſorũ ſymbolicis figuris exprimere fuere ſoliti varias imagines

C humana facie, & corpore inſtar volucrum, & aliorum alatorum. Quæ hic exprimi curaui, deſumpta ex Tæbula hieroglyphica Cardinalis Bembi, et ſucceſſiuè Sereniſſimi Ducis Mantuæ, ac ego quoque ex his metallo ſcalptis ſeruo in meo Muſæo.

A

Quas Imagines quamuis antiqui Philoſophi Aegyptiaci formauerint ad ſignificanda ſuprema myſteria ſupra indicata;nihilominus inſenſati,& ſtulti populi Aegyptiaci tractu temporis has imagines, & alia multa deteſtanda monſtra adorauere, vt diximus ſupra. B

Reſtat quoque indicare, quod ſigna, ſeu teſſeræ ſolitæ erant dari Militibus, vt amici ab inimicis dignoſcerentur,& hæc Symbola nominabantur; Ita quoque quoniam multi pſeudoprophetæ,& falſi apoſtoli inſurgebãt, ſalſam doctrinam prædicantes, ad hoc inſtitutum fuit Credo, quod Symbolum nominatur, vt illi agnoſcerentur, an veri, vel falſi eſſent. Ita Ruffinus Aquileienſis, ex Commentario in ſymbolum. C

Solebant Antiqui, &præcipuè Aegyptij exprimere etiam ſua ſymbola Imaginibus, & figuris, ſuoſque ſenſus exprimebant ſub occulta ſignificatione, vel proprietate illorum, & in hoc conueniebant Aegyptij cum Hebræis: Hinc Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 5. cap. 3. ait: *Quod attinet ad occultationem ſunt Hebraicis ſimilia*

A *ſimilia Aegyptiorum ænigmata.* Aegyptii aliquando formarunt oculos, & aures ex pretioſa materia, ſuiſque falſis Diis illa conſecrabant, volētes ex hoc innuere, quod omnia Deus videt, & audit: Leo apud ipſos ſymbolum erat fortitudinis: Bos Terræ, & Agriculturæ: Equus animi generoſi, virtutis, & libertatis: Sphinx habens totum corpus leonis, & faciem hominis, corporis firmitatem, & ingenium ſimul denotabat: In Homine exprimebatur Ingenium, Prudentia, Ars, Induſtria: Accipiter cum ſit igneus, & habeat vires occidendi, denotat Solem. Iuſtitia exprimebatur ſimulacris Iudicum abſque manibus; & eorundem Iudicum Principis, oculis in terB ram demiſſis; refert Plutarchus de Iſide, & Oſiride, ibi: *Thebis ſimulacra fuerunt dedicata Iudicum manibus carentium, & Princeps Iudicum oculos in terram deiectos habens, quo innuebatur* Iuſtitiam *donis, & alloquijs non eſſe obnoxiam:* Regem, vel Deum ſignificabant depicto ſceptro, & supernè oculo: ſceptro quidem hominis poteſtatem, oculo prouidentiam innuentes.

Habuere propria ſymbola non ſolum Aegyptij, Syrij, Græci, Romani; verum primi quoque Chriſtiani, qui exprimendo Pauonem mundi vanitatem denotabant: Obedientiam, & Pacem exprimebant Columbæ imagine portantis ramum Oliuæ: In denotanda auiditate viC liſſimarum rerum mundi, pingebant Coruum: Pro ſymbolo Reſurrectionis exprimebant Phœnicem, & ſimilia.

Hieroglyphica, quibus vtebantur Aegyptij, non ſunt alia, quam Sacræ notæ. Goropius Hieroglyphicorum lib. 2. *Nihil eſt aliud Hieroglyphicum, quam rei Sacræ Symbolum materiæ cuipiam inciſum:* Hinc patet, quod non omnia Symbola ſint Hieroglyphica, ſed ſacra tantummodo: Huiuſmodi Hieroglyphicis Aegyptij Sacerdotes indicabāt myſteria ſuæ occultæ Theologiæ, quoniam aliter ſcribebant res ſacras à rebus Popularibus:

Herodotus lib. 2. ait: *Aegyptii litteris bifariis vtuntur,* A
quarum vnas ſacras vocant, Populares alteras. Hiero-
glyphica ſolum ſacerdotibus erant nota, & de illis pri-
uatim proprios filios inſtruebant Diodorus Siculus re-
rum antiquarum lib. 3. parte 3. cap. primo. *Quod Aegy-
ptii litteris vtantur propriis; has quidem vulgo diſcunt
omnes; Has verò quas ſacras appellant, ſoli ſacerdotes
norunt à parentibus eorum arcanè acceptas.*

Quis autem fuerit primus inuentor Hieroglyphyca-
rum litterarum, non ſatis conſtat, quamuis ab Aethio-
pibus harum ſumpſiſſe formam Aegyptios voluit Dio-
dorus Siculus Rerum antiquarum lib. 3. cap. 1. ibi. *Sed* B
*de Aethiopum litteris, quas Aegyptii ſacras vocant, ne
quid de priſcis rebus omittatur, dicendum: ſunt Ae-
thiopum litteræ variis animantibus, extremitatibusque
hominum, atq. inſtrumentis, ſed præcipuè Artificum per-
ſimiles; non enim ſyllabarum compoſitione, aut litteris
verba earum exprimunt; ſed imaginum forma, earum ſi-
gnificatione vſu memoriæ hominum tradita: ſcribunt qui-
dem Accipetrem, Crocodilum, Serpentem, Hominis ocu-
lum, manum, faciem, & cætera huiuſmodi: Accipitter rẽ
denotat citò factam; quoniam hæc aliarum fermè omnium
Auis ſit velociſſima; Transfertur hæc notio ad domeſti-
cas res, quæ velociter fiant: Crocodilus malum ſignificat:
Oculus Iuſtitiæ ſeruator, & totius corporis interpretatur
cuſtos: Reliquarum corporis partium, dextera manus* C
*digitis exſpanſis liberalitatem deſignat; ſiniſtra verò
compreſſis tenacitatem, atq. auaritiam: Eodem modo cæ-
terarum corporis partium figura, atque inſtrumenta cer-
tum aliquid notabant. Quæ memoria huminum longo
vſu, ac meditatione obſeruata, è veſtigio quid ea xepri-
merent internoſcebant.* Corn. Tacitus Annal. lib. 11. dixit
fuiſſe primos Aegyptios, qui per figuras animalium ex-
primerent ſenſus mentis. Marſilius Ficinus in Platonis
Comment. cap. 10. voluit quod Zoroaſtres, & eiuſdem

A Sacerdotes habuerint præcipuam formam ſcribendi litteras Characteribus ſignorum cæleſtium, ac ſtellarum quæ Mercurius Triſmegiſtus ſequutus ipſe quoque litteras figuris animalium, & plantarum expreſſit, ne vulgo innoteſcerent myſteria recondita Theologiæ. Ammianus Marcellinus lib. 17. differens de ſignificatu litterarum Aegyptiorum inquit. *Non enim, vt nunc litterarum numerus præſtitutus, & facilis exprimit, quicquid humanas mens excipere poteſt: ita Priſci quoque ſcriptitarunt Aegyptij; ſed ſingulæ litteræ ſingulis nominibus ſeruiebant, & verbis nonnunquam ſignificabant integros ſenſus: Cuius rei ſcientiæ in iis interim ſit duobus*

B *exemplum Per Vulturem Naturæ vocabulum pandunt, quia mares nullos poſſe inter has alites inueniri rationes memorant Phyſicæ. Perque ſpeciem Apis mella conficientis, indicant Regem: Moderatori cum iucunditate aculeos quoque innaſci debere, his ſignis oſtendentes; & ſimilia plurima.*

Porphyrius pariter tractans de figuris Aegyptiacis, vt refert Euſebius Cęſarienſis De pręparatione Euang. lib. 3. cap. 4. *Scarabæum Animal rerum diuinarum indocti abominabantur, quod Aegyptij ſummopere venerantur, Animatam Solis effigiem eſſe putantes: Scarabæus autem omnis virilem ſexum habet, & ſpermate in ſtercus*

C *incluſo, pila deinde confecta, pedibus inuoluitur; veluti Sol in Cælo, & menſem Lunarẽ expectat. Sic de Ariete, de Crocodilo, De Vulture, cęteriſq. animalibus philoſofantur: ita ex ſapientia, & religione ad cultum animalium peruenerunt.*

Et hæc de Symbolis, & Hieroglyphicis Aegyptiorum delibaſſe ſufficiat; quod attinet ad neceſſitatem, & vtilitatem noſtri tractatus ſubſequens eſt, vt mox dicamus de pluribus eorundem Dijs.

A

De Iſide, & Oſiride, ſeù Serapide. Cap. XIII.

REFERT Plutarchus in tractatu de Iſide, & Oſiride, hos mutuo impulſos amore, antequam aluo Rheæ Matris exirent, in tenebris corpora miſcuiſſe. Item Oſirim Regno inito ſtatim Aegyptios inopi, & belluina victus ratione ſoluiſſe, cum & fruges ijs oſtenderet, B & leges poneret, & Deorum cultum præciperet: Poſtmodum vniuerſam obiiſſe terram, hominesque manſuetos redegiſſe minimo armorum vſu; cum pleroſque perſuadendo, & docendo adhibitis Carminibus, & Muſica alliceret; creditum eſt; Eumdemque eſſe cum Libero Patre; Vbi cum Iſis quoque litteras docuiſſet; vterque Diuinos honores meruit: Tandem a Typhone fratre clam occiſus Oſiris; & ab Iſide diù quæſitus eſt; Demum apud Phialam iuxta Syenem laceratus repertus eſt; Curauitque Iſis ſepeliendum in Abato Inſula; nec niſi Sacerdotes; eoſq. Mitratos certis diebus eò accedere voluit. Sed cum apparuiſſet deinde Aegyptijs Bos C quidam, Oſirim putauerunt, adorauerunt que, vt Deum, & vocauerunt Apin, ideſt Bouem eorum lingua; & poſtea dictus Serapis.

Nulli Numini magis, quam Iſidi conuenire Scientiã, & Cognitionem voluit Plutarchus: Græca enim Vox Iſis eſt à ſcientia demanans; & huius Deæ inimicus Typhon à faſtu (qui Typhos Græcè dicitur) nomen habet; quod inſcitia, & erroribus inflatus diſcerpat, aboleatq; ſacram doctrinam, quam Dea colligit; componit, traditque Diuinitatis comaprendæ initiatis.

Ale-

bag. 46
cap. 13

IN·ÆDIBVS·EMIN·
D̃NI·CARD·VEROSPII

IN MVSEO AVCTRIS EX ÆRE

A Alexander ab Alexandro lib. 6, cap. 2. ſcribit, quod Apis Bouis nomen apud Aegyptios pro Deo colebatur alio nomine Serapis: Corpore erat niger, candida fronte, in tergo alba nota inſignis. Reſponſa autem illum dare non vt reliqua oracula ſolitus, ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet è conſulentibus, ſecundos euentus, atque omnia proſpera decernebat: ſi vero abnueret, omnia ſiniſtra portendebat; Ideo cũ à Germanico Cæſare pabulum oblatum renuiſſet, funeſtum omen, & indubiam necem, quæ poſtea ſequuta eſt, pronũciauit.

Euſebius Cæſarien. lib. de Præparatione Euang. poſt Diodorum Siculum inquit, fuiſſe primos Aegyptios, B omnium motum, ordinemque cæleſtium Corporum admiratos, & Solem, & Lunam Deos putaſſe; ac Solem quidem Oſirim; Lunam Iſim nuncupaſſe, a proprietate quadam inditis ipſis nominibus: Multioculus enim Oſiris dici poteſt; Radijs enim ſuis quaſi multos rebus immittat oculos, quibus omnia perſpicit, vt inquit Poeta:

Sol, qui Terrarum flammis opera omnia luſtras.

Iſim verò dicere poſſumus Latinè; Lunæ hoc nomine indito, quoniã ſempiterna, priſcaq. ſit; cui idcirco. Cornua depingunt, vel quia cum minor eſt, Cornuta videatur, vel quod Bos ei apud Aegyptios ſit dedicatus.

C Volunt alij, Serapidem fuiſſe Apim Regem Argiuorũ ex D. *Auguſtino De Ciuitate Dei* lib. 18. cap. 5. vbi *His temporibus Rex Argiuorum Apis nauibus tranſuectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt* Serapis *omnium maximus Aegyptiorum Deus:* Hominis *autem huius cur non Apis eſſet poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit; facillimam rationem Varro reddidit: Quia enim Arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam Sarcophagon vocant: & ibi eum venerari ſepultum cœperunt priuſquam Templum eius eſſet extructum: velut* Soroſapis, *vel Sarapis primo, deinde vna littera, vt fieri aſſolet, commotata Serapis dictus eſt*; Arn. Pontacus Epiſcop.

Va-

Vaſatenſis in ſuis notis ad Euſebii Chron. inquit, quod Serapis dicatur ab *Apis* & voce Hebraica *Sor*, quæ Bouem ſignificat, vt Serapis idem ſit, quod Bos Apis; de etymologia vide etiam, quæ refert Corn. a Lapide in Geneſi 41. ad finem. De hoc eodem Serapi, ſeu Oſiri inquit Tertull. aduerſus Marcionem lib. 1. cap. 13. *ſic & Oſiris quod ſemper ſepelitur, & in viuido quæritur, & cum gaudio inuenitur; reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur.* cuius figuram Oſiridis in Sarcophago hic ſupra effigiaui, vt in ædibus Eminentiſs. D. D. mei Cardinalis Veroſpii. A

Ac verò Iulius Firmicus Maternus de Myſteriis, & erroribus Prophanarum Religionum cap. 14. ſcribens Conſtantio, & Conſtanti Imperatoribus filiis Magni Conſtantini; hæc inquit, *Diſcite etiam Sacroſancti Imperatores, Venerandum Alexandriæ Numen vnde ſumpſerit exorditum. Cum ingrueret areſcentibus frugibus malitioſa fames, Iacobi Religioſi Patriarchæ ſemine procreatus iuuenis Ioſeph; interpretatuſque ſomnium Regis, totum quicquid innuebat, oſtendit: Ioſeph eſt Iacobi filius, qui ob pudicitiam in carcerem miſſus: ereptus poſt interpretationem ſomnij, fuit particeps Regni: nam ſeptem annorum collectis, & ſeruatis frugibus, alterius ſeptennij egeſtatem Diuinæ manus prouidentia mitigauit; Huic poſt mortem Aegyptij patrio gentis ſuæ inſtituto, templa fecerunt. Et vt iuſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quo Modio eſurientibus, & emētibus frumenta diuiſerat, capiti eis ſuper impoſitus eſt; Nomen etiam, vt ſanctius coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam quia Saræ Pronepos fuerat, ex qua nonagenaria Abraham, indulgentia Dei, ſuſceperat filium* Serapis *dictus eſt: Sed hoc inuitè Ioſeph accidit, imò mortuo; neque enim ad hoc facinus Religioſus animus, & Deo ſummo dicatus adduci potuiſſet, vt erroris illecebras* B C

bras, ex nomine ſuo ſuperſtitioſis hominibus ipſe præberet,
A *præſertim cum ſciret, hæc eſſe in Dei ſacroſanctis legibus; ne quis hominum tale aliquid, aut veneraretur, aut coleret. Hic in Aegypto colitur, hic adoratur, huius ſimulachrum Neocorum turba cuſtodit; ſed & in ipſo ſimulacro, ſicut in cæteris, ex aſſiduis ſacrificijs immundi Dæmonum ſpiritus colliguntur.*

Refert Baronius ſuper Annum 389. vbi etiam Spondanus n. 16. quod apud Aegyptios vox Serapis idem erat, ac *Mundi Saluator:* nam ſi hoc erat, non alium quam Ioſeph illos ſignificare voluiſſe, certum redditur. Sanè fertur ab antiquis Serapis oraculum Ioſepho Pa-
B triarcha digniſſimum, a noſtris etiam decantatum, ſic Latinè redditum.

Principio Deus eſt, tum Verbum, his Spiritus vnus.
Congenita hæc tria ſunt, cuncta hæc tendentia in vnũ

Certè non frumentũ tantum, ſed veram Dei cognitionẽ Ioſeph tradidiſſe Aegyptijs, ſatis aſſeritur in Pſal. 104. dũ ait Pharaonẽ: *conſtituiſſe eũ Dñm domus ſuæ, vt erudiret Principes ſicut ſemetipſum*, vt iure dici poſſit eam de ſacroſancta Trinitate ſententiam fuiſſe Ioſephi: Traduntque inſuper à Serapi inuenta eſſe Symbola quædam, quibus ab obſeſſis Dæmones pellerentur, quod Hebræorum ſapientiæ conuenit, vt apud Spondanum d. n. 16.

C Sed quicquid ſit ſuper tanta varietate huius pſeudodeitatis, de qua nil certum conſtat; Habemus ex Ruffino lib. 26. cap. 22. Magnificentiſſimum templum, ingenſq; Serapidis Idolũ, quod factum olim fuit a Seſoſtre Rege per Bryantem artificem ex omnibus generibus metallorum, lignorum, lapidumque pretioſorum commixtione; Socrates lib. 5. cap. 17. Hiſtor. Eccleſ. refert in expurgatione eiuſdem templi Serapidis facta per Theodoſium: primum fuiſſe ibidem repertas figuras Crucis; tractans quoque de Significatu earumdem his verbis .. *In Delubro Serapidis iam diruto, & fundamen-*

tis conuulſo, litteræ repertæ fuerunt lapidibus inciſæ, quas A
Hieroglyphicas appellant. Erant formæ inſculptæ, quæ
Crucis habebant effigiem. Quas & Chriſtiani, & Genti-
les oculis intuentes, vtrique eas ad ſuam ipſorum Reli-
gionem accommodarunt: Nam Chriſtiani Crucem Sa-
lutaris Chriſti paſſionis ſignum eſſe dixerunt, propriamq.
ſuæ Religionis notam cenſuerunt; Gentiles aliquid in ea
commune eſſe Chriſto, & Serapidi affirmarunt. Nam
effigiem Crucis aliud Gentilibus, Chriſtianis aliud ſigni-
ficare: Dum iſti inter ſe de hac re digladiantur; Gen-
tiles quidam ad fidem Chriſtianam conuerſi, qui litteras
hieroglyphicas accuratè nouerant, formam Crucis, quid
ſibi vellet, interpretantur VITAM FVTVRAM *ſignifi-* B
care docent; Quod quidem Chriſtiani, vt potè pro ſua Re-
ligione maximè faciens, cupidè arripere, & de eo animos
efferre cœperunt; Poſtquam per alias litteras hieroglyphi-
cas ſignificatum erat, Serapidis Delubrum tunc dirutum
fore, cum Crucis effigies appareret (id enim eſſe Vitam
venturam) moltò plures ad Religionem Chriſtianam ſe
tranſtulerunt, peccataque confitentes, Baptizati ſunt:
H*æc de Crucis effigie ipſe equidem accepi.*

Hæc eadem quoque referunt Sozomen. lib. 7. Eccl.
Hiſt. cap. 15. Suidas in Theodoſio, Nicephorus Caly-
ſtus lib. 12. cap. 26. & Hiſtoriæ etiam tripartitæ lib. C
9. cap. 29.

Cœlius Rhodiginus in ſuis antiquis lectionibus lib.
10. cap. 8. loquens de efficacia, & virtute, quam exiſti-
marunt Antiqui habuiſſe Imaginem Crucis, inquit, *Quæ*
opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque vel præ-
cipuè eſt, inter quorum Characteres Crux erat inſignis,
vitam, eorum more, futuram ſignificans; proinde figu-
ram eiuſmodi Serapidis pectori inſculpebant, & hoc idem
refert Ruffinus Eccleſ. Hiſt. lib. 2. cap. 29.

Aſtruunt prædictam Hiſtoriam Picturæ, in quibus
paſſim hodie videas D. Antonii vetuſtiſſimi Anachore-

tæ

tæ penulæ, & manui imponi hanc Crucem ſeù Tau; ſi-
A quidem Aegyptio illi Viro iam notum inter Sacra erat hoc Signum. Quod paritèr Obeliſcis, qui inde Romam vecti ſunt, inſculptum ſæpiſſimè videmus, vti vnicum, & fulgentiſſimum ſalutis ſymbolum: Et forſan hunc Crucis Characterem Aegyptij primùm ſumpſerunt à Moyſe exaltante Serpentem in deſerto, aut ex Virga eiuſdem mirifica, in qua Tetragrammaton Dei nomen forma Crucis inciſum fuiſſe traditur, vt refert Kircherius in ſuo Prodromo.

Hinc nos ſuperius effigiari curauimus non ſolum effigiem Iſidis ex metalli ſimulacro hieroglyphicis characteribus ſcalptam, vt in meo muſæo; ſicuti & Oſiridis
B facie Bouis in Sarcophogo, demum eiuſdem Oſiridis habentis præ manibus ſignū Crucis, ſeu Tau, vt diximus

De Canopo. Cap. XIV.

C

FVIT Canopus Gubernator Nauis Oſiridis, quæ à Græcis Argo dicta fuit, & ſecundum Aegyptio-

 rum

rum fabulas, hæc in honorem Oſiridis translata eſt in Cælum inter Stellas. Ita ut hodie nominetur *ARGO NAVIS* imago ſtellarum, quæ reſplendet propè imaginem Orionis, & Caniculæ, inter quas lucidiſſima eſt illa, quæ fingitur collocata in Remo, quæ Canopus nominatur. De qua Plutarchus de Iſide, & Oſiride ſic ait, *Imperatorem nominant Oſirim, & Gubernatorem Canopum, cum quo Stella idem habeat nomen; Et Nauim, quæ Argo à Græcis dicitur, inter ſydera relatam, in honorem Nauis Oſiridis non procul ab Orione, & Cane ferri.* Et de hac eadem Stella dicit Plinius lib. 6. cap 22. *Canopum lucere noctibus, ſidus ingens, & clarum.* A

Voluerunt alij hunc Canopum fuiſſe Gubernatorem Nauis Menelai Imperatoris Græcorum, qui regreſſus ab expugnatione Troiæ ducens ſecum Helenam à Paride raptam naufragatus ad ripas Aegypti, deſcendit in paruam Inſulam ad oſtia Nili, vbi mortuus, & ſepultus eſt à Menelao, in cuius honorem iuſſit ibi Vrbem ædificari ab ipſius nomine Canopum, ſicuti quoque pariter nominatum oſtium illud Nili: De hac Inſula loquitur Tacitus 2. Annal. Cum Germanicus in Aegyptum profectus, vt illas antiquitates inuiſeret, ſic ait. *Nilo ſubuehebatur; orſus oppido à Canopo: Condidere id Spartani ob ſepultum illic Rectorem Nauis Canopum, qua tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diuerſum ad Mare, Terramque Lybiam delatus.* B C

Temporis decurſu à ſuperſtitioſa Aegyptiorum gente fuit iſte Canopus habitus Deus, & poſt Iſidem, & Oſiridem nulli alteri huiuſmodi honores habiti fuerunt; eiuſdemque ſepulcro vota appenſa, & in templo illius erat celebrius Gymnaſium totius Aegypti, in quo hieroglyphicæ litteræ apprehendebantur.

Refertur hiſtoria iſtius Canopi, ſeù illius ſacerdotis memoranda, & curioſa, propter quam in rudi Plebe illorum temporum maximè creuit ſuperſtitio circa

predi-

prædictum Deum Ruffinus Aquileienſis in hiſtoria Ec-
A cleſiaſtica lib 11.ad Euſebium adiuncta cap.26 his præ-
ciſis verbis ait. *Ferunt aliquando Chaldæos ignem Deum ſuum circumferentes, cum omnium prouinciarum Dijs habuiſſe conflictum, quo ſcilicet, qui viciſſet, hic Deus eſſe ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum Dij æris, aut auri, argentique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacumque materia conflabant, quæ per ignem procul dubio corrumperentur, ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus obtineret; Hæc cum audiſſet Canopi ſacerdos, callidum quiddam excogitauit: Hydriæ fieri ſolent in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris, & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua deſudans, de-
B fæcat, ac purior redditur: Harum ille vnam cera foraminibus obturatis, deſuper etiam varijs coloribus pictam, aqua repletam, ſtatuit vt Deum. Et exciſum veteris ſimulacri, quod Menelai Gubernatoris ferebatur, Caput deſuper poſitum aptauit: Adſunt poſt hæc Chaldæi: itur in conflictum, circa Hydriam ignis accenditur. Cæra, qua foramina fuerant obturata, reſoluitur: Sudante Hydria ignis extinguitur: Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor oſtenditur: Vnde ipſum Canopi ſimulacrum, pedibus perexiguis, attracto collo, & quaſi ſuggillato ventre tumido in modum Hydriæ, cum dorſo æqualiter tereti formatur, ex hac perſuaſione, velut Deus Victor*
C *omnium, colebatur.*

Hanc eamdem Hiſtoriam ſimiliter referunt Suidas in verbo Canopus; Gyraldus de Dijs Gentium, Syntagm.1. & alij, ſed hæc maximè cõteſtantur ex duobus antiquiſſimis ſimulacris hic Romæ Canopũ repræſentantibus è ſilice Aegyptiaco, quorum vnum reperitur in Palatio Farneſiorum, & alterum in Domo, quæ erat Dominorum Iacobi, & Antonij de Boſijs: Vtrumque, ante, & retro repletum eſt Caracteribus Hieroglyphicis, & ſunt in forma Hydriæ, ſupra quam appoſitum eſt

Caput

Caput Canopi eodem modo, quo à Ruffino fit deſcriptio relata; Et maximè eſt mirandum, quod inter prædictos characteres hieroglyphicos ſæpiùs expreſſa eſt varijs modis effigies ſalutiferæ Crucis. A

Hanc eamdem Canopi ignis Victoris repræſentatam Hiſtoriam exactè refert Numiſma expreſſum in Prodomo Patris Athanaſij Kircherij cap. vltimo fol. mihi 227. Vbi idem Canopus ſindone amictus, forma autem tereti intra hydriam poſitus quibuſdam ſignis, figuris, ſeù characteribus circumdatus; necnon quibuſdam lineis à prædicta hydria procedentibus, quibus facilè aqua denotabatur, quæ à foraminibus hydriæ deſudabat, & ex his patet, quod Aegyptij poſtmodum more ſuo in B omne ſuperſtitionis genus præcipites iuxta relatæ hiſtoriæ ſeriem in certa materia dictum numiſma effigiantes inter ſacra ſymbola collocarunt, eoque, phylacterij loco, poſtmodum contra ignis, flammarumque violentiam vſi ſunt.

Vnde ego ad maiorem cognitionem hic delineari curaui, tùm ſimulacrum exiſtens in domo Dominorum de Boſijs, ac etiam Numiſma prædictum à Patre Kircherio effigiatum. C

De

A

De Harpocrate. Cap. XV.

EST mihi figura Harpocratis valde concinna ex antiquiſſimo metallo, quam hic delineatam propono. Ea ſiquidem puerum redimitum repræſentat, qui ad os
B compreſſum dextero digito ſilentium indicit, innixus trunco arido, & ſpinoſo, de quo Ouidius in Metamorf.

Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

De quo Apuleius, Martianus libro primo, & alij.

C Hæc ſcribit Plutarchus in lib. Iſidis, & Oſiridis, Genitum fuiſſe poſt interitum Oſiridis ex Iſide, & Helitomeno, imbecillumque natum membris inferioribus: alibi autem idem auctor non puerum fuiſſe (vt fertur) imperfectum, ſed Deum iuuenilis adhuc imperfectæ, & inarticulatæ orationis præſidem, & moderatorem, ex quo digito ori admoto ipſum effigiabant vti ſilentij, & taciturnitatis ſymbolum, refert Gyraldus de Dijs Gentium ſyntagm. primo.

Dicebatur Harpocrates ſilentij Deus: re vera autem Græcus Phyloſophus fuit; cuius eruditio, ac præcepta in id maximè tendebant, vt ſilentium præciperet, &

omnibus

omnibus rebus anteponeret Hunc ipſum Deum Har- A
pocratem vna cum Oſiride, & Iſide eliminatos Italia; Piſone, & Gabinio Coſs. refert Tertull. in Apologet.

Quod autem hæc mea figura præter cętera curioſum in ſe continet; eſt illi quoque ſupra caput nota quædam quaſi membri virilis erecti: quod ſymbolum declaratur, quod quæ contraria ſunt pudori, & honeſtati ſeruari debeant ſub ſilentio apud Harpocratem. Hinc Catullus in Gellium epigr. 59.

Gellius audierat Patruum obiurgare ſolere,
Si quis delitias diceret, aut faceret:
Hoc ne ipſi accideret, Patrui perdeſpicit ipſam
Vxorem, & Patruum reddidit Harpocratem. B

Vbi reddere Harpocratem, vt monet Eraſmus in Adagijs, prouerbialiter dictum eſt per ſilentium imponere.

Quamuis alij crediderint, ſed non ego, ſupra caput dicti mei Harpocratis non fuiſse effigiatum membrum prædictum, ſed Ciſtulam quamdam, in qua cognitio de Deo ſeruetur. Plutarch. in lib. de Iſide, & Oſiride inquit. *Hi autem ſunt, qui ſacram de Dijs doctrinam omni a ſuperſtitione, & curioſitate puram in animo ſuo tanquam in Ciſta geſtant, atque continent: fugiuntque atra & vmbroſa: manifeſta autem, & ſplendida de Deo ſcientiam monſtrantia, amplectuntur.* Vnde S. Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 5. inquit. Quod in omnibus templis, vbi colebatur Oſiris, & Isis, erat simulacrum, C
quod digito labijs impreſso admonere videbatur, vt silentium fieret: hoc significare Varro exiſtimans, vt Homines eos fuiſse taceremus. Hinc ait Lactantius lib. 5. cap. 20. Quod fida silentia ſacris inſtituta sint ab hominibus callidis, vt neſciat Populus quid colat.

Vera autem significatio eius notæ expreſsæ in effigiata figura mei Harpocratis hæc eſt; vt repræſentet frondes arboris Perſicæ, quæ circundant eiuſdem fructũ ab Aegyptijs huic Deo dicatæ, quod eius arboris frondes

linguæ,

A linguæ,fructus autem cordi ſint quam ſimillimi: Gyraldus in hiſtoria de Dijs Gentium ſyntagmate primo,fol. mihi 56.

Et propterea quidam Albinus offerens munus huiuſmodi fructuum Alciato ſcribit eidem Epigramma per hæc verba:

Fert folium linguæ,fert poma ſimillima cordi;
Alciate, hinc vitam degere diſce tuam.

Itaque præcipitur ei,qui ſit Oraculum aditurus, vt ſanctè,pièque ſentiat, & modeſtè loquatur.

Hinc Pythagoras diſcipulos ſuos prius tacere, quam
B loqui inſtituerat: oſtendens ex eo,verba prius præmeditanda, quam effundenda eſſe; ipſum ſiquidem dentium vallum coërceri linguam, indicat: proinde idem Philoſophus loquaciores adoleſcentes,quinquennali vocis exilio cõprimebat, Franciſcus Patrit. Senen. de inſtit. Reip. n.64. & Socrates admonebat ſuos diſcipulos, vt tria præcipuè in omni vita haberent: In animo Prudentiam,in vultu Verecundiam,& in lingua Silentium: At Simonides dicere ſolebat: numquam ſe pœnituiſſe ſilentii, ſermonis autem ſæpius. Marc.ſer. 20. et propterea Euripides apud Stobeum titulo 34.
Grande eſt malum ſua nocere ſibimet eloquentia:Os morſicandum potius, quam hæc proferat.

C Cognito de præfatis Aegyptiorum Diis, videamus de pluribus Hieroglyphicis,& aliis huiuſmodi ad rem noſtram facientibus.

De Sphynge. Cap.XVI.

SPHYNX monſtrum eſt apud Thebas,cuius caput, & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, vox hominis,tvngues leonis, cauda draconis ſimilitudinẽ referebnan.Dicta eſt autem Sphynx à conſtringendo,vel vin-

ciendo, quod prætereuntes ſuis quæſtionibus ita ſtringeret, vt ſe expedire non poſſent: ſcribit Lactantius Thebaidos Interpres, quod ſphynx inſidens ſcopulo viæ imminenti inſolubilia ænigmata tranſeuntibus proponebat; & quotquot ea diſſoluere nō poterāt, vnguibus, & alis interficiebat. Aenigma erat huiuſmodi. Quod nam animal mane Quadrupes, meridie bipes, Veſperi tripes eſſet? Cuius Aenigmatis nodum Oedipus ita diſſoluit, vt Hominem eſſe diceret, qui in infantia manibus, & pedibus repens Quadrupes eſt: Factus vir qui nullo alio, quam pedum adminiculo nititur, Bipes: Ingraueſcentibus annis aſſumpto ſcipione Tripes; ſed hæc fabuloſa. A B

Conſtat ex teſtimonio Alberti Magni, & aliorum Sphyngem animal eſſe ex genere ſimiarum, & Solinus, & Diodorus Siculus inquiunt: Sphynges villoſas comis, mammis prominentibus dociles ad feritatis obliuionem. Quinimò naturam habere manſuetam pluribus exercitijs, & diſciplinis aptam.

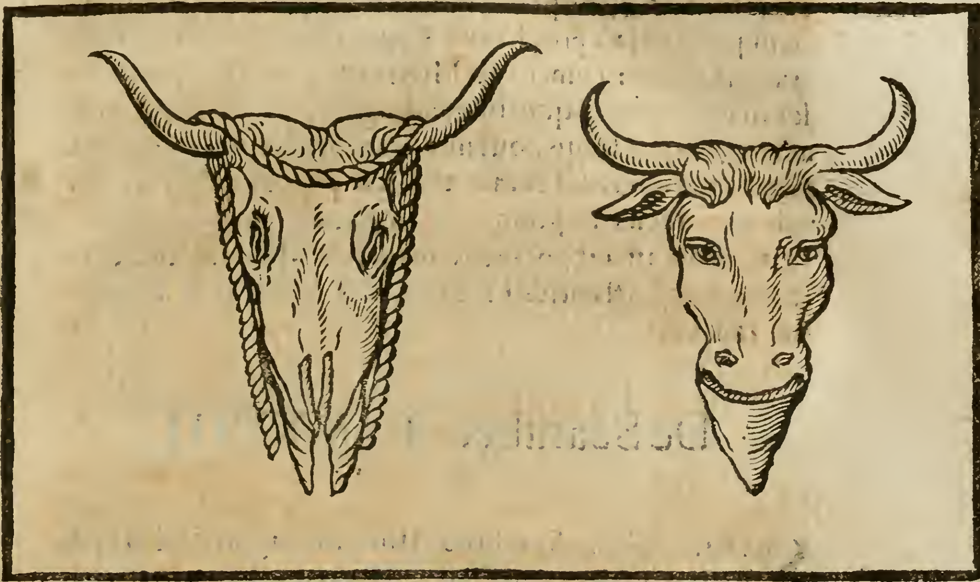
Aegyptij ex Leone, & Virgine Sphynges perficiebant, quales videmus hic Romæ, & alibi; Ea ſcilicet de cauſa, quod Quintili, & Sextili menſibus, in quorum tutela Leo, & Virgo fit, exuberet Nilus. Bellonius lib. de Admirabil. Antiq. Rerum præſtant. cap. 21 Ant. Auguſt. numiſm. Dialog. cap. 3. C

Apponebantur præ foribus Templorum, vt docerent Deum, & amandum, & timendum eſſe: Feræ enim, & Hominis imaginem Sphynges gerere; itaque Deum Impijs ferum, Iuſtis humanum eſſe: Plinius lib. 8. cap. 21. Pignorius ſuper tabula Iſiaca pag. mihi 36.

De

A

De Bouis Capite. Cap. XVII.

B

C

REPERITVR in meo muſæo ex antiquo metallo Bouis caput carne nudatum, quod Symbolum Aegyptiorum erat, dum vellent illi laborem occultè demonſtrare: ea quippe ratione, quod aratio Boum miniſterio abſoluatur: carne verò nudatum, quod laborioſi homines plerumque macilenti ſint, ex Hori Apollinis Hieroglyphicis cap. 16.

Eſt quoque penes me aliud Bouis caput ex ære ſimiliter antiquisſimo; at hoc carne circumdatum; quod Apin repræſentaſſe credo ab Aegyptijs pro Deo habitum; Reſponſa autem illum dediſſe, non vt reliqua oracula ſolitum, ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet

H 2 con-

conſulentibus, ſecundos euentus atq. omnia proſpera decernebat; Si vero abnueret, omnia ſiniſtra portendebat, Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 2. de quo etiam ſupra diximus. A

Hinc eſt, quod Hebræi Diuinorum beneficiorum immemores ab Aegyptiaca ſeruitute liberati, & in luxuriam prolapſi; ad prophanos Aegyptiorum ritus animos tranſtulerunt: cum enim Moyſes Dux eorum aſcendiſſet in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur aureum caput Bouis, quem vocant ipſi Apin, quod eos ſigno præcederet, figurarunt: Quo peccato & ſcelere offenſus Deus impium, & ingratum populum meritis pœnis affecit; & legi, quam per Moyſem dederat ſubiugauit. Lactantius Firmianus lib. 4. de Vera ſapientia cap. 10. B

De Scarabæo. Cap. XVIII.

SCARABAEI Symbolo Mundum ſignificari apud Veteres Aegyptios refert Horoapollo hieroglyph. 10. lib. 1. *Vnigenitum aut ortum, aut Patrem, aut mundum, &c. ſignificantes, Scarabæum ſcribunt*, Et paulo poſt *Mundum verò ſignificant per Scarabæum, quod ad mundi figuram eius procreatio, ac fœtus accedat*. Nam cum certo annis tempore Bubulum excrementum nactus, materiem eam ſibi ſuſcipit elaborandam: vtcumque primum ex eo Pilulas conficit; vt iam mundi ipſius formam initio imitetur: mox eas ab ortu occaſum verſus poſticis impellens pedibus non intermiſſa rotatione protrudit; ipſe interim auerſus orbem ſpectat, quaſi ipſius Cœli exemplar intuendo imaginem illam exprimere conetur. Plinius lib. 30. cap. 11. *Scarabæum, qui Pilulas voluit, propter hunc Aegypti magna pars Scarabæos inter* C

Numina

A *Numina colit: curioſa Apionis interpretatione, qua colligat Solis operum ſimilitudinem huic animali eſſe, ad excuſandos Gentis ſuæ ritus.* Certè in ea veneratione vile hoc animal Aegyptiis fuit, vt publicas ſemitas, viaſque incedentes hoc vnicum ſumma cura cauere viderentur: Ne numen illud ſimoſum ſibi forte obuium incauti pedibus obtererent.

Hoc animal Bicorne Lunæ Sacrum, vt Porphyrius animaduertir, In partu fouendo octo & viginti dierū periodum Lunarem obſeruat, vt notat Horoapollo lib. 1. cap. 10.

B Scarabæi charactere Aegyptiorum Bellatores ſignabantur ea ratione, quod cum fœmineo genere hoc inſectum careat, Viros vtique ſolos doceat Bella tractare. Plutarch. de Iſide & Oſiride, inquit, *Bellicoſis ſculptura Anuli erat Scarabæus &c.* & propterea etiam Gemma, lapideue eoſdem elaborari in eum videlicet vſum, vt filo traiecto geſtarentur, docet Pignorius ſuper dicta Tabula Iſiaca pag. 22. Vt eſt videre apud me, & alios de prædictis pro vt hic delineatis.

C

Pater Athanaſius Kircherius in ſuo Prodromo cap. A
vltimo fol. mihi 264. inquit per Scarabæum Vnigenitum
Dei filium ſignificari, per quem facta ſunt omnia, & ſine
quo factum eſt nihil, neq. indignum quiſquiam clami-
tet Deum ipſum omni admiratione maiorem inſecto
omnium viliſſimo teterrimo, putidiſſimo aſſimilari; ſi-
quidem Magnus Auguſt. in Soliloquiis inquit *Bonus il-
le Scarabæus meus non ea tantum de cauſa, quod Vnige-
nitus, quod ipſe met ſui auctor mortalium ſpeciem induerit,
ſed quod in hac fœce noſtra ſe ſe volutauerit & ex ipſa na-
ſci Homo voluerit*, Nec dubitauit ſanctus Auguſtinus
Deum Scarabæo comparare, quippe ſatis exploratum
habebat, Deum per prophetam ſe vermem appellaſſe, B
quo loco multi Scarabæum vertunt: Vt ſic vilitas condi
tionis humanæ, qua infinita Maieſtas Dei induta venit
in mundum, indicaretur.

De Gracilitate in effigie Iſidis, & ſtatu Pedum. Cap. XVIIII.

C

DE Gracilitate in Iſidis figura, ſicuti in aliis ferè
omnibus Aegyptiorum. Excuſauit illam Pierius
Valer. lib. 49. cap. 32. ea ratione, quod innuere vel-
lent Dei naturam Spiritu, non corpore conſtare; Niſi ve
limus aſſerere potius, adeo indoctè Pictores tunc tem-
poris penicillum tractaſſe, vt aſcribere nomina rerum
neceſſe haberent: vel quod ſtudio eorum in id magis in
cumberent; vt picturas miras exprimerent, quam vt ve-
tuſtatem affectarent. Pignorius ſuper dicta Tabula
Iſiaca cap. 2.

Eſt quoque notandum in fere omnibus huiuſmodi I-
ma-

A imaginibus commune, ſtatus Pedum complicatorum: etenim veteri mortalium inſtituto ad ſuæ quiſque gentis ſimilitudinem omnes Deorum ſpecies effingunt: hinc ab ipſa Aegyptiæ gentis corporum habitudine petendæ ſunt cauſæ, ob quas crura eorum deprauari contingat: vnde docuit Galenus hoc in Aegyptiis prouenire proptèr in cōpoſiti corporis molem atque onus, vt rectiora non ſint, quam naturæ vſus expoſcit. Et de hoc queſtionem latè formauit Antonius Querengus relatus in Expoſitione dictæ Tabulæ Isiacæ per Pignorium.

B

De Plantis Pedum. Cap. XX.

EXTAT penes me non ignobile marmor albū forma quadrata duorū fere palmorum altitudinis, & latitudinis: ſcripſere de hoc ipſo eruditiſſimi viri, & quamuis libenter aliud non adderem; nihilominus non indecorum putabo breuiter hæc quoque recenſère.

C Hoc Votū fuiſſe Isidi Deæ dicatum ex illis duabus litteris hinc inde. I, D. cui conforme eſt aliud ſimile marmor hic Romæ in Eccleſia Sanctæ Mariæ de Ara Cœli vna cum litteris infra notatis.

ISIDI
FRVCTIF.
POSVIT.

De primo illo verbo in hoc meo marmore QVIE IANAE, cum ſit aliquantulum corroſum ab antiquitate, ac etiam ambiguum, non potui verum illius intellectum ſcrutari; niſi fortè ſit nomen proprium alicu-

ius

ius, qui votum ſoluit, vel etiam propter corroſionem A
litteræ D. ante verbum IANAE. Dianæ fuerit dicatum, quæ eadem eſt cum Iſide, vt diximus ſupra.

Diodorus Siculus lib. 1. cap. 12. ſcripſit vbique terrarum Iſidem cultam, idque propter manifeſtas eius morborum curationes (tales miſeris offucias obtrudebat Diabolus) cuius teſtimonio adiūgimus nummum æreum Claudij Imperatoris, in quo Iſis cum Situla, & Siſtro inſcribitur SALVS AVG. Hinc Iuuenalis ſatyr. 12. naufragij mentionem faciens, Pictores tabularum quæſtu vitam quærentes ab Iſide paſci dixit, tamquam naufragantium tutela, & ventorum Domina. B

ſi quando Poetica ſurgit
Tempeſtas, genus eſſe aliud diſcriminis audi:
Et miſerere iterum, quamquam ſint cætera ſortis
Eiuſdem; pars dira quidem, ſed cognita multis,
Et quam VOTIVA teſtantur fana TABELLA
Plurima: Pictores quis neſcit ab Iſide paſci?

Quare autem in noſtro marmore votiuo appoſitæ ſint Plantæ Iſidi dicatæ? Dico ea re nil aliud ſignificari niſi prudentem rerum progreſſum, vt notauit Calcagninus de rebus Aegyptiacis. Vel potius crederem, quod noſtræ Plantæ pedum non in terra poſitæ, & firmatæ, ſed potius ſuſpenſæ in aere vacillationem, ſeu varietatem denotent: etenim ſicuti Pedes in ſolido conſtituti iactum oſtendunt fundamentum: vt apud Iuriſconſultos C
ponere pedem pro iacere fundamentum: In Deo pedes virtutis eius firmitatem oſtendunt, & ſolidi fundamenti ſtabilitatem, Iſaias cap. 66. *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem Scabellum pedum meorum*. Pierius lib. 35. cap. 41. Hinc etiam Aegyptij volentes indicare Solis curſus, dum in Solſtitio eſt Hyberno, ſeu in Bruma, ſignificabant geminos pedes ſimul compactos, ac firmatos. ex Horoapolline lib. 2. cap. 3. Ita contra vacillatio, ſeu variatio denotetur ex Hieroglyfico Pedum, qui non

ſunt

A ſunt poſiti in terra, & loco ſtabili, Pſalmo 73. legitur *Mei pene moti ſunt pedes*, Græca lectio habet vacillarunt, ſeu fluctuarunt Pierius d. lib. 35. cap. 40.

At in propoſito noſtro ſicuti Variatio & Inconſtantia ſignificatur per varietatem Lunæ,& Nothum Lumē Eccleſ. cap. 27. *Sapiens ſicut Sol permanet, Inſipiens ſicut Luna mutatur.* et apud Matthæum legitur de Iuuene Lunatico, qui nonnūquā in ignem, nonnunquā in aquā cadere conſueuerat, Pierius lib. 44. cap. 41. Infertur ex iis, quod Plantæ noſtræ ſuſpenſæ, & non firmatæ denotent dictam varietatem, inconſtantiam, & fluctuationem, quod proprium eſt Lunæ, & Isidi attributum: vt
B dixit etiā Iuuenalis in antecedēdi Satyra, in qua dicitur Isis Ventorum, & Naufragantium Domina.

Poſt hæc à me ſcripta circa dictum meum marmor; cum in reuiſione huius mei operis eadem legiſset Dominus Octauius Tronſarellus bonarum ſcientiarum eruditiſſimus, ſicuti & Numiſmatum, & aliarum cuiuſque generis antiquitatum peritiſſimus: Quæ ego ingenii mei tenuitate aſsequi non potui circa intellectum illius verbi QVIE IANE in prædicto marmore ſcalpti; ipſe ſtatim maxima perſpicacitate declarauit, quæ hic inferius ego ad verbum tranſcripsi.

C

De interpretatione QVIE IANE.

Diana à Nigidio, qui à Macrobio primo Saturn. cap. 9. refertur, Iana appellabatur, alii poſtea Δίος, Greca voce adiuncta, quæ Iouem ſignificat, Dianam pronunciatam fuiſse opinantur, quaſi Iouianam, ideſt Iouis filiam dictam. Apud Ciceronem vero lib. 2. De Natur. Deorum; nomen ſortita eſt Diana, Quod noctē quaſi diem Iana efficiat. Alii verò quaſi Duanam interpretantur, quod duobus temporibus noctu, & interdiu appareat,

& ex Iuliano Aureliocap. 2. de Cognominibus Deorum A
Nonnulli quasi Deuianam; hoc eſtper deuia in venatu errantē nominatam affirmant; vt videre eſt apud Gyraldum de hiſtoria Deorum ſyntagm. 12. Hinc ego ſuſpicor, hanc inſcriptionem eſſe nomen cōpoſitum à Iana, & Quiete, & compactam fuiſſe vocem Quieianam, vt etiam Veiouis nomen, à Ve, & Ioue factum dicunt, quaſi Iouis non iuuantis; particula enim Vè priuandi, habet ſignificationem, ideſt Nocentis: & Ouid. 3. Faſt. Veiouem explicat, quaſi non magnum Iouem, hoc eſt paruum.

Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego Veiouis ædem,
Aedem non magni ſuſpicor eſſe Iouis? B

Et Diiouis vocem à Di, & Ioue in vnum coniunctam, quaſi diei Patrem Iouem, quis non intelligit? Summanus quoque à vocibus Summo, & Manibus ſimul annexis dictum eſſe à Martiano Capella lib. 2. de Nuptiis Philologiæ comperi, in quo habetur. Summani nomine intelligendus eſt Pluto, quem ita nuncupant, quaſi ſummum Deorum Manium. Vnde non mirum, ſi à vocibus Quiete, & Iana, Quieiana vno vocabulo ipſa quoque Diana pronuncietur. Luce enim clarius eſt hoc nomen non eſſe dicantis votum, nam in A, primi caſus terminaret, & diceret Quieiana, verum cum ſit in tertio caſu prolatum, inſcriptio hæc innuit Deitatem, cui votum ſolutum erat, & ita explicari poſſit. Quieianę Iſidi dicatum. C

Votum hoc autem plantarum pedum poteſt eſſe peregrinantis, & defatigati viri, qui à longis itineribus dimenſis quietem aliquando ſortitus fuerit; pedum quippe veſtigia anguſta, & prælaborioſa peregrinationis laſſitudine ſatis gracilia in hanc opinionem animum meum deduxerunt; vnde erectæ hæ plantæ habentur, quaſi non amplius peregrinando terram ſuis veſtigiis impreſſuræ, ſed in quietis ſignum Dianæ ſint ſuſpenſæ; & hoc votum

cum

A cum altero naufragantis apud Horatium non valde diſſentiat, de quo cecinit Poeta.

Suſpendiſſe potenti.
Veſtimenta maris Deo.

De Triplici Iſidis figura. Cap. XXI.

B

C

FIctilis eſt figura penes me palmorum duorum circiter altitudinis, variis coloribus picta, de recenti eruta è ruderibus viæ Appiæ. Hæc humanum fœminæ caput repræſentat, habitu Aegyptiaco, & præter faſciolas, ſeu vela, quibus hinc inde eſt circumſepta, vt de iis inferius.

Primò, Coronam radiatam habet colore fuſco cir- A cumdatam. Secundò ſuperimpoſita ſunt prædicto Capiti duo cornua erecta. Tertiò ſub cornibus ſunt quoque aures Canis.

Hanc Iſidem puto, quæ pro Luna communiter ſumitur, ex Plutarcho, Euſebio, & aliis relatis per Pieriũ lib. 39. cap. 3. & poſſent hæc tria ſigna denotare, quod Iſis, ſeu Luna Triuia, & Tergemina, ſeu Triformis ſit nũcupata; ſolet enim Luna in triplicem ſpeciem ſeſe conuertere: malunt alii cognomina hæc ei tributa, quod ipſa tres facies, ſeu tres vias, hoc eſt tria numina in diuerſis locis habeat, nempe in Cælo vbi Luna dicitur, & apud B inferos, vbi Hecate, ſeu Proſerpina nominatur; & in terra, ſeu ſyluis vbi Diana vocatur: Hinc Prudentius contra Symmachum.

Denique cum Luna eſt, ſublustri ſplendet amictu,
Cum ſuccincta iacit calamos Latonia virgo eſt:
Cum ſubnixa ſedet ſolio Plutonia coniux;
Imperitat Furijs, & dictat iura Mægeræ.

Et licertus auctor.

Terret, Luſtrat, Agit, Proſerpina, Luna, Diana,
Ima, Superna, Feras ſceptro, Fulgore, ſagitta.

At verò quo ad noſtram figuram, præter illas faſciolas C verſicolores, quibus illuſtratur, eſt primo circundata corona radiata; & hæc à Sole pulchritudinem ſuam participat, nempe lucem, quæ Diuinæ pulchritudinis imago quædam eſt. Hinc Cicero de Somnio Scipionis. *Luce lucebat aliena, hæc Solis diſcipula obſequitur curſibus ſupernis, & prout accedit ad Solem, vel recedit creſcens, aut ſeneſcens, diſpenſat lumen, ideoque ſemper inſtabilis,* Ouidius 15. Metamorf.

Nec par, aut eadem naturæ forma Dianæ
Eſſe poteſt vſquam. & Macrobius. *Diſpenſationibus ſeptennarijs Luna ſui luminis vices ſempiterna lege variando diſponit.* Hinc eſt, quod dicta noſtra radiata

A diata Corona ad caput Iſidis non ſit coruſcantibus radijs depicta,ſed potius fuſcis, cum illi non ex ſe ſubſiſtant, ſed alieno Solis lumine egeant; ad differentiam aliorum radiorum coruſcantium, qui ſuperne deſcendunt ſuper caput noſtræ Iſidis, quaſi nobis velint indicare, quod ij corruſcantes à Sole emiſſi recipiantur à Luna,ſeu Iſide tenebroſa.

Quod autem radiata corona Diuinitatem ſapiat. Plinius Iun. in Panegyrico. Radiatum caput Principis vocat, quod inter Deos referebatur (qualiter pinguntur hodie Diuorum Imagines) ſic ait: *Horum vnum ſi præſtitiſſet alius, illi iamdudum radiatum caput, & media inter Deos ſedes auro ſtaret, aut ebore.* & Sueton. in Auguſto cap. 94. referens ſomnium patris eiuſdem ſic ait: *Atque etiam ſequenti nocte ſtatim videre viſus eſt filium mortali ſpecie ampliorem cum fulmine, & ſceptro, exuuijsque Iouis Opt. Max. ac radiata corona ſupra laureatum currum.*

Alterum figuræ noſtræ ſignum erant cornua erecta, tanquam ſymbolum Proſerpinæ imperantis Furiis: cornua enim animum, vireſque efferunt Ouid. eleg. 9 lib. 4

C Triſtib.

Iam feror in pugnas, & non dum cornua ſumpſi.

tractum à pecoribus, quæ cornibus minantur; quamuis alibi ſumatur cornu pro potentia, & in ſacris litteris. *Protector meus, & cornu ſalutis meæ.* & Horat. de Baccho loquens 3. carm Ode 21.

Vireſque, & addis Cornua pauperi.

Tertium quoque ſignum noſtræ figuræ appoſitum erant aures, & hæ canis: nec dubium eſt ex iis Dianam denotari, quæ ob Virginitatis amorem fertur virorum conſortia fugiſſe, & vt à ſe libidinis pruritum amoueret, venando ſyluas incoluiſſe, paucarum virginum comitatur contenta, Arcum ferebat, & pharetram, ſuccincta ſempe

in

incedens, & cothurno induta; vnde ſyluarum, & nemorum Dea putabatur, dum illa arrectis auribus inſtar canis prędæ inuigilabat, otiumque fugiebat, & propterea aures ſymbolum ſunt vigilantis Dianæ; nam ſicuti Dormire in aurem eſt animo otioſo, ſecuro, vacuoque eſſe, ita vt ſupinam ſecuritatem intelligi velit Menander in Plotio apud Gellium: *In aurem vtramque ſi dotata fuerit, eſt cubitura;* contra purgatis auribus pro attentis & vacuis eſt prouerbium apud Plautum in Milite: *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus*. Lucianus in Dialogo Meretricis: *Ad Deorum aures peruenit*; vbi facinus clanculum patratum reſciſcitur ab iis, qui poſſunt, vel remunerari rectè factum, vel punire ſecus admiſſum. A B

Canes præterea à canendo dicuntur, quod noctu in cuſtodia, & venando ſignum dent: Hinc Columella lib. 7. cap. 12. *Quis hominum clarius, aut tanta vociferatione beſtiam, aut furem prædicat, quam ille latratu? Quis famulus amantior Domini; quis fidelior Comes? Quis cuſtos incorruptior? quis excubitor vigilantior? Quis denique vltor, aut vindex conſtantior?* Quæ omnia cum ſint propria vigilantis Dianæ, non immerito pro ſymbolo eidem inſeruire videntur.

Cum hæc oſtendiſſem Domino Dominico Berto Cæſenatenſi annuit idem, ac ſtatim ex cornibus poſſe C denotari flumen, ſicut quoque per aures canis Anubin Deum, liceat mihi & hæc addere, vt Lector, quæ maluerit ex his ſeligat, vel ipſe afferat meliora.

Igitur primò ex radiata corona videtur denotari influxus Lunæ, dum illa lumen à Sole acceptum reſtituit; vt in ſequenti dicemus Capitulo: & propterea in Nouilunio ineunte Vere celebrabant Aegyptij feſtum, quod appellant ingreſsum Oſiridis in Lunam; vnde nominãt etiam Lunam matrem Mundi, propter naturam compoſitam, & mixtam ex vtroque ſexu; quoniam cum ſit ple-

na

A na, & prægnans ex Sole iterum emittit in aerem generabilia principia.

Secundò ex Cornibus Flumen ſignificatur; etenim per translationem Cornua fluminum dicuntur Flexus, & curuitates alueorum, eo quod multis in locis ad Cornuum ſimilitudinem flectantur. Valerius Flaccus lib. 1. Argonat. *Elatis cornibus amnes*. Ouid. eleg. 2. lib. 4. Triſtium. *Cornibus hic fractis*, nempe Rhenus: Flumen autem iſtud in præſenti non aliud eſſe quam Nilum; quoniam crediderunt Aegyptij illius augumentum reſpondiſſe illuminationi Lunæ: etenim maius illius fluminis augumentum prope Ciuitatem Eleuſinam aſcen-
B dit ad cubitos vigintiocto, quot ſunt dies quibus Luna ſingulis menſibus terminat circuire cœlum: at minimum augumentum penes Ciuitatē Mendetes, & Xoin aſcendit ad ſex cubitos, & totidem ſunt dies, in quibus orbis Lunaris oſtenditur per medium diuiſus: Medioere verò augumentum, quod eſt prope Memphim, & hoc quatuordecim cubitorum reſpondens tempori Plenilunij; hinc Euſebius de præpar. Euangelic. lib. 3. cap. 3. dixit, quod putarint Aegyptij fructuum procreatricem virtutem, quæ ineſt Nilo, Oſirim eſſe; & Oſiridi Iſidem coniungi, & propterea cum tanta ſit correlatio inter flumen Nilum, & Iſidem, quæ eadem eſt cum Luna; non
C abhorrebit a vero, qui dicat Cornua, ſymbolum fluminis, appoſita eſse Capiti noſtræ Iſidis.

Tertiò, ex auribus Canis denotatur Anubis, quem Aegyptij Deum canino capite effingunt, ac etiam lingua Aegyptiaca Canis dicitur. Virg. 8. Aeneid.

Omnigenumque Deum monſtra, & latrator Anubis.

Voluerunt tamen aliqui, quod ſub forma Canis, ſeu Anubis coleretur Mercurius Lucanus lib. 8 *Nos in templa tuam Romana accepimus Iſim, Semideoſq; Canes*; videlicet Mercurium, quem Anubim Expoſitores vocant. Boccacius in ſua Genealogia lib. 7. cap. 34. ſcribit

bit Mercurium Nili filium fuiſſe, vt legitur apud Tu- A
lium de Natur. Deorum: Hunc ſcribit Theodontus Her-
metem Triſmegiſtum fuiſſe Pium quidem hominem; & pluribus imbutum doctrinis: & quidem de vero Deo mirabiliter ſenſit; & in libro quem Aſclepium de Idolo ſcripſit. Hic apud Aegyptios in maxima fuit veneratione; adeo vt apud eos nefas fuerit, ipſum proprio nomine nuncupare ob reuerentiam Numinis; n forte nominando de eius humanitate, & mortalitate ſermo contingeret; & ſic videretur Deitati eiuſdem in aliquo derogari: Nili autem Filius dictus eſt ad extollendam fluminis, & eiuſdem gloriam: Cum autem Anubis Mercurius fuerit, idemque fluminis Nili filius, & ſic reſpon- B
dens illuminationi Lunæ, ſeu Iſidis; vt diximus; non mirum propterea eſt, quod antiqni expreſſerint Numiſma argenteum hic delineatum ſicuti quoque eſt in diſcurſu antiquę Religionis Romanorũ Guglielmi Choul, de quo etiã Ant. Auguſtinus in tertio Dialogo; cum ipſe crediderit fuiſſe hoc Valentiniani Imperatoris:

C

Habet hoc Numiſma in anteriori parte effigiem Iſidis, quæ tenet dextera manu Siſtrum, & in ſiniſtra Ciſtam, ſeu Vas fructuum plenum: eo quod illa fuerit horum inuentrix; in poſteriori verò parte eſt imago Anubis ab

alijs

A aliis Cinocephalis nuncupatus; quoniam exprimebant illum habentem caput canis, tenentem quoque Siſtrũ dextera manu, & Caduceum Mercurij ſiniſtra: Anubim ſiquidem, & Mercurium, & hunc Triſmegiſtum eundẽ fuiſſe à pluribus exiſtimatur, vt diximus. Addit Feſtus Pomp. lib. 11. capite canino effingi ſolitum, quod canis ſagaciſſimus ſit animalium. Et hæc, quæcunque de Iſidis figura vaticinati ſumus, dicta ſufficiant.

De Faſciolis, ſeu Velis circa Iſidis caput. Cap. XXII.

B QVOD verò attinet ad illas Faſciolas varias, & multicolores appoſitas capiti Iſidis figuræ: non ſolum illæ demonſtrant ſeptem aſpectus Lunæ; verumetiam manifeſtant illam virtutem ſuam, quæ verſatur circa materiam, dum gignit, & concipit omnia, nempe Lucẽ, & Tenebras; Diem ac Noctem; Principium, & Finem: vnde quis non admiretur continuam varietatem aſpectus Lunæ? modo exinanitæ, modo cornutæ, modo dimidiatæ, modo tumidæ, modo plenæ; ac demum de vario eius ſplendore, quid dicemus?

C Certè, quo magis diſtat à Sole, eo amplius ſplendet, & iuxta reuolutionem ſui aſpectus variat ſpeciem ſplendoris. Pariter ipſa Iſis, ſeu Luna, myſticè ſignificat materiam tenebroſam, quæ non dum aſſumpſit formam aliquam: Sol verò formam, & agentem vim; Lunaque Solem ſuum ita obſeruat, eiuſque ſemper radios excipere quærit, quibus illuſtretur, & ſecundum Platonem ſicuti coniunx eoniugem expectat auidiſſima; vnde rerum ſpecies cõcipiat, & loco reddat, ac etiam ſicuti mollis cera apta recipere modo hanc, modo alteram impreſſionem; ita Luna lumen acceptum mutuo, quo poteſt ſtudio, reſtituit, vt latè Plutarchus de Iſide, & Oſiride.

Dominus Octauius Tronſarellus in reuiſione huius A Libri ex ordine Reuerendiſſimi Patris Magiſtri Sacri Palatij, habens ipſe præ manibus ſimularum æreum hieroglyphicis repletum; voluit idem Octauius illud explanare, cuius ſimulacrum hic in ſequenti Capitulo effigiatum propono, ſimulque explicationem prædictam tranſcripſi, vt hoc meum opus ornarem.

De Myſtica Iſiacę imaginis interpretatione. Cap. XXIII.

HAec Deæ Iſidis effigies, quæ eadem eſt cum Diana, aſſeruaturque in celeberrimo Domini Franciſci Angeloni Muſæo, pulchras in ſe continet veritatis indagandæ ambages, rerumque ſymbola mirè complectitur. B

Pinnas Accipitris in capite gerit, nempe myſticæ volucris Oſiridem, ſeu Solē exprimentis, ex Valerian. lib. 21. hierglyph. cap. 1. Accipiterque Soli dicatus eſt: nam Iſis, hoc eſt Luna a Sole lumen recipit: vnde Cicero de ſomnio Scipionis inquit de Luna.

Luce lucet aliena.

Hinc eſt, quod Orbis ille, qui in ipſo Pinnarum medio fingitur, Mundus rectè iudicetur, qui vt à pennis Accipitris, hoc eſt Solis radijs illuminatur, ita a Luna, quæ illi ſubiacet, & in Cornua ſurgit, illuſtratur. C

Verum quia triplicem Diana habet poteſtatem, nempe cœlo, vt in hac Iſidis ſuperiori parte videre eſt; ſic etiam Terris vires extēdit ſuas, & noſtras has plagas ſuo numine complet; ideo Faſcia, qua eius caput ornatur, turres, Terræque imaginem repræſentat, & mundi inſignia profert; & hac in parte Venatrix Diua apparet; vndè illi pharetra, & ſagittæ humeros grauant, ſpoliumque Cerui medium pectus operit; hoc enim Cerui ſpo-

lio

pag. 74.
Cap. 23.

A lio inſignitam Arcades ſuam coluerunt Dianam, & Natal. Comes lib. 5. cap. 15. hæc ſcribit: in sacrificio Iſidis cognomento Tithonoæ apud Phocenſes, à quibus fiebant eius anniuerſaria, mos fuit, vt horis pomeridianis homines opulentiores Iſidi, aut Boues, aut Ceruos immolarent. Porro hæ tergori Alæ appoſitæ Deæ velocitatem in venatu demonſtrant; ni forte velimus interpretari, orbem Lunæ inter Planetas cunctis velociorem circumuolui, & viginti nouem dierum ſpatio ſuum curſum metiri; alatumque fuiſſe Dianæ ſimulacrum refert Cartarius lib. de Deorum imaginibus; & ita ex Pauſania apud Corinthios in Cipſeli Tyranni Arca fictum vi-
B detur.

Fert dextera Serpentem, proſperitatis ſignum, vt ipſa Hiſtoria docet apud eundem Pauſaniam: nam Athenienſibus contra Medos apud Salamina naualem pugnam ituris, ſerpens draco in nauibus dicitur apparuiſſe, fœcundiſſimo rerum, quæ proſperè ſubſequutæ ſunt, prodigio, cuius rei monumentum in Salamine templum fuit Cichreo dicatum, quod Apollo reſponderit, ſerpentem illum, Cichreum Héroem fuiſſe, qui auxilium allaturus fuiſſet. Verum cum patera delibantem videamus, licebit anguem interpretari ſignum Salutis: vnde habemus in Virgilio 5. Aeneid.

C *Ille agmine longo*
Tandem inter pateras, & læuia pocula ſerpens,
Libauitque dapes.

Et plura hoc etiam Imperatorum numiſmata teſtantur, in quibus ſerpens patera delibat cum inſcriptione *Salus*, Aut verè hoc, & propriè de ipſa Dea Iſide affirmemus, de qua Natalis lib. 4. Mytol. cap. 10. cum Iſis, ſiue Ceres, vt quidam putarunt, multa pharmaca ad ſanitatem inuenerit, vt magnam partem medicinæ Empiricæ, Salus haberi poteſt, ſerpentisque ſigno denotari.

Gubernaculum autem Nauis manu tractat; nam Lu-

na fluctibus,& velitationibus præeſt, nauigantesque ſeruat. Lucianus ſcribit in dial. Iouis,& Mercurij, cui mādat Iuppiter, *Ipſā verò Io per pelagus in Aegyptū abducens Iſim facito. Cæterum Dea illis eſto, Nilumque attollat, & ventos immittat,& nauigantes ſeruet*; & de maris fluctibus loquens fuſius ipſa Isis in Apuleio 11. Metam. inquit: *Diem æterna mihi nuncupauit Religio, quod ſedatis hybernis tempeſtatibus, & lenitis maris procelloſis fluctibus nauigabili iam pelago rudem dedicares carinam, primitias commeatus libant mei ſacerdotes.*

Siniſtra verò Isidis Cornucopiam cum fructibus, & ſpicis gerit Apul. lib. 11. de Iside loquens dixit: *ſpicis etiam Cerealibus deſuper porrectis*. Eadem autem eſt Isis ac Ceres, Natal. Com. ex loco ſupra citato. *Cum Iſis, ſiue Ceres*: & clarè Diodorus Siculus, Plutarchus, & Euſebius. Frumento enim ex Nili alluuione maximè Aegyptus redundat; & ideo Iulianus Aurelius lib. 2. de cognominibus Deorum colligit eādem fuiſſe apud Aegyptios Isidem, quæ fuit apud Græcos Ceres, & lib. 3. in fin. refert Diodorum accipere Oſirim, & Bacchum pro eodem numine; sicut Isidem,& Cererem; itemque aſſerit Natalis Com. lib. 2. Mytol. *Quidam antiqui ſcriptores voluerunt Saturnum regnaſſe in Aegypto; ac Rheam ſororem duxiſſe in matrimonium, è quibus nati ſunt Iuppiter, & Iuno, qui ob virtutem, præſtantiſſimaque animi ornamenta vniuerſo terrarum orbi imperitarint; ex his natos eſſe quinque filios, omnino memorāt Oſirim, Iſim, Typhonem, Apollinem, Venerem; Atque Oſirim eſſe Dionyſium tantopere a Græcis celebratum, Iſim autem Cererem*; & ideo dum a Virg. dicitur 1. Georg.

vos ò clariſsima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres

Nil aliud intelligitur niſi Sol, & Luna, hoc eſt Oſiris, & Iſis; quæ triplici imperio, vt hæc denotant ſymbola, Cœlo,

A Cœlo, Terræ, & Mari præeſt. Hoc autem Imperium à Virg. 4. Georg. Ioui aſſignatur.

Deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque Maris, Cœlumque profundum.

Vnde cum ab alijs Iuppiter dicatur Omnipotens, meritò etiam legimus Capuæ in antiquo marmore de Iſide, quod ſit omnia. *Te tibi vna, quæ es omnia, Dea Iſis:* Quin & ipſa Oſiridis, & Iſidis capita huic Cornucopiæ affixa, & ex antiquorum Numiſmatum fide recognita, totum hoc probant, meæque fidei manifeſtè, clarèque adſtipulantur.

B

De Siſtro. Cap. XXIV.

SVbſequitur, vt dicamus de Siſtro, cuius typum hic damus, quod ſeruatur in nobiliſs. Muſæo Dñi Frã-ciſci Gualdi Ariminenſis, Equitis S. Stephani, qui eſt rerum antiquarum diligentiſſimus indagator, & cuſtos: Erutum eſt è ruinis C Vrbis, viridique ærugine obductum. Igitur Siſtrum eſt inſtrumentum frequens apud Aegyptios ex ære ad ſonitum fabrefactum, quod adamuſſim delineauit Apuleius lib. 11. Metamorfoſ. inquiens. *Dextera quidem ferebat æreum crepitaculum, cui per anguſtam laminam in modum Balthei recuruatam; traiectæ mediæ paucæ virgulæ criſpante brachio tergeminos iactus, reddebant*

argu-

argutum ſonorem. Hinc Propertius. A

Romanamq; tubam crepitanti pellere Siſtro.

Et Ouidius.

Crepuitque ſonabile Siſtrum.

Et nemo eſt, qui Plutarchum de Siſtro legerit, & gemmas, nummoſque antiquos pertractauerit, qui non hæc ſentiat, ſicuti etiam de eodem latè refert Dominus Frãciſcus Angelonus in ſua Hiſtoria Auguſta de Numiſmatibus in Adriano num. 57.

Siſtrum verò vel motum, vel ortum rerum indicabat ait Plutarchus, vel Nili acceſſum, vel receſſum ex Seruio 8. Aeneid. Fuit verò Siſtrum peculiare Iſiacorum geſtamen, quo Typhonem arceri credebant, ex Plutarcho, & hoc Iſidis imitatione, quam Ouidius, Apuleius, & Numiſma ſuperius delinearunt, qua de re ſcribens ſiſtratam turbam appellauit Martialis lib. 12. annuendo capiti caluo, lineis veſtibus, & Siſtris, quæ portabant ſtulti Sacerdotes Iſidis, vbi inquit. B

Lanigeri fugiunt calui, ſiſtrataque turba
Inter adorantes cum ſtetit Hermogenes.

Et Ouidius eleg. 8.

Quid nunc Aegyptia proſunt
Siſtra?

Adhibebãtur etiam ad ſedandos Infantium ploratus, Martialis lib. 14. C

Si quis plorator collo tibi vernula pendet;
Hæc quatiat tenera garrula ſiſtra manu.

Sed & in Bello vſi eo eſſe Aegyptij videntur. Virgil. de Cleopatra in pugna 8. Aeneid.

Regina è puppi patrio vocat agmina Siſtro.

Et Manilius lib. 1.

Atque ipſa Iſiaco certarunt fulmina Siſtro.

Iſim ſiſtratam, aut Anubim dixerat Propertius.

Auſa Ioui noſtro latrantem opponere Anubim.

Apuleius non ærea tantum, ſed & argentea, & aurea fuiſſe

pag. 79.
Cap. 25.

LARIBVS
SACRVM
PFROA MOEN
PALLADI
VICTRICI
pag. 79.
Cap. 25.

APVD · AVCTOREM

pag. 79.
Cap. 25.

A fuiſſe Siſtra innuit lib. 11. At neſcio, an ulla præter ærea ſint hactenus reperta, ex ære vt plurimum factitari ſolita, quod æs præ cæteris metallis ſit admodum vocale; Id elici poteſt ex Tibullo, qui æra ſimpliciter vocat Siſtra ijs verſibus.

Quid tua nunc Iſis tibi Delia? quid mihi proſunt.
Illa tua toties æra repulſa manu?

Quam ob rem Statius primo Thebaid. *Nilum æriſonum* vocat. Nam aiebat Claudianus. *Nilotica Siſtris Ripa ſonat*. æs certe ad res Diuinas adhiberi ſolitum teſtatur Macrob. 5. Saturnal. quod & alicubi innuit Feſtus Pompeius.

B Iſidem eamdem cum Luna creditam eſſe nemini obſcurum eſt, quin & ipſo met Siſtri curuamine deſignari *Lunæ globum ea complectentem, quæ motionibus, & mutationibus ſunt obnoxia*. Plutarch. de Iſide, & Oſiride, vbi etiam loquitur de Fele, quæ cum catulis curuato Siſtri verticí incubat, vt etiam in noſtra effigiata figura.

De Lucernis apud Aegyptios, Cap. XXV.

C QVamuis in tertia parte videbimus de Lucernis Chriſtianorum; nihilominus quoniam variæ ſunt mihi de illis etiam prophanis, fictilibus, ac æneis hic delineatis; opere pretium duxi de earum vſu apud Aegyptios potiſſimum circa Religionem cognoſcere.

Lucerna propriè dicitur inſtrumentum aliquod Metallicum, aut fictile, in quo poſito oleo, & parato lychno nutritur ignis, vt omnes, qui ingrediuntur, lumen excipiant.

Sacrum verò aliquod portendiſse Lucernam tàm

Græcis

Græcis ex teſtimonio Suidæ, quàm Latinis ex auctori- A
tate Senecæ de Vita Beata cap. 27. certum eſt; præ-
ſertim ex monumentis Aegyptiorum, penes quos adeo
frequens hæc conſuetudo fuit, vt ſola Lucerna teneret
Hieroglyphicum Aegyptiæ Religionis, teſte Beroaldo
in 11. Apulei; ea fortaſse ratione, quod ipſi ad cultum
Idolorum, tunc primis Lucernis vterentur, vel quia
Lucernarum vſus ab Aegyptijs ad reliquas translatus
nationes, ſentiant plurimi; In quo quidem adeò fue-
runt ſuperſtitioſi Romani apud Plutarch. lib 7. ſym-
pò. 14. vt Lucernam extinguere Religio eſset: quamo-
brem oleo poſito inextinctam Lucernam dimittebant,
quouſque ignis oleum conſumpſiſset: & deficiente B
nutrimento, ipſa quoque deficeret flamma: ſiue id re-
uerentia ſacri ignis facerent, vt dicebat apud Plutar-
chum Ceſernius; ſiue vt Lucius ibidem, ne viderentur
necem inferre elemento quodammodo animato; ſiue
denique ne Lucernam extinguentes lucem alijs inui-
dere exiſtimarentur, quod ibidem affirmabat Florus.

Verum Aegyptios in Lucernis colendis cæteris reli-
gioſiores dicit Herodot. lib. 2. Is enim cuiuſdã diei feſti
ſolemniſſimi apud Aegyptios meminit; qui Feſtus dies
Accenſio Lucernarum dicebatur, quod noctu ſub dio,
per vniuerſam Aegyptum Lucernæ ſale imbutæ, oleo
plenæ, Elychno quam optimè inſtructæ accenderentur: C
eaque luce Luciferum, Solemque Orientem attin-
gerent.

De hoc die Feſto, illiuſque ſignificatione aliter, at-
que aliter autores cenſent; ſunt, qui putent, Lucer-
nas has ab Aegyptijs accendi ſolitas in honorem Vul-
cani, quem ignis inuentorem exiſtimarent; ſed vnde
lamenta, eiulatus, & lacrymæ, de quibus Lactantius
lib. 1. Diuin. inſtitut. cap. 21. certè nihil cum Vulcano?
Arbitrantur alij ad inquirendum cum Iſide Oſiridem
Lucernas accendere conſueuiſse Aegyptios, huiuſque
gra-

A gratia lacrimabilem Feſtum diem ab ipſis inſtitutum: Hunc Iouis filium crediderunt, Iſidemque, vt placet Lactantio, ibidem habuiſſe Matrem, ſeu, vt alijs placet, Vxorem fabulantur: Quod verò vterque beneficijs maximis Aegyptum affeciſſet, Diuinos ab illis Populis promeriti ſunt honores; Iſidem namque litteras, litterarumque vſum excogitaſſe, Aegyptijſque tradidiſſe affirmant: Oſiridem varias artes ad vitam excolendam a ſe inuentas, eos docuiſſe: tamque Religioſum Iſidis numen habebatur, vt morti obnoxius crederetur, qui illius aditum penetrare auderet, Pauſanias ſic ſcribit. *Tunc igitur cum Romanus quidam gubernaret Aegyptum, hominem mercede conductum miſiſſe in aditum Iſidis, quod eſt in Kopto: & rediſſe quidem: ſed mox vt narrauit, quæ vidit, & hunc ſubitò mortuum eſſe.*

Quærebant verò Oſiridem Aegyptij inter nocturnas tenebras, quod a Thyphone fratre aliquando occiſus, non modico tempore ab Iſide lacrymis comitata, ac eiulatibus quæſitus fuerit.

Quamobrem in Plenilunio ſub dio inter tenebras quaſi Lunam, ideſt Iſidem, comitarentur, lucernis accenſis magno cum luctu Oſiridem requirebant: credentes hoc cultu arua fœcundari, Nilumque excreſcere, C & ſic ſcribit Pauſanias. *Egere Iſidi Aegyptij Feſtum, quando ipſa Oſiridem lugere dicunt; & illis quidem diebus Nilum incipere creſcere dicunt, & multi Incolarum dicunt augumentum fluminis, & inundationem agrorum lacrymis Iſidis fieri*. Inde Statius lib. 1. Thebai.

Melius votis Mareotica fumat
Coptos, & æriſoni lugentia flumina Nili.

Nam Sacerdotes Aegyptiorum ſua pectora tundebant, quemadmodum Iſidem, cum Oſiridem amiſit, feciſſe putabant; quotannis illum perdebant, totidem eumdem quærebant, vnde Lucanus.

Numquamque ſatis quæſitus Oſiris.

L Sole

Sole mox oriente inuentum Oſiridem cum gaudio excipiebant. A

At ſi diuinare liceret de hoc feſto Lucernarum ab Aegyptijs culto lacrymis, atque ploratu; Dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Iſrael, Primogenitis Aegyptiorum quorumcunque tàm hominum, quam Brutorum ipſe intulit: tunc enim Pharao Rex ſub media nocte, totaque Aegyptus luctu, ac lacrymis conſperſa, è ſtratis ſurgentes, accenſiſque Lucernis necatos filios lamentabantur, filioſque Iſrael exire compellebant de terra Aegypti, vt Exod. 12. *Factum eſt autem in noctis medio, percuſsit Dominus omne Primogenitum in terra Aegypti a Primogenito Pharaonis, qui in ſolio eius ſedebat; vſque ad Primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere: ſurrexitq; Pharao nocte, & omnes ſerui eius, cunctaque Aegyptus, & orſus eſt clamor magnus in Aegypto, neque enim erat Domus, in qua non iaceret mortuus*. Etenim potuit fieri, vt is Primogenitus Pharaonis, qui mortuus eſt, Oſiris appellaretur: nam de Oſiride Aegyptio loquuntur omnes: Et præterea Feſtus hic dies Lucernarum, qui in Plenilunio celebraretur, teſtis eſt Apuleius lib. 11. *Qui circa primam ferme noctis vigiliam experrectus pauore ſubito præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum Marinis emergentem fluctibus*. Quemadmodum & exitus filiorum Iſrael ex Aegypto plenilunij tempore in Martio contigiſſe ſacra tradidere oracula. B C

De apparatu verò Pompæ Iſidis, vt in ea Lucernarum cultum, & Religionem agnoſcamus, meminit Apuleius dicto lib. 11. dicens, *Magnus præterea ſexus vtriuſque numerus Lucernis, tædis, & alio genere faciũ, luminis ſyderum cœleſtium ſtipem propitiantes*. Et de Antiſtitum eiuſdem Religionis apparatu ſcribens. *Quorum primus Lucernam præmicantem claro porrigebat*

A *bat lumine, non noſtris conſimile, quæ veſpertinas illuminant Epulas, ſed aureum Cymbium in medio ſui patore flammulam ſuſcitans largiorem.*

In vſu Lucernarum, & Lucernario cultu Idolorum, adeo ſuperſtitioſi fuere Aegyptij, & aliæ nationes teſtibus Clem. Alex. lib. 1. Strom. Euſeb. lib. 10. de præparat. Euángelic. vt quamplurimas illis appenderent Lucernas, quam ſuperſtitionem irridet Lactantius lib. 6. Diuinarum Inſtit. & Tertull. *Cur die læto non laureis poſtes obumbramus, nec Lucernis diem infrigimus?* & Seneca ep. 95. *Accendere aliquam Lucernam Sabathis prohibemus, quoniam, nec lumine Dij egere, & nec ho-*
B *mines quidem delectantur fuligine.* Vnde Lucretius.

Tecta lucernantur florentia numina ſertis.

Hinc Hieremias in epiſtola ad filios Iſraelitas, qui captiui in Babilonem adducendi erant, Lucernarum meminit, quas Babilonij ad Idola accendebant Baruch. 6. *Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre poſſunt.* Et quidem multas inquit Propheta: cum tamen D. O. M. ſeptem tantum Lucernas in Candelabro vno intra Tabernaculum oleo apparandas iuſſerit, Exod. 25. *Facies & Lucernas ſeptem, & pones eas ſuper Candelabrum, vt luceant ex aduerſo.* Quam-
C uis, vbi Dei cultus ſub Salomone augeri cœpit, Lucernarum quoque numerum auctum legimus 3. Reg. Cap. 3.

Effigiandas curaui plures ex meis Lucernis æreis, quę varia continent ſymbola nempe Canem Bouem, Sphingem, Mutinum, ſeu Virilemembrum, ac etiam Lunam, quæ eſt ſignum Dianæ.

Accedunt etiam aliæ quatuor Lucernæ æreæ inſigniores in vrbe, quarum vna in honorem Iouis; cum Aquila, altera Neptuno dicata cum Equo, tertia Palladi; Quarta Laribus, quæ reperiuntur in Muſæo Domini Franciſci Angeloni.

Eſt quoque altera inſignis Lucerna ex celebri Muſæo Domini Franciſci Gualdi Ariminenſis, Equitis ſancti Stephani, quæ creditur inſeruiſſe alicui Lupanari, ſupra quam eſt fæmina nuda; quasi proſtituta, penes quam adeſt Rota, quam Cucurbitæ pendentes circundant. Certum eſt Rotam vitæ noſtrę progreſſum ſignificare; vnde a die natiuitatis ad extremum vſque hoſpites, & peregrini dicimur; vt potè qui ſolum hoc extra patriam incolimus, vbi nulla consiſtendi firmitas, perpetua vero ſemper eſt agitatio animi; sicuti quoque imperitorum præcipitium per Rotam significatur: Rota quippe circumuoluimur: Poſteriora ſunt bona fortunæ, quæ quia noſtra non ſunt, ea nobiſcum tranſportare non poſſumus. Anteriora vero ſunt æterna, quæ nos aſſidue comitantur. Impurus igitur, & imperitus rerum (vt effigiata fœmina ſenſus delitijs dedita) cum fortunæ bonis augetur, dum quæ retro ſunt auerſus reſpicit; obliuiſcitur quoque, quæ æterna ſunt, in anteriori parte posita, & in pręceps mergitur, vt inquit Iob, *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad Inferna deſcendunt*, vt propterea exclamet Pſalmographus: *Deus meus pone illos vt Rotam*: refert Pierius lib. 39. cap. 26. & 28. A B

Simile etiam conſtat ex effigiata Cucurbita, quæ vt inquit Pierius lib. 58. cap. 12. inanes ſpes præſagit, vt potè, quæ cum ventricoſam admodum ſpeciem præſeferat, multumque item nutrimenti polliceri videatur, illud tamen tenue, & sine condimento omnino fatuum, ac cito simul putrefit, & exsiccatur; quia cito nata, cito perit: ſymbolum præfatæ fœminæ innixæ vanæ, & tranſeunti corporis pulchritudini. Et hæc de Lucernis. C

De

A

De Circulo, Corona, ſeu Diademate. Cap. XXVI.

B

C EXtat apud me ex marmore nigro ſcalpta figura longitudinis ferè dimidij palmi, Iſidem ex habitu repræſentans: Circulum ſeu coronam ſupra caput habens, quod Regium inſigne erat, ex Horoapolline lib. 1. cap. 15. ac Aeliano lib. 6. cap. 37. Quinimo antiquitus nullá quidem corona, niſi Deo dabatur, Plinius lib. 16. cap. 4. Et hunc orbem ab ipſis Aegyptijs etiam ſumpſiſſe Romanos, cui diuinum quid ineſſe putabant; eoque ſitu corona aptaretur, qui tamen ornatus inſequentium Principum moderatione, & tacito omnium conſenſu Deo, & Sanctis eius, vt alia pleraque, ceſſit, & anti-

& antiquum Diedematis nomen in hodiernum diem retinuit; vt latè Pignorius in expoſitione tabulæ Iſiacæ, fol. mihi 23. A

Quibus accedit, quod Circulus ſit Hieroglyphicum Aeterniratis, Perpetuitatis, Perfectionis, & eiuſdem Dei, qui Principium non habet, nec Finem, ex Pierio Valeriano lib. 39. cap. 7. 8. 10. & 16. latè.

Et propterea Deus præcipiens Moyſi formam, quam Arca teſtamenti eſſet habitura; dixit Exod. 29. *Facieſq; ſupra Coronam auream per Circuitum.* Et ſimiliter 1. Macab. cap. 4. *Milites illi ornauerunt faciem templi Coronis aureis:* Ac etiam inter Deos Gentilitatis. Tertull. de Corona Militis cap. 7. air Saturnum ante omnes Coronatum, Iouem Diodorus poſt deuictos Titanas; dat etiam Priapo tænias idem, & Ariadnæ ſertum ex auro & Indicis gemmis. B

Reges geſtaſſe.

Tractu temporis in ornamento Capitis adeo ambitioſi fuere Romani Imperatores, & alij Reges, vt non ſolum Lauream, ſed Auream etiam, ac Radialem Coronam excogitarint: quinimo etiam, quaſi cum Sole vellent certare, non tam Radijs, ac Gemmis circulum illum aureum condecorare curarunt, quam ad curſum Solis, ad Numerum menſium, ad circulum anni, & ad ſigna Zodiaci reſpicientes in ipſa Corona Radiorum quoque numerum illum duodenarium continuerint, vt ſignificauit Virg. 12. Aeneid. Coronam radialem Latini Regis deſcribens. C

. . . . . Ingenti male Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt,
Solis Aui ſpecimen.

Vſos Diademate fuiſſe Perſarum Reges oſtendit Briſſonius lib. 1. de Regio Perſarum Principatu: Xerſem etiam Diadema geſtaſſe pro more Perſarum, Plutarch. lib. de Fraterno Amore, & Xenophon in Cyri Pœdia

ſæpe

A ſæpe teſtantur. Numidas quoque Reges ex Liuio lib. 4. Decad. 3. habuiſſe. Similiter apud Macedones Diadematis vſus fuit, Herodotus lib. 4. Valer. Maximus lib. 5. cap. 1. vbi de Gneo Pompeio ſermo eſt, & Tigrani Armeniæ Regi vſum Diadematis adſcribit.

Circa formam, & Colorem Diadematis. A. Gellius de Græcorum Diademate inquit. *Dicitur autem Diadema, ideſt Regium geſtamen, quod exponitur pro Faſcia candida, quę Regum capitibus obligabatur.* Diadema quippe Laneum, vel Lineum extitiſſe ligamen, quo caput Regis circumligabatur; quam ab rem Creon apud Statium lib. 12. Thebaid. inferias Menœ.i *De forma.*

B celebrans, cum ſceptrum, Diademaque illius in rogum inieciſset, dolens ſic inquit.

Accipe nate tui noua libamenta triumphi,
Accipe, & hoc regimen dextræ, frontiſq; ſuperbæ
Vincula, quæ Patri nimium portanda dediſti.

Et lib. 9. de morte Regis Adraſti ait.

. . . Heu qualem verſare in ſanguine vidi
Exutum canos, lacero Diademate, crines.

Et Seneca in Troade ait.

Ego eſſe quidquam ſceptra, niſi vano putem
Fulgore tectum nomen? & falſo comam
Vinclo decentem?

C Falſum vinculum vocat, quaſi nullo vinculo coërceri poſſit omnimoda Maieſtas.

Diadema fuiſſe latum, longumque ligamen colligitur ex Plutarcho in Lucullo, cum de Monima Vxore Mithridatis agit, cui mortis genus eligendum in eius libera voluntate Mithridates repoſuit, quod de Regno, ſuiſque rebus iam actum eſſe intelligeret; inquit. *Cum aduenißet Bacchārides, & Regijs mulieribus imperaßet, vt quod cuique facillimum, & gratum eſſet, genus mortis eligerent, auulſum a capite Diadema Monima collo circumligauit, & ſe ipſam ſuſpendit: quo cito confracto; à*

cxe.

execrabilis inquit faſcia, neque ad hoc mihi vtilis fuiſti. A
Vnde colligitur Diadema fuiſſe faſciam, ſeu vittam longam, quæ ad ſuſpendium apta cenſeretur.

De hoc Diadema Curopalata de officijs Curiæ Conſtantinopolitanæ cap. 6. num. 33. his verbis. Illud quod nunc vocatur ſtemma, olim appellatum eſſe Diadema: id autem erat Vitta ex vnionibus, & margaritis, poſita quidem in Imperatoris fronte, ſed circa cerebrum retro ligata: vnde & Diadematis quaſi dicas ligamenti nomen obtinuit: quod paulatim mutatum euaſit tale, quale hodie viſitur, & nominatur ſtemma: idem auctor num. 34. ibidem ait. Porrò, quod nunc vocatur Diadema, olim Zona militaris dicebatur, inſigne honoris: hinc Tiranni venerandos Milites; qui Chriſtum confitebantur, ante omnia priuabant Zona, & Torque, & poſtea tradebant Tortoribus. B

Colorem in Diademate purpureum apud antiquos extitiſse Alexander lib. 1. Gen. dier. cap. 18. ſcribit Album tamen apud exteros, vt plurimum fuiſse, conſenſu ſcriptorum omnium comprobatur.

Suetonius cap. 79. in Cæſare refert; cum quidam Lauream Coronam ſaſcia candida colligatam Cæſaris ſtatuæ impoſuiſset, Tribuni plebis Coronæ detrahi faſciam, & hominem in vincula duci iuſſerunt: Fremebat enim Populus, & Tribuni; non quidem quod Corona Cæſari, aut ſtatuæ illius imponeretur, hanc enim deberi Cæſari non negabant; ſed quod faſcia candida Coronæ alligaretur, atque vna cum Corona Diadema quoque ei imponeretur. C

Coronarum genera.

Hoc autem Diadema caput cingebat, adeo vt in Occipitio aliquid fluctuaret, quod indicatur, cum varia eſsent Coronarum genera apud Græcos, & Latinos: Nam præter illas ex floribus, de quibus in conuiuijs, quæ propriè ſerta appellabantur; erant quoque Coronę Laureæ, ex quibus Lemniſci, ſeu Vittæ pendebant, ex

Plu-

A Plutarcho in Sylla. *Nam illico ſacrificanti iecur Coro-
næ laureæ typum habere viſa eſt, & lemniſcorum binorum
ex illa dependentium.*

Fuere quoque Coronæ ex Oleaſtro, ſeu alia planta
ad ornandum victores in Ludis, ſeu Triumphis, quo-
rum filamina ad conſtringendum ramuſculos Corona-
rum adponebantur, quæ propriè phylira, ſeu ſcirpi vo-
cabantur, de quibus Horat. 1. Carmin. ode 38.

Perſicos odi Puer apparatus
Diſplicent nexæ phylira Coronæ.

Tertium genus Coronarum metallicum fuit ex auro,
ſeu argento: nam quos virtute bellica Regio ſiue Im-
B peratorio ornatu dignos Græci agnouiſſent, Vitta qua-
dam, ac etiam aurea ornabant Corona; Vitta quidem,
qua quotidie vterentur: corona vero, quam in ſolem-
nioribus tantum diebus geſtarent, ex Thucydide lib. 4.
hiſtor. ibi *Braſidam cum alijs rebus honorificè acceperant,
tum etiam publice quidem aurea Corona redimerunt, vt
Græciæ liberatorem; priuatim vero tenijs coronabant, &
ad ipſum vt athletam accedebant.* Ex quibus Coronis
non Lemniſci, ſeu Vittæ, vt in præcedentibus Coronis,
ſed ſatis ampliores, & coloris albi, quæ in occipitio
Imperatorum fluitabant ad humeros vſque protenſi; &
C neque colligandis ſertis, neque conſtringendis ramu-
ſculis vſui erant; ſed ad Diadema pertinuiſſe, vt ex Fe-
ſto, qui de Lemniſcis ait. *Lemniſci ideſt faſciolæ colo-
rie dependentes ex Coronis propterea dicuntur, quod an-
tiquiſſimarum genus coronarum lanearum.* Colorias ni-
mirum dici eas Coronas, quia vnius tantum Coloris
albæ erant; id ipſum fermè loquens de Corona tradit
Iſidorus lib. 19. cap. 130. *Huius principium a Libero
quondam duci Gentiles exiſtimant, quod is in potando
mota vino Capita vincire faſciolis inſtituerit; ideirco
olim Linei, ac Lanei generis coronas fuiſſe.* Et has qui-
dem Vittas a laurea Corona Cæſariana diſtrahendas

iuſſiſſe Tribunos, cum in ludis aliquando ab adulante coronaretur, ne tales eſſent additamentum honoris. A

Diadematis vſum à priſcis vſque temporibus Romanæ Reipublicæ penes Reges extitiſſe ſcribit Dionyſius Alicarnaſſæus lib 3. & de Regio Diademate Seruij Tullij Iuuenalis ſatyr. 8.

Ancilla natus trabeam, & Diadema Quirini,
Et faſces meruit, Regum vltimus ille bonorum.

Et apud Ant. Auguſtinum Numiſmata ſunt Romuli, Numæ Pompilij, & Anci Martij, in quibus hi Reges Diademate redimiti conſpiciuntur, ſed Republica poſtmodum ad ordinem redacta Craſſus diues primus argento, auroque folia imitatus ludis ſuis Coronas dedit, acceſſeruntque, & Lēniſci, quos adijci ipſarum Coronarum honos erat, inquit Plinius lib. 21. cap. 3. B

Refert quoque Plinius lib. 16. cap. 4. Primum omnium Liberum Patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex Edera Coronam: Poſtea Deorum honori ſacrificantes ſumpſere; Victimis ſimul coronatis: Nouiſſime, & in ſacris certaminibus vſurpatæ; inde natum, vt & Triumphaturis conferretur in templis dicandæ; mox vt & ludis darentur.

Priſci quoque Chriſtiani non abſtinuere ab huiuſmodi Coronis, quibus ornare Statuas, & Imagines ſummi Dei, & Sanctorum eius ſoliti ſunt: ſiquidem Imagines Sanctorum, non denotant ſolum, quæ ipſi in terris geſſerunt, verum quæ in cælis ab ipſis geruntur, cum immenſa gloria fruantur; & quicquid auri, gemmarum, coronarum adhibueris, nec minimam partem eius gloriæ deſcripſeris, quam Deus ijdem Sanctis iam in æterna vita largitur, vt refert Molanus de ſanctis Imaginibus lib. 2. cap. 4. C

Quamuis Ioſephus Scaliger in Priapeia referens imprecationem Priapi apud Horatium *merdiſque coinquinet albis Coruorum*, Idcirco Miniſci imponebatur

ſtatuis

A ſtatuis, ne ab auibus conſpurcarentur. Hi miniſci adhuc hodieque in templis Chriſtianorum imponuntur capitibus ſtatuarum. Cuius tamen rei cauſam ignorantes Pictores, dum putant honoris cauſa imponi debere, non ſolum non omnibus ſtatuis imponunt: ſed & imaginibus quoque pictis adhibuerunt: quæ tamen illis opus non habent, vt Statuæ: & hi Miniſci ſectiones circuli ſignificabant, & dabantur Diuis iam in cœlum relatis.

Mos quoque fuit apud Priſcos fideles in picturis Viuentium, qui pro ſanctis tunc habebantur pingere, aut ſcalpere etiam Diadema forma Quadrata non autem
B circulari; ſicuti adhuc videmus opere Muſiuo delineatas in Triclinio Leoniano apud Lateranum effigies Magni Conſtantini, Leonis Papæ, & Caroli Magni, quas figuras etiã effigiatas propono in tertia parte mei Operis cap.3. vbi de ſacris Imaginibus, & de hoc adducitur ratio, quoniam Viri inſignes virtutibus habentur pro lapidibus Quadris, vt deſcribitur à ſancto Gregorio, homil. 21. in Ezechielem cap. 40. ſuper ea verba. *Menſa de lapidibus Quadris extructa*, ait: *Quos enim hoc loco Lapides Quadros accipimus, niſi quoslibet Sanctos, quorum vita in proſperitate, & aduerſitate nouit*
C *fortiter ſtare? Lapis etenim Quadrus æque ſtat in quocunque latere fuerit verſus: Quiſquis ergo in proſperitate non extollitur, in aduerſitate non frangitur, ſuaſionibus ad malum non trahitur, vituperationibus à bono opere non reuocatur, Lapis quadratus eſt; & quaſi ex omni parte ſtatum habet, qui caſum in qualibet permutatione non habet: Certe cum Iudæorum populum propheta a fide perire cognoſceret, & ſanctos Apoſtolos ſurgere in Eccleſia præuideret, per quos multi ſunt ex Gentibus in fidei, & vitæ fortitudine ſolidati, in magna conſolatione loquutus eſt dicens Lapides ciciderunt, ſed magnis lapidibus ædificabimus, &c.* Ac de prædicto Diademate quadrato

latè ſcripſit Nicolaus Alemannus in libro, quem edidit A
de Leoniano Triclinio.

Nullo tamen vnquam tempore fuit ita limitata Adulatio, vt fines non tranſierit: etenim Iuſtinus Imperator Chriſtianus, vna cum filio Iuſtiniano, quantumuis Chriſtiani, vtique non abhorruerunt ſibi aſſumere etiā Coronam circularem, ſicuti Deo, & Sanctis ſolitum fuit apponere, vt diximus; & videre eſt in Numiſmate hic adiecto, quod expreſſit etiam dictus Alemannus in ſuis Notis ad hiſtoriam arcanam Procopij fol.344.

B

C

Refert Euagrius Iuſtinum anno Imperij octauo, menſe nono, (is erat Martius) Iuſtinianum participem Regni feciſſe, & cum eo imperaſſe quatuor menſes, & eo tempore de prædictis adhuc viuentibus, honoremque Diuinitatis aſſumentibus dici forſan potuerit, quod Caracalla de Geta fratre ſuo dixit, vt refert Spartianus.

Sit Diuus, dum non ſit viuus.

Lubet hic referre, quod adnotauit Sirmondus Soc. Ieſu ad epiſt. 3. lib. 6. epiſtolarum Sidonij. Tonſura Clericalis ita olim fiebat, vt circulus tantummodo capillorum emineret inſtar Coronæ: ſic enim deſcribit Grego-

A Gregor. Turonen. de Nicetio Treuirorum Epiſcopo: *S. Nicetius*, inquit, *ab ortu ſuo Clericus eſt deſignatus; nam cum in partu fuiſſet effuſus, omne caput eius, vt eſt conſuetudo puerorum, à capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, vt putares ab ijſdem Coronam Clerici fuiſſe ſignatam.* Hodie apud nos antiquam Coronæ formam ſoli fere Monachi retinent, & pueri vocales ſymphoniaci. Nam breuis ille orbis in vertice, quo Cleri magna pars vtitur, inſolens olim, atque inuſitatus in Eccleſia fuit, vt docet Canon. 40. Concilij 4. Toletani.

Scio voluiſſe aliquos circulum ſupra Caput prædictæ
B meæ Iſidis figuræ, indicare voluiſſe circulum Lunarem in ſingulis menſibus: ſed de hoc ſatis ſit in præſenti dictum.

HAec ſunt Clariſſime Lector, quæ ex meis potiſſimum Cimelijs congeſſi, vt eruditionem afferre valeant circa Aegyptiorum potentiam, ſuperſtitionem, Hieroglyphica, & alios ritus: & quamuis hæc tota chartacea ſint, vt vides; ſi tu illa probaueris, Aurea, Gemmea, & quantumuis pretij fient: Colligant Ara-
C neæ (ſi quæ ſint) venena de floribus; Tu Apis ingenioſa merum ex ijs nectar ſtipando, mel eruditionis hauries. Vale.

DE ANTIQVIS ROMANORVM RITIBVS.

Auctore
Ioanne Baptiſta Caſalio Romano.

ROMAE,
Ex Typographia Andreę Phæi. MDCXLIV.

Superiorum permiſſu. N j

Eminentiſſ. & Reuerendiſſ. D.

D. ALEXANDRO BICHIO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

IO: BAPTISTA CASALIVS ROMANVS. F.

LIber à me in cadente mea ætate De Veteribus Romanorum Ritibus compactus eſt; ſcio abſque fulcimento Tuo (Princeps Eminentiſsime) per ſe non poſſe ſubſiſtere: Hinc, ſicut Galliæ Reges nil vnquam magis cogitarunt glorioſius, quam ſubleuare, & à preſſuris eruere Sanctam Romanam Eccleſiam, vt de Martello, Pipino, Carolo, Ludouico Pio, & cæteris vſque in præſens Succeſſoribus narratur. Et cum Tu Comprotectionis munere de Galliæ Regno hoc, Romæ fungaris; Tu fulcimentum eris huic operi De

382282

Veteribus Romanorum Eccleſiæ Ritibus elaborato ne cadat.

Præterea Tibi ſacra Purpura inſignito, qui Eccleſiæ quoque Gallicanæ inter primos exiſtis Antiſtites, maximè debitum eſt patrocinium huius voluminis; quod nulla ſit penitus Eccleſia poſt hanc noſtram Romanam omnium primam, cuius præclare geſtis, pugnisque cum inimicis Chriſti, victorijs, atque tropheis magis illuſtrentur ſcripta Eccleſiaſtica.

Sicuti nec alia fuit Eccleſia in qua magis viguerit, florueritque Diuinorum Dogmatum puritas, diſciplinæ obſeruantia, Morum Cenſura, Cuſtodia Canonum, & nitor Veterum Sacrorum Rituum quam Eccleſia Gallicana: de qua inquit Hieronym. aduerſus Vigilant. Tu ſola monſtra non habuiſti, ſed viris ſemper fortiſſimis, & eloquentiſſimis abundaſti. *& Hilar. de Synod. in princ.* Tu fidei integritatem, glorioſæ conſcientiæ inconcuſſam ſtabilitatem, intemeratæ volunta-

tis illæſam, imperturbatamque conſtantiam, innocentem inuiolatamque Religionem ſeruaſti, & ſanctæ, & indemutabilis perſeuerantiæ glorioſo triumpho præfulſiſti. *De qua etiam S. Greg. Magn. lib. 5. regiſt. Ep. 6. ad Childebertum Regem ait*. Sicuti magnę lampadis ſplendor in tetrę noctis obſcuritate fulgeſcit; ita fidei tuæ claritatem inter aliarum gentium obſcuram perfidiam rutilare, ac coruſcare. *Et alter Roman. Pontifex Gregor. Nonus. Epiſt. ad Epiſc. Rhemn. de hac ipſa ait*. Poſt Apoſtolicam ſedem eſſe quoddam totius Chriſtianitatis ſpeculum, & immotum fidei firmamentũ; vtpotè, quę in feruore fidei Chriſtianæ, ac deuotione Apoſtolicæ Sedis non ſequaris alias, ſed antecedas. *Et Arnulph. Lexouienſis ad Epiſcopos Angliae de iſta ſic etiã inquit*. Sicut omnes, quos ad oppreſſionem Romanæ Sedis, rabida Tyrannici furoris prouexit

inuidia, virtus Altiſſimi manifeſta deiecit; ſic omnibus, quos deuotio GALLICANA ſuſcepit, victoriã ſemper cõtulit, & Triumphum, *Neque hanc fœtidæ Harpiæ nuper obortæ obſcurare, vel inquinare potuerunt, quin ſemper appareat candidior niue, nitidior lacte, rubicundior ebore antiquo, ſapphyro pulchrior, ſpecioſior forma præ cunctis gentibus, & multo florentior in Lilijs ſuis, quam Salomon in omni gloria ſua, firmiter innixa ſolidæ Petræ Petri, eiuſque doctrina fulſerit, vt Sole Luna.*

Tibi quoque Eminentiſsime Princeps, potiſsimum debitum eſt patrocinium huius De Veter. Eccl. & Romanor. Ritib. libelli; ſicuti Tu ſolus idoneus electus, & miſſus fuiſti a Glorioſa memoria Iuſti, & Inuictiſsimi Ludouici XIII. vt ſubleuares recentes Eccleſiæ Romanæ, totiusque Italiæ calamitates, atque remoueres turbines, & monſtra bellorum, quæ communis tenebrarum Hoſtis undequaque commouerat, & ad hoc ipſum munus præmortuo

præ di-

prædicto Rege Ludouico XIII. confirmauit Te inuicta Pietas Regentis Reginæ.

Vellem Tulli eloquentiam mihi accomodari, vt commemorare valerem labores, vigilias, excurſiones, quæ die, noctuque obieris, media hyeme, nihil ſollicitus de pluuiis, & rigoribus niuis, conuolans ſtatim a die Tibi iniuncti muneris in Italiam è Gallia; ac dein continuo diſcurſando ad aulas ſingulorum Principum, remouendo difficultates, quæ vndequaque obijciebantur; vt tandem Tibi acclamare valeamus. Facta eſt Pax in virtute tua; *& propterea omnes exultent, & dicant,* Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt, *Tibi etiam Beatus Petrus, qui in propria ſede & viuit, & præſidet; eo quod Tu Pacem Eccleſiæ ſuæ attuleris, æternam felicitatem præſtabit.*

At quoniam ſatis hæc omnia nos per Te facta nuper vidimus, vt omnium Populorum debitum eſt, Deum precari pro Regis, Reginæ, & Tui felicitate; ita

ego

ego Te valde precor, vt patrocinium huius operis, in quo Veteres Romanorum, & Eccleſiæ Ritus continentur; ſuſcipere digneris: quippe qui Galli in illorum obſeruatione potiſſimum inſiſtunt: Tua enim auctoritatè ſuffultum minimè corruet; ſed Tuo gloriæ præſidio feliciter ſtabit, & Tua luce, & ſplendore illuſtratum, in luce oculisque omnium viuet. Vale.

INDEX
CAPITVLORVM
DE PROFANIS ROMANORVM RITIB.

Liber Secundus.

DE Gentilium Dijs, & alijs Romanorum Ritibus. cap.1.
De Ethnicis ante Chriſtum natis, fuerint ne aliqui ſalui? cap.2
De Matre Deorum. cap,3
De Ioue. cap.4
De Marte, & Venere. cap.5
De Mercurio, & Minerua. cap.6
De Aeſculapio. cap.7
De Hercule cap.8
De Baccho, ſeu Libero cap.9
De Termino Deo cap.10
De Siluano cap.11
De Priapo cap.12
De Mutini, ſeu Priapi Idolo cap.13
De Symbolo Obſcœno. cap,14.
De Romanorum Sacrificijs cap.15
De Virginibus Veſtalibus cap.16
De Monetæ vſu cap.17
De Annulis cap.18
De Fibulis cap.19
De Pileo apud Romanos cap.20
De Teſſeris cap.21
De Ritu Nuptiarum cap.22
De Lege Connubiali cap.23
De Balneis cap.24
De Conuiuijs, ſeu Triclinijs cap.25
De Funeribus Romanorum cap.26

FINIS

S. Leo ſerm. 1. in Natali Apoſt. Petri, & Pauli.

Roma ignorans ſuæ prouectionis auctorem cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſeruiebat erroribus; & magnam videbatur aſſumpſiſſe Religionem, quia nullam reſpuebant falſitatem: vnde quanto erat per Diabolum tenacius illigata, tanto per Chriſtum eſt mirabilius abſoluta.

PAX PAX

PARS SECVNDA.
DE
PROFANIS ROMANORVM Ritibus.

Videbimus de Priſcorum Romanorum Idololatria in genere. Deinde de aliquibus eorundem Dijs. De Sacrificijs, & Virginibus Veſtalibus: ſicuti de alijs eorumdem Ritibus, & in ſpecie de Sponſalibus, Connubijs, Balneis, Triclinijs, Funeribus, & ſimilibus.

De Gentilium Dijs, & alijs Romanorum Ritibus. Cap. I.

De Deo ſententia Philoſophorum.

POST varias Aegyptiorum ſuperſtitiones tranſiturus ad alia ſimilia Gentilitatis, de quorum Deorum cognitione ſcripturus; ante omnia recēſebo, quid de Deo veteres ſenſerint; & Thales Mileſius Deum eſse dixit, mentem cunctarum rerum ex aqua procreatricem: Aquam enim putauit initium rerum omnium: Pithagoras nil aliud credidit Deum, quam Animum per vniuerſas Mundi partes diffuſum: Cleantes, & Anaximenes Deum ſtatuerunt Aerem, eumque gigni, eſseque immenſum, & infinitum, & ſemper in motu. Sed Anaxagotas Atheos, mentem infinitam: & Xenopha-

pha-

phanes mente adiuncta omne pręterea, quod eſſet in finitum, Deum eſſe putarunt: Plato cenſuit Mundum ipſum, & Cælum, & Aſtra, & Terram, & Animas eſſe Deum: & Ariſtoteles modo menti, modo ipſi Mundo, modo Cæli ardori omnem tribuit Diuinitatem, quem ſequutus eſt diſcipulus Theophraſtes: ſunt qui naturalē vim Diuina ratione præditam, & naturalem legem Deū fecerunt, vt Chryſippus, & Zeno: ſunt qui naturam ipſam Deum ſtatuerunt, vt Straton: Quin & fuerunt, qui ſint ne Dii dubitarent? ſed omnia ſua ſponte eſſe nata, omnia fortuito fieri, quæ geruntur, vt Protagoras, Diagoras, & Theodorus: Fuere Epicurei, qui eſſe quidem Deos affirmant, ſed curare quicquam negant, neque iraſci eos, neque gratia commoueri: Pauſanias meminit in Attica erectas fuiſſe Aras Incognito, & Ignoto Deo, quæ Aræ Epimenidis Vatis Cretenſis ſuaſione erectæ fuerunt. Cum enim terra Attica peſtilentia laboraret, conſultum eſt ab Athenienſibus oraculum, quibus Pythium Numen reſpondit, vrbemque, & agros expiari oportere, non expreſſo, cui Deo ſacra eſſent facienda: Epimenides ab Athenienſibus accitus iuſſit ibi Ignoto Deo propitio immolari debere, vbi oues nigræ per agros dimiſſæ conſtitiſſent: Itaque ex eo tempore, vt ait Laertius, frequentes per agros Atticæ Aræ ſine nomine Dei videbantur: meminit de Dijs Ignotis Pauſanias, Cicero, Heſychius, & alii: meminit etiam Diuus Lucas in Actis Apoſtolorum cap. 27. ita de Paulo loquens; *Præteriens, & conſpiciens veſtros cultus inueni, & Aram, in qua erat inſcriptum Ignoto Deo.* A B C

Fuerunt, qui dixere, non influere Deum omnimoda ſua virtute in terram; Siquidem Ariſtoteles in lib. de Mundo, ac etiam Apuleius eodem libro de Mundo ait: Quod cum Deus in ſummo culmine Cæli ſuum domicilium collocauerit, cumque natura diuina ab vno eodemque ſimplici primo vim ſuam immittat in ea, quæ

ſunt

A ſunt primo continentia ſunt, nempe in Solem, Lunam,
& Cælum, omne circumagat: Ac proinde quantus eſt
acceſſus ad Deum, vel abſceſſus ab eo, eius opitula-
tionem quoque ſentiunt; Quo fit vt terra, & terrena om
nia, longiſſimè à diuinitatis adminiculo infirmitate
ſua deiecta, ideoque multo tumultu exagitata ſint.

Sed hæc Philoſophi opinio, quod Omnipotens, &
miſericors Deus non valeat, ſeu quod indignetur exten-
dere Diuinos influxus ad res humanas, tanquam impia,
& erronea, habetur ex pſalm. 112. dum ait: *Quis ſicut
Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia re-
ſpicit in Cælo, & in terra. Suſcitans à terra inopem, &
B de ſtercore erigens pauperem*; ac etiam in ſuo Cantico
B. V. Mater, inquit: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ
ſuæ: quia fecit mihi magna, qui potens eſt.*

Præterea omnes prædicti auctores licet ſummo inge-
nio fuerint, tamen grauiſſimè hallucinati ſunt, vtpote,
quibus præluceret tantum naturæ quædam bonitas, non
autem Chriſtiana Veritas perfecta. Lactantius tamen
libro de falſa Religione ad confundendam Gentilium
Idololatriam, ex opinione Poetarum, Philoſophorum,
Oraculorum, & Sybillarum euincere conatur, etiam
antiquiſſimis temporibus nunquam dubitatum fuiſſe, ni-
ſi à male feriatis quibuſdam vnum eſſe Deum; licet non
C intelligerent, quis nam ille eſſet, ſeu quomodo ageret.
Ideoque eos excuſari non poſse, qui in Deorum nu-
merum homines impios repoſuerint: hinc ſi bona pars
Gentilium Deum ſpiritum, ac mentem vocauerint, eũ-
que animo colendum eſse etiam libris teſtari ſint: mirũ
eſt, vnde tanta Deorum multitudo inuenta ſit, hominesq.
iam morte deleti diuinis honoribus affecti ſint? Equidẽ
exiſtimarim errorem illum ab impoſtore Cacodæmone
fuiſse inductum: nam cum ille malorum omnium au-
ctor ſit, & parens, proculdubio, & in hanc, & multo
profundiorem erroris caliginem miſerorum morta-

lium corda demerſit. A

Deificationis origo. Referunt tamen Ethnici Scriptores iſtas hominum conſecrationes propter merita, vel virtutum, vel munerum, vel artium repertarum à Veteribus in memoriam inuentas; ſic enim Cicero de natura Deorum. *Suſcepit vita hominum, conſuetudoq; communis, vt beneficijs excellentes Viros in Cęlum tolleret:* Vnde Horatius ad Auguſtum.

Romulus, & Liber Pater, & cum Caſtore Pollux
Poſt ingentia facta, Deorum in Templa recepti.

Hinc colunt Cererem, quia prima fruges inuenit; hinc Bacchum, quia primus, vt putabatur, vites plantauit.

In libro Sapientiæ Salomonis cap. 14. ibi: *Acerbo luctu dolens Pater citò ſibi rapti filij, fecit imaginem; & illũ qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra, & ſacrificia: Deinde interueniente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine hic error tanquam Lex cuſtoditus eſt, & Tyrannorum Imperio colebantur figmenta.* B

Lactantius lib. 1. de falſa Religione cap. 22. ſcribit, hunc ritum Deorum colendorum à Iouis immodica ſuperbia fluxiſse; nam cum terras circumiret, morem hunc habuiſse, vt curaret ſibi templa de Hoſpitum ſuorum nomine conſtrui; Sic erecta fuiſse templa Ioui Atabyrio, Ioui Labradeo, Ioui Laprio, Ioui Molioni, Ioui Caſſio; qui omnes Iouis hoſpites, eique in bello adiutores fuere. C

Templa & ſimulacra Dijs quomodo decreta? Quomodo autem Cacodæmon ſuperſtitioſam antiquitatem magis ac magis, cui non ſatis fuerat, vt hominibus Diuinitas tribueretur, niſi quoque eiſdem Templa, Simulacra, & Imagines ſtatuerentur, ludificatus eſt? certè Perſæ, & aliæ plurimæ gentes licet patrio ritu Deos colerent; eis tamen, neque templa, neque Simulacra ponebant, ſibi perſuadentes Deum vbiq. præſentem eſſe

. . . *Atque ire per omnes*

Ter-

A *Terraſque, tractuſque maris, cælumq. profundum.*
Ideoque ſtultiſſimum velle eum certo loco concludere, Et quia Deum nemo vnquam vidit, ridiculum credebant, eum ſpecie figuræ humanæ repræſentare. Romani quoque pluſquam annis centum ſeptuaginta Deos ex inſtituto Numæ coluerunt ſine ſimulacris, neque fictis, neque pictis; quamuis templa eiſdem erexerint; nefas eſſe iudicantes deterioribus meliora aſſimilare. Primus autem Tarquinius Priſcus Simulacra Romæ poſuit; Quod Varro probare non potuit, dum ſcribit. *Futurum, vt ſi abſque ſimulacris Religio manſiſſet, caſtius Dij obſeruati fuiſſent.* & Seneca ſic ſcribit: *Simulacra Deo-* B *rum venerantur, illis ſupplicant, genu poſito illa adorant, illis per totum aſſident diem, illis ſtipem iaciunt, victimas cædunt, & cum hæc tantopere ſuſpiciant, fabros, qui illa fecere, contemnunt,* & inquit Lactantius lib. 2. cap. 2. *Quod ij infecti tali perſuaſione, mentes eorum ſuccum ſtultitiæ perbiberunt.*

Nolim autem hæc de Deo, & de Sanctorum noſtrorũ imaginibus intelligi in tot Concilijs approbatis, quamuis hæretici ſæpe eas conculcauerint. Ethnici enim dæmones, & bruta animalia in ſuis ſimulacris colebant; nos autem Creatorem, & optimos, ac ſanctiſſimos Viros imaginibus ſolum repræſentatos, vt hi apud Deum pro C nobis Patroni eſſe velint, inuocamus.

Verum quia Gentiles non omnes Deos vnius faciebant poteſtatis; hoc loco Deorum diuiſionem paucis attingamus. Diuus Auguſtinus de Ciuitate Dei. Quoſdam dicit appellatos fuiſſe Conſentes, quoſdam Selectos. his verbis. *Quis enim ferat, quod neque inter Conſentes Deos quos dicunt in conſilium Iouis adhiberi, neque inter Deos, quos Selectos vocant, felicitas conſtituta ſit?* Conſentes enim dicti quaſi in eo, quod gerendum eſt, conſentientes; appellantur etiam à Cicerone Dij maiorum gentium, quaſi inter omnes Deos principatum obtinen- *Dij Conſentes, & Selecti.*

tes ad differentiam eorum, qui minorum Gentium dicuntur; & ij conſentes ſunt ſex maſculi & totidem fœminę ex Ennio. A

Iuno, Veſta, Minerua, Cereſque, Diana, Venus Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Pluralitas Deorũ aliquando pro vnico Deo ſumpta ab Ethnicis.

Quoniam Ethnici ſcriptores multos Ioues faciunt, multos Apollines, multos Mercurios, multas Veneres; operæ pretium facturus videor admonere omnia ſub vnius tanto perſona aliquando relata: illud namque notiſſimum eſt, Stoicos Vnum tantum Deum credidiſſe, nominaque eius variari pro actibus, & officiis: Hinc Sacrificaturam apud inferos Didonem Iouem Stygium pro Plutone nominare. B

Sacra Ioui Stygio, quæ rite incæpta parauit.

Ariſtoteles in libro de mundo. *Cum Deus vnus ſit, multa nomina habet ab effectionibus varijs*. Et Apuleius eumdem imitatus in libro de mundo. ad Fauſtum ſcribens *Vnus eſt*, inquit, *Deus, vnumque numen pluribus quidem nominibus propter ſpecierum multitudinem, quarum diuerſitate fit multiformis; nam à Iuuando Iupiter dicitur, idem fulminator, tonitrualis, ac ſerenator* vt latè D. Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 11. Macrobius Saturnalium lib. 1. cap. 18. cum Deorum omnium nomina ad vnum vellet referre, hunc Orphei verſiculum recitat. C

Bacchus, Sol, Orcus, & Iuppiter vnus & idem.

Quod Deus vnus ſit.

Quod autem Deus vnus ſit ſolummodo, patet ex Lactantio de falſa Religione libro 1. cap. 3. Quod illa ſumma rerum poteſtas, ac Diuina Vis, ne ſemel quidem diuidi poteſt: quicquid enim capit diuiſionem, & interitum capiat neceſſe eſt; ſi autem interitus procul eſt à Deo, quia incorruptibilis eſt, & æternus, conſequens eſt, vt diuidi poteſtas æterna non poſsit; Præter ea, quando pluralitas eſſet deorum; ſequeretur, quod illi partiti inter ſe eſſent officia; vt ex illis; quilibet ſufficere omni-

A bus nequiret; & niſi ſingularium partium poteſtas ad vnam prouidentiam referatur, non poterit ſumma illa conſtare poteſtas; vnoquoque nihil curante amplius, quam quod ad eum propriè pertineat; Et de iis vide Gyraldum Syntagma. 1.

Sciendum quoque prædictos Deos, qui in templis à Gentibus adorabantur, ibique reſponſa reddebant, non alios fuiſſe, quam Dæmones; etenim Homerus ſummum illum Iouem Dæmonibus aggregauit, ſicut & alii Poetæ, & Philoſophi, qui eoſdem modo Deos, modo Dæmones nuncupant; & illi nequiſſimi ſpiritus vbi adiurantur; ſe Demones confitentur; vbi coluntur ſe Deos mentiuntur, vt errores hominibus immittant, & auocent à veri Dei notione; Ac iidem ſunt, qui varios ſibi cultus per diuerſa Regionum condiderunt mentitis tantum aſſumptiſque nominibus, vt fallerent; & quoniam diuinitatem per ſe ipſos affectare non poterant, aſciuerunt ſibi nomina potentium Regum, ſub quorum titulis honores ſibi Deorum vindicarent: vnde facilis probatio, ex quo adſtantes Chriſti fideles Ethnicorum ſacrificiis, Idolis reſponſa dare negabant, & Deos eorum fugauerunt, ne poſſent in viſceribus Hoſtiarum futura depingere, ex Lactantio lib. 4. cap. 27. *Dÿerãt Dæmones.*

B

C Eſt quoq. indubitatũ Deorũ eiuſmodi Cultores bonos & iuſtos eſſe nõ poſſe. Quomodo enim ſanguine abſtitebunt, qui colunt Deos cruentos Martẽ, atq. Bellonam? quomodo autem Parẽtibus parcent, qui expulſorem Patris ſui Iouem? aut natis ex ſe Infantibus, qui colunt Saturnum? Quomodo pudicitiam tuebuntur, qui colunt Deam nudam, & adulteram, & quaſi apud Deos proſtitutam? Quomodo à rapinis, & fraudibus abſtinebunt, qui Mercurii furta nouerunt? quomodo libidines coercebunt, qui Iouem, Liberum, Herculem, Apollinem, ceteroſque Deos venerantur, quorum adulteria, & ſtupra in mares, & feminas non tantum Doctis *Quales Deorũ cultores?*

ſunt

ſunt nota, ſed experiuntur etiam in theatris, atque can- A
tantur, vt ſint omnibus notiora? Poſſunt ne inter hæc Iuſti eſſe homines, qui etiam ſi natura ſint Boni, ab ipſis etiam Diis erudiuntur ad iniuſtitiam, & ſcelera? Lactantius lib. 5. cap. 10.

Nec Religioſi huiuſmodi Homines habendi ſunt, cuius nomen à vinculo Pietatis eſt deductum, quod hominem ſibi Deus relegarit, & pietate cóſtrinxerit, quia nos ſeruire ei, vt Domino, & obſequi vt Patri neceſſe eſt: Superſtitioſi quidem vocabuntur; cum ſuperſtitem memoriam defunctorum colant, aut qui parentibus ſuis ſuperſtites colebant Imagines eorum domi, tanquam Deos penates: nam qui nouos ſibi ritus aſſumebant, vt B
in Deorum vicem mortuos honorarent, quos ex hominibus in cælum receptos putabant; hos ſuperſtitioſos vocabant. Lactantius lib. 4. cap. 28.

At Infelices illi, nec ex ſceleribus ſuis intelligunt, quã grande malum ſit, quod colunt; quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & ſe piè ſacrificare opinantur, ſi cutem lauerint, tanquam libidinem intra pectus incluſam vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent: non retinentes memoria, quod Cicero ſuis Legibus caſtè ad ſacrificia præciperet accedere. *Pietatem inquit adhibeto, opes amoueto, qui ſecus faxit, Deus ipſe Vindex eſt.* Quanto ſatius eſt mentem potius elue- C
re, quæ malis cupiditatibus ſordidatur, & vno virtutis, & fidei lauacro vniuerſa vitia depellere: Quod qui fecerit, quãtumlibet inquinatum, ac ſordidum corpus gerat, ſatis purus eſt.

Perſeuerauit hæc Idololatriæ cœcitas penes homines vſquequò Chriſtus. R. N. humana carne aſſumpta miſit Apoſtolos ſuos in vniuerſum mundum prædicare Euãgelium; quorum quoq. diſcipuli idem ſunt proſequuti; donec Theodoſij, & Valentiniani Imperantium iuſſu prædicta Idola, eorumque templa funditus euerſa ſunt: vnde

A de Gentiles vbique concuſſi, atq. pro defenſione Deorũ ſuorum multos Chriſtianos occidentes; nec non Epiſcopos, inter quos Marcellum Apameæ in Syria Epiſcopũ, cum famoſiſſimum eiuſdem Ciuitatis Iouis tẽplum demoliendum curaret: cuius Martyrium deſcribit Sozomenus lib. 7. cap. 15. additque Theodoretus lib. 5. cap. 21. Dæmones eius templi ruinam impedire conantes Aqua ſigno Crucis ſanctificata fugatos fuiſſe. Cæterum, Zelus, qui tetigit Orientis Epiſcopos ſub ipſis Prncipibus piis Idola demoliri, æque, Occidentales impulit id ipſum præſtare, ſi quidem à Sancto Martino plurima in Gallijs diruta fuiſse Deorum templa, magnaque iſta oc-
B caſione ab illo edita fuiſse miracula, quibus Ethnici huiuſmodi demolitionibus reſiſtentes ad fidem conuerſi ſint; narrat Seuerus in vita S. Martini cap. 10. ex quibus coniecturam capere poſsumus, quid à cæteris quoq. ſanctis Epiſcopis geſtum fuerit. Quæ quidem anno 390. cœpta, ſequentibus ſine dubio agi perſeuerarunt; nullibi autem maiori ſtudio quam Romæ delubra proſtrata eſse, conſtat ex Hieronymo in proem. lib. 2. Commentar. in Epiſt. ad Galatas, & tradit Baronius dicto anno 390.

C

Ex Ethnicis ante Chriſtum natum fuerint ne aliqui ſalui? Cap. II.

DIXIMVS in antecedenti Capitulo, quod ex Philoſophis ante Chriſtum in carne natum, eorum damnatio proceſserit potiſſimum; quoniam plures Deos ipſi, non autem vnicum, & verum coluerunt; modo antequam vlterius procedamus de prædictis pſeudo

Diis

Diis dicere eſt conſilium: videndum igitur nobis eſt in præſenti, *An ſalus ex fide in Chriſtum fuerit etiam ante eius aduentum*. Neque eſt ambigendum, quin & aliqui ex Ethnicis ante Chriſti aduentum æternam ſint adepti ſalutem, quod præ cæteris oſtendit. S. Proſper lib. 2. de Vocat. Gentium cap. primo: *Adhibita eſt enim ſemper vniuerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ & ſi parcioris, occultioriſque gratiæ fuit; ſufficit tamẽ ſicut Dominus iudicauit, quibuſdam ad remedium; omnibus autem ad teſtimonium*. Certe enim Chriſtus ante ſuum aduentum, vt dixi, quibuſdam etiam Ethnicis ipſam veritatem detegere dignatus eſt; atque ad Iob reſpexiſse videtur. S. Auguſtinus Epiſtola 49. dum ait *Cum enim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis libris iam ex tempore Abrahæ nec de ſtirpe carnis eius, nec ex populo Iſrael, neque ex aduentitia ſocietate in Populo Iſrael, qui tamen huius ſacramenti participes fuerũt; cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus alias alios fuiſſe; quamuis eos commemoratos in eiſdem auctoritatibus non legamus?* Quapropter auctor epiſtolæ ad Demetriadem ſpecioſo elogio Iob appellat, *Virum ante Euangelia Euangelicum: & Apoſtolicum ante Apoſtolica præcepta, & diſcipulum Apoſtolorum*: quia nimirum ea penè didiciſset, quæ poſtmodum Apoſtoli docuerunt, edoctus ſcilicet ab ipſo Veritatis, & Iuſtitiæ largitore Deo. Eſt enim in confeſſo apud Catholicos, hominibus in ſtatu naturali conſtitutis, opus fuiſse ad ſalutem ſpeciali aliquo Diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem in Chriſtum perducerentur, neque enim naturalem legem ſufficere vllatenus potuiſse; Sed neque ipſis legi ſcriptæ traditæ Iudæis ea vis inerat; & hoc eſt, quod Apoſtolus in epiſtola ad Romanos docet. *Non legis opera, atque actiones, ſed fidem fuiſſe, quæ Abraham Iuſtum effecit*; Quod idem deſcribit Sanctus Thomas in ſua ſumma parte 3. quæſt. 60. articulo primo ibi. *Nunquã*

homines

A *homines potuerunt ſaluari ante Chriſti aduentum, niſi fierent membra Chriſti; quia, vt dicitur Act. 4. non eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, ſed ante aduentum Chriſti homines Chriſto incorporabantur per fidem futuri aduentus:* nec minus perſpicuè S. Auguſtinus epiſt. 57. inquit *Sicut etiã illi, quando idem ſacramentum occultum erat, credebant Chriſti incarnationem futuram, ſic & nos credimus factam: Et à nobis autem, & ab illis futurus expectatur ad iudicium eius aduentus:* Et quamuis Iudæi loco Baptiſmi, qui hodie eſt neceſſarius, Circumciſionem haberent, ea tamen B gentes non vtebantur, quibus fides abundè tunc erat. Diuus Thomas parte 3. quæſt. 68. art. 1. ibi. *Licet ipſum ſacramentum Baptiſmi nõ ſemper fuerit neceſſarium ad ſalutem; fides tamen, cuius Baptiſmum ſacramentum eſt, ſemper neceſſaria fuit.* Atque hoc idem de Gentibus eſſe ſtatuendum clarè euincit, quod de Chriſto aiebat Aggeus Propheta cap. 2. *Et veniet deſideratus cunctis gentibus:* ſiquidem ex Romanis, Græcis, Aegyptijs, & ſimilibus, qui Chriſtum venturum deſiderarent, fatendum eſt, & ijs aliquam de Chriſto venturo inditam fuiſſe notitiam, quoniam rei ignoratæ nullum concipere deſiderium poſſumus. Hinc Auguſtinus epiſtola 89. *Vt ſciamus etiam antiquos iuſtos, quicunque eſſe potue-* C *runt, non niſi per eamdem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem ſcilicet Incarnationis Chriſti, quæ illis prænunciabatur, ſicut & à nobis facta annunciatur.* Sed quatenus in contrarium adducatur Lactantius diuin. inſtit. dum voluit Pythagoram, & Platonem, qui amore indagandæ veræ ſapientiæ ad Aegyptios, & Perſas penetrarunt, ab Iudæis, penes quos ea tunc veritas erat abſtinuiſſe; *Siquidem,* inquit ille *auerſos eſſe Diuina prouidentia, ne ſcire poſſent veritatem, quia nondum fas erat alienigenis hominibus Religionem Dei veri, iuſtitiamque noteſcere:* Quoniam non vſquequaque id verum eſt,

O neque

neque enim veritatis radios ab eorum obtutibus ſubduxit Deus, qui recta incedentes ſemita, procul ab errorum caligine perueſtigatum illum irent. Dixit equidem ille Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis*: multum enim intereſt, qua ratione, qua via, quibus auxilijs quæratur, quidue ſit, quod potiſſimum quæritur, & inquit S. Ambroſius epiſt. 10. *Qui per Dominũ quærit inuenit: Laban, quia quærebat Idola non inuenit*. Inuenit Regina Auſtri, quæ quamuis Ethnica rectæ voluntatis ductu è longinquis Regionibus veræ ſapientiæ adipiſcendæ cauſa profecta eſt. De qua Regina S. Paulinus ſic refert epiſtola prima. *Barbara natione non animo, & in aperto Peregrina, ſed in occulto Iudæa ſanctorum fieri Ciuis optabat; vnde non ſolum cœleſti præmio Reſurrectionis beatæ, ſed etiam poteſtate Apoſtolorum de Iudæis adulteris iudicandi, ipſius ore Iudicis digna cenſetur, quia Chriſtum in Salomone mirata, verum Reginæ cœleſtis affectum in imagine miſtica Eccleſiæ prouidentis impleuerat*. Certè enim Chriſtus ante ſuum aduentum quibuſdam etiam Ethnicis ipſam veritatem detegere dignatus eſt, vt de Iob inquit Diuus Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei. *Diuinitus prouiſum fuiſſe non dubito, vt ex hoc vno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eique placuerunt pertinentes ad Hieruſalem ſpiritualem*. At de Platone, & Pythagora quis neſcit non Dei, ſed ſuam ipſorum gloriam aucupatos, & multis etiam culpis fuiſſe obnoxios, adeo vt alter luxui, & libidinibus addictus, alter etiam magicas curioſitates ſectatus fuerit.

Idquæ cauſæ fuit, cur Iuſtinus martyr in Apologia 2. non Abrahamum ſolum, ſed & Socratem, & Heraclitum Chriſtianos ijs verbis appellauerit: *Chriſtum Primogenitum eſſe Dei edocti ſumus, Verbumque, ac Rationem eſſe, cuius vniuerſum humanum genus eſt particeps,*

antea

A *antea oſtendimus, & quicunque ex præſcripto rationis vixerunt, licet impij habiti ſint, quemadmodum inter Græcos Socrates, & Heraclitus, atque ijs ſimiles; inter Barbaros vero Abraham, & Ananias, & Azarias, & Miſael, & Elias, & complures alij.* Quamobrem comprobatur, quod Iuſtini mens in prædicta Apologia fuerit Dei Filium Verbum, ac Rationem rationis compotes feciſſe homines: qui verò rationis ductu vitam innocenter tranſigerent, illud conſequutos eſſe, vt Chriſtiani fierēt, hoc eſt eo fidei lumine afflarentur, vt Chriſtum venturum crederent, ſiue illi ex Populo Dei peculiari fuerint, vt Abraham, alijque, ſiue ex Ethnicis, vt Socrates,
B qui ab ijſdem Ethnicis impius habitus fuit, quia nimirum Deos reſpueret, quos ipſi colebant: qua potiſſimum de cauſa mortis ſententiam ſubijt. Quamquam non ſit in hoc ambigendum multo clarius Abrahamo Chriſtum innotuiſſe, quam Socrati; quoniam ex Apoſtolo ad Epheſios 4 *Vnicuique data eſt gloria ſecundum menſuram donationis Chriſti*. Et ſi Socrates verè vllam Chriſti cognitionem habuit, habuit illam vt loquitur Iuſtinus inuolutam nimirum, & ſuboſcuram; ſed quæ eo tempore ſatis eſſe poterat ad ſalutem tribuendam.

At verò Diuus Ioannes Chryſoſtomus, homilia 38. in Math. quamuis videatur docere Dei ſolius cognitio-
C nem neceſſariam tum temporis fuiſſe, dum inquit: *Poterant enim tunc homines etiam Chriſtum non confeſſi ſaluari, non enim hoc ab illis petebatur, ſed vt Idololatria abſtinerent, vnumque ſolum Deum cognoſcerent:* Et ſubdit exemplum de Machabæis, & tribus pueris, & de alijs apud Iudæos, quos optimam vitæ rationem ſequutos, eiuſque cognitionis menſuram ſeruaſſe, dum ait: *Ad conſequendam enim ſalutem Deum ſolum noſſe, tunc ſat erat: nunc id non ſufficit, ſed & Chriſti cognitione opus eſt.* At profecto de notitia ad religionem profitendam neceſſaria loquitur Chryſoſt. nam Machabæi ipſius

quidem Chriſti venturi fidem habebant, vt ſentit Nazianzenus, forſitan & Socrates, vti Iuſtino videtur, illam tamen in adito cordis cuſtodiebant: ſiquidem fides quæ corde concipitur, ex Apoſtolo ad Romanos 10. tanquam iuſtificationis inſtrumentum neceſſaria ſemper eſt, at non ſemper, quæ ore emittitur fidei profeſſio, ſed tum demum cum res poſtulat. At priſcis illis ante Euangelium temporibus, qui fidei profeſſionem edere adigebantur; ſat erat; ſi vnum ſe Deum credere faterentur; de Chriſto autem non opus erat quicquam proferre, nec credita ſibi ſpeciali priuilegio myſteria profanis euulgare, qui nec illa intelligere vllatenus poterant. Itaque cum ait Chryſoſt. ſat tunc fuiſſe ſolum Deum noſſe, nunc verò etiam Chriſti notitia opus eſſe, intelligendus eſt de perſpicua illa, & explicita notitia, quæ poſt Chriſti aduentum ad ipſius confeſſionē requiritur. Quam ob rem fatendum eſt, eos omnes, qui ſiue apud Ethnicos, ſiue apud Iudæos lumen ipſum non repulerunt, quo docentur rectam viuendi rationem, ſubſidium a ſummo Deo reportaſſe, vt Chriſtum perfectè cognoſcerent, ac demum per ipſum Chriſtum ad immortalitatis præmia peruenirent. Hinc Dionyſius Areopagita de cœleſti Hierarchia cap. 9. in fine inquit. *Omnes autem Angelos, qui ſingulis Gentibus præſint, ad illud ipſum principium, vt proprium eos, qui vltro, ac ſponte ſequantur, deducere.* Cum etenim intelligatur a Dionyſio Deus pro ipſo principio proprio, quæ proprietas non ad Iſraelitas ſolummodo, verum & ad Gentes pertinet, vt inquit Apoſtolus ad Romanos 3. *An Iudæorum Deus tantum? non ne & Gentium?* & nominauit ſe Chriſtus Io. 8. cum à Iudæis interrogatus; *Tu quis es?* reſpondit *principium, qui loquor vobis*. Quapropter ea Dionyſij mens fuiſſe videtur, vt Tutelares Angeli gentes præcipuè edocerent Chriſti Incarnationem; hoc enim myſterium explicitè ſaltem Doctioribus etiam ante Euangelium cre-

dendum

A dendum erat, vt ijs ſalutis ianua pateſceret, ex Diuo Thoma 2.2. quæſt. 2. artic. 7.

Aduertendum inſuper, quemadmodum Iudæis Prophetas ad Chriſti fidem aliqua ratione nunciandam, ita Gentibus ſuos Vates fuiſſe datos, tradit Auguſtinus epiſtola 49 ibi: *Ab initio Generis humani alias occultius, alias euidentius, ſicut congruere temporibus Diuinitus viſum eſt; nec prophetari deſtitit, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam vſque Moyſem, & in ipſo populo Iſrael, qui ſpeciali quodam myſterio Gens prophetica fuit, & in alijs Gentibus antequam veniſſet in carne*. Id verò muneris præcipuè inter Gentes habuerunt Sibyllæ

B quemadmodum lib.6. ſtromaton ſcribit Clemens Alexandrinus. Ac ſane cum libro primo idem aſſerat prolatum ab Heraclito fuiſſe, non humanitus, ſed diuinitus potius apparuiſſe Sibyllas: ſupponendum eſt ſapientem illum virum nonnulla de Chriſto ab ipſis quoque Sibyllis elicuiſſe, ijſque aſſenſum fidei præſtitiſſe: Vt propterea non immeritò Heraclitus inter eos à Iuſtino martyre collocetur, qui Chriſtianam fidem ante Chriſti aduentum aliquatenus percæperunt. Quam fidem implicitam vocat ſanctus Thomas 2.2. quæſt. 2. art. 7. ibi: *Non fuerunt ſaluati abſque fide mediatoris; quia & ſi non habuerunt fidem explicitam in Diuina prouiden-*

C *tia, credentes Deum eſſe Liberatorem hominum ſecundum modos ſibi placitos, & ſecundum quod aliquibus veritatem cognoſcentibus ſpiritus reuelaſſet.*

Sed Heraclitus quamuis Sibyllino Vaticinio credidit, non tamen credidit Virgilius, qui Sibyllæ Cumeæ carmina tam apertè de Chriſto loquentia, & pertractauit, & aliorſum detorſit, cum verſaretur vterque in tenebris Gentilitatis: Quia nimirum vt in Pſalm. 111. *Exortum eſt in tenebris lumen rectis*; Et Heraclitus recto tramite incedebat: Per deuia Virgilius. Ille veram philoſophiam amplexatus, vnique Deo cultum exhibens,

bens, & vitiorum labes fugiebat,& virtutem ſectabatur: A
Hic verò Idololatriæ addictus,& à veritatis luce procul aberrans, vt propterea immunis non fuerit à maculis, exercens potiſſimum calamum commentitijs figmentis. Itaque, quod adeò perſpicuè De filio Dei vaticinata fuerat Sibylla, ridiculè Maro ad Pollionis filium tranſtulit Ecloga 4. ibi:

Iam noua progenies cœlo demittitur alto: &c.

Subſequitur modo diſcutere etiam locum Clementis Alexandrini, qui in libro ſtromatum Philoſophiam à Deo hominibus conceſſam voluit, nimirum rectè viuendi regulam, & ante Christi aduentum fuiſse hanc neceſsariam Gentibus ad Iuſtitiam, quemadmodum lex Hæbreos docebat, vt ijs verbis potiſſimum. Ac ſanè præter ea, quæ dicta ſunt; illud Clemens voluit, Philoſophiam quaſi viam ſtrauiſse ad iuſtificationem; cumque eſset ex Dei dono piæ, atque innocentis vitæ norma: qui amplexatus illam fuiſset, fidei lumen à clementiſſimo Iuſtitiæ largitore conſequebatur; Inde iuſtificatio; iactabant ſiquidem Iudæi adeo ſuam legem, vt Ethnicos, qui eam non reciperent, ab æternę vitę conſortio excludendos omnino crederent, quam opinionem euertere ſtudet Apoſtolus ad Romanos cap. 2. ibi: *Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ ſunt legis, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex.* C
Et hæc de Gentibus ante Chriſti aduentum intelligenda eſse Theologi cenſuerunt: & ex ijs, quæ fuerit Clementis ſententia, in aperto eſt maximè ex eiuſdem ſequentibus verbis. *Præparat itaque Philoſophia, eum dirigens, qui à Chriſto perficitur.* Perſpicuè indicans non à lege naturali, non à Philoſophia, ſed ab ipſo tantummodo Chriſto perfectionem, ſiue eam iuſtificationem prouenire.

De

A

De Matre Deorum. Cap. III.

B

HAec vna: teſte Orpheo, eſt mater hominum, materque Deorum, & idem Orphæus Terram omnium matrem dixit, diuitias, & opes largientem, vel quod remedia multis non modo Pecorum, ſed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit. Seruius Matrem Deum appellari putat, quod ipſa ſit ex ijs Dijs, qui Cœli certas non habent ſedes, ſed vbique genera-
C tim ab omnibus coluntur. Magna Mater à Martiano cõfingitur Grandæua, Corpulentaque Mater, quamuis fœcunda circumfuſaque partubus, tamen floridam, diſcoloremque veſtem herbida palla contexuerat, in qua totus Gemmarum, metallorumque cenſus, atque omniũ prouentus, frugumque, & ſationum larga admodum vbertate ferebantur; & idem ſubdit, quod qui Allium guſtaſsent, arcebantur procul ab huius Deæ templo.

Appellata eſt Maia, & Magna Mater, teſte Macrobio à Magnitudine, ipſam enim arbitrati ſunt tanquam Piã Matrem maxima ſua vbertate cuncta nutrire, & ſuo gremio morientia ſuſcipere. Item Bona Dea, quod omnium nobis

nobis ad victum bonorum terra cauſa ſit: & Faunia, quod omnibus animantibus faueat; & Ops quod ipſius ope vita nobis conſtet: Appellata eſt Cybeles a monte Cybelo, in quo a Mente Patre Phrygiæ Rege fuerat expoſita: Dicta eſt Berecynthia, Idæa, Dyndimena, Ouid. A

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta Parentis erunt.

De hac eadem Plinius lib. 2. ait. *Sequitur Terra, cui vni rerum naturæ partium eximiæ. Nos noſcentes excipit, natos alit, ſemel editos ſubſtinet, & ſemper nouiſſimè complexa gremio iam ab reliqua natura abdicatos, tum maxime vt Mater operiens.*

Et de Tellure Dea ſic etiam Statius in Thebaide. B

. . . O Hominum, Diuumque æterna Creatrix,
Quæ fluuios, ſyluaſque animarum ſemina mundi
Cuncta, Prometheaſq; manus, Pyrreaque ſaxa
Gignis, & impertis, quæ prima elementa dediſti,
Mutaſtique viros, quæ Pontum ambisque vehiſque.
Te penes, & pecudum gens mitis, & ira ferarum,
Et volucrum requies, firmum, atque immobile mundi
Robur, & Occidui te velox machinā cœli
Aere pendentem vacuo, te currus vterque
Circuit, o rerum media, indiuiſaque magnis
Fratribus: ergo ſimul tot gentibus alma, tot altis
Vrbibus, ac Populis ſubterque, & deſuper vna C
Sufficis, &c.

Sanctus Auguſtinus lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 24. Tellurem eadem dictam eſſe Magnam Matrē, ait, quod Tympanum habeat ſignificari Orbem terræ: quod Turres in capite Oppida; quod ſedes figatur circa eam, cum omnia moueantur, ipſam non moueri. quod Gallos huic Deæ vt ſeruirent, fecerunt, ſignificat eos, qui ſemine indigeant, terram ſequi oportere: Habebat enim Gallos Sacerdotes à Gallo Phrygię fluuio ſic denominatos homines euiratos, qui cum furore Diuino correpti erant

inſa-

A inſanientium more circumquaque curſitabant, capita aſſidua rotatione quatientes. Leonem adiungunt ſolutum, & manſuetum; vt oſtendant nullum eſſe genus terræ tam remotum, ac vehementer ferum, quod non ſubijci cuique poſſit: vel forſan alludit ad regnum; Leo namque eſt aliorum animalium Rex; & ſicuti ſubiectus eſt currui Deæ Opis, ita Principes, & Reges terræ, quãuis ſoluti ſint naturæ legibus, tamen ſecundum leges debent & ipſi viuere, nec non ab ipſa terra neceſſe habent, vt ſibi ſubminiſtrentur opes. Addit Iſidorus lib. 8. quod ſimulacrum eius cum claue fingebatur, quia tellus clauditur in hyeme, & vere aperitur, vt fruges naſcantur. Sed de ijs vide Gyraldum, Phornutum, & alios.
B

Sanctus Auguſtinus lib. 7. cap. 26. de Ciuitate Dei, tractans de turpitudine ſacrorum Matris Magnæ contra omnem virorum, & mulierum verecundiam, inquit: *Vicit Matris Magnæ omnes Deos filios, non numinis magnitudo, ſed criminis*. Et latè proſequitur.

Iupiter. Cap. IV.

C IVPITER à principio Iouis appellatus eſt à Iuuando, poſtea adiuncto altero vocabulo, dictus eſt Iupiter, quaſi Iouis, ſiue Iuuans Pater, ſicuti Liber Pater, & Dis pater, Neptunus pater, Ianus pater, Mars pater, pro quo & Marſpiter dixere antiqui, vt eſt auctor Gellius cap. 12. lib. 5. & è contrario dixere Veiouem Deum, cui nulla eſſet iuuandi facultas.

Iupiter dicitur Genitor, & Rector; & eo nihil maius: Plaut. Moſt. ſcœn. 1. act. 2. ait: *Iupiter ſupremus ſummis opibus, atq. induſtrijs Me perijſſe cupit*. Idem in Captiu. ſcœn. 1. act. 4. *Iupiter ſupreme ſerua me, meaſque*

auge opes. Dicitur quoque Iurantis, adiurantiſque, A
Plaut. Men. ſcœn.2.act.5. *Per Iouem, Deoſque omnes adiuro*. Imprecantis Plaut. Monſt. *At te Iupiter, Dijque omnes perdant*. Item bene optantis, idem in Moſt. *Ita ille faxit Iupiter*.

Dicebatur Optimus Maximus, Cicero pro Domo ſua. *Quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia Populus Rom. optimum, propter vim maximum appellauit.*

Fingunt Poëtæ Aquilam fulmen Ioui porrigere, quod hæc auis omnium altiſſimè ſubuolet, nec ictu fulminis lædatur. Dixere tamen veteres *Ne Iupiter quidem omnibus placet*: ideſt neque Iupiter ipſe ſiue pluat, ſiue non, vnicuique placet, Theognis in ſentent. Fuit B
quoque adagium *Procul à Ioue, procul à fulmine*; nempe non eſſe cum præpotentibus agendum, qui nutu poſſint perdere, ſi quando libeat: maxime cum Regibus, atq; Tyrannis.

Sunt alia infinita, quæ dici poſſent de Ioue, de cuius cognominibus inquit Arnobius lib.7. *Tot monſtra, quot Iouis nomina*; vt eſt videre Roſinum Antiquit. Roman. lib.2. cap. 5. vbi Paralipomena. Referam ſolum, quod de illo inquit Lactantius lib.1. cap. 10. *Iupiter Deorum Pater, qui Optimus Maximus nominatur: non ne à prima ſua pueritia impius, & penè parricida deprehenditur? cum Patrem Regno expulit, ac fugauit, nec expectauit* C
mortem decrepiti ſenis cupiditate regnandi, & cum paternum regnum per vim, & arma cœpiſſet, bello eſt a Titanis laceſſitus, quibus victis reliquam ſuam vitam in ſtupris, & adulterijs conſumpſit; & Regium puerum rapuit ad ſtuprum: hæc qui fecerit, viderimus, an Maximus? certe Optimus non eſt, quod nomen à Corruptoribus, Adulteris, & Inceſtuoſis abeſt.

De

A

De Marte, & Venere. Cap. V.

CONIVNXERVNT veteres hos Deos, non quidem, quod coniuges eſſent, ſed Amasii. Mars dictus inquit Varro, quod maribus in bello præeſt; & à Sabinis Mauors dictus, quod magna vertat, ex Seruio. Hunc Romani ſummo cultu venerati ſunt, quod exiſtimarent Parentem ipſum fuiſſe Romuli: accedentem enim Martem ad Rheam Siluiam Romuli matrem concubiturum cum ea, in nummis expreſſum videmus; ſicuti
B etiam finxerunt Romani ex Venere, & Anchiſe natum Aeneam; vnde in nummis etiam expreſſerunt Mercurium deducentem Venerem ad Anchiſem in Ida monte decumbentem, vt cum eo congrederetur.

Dictus fuit Gradiuus à gradiendo in bella vltro citroque, ſiue a vibratione haſtæ, vt inquit Feſtus. Huius tẽplum elegans, & magnum extra Vrbem prope Portam in via Appia, quod à L. Corn. Sulla reſtitutum, ampliatumque, ac ſupra centum columnas poſitum, ferunt. Fuit aliud ſimile in Circo Flaminio, cuius meminit Corn. Nepos, ſicuti etiam in Capitolio ædes Martis fuit à Tito Tatio vota, & extructa, cuius ſimulacrum Io-
C ui Capitolino cedere noluiſſe, ab aliquibus proditur. Mars Vltor ab vlciſcendo dictus, huic templum in ſuo foro ſumptuoſiſſimũ Auguſtus extruxit Bello Philippico, quod Patris ſui vlciſcendi cauſa ſuſceperat, refert Sueton. & Ouid. lib. 5. faſt. Dionyſ. lib. 54. cuius Icones in nummis conſpiciuntur.

Refert Lactantius lib. 1. cap. 10. quod *Mars homicida, & cædis crimine ab Athenienſibus ex gratia liberatus, ne videretur nimis ferus, & immanis, adulterium cum Venere commiſit.*

Venus enim cum Marte concubuit, Sol Vulcano prodidit, ille catenas adamantinas excogitauit, quibus adulteros vinciret, illa in doli vindictam, vt videbatur, legitimam quinque Solis filias, amoribus ſuccendit. De hoc adulterio. Ouid. lib. 2 de arte amandi, & lib. 4. Metamor. & lib. 1. Amorum, eleg. 1. A

Mars quoque deprenſus fabrilia vincula ſenſit.
Notior in cœlo fabula nulla fuit.

Martialis lib. 5. epigramm. 7. ad Vulcanum.

Parce Pater, ſic Lemniacis laſciua catenis
Ignoſcat coniux, & patienter ames.

Fabulæ prædictæ de Adulterio Martis, & Veneris, data fuit occaſio, ſiue quod indomita quæq. ab Amore ſuperentur; ſiue quod Martis planeta cum Venere coniunctus benigniſſimus ſit, vt Mathematici docent; vnde communi templo vtriq. Deo data Altaria. Claudianus Carm. de Magnete: B

Mauors ſanguinea, qui cuſpide verberat Vrbes,
Et Venus humanas, quæ laxat in otia curas,
Aurati delubra tenent communia templi.

Venus generationis, voluptatiſque, & formæ Dea, à Gentilibus credita eſt; ideoque dicta Venus, quod per eam omnia proueniant ex Cicerone. Varro autem inquit. *Poetæ ſemen cœlo igneum cecidiſſe dicunt in mare, ac natam è ſpumis Venerem coniunctione ignis, & humoris, quam haberet vim ſignificantes.* De hàc eadem vi generandi a Venere inquit Euripides apud Stobeum titulo 12. de Venere. C

Quam magna vis ſit Veneris, an non vides?
Quanta illa quoque numen extendat ſuum,
Alit illa teque, meque, & omne hominum genus;
Cerne, amet vt imbrem terra, cum ſterili ſolum
Squallore lugens poſcit humectas opes.
Rurſum amat etiam æther ipſe, Veneriſq; impetu
Fœtos madoris explet in terram ſinus:

Quæ

A *Quæ fœderata mutuis amplexibus,*
Quod vbique rerum eſt proferunt, ac nutriunt
Hinc vita, viſque ſeculis mortalibus.

Plurimis cognominibus, & templis Venus honoratur, & inter hæc Calua nominatur ab euentu; ſic enim Lactantius lib. 1. cap. 10. inquit *Vrbe a Gallis occupata obſeſſi in Capitolio Romani, cum ex mulierum capillis tormenta feciſſent, ædem Veneri Caluæ conſecrarunt*, & refert etiam Vegetius lib. 4.

Erat etiam Veneris Libitinæ ærarium, quod Seruius Tullius inſtituit, in quod pro defunctis certi pretii nummi inferrentur, Dionyſ. lib. 4. in huius templo vendebantur ea, quæ ad funera pertinebant, cuius rei cauſam refert Plutarch. aut eſſe hoc vnum de Numæ Regis ſapienter inſtitutis, quo diſcerent homines ab ijs rebus non abhorrere, neque pro piaculis eas ducere: Aut voluiſſe Veteres ex hac ipſa re monere caducum eſſe, quod eſſet natum: vna eademque Dea, & ortibus, & interitibus præſidente, Horat.

B

Magnaque pars mei vitabit Libitinam,
ideſt mortem.

Veneris Genitricis templum Iulius Cæſar potitus victoria Pharſalica inſtituit; quia ab Iulio Aeneæ filio, Veneris nepote genus ducere videri volebat, eique ſpolia de hoſtibus dicauit: in hoc collocauit Auguſtus ſtatuam aeneam Cæſari Diuo cum ſtella crinita ſupra caput ipſius fulgente, quia eiuſmodi poſt mortem eius ſtella viſa eſt, de quo meminit Dio. lib. 43. Appianus lib. 2. de Bello Ciuil.

C

Plato in Sympoſio, inquit duas eſſe Veneres: alteram antiquiorem, & Matre carentem Cœli filiam, quam etiam Cœleſtem cognominamus: alteram iuniorem Iouis, & Dionis filiam, quam vulgarem vocamus. Marſilius Fic. in Platon. Conuiu. orat. 2. cap. 7. ait. Venus duplex eſt: vna eſt intelligentia illa, quam in mente An-

gelica

gelica poſuimus: altera eſt vis generandi animæ mundi A
tributa: vtraque ſui ſimilem comitem habet amorem, illa amore ingenito ad intelligendam Dei pulchritudinem rapitur, hæc amore ſuo ad procreandam eamdem pulcritudinem in corporibus: illa Diuinitatis fulgorem in ſe primum complectitur, deinde hunc in Venerem ſecundam traducit, hæc fulgoris illius ſcintillas in materiam mundi transfundit.

Sicuti prior amplectenda, ita poſterior fugienda, & de hac poſteriore Ficinus de vita produc. lib. 2. cap. 8. Venus ſenibus fugienda eſt, nam & iuuenibus detrahit vitæ plurimum, & non conſulit natis; ſed naſcituris: & etiam herbas ſtatim producto ſemine ſiccat; de qua Vir- B
gilij epigramma.

Compedibus Venerem, vinclis conſtringe Lyæum
Ne te muneribus lædat vterque ſuis,
Vina ſitim ſedent, natis Venus alma creandis
Seruiat, hos fines tranſiliiſſe nocet.

Poſt hæc ſcripta menſe Maij præterito, refoſſum fuit ex ruderibus cliui Scauri inſigne æreum ſimulacrum Veneris, quod hic effigiatum propono.

Poſita eſt illa inter duas Columbas, quas eſſe in tutela ipſius Veneris fictum putant; quia fœtui ſemper indulgent, luxuriam inter ſe excitando, inquit Apollodo- C
rus, vel ex Athæneo Columbæ in Cypro (vnde Venus magno Ioue proſata) primum repertæ; & inde in alias Regiones translatæ, refert Pierius lib. 22. ca. 3.

Reperiuntur apud eandem Venerem duo Amores, quorum vnus ſpeculum, alter pharetram tenet, quæ propriè ſunt Veneris, eorumdemque Amorum ſymbola. Nec vnquam reperitur Venus ſine Amore: Duos effigiatos Amores, alterum cœleſtem, alterum vulgarem eſſe, vt Plato in ſympoſio ait. *Venus non eſt ſine Amore; & ſi vna eſſet, vnus eſſet Amor, cum vero duæ ſint Veneres,*

pag. 118. Cap. 5.

A *neres, duo quoque Amores ſunt*. Hinc Proclus in hymno Veneris apud Stobeum titulo 63.

Arce animam probris, & honeſti ſubijce flammas
Terrigenæ pellens furiatum virus Amoris.

Sub duobus prædictis Amoribus eſt Delphinus Neptuni ſymbolum, cum ille præſit Mari, Malleus Vulcani, Herculis Claua, Serpēs Aeſculapij, Fiſtula Panis, Apollinis Pharetra, Crotalum Cybelis, ſeu Bacchi, quæ, & ſimilia nō aliud indicare voluerunt, niſi eſſe Veneris, & Amoris triumphos, ac quantū illi in alios quoſcumque Deos præualeant, eoſdemque ſub iuga ſua mittant demonſtratur, inquit Proclus in Veneris hymno:

B *Omnibus hic labor eſt Veneri ſeruire parenti.*

Hinc Sophocles apud Stobeum titulo 63.

Pueri Venus, quę dicta non tantum eſt Venus,
Sed omnium vna nominum vim poſſidet,
Eademque Dis eſt, visque non ſuperabilis,
Eadem furor limphatus, eadem & merum
Amoris, eadem luctus.

At Euripides vbi ſupra,

Qui non Amoris Numen admirabile,
Supraque cunctos cœlites poſitum putat;
Aut ſtupidus ille, aut orbus experientia,
Ignorat, homini maximus quis ſit Deus.

C Sic etiam Antiphanes.

Equidem Cupido primus, & Cœleſtium,
Cunctis ſuperior, atque maioris pretij.
Nam nemo reperitur vſque adeo tenax,
Adeoq. duris, aut ſeueris moribus,
Qui non ſuorum tribuat huic partem Deo.

Sophocles ſimiliter in Phœdra,

Non in virorum ſola Amor ſe pectora,
Et fœminarum inſinuat: ipſas quin Deum
Sollicitat animas, & ferum ponti gregem,
Nec ipſe contra tendere Omnipotens Deum

Rex

Rex audet: vltro flexus Imperium ſubijt. A

At quoniam finxere Poetæ, etiam ipſos Deos hac pice pernitioſa infectos: ſi credere eſt peritis, non aliud remedium, quam fugam, proponit Ouidius 1. de Remed.

Me duce damnoſas homines compeſcite curas.

Nec quicquam pernitioſius mora, vt idem auctor ſic refert.

Sed quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus aſſiduè, cras quoque fiet idem,
Interea tacitæ ſerpunt in viſcera flammæ,
Et mala radices altius arbor agit.

Et in principio fugandus amor, vt idem epiſt. 16.

Dum nouus eſt, cœpto potius pugnemus Amori, B
Flamma recens parua ſparſa recedit aqua.

Et idem lib. 1. de Remed.

Quale ſit id, quod amas, celeri circumſpice mente,
Et tua læſuro ſubtrahe colla iugo.

De Mercurio & Minerua Cap. VI.

VEteres hos coniunxere, non quidē coniugiò, ſed communitate ſtudiorū. Mercurius à Latinis dictus quaſi medius currens, quod ſermo medius inter homines ſit, cuius ipſe Deus ab antiquis credebatur. Feſtus ait: Mercurium à mercibus dictum eſſe; hunc enim negociorum omnium Deum exiſtimarunt. Gloſſator in Perſium Satyr. 5. ait: *Ipſum Deum lucri dicunt; vnde, & cum ſacello pingitur, & à negociatoribus plurimum colitur*. addit Iſidor. lib. 8. cap. vlt. ethymol. *Capite canino effingi ſolitum, quod canis ſagaciſſimus ſit animaliū.* Fulgent. lib. 1. Mytholog. *Mercurium dici voluerunt, quaſi mercium curam: Pennata talaria, quod negotiantiū pedes, vbique peragendo, quaſi pennati ſint: Virgam ſerpentibus* C

A *pentibus nexam, quod mercatoribus det aliquando Regnum, & ſceptrum, & vulnus vt ſerpentium. Galero cooperto capite pingitur, quod omne negotium ſit ſemper abſconditum.*

Quod autē cum ſacculo eū depinxerant; interpretor Marſupium è Zona pendulum recondendæ pecuniæ, ſicuti etiam Suetoň. in Vitell. cap. 16. *ſimul dilabentibus cunctis, Zona ſe aureorum plena circumdedit, confugitq. in cellulam Ianitoris.*

Multa munia Mercurio tribuerunt, nempe, vt Deo ſermonis; vnde Internuntius Deorum exiſtimatus, Mercatorum etiam Deus, qui pondera, menſuras, & quæſtum ex mercatura facere inſtituerit, teſte Diodoro:
B Litteras, Muſicam, Paleſtram, & Geometriam inueniſſe dicitur, refert Galenus Pergamenus.

Cyllenius dictus Mercurius, inquit Feſtus, quod omnem rem ſermo ſine manibus conficiat. Camillus idem dictus ab Hetruſcis, quod eſſet Miniſter Deorū, Camillos enim miniſtros Deorum veteres appellabant. Communis Deus vocatur Mercurius; & cum quis in itinere quippiam inueniſſet, ſolebat præfari; *Communi Mercurio, qui rei inuentæ conſcius eſt; vt qui in vijs verſetur,* etenim ſolus Mercurius naturam cœleſtium, terreſtriū, & aeriorum habere iudicatus eſt Horat lib. 2. ode 10.

C *Tu pias lætis animas reponis*
Sedibus, virgaq. leuem coerces
Aurea turbam, ſuperis Deorum Gratus & imis.

Nihilominus Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 10. de falſa Relig. de hoc ipſo melius ſentiens ſic ait: *Mercurius Fur, ac nebulo, quid ad famam ſui reliquit? niſi memoriam fraudum ſuarum; cœlo dignus, quia paleſtram docuit, & lyram primus inuenit.*

Cultus præcipua veneratione à Germanis antiquis Tacitus lib. 13. annal. *Victores Hermonduris diuerſam aciem Marti, ac Mercurio ſacrauere.* idem De moribus

Germani. *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq. hoſtijs litare fas habent.* A

Apud Græcos, & Romanos in compitis Ciuitatum ſtatuas ei erigebant. Herod. lib. 2. *Vt Mercurij ſtatuam facerent porrecto cum veretro*. Plutarch. de præcept. Reipublicæ gerendæ. *Eam ob cauſam Mercurium ſeniores ſine manibus, & pedibus rigente faſcino fingunt; eo quod omnem rem ſermone ſine manibus conficiant*. Idem apud Macrob. lib. 1. ſaturnal. cap. 19. Vocatæ ſunt hæ ſtatuæ Hermæ: eo quod Latini Mercurium ſermonis, & nunciorum Deum fecerunt. Hinc Alciatus Emblem. 98.

Vt ſphæræ Fortuna, Cubo ſic inſidet Hermes,
Artibus hic varijs, caſibus illa præeſt. B
Aduerſus vim fortunæ eſt ars facta, ſed artis
Cum fortuna mala eſt, ſæpe requirit opem.

Feſtus Pomp. lib. 5. de huiuſmodi ſtatua. *Cyllenius Mercurius dictus eſt, quod omnem rem ſermone ſine manibus conficiat, quibus partibus corporis qui carent, Cyllenos vocant.*

Materia harum ſtatuarum, vel lignum, vel marmor, vt ex Iuuenale, vel Lapis vt ex Heliodoro. Scholiaſtes eiuſdem Iuuenalis ad Satyr. 8. Hermes effigies æneæ, aut marmoreæ ſine manibus, quales videmus in Circo, Hermes Athenienſes ante Ianuas pro Religione poſitos habuere. C

Plures fuere Mercurii, inter quos Triſmegiſtus ab Aegyptiis in veneratione habitus.

Mineruæ, ſicuti & Mercurio erigebatur Ara communis; immo, & vtrumque numen in eadem ſtatua, quæ ob id Hermathea dicta eſt; ac ſi dicas Mercurio Mineruam: Hanc in Academia ſuæ Villæ Tuſculanæ poſuit Cicero; vt, cũ illa omnibus omnino Gymnaſiis præeſſet, illic eloquentię parens, ac moderator doctrinæ eſſet. Turnebus lib. 8. cap. 14.

Bellis præerat Ouid. 5. Faſt. *Enſibus exertis bellica leta Dea.*

A *Dea eſt.* Statius lib. 4. *Regina bellorum virago.*

Erat & Lanificiis præpoſita; Quam telam orditam eſſe, & coloraſſe perhibent, Ouid. 6. Metamorf. fabul. prima Idem lib. 1. de Arte amandi.

Quid facis Aeacide? non ſunt tua munera lanæ?
Tu titulos alia Palladis arte pete.

Valerius Flaccus Argonaut. lib. 3.

Dat pietas auro, atq. ardentes murice veſtes,
Quas rapuit telis formoſa vocantibus Auſtris
Hypſiphile.

Oliuæ quoq. inuentricem, & fabricæ multarum artium repertricem; ideoq. illi vulgo Opifices ſupplicant. B Præterea, quia ſapientia in capite dicitur eſſe hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, ideoq. ſenſus ſapientis, qui inuenit omnia, in capite eſt.

Minerua, vt inquit Cicero dicta eſt à minuendo, vel minando, quia prudentiæ Dea ſit, & Belli; Mineruam vult Arnobius eſſe dictam, quaſi Memineruam, quia eadem ſit, quod memoria; & ideo de Capite Iouis nata fingitur. Pallas etiam dicitur, vel à Pallante Gigante occiſo, vt ſcribit Seruius, vel quod in Pallante palude ſit orta.

Fuit à Pompeio Magno delubrum Mineruæ conſecratum confecto Bello annorum 30. de quo Plinius lib. C 7. cap. 26. in quo fuit etiam breuiarium rerum geſtarum a Pompeio. Fuit in Vrbe Roma Mineruæ ſiue Palladis Auentinæ templum, de quo Ouid. 6. Faſt. & alii.

 A

De Aeſculapio. Cap. VII.

B

C

AESCVLAPIVS non ſine flagitio Apollinis natus, non aliud diuinis honoribus dignum fecit, niſi quod ſanauit Hyppolitum; mortem ſane habuit celebriorem, quia à Deo meruit fulminari. Hinc ſanctus Cyprianus de Idololatriæ vanitate, ait: *Aeſculapius, vt in Deum ſurgat, fulminatur: Hercules, vt hominem exuat, eteis ignibus concrematur.* Hunc Tarquinius de

Illu-

A Illuſtribus viris ait incertis parentibus natum, expoſitū, & à venatoribus inuentum, canino lacte nutritum, Chironi traditum didiciſſe Medicinam; fuiſſe autem Meſſenium, ſed Epidauri moratum.

Romæ coli cœpit, cum Q. Fabio, & Iunio Bruto Scęua Coss. ingens peſtilentia vrbem & agros vaſtauit: Libri Sibyllini aditi quæſitum quis nam finis? aut quod remedium eius mali à Diis daretur, inuentumque in libris Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum, quod paulò poſt factum: Miſſi enim Legati Epidaurū, & ab incolis benigniſſimè accepti, & in Templum Aeſculapii perducti; Anguem quem Epidauri pro Aeſcula-B pio coluerant, ſponte ad Romanorum Nauem pergentem, Romam vexerunt, ibique Templo condito coluerunt; ſcribunt hiſtoriam Val. Maximus, prolixè Liuius lib. 10. & Florus in epitom. lib. 11. Ouidius lib. 13. Metamor. & alii.

Templum ei Romæ conditum in Inſula Tiberina; cuius rationem reddit Plutarchus problem. 94. quod ægroti à Medicis maximè ſubſtententur.

Refert Baronius in anno 145. & ibi Spondanus num. 6. & 7. tempore Antonini Pii, de Serpente tanquam Aeſculapio palam expoſito, & oracula eius nomine conficta per Alexandrum ex Schola Tyanæi Magum, & in-C cantatorem; necnon ab eodem Serpente nomine Aeſculapii facta Romæ miracula; & hæc omnes conſentiunt eiuſdem generis fuiſſe cum illis, quæ olim à Veſpaſiano, & poſtea ab Hadriano facta fuere.

Venantius Fortunatus Epiſcopus Pictauienſis, Cedrenus, Methafraſtes in Silueſtro, & alii, præter acta in aliquibus ſupradictis deprauata referunt de Dracone in ſpecu morante, & lethali alitu homines enecante, quem Sanctus Pontifex Silueſter obſignatis ianuis æreis ſigno Crucis, quibus ſpecus claudebatur, perpetuo ergaſtulo manciparit.

Hunc

Hunc Draconem, ſeu Serpentem apud Romanos ſacroſanctum fuiſſe teſtatur Plinius lib. 29. cap. 4. quem allatum ex Epidauro tot intercurrentibus ſæculis ſuo tẽpore fuiſſe ſuperſtitem tradit; vulgoque in domibus paſtum eſſe; ac niſi incendiis ſemina eorum exuſta fuiſſent, non potuiſſent fœcunditati ſerpentis reſiſtere. A

Sanè quidem eius Colubri, quem Romani colerent, cellam fuiſſe ad extinctionem ſuperſtitionis obſignatam à Sancto Silueſtro perfacile eſt creditu; cum poſthac nulla penitus eius extet memoria; niſi quod Gentiles Deo ſuo carere nolentes, quem fame extinctum noſſent, ex ligno aliaue materia alium fabricarunt, gladium ore geſtantem, oculis rutilantibus gemmis metuendum, ac terribilem; eidemq. pariter in ſpem collocato deuotas Virgines floribus exornatas eo modo in ſacrificium offerebant, quatenus inſcias munera deferentes gradum ſcalæ, quo tegebatur fraus, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, quod ſic manſit vſque ad Honoriũ Imperatorem; cum iterum per ſanctum Monachum impoſtura detecta, ipſoque confracto ſerpente, caruere penitus ſuperſtitionis alumni Auito Deo: rem geſtam ſanctus Proſper de prædic. par. 3. quæ accidit Romæ ſuo tempore, narrat, de qua etiam Baronius anno 324. n. 97. & ſeq. & Spondanus anno 315. n. 8. & ſeq. B C

Poſt hęc à me ſcripta, cum Dominus Octauius Tronſarellus exhibuiſſet mihi è ſuo Muſæo figuram Aeſculapii ex albo marmore cubitali, quam hic delineatam appoſui: voluit & ipſe quoque Dominus Octauius, vt eſt ipſe erudítiſſimus, & locupletiſſimus omnium antiquitatum, hæc infra notata ſupra dictam Aſculapii figuram mihi conſignare, quæ ad verbum extant tranſumpta.

Domini Octauii Tronſarelli in eiuſdem Aeſculapii figuram Enarratio.

Bonum omen: Aeſculapium Medicinæ artis parentem

A tem,ſalutiſq. datorem in medium affero. Deus hic apud Ethnicos filius Apollinis fuit,qui& Aſclepius in Homerico verſu dicitur; quē apud Theodoricum Cirenēſem Acciaiolus ſic vertit. *Huic homini Pater eſt Aſclepius, arte medendi clarus:* Omnes prægrandem illi appingunt Serpentem & huiuſce rei cauſam, vt fabuloſè, ita variè exponunt. Fertur quidam ex antiquis Sacerdotibus, vt ex Natali Comite Mytol lib. 4. habemus,ſerpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ incluſiſſe,ceraque ſtudioſè oblitum in luto, quodā in loco occultaſſe, mox ara inſtructa populum in concionem ad eum locum aduocaſſe,cum nunciaret omnibus palam,ſe Deum B eſſe oſtenſurum. Poſt concionem incognitis quibuſdā vocibus vſus, Apollinem & Aeſculapium inuocauit, vt dexter ac felix illi Ciuitati accederet; deinde phiala aquam hauriens in profundum demerſa,ouum illud vna cœpit, quod præſentibus multis fregit, pullumque recentem ſerpentis inueniens, cunctos homines in admirationem rei induxit. Poſtea vero ſerpentem inſignis magnitudinis paucis diebus elapſis in loco ſuboſcuro oſtēdens artificioſè ſe mouentem, illud ita creuiſse aiebat, ac Deum eſse Aeſculapium Apollinis filium. Hic Apius ab initio dictus eſt, verum quia Aſclen quemdam Epidauri Tyrannum ſanauit, vtroque nomine coniuncto C Aeſculapius; & ab Homero, vt ſupra memini, Aſclepius appellatus eſt. Inde verò ſerpentes in eius tutela crediti ſunt: eò interim virtus Aeſculapij proceſſit, vt mortuos in lucem reddere poſse crederetur. Glaucus interim Minois Cretæ Regis filius, cum murem inſequereſur,in dolium mellis cecidit, atque ibi ſuffocatus eſt; hunc vbi Pater Minos quæreret, neq. vſpiam inueniret, Aeſculapium precatus, vt filium in lucem redderet, vitæq. reſtitueret, cumque hoc illi fortè impoſſibile videretur,& hoc tam ingens opus aggredi renueret, à Minoe tandem carcere detentus, ſpeluncisq. abditus,& vi coactus

fuit.

fuit. Hic dum maximo agitabatur dolore, nec vlla eſſet fugæ ratio, forte accidit, vt ſerpentem ante pedes ſe ſe conglobantem viderit; & forte ſuæ vitæ inſidiantem nouerit; hic baculo, quo cogitabundus innixus erat, ſerpentem enecauit, tum alter ſerpens ad mortuum ſocium illico accedens, herbam quandam attulit, qua tacta ſerpens ille reuixit. Hanc herbam ſtatim Aeſculapius Glauco impoſuit; & ita Regis filiũ in vitam reuocauit. Hinc mos fuit Aeſculapio baculum geſtandi, cui ſerpens intortis ſpiris circumuolutus eſset, vt in plurimis huiuſce Dei ſimulacris videre eſt; Verum vt in Pierio lib. 16. Hieroglyph. cap. 1. habemus, ipſe dicit fuiſse ſtatuas Aeſculapii, per cuius non baculum, ſed crura, & genua ſerpens flexuoſis voluminibus præſertim Romæ implicaretur, ſalubritatiſque Deus hoc inſigni decoratus eſset: Serpens enim quid eſt aliud, niſi ingẽti numiſmatum teſtimonio Salutis ſymbolum, & Hieroglyphica nota: nam multa in humanum genus remedia ex ſerpentibus procedunt. Iſigonus apud Indos memorat, Cirnos centenis quadragenis annis viuere, quia viperinis carnibus aluntur; & Tertullianus inquit, tantam ineſse Ceruo viuacitatem quippe, quod ipſe ætatis ſuæ arbiter ſerpente paſtus, veneno augeſcit in iuuentutem. A B

Dextera Poculum tenet Aeſculapius; ſic & Salus pateram porrigit: medicamentorum enim potionibus diluuntur morbi, infectiſque membris ægritudo abſtergitur, & corporis vigor renouatur, pharmaciſque vita conbibitur. C

Porrò ad pedes huius numinis bene ſe ſe habet Aquila, & ægrotantium Deum comitatur; nam ipſa erga filios, ſi quando illis ægrotare contingat, magnæ ſedulitatis officio vtitur, & cum ob ſtomachi debilitatem cibum concoquere nequeant, illa ſanguinem è præda exuctum, oreque hauſtum ſuo in os pullorum immittit, leuique ac digeſto facilè recreat cibo, qui fracti morbo difficillimum

A mum concoquere non valerent. Aquila magno aciei acumine oculos fixè in Solem erigit, luciſq. æternæ radios haurit. Non tangitur fulmine, & quod templis non parcit, Aquilas veretur. Pauciſſimis morbis obnoxia eſt. Quinimo *animalium eſt valentisſima*, vt inquit Aldrouand. lib. 1. Ornithol. De Aquila pag. 17. omniumque prçterea auium (reiecto exploſoque fabuloſo Fœnice, quem ſexcentos & ſexaginta annos viuere vulgus nugatur) viuaciſſimam eſſe perſpectum eſt, mortiſq. laruas ac terriramenta adeo abhorrens, vt nec ipſa cadauerum exanima corpora tangat, vt pag. 34. & 40. idem Aldrou. lib. 1. Ornithol. aſſerit. Immo ipſe Aquilæ

B conſpectus ſalutem nobis auſpicatur: Nam Deiotaro regi omnia ferè auguria captanti, cum Aquila viſa fuit, continuit ſe ab eo tecto, quod ſequenti nocte concidiſſe refert Valer. Max. lib. 1. cap. 4. de Ominibus, & ita ſalutis nunciam periclitanti ſe fecit. Sic apud Plutarch. in Paralell. Helenam iã iam ſacrificandam Aquila ſingulari beneficio à morte ſubripuit; pariq; modo Valeria Luparia virgo ſacrificio ſortè deſtinata ab hac aue liberatur, Ab eaq agricola præſeruatur apud Aelianũ lib. 17. cap. 37. & non minus memorabili exemplo apud eundem lib. 12. cap. 21. ab Aquila infans, cui nomen poſtea Tilgamus impoſitum fuit, ſeruatus eſt. Quin & ipſa, quamquam

C mortua, in vſum medicinæ ſe valdè parat, vt latè habet idem Aldrouand. lib. primo Ornithol. pag. 75. ſi fortè mori eam dicimus, de qua pſalm. 102. habemus *Renouabitur vt Aquila iuuentus tua*. quæ verba D. Hieron. ità dilucidat. *Aquilam, vbi ſenuerit, pennis ſupra modum grauari, ideoque fontem ab ea quæri, cuius aſpergine pennas egerat, quibus leuata calorem intra ſe colligit, ſanarique tum primum oculos, mox ab immerſatione in iuuentutem redire*. & S. Auguſt. eodem in loco *impulſam naturæ vi collidere roſtrum ad petram, cuius attritu excuſſa ea parte, quæ redundabat, ad cibum redire, atq. ita ex eo ſenio reparari, vt omnino iuueneſcere videatur*

tur. Huius autem Aquilæ imago à dextero Aeſculapii A latere iure, hoc eſt fœliciter, poſita eſt. Xenophon ita de Cyro Perſarum Rege lib. 2. de Pedia Cyri *Aquila dextera apparens, itineris dux facta, Deos, Heroaſque precati terram colentes Perſidem, vt ſe propitij iuuarent, ac mites, ita fines ſuperarunt.* & de eodẽ paulo vlterius hæc habet. *Aquila autem volans dextra leporem deſpiciens in fugientem irruit, & percuſſit; Augurium igitur Cyrus cum cæpiſſet, lætatus eſt, tum Iouem regem adorauit, dixitque ad præſentes. Venatio quidem pulchra eſt futura.*

In ſiniſtra autem Aeſculapii parte, Arietis caput flexis cornibus inſculptum eſt, & aptè quidem Aries Aeſculapio apponitur Symbolum conſeruatricis naturæ: Vn B de in nũmo Gallieni Imperatoris Aries impreſſus cernitur, addita inſcriptione *Ioui Conſeruatori*; & in altero Saloninæ nummo Aries habetur cum his notis, *Ammoni Conſeruatori*, Ammon autem in Lybia erat Iuppiter arietinis cornibus, qui laboranti, & ſitienti exercitui amœniſſimo fonte robur, & ſalutem attulit & (vt habemus in Laberio) quemadmodum Latini Iouem, ſic Aegyptii Ammonem ſalutis Deum agnouerunt, colueruntque; vnde apud eoſdem Aegyptios in more poſitum fuit; cum ſe quiſque inuicem compellebat, Ammonis nomine ſalutem auſpicari. Sic & Aeſculapio ſalutis Deo Aries intortis cornibus merito apponitur. *Arietinæ* C *quippe carnis & iuniores minus humidi, minuſq. viſcoſi ſunt, & caro Arietum Agninæ, & Ouillæ præfertur; ſi benè concoquantur laudabilem, & copioſum ſanguinem generant, maxime caſtratorum; eſt enim calida, & humida temperatè, & eandem ob cauſam boni ſaporis.* Bellonius lib. 3. Obſeru. 46. & ſic ægrotantium ſaluti maximè conſulit. Addam etiam Arietis ſignum in cœlo expellendis malorum affectibus ineunte vere ab omnibus obſeruandum. Albumanſor in ſuo introductorio lib. 2. cap. 5. *Calidum inquit temperatum eſt principium generationis, & motus animatorum; frigidum autem contra*

A *tra principium corruptionis, & diminutionis rerum; idcirco iuſtè ab Ariete ſumpſit Zodiacus principium; cum enim Sol Arietem perambulat, accedit tempus temperatè calidum, & incipiunt res generari, augumentari, & renouari.* Ouidius primo faſtorum.

Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas.
Et noua de grauido palmite gemma tumet.

Sic in noſtro Aeſculapio ſalutis Deo perſpicimus prægrandem ſerpentem, qui illi membra circumligat; ſiniſtra baculum, dextera poculum tenet, à dextra Aquilam, à ſiniſtra Arietis Caput exculptum habet; & non tam ægris, quàm eruditis ſe doctum oſtendit.

B

De Hercule. Cap. VIII.

HErculem Iouis, & Alcmenæ aiunt fuiſſe filiũ, qui ob fortitudinem, & gloriam Ethnicis creditus eſt inter Deos relatus: quamuis Cicero libro tertio de Natura Deorum ſex memoret fuiſſe Hercules, tamen prædicto ex Alcmena, & Ioue aliorum res præclare geſtas communiter aſcribunt. Herodotus inquit, Herculem vnum ex duodecim Diis Aegyptiorum fuiſſe, Græcoſque ab Aegyptiis hoc nomen mutuatos, indidiſſe filio Amphitrionis. Quo factum eſt, vt licet plurimi fuerint Hercules, qui variis tẽporibus floruerunt omnes heroica virtute, rerumque geſtarum magnitudine inſignes; tamen huic vni reliquorum omnium labores, & res ſtrenuè geſtæ tribuuntur, vt eſt videre apud Diodorum Siculum, & alios.

C

Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 9. De falſa Religio-

ne inquit de prædicto Hercule, qui ob virtutem clariſ- A
ſimus inter Deos habetur: Non ne orbem terræ, quem peragraſſe,& expurgaſſe narratur, ſtupris, libidinibus, adulreriis inquinauit? Nec mirum cum adulterio eſſet genitus Alcmenæ. Quid tandem in eo potuit eſſe diuini, qui ſuis ipſe vitiis mancipatus, & mares, & fœminas contra omnes leges infamia,dedecore, flagitio affecit? ſed nec illa quæ geſſit mirabilia talia iudicanda ſunt, vt virtutibus diuinis tribuenda videantur: ſi Leonem, aprumque ſuperauit, ſi aues ſagittis deiecit, ſi equos feroces cum Dominis interemit,& ſimilia: opera ſunt hæc fortis viri, hominis tamen, & hæc quæ vicit fragilia, & mortalia fuere. At animam vincere, iracundiam cohibere fortiſſimi eſt, quæ ille nec fecit vnquam, nec potuit: ex quo fit, vt ille ſolus Vir fortis debeat iudicari, qui temperans eſt, & moderatus, & iuſtus. Nam illud quidem nemo negabit, Herculem non tantũ Euriſtheo ſeruiſſe Regi,ſed etiam impudicæ mulieri Omphalæ,quæ illum veſtibus ſuis indutum ſedere ad pedes ſuos iubebat, penſa facientem: deteſtabilis turpitudo, ſed tanti erat voluptas. Nauigauit ergo cum Argonotautis, expugnauitque Troiã, ira percitus in Laomedontẽ ob negatam ſibi pro filiæ ſalute mercedem. Idem furore, & inſania percitus vxorem ſuam cum liberis interemit: B
Hunc homines Deũ putant, ſed Philoctetes eius hæres C
non putauit, qui faces ſuppoſuit arſuro, qui artus eius & neruos cremari, & diſſolui vidit, qui oſſa eius, cineres in Oeta monte ſepeliuit, pro quo munere ſagittas eius accepit.

Sed quamuis Lactantius Herculem laſciuientem ſupponat, vt diximus nihilominus, quoniam ex mea antiqua metalli figura eumdem Herculem hic effigiatũ propoſui, qui ſiniſtra clauam erectam tenet, dextera verò pudenda comprimit: quaſi hoc nobis velit indicare, quod ipſemet dum ſiniſtra manu clauam erectam tenẽs fortia heroice gerit; dextera tamen, vt quid difficilius

venereos

A venereos appetitus cohibeat, ac refrænet. Pierius Valerianus hieroglyphicorum lib. 34. cap. 30. inquit cum Aegyptij ſacerdotes genitale viri manu cohibitum pingebant, hominis continentiam eo geſtu deſcribebant; hinc illud Virgilij ex Lactantio.

Vina ſitim ſedent, natis Venus alma creandis
Seruiat, hos fines tranſiliјſſe nocet.

Hinc aliqui in hoc fortes fuere, qui potius excaſtrari voluerint, quam illicito coitu contaminari, de cuius facti fide quære Cyprianũ, & Origenẽ. Præcipuum autem illud in Chriſtianorum inſtitutis præceptum ponit Euſebius, *Ventrem, quæque ſub ventre ſunt, coërcenda eſſe*.

B Sane Anacharſis Scytha, vt refert Laertius in eius vita, conuiuio acceptus apud Solonem, ita mox decubuit compoſitus, vt vna manu pudenda, altera vero os obſignaret, palma ad id appreſſa, daturus quippe per huiuſmodi geſtum continentiæ, atque ſilentij monumenta: eam vero toto vitæ tempore continentiam à delicijs omnibus alienam ſequutus eſt Anacharſis: quare ſtatuis eius inſcriptum erat, *Linguam, ventrem, mentulam compeſce*: nam ille nimirum ante omnes probus eſt, qui tribus his ſibi egregiè temperarit. Neque paruam huius continentiæ laudem meruiſſe videtur Alexander Macedo, cui adhuc iuueni, cum puella, noctis bona

C parte peracta deducta eſſet, vt cum eo dormiret, quærenti Regi tarditatis cauſam, reſpondit illa, expectaſſe ſe, donec maritus cubitum iret: commotus Alexander miniſtros acriter obiurgauit inquiens, *Reducite hanc; parum enim abfuit, quin veſtra culpa factus fuerim adulter*. Qui & captiuas Darij puellas quanta integritate ſeruauerit, ignorat nemo: exempla hæc adoleſcens ætate feruidus, delicijs affluens, adulatoribus vndique circumſeptus, ſponte præſtitit, vt nos qui monitis dubio procul ſanctioribus eruditi ſumus, aliquando cogeret erubeſcere.

De Baccho, ſeu Libero. Cap. IX.

LIBERI cognomentum Baccho impoſitum, quod Vindex, & aſſertor Libertatis, & à Ciuitatibus erecta illi in foro ſtatua colebatur; is enim liberas fecit Beotiæ Ciuitates; & primus triumphauit Scholiaſt. Iuuenalis ad ſatyr. 14.

Inter Deos antiquorum nullus eſt, quem tam diuerſis nominibus antiquitas inſignierit: vnde magnam partem eorundem cognominum complexus eſt Ouid. 4. B Metamor. his verbis.

Thuraq dant, Bacchumq. vocant, Bromiumq. Lyeumq.
Ignigenamq. ſatumq. iterum, ſolumq. Bimatrem
Additur his Nyſeus, indetonſusq. Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis conſitor vuæ,
Nyctheliuſq; parens, Eleleuſq. & Iacchus, & Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina Liber habes.

Auſon. Epigramm. 28. & 29. & Elias Vinetus eleganter ibidem.

Orgya me Bacchum vocant.
Oſyrim Aegyptus putat. C
Myſtæ Phanacem nominant.
Dionyſion Indi exiſtimant.
Romana ſacra liberum.
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus Pentheum.

Receptius tamen illi erat in ſacris Euius Virg. 7. Aenid.

Euoe Bacche fremens.

& Sidon. Apoll. Carm. 22.

Forte ſagittiferas Euan populatus Amyclas.

Vitifer, ſeu vini inuentor Abbas Vſpergenſis in Cronico, *Hoc tempore Dionyſius, qui & Liber Pater vitem*

dicitur

A *dicitur oſtendiſſe hoſpiti ſuo in Attica terra:* Tibull. lib. 2. eleg. 3.

At tu Bacche tener iucundæ conſitor vuæ,
Tu quoq. deuotos Bacche relinque lacus.

Lactantius Firmianus lib. 1. de falſ. Relig. cap. 10. refert Liberum Patrem in ſenatu Deorum ſummæ fuiſſe auctoritatis; quia præter Iouem ſolus omnium triumphauit, exercitum duxit, Indos debellauit; ſed inuictus ille Imperator Maximus ob amorem, & libidinem turpiſſimè victus eſt: nactus enim Diam, nactus eſt impudicam mulierem in littore, atque illam Patris proditricem, fratris interemptricem, ab alio relictam, & repu-
B diatam, in coniugium ſibi vendicauit, & Liberam fecit, & cum ea pariter aſcendit in Cœlum. Neminem credo audiuiſſe vnquam obſcœnitatem ſimilem, quam de hoc non dicam Deo; ſed infami & ſpurciſſimo monſtro refert Arnobius circa medium 5. libri aduerſus Gentes ad quem remitto Lectorem, ne caſtas illius aures offendam.

Depingebatur Bacchus, refert Iul. Hygin. fabul. 225. *Pectore nudo, muliebri, capite cornuto, vitibuſque coronato, Tigridi inequitans, manu dextera racemum protendebat, ſiniſtra poculum,* vt etiam ſcribit Phornutus de Nat. Deorum.

C Poculum illud è cornu Bouis. Nonius Dionyſiacon lib. 12. *Et poculum curuum habuit bouis cornu,* Arnob. lib. 5. ad finem *Mercurius Pinnatus, Aeſculapius baculo Ceres Mammis cum grandibus, at in Liberi dextera pendens potorius cantharus.*

Tigridem ei ſacrauit, quod feraciſſima quæque pectora vino domentur. Martialis lib. 8. Epigr. 26. Ouid. 1. Amor eleg. 2. & Silius Italicus lib. 17. belli Punic.

Qualis odoratis deſcendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænata Tigride currus,

& Claudian. de 4. Honorii conſulatu,

Irent blandæ ſub vincula Tigres.

Thyrſum

Thyrſum autem in eius ſacrificiis receptum; ideſt Haſtam hedera inuolutam, quam exercitus eius in India ad decipiendos rudes Indorum animos, belloque indomitos geſtauit. Virg 6 æneid. Tacitus. 11. annal. de Agrippina loquens *Ipſa crine fluxo thyrſum quatiens.* A

Sacra eius, ſeu myſteria nocturna erant, & facibus accenſis per vrbem diſcurrebant, crateres vino plenos ſtatuentes, neque quicquid turpitudinis, ſcelerumque vino, & nocte ſuadentibus omittebatur D. Auguſt. de Ciuit. Dei lib. 18. cap. 13. & Prudentius lib. 1. in Symmachum.

Quod & ebria iam tunc
Ante oculos Regis Satyrorum inſania fecit; B
Et feciſſe reor ſtimulis furialibus actas
Mænadas inflãmante mero, in ſcelus omne rotatas.

Veteres, vt oſtenderent quantum Bacchi, Priapiq. Numina inter ſe conſentiant, immò potius vnum amborum eſſe numen; in Bacchanalibus ex collo membri virilis figuram ſuſpenſam geſtabant: hanc phallum appellabant ex ficulneo ligno dolatum; ſed apud Suidam legitur ex Corio rubro, hanc imaginem olim impreſſam fuiſſe, quam inter Coxas ſuſpendebant, per Vrbem diſcurſantes, cum Bacchanalia celebrarent. Cartarius de Diis antiquorum, vbi de Baccho & Priapo fol. mihi. 295. C

In Cithis ſacra hæc condita erant, & ſingulis tribus annis excitabantur magno totius Græciæ concurſu Seneca in Hercul e Oetæo act. 2. in Choro.

Nos Cadmæis orgya ferre
Tecum ſolitæ condita Ciſtis,
Cum iam pulſo ſidere brumæ
Tertia Soles euocat æſtas.

n quem locum multa congeſſit Antonius de Rio.

Ineunte igitur Vere Orgya celebrata noctu vnde & Bacchus Nycteliius dictus; Seruius ad verſic. 302. Aeneid *Liberi ſacra tertio quoque anno innouabantur:*

ſane

A *ſane ſciendum Orgya apud Græcos dici ſacra omnia, ſicut apud Latinos Ceramoniæ dicuntur; ſed iam abuſiuè Sacra Liberi Orgya vocantur, vel à furore, vel à motibus nocturnis, quod nocte celebrarentur: vnde & ipſa ſacra Nyctelia dicebantur, quæ Populus excluſit cauſa turpitudinis*: hinc Ouid. lib. 1. de Arte Amandi.

Nycteliumq. Patrem, nocturnaq; ſacra precare,
Ne iubeant capiti vina nocere tuo.

Lubet referre in propoſito ad cognitionem Antiquitatis extare hic in Agro Romano extra Portam Cœlimontanã, ſeu Lateranenſẽ Rudera quamuis à terra eleuata; tamen ab eadem terra deſuper obruta, inſtar parui Collis, ac etiam intus vacua ex fictili lapide ſatis ele-
B ganter conſtructa, & adhuc bene ſeruata ſub dominio Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. D. M. Antonij Cuccini Epiſc. Anglonen. antiquitatũ, ac diuerſarum ſcientiarum, eruditiſſimi; Ad locum prædictum memini cum ego adduxiſſem fel. record. Cardinalem à Balneo vna cum Claudio Mouneterio Antiquario Emin. Cardinalis F. Barbarini; & cum ibi eſſet ſermo inter illos de prædicto loco. dixerunt indubitanter, quod propter obſcuritatem, ac etiam ſubtus terram tantam ædificii molem ad aliud non fuiſſe exſtructam, quam vt in ea præfata
C Orgya, ſeu ſacrificia in honorem Bacchi, ſeu Deorum Infernalium celebrarentur.

Hinc ſummo iure Bacchus, quamuis inter Deos Conſentes ab omnibus cultus, tamen Scythæ non admiſerunt Dionyſiaca ſacra: Quod *nefas ducerent Deum colere, qui ad inſaniam adigeret*. Herodot. lib 4 Roma etiam eiectus teſtimonio Tertulliani in Apologetico cap. 6. *Etiam circa Deos veſtros; quæ perfectè decreuerunt Patres veſtri, idem vos obſequentiſſimi reſcidiſtis: Liberum Patrem cum Myſteriis Conſules, Senatus auctoritate, non modo Vrbe, ſed vniuerſa Italia eliminarunt*. Quæ ille hauſit à Cicerone 2. de legibus. *Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidæque noſtri, & auguſta illa Myſteria,*

ſteria, ſiquidem ſacra nocturna tollimus? non enim populo Romano, ſed omnibus bonis, firmiſque Populis leges damus. A

Eſſet hic etiam habendus ſermo, quales Baccho fuerint Comites, ſeu Miniſtri; nempe Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thiye, Mimallones, Naides, Tytiri, Nymphæ; ſed de iis omnibus, & aliis ſimilibus vide Roſinum antiquitatum Romanarum lib. 2. cap. 11. & alios.

De Termino. Cap. X.

B

NVMA Pompilius Romanorum Rex, cum publicũ agrum Populi Romani, & Priuatum certis limitibus, terminisque definiuiſſet, Sacellum erexiſſe Termino Deo traditur in Colle Tarpeio, cui animatum nihil ſacrificaretur, ſed Liba tantum, pultes, & frugum primitiæ Dionyſius Alicarn. lib. 2. Quod ſi quis occuluiſſet, aut tranſtuliſſet ſacrum, eum eſſe Dei Lege reum ſtatuit, itaut volenti cum occidere tanquam ſacrilegium, & ſecuritas adeſſet, & pollutionis expiatio: Saxum verò fuit hic Deus, vnde & termini agrorum publicorum, & priuatorum tales fuerunt, licet, & poſtea C ſtipes, & arbor, & tegula etiam pro termino poſita.

D. Auguſt. lib. 4. de Ciuitate Dei, cap. 23. recitat fabulam, cum Rex, inquit Tarquinius Priſcus Capitolium fabricare vellet, eumque locum, qui ei dignior, aptiorque videbatur a Dijs alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid facere contra eorum arbitrium, & credens eos tanto numini, ſuoque Principi voluntate ceſſuros, quia multi erant illic, vbi Capitolium eſt, per augurium quæſiuit, vtrum cedere vellent Ioui, ac locum illum concedere? omnes ceſſerunt præter Martem, Iuuentam, & Terminum, atque ideo Capitolium

SACRVM SANCTO, SILVANO. AVG VOTO SVSC EX VI

A pitolium ſic conſtructum eſt, vt iſti quoque intus eſſent. Mars autem cedere noluit, nam bellorum viribus domituri erant Romani totum terrarum orbem, & ſpolia hoſtium in Martis honorem relaturi: Terminus vero, & Iuuentas cedere noluerunt, quod Romani in omen traxere, fore vt nunquam termini vrbis mouerentur, nec vnquam iuuenilis vigor deeſſet. De Roma Martialium bellorum triumphatrice, hæc Virgil. lib. 6.

Super & Garamantas, & Indos
Proferet Imperium

Et de termino, & iuuenta:

Imperium ſine fine dedit.

Facto Iouis templo, foramen fuit relictum in tecto ſu-
B pra ipſum Terminum, Vt libero Cœlo terminus frueretur. Sed de ijs, & alijs, vide Gyraldum de Dijs Gentium, ſyntagm. 1. fol. 43. & ſyntagm. 17. fol. 527. ac etiam Roſinum antiquit. Roman. lib. 2. cap. 20. vbi Paralipomena.

De Siluano.
Cap. XI.

C ATTVLIMVS hic tabulam effigiatam ex lapide albo duorum circiter palmorum, tum latitudinis, tum altitudinis, quam ego in meo Muſæo libens detineo, Siluanum repræſentat, cui à priſcis illis hunc fuiſſe pro voto dicatum conſtat ex eiuſdem litteris in calce.

De hoc ipſomet Marmore meo meminit Grutherus in ſuis inſcriptionibus his verbis.

 A

Stat hic Siluanus inter Quercum, & Palmam, altera manu falcem putatoriam habens; altera ramum, cuius extremo neſcio, an Nux Pinea emineat.

A dextris, ad altare tibicen canit adſtantibus duobus alijs.

A ſiniſtris, duo item adſtant, quorum hic neſcio, quid vaſculi vtraque manu capiti impoſitum ſuſtentat: ille Porcam ducit ad tergum vittatam.

Subſcribitur. B

SACRVM. SANCTO. SILVANO. AVG. VOTO.
SVSC. EX. VISV.

Reuerendiſsimus Iacobus Philippus Tomaſinus Epiſcopus Aemonienſis in eruditiſsimo ſuo opere de Donarijs hunc ipſum meum Siluanum concinne delineatum repræſentauit, & elogium de eo doctè compoſuit.

Siluani à ſiluis, vbi verſabantur, denominati ſunt. C Siluanus Cypariſſum puerum amaſse perhibetur: Puer hic Cypariſsus manſuetiſsimam Ceruam habebat, quam cum Siluanus ignarus occidiſset, puer eſt dolore extinctus, quem Deus amator in Cupreſsum arborem eius nominis vertit. Et eam pro ſolatio portaſse dicitur: hinc Poeta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Siluane Cupreſſum.

Vnde Siluanus in meo marmore habet Cupreſsum in manibus, & à dextra illius extet Cerua.

Hanc ita fabulam Seruius in Georgicis. In Aeneide vero ſuper hos verſus.

Siluano

A *Siluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos*
Aruorum, Pecorumque Deo, lucumque, diemque

Sic ſcribit: Publica Cœremoniarum opinio hoc habet, Pecorum, & agrorum Deum eſſe Siluanum, &c. Eſt apud Aelianum de Hiſtor. animalium, Cratin Sybaritan concubuiſſe cum Capra, & inde natum puerum, qui Caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fuerit in Deorum numerum relatus, & Siluanus Deus appellatus; Scribit de eodem Syluano D. Auguſt. lib. 6. & lib. 15. de Ciuit. Dei.

Hunc Agricolæ, vt aruorum, & finium Dominum colebant; Ciues vt Matronalis pudicitiæ inſidiatorem,
B omnes vero vt coniugij conſeruatorem. Et latè Gyraldus in hiſtoria Deorum, ſyntagm. 15. Plura mihi eſſent dicenda, quæ ob reuerentiam prædicti Reuerendiſſimi Tomaſini, qui doctiſſimè ſcripſit in meam figuram, miſſa facio.

Mos fuit apud antiquos Siluano apponere titulum Sancti; ita vt illi peculiaris ſit, & Aldus Manutius Pauli filius in ſua Orthographia quatuor recenſeat Syluani inſcriptiones hoc titulo Sancti inſignitas, quorum poſtrema mentionem facit Agricolæ Dei:

SILVANO SANCTO
C SACRVM
M. FL. VALENS
MIL. COH. X. PR.
7. AGRICOL. VOT.
S. L. M.

cioè, ſoluit lubens merito.

De

 A

De Priapo.
Cap. XII.

PRIAPVS Deus eſt naturalis membri, & ſobolis, ac prolis. Diodorus Priapum Græci, Hircum Aegyptij propter eam corporis partem, a qua ſit omnium ortus, inter Deos retuliſſe traduntur: Vel quia dictum animal poſt ſeptimum diem ab ortu ad Coitum ſit idoneus, ad quem ſemper ſit paratus; Cartarius de Dijs antiquorum, vbi de Baccho, & Priapo in fine fol. mihi 297. B

Refert Seruius, quod Priapus fuit è Ciuitate Lampſaco Helleſponti, è qua pulſus propter Virilis membri magnitudinem, poſtea in Deorum numerum receptus, meruit numen eſſe Hortorum, Virg. 4. Georg.

Et Cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

De hoc etiam Horatius.

Nam fures dextra coercet,
Obſcænoque ruber porrectus ba Inguine Palus.

Phallus, ac etiam Ithyphallus vocatur, & Veretrum ſignificat, quæ è collo propendebant. Dio in ſacris C Aegyptiorum pudendum Oſiridis Phallum vocauit; Et in eius memoriam cubitales ſtatuæ factæ eodem nomine dicebantur, quæ præcinente tybia circumferebantur; Item ponebatur Ithyphallus in hortis propter generationem, vbertatemque eorum; ijs enim præeſſe dicitur proprer fœcunditatem, cuius ipſe ſymbolum putabatur. De quibus Gyraldus in hiſtoria Deorum de Priapo, ſyntagm. 8. Cartarius vbi ſupra. Hinc Columella in Carmine de Hortis.

. . . Sed truncum falce dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,

Horatius

A Horatius in ſermone de Priapo.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus ſcamnum faceret, ne Priapum,
Maluit eſſe Deum: Deus inde ego furum, auiumq;
Maxima formido: Nam fures dextra coercet,
Obſcœnoque ruber porrectus ab inguine palus.
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis conſidere in hortis.

Phornutus Priapum Deum deſcribit; & quid membri pudendi magnitudo ſignificet? & cur ſinum habeat omni genere fructuum refectum? cur Horti, & Vineæ Cuſtos? quid falx in dextera? quæ omnia naturæ totius
B conuenire oſtendit.

C

IN·MVSEO·AVCTORIS·EX·MARMORE.

Ego penes me habeo ſimulacrum Priapi antiquiſſimum ex lapide albo: complectitur vtraque manu in ſinu magnam copiam fructuum, immaniſſimum habet veretrum, vt inquit Virgil. in Copa.

Eſt tuguri Cuſtos armatus falce ſaligne,
Sed non & vaſto eſt inguine terribilis.

Quod

Quod autem eſt animaduerſione dignum induitur ve- A
ſtimentis hodie monachorum nempe Scapulari, Cucullo ſeu caputio, & patientia vt aiunt, ac etiam caput raſum inſtar coronæ, ſeu tonſuræ.

Voluerunt aliqui hoc meum ſimulacrum effictum ab hæreticis in deriſum Anacoretarum Eccleſiæ primitiuæ: ſed magis probabile eſt, quod cum Priapus ſit Hortorum Deus, & ſoleat effigiari habitu Agricolarum, & ruſticorum, vt ait Tibullus.

Agricolam proximus ante Deum.

Gyraldus d. ſyntagma 8. vbi plura in propoſito.

At cum primi Anacoretæ intenderint aſſumere habitum viliſſimorum hominum, vt ſunt ruſtici, & Agricolę: B
propterea hoc veſtimenti genus inter alia maximè abiectum, deſpiciendumque ſumpſerunt: ſiquidem Columella de re ruſtica deſcribens habitum Ruſticorum, ſeu Agricolarum ſic ait. *Cultam, veſtitamque familiam magis vtiliter, quam delicatè habeat, munitam diligenter vento, pluuiaque, quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, & Sagis, aut Cucullis:* ſimiliter Iuuenalis *Contentuſque illic Veneto, duroque Cucullo.* Ita quoque ſanctus Præcurſor Ioannes indutus veſtimento ex pilis Camelorum Zona cinctus pellicea, & cibans ſe locuſtis, & melle ſilueſtri: Matth. 3. Marc. 1. Eiuſmodi porrò vitæ genere iecisſe eum mo- C
naſticæ vitæ fundamenta, vt poſt Chryſoſtomum, & Hieronymum tradit Baronius ann. 31. & ibidem Spondanus num. 6. Et Caſsianus de inſtitutis Cœnobitarum lib. 1. cap. 3. deſcribens ſingula monachorum veſtimenta ſic ait: *Operimenta, quæ corpus operiant tantum, non quod amictus gloria blandiantur: ita vtilia, vt nulla coloris, vel habitus nouitate inter cæteros huius propoſiti viros habeantur inſignia: ita ſtudioſis accurationibus aliena; vt nullis rurſum ſint affectatis per incuriam ſordibus decolora; Poſtremo ſic ab huius mundi ſeparentur ornatu, vt cultui ſeruorum Dei in omnibus communi aperſeuerent.*

A

De Mutini, ſeu Priapi Idolo. Cap. XIII.

NVNC referam de Idolo Mutini, ſeu Priapi reperto, vt eſt traditio, in Monte Viminali ex ruderibus cuiuſdam templi Gentilitatis, quod ſicuti credo fore offendiculum ingenuis, & caſtis viris; ita ſpero auctoritate ſanctiſſimorum, & eruditiſſimorum virorum poſse per illud confundi vanam ſuperſtitionem Gentilium, & obſcœnam Idololatriam Hebræorum.

B Apud Clariſsimos Viros Dominos de Gottifredis, quorum magna eſt eruditio antiquitatum, ac copia veterum Numiſmatum raro ſimilis apud alios, extat hic Romæ ſingulare Idolū ex marmore albo altitudinis triū circiter palmorum; Repræſentat membrum Virile erectum iunctis pedibus; vt mos fuit apud Ethnicos illud effigiare; a tergo huius Idoli eſt aliud quoque membrum virile erectum, ſed hoc paruum non amplius parui digiti, & ſupra hoc virile membrum paruum inſidet puella nuda, quæ propria pudenda ſuper paruum apponit.

C Supponitur communiter apud eruditos viros, quod antequam ſponſæ iungerentur viris, inuiſerent templum Mutini, ſeu Priapi; & apponerent propria pudenda ſupra hoc Idolum magnum, ſicuti expreſsum eſt in altero paruo Idolo à tergo.

Hoc nobis expreſsè demonſtratur authoritate Arnobii lib.4. aduerſus Gentes ibi: *Etiam ne Mutinus, cuius immanibus pudendis, horrentique faſcino veſtras inequitare Matronas, & auſpicabile ducitis, & optatis.* Lactantius Firmianus de falſa Religione, lib.1. cap. 20. *& Mutinus, in cuius ſinu pudeudo Nubentes reſident, vt illarum pudicitiam prior Deus delibaſſe videatur.*

D. Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 6. cap. 9. *Sed quid hoc dicam, cum ibi ſit & Priapus nimium maſculus, ſuper cuius immaniſſimum, & turpiſſimum faſcinum ſedere noua nupta iubebatur more honeſtiſſimo, & religioſiſſimo matronarum*. Et idem S. Auguſtinus lib. 7. cap. 24. ad finem eodem tract. de Ciuitate Dei. A

Et hoc idem referunt Cartarius de Diis antiquorum, vbi de Baccho, & Priapo fol. mihi 296. ac etiam Briſſonius de Ritu nupt. pag. penult. & Roſinus antiquitat. lib. 5. cap. 37. col. finali.

Nec multum ab ijs abhorrebit, quod ſcribitur in propoſito de Hæbreorum Idololatria; & videtur hoc idem innuere Textus in ſacra Scriptura, 3 Reg. c. 15. vbi habemus Macham Matrē ab Aſſa filio amotā, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, cuius etiam ſpecum ſubuerterit, & confregerit ſimulacrum turpiſſimum, coram quo obſcœna quæque impudentiſſimè exercebantur. B

Præterea Card. Bellarminus in pſalmo 105. num. 28. ſuper illa verba: *Initiati ſunt Beelphegor:* refert hiſtoriam lib. Numeri, cap. 25. quod filij Iſrael decepti a filiabus Mohab, cæperunt fornicari cum eis, & colere Idolum earum dictum Beelphegor, ex quo iratus Deus iuſſit ſuſpendi in patibulis omnes Principes Populi.

Io: Lorina Societat. Ieſu, in d. lib. Numeri, cap. 25. num. 3. fol. mihi 948. ſuper illa verba: *Initiatus eſt Iſrael Beelphegor*, ſecundum expoſitionem Rabinorum inquit, quod filiæ Iſrael coibant quotidiè cum ſimulacro obſcœniſſimo in virilis mēbri ſimilitudinem efficto: Ad quod aduerte verbum illud, Initiari, quod iuxta verſionem Latinam idē eſt, ac ſacrificare ex Tertulliano in Apolog. cap. 16. ibi: *Atque ita inde præſumptum nos quoque eidem ſimulacro initiari*. & Minutius Fœlix in Octauio; *Illum iam velim conuenire, qui Initiari nos dicit de cœde Infantis, & ſanguine*. C

Circa figuram puellæ nudæ; quæ inſidet prædicto membro virili paruo, dignum notatu eſt, quod Cingu-

lum

A lum pectori eiuſdem appoſitum; nominabatur Ceſtus ſine diphtongo, quod ſumitur pro Cingulo, & Zona Virginea, quam maritus prima nocte diſſoluebat; vnde Cingulum Veneris, quo ipſa Martem, & Iuno Iouem conciliabat. Martialis epigramm. 13. lib. 6.

Vt Martis reuocetur Amor, ſummique Tonantis,
A te Iuno petit Ceſton & ipſa Venus.

Vnde Ceſtum Veneris habere dicuntur, qui nouis modis quemlibet in Amorem ſui pelliciunt. Item Ceſtus dicitur communiter Cingulum Sponſæ, quæ legitimè Matrimonium contrahebat, aliter tale coniugium nominabatur Inceſtus, cui cingulum illud iuſtarum Nup-
B tiarum non adhibetur, Papinianus in l. ſi adulterium, ff. ad l. Iuliam de adult.

De Symbolo Obſcœno. Cap. XIV.

OCCASIONE prædictorum exponam quoque, quid velit denotare Symbolum, ſeu ſignum obſcœnum, nempe duo membra virilia inter ſe decuſſata: etenim cum annis præteritis eſſem in Regno Gal-
C liæ in Comitatu fel. record. Eminentiſſimi Cardinalis à Balneo apud Regem Chriſtianiſsimũ tunc Nuntij, & tranſitum fecerimus per ciuitatem Nemauſi in Narbonenſi prouincia, ibique admiraremur præclara antiquorum Romanorũ ædificia, in quorũ marmoribus ſæpius obſcœnũ ſymbolũ forma litteræ, X, effigiatum extabat ſcalptum; Reuerſus ego in Italiam cum diuertiſſem in prouinciam Latij apud Reuerendiſſimum Alexandrum Vitricium Antiſtitem Ciuitatis Alatrinæ, & cum ſit in omnibus ſcientijs ille verſatus, & maximè in eruditionibus antiquitatum, oſtendit mihi fortalitium antiquiſſimum ex marmoribus non vſitatæ magnitudinis, & in

prædictis per multas vices ſimiliter ſcalpta prædicta eadem ſymbola, ſeu ſigna, vt in Ciuitate Nemauſi, & cum varius inter nos fuiſſet ſermo de explicatione earumdem; accidit, quod ijs diebus fuit mihi dono datus liber tunc elaboratus, & in lucem proditus ab eruditiſſimo Domino Gabrieli Naudeo Pariſienſi modo à Secretis, & Bibliothecario Eminentiſſimi Cardinalis Mazzarini, ex quo intellectum prædictorum percæpi: ſiquidem de ſtudio Militari tractans lib. 2. cap. 12. pag. 743. refert ex Herodot lib. 2. quod Rex Seſoſtres in Vrbibus, quas nullo negotio cæpiſſet, muliebria genitalia inſcalpere ſolitus, vt virilia in ijs, in quibus ſibi cum viris rem fuiſſe exiſtimabat. Harum rerum imaginem A
Pierius Valerianus lib. 34. cap. 21. in fruſto antiqui marmoris forma acuminata, hieroglyphiciſque referta ponit, & exponit: ibi enim viſitur Mutinus humanus medio poſitus loco; in ſuperiori parte habet Aquilam, & Arcum; in inferiori Cultrum, & Fulmen, ſymbola omnia fortitudinis, & ſtrenuitatis; in vltima vero marmoris parte ſcalpta eſt fœminea vulua, quæ cum ſit ſubiecta narratis hieroglyphicis membri virilis, nil aliud innuunt, niſi fortitudinem præeſse inertiæ: vnde in eius extremitate, ſed fortè ab ipſo Valeriano appoſitum eſt dictum. B

Vicit armis ſtrenuos, vicit fama inertes. C

Et ſic ipſe dicit, vbi in Columnis, & Obeliſcis virilia pudenda conſpexeris, bellicoſos, ſtrenuos, & magnanimos viros ſuperatos intelligas. Et Artemidorus de ſomniorum interpretatione, cap. 47. ſcribit pudendum ſimile eſse robori, & corporis virilitati, quia & ipſum horum cauſa exiſtit: quapropter etiam Virilitas à quibuſdam appellatur. Et ſic communiter, Virile accipitur pro forti, & magnanimo, & minimè effęminato. Terentius in Phorm. *Animo virili, præſentique vt ſis para*. Cicero 1. offici. *Quod enim viriliter, animoque magno fit, id dignum viro, & decorum videtur*; ex quibus

pag. 149
Cap. 15.

A bus facile inferri potuit fortalitia prædicta tum Alatri, tum Nemauſi expugnatu difficillima fuiſse.

De Romanorum Ethnicorum Sacrificijs. Cap. XV.

VT aliquid de ſacrificijs, quæ à ſuperſtitioſa Romanorum Gentilitate peragebantur dicamus, non erit abſonum aliquid prius recenſere de nomine, & origine eorundem. Deinde de Ritibus. Tertio de Vaſis, B quæ inſeruiebant. Et demum de perſonis, quæ miniſtrabant.

Sacrificium inquit Iſidorus eſt victima, & quæcumque in ara cremantur, ſeu ponuntur: Victima vero, vt idem ait, ſunt ſacrificia, quæ poſt victoriam deuictis hoſtibus immolabantur; ſic dictæ, quod vi ictus percuſſæ caderent, ſeu quod vinctæ ad aras ducerentur. Hoſtias vero dictas ab antiquo verbo Hoſtio, quod ferio ſignificat. Ouid.

Hoſtibus à victis Hoſtia nomen habet.

Cœterum ſacrificia hac ratioue peragebantur, cum ſacerdos victimam ad aram adduxiſſet, ſtans aram ma- C nu præhēdebat, & preces fundebat primum Iano, & Veſtæ, quæ in ſacris præcipua Numina erant, vt per illos aditus ad cœteros pateret. Aduocabatur Iuppiter Pater Optimus Maximus; & omnes cœteri Patres nominabantur; Deinde ne quid prœteriretur, aut præpoſterè recitaretur, erant cuſtodes dati, qui attenderent ſedulò, alium fauere linguis, & tybicinem canere, ne quid infauſtum exauditetur: ſacrum ab Immolatione ſacerdos inchoabat, fruges, aut molam ſalſam in caput Victimæ deponebat addito thure maſculo: vocabatur Immolatio, quaſi Molæ in caput victimæ collocatio; deinde vinum ſimpulo leuiter delibabat; & idem poſtea aſpergebat,

pergebat, ac in ignē proijciebat; tandē Victimam Dijs A oblatā iubebat iugulare Miniſtros, qui Victimarij, Popæ, & Agones nuncupabantur; reliqui admotis vaſculis cruorē excipiebāt, victimā excoriabāt, abluebāt, & ignē accēdebant: mox Aruſpex, Flamē, & ſacerdos viſcera rimabatur, attentèque explorabant an perlitandum foret, & ex omni membro, ſeu viſcere, Miniſtri partes deciſas farina farris inuoluebant, quas ſacerdos aris impoſitas foculo accenſo comburebat: vbi quod Dijs tributum erat conflagraſſet, ad epulas ipſi, & conuiuia conuertebantur. Inter veſcendum Dijs laudes canebant, & pedibus pſallebant, & pulſatis cymbalis Choreas agebant. Atque hæc de ſacrificijs in genere refert Roſinus B antiquitat. Roman. lib. 3. cap. 33.

Vſus autem Libationum in quocunque ſacrorum genere fuit frequentiſſimus. Libare etenim eſt aliquid leuiter deguſtare, quamuis aliqui putent hoc verbum dici à Libero Patre, qui primus tam vini, quam Libationum exiſtimetur inuentor, vt voluit Ouidius 3. Faſtorum.

Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
Libaque quod ſanctis pars detur inde focis.

Nullum itaque ſacrum fuit, cui vinum non adeſſet, & vino Genio ſupplicabarur, ait Perſius. *Funde merum Genio.* Et Horat. 3. Carmin. C

Cras Genium mero Curabis, & Porco bimeſtri.

Et idem in epiſt.

Floribus, & vino Genium memorem breuis horæ.

Vocabatur hic ritus vinum deguſtandi Libatio, vt expreſſum habemus in Deuteron. cap. 32. *De quorum victimis comedebant adipes & bibebant vinum Libaminū.* Et Chriſtus R. N. in nocte ante ſuam Paſſionem vinum in ſanguinem cum tranſubſtantiaſſet, ex eo ipſe guſtauit, & ſtatim diſcipulis præbuit dicens: *Diuidite inter vos, & bibite ex eo omnes*: vt ſacrificii rationem habuiſſe in ſacra illa inſtitutione probaretur.

Facta

A Facta Libatione vinum aſpergebatur, hinc 4. Aeneid. in ſacris Didonis.

Ipſa tenens dextra Pateram pulcherrima Dido
Candentis Vaccæ media inter cornua fudit.

Et Ouid 1. faſt. Vitem commiſeratur à capro corroſam, atque in illum aſſurgens Poeta ait.

Rode Caper vitem, tamen hinc cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Fundebatur pariter vinum foculo iam accenſo, Virgil. Georgic. 4.

Ter liquido ardentem perfudit nectare flammam,
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta relucet.

B Et Ouidius lib. 5. Triſt. eleg 6.

Da mihi thura puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fuſum ſtridat in igne merum.

Mactata hoſtia, membraque flammis impoſita in Deorum honorem cremanda vino ſimiliter tam exta, quam etiam femora aris impoſita perfundebantur, Homer. in Odiſſ. *Super autem femora vinum libauit.* & Macrob. lib. 7. ait: *Pari modo poſt ſolitos victus liborum, & pultium, hoſtiarumque cæſarum, quo putreſiat facilius, & percoquatur cibus, frequentiſſimo irrigantiſe vino.*

Thuris, & vini meminit, Ouidius ſcribens ad Acontium.

C *Flaua ſalutatis thura, merumque damus.*

Ac etiam vna cum frugibus in igne vina immiſſa, refert idem Ouid. 2. faſt.

Inde vbi ter fruges medios immiſit in ignes,
Porrigit inciſos filia parua focos,
Vina tenent alij, libantur ſingula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauet.

Quod vero ad numerum determinatum libabatur, & in ſacrificijs natalitiis toties vinum in altari ſuper ignem effundebatur, quot fuiſſent anni illius, pro quo ſacrum fiebat: Ouid. 3. Triſt. eleg. 13.

Fumida

Famida cingatur florentibus ara coronis A
Micaque ſolemni thuris in igne ſonet ?
Libaque dem pro te, genitale notantia tempus,
Concipiamque bonas ore fauente preces ?

Habebant pro his Libationibus hæc ſignata verba.

MACTVS . HOC . VINO . INFERIO . ESTO .

Inferium vinum dictum, ne omne vinum in cellis religione obligatum videretur.

Vinum etiam ſanguine commiſcebant, ac eiſdem aram deturpabant, ait Herodianus lib. 5. referens de Heliogabalo, quamobrem Statius lib. 6. Thebaid. ait.

Spumanteſque mero pateræ verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratiſsima Cymbia lactis. B

Et nunquam Libationibus in Ethnicorum ſacris finem fuiſſe irridens Arnobius lib. 6, ait. *Non cæſorum ſanguinem animalium domus, non thura, non fruges ſalſas, non denique vinum liquens paterarum infuſionibus inferimus.* Nam ſanguis vino admixtus facilius diluitur, magiſque aptus ad effuſiones, & aſperſiones redditur.

Ethnici, qui ſacros ritus ab inſtitutis Moſaycis ſuffurari non ſunt veriti; ſiquidem hæc eadem libamina habuiſſe Hebræos, pluribus in locis aperiunt nobis ſacræ paginæ: & præter libationem, ſeu prægustationem, quæ præcedebat ſacrificium, de qua diximus ſupra ex cap. 32. Deuter. *Et bibebant vinum Libaminum*, erat C quoque altera Libatio per effuſionem ſuper Victimas, de qua habetur in Numeris, cap. 15. cum ſit ibi lex generalis pro omni ſacrificio his verbis: *Et vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ dabit in holocauſtum, ſiue in victimam*; quod etiam cap. 28. repetitur: *Libamenta autem vini, quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt.* Dicebantur autem libamenta tam prægustationes, quàm effuſiones, quoniam vno eodemque vino vtraque libamenta fiebant.

Quod verò attinet ad Vaſa, quæ ſacrificiis inſeruiebant, cuius fuerint formæ, ſatis difficile eſt illa inueſtigare,

A gare, niſi de iis ex nummis, lapidibus, & veterum monumentis lumen recipiamus.

Verum quia in plurimis marmoribus antiquitatis expreſſum habemus Vas, ſeu Vrceolum hic præſignatum, & hunc fuiſſe Præfericulum ab Ethnicis ſic nominatum, aliqui cenſuerunt. Sed ab hoc intellectu remouet nos Feſtus Pauli, dum ait: *Præfericulum vas æneum ſine anſa patens, ſummum velut peluis, quo in Sacrificio Opis Conſiuæ vtebantur.*
B Quod penitus cŏtrarium eſt Iconi præſignatæ; ſi quidem vas illud [redacted] anſa effectum viſitur, ac etiam ſummitas Vaſis non patens, ſed ſatis arcta.

Et cum de prædicta Scriptorum diſcordantia eſſet mihi ſermo cum Clariſſimo Viro Domino Franciſco Angelono Numiſmatum, & totius antiquitatum ſuppellectilis eruditiſſimo; exhibuit ille mihi ex ſuo Muſæo Vas æneū in ſummitate patens, cui ſupernè ineſt infixus diſcus concauus, ex metallo magni ponderis, vt ignem ſuper illud appoſitum fuiſſe ſatis probabile ſit in ſacrorum
C vſum, ſicuti in Aedibus Dominorum de Matthæis hic Romæ videmus antiquum marmor, in quo ſcalptus eſt ſacerdos ſimile Vas habens in manibus, ſupra quod ignis ardet, & hunc fuiſſe antiquum Præfericulum ad ſacrificia ſupponit Dominus Angelonus, cui ego facile ſubſcriberem.

Niſi forte velimus dicere, Præfericulum fuiſſe Lucernam inſtar cymbæ potoriæ, ſeu Nucis Amygdalinæ; in qua ellychnium in medio ſtatui poſſit: cum vtraque extremitate ſit anguſta, in acutum tantiſper deſinens; cuius medium latius ſeſe aperit: illiuſque formam ex antiquis marmoribus hic effigiandam curaui; Quod ipſe quoque

V Apu-

Apuleius loquens de Antiſtite Sacrificiorum Iſidis, explicuit. 11. Metamorf. his verbis. *Quorum primus Lucernam præmicantem claro porrigebat lumine, non noſtris conſimile, quæ veſpertinas illuminant epulas: ſed aureũ Cymbium in medio ſui patore flammulam ſuſcitans largiorem.* A

etenim prædictæ Cymbæ, ſeu lucernæ optimè quadrare videtur diffinitio Præfericuli, de qua Feſtus, nēpè quod ſit vas æneum ſine anſa patens velut peluis, quo in ſacrificio vtebantur. B

Verum præter iſtud Præfericulum excogitare oportet, qua forma eſſent alia ſacrificiorũ vaſa; Nimirum quibus vinum prægustabatur ante ſacrificium, & aliud quo illud inter victimæ cornua effundebatur, ſicut & in aram, in ignem & per totum ſacrificium.

Vſos ſiquidem fuiſſe veteres in Libationibus ſacrificiorum Simpulo, ſiue Simpuuio, quod in prægustationibus minutatim, & parum ex eo vini ſumerent ſacrificantes; & propterea Simpulum hoc vas appellatum, de quo M. Varro: *Quod vinum dabāt, vt minutatim funderent, à Guttis Guttum appellarunt; & quo ſumebant minutatim à ſumendo ſimpulum nominauere: hinc in ſacrificijs remanſit Guttum, & Simpulum.* Feſtus quoque Pauli de Simpulo dixit: *Vas paruum non diſſimile cyatho, quo vinũ in ſacrificijs libabatur, vnde & mulieres rebus diuinis deditæ ſimpulatrices dicuntur*, ac etiā de iiſdem Simpulis loquitur Plinius lib. 35. cap. 12. his verbis: *In ſacris non murrhinis, chriſtallinis ve, ſed fictilibus prælibabatur innocentius.* Loquitur enim ille de veteri Romanorum ſimplicitate, & paupertate, ex Apuleio Apol. 1. his verbis: *Paupertas Populo Romano Imperium à primordio fundauit, proque eo in hodiernum* C

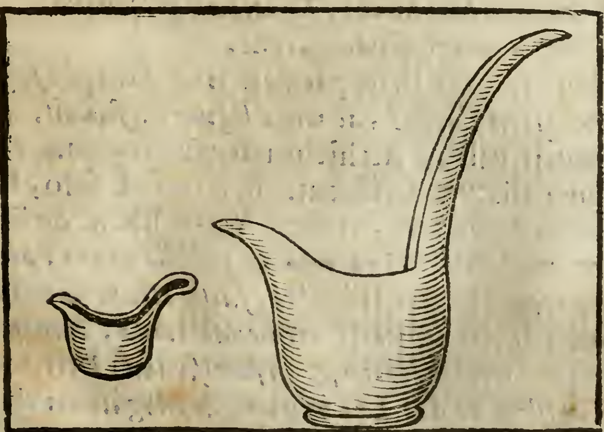
Dijs

A *Dijs immortalibus ſimpulo, & catino fictili ſacrificat.* Huius vaſis inuentum tradidit Numa primus, poſt Romulum, Deorum cultu ſummè laudatus, cuius religionem irridens Iuuenalis Sat. 6. dicebat:

Simpuuium ridere Numæ, nigrumque catinum,

Simpuli forma ex communi conſenſu interpretum, tam Latinorum, quàm Rabinorum per medias quaſdā fiſtulas ſignificari dicitur, quod nimirum vſus gratia medias fiſtulas dictione illa vaſa haberent non ſolum à tergo, vbi manubrio ſatis longo fulciuntur vno altero maius, quod veluti quoddam canale excauatum habēt; ſed etiam in anteriori parte, vnde liquor deguſtabatur,
B medio canale vas excauatur ad vinum fundendum, deguſtandum, atque libandum; ſicque extra protenditur, vt ori cum adiungitur vini tantillum, exorbere liceat, quod conſtat ex eius forma hic appoſita deſumpta ex antiquis lapidibus, ac etiam ex nummis, quorum hic vnum delineandum curauimus figura Claudii Imperatoris cum toga, & capite cooperto, vt mos erat ſacrificantium, habentis dextera manu ſimpulum, ac ſi vellet incipere ſacrificium, & de hoc numiſmate Dominus Franciſcus Angelonus antiquitatum reſtaurator in ſua Hiſtoria Auguſta in Claudio num. 13.

C

Simpuli autem materiam diximus ſupra fuiſſe fictilẽ, A

nẽpe Luto Samio, quod eſt ex Inſula Samo, & de hac eadem materia in rubeum colorem vertente, plurima ego ſeruo vaſa etiam ad veterum ſacrificia, quod autem in talẽ vſum inſeruiſſet Samium Lutum, Plautus in Captiuis ſcœn. 2. *Ad rem Diuinam, quibus opus eſt, Samijs vaſis* B & Cicero 6. pro Repub. vt citat Nonius *Munera Pontificum Dijs immortalibus grata ſine Samio.*

Quamuis verbum Libare labijs leuiter deguſtare ſignificet, denotabat etiam effundere, ſiquidem vino vtrumque fiebat; etenim vbi accubuiſſent ad menſam conuiuantes, aliquid Poculi Deorum in honorem, vel in terram, vel in ignem effuſum fuiſſe legimus, vt apud Virgil. in 5. Aeneid.

Dixit, & in menſa laticum libauit honores.

Et alibi:

In menſam læti libant, Diuoſque precantur.

Vel etiam in mari ſi nauigarent. C

Stans Procul in puppi pateram tenet, extaque ſalſos
Porrigit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

Hæc autem vaſcula ſacrificiorum, quibus vinum etiam ſanguine mixtum fundebatur in aris, ſiue ſolo, Pateræ dicebãtur à potando, vt dicit Varro lib. 4. de lingua Latina his verbis: *Præterea in poculis erant Pateræ; eo quod pateant Latinè ita dictæ; fuiſſe etiam nunc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ cauſa, cum magiſtri fiunt, potio circumfertur, & in ſacrificando Deis, hoc poculo Magiſtratus dat Deo vinum, & ſanguinem.* inde Ouid. 4. faſt. inquit:

Cumq.

A *Cumque meri patera thuris acerra fuit,*

& idem Metamorph. lib. 15.

Vinaque dat pateris, mactataramque bidentum.

Quæ vaſa labra minus extenſa habebant, quorumq. vſum etiam in ſacris ad vina fundenda Patellæ dicebantur ex Varrone loco citato ſic ait: *Patina à patulo dixerunt, quod libarent in cœnis patellas*. cuiuſmodi patinæ, ſeu pateræ cum manubrio, quam ego inter mea cimelia ſeruo, hic delineatam appoſui, quamuis aliæ quoque eſſent pateræ abſque manubrio, vt in hac effigiata ex ære figura, quam habeo cum aliis plurimis huiuſmodi.

B

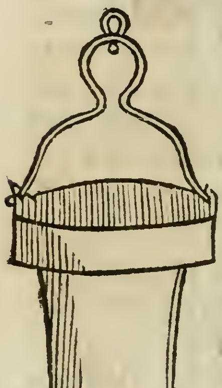
C

Fuere quoque alia vaſa in ſacrificiis ad effundendum vinum, vel ſanguinem, ex quibus Guttus, vt inquit Varro lib. 4. de ling. Latina. *Quo vinũ dabãt, & cũ minutatim funderent à Guttis Guttum appellarunt.* & paulò poſt. *In*

ſacri-

ſacrificijs remanſit Guttum, & Simpulum. Illud vero inter Guttum, & ſimpulum diſcrimen in ipſis altaribus erat, quod ad libandum vinum Simpulum deſeruiebat; Guttus vero ad idem fundendum in ſacris habebatur; Et de iis Guttis ex luto Samio ex meo muſæo hic formam delineatam appoſui. A

Ex quibus Guttis, quoniam aliqui, vt in ſupra effigiato ſchemate, vnde effundebant vinum & liquorem, Leonis caput effigiatum habebant, Leunculos propterea appellatos; & ſic forſan intelligitur ſacer textus primo Paralipom. cap 28. num. 17. his verbis. *Ad fuſcinulas quoq. & phialas & thuribula ex auro puriſſimo, & Leunculos aureos pro qualitate menſuræ pondus diſtribuit in Leunculum & Leunculum; ſimiliter & in Leonis argenteos diuerſum argenti pondus ſeparauit.* vt ſenſus ſit, quod Dauid vnicuiq; Crateri tam argenteo quam aureo pondus tam auri quam argenti præſcripſerit; & ita intellexit Fr. Fortunatus Sacchus De Sacris Eleocriſmatibus myrothe. 2. Cap. 44. B

Erant propterea alia multa inſtrumentorum genera, quæ ſacrificiis inſeruiebant, nempe ſecuris ſeu Seceſpita, qua Victima erat ferienda.

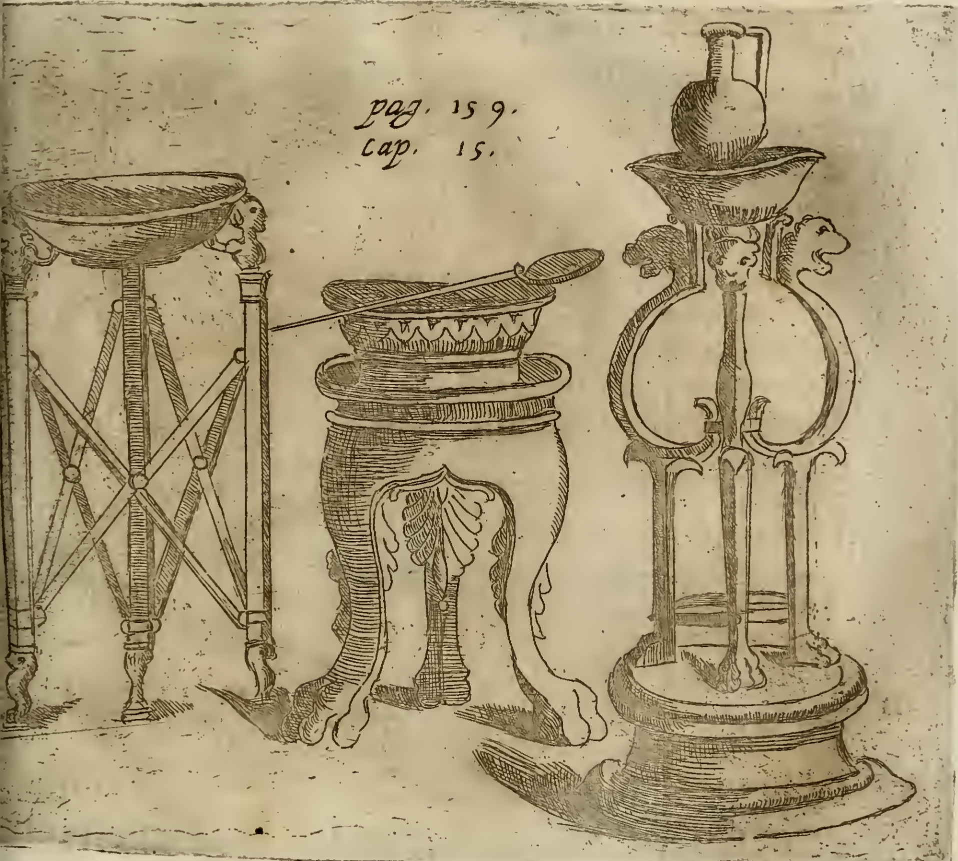
Vas aureum, argenteum, ſeu æreum Luſtrali continendæ, quæ in ſacrificia, & in circumſtantes expiandis criminibus ſpargebatur (vt in hac appoſita figura ex æneo vaſe antiquisſimo in meo muſæo) quemadmodum nos Chriſtiani Aqua benedicta ad eluendas leues animi ſordes, locumque contagio malignorum Spirituum purgandum; & in ſacris tum frequenter, tum efficaciter vtimur; Ethnicis autem ſuperſtitio inanis & inefficax fuit, ſicut & ceteræ religionis obſeruantiæ. C

Habebant quoq. Ethnici in Sacrificiis Aſperſorium

ſeu

IN MVSEO AVCTORIS EX TERA SAMIA
pag. 158.
Cap. 15

pag. 158.
Cap. 15.

pag. 159.
cap. 15.

A ſeu Aſpergillum, quo aquam Lustralem aſpergebant.

Erat acerra, vbi ſeruabantur Aromata, quibus abſtergebatur fetor carnium, quæ immolabantur.

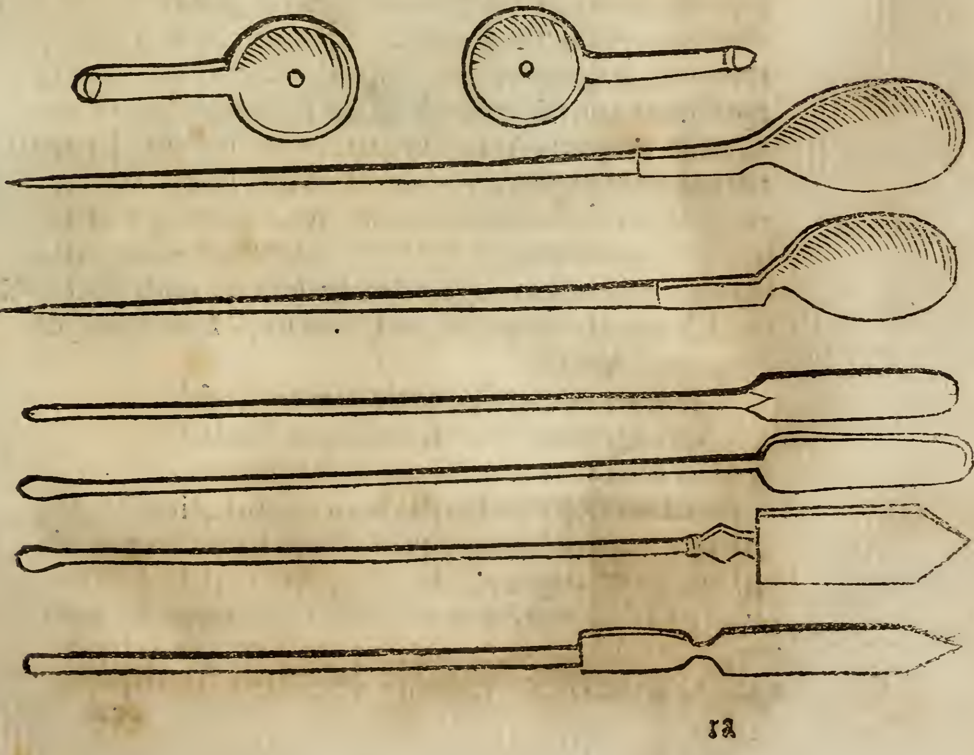
Pileus quoque flaminis & Mitra ſummi Sacerdotis.

Aderant etiam Tripodes diuerſimodè elaborati, ſuper quos accenſo igne Sacrificia celebrabantur; vt in hac appoſita figura, quorum prior flexilis extat in muſæo celeberrimo Domini Franciſci Gualdi Nobilis Ariminenſis Equitis S. Stephani; alii vero duo extant in altero inſigni muſæo Domini Franciſci Angeloni Antiquitatum reſtauratoris, de prædictis loquitur Virg.

Troiugena interpres Diuum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui ſidera ſentis.

B loquitur etiam Dionyſ. de arte Rhetor. cap. 1. de Panegyr. & Pauſan. lib. 8. & 9.

Fuerant quoque inſtrumenta quædam, quibus viſce-

ra animalium Aruſpices, & Sacerdotes rimabantur. A
& explorabant; de quibus antiquiſſimis in meo muſæo ex ære & ferro, hic delineatis eſt videre.

Fuerunt præterea varia vaſa, quibus Popæ, & Victimarij vtebantur ad excipiendum ſanguinem ex mactatis victimis, vt in figuris appoſitis.

Inter cætera Sacrificiorum genera apud Ethnicos Romanos fuit ſatis frequens, quod *Sueouetaurila* nominarunt, toties fieri ſolitum, quoties Milites recenſebantur & exercitus Luſtratio fiebat, docet Liuius lib. 7. quod in Columna Traiani bis etiam expreſſum apparet, cum expeditio Belli Dacij ibidem repræſentetur. B

Demum dicturus de Perſonis, quæ Sacrificio adſiſtebant; erant Primo Sacerdotes Laureati, ritu Gabino ſuccincti, hymnos, lætumque Choro Pœana canentes, preceſque aliquot ſacrificio dicatas: Cinctus autem Gabinus veſtimenti genus erat, quo ſacerdotes cuiuſq. Dei, ritus, & templi vtebantur, quale Camiſium lineum, candidum, quo nũc nos Chriſtiani vtimur ab Italis Cotta, & ab Hiſpanis Alua nominatum; & cum eſſet latum, adeoque oblongum; vt diſcinctum per ſolum traheretur; poſtea cinctum pendentem ſupra cingulum faciebat vndique ſinum, vt in Troiani Columna adhuc etiã videmus expreſſum; Qui ritus perhibetur fuiſſe Gabinus a Romanis vſurpatus, vt Liuius in 5. hiſt. Rom. & Virg. in 7. Aeneid. C

Inſignis reſerat Stridentia lumina Conſul,
Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino

& de iis Blondus lib. 1. Romæ Triumphantis.

Adſtabat Popa ſeminudus & ſuccinctus miniſter Sacrorum, lauro redimitus, qui victimas habebat, aris alligabat, feriebatque, vt refert Propert. lib. 4. *Succinctiq. calent ad noua ſacra Popæ*; quorum etiam meminit Suetonius in Caligula, & Spartianus in Geta. Limus, veſtis qua Popæ vtebantur victimas confecturi, ab vmbilico

ad

Pag. 160.
Cap. 15.

A ad medias vſque tibias deſcendens, vt illorum pudenda tegerentur, habens in extremo ſui purpuram limam, ideſt flexuoſam, vnde & nomen accepit: nam limum obliquum dicimus; huius generis veſtis meminit Virg. in 12. Aeneid. *Velati limo, & verbena tempora victi.* vbi Seruius.

Victimarius Sacerdotum miniſter, qui victimas ligabat, deducebat, aquam, & molam parabat, & reliqua, quæ ad ſacrificia erant neceſſaria, vt Valer. Max. lib. 1. cap. 1. & Liuius lib. 40. meminerunt.

Erat præterea Puer ingenuus Vitta tēpora redimitus Camillus dictus, Pontificis Maximi Sacrificio mini-
B ſtrans, vrceolū dextera ferens; ex quo vinum, vel liquorē in Pateram Sacrificantis infundat: antiqui namque Camillos, & Camillas vocabant miniſtros, & miniſtras impuberes Sacrificiis inſeruientes; Romulus enim inſtituit, vt qui ſine liberis eſſent, gratiſſimos ſibi ex omnibus ſingulos pueros, & puellas ex ſingulis curiis eligerent, qui ad pubertatem vſque miniſtrarent, puellę verò quoad eſſent nubiles: More ex Græcia translato; coronis autem interim dum ſacrificarent, vel vittis eſſent redimiti, Camilliq. eiuſmodi pueri ingenui vocarentur, cuius rei auctore ſunt Dionyſius Halicarn. lib. 2. & Sext. Pompeius. Panuinus de faſtis & in 2. de Rep.

C Summus Sacerdos, & hic potiſſimum erat Imperator, veſte linea candida indutus vſque ad talos demiſſa velato capite (ne quicquam videret, aut audiret inter Sacrificandum triſte, vel indecens,) ſuper ara lapidea in vſum ſacrificandi conſtructa, igne ſuperaccenſo, flores Odores, & præcoces fructus, myrrham, caſiam, thus, & crocum Dijs adolet; è patera vinum, vel liquorem alium ſuperinfundens, aut certè ſanguinem mactatæ victimæ, quod Cicero in Paradoxis, & Macrob. in Saturn. prodidere.

Tibicines interim, dum Sacrificium perficitur, tubis clangebant: tuba autem inſtrumentum eſt ex ære, vel

argento cauum, & rectum, cuius ſonitus in caſtris, & A
prælijs, & ſacris etiam maxime in vſu erat. Tuba autem
quæ directa eſt ita appellatur, ſicut Buccina, quæ in ſe-
met ipſam æreo circulo flectitur.

Enarratio figuræ Sacrificij.

DVm hæc ſcriberē, Clariſſimus Eques D. Caſſianus à Puteo vir inter cætera animi, inſigniſq. nobilitatis ornamenta, cum ditiſſimæ, & lectiſſimæ Bibliothecæ, tum ſelectiſſimi antiquitatum muſæi, & ſingulari quadam, ad eruditos demerendos, benefica ſuauitate conditus; ipſe inquam mihi dono dedit figuram antiquiſſimi marmoris, quam hic delineandam curaui: Solemne ſacrificium repræſentat, in quo primum tres deferunt Caniſtrum ad panes, & carnes ſeu alia ſacrificij neceſſaria: ſequuntur quatuor Tibicines coronati; ſicuti & alij quinque iuuenes cū galeis & ſcutis: præterea ſex alij iuuenes ſeu Camilli ſacrificio miniſtrantes ſatis concinne induti ferentes duo magna candelabra ad ſuffumigandum odoramenta ſacrificij: ſubſequuntur alij duo, quorum alter iuuenis diſtentis buccis geminam tibiam inflat; alter autem grandioris ætatis plectrum ſonat, ne quid infauſtum in ſacrificio exaudiretur: ſunt præterea alij tres, qui arborem, ſeu longum lignum portant: ſubſequuntur alij duo ſenes cum faſcibus, & ſecuribus: Tres autem adſiſtunt Popæ, quorum vnus cum acerra defert ollam magnam ad coquendas carnes ſacrificii, & alij duo tenent Bouem mactandum; ex his vnus fert ſupra caput ciſtam repletam cultris ad ſacrificium neceſſariis: demum extat ſacerdos capite cooperto ſupra flexilem tripodem ſacrificans. B C

Crederē hoc ſacrificium pro ſolutione voti peractum a Conſule reuerſo è bello hoſtibus deuictis; nam præter

habi-

A habitum conſularem ipſius ſacrificantis, vt in numiſmatibus etiam ſacrificantium Imperatorum videmus, adſunt Lictores cum faſcibus,& ſecuribus : Quod autem ſacrificium ſit pro voto ſoluendo è conſequuta victoria, patet; quod ferè omnes adſtantes ſunt Coronati; ſicuti, quod plures milites cum galeis,& ſcutis interueniunt; ac etiam plerique omnes cum calceamentis militaribus, & ſimilibus.

Cui autem Deo fiat ſacrificium, ſi diuinari fas eſt, crederem forſan Apollini, cum plectrum præcedat ſacrificium;ac etiam quod ſupra tripodē illud peragatur, quæ duo propriè Apollini dicata ſunt.

B Remanet ſola difficultas de longo illo ligno, quod etiam antecedit ſacrificium, & in hoc ego hæreo,niſi velimus forſan aſſerere hoc ſymbolum, ſeu indicium eſſe vi expugnatæ Vrbis ligno oblongo inſtar Arietis, vt videtur annuere Salmaſius in ſuis Notis Aelii Spartiani ad vitam Antonini Caracallæ nu. 15. pag.166. Lignum à prædictis delatum ſignificare materiam ad bellicas machinas allatum, quamuis idem Salmaſius videatur poſtea firmare, quod illi dictum lignum ferentes Dendrophori nominentur, & in honorem Bacchi, & Siluani id faciant; quod non omnino tutum, nec ego illi adſcriberem, quoniam auctoritates, quas ille adducit Artemido
C ri, Virgilii & ſimilium, loquuntur, quod Dendrophori in ſacrificiis Bacchi, & Siluani ferrent ramuſculos Hederæ, ſeu vitium: At lignum noſtri ſacrificii eſt ſatis grādeà tribus viris delatum,quod nil commune habet cum prædictis ramuſculis : ac etiam noſtrum ſacrificium apparet ſolēne eſſe ſecundum morem Romanorum,nec in eo minimum indicium conſtare de ritibus Bacchi, aut de hoſtiis Siluani.

A

De Virginibus Veſtalibus. Cap. XVI.

VEſtales dicebantur, quæ ſacra curarent, & ignem ſacrum: eſt enim Veſtæ nomen, ab Hebraico vocabulo *Haes* deductum; quod ignem ſignificat, vt ſentit Beroſus lib. de Cognominibus: *Eſtam, ideſt ignem poſt mortem cognominarunt: quia ipſa Regina ſacrorum fuerat, & puellas docuerat ſempiternum ignem ſacrorum inextinctum ſeruare.* B

Virginem dicebant Veſtam, quia incorruptus ignis eſt, & nullius rei generationem in ſe admittit; quam ob rem à Virginibus ignis iſte ſumma religione, atque cultu cuſtodiebatur, vt etiam refert Ouid 6. faſtor.

Nec tu aliud Veſtam, quam puram intellige flammam,
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis habet,

Inſtitutæ Veſtales.

De prima apud Romanos inſtitutione non admodũ inter Scriptores conuenit: Troia ſiquidem ſacrum hunc ignem aduectum cum Palladio, Diiſque penatibus arbitrabantur Romani Aeneæ pietate, quod etiam Virgil. in 2. Aeneid. inſinuat Hectore Aeneam in ſomniis admonente, vt vna cum Penatibus ſacrum hunc ignem aſportaret, quò nouæ ſibi ſedes quærendæ, ac figendæ forent; vbi ſic ait: C

Sacra, ſuoſq. tibi commendat Troia Penates,
Hos cape farorum comites, his mœnia quære;
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem,
Aeternumq. adytis effert penetralibus ignem.

Aeneas ſiquidem, poſtquam Veſtæ ſacra cum Penatibus, & Palladio ex vrbe Troia in Latium tulit, condito

Lauinio

A Lauinio, Veſtæ ibi ædē ſacrauit, cui deinde etiam Aſcanius condita Alba longa templum in Monte Albano extruxit: tum vero Rhea Silua Romuli Mater a Numitore Patruo Veſtalis Virgo creata fuit, quam ob rem in penetralibus Veſtæ ea omnia cum ſacro igne aſſeruabantur. Plutarch. in Camillo, Strabo lib. 6. Alex. ab Alexand. lib. 5. cap. 12.

In penetralibus, ſacroque receſſu templi Veſtalis, veluti in ſanctiori aditu, ſolis Veſtalibus, Pontificique introire fas erat: Pontifici, inquam, non Maximo, ſed Pontifici Veſtali, de quo Symmach. lib. 2. Ep. 36. & Guth. lib. 1. de Vet. Iur. Pontific. cap. 5.

B Non ſolum Lanuuinm, Albam, & Romam Veſtales habuere, verum, & Tibur, ac alias Regiones, meminit etiam Guth dicto cap. 5.

A Numa autem Romæ inſtitutas fuiſſe Veſtales, teſtis eſt Dionyſ. Alicarnaſ. his verbis. *Romulus nullas Virgines Veſtæ ſacerdotes inſtituit, memor fortaſſe materni dedecoris, quæ inter illius miniſteria virginitatem amiſerat: haud quaquam idoneus futurus iuxta leges patrias, ſi quam fraudaſſe pudorem deprehendiſſet, ne ſibimet refricaret probrum domeſticum.* Hæc ille, quem ſequuti, dicemus, à Numa Pompilio primum Romæ inſtitutas. Quod earum officium, quæue dignitas foret,

C eundem Dionyſium audiamus ſic loquentem. *Quinto loco erant Virgines ignis ſacri cuſtodes, quas illi a ſua Dea Veſtales nominant, cui Rex hic primum templum ſacrauit, & cultrices Virgines.* & paulo poſt. *Virgines quæ Deæ ſacris operabantur, quatuor erant ab initio, & ius optandi eas penes Reges eſſe Numa voluit; poſtea propter ſacrificiorum multitudinem ad ſenarium numerum auctæ a Tarquinio Priſco; hodieque permanent degentes in Deæ fano, à cuius aditu nemo arcetur interdiu, ſed pernoctare intus fas eſt viro nemini: Has per XXX. annos manere puras à nuptijs neceſſe eſt, ſacrario ſeruientes; & primo decennio rationem ſacrorum eas oportebat diſcere,*

ſecundo

ſecundo exercere, tertio docere alias: Poſt exactum an- A *num trigeſimum nihil vetabat eas poſitis coronis, reliquiſque inſignibus ſacerdotij, cui vellent nubere: fecerunt id paucæ aliquot, ſed parum læto vitæ exitu, & ominoſo apud cæteros.* Hactenus Dionyſius.

Nuptæ Quod autem poſt trigeſimum annum nil vetabat, Veſtales nubere, D. Ambroſ. lib. 1. de Virginibus ait. *Quis mihi prætendit Veſtæ Virgines, & Palladis ſacerdotes? qualis eſt iſta non morum pudicitia, ſed annorum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? petulantior eſt talis integritas, cuius corruptela ſenior ſeruatur ætati. Ipſi docent Virgines ſuas non debere perſeuerare, nec poſſe, qui Virginitati finem dederunt. Qualis autem eſt Reli-* B *gio, vbi pudicæ adoleſcentes iubentur eſſe impudicæ anus? ſed nec illa pudica eſt, quæ lege tenetur, & illa impudica, quæ lege dimittitur. O Myſteria, ò mores, vbi neceſſitas imponitur caſtitati, auctoritas libidini datur.*

Ignis Perpetuus, æternuſq. ignis in templo Veſtæ, tamquam Imperij certiſſimum pignus aſſeruabatur. Val. Max. lib. 5. cap. 4. tit. 6 Liuius prima Decad. lib. 5. ait. *Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod Imperij pignus, cuſtodia eius templi tenetur.* idem Decad. 3. lib. 6 *Veſtæ ædem petitam, & æternos ignes.* Hunc ignem Veſtales cuſtodiebant, de quibus Ouid. eleg. 2. lib. 4. triſt. *caſtos Perpetua ſeruant virginitate focos*, Nec illum in C altaribus, ſed ſuſpenſum in vaſculis quibuſdam fictilibus refert Val. Max. lib. 4. cap. 4. in fin. *Namque per Romuli caſam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Veſtæ focos, fictilibus etiam num vaſis contentos iuro.* Tantum fiduciæ in hoc igne erat, vt oportuerit eum numquam extingui. Ouid. 5. faſt. *Ignis inextinctus templo celatur in illo.* & numquam ſine prodigio credebatur extingui, quod contigit ante initia bellorum ciuilium, motaque inter Cæſarem, & Pompeium arma, præter hiſtoricos, Lucanus lib. 1.

Veſtali

A *Veſtali raptus ab ara*
Ignis, & oſtendens confectos flamma Latinos
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit.

Quod vbi contigerat, Virgo, cuius incuria id eueniſſet, à Pontifice ſeuerè plectebatur. Val. Max. lib. 1. cap. 1. tit. 7. *Licinio Pontifici Maximo Virgo Veſtalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt, quæ flagro admoneretur:* Atque etiam ſi non fuiſſet extinctus, accedebatur tamen quot annis Calendis Martiis, & renouabatur Ignis, quem aſſeruabant in aperto non autem ſub tecto, oſtendit Ianus Parrhaſius, Epiſt. 57. & Ouid. 3 faſt.

B *Adde quod arcana fieri nouus ignis in æde*
Dicitur, & vires flamma refecta capit.

& Manilius lib. 4. aſtronomicorum.

Veſta tuos, Capricorne, foues penetralibus ignes.

Veſtales, cum atrio excedebant, matronarum cuſtodiæ mandabantur Plinius Iun. Ep. 19. lib. 7. *Angit me Fanniæ valetudo, contraxit hanc, dum aſſidet Iuniæ Virgini Veſtali, ſponte primum; deinde etiam ex auctoritatē Pontificum; nam Virgines cum vi morbi atrio Veſtæ coguntur excedere, matronarum curæ, cuſtodiæque mandantur, quo munere Fannia, dum ſedulo fungitur, hoc diſcrimine implicata eſt.* Quod etiam animaduertit Cœlius Rhodig antiquar. lectionum lib. 15. cap. 14. *Atrio excedētes.*

C Magna erat penes Virgines Veſtales auctoritas. Sueton. in Vitell. cap. 16. ait. *Suaſit Senatui, vt legatos cum Virginibus Veſtalibus mitterent, Pacem aut certè tempus ad conſultandum petituros.* adde et Vibidiæ Veſtalis precibus Meſſalinam tentaſſe veniam à Claudio Principe marito conſequi; vt refert Tacitus. 11. annal. ſimiliter Cicero orat. 2. Agrar. ait. *Si quicquam deliquero, nullæ ſunt Virgines, quæ me a vobis deprecentur.* *Auctoritas.*

Teſtamenta penes eas erant aſſeruata Sueton. in Cæſare cap. 83. ait. *Teſtamentum, cuius aperitur, recitaturque in Antonij domo, quod idibus Septembribus proxi-* *Teſtamenta.*

mis

mis in Lauicano ſuo fecerat, demandaueratque Virgini Veſtali Maximæ: vbi notandum vnam inter eas auctoritate præcipuam, quæ Maxima dicebatur, vt etiam Sueton. in Domitiano Cap. 3. *Corneliam Virginem maximam vocat*. Sed nemo melius prærogatiuas expreſſit quam Seneca lib. 6. Controuerſ. 8. *Tibi Veſtali virginis magiſtratus faſces ſuos ſubmittunt, tibi Conſules, Prætoreſque via cedunt, nunquid exigua merce te virgo es? Sacerdos raro iuret, nec vnquam niſi per Veſtam ſuam moriar, nunquid de nuptijs appellata es?* Item Carpentis, ſeu pilentis, vt alias matronarum vectas, ex Sueton. in Tiberio cap. 2. A

Honores

Honores redditi illis fuerunt, vt etiam viuo Patre teſtamentũ condere, ac cætera gerere ſine Curatore poſſent, quemadmodum & trium filiorum Matres; Vt cum faſcibus, ſi prodirent, deducerentur; & ſi caſu in quemquam incidiſſent, qui ad mortem duceretur, necari eum non licebat; verum deierare Virginem oportebat, ſe forte non autem dedita opera, & de induſtria obuiam factam, referunt Plutarc. & Plinius. B

Ornatus

Ornatus, ſeu veſtitus earum Suffibulum appellabatur. Feſt. Pomp. lib. 17. ait. *Suffibulum veſtimentum albũ, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Veſtales virgines ſacrificantes habebant; idque fibula comprehendebatur*. Vittas capitis ornamenta, vt aliæ matronæ geſtabant. D. Ambroſ. ad Valentinianum. *Vix ſeptem Veſtales capiuntur puellæ, en totus numerus, quem infula vittati capitis &c.* Ouid. 3. faſtor. *Decidit ante ſacros lanea vitta focos*, & 3. faſtorum: *Nullaque dicetur vittas temeraſſe Sacerdos*. Nec Veſtales modo Vittas, ſed etiam aliæ ſacerdotes. Tacitus 1. Annal. *Sacerdos apud aram Vbiorum ruperat vittas*. C

pœna incœſtus

Sed, vt magnus eis honor eſt habitus; ita & delinquentes grauiſſimis afficiebantur ſuppliciis. Vetus Scoliaſt Iuuenal. ad Satyr. 4. *Hæc virginibus Veſtæ pœna fuit decreta, ſi vitiatæ fuiſſent, viuæ in parietibus ſtruebantur.*

A *bantur, aut ſub terra obruebantur.* Plinius lib. 4. Ep. 11. *Fremebat Domitianus, æſtuabatque ingenti inuidia deſtitutus, nam cum Corneliam Maximillam Veſtalem defodere viuam concupiſſet, vt qui illuſtrari ſæculum ſuum huiuſmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi iure, ſeu potius immanitate Tiranni, licentia Domini, reliquos Pontifices non in Regiam, ſed in Albanam ſuam conuocauit.* & Symmachus Ep. 120. lib. 9. reſcribit, quod incœſtum Primogeniæ Veſtalis apud Albã legibus vſq. ad eum diem conſideratis ſeueriſſimè vlciſcatur: Quod vſque adeo obſeruatum, vt in Annalibus pro prodigio Veſtalis dannatio notetur, Euſebii Chronicon Olympia-
B de. 73. de Minutia Veſtali: Ratio prædictæ pœnæ, quod terra huiuſmodi libidinoſa corpora purgari crederentur, ex Clement. Alexand. pædog. 3. & vt ignis nil patitur impuri; ita Virgines iſtæ omni corporei contagii labe carere debent. Propert. eleg. 4. lib. 4.

Et ſatis vna malæ potuit mors eſſe puellæ,
Quæ voluit flammas fallere Veſta tuas.

tradit Feſtus, iniuſtum fuiſſe eas cremare. vel quod mortuos tantum crement, vel quod corpus ſummis conſecratum cæremoniis interficere, at manus adferre ſacræ mulieri, nefas cenſeretur; ipsãq. vltro mori volentes infra terram demittant in extructum ad hoc domicilium.

C Refert Plutarchus, quod iuxta portam Collinam ſit tumulus, ſeu agger in eo domus ſubterranea nõ magna, in qua ex ſuperiori parte deſcenſus, in eaq. lectus conſtratus, lucerna ardens, paucæque eorum, quæ ad vitam fouendam ſunt neceſſaria, primitiæ reponuntur, vt panis, aqua, lac in vaſculo, & oleum, tamquam nefas putent fore ſi corpus ſummis conſecratum cæremoniis fame pereat: tum illam, quæ ſupplicio eſt afficienda, lecticæ impoſitam extra opertam, loriſque reuinctam; ita vt nec vox exaudiri poſſit, per forum vehunt; ei omnes via decedunt taciti, neque horribilius vllum ſpectaculum, aut dies, quam Vrbs agat triſtiorem: vbi ad locum lecti-

ca peruenit, vincula Lictores ſoluunt, ac Princeps ſacro- A
rum quædam ſecreto comprecatus, obuelatam educit, & in ſcalis deorſum in domum deferentibus conſtituit; ita ipſe cum reliquis ſacerdotibus reuertitur: poſtquam damnata deſcendit, ſurſum gradus attrahunt, multaque ſupernè terra ingeſta domus occulitur, & complanatur.

Capiebatur Veſtalis.

Virgo Veſtalis capi ſolita fuit, inquit Agellius; de quo ritu aliud non extat, niſi quod fertur, quæ capta prima eſt, à Numa Rege eſſe captam; at lege Papia cauetur, vt Pontificis maximi arbitratu Virgines a Populo viginti legantur, ſortitioq. ex eo numero fiat, vt eã poſt Pontifex Max. capiat, eaque Veſtæ fiat; ſed ea ſortitio, ex lege Papia, non omnino neceſſaria poſtea fuit; nam B
ſi quis honeſto loco natus adiiſſet Pontificem, atque attuliſſet ad Sacerdotium filiam ſuam, cuius ratio ſecundum ritus Religionis haberi potuiſſet, gratia Papiæ legis per Senatum fiebat: capi autem Virgo propterea dici videtur, quia Pontifex Maximus manu prehenſa ab eo parente, in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducebatur; vt in libro Fabii Pictoris, & Amata inter capiẽdum a Pontifice Maximo appellabatur: quoniam quæ prima capta fuit, hoc fuiſſe nomine traditum eſt: hactenus Agellius.

De alimentis e muneribus

Alebantur Veſtales ſumptibus publicis: Durauit autẽ earum Sacerdotium vſque ad Theodoſii Senioris Imp. C
tempora, quo regnante vna cum aliis ſacerdotiis, nequicquam reclamante Senatu, omnimodo eſt ſublatum, vt ex Epiſtolis Symmachi, & D. Ambroſii reſponſionibus manifeſtum eſt, & refert Roſinus antiq. Rom. lib. 2. vbi ad cap. 12. Paralip. ac idem Roſinus lib. 3. cap. 19.

Symmachus etenim ſcribens Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio Auggg. conqueritur acriter de ſublatis muneribus in Veſtalium fauorem a Chriſtianis miniſtris vt in Epiſt. 54. lib. 10. his verbis. *Veſtalium Virginum prærogatiua detracta eſt? ſub largiſſimis Imperatoribus denegatur, quod parciſſimi perſtiterunt. Honor ſolus eſt*

A *in illo velut ſtipendio Caſtitatis; vt vittæ earum capiti decus faciant, ita inſigne ducitur ſacrificii vacare muneribus &c. ſi quidẽ ſaluti publicæ dicata virginitas creſcit merito, cum caret præmio. Abſint ab ærarij veſtri puritate iſta compendia. Fiſcus bonorum Principum non ſacerdotum damnis, ſed hoſtium ſpoliis augeatur, Capiunt legata Liberti, Seruis teſtamentorum iuſta commoda non negantur: tantum Nobiles Virgines, & fatalium ſacrorum Miniſtri excluduntur prædiis hæreditate quæſitis? Quid iuuat ſaluti publicæ caſtum corpus dicare, & Imperii æternitatem cœleſtibus fulcire præſidiis? armis veſtris, aquilis veſtris amicas applicare virtutes? pro omnibus efficacia* B *vota ſuſcipere? ex huiuſmodi facinoribus orta ſunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentum Veſtales virgines, & miniſtros Deorum victu modico, iuſtisque priuilegiis: ſtetit muneris huius integritas vſque ad degeneres trapenzitas, qui mercedem vilium baiulorum ſacræ caſtitatis alimenta verterunt, ſequuta eſt hoc factum fames publica, & ſpem prouinciarum omnium meſſis ægra decepit. Non ſunt hæc vitia terrarum; nihil imputamus aſtris; nec rubigo ſegetibus abfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit: neceſſe fuit perire omnibus, quod Religioni negabatur. Commendabat enim terrarum prouentus victus Antiſtitum, &* C *remedium magis, quam largitas erat. Dicet aliquis ſumptum publicum denegatum alienæ religionis impendijs. Abſit á bonis Principibus iſta ſententia, vt quod de communi quibuſdam tributum eſt, in iure fiſci eſſe videatur. Omnia regitis, ſi ſuum cuique ſeruatis, pluſque apud vos iuſtitia, quam licentia valet. Faueant clementiæ veſtræ ſectarum omnium arcana præſidia, & hæc maximè, quæ maiores veſtros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur.*

Relationi præfatæ Symmachi Vrbis Præfecti D. Ambroſius libertate magna reſpondet, validiſsimisque rationibus euertit, vt in epiſt. 12. lib. 2. maximè his verbis.

bis *Habeant Veſtales virgines immunitatẽ ſuã. Dicãt hoc, qui neſciũt credere, quod poſſit eſſe gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidũt virtutibus. Quot tamẽ illis virgines præmia promiſſa fecerunt? vix ſeptem Veſtales capiuntur puellæ, en totus numerus, quem infulæ vittati capitis, purpuratarum veſtium murices, pompa lecticæ miniſtrorum circumfuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præſcripta denique pudicitiæ tempora coegerunt. Attollant mentis, & corporis oculos, videant plebem pudoris populum integritatis, concilium Virginitatis. Non vittæ capiti decus, ſed ignobile velamen vſu nobile caſtitatis: non exquiſita, ſed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarum inſignia, non luxus deliciarum, ſed vſus ieiunorum: non priuilegia, non lucra: omnia poſtremo talia, vt reuocari ſtudia putes, dum exercentur officia: ſuis caſtitas cumulatur diſpendijs: non eſt Virginitas, quæ pretio emitur: non eſt integritas, quæcunque tanquam in auctione nummario ad tempus ſollicitatur compendio. Prima Caſtitatis victoria eſt facultatum cupiditates vincere: quia lucri ſtudium tentamentum pudoris eſt. Ponamus tamen ſubſidia largitatum conferenda Virginibus. Quæ Chriſtianis munera redundabunt, quod tantas opes ſufficiet ærarium. Aut ſi arbitrantur ſolis Veſtalibus conferendũ, non pudet, vt qui totũ ſibi ſub Imperatoribus Gentilibus vendicarunt, iidem ſub Principibus Chriſtianis nõ putent nobis ſortem debere eſſe communem.* Hæc, & alia Sanctus Ambroſius.

Et hinc agnoſcamus, quã diſpar ſit vitæ conditio illarũ Veſtalium, quæ honoribus, diuitiis, & omni delitiarum genere affluebãt, à noſtris ſacratis Virginibus Chriſtianis, quæ ſpretis diuitiis, & omni fœminarum cultu; paupertate, vigiliis, ieiuniis, & abſtinentiis ſummo Deo ſeruant veram mentis, & corporis Virginitatem.

De

A

De Monetę Vſu. Cap. XVII.

ANTIQVITVS emptiones, ac venditiones rerum non nummo, aut moneta, ſed rerum commutatione tantum agebantur, vt in Geneſi cap. 21 quod cum diſſenſio eſſet inter Paſtores Abrahami, & Abimelech de puteo effoſſo a ſeruis Abraham, inquit textus. *Tulit itaq. Abraham oues, & boues, & dedit Abimelech:* & hoc non alia cauſa, niſi pro emptione loci, in quo
B ſerui illi puteum effoderunt; neque longo poſt tempore apud Romanos, neque apud alias Nationes æris, aut argenti ſignati vſum fuiſſe affirmant communiter ſcriptores; quamobrem rerum commutatione mercimonium exercere, neceſſariaque inuicem recipere conſueuiſſe homines, teſtatur Alexander ab Alexandro lib. 4. Genial. dierum cap. 15. nec non in priori illo ſæculo bobus, pecudibus, ferro, ære, auro, & argento rudi, atque inculto, & aliis huiuſmodi res coemere conſueuiſſe comperimus ex vſu Romanorum, & Maſſilienſium in Africa teſtatur prædictus Alexander ab Alexandro, & tradit Homerus 7. Iliad. in Troiana obſidione Græcos
C non aliis profecto nummis vinum emiſſe, cōmeatumq. reliquum, quām ære, ferro, pellibus, bobus, & ſimilibus ex hoſtium præda.

Dedit Iaſonides ducere vini mille lagenas,
Hinc vinum emebant comati Achiui,
Alÿ quidem ære, alii autem ardenti ferro,
Alÿ autem pellibus, alÿ autem ipſis bobus,
Alij autem captiuis rebus, poſuerunt conuiuium abundans.

Quamuis pellium, boumque nomiſmata intellexiſſe forſan Homerum ſuaderi poſſet; ſiquidem ex moneta, quæ Bouem ſculptum habebat, atque Bouis vocabulo ap-

appellabatur apud Athenienſes fuiſſet commercium, vt A
inde etiam emanarit vetus prouerbium. *Bouem habet in ore*, pro homine pecunia corrupto, teſtatur Pollux lib. 9. cap. 6. dicens. *Vetus autem erat Athenienſibus Numiſma, Bos appellatum, eo quod Bouem inſculptum haberet.* Non immerito igitur aliquis ſuſpicari poteſt, Homerum omnia Numiſmatum genera, quibus in caſtris negotia agebantur, voluiſſe recenſeri auro, argento, ære, ferro, atque nomine Boum, & pellium; ac propterea, nequaquam animalia ipſa, ſed monetas in ſupra allatis carminibus indicaſſe.

Fuiſſe propterea notiſſimum vſum pecuniarum ſacræ teſtantur litteræ in Geneſi cap. 23. vbi Abraham em- B
pturus argento agrum, ad vſum Sepulchri in funere Sarræ vxoris his verbis. *Quod cum audiſſet Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron poſtulauerat audientibus filijs Heth quadringentos ſiclos probatæ monetæ publicæ.* Qui locus, quamuis abſque dubio de moneta appenſa ſit intelligendus ex illo verbo Appendit, non propterea negatur numerata quoque pecunia conſueuiſſe veteres negocia agere: Sacra enim oracula noſtra non ſolum appenſam, ſed etiam numeratam in ſolutionibus pecuniam tradunt. *Quadringentorum ſiclorum numero Abraham, ab Ephrone agrũ ad Sepulchri ius emiſſe ſcribunt.* quæ tamen ſolutio pretii pondere, nume- C
roque retinuiſſe rationem lance probatur.

Ac etiam in cap. 3. Eſteris Aman volens Populum Iudæorum perdere, ſic Aſſuerum alloquitur. *Si tibi placet decerne, vt pereat, & decem milia talentorum appendam Arcarijs gazæ tuæ.* ſic pariter lib. 1. Eſdræ cap. 8. dicitur de ſacerdotali ærario, quod ab Eſdra Sacerdotibus cuſtodiæ cauſa traditum fuerat. *Et appendi in manibus eorum argenti talenta ſexcenta, quinquagenta, & vaſa argentea centum, auri centum talenta.* ſi igitur pecuniæ, dum appendebantur, nequaquam numerarentur, ſed rudi maſſa conſignaretur valor illius, dicendum
eſt

A eſt ſacris oraculis appenſum argentum ad pondus ſexcentorum quinquaginta talentorum: ſic etiam apud Eſter dixiſſet Aman, ſe publico ærario præſtiturum argenti maſſam ad pondus talentorum decem milia, non verò decem milia talenta ſe appenſurum Arcario regio: Quibus liquido conſtat Veterum conſuetudinem fuiſſe non ſolum pecuniam appendere, ſed etiam numerare.

Appēſio, & numeratæ pecuniæ.

Quod quidem apertè confimat, id quod de ære graui Romanorum tradiderunt ſcriptores, de quo ita Feſtus Pauli Diaconi. *Graue æs dictum, à pondere: quia deni aſſes, ſinguli pondo libra, efficiebant denarium ab hoc ipſo numero dictum; ſed Bello Punico Populus Romanus preſ-* B *ſus ære alieno, ex ſingulis aſſibus librarijs, ſenos fecit: qui tantumdem valerent.* Dicebatur igitur æs graue a pondere monetæ, quod ſinguli aſſes, quorum decem efficiebant denarium, maximi eſſent ponderis, vnius nimirum libræ: non tamen decem æris rudis libræ denarium conſtituebant, niſi decem aſſes numerarentur, quorum ſinguli libram æris haberent.

Eandem pecuniam, quæ numerabatur apud veteres, eandem etiam appendi, vt nihil in ea fraudis committeretur, iam vidimus: Verum, quia hæc numeratio, atque appenſio fieri potuiſſet metallorum fruſtulis, quæ nullo eſſent percuſſa ſigno, propterea huiuſmodi ſignatæ mo- C netæ initia breuiter hic cognoſcamus.

Ab exordio Romanæ Reipublicæ vſum fuiſſe in negotiationibus ſolum coriis Boum nummorum loco voluit Alexander ab Alexandro lib. 4. cap. 15. & cum eo alii eo argumento vſi, quod Numa Pompilius Scorteos aſſes in congiariū Populo dediſſe, velit Plutarch. in Numa; ſicuti quoque Lacedæmonios aliquando Scorteo Numiſmate vſos tradit Stobęus Serm. 42. dicens. *Pecuniæ ſtudio Spartanum vacare turpè dicitur; Numiſmate vtuntur Scorteo: Aurum, Argentum, vt apud quempiā deprehendi capitale eſt.* Similiter Seneca lib. 5. de Benef. cap. 13. inquit, *Aes alienum habere dicitur, & qui*

aureos,

aureos debet, & qui Corium forma publica percaſsum, quale apud Lacedæmonios fuit quod vſum numeratæ pecuniæ præſtat. Quibus teſtimoniis prius ex Coriis Boum nummos publico ſigno cuſos fuiſse probabile eſt; quamuis alii velint vſum fuiſse pecuniæ ex dictis Coriis ſolum in defectum æris, argenti, non apud veteres tantum, ſed noſtris quoque temporibus ſcorteis quoque nummis ſtipendia milites meruiſse, quod tamen non tollit vſum præcedentis ſignatæ monetæ aureæ, argenteæ, vel æreæ: ea etenim conditione ex coriis animalium cuſi aliquando aſses fuere, vt ii poſtmodum publico ſigno ad valorem æris, vel argenti redderentur: & cum primum ceſsaſset defectus æris, vel argenti, ceſsauerit quoque omnino dictus vſus monetæ cuſæ ex Corio Boum. A B

Signati nummi inuẽtor

Aeris igitur primo ſignati inuentum Iano plurimi aſcribunt. Lactantius Firmianus lib. 1. de falſa Relig. cap. 13. inquit, quod ſenex Saturnus à iuuene Ioue filio victus, & ſpoliatus Imperio, fugit expulſus, & in Italiam nauigio venit, cum errasset diu, ſicut refert Ouidius in lib. Faſtorum.

Cauſa ratis ſupereſt, Thuſcum rate venit ad amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.

Hunc errantem, atque inopem Ianus excepit, cuius rei argumenta ſunt Nummi veteres ſatis frequentes, in quibus cum duplici fronte Ianus, in altera parte Nauis, de quibus aliqui penes me, quorum vnum hic delineatum appoſui. C

Hoc idem refert Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 7. aſſerens in honorem Saturni Nummum primum in vſum. *Hic igitur Ianus cum Saturnum claſſe peruectum excepiſſet hoſpitio; & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redigiſset; regni eum ſocietate munerauit. cum primus, quoque æra ſignaret, ſeruauit in hoc Saturni reuerẽtiam, vt quoniam ille naui fuerat aduectus, ex vna quidem parte ſui capitis effigies, ex altera vero Nauis exprimeretur, quo Saturni*

memo-

A

B

memoria in poſteros propagaretur; ſicuti & idem Ouid. Poeta ſubiecit.

At bona poſteritas puppim formauit in ære,
Hoſpitis aduentum teſtificata Dei.

Omnes ergo non tantum Poetæ, ſed hiſtoriarum quoque Scriptores hominem fuiſſe Saturnum conſentiunt, qui res eius in Italia geſtas memorię prodiderunt, Græci Diodorus, & Trallus: Latini Nepos, Caſſius, & Varro; nam cum agreſti quodam modo in Italia vita du-
C ceretur.

Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legesque dedit: Latiumque vocari
Maluit, his quoniam tutus latuiſſet in oris.

Quamuis alij velint, prædictum Ianum fuiſſe eundem, ac Noë, & Saturnum ipſum, quem etiam tradunt ad Latiũ appuliſſe, & à filio Iaphet hac in Regione regnante, hoſpitio exceptum; illius igitur memoria, vt ſeruaretur, qui anteriora Diluuii, poſterioraque viderat, arcaque fabricata humanum genus à Diluuio redemerat, nummos cuſos credunt; licet Ouid. lib. 1. faſt. Biceps caput Iani ad anni exordia referat, eoque nomine Ianuarium

 menſem

menſem appellari credat, dicens: A

Iane biceps, anni tacitè labentis origo,
Solus de ſuperis, qui tua terga vides.

Argenteum nummum primo ſignatum apud Romanos dicunt aliqui Seruio Cæpione, & Gn. Sempronio Coss. poſt Attilium Regulum: At vero Plinius lib. 33. cap. 3. ſignatum eſſe argentum anno Vrbis 585. Q. Fabio Conſule, quinque annis ante primum bellum Punicum; equidem ante victum Pirrhum regem argento ſignato nequaquam vſos Romanos, ſcribit Plinius loco citato; Qui tamen ex auro primus monetam ſignauerit Plinius ibidem ignotum putat, apud Romanos tamē nō ante ſignatum aurum, quam anno ſexageſimo ſecundo poſt nummum argenteum, qui annus reſpondet vigeſimo tertio Principatus Hircani in Iudæa, quando nimirum Romani Numidas ſubiecerunt. B

Apud Iſraelitas multo ante ſane monetam ſignatam ſacra Oracula tradunt, quam Romanum Imperium initium habuiſſet; quinimo Cain primus Adæ filius, cum peſſimum vitæ genus geſſiſſet, ex auro primum denariū ſignauit ex Ioſepho tradit Polidorus Virg. De Rerum Inuentor. lib. 2. cap. 22. ac etiam monetæ vſum extitiſſe conſtat apud eumdem Ioſephum lib. 3. antiquitatum cap. 2 in quo, dum Iſraelitarum Duce Ioſue, & Amalecitarum pugnam deſcribit, de qua in Exod. cap. 17. legitur relatio prædæ. *Multum enim argenti, & auri in caſtris fuit repertum, & vaſa ærea coquinaria, & eſcaria, magnus etiam pecuniæ ſignatæ numerus.* Sicli argentei etiam meminit ſacer textus in morte Sarai vxoris Abrahæ, vidimus ſupra in cap. Geneſ. 23. quibus in locis præclarè oſtenditur nomine Sicli non rudes metalli fruſtulos, ſed monetam ſignatam ſigno publico intelligendam fore: ſed & adhuc aurei ſicli ſignati habemus vſum in ſacris litteris de ſeruo illo, qui ab Abrahā in Meſopotamiam abiit, vt filio Iſaaco quæreret vxorē, dedit Rebeccæ. *Inaures aureas appendentes ſiclos duos, & ar-* C

A *& armillas totidem pondo ſiclorum decem* . quod intelligendum, vt ſicli nomine ſignatam monetam accipiamus, aliàs enim inſolens eſſet, quod delicata puella decem auri libras circa manus, & brachia ornatus gratia deferre voluiſſet. Et in 1. Paralipomenon cap. 21. *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco, ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos*; Siquidem ſolutiones debitorum non ſolum pondere, ſed etiam monetæ ſignatæ numero determinabantur.

Ferreæ monetæ apud Romanos, Græcos, & cæteras nationes vſus erat, & hic erat nummus paruus, teſte Polluce lib. 9. cap. 6. dum ait. *Byzantinorum autem num-*
B *mus ferreus, erat ſic appellatus: Ferreum autem numiſma paruum erat, ita, vt loco dicendi Eme mihi tria ærea, diceretur, Eme mihi tria ferrea*; Quemadmodum de Lacedæmoniis idem Pollux. *Ferrea quoque moneta idem Lacedæmonij vtuntur ingentis magnitudinis, ſed minimi valoris*; ac etiam apud Hebræos dicitur cap. 17. lib. 1. Regum. *Ferrum lanceæ Gigantis Goliath fuiſſe ponderis ſexcentorum ſiclorum ferri*; quod, vtique de valore ferreæ monetæ intelligitur, non autem de pondere, cum impoſſibile fuiſſet, vt tantum ponderis haberet ferrum illud, quantum habebant ſexcentæ libræ rudis ferri.

C

De Annulis, Cap XVIII.

ANNVLORVM vſum in magna vetuſtate fuiſſe arguunt Sacræ Litteræ. Geneſ. cap. 21. in quibus Ioſeph annulo Regio donatur. Prometheũ tradunt fabulæ primum digito adaptaſſe circulum ferreum incluſo lapide, qua conſuetudine homines vſi Annulos habere coeperunt. Argumento ſunt Gemmę annullares, quæ copia ſui ipſam propemodum infinitam nummorum veterum vim exæquant.

Materies Annullorum fuit aurum; argentum, æs, fer- *Materies annulorum.*

rum cum gemmis incluſis: Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipſo ſignãt: Gemmas vitreas in vulgi annulis notauit Plinius lib. 35. n. 6. cuiuſmodi habeo ego aliquas penes me ſatis antiquas. A

Pythagoræ Præceptum. Inter Pythagoræ præcepta, quæ Symbola appellantur, memoriæ proditum eſt, nequis annulum Dei imagine inſignitum geſtaret, quod Pythagoræ effatum a Clemente Alexandrino lib. 5. Stromatum, quaſi præceptum, aut conſilium fuiſſe expoſitũ, quod à Moſe iuſſũ fuerat, ne qua ſcilicet Imago adoranda effingeretur, quoniam Dei Maieſtas, quæ intelligentia tantum percipitur, vilipendi cenſetur, cum in materia colitur, eaque magis, quæ in annulo geſtatur, ſiquidem contemptum parit, quæ in promptu eſt videndi conſuetudo: Nec multum Iamblicus diſcrepat, vbi ſingillatim Symbola exponit lib. 2. ad Symbol. 24. At vero lib. 1. De Vita Pythagoræ ait, vetitum huiuſmodi geſtamen, ne cui fortè in locum immundum Sacram Imaginem deferre contingeret. Quod didiciſſe Iamblicus ex quodam more temporibus Tiberii Cæſaris, vt refert Sueton. in eius Vita cap. 58. Cum Reus maieſtatis poſtulabatur, quicũque effigiem Imperatoris annulo impreſſam, Latrinæ, aut Lupanari intuliſset. B

Illud certè Pythagoræ documentum, neque Græcis probatum fuit, neq. Romanis; Innumeras enim annulorum Gemmas hodie videre eſt, in quibus Deorũ imagines, aliaue Ethnicæ ſuperſtitionis Symbola veteres exculpſerunt. C

Imagines in annulis Frequenter etiam annuli, proferunt vultus Principũ, & clarorum virorum. Plinius Iun. lib. 10. Epiſt. 16 Gemmam commemorat habentem Imaginem Pacori Regis, & Sueton. in Auguſt. cap. 1. & in Tiberio ca. 58. & Valer. Maxim lib. 3. cap. 5. rem ſatis confirmant. Sapientiæ quoq. ſectatores Hæreſum ſuarum magiſtros in annulis palam habebant. Cicero lib. 5. de finibus in princ. ait, *Nec tamen Epicuri licet obliuiſci; cuius imaginem*

non

A *non modo in tabulis noſtri familiares, ſed etiam in poculis, & in Annulis habent*. Geſtabant quoque in annulis imagines amicorum, Ouid. eleg. 6. lib. 1. triſtium. & ego ſane domi ſeruo gemmis inciſos Socratem, Platonem, & ſimiles Philoſophos; ſicuti etiam Magnum Alexandrum, & alios Reges.

Sane Idolorum facies in his frequentiſſimæ ſunt; item per Zodiacum decurrentia, ſicuti Catamitos, & Meretriculas ſub argumento Venerum, & Cupidinũ cœlatos arbitror; vt etiam penes me Imagines Iouis, Martis, Mercurii, Solis, Fortunæ, Serapidis, Cereris, Romæ Schemate Militari gemellorum altricis, & alia multa, B præſertim Aegyptiorum deliria.

Neque vero vſum Annulorum repudiarunt Chriſtiani, ſiue quia hortatus nos eſt Apoſtolus Coloſſ. 3. *Vt quicquid agimus, in nomine Dei agamus*; ac propterea ſacris Symbolis manus ſuas operum effectrices exornatas geſtabant; ſiue, vt per illas, quas geſtamus gemmas in digitis, excitetur memoria ad rerum Diuinarum meditationem: adeo vt ex iis operepretium arbitratus ſit Clemens Alexand. Pedag. lib. 3. cap. 11. præſcribere aliquem terminum, intra quem contineretur hæc licentia promiſcua quidlibet in annulis inſculpendi: cenſet enim a noſtris recte geri, nõ quidem Idololorum facies, C vel enſem, vel arcum, vel pocula; multo minus amaſios, & amicas inueſtes; ſed Columbam, Piſcem, Nauim, vel Lyram vel Ancoram, vel Piſcantes: Per Columbam intellexit Clemens Spiritum Sanctum, per Piſcem prãdium, cum apparauit Chriſtus diſcipulis Io. 21: vel Conuiuium, quo quinque millia Virorum pauit. Lucæ 9. per Nauim, vel Eccleſiam, vel vitam humanam, per Lyram Concordiam, per Piſcantes Apoſtolos, vel Baptiſma; videmus etiam in gemmis Arcam Noëticam, Symbola nominis Chriſti, & Crucis ☧ & quod hoc idem ſignũ Chriſti ſolitum fuiſſet apponi in annulis Sponſalibus tradit Card. Baronius in annum 57. &

Chriſtiani etiam effigiabant annulos.

ibidem

ibidem Spondanus in Epitome n. 17. A

Cauit Solon ex Diogene Laertio, ne annularius ſigillum Annuli quem vendidiſſet, ſeruaret ad vitandas nimirum fraudes, quæ ex ſuppoſitiis annulis enaſci poterant; in quo hoc noſtro tempore Annularii maxime aberrant, dum, & typos ſigillorum ſeruant, & in propatulo habent, magno periculo eorum, qui hæc negligunt, & habet Tacitus annalium lib. 16. Caium Petronium coactæ morti proximum fregiſſe annulum, ne mox vſui eſſet ad ſubeunda pericula.

Et hæc dicta ſint de materia, & forma Annulorum. Nunc ad vſum veniamus, dicamuſque geſtatos fuiſſe etiam in articulis, & in digitis Martialis lib. 5. Epig. 10. B

De vſu annulorum.

Sardonicos, Smaragdos, Adamantas, Iaſpidas vno
Portat in articulo Stella Seuere meus,
Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Inuenies: inde eſt hæc puto culta manus.

Ideoq. monuit Clemens Alexandrinus loco citato non eſſe à viris annulum in articulo ferendũ; hoc enim mulieris eſſe, ſed in paruo digito, atque adeo in ima eius parte collocandum. Aulus Gellius lib. 10. cap. 10. inquit morem Romanum fuiſſe geſtandi annulum in digito ſiniſtræ manus, qui eſt minimo proximus, cui & annularis nomen, eſt inditum: extant autem eiuſce geſtaminis rationes apud Macrob. lib. 7. cap. 14. quoniam C in libris anatomicis volunt aliqui, neruum quemdam de corde natum pergere vſque ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum, quod deriſui habetur apud viros peritos, qui inquiunt nihil huiuſmodi comparere in humano corpore. Vel potius, vt inquit Macrobius citatus, dicamus, quod in eo digito Gẽma annuli ab omni læſione eſſet tutiſſima.

Diſtinguebat etiam annulus ingenuos ab hominibus ſeruilis conditionis; ideoque Pater apud Lucam cap. 15. ait. *Date Annulum in manu eius*. & fuiſse aureum probabile eſt, ex Epiſt. D. Iacobi in princ. cap. 2. qui

nec

A nec ſeruis, neque libertis conueniebat: Libertini enim argenteo, ſerui ferreo vtebantur: cum & iis conueniret beneficio Principis, vt notat præter cæteros Lypſius lib. 11. electorum. Annulorum ius Liberto tributum, vt ſcripſit Vlpianus in l. 10 §. ſed & ſi iuſ. ff. de in ius vocand. non eximit illum à reuerentia, quam Patrono exhibere debet: & hoc ea ratione, quia vſus Annulorum aureorum beneficio Principis tributus Libertinis, quo ad viuunt, imaginem non ſtatum ingenuitatis præſtat, vt in l. 11. C. de Iur. annul. aureorum.

De Annulorum munere Martialis Epigr. 122. lib. 14. Cicero orat. 5. in Verrem. ſæpe enim noſtri Imperatores

B ſuperatis hoſtibus, optimè Republica geſta ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt; & hunc Annuli honorem in oſtentationē luxus vertit Satyricus Iuuenalis Satyr. 7.

Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.

Aeſtiuorum, & hiemalium annulorum vſum, refert Iuuenalis Satyr. 1.

Ventilet æſtiuum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat maioris pondera gemmæ.

Natalitiorum meminit Perſius Satyr. 1.

C *Et Natalitia tandem cum Sardoniche albus.*

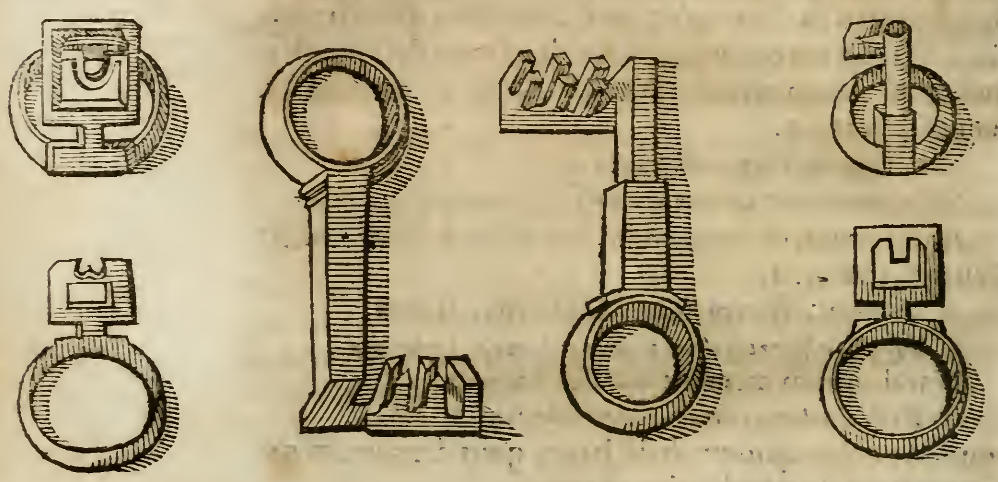
quia, Annulos quidem habebant, quos die tantum natali geſtabant, ſeu aliis donabant.

Adhibebant autem annulum ad ſignādum, quicquid lubebat, vt abditum eſſet, ſecretumque, nempè Cellas, Dolia, & vtenſilia, ſicuti & Epiſtolas; ac teſtamenta; ideoque Pater pluribus filiis hæredibus inſtitutis moriens claues, & annulum cuſtodiæ cauſa maiori natu filio tradidit. l. 79. §. Pater pluribus De legat. 2. & quemadmodum dixit Seneca lib. 16. de Benef. cap. 15. *Annulis noſtris, pluſquam animis credimus*, quibus videlicet annulis ad contractus roborandos ſigna ſolemus apponere, vt cum aut teſtamentariis, aut matrimonialibus tabulis

bulis, aut ſtipulationum, pactionumq. Chirographis ſa- A
cra illa ſigna imprimerent, id ſe, quodammodo Deo te-
ſte, facere crederent.

Non ſolum ad ſignandum Annulis vtebantur verum etiam ad claudẽdum, ſicuti claues inſeruiunt, vt inquit Tacitus lib. 2. annalium in princ. *Irridebantur & Græci comites, ac viliſſima vtenſilium Annulo clauſa.* & de prædictis Annulis in vſum Clauium, quas penes me ſeruo, habes hic delineationem.

B

C

Arra vero, & Sponſio annulo interueniente celebrabantur. l. 5. De Inſtitor. act.

Item Sponſas annulo donatas Iuuen. Satyr. 6. *Deinde Adamas notiſſimus, & Berenices in digito factus pretioſior.* Hinc B. Virgo Agnes apud D. Ambroſ. *Annulo ſuo ſubarrauit me Dominus meus Ieſus Chriſtus.* & Tertull. in Apolog. cap. 6. reprehendens luxum fœminarum inquit. *Circa fœminas etiam illa maiorum inſtituta ceciderunt*

A *derunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinabantur, cũ aurum nulla norat præter vno digito, quem ſponſus obpignoraſſet Pronubo annulo*; quinimo refert Plinius natural.hiſt. lib. 33. cap. 1. Ferreum annulum, eumque ſine gemma a Sponſo Sponſæ mitti ſua ætate apud Romanos conſueuiſſe, apud quos bellicæ virtutis quoq. talis ferreus annulus inſigne erat.

De Fibulis Cap. XVIIII.

B QVONIAM apud ferè omnes antiquitatum ſtudioſos reperiuntur Fibulæ antiquæ, diuerſis formis elaboratæ, (quarũ aliquas, quia ego, & alii) Romæ habemus, curaui, nec puto abſurdum, aliquid de eis dicere.

Fibula igitur Vox origine Latina teſte Ioanne Meurſio ab antiquo Fibo, quemadmodum a Synonimo eius Fibo: vel a Findendo, vt refert Iulius Scaliger *Quaſi findat illud, quod perforat*. Vnde apud Columellam De Re Ruſtica lib. 1. cap. 6. Fibulari dicitur idem quod iungi.

Fibulas diuidemus in Architectonicam, & Veſtiariam, & Gymnaſticam; Vitruuius lib. 1. cap. 5. & lib. 10. cap. 2. expreſsè meminit Architectonicæ: eaque vulgo Ferramento eſt, quo tigna coniunguntur, quod comprobaſſe videntur nonnulli, qui Confibulam quoque ferrum dicunt, quo lapides, & ligna coniunguntur inter ſe: inde Confibulare, & Affibulare, nempè Fibulas colligare, vt apud Iſidorum, & alios. *Fibula Architectonica.* C

Fibula verò Veſtiaria propriè eſt ornamentum Cinguli, qua per annulum pars Cinguli retinetur ad veſtem ſubligandam. Iſidorus de Origin. lib. 19. cap. 31. *Quod pectus fœminarum ornat, vel Pallium virorum in humeris, Cingulum in lumbis firmat*. Et apud Iul. Pollucem lib. 7. cap. 13. *Tunica aperta Fibulis circa humeros,* *Fibula Veſtiaria.*

meros connectebatur. Aelianus Var.hiſtor.lib.1.cap.11. A *Tunicarum verò eam partem, quæ eſt ab humeris, vſque ad manus, non conſuebant,ſed continuis Fibulis aureis,& argenteis conſtrinxere*. Fibulam quoque eſſe vinculum, quo Mulieres fluentem retrò veſtem ſubnectebant, in Vitruuium adnotat Philander; Nec Lunulas in Senatorum Calceis aliud, quam Fibulas fuiſſe Eburneas Lunæ inſtar corniculantes, opinatur Alexander ab Alexãdro Dierum Genialium lib. 5. cap. 18. & Gangræus ad Iuuenalem Satyr. 1. *Lunula, nempè illa, fuit Fibula in Malleolo pedis eborea, ſpecie Lunæ*: Imò Arcadum more Lunatos, Plutarcho teſte, Patriciorum Calceos declarat Iuuenalis Satyr. 7. B

Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

Talem vero Fibulam Nobilitatis olim extitiſſe indicem hoc Statii verſu habemus.

Primaque Patritia clauſit veſtigia Luna.

Eo videtur ſpectare modus, quem è Zonara Magius repetit Miſcell. lib. 3. cap. 3. *Patricios in Vrbe Calceos geſtaſſe adornatos corrigiarum inflexione, & forma litteræ C.* Nec aliter Gallienus apud Trebell. Pollionem *Caligas gemmatas annexuit*. Fibula quoque Capillitium continebat. Lucianus Dialogo de Domo. *Aliqua Fibula, vel tænia comam diffluentem colligans*. De hac Virgilius fortè 10. Aeneid. C

Fuſos ceruix, cui lactea crines
Accipit, & molli ſubnectit circulus auro.

Vſum huius Fibulæ expreſſit Corippus lib. 2.

Subſtrictoque ſinu veſtis Diuina pependit
Poplite fuſa tenus.

Flamines prætereà pro ſua Diuinandi facilitate Infibulatos fuiſſe voluit Ioannes Rhodius de Acia cap. 5. Ex Varrone de Ling. latin. lib. 4. *Quod in Latio capite velato erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo*. & clarius idem Varro lib. 5. de Ling. lat. *Eo præter Virgines Veſtales, & Sacerdotem publicum introeat nemo; Is cum eat,*

A *eat, ſuffibulum haut habeat*. Quamuis Suffibulum hoc in loco videatur ſubligaculum, Feſto tamen, *eſt Veſtimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in Capite Veſtales Virgines Sacrificantes habebant, idque Fibula comprehendebatur*. Vt puta ſub mento.

Vſus fibulæ.

Fibulę porro vſũ ſic docuit Panciról. de reb. deperditis pag. 312. *Conſideratione digna eſt Fibula, qua Veteres togam ſubnectebant, & quandoque etiam cingulum: Fibula enim ſuperius annexa in ſinum fundebat Togam, inſtar veli vento inflati:* Et mox, *Facta eſt potiſſimum in eum finem, vt Togam ſupra dexterum humerum connecteret; in quo duæ illius partes ſubiectam acum in Canalicu-* B *la ſtringebant: Nec enim adſuta panno erat Fibula; ſed duas Togæ partes adſtringendo, nõ verò transfigendo ſubnectebat. Quapropter ſupra Fibulam nodus quidam conſpiciebatur ex Toga, quæ cum venuſtate, & elegantia dilatabatur*.

Fœminarum ornamentis annumeratam fuiſſe credit Thomas Dempſterus Prudentium ſequutus, apud quem lib. 2. in Sym. in Mundo Fœminæ.

Crinalis acus, Redimicula, Vittæ;

Fibula, Flammeolum, Strophium, Diadema, Monile.

& Plinius lib. 12. cap. 19. *Reuehunt Vitrea, ænea: Veſtes Fibulas, cum armillis, ac monilibus. Ergo negotiatio il-* C *la fœminarum maximè fide conſtat*.

Viris quoque ornamento Fibulæ fuere in Mantellis, ſeu Penulis. Bayfius de Re Veſtiaria: ſicuti, & in Chlamydibus, ſeu Paludamentis, quæ operta Fibulam deſiderabant. Hinc in lib. 11. Cod. l. 1. *Fibulis quoque in Chlamydibus vtantur ijs, quæ ſolo auro, & argento pretioſæ ſunt.*

De Materia.

Fibula ex ferro, orichalco, argento, auro, aut quouis metallo. Infimæ ſortis hominibus propria erat ferrea; ænea, etiam ſic referente Feſto de verb. ſignif. *Infibulati ſacrificabant Flamines propter vſum æris antiquiſſimum æreis fibulis*. Mediocris fortunæ milites ma-

pulares in Baltheis, aut Phaleris argentea vtebantur, A donec Aurelianus Imperator iis aureas indulgeret. Vopiſcus in Aurel. Ditioribus poſtea Leonis Auguſti Decreto concedebatur Aurea: Principibus frequentior. Ita Didoni Aeneid. 4.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Quin& gemmis diſtinctas fuiſſe Aeneid. 5.

Lato quem circumplectitur auro
Baltheus, & tereti ſubnectit fibula gemma.

Et Claudianus de Raptu Proſerpinæ lib. 2.

Collectæ tereti nodantur Iaſpide veſtes.

Fibulam Imperatoribus fuiſſe propriam, ac in veſtitu Imperatorio pretioſiſſimam. Ita Gallienus, vt in eius B Vita Treb. Poll. *Gemmatis fibulis, & aureis viſus eſt.* E diuerſo Adrianus ex Spartiano ſine auro ipſe Baltheũ ſumpſit, ſine Gemmis fibulas ſtrinxit. Et in Gallieno Trebell. Pollio, *Cum Chlamyde purpurea, gemmatiſq. Fibulis, & aureis Romæ viſus eſt.*

Fibulæ aureæ, & Gemmeæ originem ex Veterum ſacris proceſſiſſe, ſatis probabile eſt, nempè ſuperno Sacerdoti Dilecti Populi tali magnificentia ſub Myſterii velo adornatã imperabat Dominus, quod Reges deinde fuiſſe imitatos, penes quos diu Sacrorum Ius manſit, ac poſteà Imperatores, ac Primates, donec tandem creſcente in dies luxu ſingularis Fibularum vſus in C communem tranſiret.

Etiam Mortalium primi Fibula, ſiue ſpina ſibi veſtes adſtrinxerunt. Vt de Veterum Germanorum moribus diſſerens Tacitus. *Tegumen omnibus Sagum Fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum.*

De Forma. Hiſce de materia præmiſſis Fibulæ formam nouiſſe magis ad rem erit: ex ijs aliquæ circulares, ſiue annulares erant omnes varijs quidem icunculis diſtinctæ, vnica tamen fermè figura ad arcum accedentes: Conſpiciuntur etiam forma quadrangulæ, Equi, Hinnuli, Auis, Delphini, Cochleæ, & Anguium ſpecie; vt in delineatio-

ne

FIBVLAE IN MVSEO AVCTORIS

A ne à me hic appoſita.

Vnus tamen omnium vſus, idemque vtendi modus fuit: veram huiuſmodi Fibulæ fabricam, ſic expreſſit Pã-cirolus. *Inferius, & externa parte grandiorem habebat Acum cum æreo, aut aureo filo, quo efficiebatur, vt illa abſque vlla difficultate quaſi fluctuans vagaretur, ipſius præſertim cuſpide in Canalicula, quæ in altera Fibulæ parte erat; impreſſa*. Et Iulius Scaliger exerc. 329. De Fibula tractans, eam ſolius Acus nomine exprimere videtur, dum ait. *Talis acus ærea, vel aurea, quæ in annulo tranſuerſa tranſadigit corrigiam ad cincturas*, Videre eſt etiã inter cæteras meas Fibulas hic delineatas, Acus, B cui annexa eſt Columba ad ornatum, vt inſeruiat ad veſtes, ſeu ſimilia ſubnectenda: Neq. ſanè abſonum erat, a Veteribus variã Fibulæ ſpeciem formari, modo rectus ei vſus conſtaret; non minus formæ magnitudinem immutantes, quam fortunæ conditio, materiæ pretium, aut ingenii ſolertia figuras. Vt ex Iconibus hic in aperto eſt.

Fibula Gymnaſtica.

Eſt quoq. aliud genus Fibulæ, quã Gymnaſticã appellant Cantoribus, & Comœdis præcipuè inſeruiens: Hæc ſiquidem ponitur pro Circulo æneo, quo adoleſcentulorum virilia ſolent coërceri conſeruandæ vocis gratia, quæ ex Veneris vſu debilior reddi ſolet, & aſpe-C rior. Corn. Celſus De Re Medica. lib. 7. cap. 25. ait. *Infibulare, quoque adoleſcentulos, interdum vocis, interdum valetudinis cauſa, quidam cenſuerunt; Eiuſque hæc ratio eſt: Cutis, quæ ſuper glandem eſt, extenditur, notaturque vtrinque a lateribus atramento, qua perforetur, deinde remittitur*. Et paulopoſt. *Tum, qua Notæ ſunt, cuti, Acu filum ducente tranſuitur, eiuſque fili capita inter ſe deligantur, quotidieque id mouetur, donec circa foramina cicatriculæ fiant; Vbi hæ confirmatæ exempto filo Fibula inditur, quæ quò leuior, eò melior eſt. Sed hoc quidem ſæpius inter ſuperuacua, quam neceſſaria eſt* Hinc Martialis lib. Epigram. 8. ſic ait.

Me-

Menophili penem tam grandis fibula veſtit; A
Vt ſit Comœdis omnibus vna ſatis.

Et Iuuenalis Satyr. 6.

Soluitur his magno Comœdi fibula. ſunt quæ
Chryſogonum cantare vetent.

Porro Athletas etiam in Palæſtra pugnantes fibulam vſurpaſſe oſtendit Martialis lib. 7. Epigr. 81.

Cœterum quæ fuerit materia, & forma fibulæ huic operi deſtinatæ, Celſus ſupra dictus Metallicā fuiſſe ait. *Quo leuior, eo melior.* Et Martialis lib. 9. Epigr. 28.

Iam Pedagogo liberatus, & cuius
Refibulauit turgidum faber Penem.

Circulum quidem hanc fuiſſe æneum arbitrati ſunt plerique, vt ſuggeſſiſſe videtur vetus Interpres ad illud Iuuenalis Satyr. 6. B

Nullius Fibula durat
Vocem vendentis Prætoribus.

Fibulam dicit Circellos, quos Tragœdi, ſiue Comœdi in pene habent, & hæc forma Circularis huic vſui concinnior videtur fuiſſe: Siquidem Annulum tenuiſſimum, argēteum, aureum, ſiue æneum intelligit, item verſatilem, nō ponderoſum: Acceſſiſſe præterea velandis inguinibus thecam quamdam, vel eius vice Alutam, ideſt Pellem tenuem, ac mollem ex Martiale lib. 7. Epigr. 34.

Inguina ſuccinctus nigra ſtat ſeruus aluta. C

Et Amiculum hoc ſolis virilibus deſtinatum ſatis explicat Iſidorus, qui Gymnaſium ex eo dictum refert, quod Iuuenes nudi exercerentur in Campo, vbi ſola pudenda operiebantur cinctu, ſiue lata Zona, quæ inde Campeſtris dicebatur, vt ex Thucididis teſtimonio lib. 1. *Olim in Olympiaco certamine athletæ ſubligacula circumverenda habentes, pugnabant.* Et Mox. *Apud Barbaros, & Aſianos præmia pugilibus, ac luctatoribus proponuntur, & hi ſubligaculis in certamine vtuntur.* Et Tullius lib. 1. offic. *Scœnicorum quidem mos tantam habet vetere diſciplina verecundiam, vt in Scœnam ſine ſubligaculo prodeat*

deat nemo. Et ex hoc indumento, ſeu ſubligaculo intelligitur Martialis lib. 7. Epigram.

Dum ludit media, Populo ſpectante Paleſtra
Delapſa eſt miſero Fibula, Verpus erat.

Locus certè obſcurus, ſi ad Celſi Infibulationem examinetur; etenim cum a Fabro refibulari conſueuerat, ab alio demi fibula non poterat, niſi ponderis vi pelle attrita: vt conſiderauit Ioſephus Scaliger.

Ioannes Britannicus in ſuis ad Iuuenalem Commentariis Satyr. 6. refert, quod prædicto indumento vtebãtur non ſolum ad inguina tegenda, ſed etiam vt libidinem cõprimerent. Admittens præterea ad hoc alteram B Fibulæ ſpeciem, nempè tenuiſſimum filum, ſiue æneum, ſiue argenteum, quod præputio ab vtroque latere ſuper glandem perforato addebatur.

Cœterum diuerſitate notabilis eſt apud Strabonem Geogr. lib. 17. Infibulationis modus, quem ille de quorumdam Aethyopum mulieribus ita protulit. *Armant etiam mulieres, quarum pleræque oris labium æneo circulo traiectum habent*. Eam conſuetudinem hodie ad nares traductam habemus ex plurimis Itinerariis. Et Odoardus Barboſa tom. 1. Itinerar. Turc. lib. 1. cap. 2. refert in Regno Narſica Mulierum naſo inauris more Vnionem, vel Pyropum perforatum pendere: Viris inter C Braſilicæ incolas hoc etiam in labro inferiori vſitatum ex Purchaſij Itinerario lib. 12. cap. 16. & 20. Vetuſtiſſimam hanc fuiſſe rationem, quoq. conſtat ex Sacris litteris Prouerb. cap. 11. *Circulus aureus in naribus ſuis mulier pulchra, & fatua*, Et hæc de Fibulis dicta ſufficiãt de quibus etiam plurima ſcripſit Eruditiſſimus Ioannes Rhodius in Diſſertatione De Acia, cui hæc iam dicta maximè aſcribo.

De

 A

De Pileo apud Romanos Cap. X X.

B

CVM Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Dominus Franciſcus Vitellius Vrbinas Archiepiſcopus ex ſua Veneta Legatione attuliſſet Romam Congeriem antiquorum Numiſmatum, quorum eſt ipſe peritiſſimus & inter cœtera præbuiſſet mihi ſupra hic delineatum numiſma de Fœmina exhibente manu dextera Pileum ſub Galba Imperatore.

Cumque incidiſſet ſermo inter nos de eo, decretum eſt fuiſſe illud Symbolum manumiſſionis, ſeu Libertatis conſtitutæ: Pileus etenim, quandoque pro Libertate vſurpatur, & apud Romanarum rerum Scriptores Seruos ad Pileum vocatos legimus, hoc eſt ad Libertatem. Cuius teſtis eſt Liuius lib. 24. *Poſtero die Serui ad Pileũ vocati, & Carcere vincti emiſſi*. Sueton. in Tiber. *Seruiſque ad Pileum fruſtra vocatis in Siciliam profugit*. & ad rem noſtram maximè facit Emblema 150. Andreæ Alciati De Liberata Republica à Bruto, Caſſio, & cæteris coniuratis occiſo in Senatu Iulio Cæſare; ii ceu libertate Populo reſtituta fabricari Numiſma voluerunt, in quo ſculpti erant duo Pugiones adiecto Pileo: Pugio C

cædem

A cædem patratam omnino ſignificabat, Pileus vero Libertatem Dio. lib. 47.

Accipiebant Serui Pileum raſo capite, cum manumittebantur. Plaut. in Amphitr. *Vt ego hodie raſo capite caluus accipiam Pileum*. Cœlius Sabinus I. C. Pileati, & raſo capite erant, qui manumittebantur. Scribit Aurelius Victor. *Mortuo Nerone ſic cūctas Prouincias, omnemque Romam exultaſſe, vt Plebs induta Pileis manumiſſionum, tamquam ſæuo exempta Dominio, triumpharet*. Et Plutarch. in Flam. *Et alij Pileati ſequebantur triumphum*.

Habeo apud me aliud Numiſma ſupra effigiatum a B præcedenti non multum abſimile, ſed tempore ſatis recens, quod retuli ex Batauia; ab eiſdemque Incolis de eorum prætenſa Libertate vanè exultantibus, in quo Pileum eſt excuſſum adiecto Verbo LIBERTAS.

De Pileo apud Romanos.

Eſt quoque non incurioſa altera quæſtio, quam excitat Lypſius de Amphiteatr. cap. 19. Fuerint ne Pileo vſi Romani? & quo tempore?

Caput opertum, & ſine tegmine haberi ſolitum non a Romanis ſolum olim, ſed & Veteribus Græcis, Germanis, & Gallis reperio. De Græcis apud Homerum Non Cauſiæ, non Pilei vſquam mentio, ab eodemque ritu eos abſtinuiſſe refert eiuſdē Interpres. Quin Hora- C tius in Vita Hippocratis anxius, cur Imago eius Pileata cernatur, idque alii ad Peregrinationes, alii ad alias cauſas, quas vide, retulere. At de Germanis, cirros eorum, nodoſque commemorat Tacitus de moribus Germa: tegmina nuſquam. Imò de Sueuis clarè ſatis oſtēdit, pugnaſſe eos capite aperto, crinibus religatis in altitudinem quamdam, & terrorem: Gallos comatos dicimus ea parte intectos, & pleraſque imò Europæ Gentes, demum apud Parthos, vt nouum, Pileum Martialis inuenit.

Fruſtra blanditiæ venitis ad me:
Ad Parthos procul ite Pileatos.

Videmus quoque nos hic Romæ in Traiani Columna A
Scalptos eſſe Dacos Pileatos.

Sed de Romanis certius hoc nobis eſt: Primum Nummi omnes, vetereſque Statuæ (in quibus cultus, & habitus priſcus) ſine tegmine ſemper. Quibus concordant Scriptores, Suetonius etenim de Iulio Cæſare refert. *Ex omnibus honoribus illi decretis, non alium libentius, aut crebrius vſurpaſſe ait, quam ius Laureæ Coronæ perpetuò geſtandæ, idque ad Caluitium celandum.* Quæ certè aptior, & fidelior ad diſſimulandum Pileus fuiſſet.

Fuere tamen Tempora quædam, & homines, quibus Ius, & vſus caput tegendi fuit. Tempora, quinque *Sacra, Ludi, Saturnalia, Peregrinatio, Militia.* B

Nam Romanos dum ſacrificabant, capite fuiſſe velato, idque priſco quodam ritu. Vt eſt videre in Numiſmatibus, & Marmoribus antiquis, & ex auctoribus.

In Ludis item Pileatos fuiſſe Romanos ex Martiali.

In Pompeiano tectus ſpectabo theatro;
Nam Populo ventus vela negare ſolet.

Vopiſcus in Carino. vbi Iunium Meſſallam, eiuſq. effuſionem in Ludis acerbè taxat: *Donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri canuſini.*

Saturnalibus etiam, per quos liberrimæ Vitæ dies, Pileus admiſſus, ſignum nempè Libertatis. Martialis.

Permittis puto Pileata Roma. Idem. C
Dumque decent noſtrum pilea ſumpta Iouem.

Sed & Peregrinatio quoque Petaſum ſumpſit contra pluuiam, æſtus, & ventos. Cicero in Epiſtolis deſcribens Tabellarios iturientes. *Petaſatos eos venire, & Comites expectare ad Portam.* Sueton. de Aug. *Solis hiberni, quidem patiens, domi quoque non niſi petaſatus ſub dio ſpatiabantur.* Demum nec Militia Pileo exempta, *Vſque ad præſentem ætatem conſuetudo permanſit, vt omnes milites Pileis, quos Pannonicos vocant, ne Pellibus vterentur.* Veget.

Fuere quoque Homines, qui Pileo vtebantur: Liberti.

A ti noua Libertate donati erant Pileati, vt diximus ſup.
De Aegris hoc item licuit. Ouidius.

Arguat & macies animum, nec turpe putaris
Pileolum nitidis impoſuiſſe Comis.

Sed & Senibus etiam Pileum tribuerunt. Vt refert Nicephorus Gregoras eum morem cum Romano Imperio etiam Byzantium translatũ lib. 10. in fin. *De capitis tegmine, mos erat apud ſuperiores Principes, vt ætate prouectiores Aulici Pileis vterentur, ſerico tectis, Iuniores autem prorſus nudis eſſent capitibus.*

Demum & Conuiuæ fuiſſe videntur Pileati. Horatius. *Vt cum Pileolo ſoleas Conuiua tribulis.*

B Sed hunc habitum conuiualem de Pileo, & ſoleis non habemus penes alios authores: Vnde magis credendum Pileornm vſum in Balneis fuiſſe; a quibus cum exirent, eoſdem aliquando retinuiſſe etiam in Menſa.

Qui Mos Romanorum in Deferēdo Honores

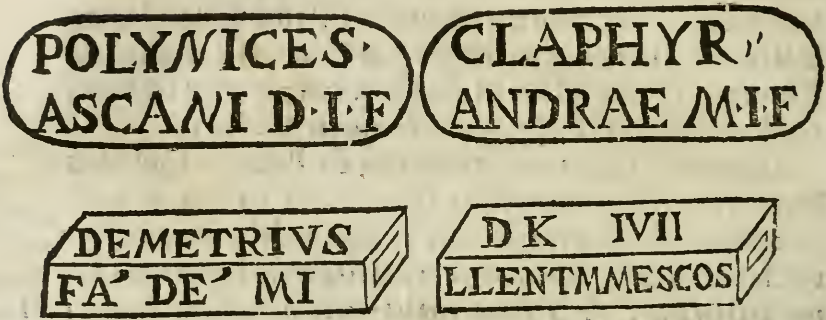
Supereſt demum tertia quæſtio de Pileo. Qui mos Romanus de honore verſus Digniorem in capite aperiendo, an id ſemper apertum? Quam ſoluit clarè Plutarchus in quæſt. *Romani, ſi cui obuiam facti ſunt, cui honor habendus, & ſi forte caput veſte iniecta tectum habeant, id reuelant.* Hinc capitis tectio, & aperitio Romæ; Laciniam quippe togæ in caput ſæpe reiciebant contra ventum, aut æſtum, eamque detrahebant in honorati
C alicuius occurſu. Plutarc. idem in Gracchis. *Laciniam togæ reiciens in caput.* Interdum capite incedebant palliolato, ſed ægroti, & delicati non abſque ſuſpicione luxus. Seneca de Mœcenate. *Hunc eſſe, qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, vt Pallio velaretur caput.* Et Petronius de molliſſimo Trimalcione. *Pallio coccino abraſũ incluſerat Caput.* Sueton. in Claud. cap. 11. *Ob valetudinem, gladiatorio munere nouo more Palliolatus præſedit.* Et Quintilian. *Palliolum ſicut faſcias, & focalia, ſola excuſare poteſt valetudo.*

Caput aperuiſſe Romanos in honore habendo ex Sa-

luſtio. *Sullam in victoria Dictatorem, equo deſcendere; Pompeio vni adſurgere de ſella, caput aperire ſolitum.* A
Item Seneca. *Si Conſulem videro, aut Prætorem, omnia, quibus honor ſolet haberi, faciam, equo deſiliam, caput aperiam.* Loquuntur quippe prædicti de Militia, aut Peregrinatione, ſeu quia de capite reiciebant Laciniam togæ ad honorem Dignioris. Et hæc ſatis.

De Teſſeris. Cap. XXI.

B

CVM ego duas Teſſeras habeam inter ſe cohærentes, quas amicitiæ, ſeu Hoſpitalitatis nominant; in parte Inferiori earumdem verba notantur, prout eſt videre hic in delineatione. C

Fuit antiqui moris, Teſſerã Hoſpitalẽ dari Hoſpitibus dimidiatam, in qua communi conſenſu Symbolũ quoddam ſculpebant, quæ quidem teſtimonium erat contractæ amicitiæ; Et hanc quicumque attuliſſet ad Hoſpitẽ, continuo agnoſci poſſet, & Hoſpitio accipi, tamquam Amicus, & verus Hoſpes: Hoc autem Ius neceſſitudinis ad poſteros tranſibat quaſi Iure quodam Hæreditario, vt ſignificauit Homer. lib. 6. Iliad. loquens de Diomede, & Glauco; propterea Teſſeram Hoſpitalem diligentèr aſſeruabant. Plaut. in Poen. Act. 5. Scoen. 2.

A. Ego

A A. *Ego ſum ipſus, quē tu quæris.* P. *Hem quod ego audio?*
A. *Antidamæ gnatum me eſſe.* P. *Si ita eſt, teſſeram*
Conferre ſi vis Hoſpitalem, eccam attuli.

Teſſeram Hoſpitalem confregiſſe dicebant, qui Ius Hoſpitii violarat. Hoc eſt, vt ait Eraſm. qui ſibi reditum in domum al. quam præcluſerat. Plaut. in Ciſtell. *Hic apud nos Alceſimarche confregiſti Teſſeram.* Infames vero habebantur teſte Tullio orat. vlt. in Verrē, qui huiuſmodi amicitiam violabant, niſi prius illi renunciaſſent, ſicut T. Liuius lib. 5. Belli Punic. ſecund. ait, B*adium Ciuem Campaniæ renunciaſſe huiuſmodi Amicitiæ contractæ cum Q. Criſpino Romano, priuſquam pugnaret*
B *contra eum.* Hæc autem fuit Conſuetudo Græcorum, & Romanorum, de qua Scriptores Græci, & Latini meminerunt.

De huiuſmodi Teſſeris cum eſſet mihi ſermo cum eruditiſſimo D. P. Ioſepho Meronio attulit ille locum ſingularem, quem hic appoſui.

Ioannes Alba Cartuſianus in ſuis ſelectis ſacræ ſcripturæ Centuria 73. inquit, quod ad eam Teſſerarum conſuetudinem reſpexiſſe videtur Chriſtus R.N. & forſan ea tranſierat ad Iudæos, præcipiens diſcipulis Lucæ 9. & Matthæi 10. Ne in prædicatione Euangelii deferant virgam, ſiue Teſſeram eiuſmodi. Ac ſi dicat. Nō
C ob amicitiam iure humano contractam; volo vos percipere victui neceſſaria, nolo, vt exigatis hoſpitium, vel victum propter Teſſeram, cui hæc ex conſuetudine, & iure quodam debentur. Non ergo feratis virgam, ſiue Teſſeram in via prædicationis; ſed hoſpitium, & victus dentur vobis propter Me, & Euangelium, propter laborem, & operam; Dignus eſt enim operarius mercede ſua: ſi enim ſeminetis hominibus ſpiritualia, quid mirum, ſi eorū carnalia, ideſt temporalia metatis? Nec repugnat, quod idem Saluator N. apud Marcum cap. 6. præcipiat diſcipulis, Ne quid tollant in Via niſi Virgam non Peram, non Panem, &c. Quoniam in hoc alio loco

pro Virga non teſſera, ſed intelligitur baculus, quo pedites niti ſolent. ex prædicto Alba Cartuſiano in dicta Centuria ſua 73. A

De Ritu Nuptiarum. Cap. XXII.

Stipulatio

FVIT mos priſcis temporibus, vt qui vxorem ducturus eſſet, eam in matrimonium datum iri ſtipularetur, qui contractus ſtipulationum, ſponſionumque dicebatur ſponſalia, vt ex Seruio Sulpitio, Neratio, & aliis refert Gellius lib. 4. Noct. attic. cap. 4. quod & Vlpianus in l. 2. & 3. D. de Sponſal. l. Sponſio D. de Verborum ſignif. & ex Plauto in Aulularia. Megadorum ab Euclione filiam ſtipulantem facit. *M. Quid nunc etiam mihi deſpondes filiam E. illis legibus, cum illa dote, quam tibi dixi. M. Sponden. ergo. E. Spondeo.* In Trinummo quoque Lyſiteles, à Charmide, ità ſtipulatur, *Sponden ergo tuam gnatam vxorem mihi? Ch. Spondeo, & mille auri Philippum dotis.* B

Conſenſus

Ad conſtituenda ſponſalia nudus conſenſus ſufficiebat; cumque & abſenti per Nuntium, ſeu per Epiſtolã deſponderetur l. ſufficit l. in Sponſalibus D. de Sponſal. In tabulas tamen Sponſalitiæ conuentiones referebantur. Tertul. lib. de Virg. Veland. *Hæ ſunt tabellæ priores naturalium Sponſaliorum, & nuptiarum.* Quæ tabulæ ſignatoriis eorum, qui interfuerant, annulis obſignabantur; Vnde Iuuenalis de nuptiis contrahendis ait: *Veniet cum ſignatoribus auſpex.* Apuleius Apolog. 11. *Habes, cur tabulæ nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido ſint, ſed in Villa Vrbana conſignatæ.* C

Arrhæ, ſeu Annulus.

Arrhæ à Sponſo Sponſæ dabantur, vt in l. ſi quis officium. D. de Ritu nupt. cum ſimilibus. Quia & Annulus Sponſæ pignoris loco mittebatur, quem Pronubum

Tertull.

A Tertull. lib. de Cultu fœmin. vocat. *Aurum nulla præter vno digitò, quē Sponſus oppignoraſſet pronubo Annulo.* Dabatur Annulus ex Iſidor. lib. 2. de Diuin. offic. cap. 15. vel propter mutuæ dilectionis ſignum; vel vt eodem pignore eorum corda nuda iungantur: ferreum verò Annulum, eumque ſine gēma ſponſæ mitti ſua ætate refert Plinius lib. 33. cap. 1. & de his vide, quæ latè diximus in Capitulo De Annulo.

Cæterum qua ætate ſponſalia contrahi olim poterāt ex Modeſtino l. in Sponſalibus D. de Ritu nupt. quamuis ætas contrahentium definita non ſit; tamen Sponſalia effici poſſunt, ſi modo id fieri ab vtraque perſona intelligitur, ideſt ſi non ſint minores, quam ſeptem annorum. *Aetas*

B

Poſt contrahētium pubertatem ſæpè iuſtæ, ac neceſſariæ cauſæ non ſolum annum, vel biennium, ſed etiam triennium, & quatriennium, & vlterius trahunt Sponſalia; nempè eorumdem valetudo, vel mortes Parentum aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex neceſſitate fiunt.

Sponſalibus factis conſequens erat nuptiis diem dici, nec temerè, aut quolibet die nubebant, ſed in ea re non leuem menſium, ac dierum delectum habebant; nouarum certè calendarum poſteros omnes dies à nuptiis habitos alienos. Sex. Pomp. lib. 12. ſcribit. Menſis item Maius ex Plutarcho nuptijs infauſtus habebatur, vt ex Ouid. 5. Faſt. *die indictio*

C

Nec vidua tædis eadem, nec virginis aptæ
Tempora, quæ nupſit, nec diuturna fuit,
Hac quoque de cauſa, ſi te prouerbia tangunt
Menſe malas Maio nubere vulgus ait.

Dies etiam alios, qui contrahendis nuptiis vitabantur, refert Macrobius lib. 1. cap. 15. & Ouidius 2. faſtorum, Indicat Cicero lib. 11. Epiſt. ad Q. fratrem Epiſt. 11. Pomp. nuptias pridie Idus febr. celebratas infauſto, & ominoſo die. Sed & Saliorum diebus feſtis abſtinendū

àn

à nuptiis idem Ouidius ſuadet 3. faſt. A

Nubere ſi qua voles, quamuis properabitis ambo
Differ, habent paruæ commoda magna moræ.

Contra coniugio aptiſſimum eſſe id tempus, quod Idus Iunias ſequitur. Ouidius lib. 6. faſt.

Hanc ego cum vellem genero dare tempora tędis
Apta requirebam, quæque cauenda forent:
Tunc mihi poſt ſacras monſtratur Iunius idus
Vtilis, & nuptis, vtilis eſſe viris.

Tribus generibus vxores quæſitæ.

In cõtrahendis matrimoniis tribus generibus Vxores quæſitas Vſu, Farre, Coemptione: Arnob. lib. 4. aduerſus Gentes ait. *Vxores Dii habent, atq. in coniugalia fœdera veniunt conditionibus antè quæſitis, vſu, farre, & coemptione genialis lectuli ſacramenta conducunt.* Atque in propoſito de farris vſu inquit Plinius lib. 18. cap. 3. *Quin & in ſacris nihil religioſius confarrationis vinculo erat, nouęque nuptæ farrum præferebant*, & Apuleius lib. 10. de Aſino. *matrimonium confarreare* dixit. B

De Ritu Coemptionis, Boetius lib. 11. Comment. ad Topica Ciceronis ſic ait; *Coemptio certis ſolemnitatibus peragebatur: & ſeſe in coemendo inuicem interrogabant: Vir ità, an ſibi mulier materfam. eſſe vellet? illa reſpondebat velle; item mulier interrogabat. An vir ſibi Paterfam. eſſe vellet? ille reſpondebat velle: Itaque mulier in viri cõueniebat manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem, & erat mulier Materfam. Viro loco filiæ.* Cui interpretationi accedit Iſidorus lib. 5. Etymolog. Gellius lib. 18 cap. 6. vnde non mirum. *Nuptias* à Modeſtino *Diuini, & humani Iuris coniunctionem.* definiri, l. 1. D. de Ritu nupt. & à Gordiano in l. aduerſus, C. de crim. expil. hæred. *Vxorem rei Diuinæ, & humanæ ſociam appellari.* C

Cæterum de Vxorum vſu quærendarum, videtur formam indicaſſe Cicero, dum Flacci partes tuetur.

Vſu partas, ac quæſitas Vxores eas fuiſſe, quæ matrimonii cauſa in domum abſque coemptionis ſolemnibus

deductæ,

A deducta, toto vertente anno cum viro adfuiſſent; quæ poſt id temporis ex 12. tab. in manu, mancipioque viri fuerint, quaſi vſu, ideſt poſſeſſione viro mancipatæ: vsũ enim pro poſſeſſione veteres dicebanr, atque legitimum fuiſſe modum adipiſcendorum dominorum, & præter Iuris ciuilis auctores, teſtis eſt Horatius.

Si proprium eſt; quod quis libra mercatur, & ære,
Quædam ſi credis conſultis mancipat vſus.

& ſicuti res mobiles anno poſſeſſę poſſeſſoris fiebant; ità mulierem, quæ cum Viro vna matrimonii cauſa anno integro morata eſſet, ei vxorem cum re, & effectu partam, conciliatamque fuiſſe ſuſpicari poſſumus, dummodò talis annui vſus trinoctio perfecto à viro Vxor non abnoctauerit, quia tunc ex lege 12. tab. interrumpebatur vſus. teferunt Macrobius, & Aul. Gellius: Ex earum verò mulierum, quæ vel in matrimonio, vel in concubinatu promiſcuè haberi poterant, ex deſtinatione animi eorum, qui eas habebant, pendebat.

Nuptiæ antiquitus nonniſi captatis prius Auguriis fiebant; Sic Tacitus de nuptiis Meſſalimæ lib. 11. & de Neronis cũ Pythagora coniugio lib. 15. agens vtrobiq. auſpicum adhibitorũ, meminit Cicero pro Cluentio *Nubit Genero Socrus nullis auſpicibus, nullis auctoribus, funeſtis omnibus.* Lucanus lib. 11. Bello Pharſali. *De Auguriis*

C *Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui,*
Iunguntur taciti, contentique auſpice Bruto.

Symmachus, lib. 11. Epiſt. *Sororem Pompeiam olim viro maturam te auſpice in manus optat accipere.* Seneca in Troade act. 4. Scen. 1.

Quicumq. hymen funeſtus, illætabilis,
Lamenta, cædes, ſanguinem, gemitus habet;
Eſt auſpice Helena dignus.

& latè ad Roſinum Paralipomena lib. 5 cap. 37.

His expoſitis ad nouæ nuptæ veſtitum, ornatũq. trãſeamus: Ac vt à vertice incipiã, ſenis crinibus ornari ſolitum ſcribunt, ſicuti Veſtales Virgines ornabantur ex *De ornatu ſponſæ*

Sexto Pompeio. Cœlibari præterea haſta, quæ in corpore Gladiatorio ſtetiſſet, nubentis caput eodem auctore comebatur; vel quia Matronæ in Iunonis Caritis tutela eſſent; vel vt fortes viros ominarentur, & alia huiuſmodi, refert Plutarchus in Romulo, & de tali more Ouid. 2. faſtorum. A

Hæc tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
Comat virgineas haſta recurua comas.

Arnobius lib. II. aduerſ. Gentes inquit. *Cum in matrimonio conuenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis, nubentium crinem celibari haſta mulcetis.* Corona deinde redimiri nouæ nuptæ conſueuerāt. Tertull. de Corona militim. *Coronant & nuptiæ Spōſos.* B
Catull. de nuptiis Iulii, & Manlii.

Cinge tempora floribus
Suaue olentis amaraci.

& Lucanus de nubente. *Turritaque premens frontem matrona Corona*, Texta Tunica nouæ nuptæ induebantur Plin. lib. 18. cap. 48. ait. *Quod quidem ex felici textricis conuigio in vſum veniſſe non dubito, cuius memoriā boni ominis causā nuptialibus ritibus nouas nuptas vſurpaſſe conſtat.* Cingulo inſuper nupta cingebatur, quod vir in lecto ſoluebat, factum id ex lana ouis. Sex. Pomp. Scribit. quaſi vt vir ſuus ſecum vinctus, cinctuſq; eſſet. Circulum id Herculano nodo iunctū, vir ominis gratia C
ſoluebat, vt ſic ipſe felix in ſuſcipiendis liberis eſſet, ſicut Hercules fuit, qui 70. liberos reliquit. Indè Catull. in nuptiis Iulii, & Manlii.

Te ſuis tremulus parens
Inuocat; tibi Virgines
Zonula ſoluunt ſinus.

& idem ad Ianuam ait, *Quod Zonam poſſet ſoluere Virginem*, & Ouid. in Epiſt. Phyllidis ad Demophoontem.

Cui mea Virginitas auibus libata ſiniſtris,
Caſtaq. fallaci Zona reuincta manu.

Ab hac verò Cingulorum replicatione Iunoni, quæ

coniugalibus

A coniugalibus fœderibus pręeſſe credebatur, Cinxiæ cognomen inditum fuit, vt ex Sext. Pomp. & Arnobius 2. aduerſus Gentes ait, *Cingulorum Cinxia replicationi*, vnde ètiam Virg. 4. Aeneid. *Iunoni antè omnes, cui vincla iugalia curæ*, & Statius in Siluis. *Dat Iuno verenda Vincula, & inſigni geminat concordia tæda*. Iunoni quoque nubentes ſacra facientes fel. cum reliquis victimarũ extis non porrigebant, ſed demptum, & diuulſum abiiciebant; myſticè ſignificantes omnem bilem, & amaritudinem à nuptiis abeſſe oportere, ex Plutarcho refert Brixonius de Ritu nupt. Plutarchus quoque, & Macrob. 1 I. Satur. cap. 12. volunt Iunium menſem propitium con-

B trahendis nuptiis, vt diximus hunc à Iunone denominari, quod etiam refert Beda lib. de ratione temporum, Cenſorinus in lib. de die natali cap. 18.

Iugum contrahentibus matrimonium imponi conſueuerat Seruius, & Iſidorus commemorant, vt etiam Plautus ex Curcullione. *Iam ne ea fert Iugum?* quemadmodum etiam Horatius. *nondum ſubacta ferre iugum valet ceruice*.

Velo obnubi ſolita noua nupta, cum ad virum deduceretur Tertull. de Virgin. veland. ait. *At qui etiam velatæ ad virum deducuntur:* vndè nuptiarum nomen ductum eſſe, omnium Gramaticorum fert opinio: nubere

C enim, & obnubere Priſcis velare, & operire ſignificabat, vt Sext. Pomp. Nonius Marcelius, & alii notant. Quo in ſignificatu Arnob. lib. 3. aduerſus Gentes, hoc verbo vſus eſt, inquiens Quod aqua nubat terram, appellatus cognominatuſque eſt. Neptunus: Velum autem id, quo Nuptæ caput operiebatur, flammeum vocabatur. Martial. 11. Epigram.

> *Flammea texantur Sponſæ: iam Virgo parata eſt,*
> *Tondebit pueros iam noua nupta tuos.*

et idem lib. 12. *Præluxere faces, velarunt flammea vultus*. S. Ambroſ. in lib. de Viduis. *Suaſimus, vt veſtem mutares, non vt flammeum ſumeres; vt à Sepulchro rece-*

deres; non vt thalamum præparares. A

De ritu traductione ſponſæ

Expoſuimus, quo cultu, & ornatu noua nupta ad virũ procederet; videbimus nunc de Pompæ apparatu, ac Ritu traductionis. In Viri igitur domum, tamquam in coiugis manſionem, ad domicilium nuptæ traducebantur. Plautus in Aulularia. *E. Quod ſempiternum tibi ſalutare ſit procreandis liberis. M. Ita Dij ſaxint. Volo te domum vxorem ducere*, & in Trinummo. *Numquid cauſa eſt, quin vxorem cras domum ducas?* Item vnam poſt matrimonium Viri, & Vxoris domum dici. Plutarchus lib. 4. Sympoſiacon. cap. 3. & eſt text. in l. 1. §. ſi vir. D. ad ſenat. ſylleian. Enimuerò deductio hæc antiquitus nonniſi noctu fiebat Sext. Pomp. lib. 14 & Val. Max. lib. 1. cap. 5. ibi. *more priſco noctu connubia nuptialia petit.* & Tacitus lib. 11. à Nerone cum Pythagora confectas nuptias referens ait. *& interdiù in viro nubente ſpectata, quæ etiam in fæmina nox operit*, & Catullus in Epitalamio. B

Veſper adeſt, iuuenes conſurgite, veſper olympo:
Surgere iam tempus, iam pingues linquere menſas,
Iam veniet virgo, iam dicetur hymenæus.

Pueri verò tres Patrimi nubentem deducebant ex Sext. Pomp. in verbo. Patrimi, quorum vnus facem præferebat, reliqui duo nubentem tenebant.

Fax porrò, quæ præferebatur ex ſpina alba fiebat, vt idem Pomp. ſcribit, ideoque Catullus de Nuptiis Iuliæ, & Manlii. C

Pelle humum pedibus, manu
Spineam quate tædam.

Hinc Plinius, *Spineam nuptiarum facibus auſpicatiſſimã.* ait: Non deſunt, qui velint nuptiales faces ex Pinu conſici ſolitas, vt apud Catullum, *Pineam quatè tedam*, & Ouidius lib 2. faſtor. Suadet à coniugio per aliquot dies abſtinendum.

Dum tamen hæc fient, viduæ ceſſate puellæ;
Expectet puros pinea tæda dies.

& D.

A & D. Ambroſius de huiuſmodi facibus in lib. de Viduis ait. *Vel cum accẽſis funalibus mox ducitur, non ne Pompæ funebris exequias magis putat, quam thalamum præparari.* Prætereà in altum tolli nubentes priſcis temporibus conſueuiſſe, vt ex Optato Meleuitano lib. 6. contra Donatiſtas; tradit etiam Briſſonius de Ritu nupt. ex Apuleio Polluce, Syneſio, & Suida, Ac etiam apud Pœnos, Grecos, & Aegyptios vſu receptum fuiſſe, vt nubentes ſellæ inſidentes, curruque ſublimes vectæ à Patris domo in mariti domicilium transferretur, quamuis apud Romanos ſolum à Pueris manu ductam nubentẽ, ex Sext. Pomp. vidimus.

B Comitabatur prætereà nubentes Colus compta cum fuſo, & ſtamine ex Plutarcho, & ex Plinio lib. 8. cap. 48.

Vtenſilia item mulieris, & quæ in vſu, & miniſterio eius erant per puerum impuberem in vaſe operto geſtari conſueuerant: Puer Camillus; Vas ipſum cumerum proprio nomine vocabatur: Varro lib. 6. de ling. latin. Cumerum vocabant antiqui Vas quoddam, quod opertum in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis vtenſilia; Quo verò ad Camilli vocem, ſicuti & Flaminium, Puerum dictum ingenuum Patrimum, & matrimum, qui flamini Diali ad Sacrificia miniſtrabat. Ita ex Sexto Põpeio, ac etiam ex Macrob. lib 3. cap. 9.

C Quin etiam Aſſes tres ad maritum nubentes deferebant, vt apud Nonium Marcellum, Varro ſcribit, vbi de illorum ſignificatu.

Fores ædium mariti floribus, & frondibus ornari conſuerunt, vnde Catullus de nuptiis Pelei.

Veſtibulum vt molli velatum fronde vireret.

Claudianus de raptu Proſerpinæ, lib. 2. ea excepta in thalamos Plutonis ait: *Pars aulæa tenent alij, prætexere ramis limina:* Lauro quippe Poſtes ornare, tàm in publicis, quam priuatis gaudijs moris erat. Tertullian. in Apolog. cap. 35. *Cur die læto non laureis poſtes obumbramus*? Plinius lib. 15. cap, vltimo; *Laurus triumphis propriè.*

propriè dicatur, vel gratiſsima domibus, ianitrix Cæſarum, Pontificumque ſola, & domos ornat, & ante limina excubat. Ex hoc more Iuuenalis de muliere ſtatim poſt nuptias diuertente. A

Ornatas paulò ante fores, pendentia liquit
Vela domus, & adhuc virides in limine ramos.

Præ foribus ædium mariti interrogatæ nubentes, quænam eſſent? Caias ſe eſſe reſpondebant ex Plutarcho: fertur enim Caiam Cęciliam Tarquinij Priſci Regis vxorem optimam Lanificam fuiſſe; ideòque nouæ nuptæ ante ianuam mariti ſic interrogatæ reſpōdebant. Quintil. lib. 1. cap. 7. Nam, & Caius, C littera notatur, quæ inuerſa mulierem declarat; quia tam Caias vocitatas eſſe, quam Caios ex nuptialibus ſacris apparet. Poſtes B ianuæ lana tangi à nubentibus, adipeque vngi conſueuerant; Seruius in 4. Aeneid. ait; *moris fuit, vt nubentes puellæ, ſimul ac veniſſent ad limen mariti, poſtes antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent, & ideo vxores dictæ Vnxores*, & refert etiam Iſidor. lib. 9. cap. vltimo.

Sponſa ingrediendo limen domus mariti pedem attollebat; illud enim tangere ominoſum erat, & ideo ſaltu illud tranſgrediebatur: hinc Catullus in Epithalamio.

Transfer omine cum bono C
Limen aureolos pedes,
Raſilemque ſubi forem.

Et hoc in nouis nuptis Religioni habebatur, Plautus. *Senſim ſuper attolle limen pedes noua nupta*. Cauſas ex Serui', & Plutarchi problematis require. Muretus in commentario ad Catullum de nuptijs Iuliæ, & Manlij.

Ingredienti nuptæ Claues dabantur, ex Sexto Pompeio in verbo Clauis, vt ſignificaretur ei rerum omnium domeſticarum, quæ clauibus concludi ſolent, cura, & adminiſtratio demandata.

Ac etiam in pelle lanea noua nupta ſtatuebatur, ex

Sexto

A Sexto Pompeio, quo teſtaretur, ſe lanificij officium viro præſtituram.

Sed etiam aqua, & ignis nuptiarum ſolemnibus adhiberi conſueuerat; vnde Scæuola in l. penult. D. de donat. inter virum, & vxorem: *Die nuptiarum priuſquam ad virum tranſiret, & priuſquam aqua, & igni acciperetur*: quem morem refert quoq. Seru. in 4. Aeneid. vnde poſtea faces prælucebant, & aqua per puerum de fonte petita, qua nubentibus pedes lauari ſolebant. & ex Varrone lib. 4. de ling. latin. ignis, & aqua adhibebantur; vt hæc nupta cum viro communicaret, cum ea ſint cauſa naſcendi, & Halicarnaſſeus lib. 11. huius B inſtituti originem à Romulo deducit, de quo etiam Val. Flaccus lib. 8. Argonat. ait: *Pariterque precati, Incipiunt; ignem Pollux, vndamque iugalem Prætulit.*

In cœna nuptiali, oppiparè, & lautè acceptos conuiuas fuiſſe, Plautus in Curculio, ait: *Tu miles apud me coenabis: hodie fient nuptiæ.* Legibus ſumptuarijs, quibus efferueſcens Romanorum luxuriæ æſtus coercebatur nuptijs aliquid indulſiſſe, lex ſiquidem Iulia, C. Auguſto imperante pro feſtis diebus ducentos æris impendi permiſit, Calendis, Idibus, nonis trecentos: nuptijs autem, Repotiiſ H. S. millies eſſe conceſſit, quemadmodum Gellius lib. 2. cap. 24. refert.

C Maxima populi frequentia, & celeberrimo officio nuptæ deducebantur. ex Suetonio in Caligul. cap. 25. de Liuia Horeſt lla Piſoni nubente; & Quintilianus, declam. 306. *Aſpice illam virginem, quam pater tradidit euntem die celebri comitante populo.*

Tibiam quoq; nuptialibus feſtiuitatibus interueniſſe: Terentius Adelph. *Verum hoc mihi mora eſt Tibicina, & Hymenæum, Turbam, Lampadas, Tibicinas*, & Claudianus in Epitalamio.

Ducant peruigiles carmina tibiæ.

Præterea Talaſſionem in nuptijs Romanorum; non ſecus, atque Hymenæum inclamare conſueuiſſe

ſciendum

ſciendum eſt; Martial. epigramm. 36.lib.1. A

Quid ſi me iubeas Talaſſionem
Verbis dicere, non Talaſſionis?

Euſebius in chronico, ait Sabinæ raptæ, & vna Virginum pulcherrima cunctorum acclamatione rapientium Talaſſio Duci Romuli decernitur: vnde in nuptiarum ſolemnitatibus Talaſſio vulgo acclamitant; quia ſcilicet talis nupta ſit, quæ Talaſsium habere mereatur, quod etiam Seruio placet in lib. 1. Aeneid.

Nuces à nouis maritis iaci, & pueris ſpargi conſueuiſſe, Virgil. Eglog. 8.

Sparge marite nuces: iam deſerit Heſperus Oetan:

Quod ideo feciſse Varro tradit, quoniam à rapientibus B pueris fieret ſtrepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis poſset audiri; Alijs placuit id factum, vt ſe puerilibus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta relinquere eo indicio teſtarentur: Perſius; *Et nucibus facimus quæcumque relictis, Cum ſapimus patruos.*

Nubentes præterea prætextis depoſitis à multitudine puerorum, qui ad eam celebritatem conueniebant, obſcæna omni licentia occinebantur, qui verſus Feſcēnini dicti ſunt, ſiue quod ab Vrbe Feſcennia eſsent allati, ſiue quod Faſcinum arcere putabantur, Seruius in 7. Aeneid. & Catull. in Epithal. Iul. & Manl.

Heu, heu diu taceat procax Feſcennina loquutio. C

Et D. Hieronym. in epiſt. ad Gerontiam. *Reſponde mihi cariſſima in Chriſto filia inter iſta nuptura es? & Feſcennio carmine terribilis tibi rauco ſonitu buccina concrepabit, vt quas habeas pronubas, habeas forte lugētes.* erant autem feſcennini verſus ioculares, incompoſiti rudes, qui alternis iaciebantur: Horat. lib. 11. epiſt.

Feſcennina per hunc inuecta licentia morem,
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.

& Liuius lib. 7. *Non ſicut ante Feſcennino verſui ſimilem incompoſitum, temerè, ac rudem alternis iaciebant.*

Interea vero Lectulus nuptialis componebatur, qui

propriè

A propriè Genialis dicebatur, à generandis liberis ex Seruio 6. Aeneid. & Cicero pro Cluentio, *lectum illum genialem, quem biennio ante filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat.*

Toga verò ſterni lectos, & maritorum Genios aduocari conſueuiſſe, refert Arnobius lib.3 aduerſus Gētes.

Super Priapi faſcinum ſedere noua nupta iubebatur, ex D. Aug. de Ciuit. Dei, & aliis, quos latè retulimus ſup. cap.13. De Priapi, ſeu Mutini Idolo. Deindè in lecto Pronubas collocaſſe Nuptam ſciendum eſt. Donatus in Eunuchum Terentii ad ea verba. *Deinde eam in lecto collocarunt.* Lampridius de Heliogabalo. *nupſit, & coïjt, vt & Pronubam haberet,* & Claudian. de Raptu.

B *Ducitur in thalamum Virgo: ſtat Pronuba iuxta.*

Ad huiuſmodi autem officium ſpectatæ pudicitię mulieres, quæ vni tantum viro nupſiſſent, adhibebantur, vt matrimonii perpetuitatem auſpicarentur ex Sext. Pompeio, & Tertull. in lib. exhortatio. ad Caſtitatem. *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitimè nubentibus Vniuira Pronuba adhibeatur:* & hæc ſatis de Nuptiis, quibus conſequens eſt dicere de Iure Connubiorum.

C

De Iure Connubiali inter Romanos Ciues. Cap. XXIII.

COGNITO in præcedenti capitulo ſolēni Nuptiarum ritu; conſequens huic eſt de iuſtis, iniuſtiſq. Matrimoniis inter Ciues Romanos addere vt iuris Ciuilis, & antiquitatis Romanæ ſtudioſis ſatisfaciam. Igitur, vt ab Aetate ordiamur, eam in matrimoniis contrahendis definiuit Iuſtinianus. Inſtitut. de Nuptiis in princ. Maſculos quidem puberes, fœminas autem viripotentes, ac etiam refert Dio lib. 4. A duodecimo quidem *Aetas*

anno pubertatē fœminas auſpicari prudentibus placuit; A idq. ea ratione factum Plutarchus in Numa interpretatur, vt celerius coniugum mores tenella adhuc ætate imbiberent, & ad obſequium virorum facilius flecti, fingique poſſent. Macrob. verò lib. 7. Saturn. voluit pubertatem fœminis legibus definitam, quod generationi eſſent ab eo tēpore aptæ, nempe duodecimus, & quartodecimus in maſculis: quoniam, vt inquit Euripides apud Stobæum. *Muliebre corpus citius in ſenium cadit:* Vndeque teſtamenta fœminis citius, quam maſculis facere licet. l. a qua ętate D. de teſtamentis. Cæterum ſi fœmina minor duodecim annis domum pro vxore deducta eſſet, non ante iuſta, & legitima vxor fiebat, quam B apud virum duodecimū annum impleuiſſet. l. minorem, D. de Ritu Nupt. Interim vero, dum pubertas cōiugis expectabatur; ſi quidē ſponſalia interceſſiſſent, ſponſæ tamen loco ea habebatur l. cum hoc ſtatus §. ſi quis ſponſam D. de Donat. inter virum, & vxorem: Nuptiis autem ceſſantibus; nec in concubinatu minor annis duodecim puella haberi iure licito poterat l. 1. in princ. D. de Concubinis.

Nuptias verò, quas Vir ſexagenarius cum vxore quinquagenaria contrahebat, fuiſſe improbatas, eſt textus in l. penult. C. de Nuptiis: vnde ſcitè Lactantius lib. 1. de falſa Religio. cap. 16. ait. *Vtrum ſexagenarius factus* C *eſt, & illi ex Papia fibulam impoſuit.* inquit enim Euripides apud Stobæum tit. 71.

Res ſenibus importuna matrimonium,
Et triſte natos tollere ætate in mala.
Seni marito quippe matrona imperat.

Hoc in legibus condendis agebat Auguſtus, vt exhauſtā bellis Ciuilibus Ciuitatem ſobole repleret l. ſi ſterilis. D. de action. empti. l. ſi maior Cod. de legit. hæred. Ariſtoteles certè in Politicis finem gignendi, vt plurimum viris ſeptuageſimum annum adferre, mulieribus verò quiquageſimum ſcribit, & Plinius lib. 7. cap. 14. abſolu-

A tè definit mulierem poſt quinquageſimum annum non parere, maioremque partem quadrageſimo profluuium genitale ſiſtere; At planè, quibus cruor menſtruis interuallis fluere deſtitit, eas iam concipere non poſſe, confirmat D. Auguſtinus lib.3.contra Iulian.Pelag.Et ideo alienam à nuptiis contrahendis ſuperius memoratam ætatem, veluti liberorum ſuſcipiendorum ſpe deſtitutam præmiis afficiendam non exiſtimarunt. Nihilominus Claudius Cæſar cum comperiiſſet etiam ſexaginta annos natis, aut eo amplius generandi vires ineſſe, derogauit in eo capite prædictæ legi; ſic enim Suetonius in eius vita cap. 23. ait. *Capiti Papiæ Popeæ legis a Tiberio Cæ-*
B *ſare quaſi ſexagenarij generare non poſſent, edicto abrogauit.* Quam vero importunum ſit ſenibus matrimonium ſic docet Euripides vbi ſupra.

Audite iuuenes: omnibus dictum volo,
Differre thalamos ad ſenectæ terminum
Nolite: prolem ſerite dum tempus ſinit.
Res eſt moleſta fœminæ coniunx ſenex.
Properate: iuuat hoc educendis liberis,
Pulchrumque iuueni natus alludens Patri.

& Theognis apud eundem Stobæum.

Tempeſtiua Seni primæuo flore puella
Non eſt; nec clauo, ceu ratis, apta regi:
C *Anchora non illam teneat: ſed fune ſoluto*
Nocte illam ſtatio non tua ſuſcipiet.

In vxore petenda, quam ſit perpendenda conditio bona, & aliæ qualitates, audiamus prudentes: Euripides enim apud Stobæum titulo 70. *De Cōditione Statu.*

Moneo nunc omnes ſemel,
Vt ex honeſto genere progeniem ſerant:
Non illa quippe ſemper infelix erit.

vbi etiam Theognis.

Nobilitas Aſinis, & Equis ſimul, Arietibusq.
Dat pretium: nec de ſemine degeneri.
Admiſſura placet, Sed prauæ è ſanguine prauo

Si dos ſit, præſto eſt optima conditio. A

Et Heſiodus ibidem.

Quære toro intactam, pulchris quam moribus ornes,
Neu ſit læta tua vicinia labe, caueto.

Et Euripides prædictus.

Sublimiori genere, qui natas petunt,
Opibuſue opimas coniuges, optant malè.
Vbi namq. potior res domi eſt vxoria,
Vir mancipatus iura non retinet ſui
Dotalis iſte Cenſus infœlix viro eſt,
Qui difficilius efficit diuortium.

Hinc apud Romanos inter liberas, & ſeruiles perſonas, Nuptias olim non conſtitiſſe certum eſt l. Proculus. B D. de Iur. dot. l. 3. C. de I. cœſt. nupt. quam ob rem ſi ancilla libero nupſiſſet, dotiſque nomine pecuniam numeraſſet, nec matrimonium erat, nec viri ea pecunia fiebat, quam tempore iure ſtatuto penes ſe vſu cœpiſſet: planè ſi apud virum ad libertatem perueniſſet, conualeſcebat matrimonium, eodemque ſoluto, dotalis pecuniæ repetitio competebat d. l. proculus.

Præterea iuſta matrimonia non inter Liberas quaſcumque perſonas, ſed inter ſolos ciues Romanos, contrahebantur. Inſtit. de Nuptiis in princ. Nam cum Latinis, Peregriniſque connubium, niſi eis conceſſum eſset, non erat. Senec. lib. 4. de Benefic. ait. *Promiſi tibi filiam in matrimonium: poſtea peregrinus apparuiſti; non* C *eſt mihi cum extraneo cõnubium*: Macrob. 1. Satur. cap. 6. *Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat: ac multo minus Peregrinis, quibus nulla eſſet, cum* Romanis *neceſſitudo*. Hinc maximam apud Populum inuidia ſibi conflauit Antonius, quod contra leges patrias nupſiſſet Cleopatrę, refert Plutarch. Nec non quod Titus Berenicen Aegyptiacam vxoris loco haberet, vt proinde repudiare eam ſit coactus, narrat Xiphylinus; quod eo proceſſit, vt ex Peregrino, & Ciue Romana natus Peregrinus naſceretur. Vlpian. in fragment. tituli. V. At

eiuſmodi

A eiuſmodi Peregrinitatis obſeruationem tandem exoleuiſſe Prudentius lib. 2. contra Symmachum ait.

Nunc per genialia fulcra
Externi ad ius connubij: nam ſanguine miſto
Texitur alternis ex gentibus vna propago.

At à Prouincialibus, cuiuſcumque ordinis, aut loci eſſent, cum Barbaris coniugia contrahi Valentinianus, & Valens prohibuerunt l. vnica de Nuptiis gentilium in Cod. Theod. etenim Patribus cum plebe cõnubium ne eſſet 12. tab. ſancitum eſt, quemadmodum refert Alicarnaſſ. 11. antiquit. cum Liuio lib. 4. ab. V.C.

Senatores quoq. Senatorumque filii vxores ducere B prohibebantur Libertinas, quarumue parentes artem ludicram feciſſent. Paulus in l. qui Senator. D. de Ritu Nupt. eumdemque Senatoris filium accipere debemus non tantum naturalem, verum etiam adoptiuum: dummodo talis adoptio emancipatione ſubſequuta non fuiſſet ſoluta, l. ſenatoris filium D. de ſenator. Senatoris autem filia, quæ corpore quæſtum, vel artem ludicram fecerit, aut iudicio publico damnata fuerit, impune Libertino nubit: nec enim honor ei ſeruatur, quæ ſe in tantũ ſcelus deduxerit l. Senatoris filiam. D. de Ritu nupt.

Senatoriis perſonis exceptis, cœteris omnibus ingenuis Libertinas Vxores ducere lege Papia conceſſum C fuiſſe Celſus in l. lege Iulia D. de Rit. Nupt. & Dio lib. 54. affirmant, & hoc idem indicare voluit Mauritianus in l. obſeruandum D. de Rit. Nupt. his verbis. *Vt inferioris gradus homines equeſtris, vt puta, vel plebeij ordinis, vxores ducant eas, quas qui altioris dignitatis ſunt, veluti Senatores, ducere legibus propter dignitatem prohibentur.* Excipiebat tamen lex quaſdam perſonas quas ne inferioris quidem ordinis hominibus, dummodo ingenuis, ducere permittebat: veluti Lenam à Lenone, Lenaue manumiſſam, vel eam, quæ palam quæſtum corpore faceret; item in adulterio deprehenſam, vel iudicio publico damnatam, &c. vt ex fragmentis titulo-

rum

rum Vulpiani Titulo De Cœlibe, orbo, ſolitario, & latè Briſſonius de Iure Connubiorũ pagin.mihi 23.& ſeq. A

Solutio

Captiuitate Mariti matrimonium ſoluebatur, quod is in ſeruilem cauſam deductus, ſeruus hoſtium factus iam pro nullo habeatur. Nouell. Conſtitut. 37. itaque Triphonius in l.in bello §.medio tempore D.de Captiu.ait. *Captiui vxor, tametſi maximè velit, & in domo eius ſit, non tamen in matrimonio eſt.* At vero Iulianus I.C.ſatis diuerſæ ſententiæ in l. Vxores D. de Diuort. inquit. *Et generaliter definiendum eſt, donec certum eſt maritum viuere in captiuitate conſtitutum, nullam habere licentiã vxores eorum migrare ad aliud matrimonium, niſi mallent ipſæ mulieres cauſam repudij præſtare: ſin autem in incerto eſt, an viuus apud hoſtes teneatur, vel morte præuentus: tunc ſi quinquennium à tempore captiuitatis exceſſerit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias, ita tamen vt gratia diſſolutum videatur primum matrimonium: & vnuſquiſque ius ſuum habeat imminutum, eodem iure, & in marito in Ciuitate degente, & vxore captiua obſeruando.* B

Prohibentur Cõtrahere.

Tutores prohibentur pupillas ſuas vxores ducere, & filiis ſuis nuptum dare ex S.C. Marci Antonini, & Cõmodi l. Senatus conſulto D. de Ritu Nupt. cuius præcipua hæc ratio, ne Pupillæ in re familiari circumſcriberetur ab iis, qui rationes geſtæ tutelæ eis reddere neceſſe habebant, neue fraudes huiuſmodi domeſtici matrimonii velamento, quo tutelæ reddendæ ratio compellebãtur, tegerentur l.libertum §. 1. D. de Ritu Nupt. Prætérea, & adoleſcentum Curatores, nec non & ventri Curatores, boniſque dati: ii quoque, qui Tutores quidem non ſunt, periculo tamen tutelæ ſuo nomine obſtringũtur, à pupillarum nuptiis arcentur, l. ſi quis tutor D.de Ritu nupt. Hæredes quoque Tutorum licet extranei, quoniam rationes reddere debent, Senatus Conſulti prohibitione concluduntur d.l. libertum §. 1.vbi etiam ſubditur, quod Tutor pupilli non prohibeatur ex hoc filiam C

liam

A liam ſuam pupillo ſuo collocare in matrimonium.

Ex gradu Aſcendentium, & deſcendentium duci vxores non poſſe l. Nuptiæ 53. D. de Ritu Nupt. §. ergo Inſtit. de Nuptiis, nec intereſt, an ex iuſtis nuptiis eiuſmodi perſonarum coniunctio deſcendat, an non l. & nihil D. de Ritu nupt. *Iniuſtæ Nuptiæ*

Ac neq; cum his quidem perſonis, quæ vel affinitatis ratione parentum, liberorumue vicem repræſentāt, iuſtæ ſunt nuptiæ; quare nec nouercā Proaui noſtri Vxorē, nec ſocrū, id eſt vxoris noſtræ matrē, nec eiuſdem Auiā Proauiam ducere licet l. ſi quis mihi §. 1. & l. adoptius §. nunc videamus D. de Ritu Nupt. §. ergo Inſtit. de Nupt.

B Fuit ſiquidem tam infauſti matrimonii cupiditate incenſus Imp. Antoninus Caracalla, de quo ſic Spartianus ait. *Intereſt ſcire, quemadmodum Nouercam ſuam Iulianus duxiſſe dicatur, quæ cum eſſet pulcherrima, & quaſi per negligētiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſetq; Antoninus vellem ſi liceret, reſpondiſſe fertur; ſi lubet, licet: An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt: nuptiaſque eas celebrauit, quaſi ſciret ſe leges dare: cum verè ſolus prohibere debuiſſet.*

Ab earum quoque, quæ in parentum fuerint concubinatu, nuptiis abſtinendum Imperator Alexander cō-

C ſtituit l. C. de Nuptiis liberi contra religionem quippe, ac pudorem eſt cum ea matrimonium coire, quæ pudicitiam Patri proſtrauerit.

Ex tranſuerſo etiam cognationis gradu prohibitas eſſe nuptias, nemini dubium eſt, ſiue ab eodem Patre, eademque Matre progeniti fuerint, ſiue ab altero eorū. §. inter Inſtit. de Nuptiis Aemil. Prob. in proœm. de Vit. Imp. ait. *Neque enim Cimoni fuit turpe Athenienſium ſummo Viro ſororem germanam in matrimonio habere: at id quidē noſtris moribus nefas habetur.* Romanis vtiq. ſemper deteſtabilis, & execranda talis coniunctio viſa eſt; ideoq. de Caligula non vt de Principe, ſed vt de-

mon-

monſtro Sueton. refert cap. 24. quod cũ ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecerit, quem etiam Druſillam germanam Longino Conſulari collocatam abduxiſſe,& in modum iuſtæ vxoris propalam habuiſſe, vt etiam refert Dio lib. 59. eademque ſe,ac famam ſuam turpitudine fœdaſſe Othonem, Xiphilinus memorat. Plutarch. in Paralellis refert, Papyrium quemdam Romanum impatientia, & ardore amoris victum, Camillam ſororẽ grauidam feciſſe, quod vbi Papyrius Tolucer eorum communis Pater reſciuit, enſem filiæ miſit, quo Puella pectus transfodit, eodemq. lethi genere ſceleſtum,ac nefarium facinus ſuum Papyrius deinde expiauit. Planè per adoptionem factam ſororem, adoptione ſoluta,vxorem ducere nihil vetabat l. quin etiam D. de Ritu Nupt. A B

Adoptiuę vtique ſororis filia vxor duci, vel conſtante adhuc adoptione licito iure poterat, quod ea cognata non eſſet; ſiquidem per adoptionem contrahitur ſolum cognatio, cum agnatorum ius adiunctum habet. l. 2. §. patrui D. de ſuis, & legit. & Claudius Imp. Neronem a ſe in locum filii adoptatum cum filia ſua Octauia matrimonio iunxiſſe,refert Dio lib. 59. verum ne Frater ſororem ducere videretur,adoptionis commento neceſſitudinis ſpecies diſſoluta eſt. Inde Iunoni Octauia à Seneca comparatur: Sic in Tragedia eius nominis habetur.

Tu quoque terris C
Altera Iuno, ſoror Auguſti
Coniuxq. graues vince dolores

& alio loco

Moeret infelix ſoror,
Eademque coniux,

Fratrum, ſororumue filias vxores ducere non licebat nemini C. de Nuptiis §. fratris Inſtit. de Nuptiis; Tametſi talium coniugiorum vſum inuexit Claudius Imp. Agrippinæ Germanici fratris ſui filiæ amore incenſus, vt publici iuris velamento eius matrimonii a ſe cum ea cõtrahendi

A trahendi turpitudo tegeretur. refert Tacitus lib. 12. *Claudius Senatum ingreſſus decretum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos, fratrumue filias Nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur*. Tranquillus in Claudio ait. *Verum illecebris Agrippinæ Germanici fratris ſui filiæ per ius oſculi, & blanditiarum occaſiones allectus in amorẽ, ſubornauit proximo Senatu, qui cogerent ſe ad ducendum eam vxorem, quaſi Reipublicæ intereſſet, dandique cæteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus iniuſta habebantur: ac vix vno interpoſito die de Nuptijs confecit*. Verũ Imp. Nerua vetuit, ne fratrum filiæ ducerentur, ne tam mali exempli Nuptiæ in poſterum frequetarentur. refert B Xiphylinus in Nerua. Eadem flagitioſa libidine incitatus Heraclius Imp. cui non aliunde id morbi, quo laborauit, quam ob illicitam cum fratris filia coniunctionem accidiſſe vulgo creditũ, tradit Zonaras. Acerbiſſimè huius generis nuptias, vt incæſtas, ac nefarias Impp. Anaſtaſius & Zeno conſtitutionibus ſuis damnarunt, in quas etiam inuehitur B. Ambroſ. lib. 8. Epiſt. Sed nec in Concubinatu haberi ſororis filia, licet Libertina abſque incæſti crimine potuit l. etiam D. de Rit. Nup. non modo autem fratris, aut ſororis filiam verum etiam neptem, proneptemue ducere non licet l. fratris Inſtit. de Nuptiis.

Mortuorum fratrum Coniuges fratribus ſuperſtiti-C bus diſſolutis ſeu morte, ſeu repudio Nuptiis, duci citra incæſti crimen nõ poſſe Imperatorum Conſtitutionibus cauetur l. nemini C. de Nuptiis: quamquam non defuerint in Romana hiſtoria eiuſmodi matrimoniorum exẽpla: Lucius enim Tarquinius, cui Superbi cognomen Tulliam minorem natu, quæ Arunti nupſerat, Arunte veneno ab ea ſublato, cum ipſe coniugem quoque ſuam eodem genere interemiſſet, duxit. refert Halicarnaſſ. lib. 4. Vt cumq. ſit, huiuſmodi matrimonia aliquot Impp. conſtitutionibus ſunt interdicta l. fratris, & l. vlt. C. de Inceſt. Nupt. l. nemini C. de Nuptiis. vt quoque in Concilio Neocæſariẽſi can. 2. prohibita: Quia etiam

cum quidam Aegyptiorum mortuorum fratrum coniuges matrimonio ſibi copularent hoc colore, quod Virgines manſiſſe dicerentur, Zeno eas nuptias, & qui eas contraxiſſet, & inde ſuſceptos liberos incæſtarum Nuptiarū pœnis ſubiacere voluit l. licet C. de Incæſt. nupt. A

Vxoris etiam ſororem ducere, & ſic duabus ſororibus coniungi, licentiam diſſoluto quoq. modo cōiugio Impp. Valens, Theod. & Arcad. vetuerunt: Honorius tamen Imp. duas Stiliconis filias vnam poſt alteram in matrimonio habuiſſe fertur exitu infelici, ex neutra enim liberos ſuſcepit, morteque immatura vtraque obiit. Zonaras lib. 3. annal. Paulus Diaconus lib. 34. Appendicis ad Eutropium. B

Verum duorum fratrum Liberi inuicem rectè matrimonio iungebantur §. duorum Inſtit. de Nuptiis l. 3. & l. non ſolum §. 1. D. de Ritu Nup. namque Auguſtum filiam Iuliam Marcello Octauiæ Sororis ſuæ filio iunxiſſe apparet ex Dione lib. 53. & Sueton. in Auguſt. cap. 63. At Theodoſius Maior religioſus Imp. etiam has nuptias prohibuit, vt refert S. Ambroſ. Ep. 66. & S. Auguſtinus lib. 15. de Ciuit. Dei cap. 16.

Amitam, & Materteram Vxorem ducere non conceditur, quoniam parentum loco habentur. §. Item amitam. Inſtit. de Nuptiis.

De conſenſu. Requiritur maxime Conſenſus contrahentium, vt Nuptiæ iuſtæ ſint; Quare cum furioſo, furioſaue matrimonium contrahi nequit. l. furor D. de Sponſal. l. oratione in fine D. de Ritu Nupt. quoniam nec voluntatem, intellectumue habent: mutorum, ſurdorumue diſſimilis cauſa eſt, quibus non obeſt talis defectus, vt contrahere poſſint matrimoniū in quibuſcunque, D. de oblig. & act. quāquam matrimoniū furor contrahi non ſinit; contractū tamē non dirimit l. furor D. de ritu nupt. C

Præterea non ſolū conſenſus eorum, qui contrahunt, ſed & eorum, in quorum poteſtate ſunt, exigitur l. 2. D. de Ritu Nupt. adeo vt legitimi non habeantur liberi,

inde

A inde ſuſcepti, vt inquit Apuleius lib. 5. de Aſino. Nepoti ſiquidem Vxorem ducere tam Auum, quam Patrẽ conſentire debere, inquit Paulus l. Oratione §. 1. D. de Ritu Nupt.

Filiæ, quæ vigeſimum quintum annum ſunt egreſſæ, inconſultis parentibus impunè pro arbitrio nubunt, nec pœnam exhęredationis ob eam rem timent. §. Cauſas Nouell. Vt cum de appellat. cognoſ.

Definit quoque Paulus I. C. lib. 2. ſententiarum titulo 19. Eorum, qui in Patris poteſtate ſunt, ſine voluntate eius matrimonia iure non contrahi, ſed contracta non ſolui.

B Duas eodem tempore Vxores habere Romæ non licuit §. affinitatis. Inſtit. de Nuptiis Et hoc crimen infamiæ pœna vindicatum edicto Prætoris l. 1. in fin. & l. quod ergo §. 1. D. De his qui notant. infam. vnde Impp. Valerian. & Galien. in l. eum qui, C. ad l. Iul. de adult. ait. *Eum, qui duas ſimul habuit vxores, ſine dubitatione comitatur infamia: in ea namque non iuris effectus, quo Ciues noſtri plura contrahere matrimonia prohibentur, ſed animi deſtinationi cogitatur*. Nec non capitali pœnæ huiuſmodi matrimonia obnoxia eſſe, vt ex Conſtitutione Conſtantini in l. vxor C. de Repudiis, vbi de mulieribus, quæ viuis maritis militibus nullo accepto de

De pluralitate vxorũ.

C eorum ſoſpitate nuncio, poſt quatuor annorum ſpatium alteri nupſerint: Et quamuis Aelius Cœcina Tribunus plebis iuſſiſſet, vt vxores liberorum quærendorum cauſa, quas, & quot vellent ducere, Quiritibus liceret. Sueton. in Iulio cap. 52. ea tamen lex promulgata non fuit. Valentinianus quoque Imp. alteram Seueræ Iuſtinam vxorem ſuperinduxit, ex qua Valentinianum Iuniorem ſuſtulit, ac vt facti turpitudinem amoliretur, lege ſanxit, vt cuilibet duas ſimul vxores habere liceret, quemadmodũ Socrates lib. 4. hiſtor. Eccleſ. cap. 30. Paulus Diaconus lib. 11. append. ad Eutrop. ſed nec ea lex accepta fuit: Nam Iudæos, qui colore quod primis generis humani

ſatoribus Polygamia multiplicandæ ſobolis neceſſitate permiſſa fuiſſet, quaſi maiorum veſtigiis inhærentes, plures ſibi vxores habere licere exiſtimabant. Impp. Theodos, Arcad. & Honor. prohibuere in diuerſa ſub vno tẽpore coniugia conuenire l. nemo C. de Iudæis. A

Sicuti nec Concubina Vxori iure Quiritum adiungi potuit eſt Conſtantini Magni Conſtitutio, l. 1. C. de Concubinis dum ait. *Nemini licentia conceditur conſtante matrimonio concubinam penes ſe habere.*

Dicam hic obiter veteres ſanctos Patriarchas legis Moſaycæ tempore, pluribus vxoribus coniunctos culpæ immunes fuiſſe, quod aſſerit Innocent. 3. cap. Gaudemus, de Diuortiis, atque multis relatis, & exploſa eorum ſententia, qui dicunt numquam licuiſſe vxorum pluralitatem; ſed permiſſam fuiſſe tanquam minus malum, probat latè Cardinal. Belarm. lib. 1. de Matrimon. cap. 21. Hæc autem diſpenſatio non conceſſa eſt externa aliqua ſcriptura, aut loquutione; ſed inſpiratione interna facta Patriarchis, quæ deriuata eſt vi exempli, & conſuetudinis ad reliquos è populo Iſraelitico, ac proinde omnibus illis pluralitas vxorum licebat: quod tanquam notum ſupponitur. Deuteronom. cap. 20. *Si habuerit homo duas vxores*: & ita docent ſanctus Thomas, ſanctus Bonauentura, Sotus, & alii, quos refert, & ſequitur Sanches de ſacramento Matrimonii lib. 7. diſput. 80. num. 12. B C

Nuptiæ intra tempus luctus.

Nuptiæ, quæ a mulieribus intra annum luctus contrahuntur, turpitudine non carent. Luctus autem tempus regia lege definitum decem menſium erat, per quos mulier abſtinere a nuptiis iubebatur, vt eſt teſtis Plutar. in Numa. Ouid. 1. Faſtor.

Quod ſatis eſt vtero matris, dum prodeat infans,
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per totidem menſes à funere coniugis vxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Et idem lib. 3. Faſtor.

A *Aſſuetos igitur numeros ſeruauit in anno,*
Hoc luget ſpatio fœmina mœſta virum.

Itaque, quod apud Senecam epiſt. 65. ad Lucill. legitur: *Annum fœminis ad lugendum conſtituiſſe maiores*. de anno vtique Romuli, qui decem dumtaxat menſibus conſtabat, fusè à Macrobio lib. 2. cap. 12. Primi namque Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius Impp. luctus tempus duobus menſibus auctum anno definiere, vt ex eorum Conſtitut. in Codice Theodoſiano, l. prima de ſecundis nupt. At Caligula die ſuo Natali, quo & Auguſti templum conſecrauit, luctus inhibuiſſe, & præterea Viduis intra conſtitutum legitimum tempus
B nubere, niſi prægnantes eſſent, conceſſiſſe fertur. Dio lib. 59. & Heliogabalo refert Xiphilinus cum Pomponio Baſſo, è viuis ſublato, vt ab vxore, cuius amore flagrabat viri memoriam diuelleret, eam protinus duxit, nullo ad lugendum virum ſpatio dato: Simili etiam ratione mulier poſt miſſum ex iuſta cauſa repudium, alii nubendi poteſtatem non habebat ex Impp. Theodoſ. & Valentin. Conſtitut. vt in l. ſi conſtante. C. de Repud. ne, vt ipſi aiunt, de prole dubitandi occaſio daretur: Fuere tamen Imperatores, qui etiam prægnantes ſumpſere vxores, vt de Auguſto refert Suetonius cap. 62. *Cum Scribonia diuortium fecit, pertæſus morum peruerſitatẽ*
C *eius, & ſtatim Liuiam Druſillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem adduxit, dilexitque, ac probauit vnice, & perſeueranter*. Cæterum Liuia apud Auguſtum Claudium Druſum Neronem intra trium menſium ſpatium peperit, quem natum Auguſtus patri Tiberio reddidit. refert Dio lib. 48. Octauiã quoque Auguſti ſororem poſt Marcelli viri ſui mortem adhuc grauidam, ventreque pleno Antonio deſponſam, Dio dicto lib. 48. Vt etiam Caligula Milioniam Cæſoniam adulterio ſibi ante cognitam; & iam tum partui propinquam duxiſſe, ac trigeſimo die pater fieri ex vxore, glorioſum duxit. Dio lib. 50. Sueton. in Calig. cap. 25

Cum

Cum Virginibus Veſtalibus iam nonniſi nefarias, & A
incœſtas nuptias contrahi potuiſſe: Heliogabalum tamen humani generis portentum Aquiliam Seueram Veſtalem duxiſſe, narrat Xiphilinus; quod etiam perſtrinxit Lampridius in eius vita. *In Virginem Veſtalem incœſtum admiſit*. Atque hæc ſunt, quæ habui de legitimis, incœſtisq. Quiritum coniugiis.

Qui plura deſiderat, legat Andream Tiraquellum de Legibus connubialibus, & alios ſcribenres.

De Balneis. Cap. XXIV.

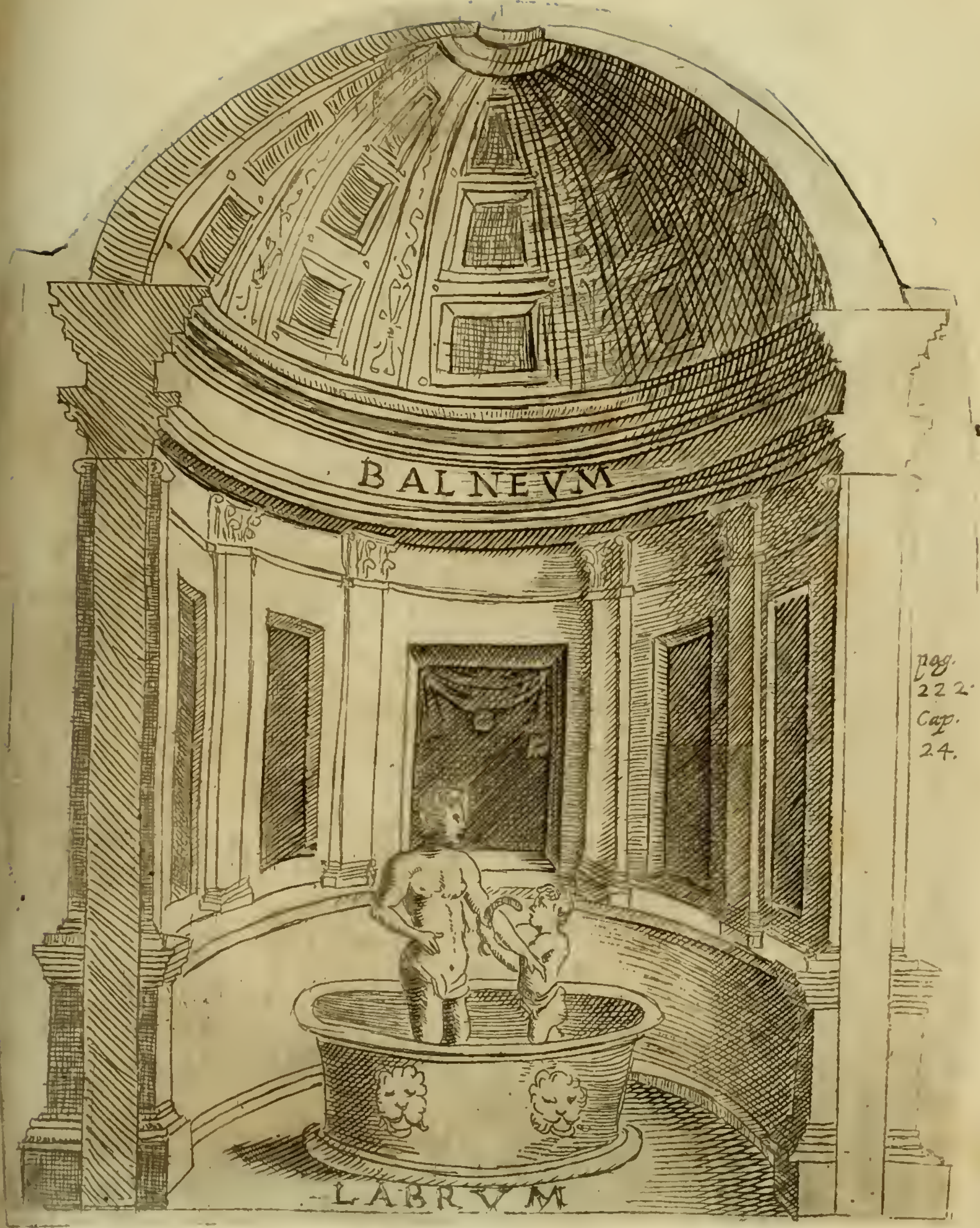
B

Balnea Publica

ADeo ſtudioſi fuere veteres Thermarum, vt inter præcipua Vrbium ornamenta cenſerentur, quam ob rem Diocletianas, Antonianas, & alias recenſebant inter publica ædificia, quę ex publico ærario ad ornatum ciuitatum conſtruebantur. Plinius Iun. ad Traianum de Pruſenſium Balneo ſic ſcribit epiſt. 25. cap. 10. *Pruſienſes, Domine, Balneum habent, & ſordidum & vetus; id itaque indulgentia tua reſtituere deſiderant*. & infra: *Deinde quam ipſi pecuniam erogare in oleum ſoliti, parati ſunt in opus Balnei conferre, quod alioquin & dignitas Ciuitatis, & ſæculi tui nitor expoſtulat*, & idem epiſt. 41. meminit Balnei Claudiopolitanorum, quod C
minus apto loco conſtrueretur, ſibique tanquam Prouinciæ Proconſuli Architectum mitti a Traiano poſtulat, vt de loco aptiori conſulat.

Vſos autem illos fuiſſe huiuſmodi publicis Balneis: notum eſt, quod Hadriano Imperatore refert Spartianus in eius vita. *Publicè, & frequenter cum omnibus lauit; nam cum quodam tempore veteranorum quemdam notum ſibi in militia, dorſum, & cæteram partem corporis vidiſſet atterere; percontans, cur ſe marmoribus diſtringendum daret? vbi audiuit hoc idcircò fieri, quod ſeruum non haberet; & ſeruis eum donauit, & ſumptibus; verum*

alia

BALNEVM
LABRVM
pag. 222. Cap. 24.

pag. 222. Cap. 24.

A *alia die cum plures ſenes ad prouocandam liberalitatem Principis pariter & ſe attererent, euocari iuſſit, & alium ab alio defricari.*

Balnea habebant tres domos, ſiue cellas, ex Plinio Iun. lib. 2. Ep. ad Gallum. Quarum ſuperior aeris erat calidi, & calidarium, ſiue ſudatorium, quod in eo ſudorem ſicco calore prouocabant, & Laconicum dicebant: Mediam ex aqua tepida Tepidariũ appellabant; in qua Labrum vbi conſidentes lauabantur, cuius Labri, & Balnei hic appoſui Iconem: infima ex aqua frigida, Frigidaria dicta. Galenus lib. 3. de Sanit. tuenda addit Quartam cellam, in qua loti Vngerentur; & ob id Vn- B ctorium dicta; Et de iis Cornelius Celſus lib. 1. cap. 4. Fuluius Vrſinus in Appendice ad Ciacconium de Triclinio fol. mihi 71. *Diuiſio*

Inſeruiebant Balnea Primo ad ſanitatem, & laſſitudinem tollendam. Tullius ad Terentiam ſuam ſic ſcribens ait. *Labrum, ſi in Balneo non eſt, fac vt ſit.* Plato Dialog. 6. de Legibus. *Vbique autem in iis Gymnaſia Iuuenes, tam ſibi commoda, quam ſenibus præparent; calidis Balneis conſtitutis, & copioſè ſiccis appoſitis lignis, vt & remedium ægrotantibus, & lenimem labore defeſſis agricolis afferantur: quæ ſanè curatio longe melior eſt, quã medici parum periti medela.* Et Plaut. in Mercat. *Num-* C *quam adepol omnia* Balnea *mihi hanc laſſitudinem adimerent.* Quamuis ſobriè etiam ſumenda; & non immeritò in antiquo lapide inciſum a vetere Poeta. *Vſus eorum.*

Balnea, vina, Venus conſeruant corpora noſtra:
Corrumpunt vitam Balnea, Vina, Venus.

Secundo inſeruiebant Balnea ad abſtergendum ſudorem: Hinc Magnum Alexandrum ex pugna laſſum illico ad Balneum Darii iam fugati perrexiſſe, ſic ſcribit Plutarchus. *Confeſtim armis exutis ad Balneum proceſſit, dicens eamus ad abluendum Darii Balneo ex pugna ſudorem.*

Tertio Voluptatis quoq. cauſa multi vtebantur Bal-

neis

neis, quos voluptuarios irridet Plutarch. de Curand. Valet. *Alij Gulæ, & delitiarum cauſa proiciunt ſe ipſos in Balnea, feſtinantque ad eſcas.* Ac in iiſdem Balneis partem diei inſumebant, carmina, & hiſtorias recitando, & audiendo. Iuuenal. Satyr. 7. A

Vt legat hiſtorias, auctores nouerit omnes,
Tamquam vngues, digitoſq. ſuos vt forte rogatus,
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea dicat,
Nutricem Anchiſæ, &c.

Ante Cœnam Veteres lotione Cœnam præueniebant Apuleius 4. Metamorf. vbi Anula quoſdam ſicarios, menſa iam inſtructa, ſic alloquitur. *At vobis fortiſſimi, fideliſſimique mei hoſpitatores Iuuenes, affatim cũcta ſuaui ſapore percocta pulmẽta præſto ſunt: panis numeroſus, vinũ probe calicibus effricatis affluenter immiſſum, & ex more calida tumultuario lauacro veſtro præparata.* & ſtatim ingreſsũ eorum, qui cænaturi erant in Balneum ſic proſequitur. *In fine ſermonis huius, ſtatim ſeſe deueſtiunt, nudatique, & flammæ largiſſimæ vapore recreati, calidaque perfuſi, & oleo peruncti menſas dapibus largiter inſtructas accumbunt.* B

Fuere aliqui, qui Balneis vtebantur non ſolum ante cibum, verum etiam poſtquam comediſsent, vt digererent cibum, quem comederant. Hos damnat Perſius Satyr. 3. C

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lauatur:
Gutture ſulphureas latè exhalante Mephites.

Horatius quoque epiſt 6.

Crudi, tumidique lauemur.

Crudi dixit pro non digeſto, vel inconcocto cibo; vt propterea balneum repeterent capti voluptate eſcarum, & conuiuia iterum ſumerent.

Clemens Alexandrinus indicans, quomodo Balneis vti debeat, maximè Chriſtiani lib. 3. pedag. cap. 9. inquit *Balnei quatuor ſunt cauſæ, per quas ad ipſum accedimus, vel enim cauſa munditiei, vel Caloris, vel ſanitatis, vel*

poſtremo

A *poſtremo, voluptatis: ſe ergo voluptatis cauſa lauare reijciendum eſt; ſumendum eſt lauacrum mulieribus quidem mundationis cauſa, & ſanitatis, ſolius autem ſanitatis viris.*

Quam ob rem aliquando Chriſtum in terris domeſtica Balnea quoque frequentaſse legimus: reprehenditur enim ab ipſo Chriſto Phariſæus, Luc. 7. *Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti:* & aliàs cum ipſe Chriſtus illotus aliquando accubuiſset, ſcandalo fuit Phariſęo, qui illum inuitauerat, vt dicitur Luc. 11. *Rogauit illum quidam Phariſeus, vt pranderet apud ſe, & ingreſſus recubuit; Phariſeus autem cœpit intra ſe* B *reputans dicere, Quare non baptizatus eſſet ante prandium?* Et erat hic ſermo de ablutione totius corporis, cuius tunc erat cõſuetudo, vt etiam in lib. 2. Reg. cap. 12. Sanctus Rex Dauid depoſito mærore ob mortem filii Berſabeæ non prius menſam petere auſus eſt, quam de more ablueretur, vbi ſic legitur. *Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus, vnctuſque eſt; petiuitque, vt ponerent ei panem, & comedit.* Et quamuis Chriſtus nequaquam frequens lauacrum petierit, quoties ſibi accubendum fuiſſet, vt de corrupto Regionis, & ſeculi more ſic refertur Marc. 7. *Phariſæi enim, & omnes Iudei niſi crebrò lauerint manus, non mãducant, tenentes traditionem ſeniorũ* C *& a foro niſi baptizentur non comedunt;* Negari tamen non poteſt, aliquando eum animarum lucrandarum cauſa Balnea petiiſſe. *Vt omnia omnibus factus, omnes lucrifaceret;* & propterea Balneorum voluptuarium vſum redargueret; neceſſarium vel ſanitatis, vel munditiei cauſa tantum permiſerit. *Chriſtus ijs Vſus.*

Hinc aduertendum, quod Hæbrei duplici cœna ſacrum Paſchatis feſtum celebrare conſueuerunt; in priori enim cœna Agnum manducabant: Poſteriorem autẽ cœnam inſtituebant, vt Azima ex Moſaycæ legis inſtitutis inchoarent: Quam ob rem cum de more Balneo, & pedum ablutione illi cœnam præuenire ſolerent; ita

Chriſtus in vltimo accubitu cum diſcipulis, vt duplici A
cœnæ duplex reſponderet pedum ablutio: conſumpto iam Agno in priori Cœna; cum poſterior cœna inchoanda, & aqua pedibus porrigenda fuiſſet a Miniſtris, Chriſtus R. N. *Surgit à Cœna* Io. 13. nimirum a priori Cœna *Præcinxit ſe linteo, & lauit pedes diſcipulorum*. Hoc autem myſtice factum, vt doceret Chriſtus, quanta cum puritate, & animi candore accedere debeamus ad auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum.

Poſt exercitia. Conſueuere Veteres exercitiis, & corporis agitatione ſudorem excitare. Clemens Alexād. lib. 3. pædag. Cap. 10. *E Viris autem alij quidem nudi luctantur, alij vero paruo quoque globo ludunt, qui Phenis dicitur, maximè in Sole*. Et paulo poſt. *Eſt enim honeſtior, & virilior, quæ cum decoro robore fit hoc modo exercitatio, quæ vtilis, & conducibilis ſanitatis gratia aſſumitur*: vnde B
exercitationis cauſa, ſudandique gratia Balnea inſtituta fuere. Cornelius Celſus lib. 1 cap. 2. *Exercitationem optimè ſequitur modo Vnctio, modo Balneum*. quia non

De Vnctione. ſolum Balneo ſudorem compeſcebant, vt vidimus ſupra de Alexandro Magno, ſed etiam Oleo. Seneca teſte in præfat. lib. 1. Controuerſ. *Nulla vnquam illi cura vocis exercendæ fuit, illum fortē agreſtem*. Et paulo poſt. *Non ſudorem olei Vnctione diſcutere, non latus ambulatione reparare*. Ad hoc ſemper in Balneis deſtinata erãt C
Oleum, & Vnguenta. Sidonius lib. 2. Epiſt 2. de Balneo ait. *Hic aquarum ſurgit Cella coctilium, quæ vnguentariæ ſpatij parilitate conquadrat*. Ac etiam de Vnguentis ad perfectam Balnei rationem, Leontii Epigr. in florilegio Epigram. lib. 4. n. 32.

Aedificauit me communi in veſtibulo lauacri
Ciuis Vir, virtutis cauſa, non contentionis.
Illud curæ ſit multis, ego vero paucisque, & amicis
Exhibeo Lauacra, & Vnguentum, & gratias.

Ac etiam certatores, & luctatores, niſi tantummodo vncti, in arenam deſcendebant Virg. 3. Aeneid.

Exer-

A *Exercent patrias oleo labente paleſtras Nudati ſocij.*

& 5. Aeneid.

Cætera populea velatur fronde iuuentus,

Nudatoſq. humeros oleo perfuſa niteſcit.

etiam mos fuit vngendi poſt varias corporis agitationes; ſicuti Lampridius de Alexandro Seuero inquit. *Poſt lebpionem, operam paleſtræ, aut Sphæriſterio, aut curſui, aut luctaminibus mollioribus dabit: atque inde Vnctus lauabatur.*

Vngendi autem officio fungebantur in Balneis ſerui, qui ab eo Vnctores dicti ſunt. Senec. lib. 7 Epiſt. *Supra ipſum balneum habito, cum in aliquem ac plebeia*

B *Vnctione contentum incidi, audio crepitum illiſæ manus humeris.*

Vnctores Gutto vtebantur; vt inquit Varro oleum, lauantibus ſe in Balneo, guttatim fundebant. Iuuen. Satyr. 3.

Pleno componit lintea Gutto.

Et ad hoc in vſu erant Ampullæ Apuleius lib. 2. floridorum inquit. *Strigilem, & ampullam, ceteraque Balnei vtenſilia nundinis mercari.* Nam Rhinocerote potentiores tantum vtebantur. Iuuenalis.

Magno cum Rhinocerote lauari
Qui ſolet.

C

De ſtrigili. Vtebantur etiam in Balneis tum ad fricandum corpus, ſudoremque eliciendum, tum ad abſtergendas ſordes ænea ſtrigili, cuiuſmodi multæ reperiuntur in antiquis ruderibus Thermarum, cuius Iconem hic delineādam curauimus, ſicuti etiam ſupra appoſuimus aliam figuram Pueri cum ſtrigili, & Gutto præ manibus, vnde Perſius Satyr. 1. A

I, Puer, & ſtrigiles Criſpini ad Balnea defer.

& Iuuenalis Satyr. 3.

Et ſonat vnctis ſtrigilibus.

Nam vncti oleo ſtrigilibus radebantur ſudantes; deinde linteis ad id paratis tergebantur. Plinius lib. 28. cap. 4. ſolum quoque remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt, ſicut linteorum, ſtrigilumq. vehementia. B Martial. lib. 14. 51.

Pergamus has miſit curuo diſtringere ferro,
Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi

Diſtringere eleganter eſt ſudorem ſtrigilibus ſiccare, & detergere apud Senecam Epiſt. 123. *Vt ſudorem, quem mouerunt, potionibus crebris, & feruentibus, ſubinde diſtringat.*

Offendebantur aliquando corpora nimio Strigilis vſu. vt ſcribit Sueton. in Auguſt. cap. 80. *Cum nimio ſtrigilis vſu cutem læſiſſe.* Delicatiores homines, & eos præcipue, qui mala erant valetudine; ſpongiis, & linteis C interdum vti ſolitos fuiſſe, tradit Plinius lib. 31. cap vlt. ibi. *Præſtant & ſtrigilum vicem, linteorumq. affectis corporibus.*

Non prætermittam hic recenſere formam ſtrigilis, ac etiam, Gutti ſeu ampullæ ad effundendum oleum in Balneis: hæc graphicè delineata ab Apuleio lib. 2. florid. dicēte. *Magno in cœtu prædicauit fabricatum ſibi ſemet ampullam quoque oleariam, quam geſtabat lenticulari forma, tereti ambitu, preſſula rotunditate, iuxtaque honeſtam ſtrigileculam recta faſtigiatione clauſulæ, flexa tabulatione ligulæ, vt & ipſa in manu capulo moraretur, &*

ſudor

A *ſudor ex ea riuulo laberetur*. & de puero inſeruiente in Balneis Domino cum ſtrigili, & Gutto appoſui Iconem.

Locus vero in Balneis, in quo vngebatur, Vnctorium vocabatur. Plinius Iun. lib. 2. Epiſt. ad Gallum ait. *Adiacet Vnctorium*. De Variis vnguentorum generibus in Balneis, & huiuſmodi ad materiam latè Fuluius Vrſinus in Appendice ad Ciacconium de Triclinio, ac etiam Guglielmus Choul in tractatu de Balneis.

Qui Balneis præerant, Balneatores dicebantur, vt in marmore antiquo. *Anteros Balneator*, Capitolinus in Claudio ſecundo *Balneatorum vnum, & ad balnea*. &c. Hi quadrantem exigebant ab iis, qui lauabantur

B Iuuen. Satyr. 2.

Nec pueri credunt niſi qui, nondum ære lauantur.

& Horatius lib. 1. ſerm. Sayr. 3.

Dum te Quadrante lauatum Rex ibis.

Balnea olim erant Mixta, in quibus lauabantur Viri, & Mulieres: Hadrianus autem Imperator in primis Viros à Mulieribus diſcretos lauari edixit, vt ſcribit Spartianus in Hadriano ibi. *Lauacra pro ſenibus ſeparauit*. & Capitolinus in M. Aurelio. *Lauacra mixta ſubmouit*. & Lampridius in Alex. Seuero ait. *Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit*. Vitruuius lib. 5. cap. 10. apertè oſtendit Balnea Virorum diſiuncta a Balneis Mulierum *De ſeparatione*

C fuiſſe; ita tamẽ vt in iiſdem regionibus collocata eſſent, ſic ait. *Vti Caldaria Muliebria, Viriliaque coniuncta, & in iiſdem Regionibus ſint collocata; ſic enim efficietur vti Vaſaria ex hyphocauſto communis ſit eorum vtriſq*.

Lampridius in Alexandro ſcribit Eunuchos Balneis Fœminarum ab Alexandro præpoſitos fuiſſe.

Tempus autem, quo Balnea paterent, indicant Lampridius in Alexandro cum ait. *Addidit, & oleum Luminibus thermarum, cum non ante Auroram paterent, & ante Solis occaſum clauderentur*. Vopiſcus in Tacito. *Thermas omnes ante Lucernam claudi iuſſit*. *De tempore*

Lauationi tamen Hora eadem erat aſſignata, quę e-

xercitationi

xercitationi, & hanc fuiſſe octauam in nonam ex Martiali lib. 4. Epigr. ad Euphemum. A

Sufficit in nonam nitidis octaua palæſtris.

nam exercitationes,& Palæſtram ſtatim conſequebatur Lauatio; Cicero lib. 13. Epiſt. ad Atticum dicit. *Poſt horam octauam in Balneum*; itaque Spartianus in Hadriano inquit. *Ante octauam horam in publico Neminem niſi ægrotum lauari paſſus eſt.* Plinius Iunior lib. 3. Ep. i. *Vbi hora Balnei nuntiata eſt: eſt autem hieme nona, æſtate octaua.* Ipſa autem leuandi Hora indicabatur ſonitu Tintinnabuli ex Martiali lib. 14.

Redde pilam, ſonat æs Thermarum, ludere pergis?
Virgine vis ſola lotus abire domum. B

Plinius dicta Epiſt. 1. lib. 3. *Vbi hora Balnei nuntiata eſt: Lotus accumbat, & paulisper cibum differat.* Nam data Lauationi opera, & loto vnctoque corpore, vt ex figura appoſita inferius Cœnas inibant. Cicero Epiſt. ad Atticum. *Poſt horam octauam in Balneum; & Vnctus accumbit.* Et Apuleius lib. 4. de Aſino inquit. *In fine ſermonis huius ſtatim ſeſe deueſtiunt, calidaque perfuſi, & oleo pervncti; menſas dapibus largiter inſtructas accumbunt.*

Tandem vbi Balnea exiuiſſent, ſoleas & fouos accipere conſueuerant, vt a ſoli contactu, & ſordibus pedes a Balneo nudos contegerent, atque defenderent: Hinc Martialis lib. 12. Epigr. 84. *Et ſi iam lotus, iam ſoleatus erit.* Verum ingreſſi cœnaculum ne ſtragula atque ſtrata luto fœdarent, antequam recumberent, deponebant ſoleas miniſterio ſeruorum, & puerorum. Plautus in Truculento. *Iam rediit animus, deme ſoleas, cedo Vinũ* & Plutarch. lib. 7. Symphos. queſt. 8. *Vt ne a puerulis quidem, qui Dominis modeſtis calceos portant, ſpectari ea deceat.* Vt videre eſt in figura hic appoſita. C

pag. 230. Cap. 24.

A Non reticebo quod circa varia loca, & Cellas, quæ in Balneis reperiebãtur, latè, & eruditè ſcripſit Guglielmus Choul. in tractatu de Balneis, ad quem reiicio lectorem.

Et quoniam mos fuit apud Romanos expletis Balneis ad Cœnandum tranſire, ideo de Tricliniis in ſequenti Capitulo dicemus.

De Conuiuijs, & Triclinijs. Cap. XXV.

B TRiclinium, Conclaue, Cœnaculum erat locus, in quo diſcumbebant, & cœnabant, à tribus lectis, quos in eo ſternebant, nomen habens. Hinc Horatius lib. 1. ſatyr. 4. *Triclinium Quid Sit*

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

In iis cœnaculis Romani veteres ſedentes cœnare ſoliti erant, Virgil. 8. Aeneid.

Perpetuis ſoliti Patres conſidere menſis.

vbi Seruius menſis, ideſt longis ad ordinem exæquatis ſedentium; maiores enim noſtri ſedentes epulabantur. & apud Græcos teſte Homero in Odiſſ.

Hieme

Ante focos olim ſcamnis conſidere longis,

C *Mos erat,*

Poſtquam autem, vt inquit Varro lib. de Vita Populi Romani, non iam ſedentes, ſed accubantes omnes coenabant (Imitantes in hoc forſan Perſas, qui iam ante conſueuerãt accumbere in coena, & legitur in libro Heſteris cap. 1. de Conuiuio Aſſueri, & in lib. Tobiæ cap. 2. & 7.) lectos non diſſimiles illis in quibus dormiebãt, facere cœperũt, quos Triclinares appellabant. Cic. orat. 4. in Verrem. *Iam non quæro, vnde tantam Melitenſem veſtem habueris, vnde quinquaginta Tricliniorum lectos?* Et hæc Triclinia pretioſa erant, Plinius lib. 16. c. 43.

Sic

Sic lectis pretia quæruntur, ſic terebintum vinci iuuat, ſic cedrum pretioſius fieri, ſic acer deſpici : modo luxuria verò fuerat contenta ligno, iam lignum etiam è teſtudine facit. vt latè Petrus Ciacconius de Triclinio, fol mihi 2. & Fuluius Vrſinus in eiuſdem Appendice fol. 123. & ſequen. & Bulengerus de Conuiuiis lib. 1. cap. 30. & 31. A

Lecti Principum altiores

Lecti autem Magnorum Virorum, Illuſtriorumque Perſonarum altiores erant, Virgil. 2. Aeneid.

Inde toro Pater Aeneas ſic orſus ab alto.

itaque ad eos gradibus aſcendebant. Ciacconius Vbi ſupra fol. mihi 8.

Stragulis iniiciebantur puluini Triclinares; & in marmoribus antiquis videmus accumbantes Puluinis cubito innixos Martialis lib. 3. B

Cubitis trudit hinc, & inde conuiuas,
Effultus oſtro, ſericiſq. puluinis.

Loti Cœnabant.

Iam ſtrato Triclinio Conuiuæ Loti cœnatum veniebant, aut apud ipſum Conuiuii Dominum lauabant, Plautus in Stico. *Quam mox cocta eſt cœna? impranſus ego ſum. Ep. Abi intro ad me, & laua.* Et apud eundem Plautum in Perſa. conuiuæ aduenienti quidam ait. *Locus hic tuus eſt, hic accumbe, ferte aquam pedibus: præbe tu puer?*

Veſtis mutatio

Veſtem deinde mutabant Cœnatoriam, ſiue Conuiualem, ſumebant etiam ii, qui luctus cauſa atrati erant. Petronius Arbiter. *Cœnatorias repetimus, & in proximam cellam ducti ſumus, in qua tres lecti erant, ſoleas demebant, cum accumbere vellent.* Cicero in Vatinium. *Atque illud etiam ex te ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in Epulo Q. Arri familiaris mei cum toga pulla accumberes?* Et inferius. *Cedo quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud Epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris, Epulæ quidem ipſæ dignitatis.* C

Sumpta Cœnatoria iam diſcumbitur, & ne pretioſam veſtem ſtragulam lutulentis, aut ſordidis Calceis inquinarent, Soleas deponebant. Plautus in Truculento.

Iam

A *Iam rediȷt animus deme ſoleas, cedo Vinum.*

Poſtquam ſe in lectis ordine collocauerant, manus lauabant Virg. 1. Aeneid. *Manus lauabāt*

Iam Pater Aeneas, & iam Troiana iuuentus
Conueniunt, ſtratoq. ſuper diſcumbitur Oſtro,
Dant manibus famuli lymphas.

Et Plautus in Perſa. *Date aquam manibus, apponite mē-ſam.* Et Romani aliquando poſt ſingulos miſſus lauerunt. Lampridius in Heliogabalo. *Exhibuit aliquādo ta-*

B *le Conuiuium, vt haberet viginti, & duo fercula ingentiū epularum, & per ſingula manus, quaſi iam comediſſent, lauarunt.*

Vnguenta deinde dabantur, quibus caput, & barbam vngerent. Martialis lib. 3. *Vnguē-ta dabā tur.*

Vngnentum fateor bonum dediſti
Conuiuis Here, ſed nihil ſcidiſti

Coronæ etiam dabantur ex iis floribus, quos anni tempus ſubminiſtrabat: ſed maximè Roſa aliiſque, quæ ebrietatem prohiberent, & caput non grauarent: Has quidem Capiti, non nulli Collo, alii Brachiis aptabant, Vt in antiquis marmoribus videmus. *Coronæ*

Cicero Verrina 5. *Ipſe autem Coronam habebat, vnam in capite, alteram in collo.* Coronabant autem Pocula, non ſe ipſos, niſi in priuata cœna eſſet, quia Ebriorum

C fuit ſe ipſos coronare. Plautus in Amphitr. *Capiā Coronam mihi in caput, aſſimilabo me eſſe ebrium.* Propert ius. *Cum tua propendent dimiſſæ in pocula ſertæ.* Virgilius.

Et Vina Coronant,
Pateramq. Corona induit.

Theocritus. *Cinge poculum purpureo ouis flore.* Feſtus antiquiſſimum genus fuit Coronarum lanearum, & de iis vide Bulengerum de Conuiuiis lib. 3. cap. 24.

De Numero Conuiuarum à Varrone apud A. Gelliū lib. 13. cap. 11. ita definitur. *Vt non pauciores ſint, quam tres, nec plures, quam nouem; vt numerum Gratiarum æquent, aut Muſarum.* Atque ideo in pleno Conuiuio *Numeros cō-uiuarū.*

Gg plerumq.

plerumq. terni in lectis, nonnumquam & quaterni accumbentes. Horat. lib. 1. Satyr. 4. A

Sæpe tribus lectis videas cœnare Quaternos.

& aliquando etiam Quini, vt apud Ciacconium dicto tractatu fol. mihi 28. Quamuis apud Suetonium in Auguſto Cœna fuit, in qua Duodecim Conuiuæ, Duodecim Deorum nomine, & ſpecie. Et apud Macrobium in Pontificiæ cœnæ deſcriptione in duobus Tricliniis Decem conuiuæ nominantur.

Ordo Diſcũbentiũ. Pro cuiuſque autem Dignitatis faſtigio diſcumbebant in lectis ordine ſeruato, vt ex Plutarcho de Conuiualibus quæſt. lib. 1. quæſt. 3. Verum enim verò quod ipſe ait, medii lecti vltimum locũ digniorem fuiſſe apud B Romanos, idque cum Conſul conuiuio intererat fortaſſe perpetuum fuit: cum vero Pontificales Cœnæ dabantur aut ipſi Pontifices adhibebantur Conuiuiis, medii lecti primus locus præcipuus erat; vt apud Græcos liquet ſolitum fuiſſe ex A. Gellio De Pontificalibus libris ibi. *Super hominem Dialem in Conuiuijs niſi Rex ſacrificulus haud quiſquam alius accumbit.* & latè Ciacconius fol. mihi 23. & ſeq. & Bulengerus lib. 1. cap. 34.

Mulieres an, & quomodo diſcumberent? Quamuis ſoliti fuiſſent viri Diſcumbere; Mulieres tamen vt plurimum ſedebant, quia turpis viſus eſt in Muliere accubitus Val. Maximus lib. 2. cap. 1. Bulengerus lib. 2. cap. 32. Nihilominus etiam Mulieres fuiſſe aliquãdo ſolitas infra eos hoc eſt in ſinu eorum accumbere, C qui eas amarent, ſiue ſociam ducerent. Iuuenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum fœliciter, ingens
Cœna; ſed in gremio iacuit noua nupta Mariti.

ex Cicerone, Suetonio, & Liuio citatis a dicto Ciacconio fol. mihi 23. Atq; auctore Plutarcho is locus Vxoris, aut filiorum, aut alioquin Carorum hominum inter honeſtas perſonas fuit. Plin. Iunior lib. 4. Epiſt. *Cœnabat Imperator Nerua cum paucis Veiento proximus, atque etiam in ſinu recumbebat.* ſicuti etiam Amicos in ſinu Amantis accubuiſſe apud A. Gellium lib. 7. cap. 12.

Pro-

A Proni Cœnæ initio in Ventrem decumbebãt puluinis pectoribus appoſitis, quo vtraque manus ad veſcendum eſſet liberior; procedente autem tempore in cubitum ſe reponebãt, aut ſi loqui nollent ſupini iacebant. Hinc Plutarchus lib. 5. ſympoſiacon quæſt. 6. Quærit cur cœna initio anguſtè, & poſtmodum laxius diſcumberent? eãque rationem reddit, quod ſcilicet principio in ventrem, poſtmodum vero laxius diſcumberent, quia ſupini. Hinc Horat. lib. 2. Satyr. 4. *Situs corporis*

Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet

& hæc omnia in marmoribus expreſſa videmus.

Menſa dicebatur, in qua ponebantur Vaſa tum Eſcaria, tum Vinaria Martial. lib. 4. Epigram. *Menſa Quid Sit?*

B

Ad cœnam nuper Varus me forte vocauit.
Ornatus diues, paruula cœna fuit:
Auro non dapibus ornatur menſa, Miniſtri
Apponunt oculis plurima, parua Gulæ;
Tunc ego, non oculos ſed Ventrem paſcere veni:
Aut appone dapes Vare, vel auſer opes.

Et Ouidius. *Nunc dape, nunc poſito menſæ nituere Lyeo*
Hinc apperet Pocula apponi ſolita in menſa, nõ autem à Miniſtris porrigi, Ciacconius dicto tractatu fol. mihi 38. Quamuis Pueri ſcituli, & puellæ Conuiuiis miniſtrarent Horat. Satyr. 8. lib. 2. *Miniſtris*

C

Vt omnes
Præcincti Pueri rectè, comptiq. miniſtrent

Homer. 4. Odiſſ. ait. *Proma, conda, modeſta cibum appoſuit, varia fercula ferens. ſciſſor appoſuit lances carnium variarum, &c. Appoſuit illis varia pocula; ancilla autem manibus lauandis fudit aquam ex infundibulo, ſeu gutto aureo, ſuppelui argentea.* Senec. Ep. 96. *Aderit miniſtrorum turba linteis ſuccincta, per quos ſigno dato ad inferẽdam cœnam haud obſtrepenter diſcurritur.* Ammianus lib. 26, *Tunica auro diſtincta, vt Regius miniſter.* Qui autem parum ſcitè miniſtrabant, aquam bibere cogebantur, Lucianus in Sacerdote, & Crono. *Miniſtrorum*

alios in aquam incidere: hæc enim mulcta mali miniſterij A

Pocillatores

Non defuere præterea in cõuiuiis Pocillatores, ſeu Pincernæ, qui vinum miſcebant; talis apud Superos dicitur Ganymedes, quem ab Aquila raptum Ioui pocula miniſtrare fabulãtur & apud Homerum in Odiſſ. Filius Menelai vina porrigebat: ingenui enim, & nobiles adoleſcẽtes in Græcia ſic miniſtrabant in conuiuiis; vt apud Iuuenal. Satyr. 9. B

Puerum te
Et Pulchrum, & dignum cyatho.

ac refert Bulengerus de Conuiuiis lib. 4. cap. 6. quod etiam demonſtratur ex ænea veteris Pocillatoris Imaguncula, quam inter cætera mea Cimelia retineo, eamque hic delineari curari; & habet is Pocillator Pateram dextera, & Phialam ſiniſtra manu, quæ inſtar cornu eſt effigiata: ſiquidẽ de huiuſmodi poculorum forma refert Athenæus lib. 11. pagina mihi 476. *Priſcos fama eſt atque primos homines Boum cornibus olim bibiſſe.* Xenophon. lib. 7. expedit. C *Mutuo ſe primo quidem ſalutarunt, deinde, vt Thracibus mos eſt, Vini Cornua protenderunt.* & ſimile etiam refert Plutarchus de Ira.

Pocula

Celabantur etiam apud priſcos aurea, & argentea Pocula, & alia Vaſa, vt apud Statium lib. 1. Thebaid. & refert Bulengerus de Conuiuiis lib. 4 cap. 14. Etenim Veteres Romani potius ingenio, quam conſilio varias vtenſilibus etiam induxerunt figuras, vt neque in lautitiis ad feſtiuitatem ab obſcœnis temperatum fuerit; inde Iuuenalis Satyr. *Vitreo bibit ille Priapo.* Quam fœdiſſimam conſuetudinẽ egregiè taxauit Plinius in Proemio lib. 33 hiſt.

A hiſt. nat. *In poculis libidines celare iuuit, ac per obſcœnitatem bibere.*

Fuere quoque apud Priſcos in Conuiuiis Prægustatores, qui Regios cibos, & potus prægustarēt ex Q. Curtio lib. 10. *Philippus, & Cottas ſpotum Regis prægustare ſoliti.* Tacitus 12 Annal. *Inferre Epulas, & explorare ſolitus.* & lib. 13. *Pocillatores Regum, poſtquā dederint phialam Principi, haurientes cyatho, ex eo in manum dexteram effuſa ſorbent.* *Prægustator*

Diſcumbentes ſe inter Cōuiuas inuitabant ad bibendum. Ouidius 3. Faſtorum. *Inuitatio ad Bibendum.*

Sole tamen, vinoq. calent, annoſq. precantur
B *Quot ſumunt cyathos, ad numerumq. bibunt.*
Inuenies illic, qui Neſtoris ebibat annos,
Quæ ſit per Calices facta Sybilla ſuos.

Ita & ſimiliter in iis vouebant Diis Plinius lib. 4. cap. 13. *L. Papirius Imperator aduerſus Samnites dimicaturus votum fecit, ſi viciſſet, Ioui pocillum vini.* Liuius lib. 10. *Vouerat Ioui Victori, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pocillum mulſi priusquam temetum biberet.*

Conſtituebant etiam Magiſtrum Potandi. Varro lib. 20. Rerum human. *In conuiuijs, qui ſint instituti Potandi modi Moderatores.* Cicero in Catone, *Me vero* C *magiſteria delectant, & is ordo, qui more maiorum a ſummo adhibetur in poculis.* *Magiſter potandi*

Cœnæ initio Oua apponebantur Cicero in Epiſt. famil. *Integram famem ad Ouum affero.* & Horatius lib. 1. Satyr. 3. *Ordo dapium.*

Si collibuiſſet ab ouo
Vſq. ad mala citaret, Io Bacche.

ideſt ab initio Cœnæ vſq ad menſam ſecundā, quæ Pomis ſeu malis conſtabat.

De Varietate Dapium, & Qualitate vini in Conuiuiis Romanorum, vide quæ latè ſcripſit Bulengerus lib. 2. & 3.

Apud maiores ſingulis Cōuiuis ſuæ certæ partes tribuebantur,

buebantur, poſtea in commune veſci, ciuilius viſum ex Plutarcho lib. 11. Sympoſiacon quæſt 10. A

Acromata & Symphoniæ

Inter cœnandum Acroamata omnis generis adhibebantur, nam aut Symphonia perſonabat Triclinium, aut Inſtrumenta aut, organa varia concinebant, Tragediæ, Comediæ, Mimique agebantur, aut ſpectacula alia iucunda inducebantur, & odores naribus gratiſſimi. Seneca de Vita beata cap. 11. *Vides hos eoſdem è ſuis lectis ſpectantes Popinam ſuam, aures vocum ſono, ſpectaculis oculos, ſaporibus palatum ſuũ delectantes, mollibus, lenibuſque fomentis totum laceſſitur corpus, & ne nares interim ceſſent, odoribus varijs inficit locus ipſe, in quo luxuriæ parentatur.* Sic Plautus in Menech. *Sternite lectos, incendite odores.* & de Neronis cænationibus mira hæc effert Sueton. in Neron. cap 31. *Cænationes laqueatæ tabulis eburneis, verſatilibus, vt flores, fiſtulatis vt vnguenta deſuper ſpargerentur.* Elephantes etiam inductos refert Plinius lib. 8. cap. 11. *Plenis hominum Tricliniys accubitu Elephantes iere per lectos, ita libratis veſtigijs, ne quis potantium attingeretur.* & quod horrendum fuit in lætiori conuiuio ſolemne fuit, paria aliquot Gladiatorũ exhibere ad pugnam. Silius lib. 11. Belli Punic. B

Spectacula & ſimilia.

Quin etiam exhilarare viris conuiuia cæde,
Mos olim, & miſcere epulis ſpectacula dira;
Certatum ferro ſæpe, & ſuper ipſa cadentum C
Pocula, reſperſis non parco ſanguine menſis.

Lampridius de Antonino. *Gladiatores ante Conuiuiũ pugnantes ſibi frequenter exhibuit.* & de iis vide late Lipſij ſaturnalia De Gladiatoribus lib. 1. cap. 6.

Flabellum.

Pueri quoque Pauonio Flabello muſcas abigebant. Martialis Diſtc.

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muſcas,
Alitis eximiæ cauda ſuperba fuit.

Vel Ventum faciunt. ex Propertio

Et mihi Pauonis cauda flabella ſuperbi.

Inter

A Inter lectos, & Triclinii parietes relinquebatur tantum ſpatii, quantum ſatis eſſet ſeruientibus ad miniſtrandum, qui dicebantur ad pedes ſtare. Martialis in Zoilum lib. 3. *Miniſtri ſtabant ad Pedes*

At ipſe retro flexus ad pedum turbam.

& in Santram. lib. 7.

Nec exculenta ſufficit gulæ præda,
Miſto lagenam replet ad pedes Vino.

quod autem ad pedes ſtarent miniſtri Triclinares Seneca lib. 3. de Benef. *Seruus qui Cœnanti ad pedes ſteterat.* Vt ex Appendice Fuluii Vrſini ad Ciacconium fol. mihi 112.

B Ad pedes autem Domini diſcumbentis ſtetiſſe Mulierem peccatricem Miniſtrantem. Lucas 7. *Mulier quæ erat in Ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Ieſus accubuit in domo Phariſei, attulit alabaſtrum vnguenti, & ſtans retro ſecus pedes eius, & capillis capitis ſuis tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.* Veteres nō ſolum Caput, & pedes vnguento vngebant; verum vnicuiq. corporis parti idonea vnguenta aſſignabant. Vt in dicta Appendice F. Vrſini fol. 132. mihi. *Peccatrix ad Pedes Domini.*

Abeuntibus Conuiuis à Conuiuii Domino dabantur Apophoreta. Sueton. in Caligula. *Agitatori Euthyco Commeſſatione quadam in Apophoretis vicies HS. contulit.* D. Ambroſ. in exhortat. ad Virgines. *Qui ad Cōuiuium magnum inuitantur, Apophoreta ſecum referre conſueuerunt.* *Apophoreta.*

C Illud non omiſerim, ambiuiſſe quoſdam magno conatu, & ingenti nonnunquam pretio redemiſſe à Vocatoribus, vt Cōuiuio Principis adhiberentur. Sueton. in Caligula. *Compererat Prouincialem locupletem ducenta HS. numeraſſe vocatoribus, vt per fallaciam Conuiuio interponeretur: nec tulerat moleſtæ tam magno æſtimari honorem Cœnæ ſuæ.* Porro ducenta ſeſtertia, quinque-milia ſcutatorum ſunt. *Ambiuiſſe quoſdā cōuiuia Principis.*

De

Conuiuia Chriſtianorum qualia?

Demum pro Coronide adducam Tertullianum in Apologet. De conuiuiis Chriſtianorum: *Non prius diſcumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur, editur, quantum eſurientes capiunt, bibitur, quantum pudicis eſt vtile; Ita ſaturantur, vt qui meminerint etiam per noctē adorandum Deum ſibi eſſe: ita fabulantur, vt qui ſciant Dominum audire. Poſt aquam manualem, & lumina; vt quiſque de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere; hinc probatur, quomodo biberit, æque oratio conuiuium dirimit, inde diſceditur.* A

Chriſtum iniſſe Conuiuia more Romano.

In iis autem conuiuiis, quæ Dominus, & Redemptor noſter, dum inter homines verſaretur, iniſſe memoratur, omnia more Romano adminiſtrata fuiſſe inferius reperiemus: Quoniam Hebræi iā inde a Pompeio in ditionem, poteſtatemque Romanorum redacti, ad Victoris, dominantiſque Populi inſtituta ſe, victuſque ſui rationē accommodauerant. B

Romani tribus Lectis in Cœnaculo ſtratis apparabāt Conuiuia; & Chriſti diſcipuli Cœnam illam apparaturi quæ fuit extrema ante Paſſionem. *Inuenerunt Cœnaculum grande ſtratum, & ibi parauerunt.* Lucas 22.

Tribus autē lectis eos Cœnaſſe illud indicio, eſt quod cum tredecim eſſent, in eamdem omnes patinam porrigebant manus: quod ſi menſæ perpetuæ fuiſſent, fieri haud quaquam poſſet. *Qui intingit mecū manum in Parapſide hic me tradet.* Matth. 26. neminem ex illis hac voce deſignans, cum omnes id ex æquo facerent. C

Romani Loti, & Vncti conuiuia inibant, & Chriſti diſcipuli Loti accubuerunt, quia cum Petrus primo negaret, vt ſibi Chriſtus pedes ablueret, & poſtea idem caput, & manus abluendas offerret, audit à Domino. *Qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet, & eſt mundus totus.* Io. 13. quo ſignificatur illos lotos diſcubuiſſe, nec debuiſſe abluere, niſi ſi quid ſordidum pedes interueniendum fortè contraxerant: & alioquin Iudei omnes

LVCAS CAP VII.

ET ECCE MVLIER VT COGNOVIT QVOD IESVS ACCVBVIT IN DOMO PHARISÆI STANS RETRO SECVS PEDES EIVS LACRYMIS COEPIT RIGARE PEDES EIVS ET CAPILLIS SVIS I TERGEBAT ET OSCVLABATVR ET VNGVENTO VNGEBAT

A ex Marco 7. niſi lauiſſent manus, non manducabant, & à foro, niſi baptizarentur, cibum non ſumebant.

Vnctos vero fuiſſe perſuadere videtur: cum Chriſtus obiecerit Simoni, quod ab eo inuitatus ad cœnam id officii non exhibuiſſet Luc. 7 *Veni in domum tuam, aquã pedibus meis non dediſti, oleo caput meum non vnxiſti.* & a tali vnctione Dominus non abhorruit inter Diuina præcepta Matth. 6. *Tu autem* (ait) *cum ieiunias, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.*

Romani accubituri veſtem mutabant, & Chriſti diſcipulos veſtem mutaſſe apparet, quod Adoleſcens (quẽ Ioannem fuiſſe Ambroſius teſtatur) à Cœna in hortum

B cum Chriſto ſecedens *Amictus ſindone ſuper nudo*, oſtendit, ex Marc. 14. quaſi veſte Cœnatoria adhuc indutus, quod ſi ſolitum illi, & quotidianum fuiſſet, non vtiq. ab Euangeliſta memoria traderetur: & in marmoribus antiquis videmus accumbentes vna tantum veſte ſuper nudo: pariter & ille, qui non indutus veſte Nuptiali in Conuiuiũ irrepſit, in tenebras exteriores proiici iubetur. Matth. 22 & hanc eamdem cænatoriam veſtẽ habuiſſe Chriſtum in vltima Cœna, tradit Baronius in annum 34. vbi Spondanus n. 12.

Manus lauabant illi ante cœnam: & hos etiã abluiſſe credendum eſt, poſtquã eis à Phariſeis vitio datum

C eſt, quod illotis manibus cibum ſumerent Matth. 7. Nã huiuſmodi ſcandala vitare nitebantur. *Ne ſcandalizemus eos*, (dicit Dominus Petro) *vade, da illis pro me, & te*. Matth. 17.

Accumbentes, non ſedentes cœnabant Romani: & hos ſimiliter accumbuiſſe, cum Euangeliſtæ vtantur sẽper verbo Accumbere, & recumbere.

Triclinares Lectos, in quibus Chriſtus, cœnaba, altiores fuiſſe patet, quod *Mulier illa ſtans retro ſecus pedes eius*. Luc. 7. Stans, in quam, non procidens, non genu nixa eos lacrymis rigat, & capillis tergit; quo Lectorum altitudo oſtenditur.

Soleas illi deponebant Accubituri, nudiſque pedibus A
cœnabāt : & Chriſtus nudos Diſcipulorū pedes abluit;
& Maria ipſius Domini nudos pedes lacrymis rigat; Cū
calceatum inceſſiſſe Chriſtum innuat Ioannes Baptiſta,
Matt.3.& apud Marcum 6. legatur miſiſſe Chriſtum Diſcipulos, vt Euangelium prædicarent, non habentes æs in zonis, ſed tantum calceatos ſandaliis.

Romani liberos, & caros ſuos habebant in conuiuijs infra ſe, hoc eſt in ſinu ſuo collocabant: & Ioannes Chriſto maximè carus in eius ſinu recubuit. Io. 13.

Regem Sacrorum apud Romanos ſummum locum medii lecti in Pontificalibus cœnis occupare ſolitū, neminemq. ſupra eum accubuiſſe: & in iis Pontificalibus B
cœnis Chriſtus vere Rex, & Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedec eumdem locum occupat, nec quiſquā ſuper eum accumbit; alioquin non potuiſſet Maria alabaſtrum vnguenti effundere ſuper caput recumbentis, ſi in medio lecto accubuiſſet, aut ipſum Ioannem in ſinu habere, ſi in imo.

Romani aliquando Quini etiam in Lectis diſcumbebant, vt diximus: & Chriſti Diſcipulos, veriſimile eſt, Quinos duobus in Lectis diſcubuiſſe, in reliquo tres tātum, nempè ipſum Dominum, & Ioannē, & fortaſſe Petrum; qui proximus Ioanni innuit, vt ex Domino auctorem tanti facinoris quæreret. Io. 15. C

In commune illi veſcebantur: & iſti in commune veſcuntur, in eamdem patinam manus porrigunt omnes Matth. 26.

Magiſtrum potandi, ſeu vini illi conſtituebant: & in Nuptiis Canæ Gallileæ in quibus Chriſtus interfuit, fuiſſe Architriclinum apparet. Io. 2.

Spectacula feciſſe Romanos in conuiuiis: Et quale ſpectaculum cum Cœli, & Mundi Dominus poſitis veſtibus, linteo præcinctus pedes Diſcipulorum lauit, & linteo terſit? Io. 13.

Comediæ apud Romanos inter epulas agebantur: &

quæ

A quæ ſimilis Cataſtrophe, Quod mulier illa in ciuitate peccatrix lacrymis lauit pedes Chriſti, & capillis terſit. Lucas 7. & hoc non ſine inſigni corollario, cum Dominus ad hanc Mulierem conuerſus dixit. *Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te ſaluam fecit, Vade in pace.*

Quis Symphoniæ cantus cum Diuino illo Hymno ſimilis? Matth. 26. *& Hymno dicto exierunt in montem Oliueti:* Paulus Bruſenſis ſcribit Iudæos loco gratiarum actionis poſt cœnam ſolitos recitare ſeptem Pſalmos, ideſt a Pſalmo centeſimo duodecimo incipien. *Laudate pueri Dominum.* vſque ad Pſalmum centeſimum decimum octauum; Iudęos enim aliqua certaque gratiarum B actione vti ſolitos, non ſolum Interpretes, verũ in Deut. habetur c.8. ibi, *Cũ comederis & ſatiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi:* & hoc etiam refert Maldonatus in Matth. 26. n. 30.

Quamuis Baron. in annum 34. vbi Spondan. n. 19. velit ex Rituali Hebræorum moris fuiſſe apud illos in ſingulorum ſolemnium cœnis recitare Pſalmos ad Myſterium eius diei accomodatos: in Paſchali vero conſueuiſſe dici pſalmum 113. incip. *In exitu Iſrael de Aegypto.* & breues alios.

Nec defuerunt odores illi conuiuio. Io. 12. *Effuſo enim alabaſtro vngenti Nardi piſtici pretioſi impleta eſt* C *domus ex odore vnguenti.*

Abeuntibus Romanis è conuiuio dabantur illis à Domino pretioſa Apophoreta. At liberaliſſimus, & ſui nimium profuſus Chriſtus Dominus ex hoc mundo ipſe diſcedens Matth. 26. pretioſiſſimum Corpus ſuum, & ſanguinem in Apophoreta conuiuiis dedit, vt ſibi haberent, & ſecum domum deducerent.

Demum quoniam Romani ambibant, & magno pretio redimebant, vt inter amicos Principis eius Epulis intereſſent: ambiamus, & nos quoque, qui ſectatores Chriſti ſumus, vt peccatorum ſordibus ablutos, bonorum vnguento nitidos, Nuptiali ſtola innocentiæ in-

dutos ſuis epulis Princeps noſter adhibeat, vt edentes, A
& bibentes ſuper mēſam eius, illis gaudiis lætemur, quæ
oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor Hominis
aſcenderunt.

De Funeribus Romanorum. Cap XXVI.

EX Priſcorum Romanorum antiquitate, omiſſis Funerum Ritibus exterarum nationum, collegi, & lectitaui res tetras, ac friuolas; nempe Mulierum preficarum voces, quæ mercede conducta Næniis aliena funera emptis lacrymis decorabant. B

Putarunt ſiquidem Ethnici, quod omnis vita, aut Fortuna terminaretur, vt in Didonis perſona Virgil. 4. Aeneid.

Vixi, & quem dederat curſum Fortuna, peregi.

Vel Fato conſtitueretur, vt in 2. Aeneid. cum de Priami morte loquitur Poeta.

Hæc finis Priami Fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit.

Nos autem, qui veram Religionem agnoſcimus, Diuinæ diſpoſitioni terminum vitæ tribuimus Iob. 14. *Numerus menſium eius apud te eſt: conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* C

Propinqui adſidebant morituro.

Peracto vitæ curſu Romani conſtituerunt omnibus funeris Ritum. Primum propinqui circumſtantes morientis lecto adſidebant, cum iam deficere videretur, ignemq. amitteret, & frigeſceret, quo vltima illius verba attentiores exciperent: nam Diuino aliquo inſtinctu inflatuque incitatus morientium animus credebatur, qui vrgentibus fatis perfectiorem haberet futurorum quādam prædictionem, & præſentionem; ſcriptores omnes verba illa, quam maximè obſeruarunt; inter hos Suetonius

Morientem nomine proprio magno cum clamore Oculos

A nius in Auguſto cap. 99. quem in oſculis Liuiæ, & in hac voce defeciſſe tradit. *Liuia noſtri coniugij memor Viue, & Vale.* Morientis Bruti verba præteriti temporis recordatione ſtudioſos virtutis tangent. Dion lib. 47. *O miſera virtus: ego te tanquam rem aliquam exercui: Tu vero ſeruis fortunæ.* Quod forſam ſuccedet, dum tempora erunt inimica Virtuti.

Inter vltima morientis Verba, Complexus, & oſcula; ſi quis præſens carior morienti eſſet, annuli ei tradebantur, quem vt plurimum ſcribebat Hęredem. Val. Maximus lib. 7 cap. 9. quod tamen nihil ad inſtitutionem profuit, niſi teſtamento probaretur, & firmaretur, vt Pa-
B piniani reſponſo deciditur l. cum Pater §. Pater pluribus de Legat. 2.

Refert Gyraldus de vario ſepeliendi ritu. Quod morientis ſpiritum etiam propinquiorum, vt mater, frater, ſoror excipiebant. Tullius action. 10. in Verrem. *Patres iacebãt in limine, matres miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo complexu liberorum excluſæ, quæ nihil aliud orabant, niſi vt filiorum extremum ſpiritum excipere ſibi liceret.* Sororem Didonis Annam Virg. introducit, quæ.

Extremus ſi quis ſuper halitus erret:
Ore legat.

C Quod etiam viri præſtiterunt, vt Pœdo in verſibus ſuis.

Soſpite te ſaltem moriar Nero, tu mea condes
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.

Morientem nomine proprio magno cum clamore vocabant. Seruius in 4. Aeneid. cum primum illum putabant obijſſe: tum illius claudebant oculos & mos fuit parentibus, cum morerentur liberi, oculos claudere, vt liberis Parentes. Martialis lib. 10. Epigram. 63. *Oculos Claudebant*

Quinq. dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas:
Clauſerunt omnes lumina noſtra manu.

Et quamuis lex Mæuia preciperet, Ne filii parentibus luciclaro ſugillẽt oculos, vt ait Varro in Geminis apud Nonium;

Nonium; eiuſdem tamen legis ſenſum hunc putat eſſe A
Ant. Auguſtinus lib. de Legibus Nè oculos clauderēt, quod per translationem fortaſſe dictum eſt; ne illorum mortem maturarent.

Poſteà repetiti plangores, & paululum, ſi intermiſſi eſſent, mortui virtutes præcipuè memorabantur, noui luctus incitamenta: occurrebant ſermones eiuſdem iucundi, conuerſatio hilaris, officioſa pietas, vt oculi velut in gaudio relaxarentur. Senec. Epiſt. 99. Deinde ad oſcula, & complexus mortui concurrebant. Senec. ad Heluiam cap. 3. *Filium in manibus, & in oſculis tuis funeraueras.* & recens auctor in propoſito. *Affligoq. manus, oraq. ad ora fero.*

Luctus In legibus 12. tabul. Minuendi ſumptus, lamentatio- B neſque funeris tollendi. *Mulieres genas ne radunto, neue Leſſum funeris ergo habento*; quod id ipſum Cicero 2. de Legibus explicans, veſtimenti aliquot genus funebris eſſe, quaſi lugubrem euilationem dicta lex vetet, vt etiam intellexit. Plautus in Truculento.

Thetis quoque etiam
Lamentando Leſſum fecit filio.

Lugentium ſcœna, & oſtentatio doloris ea fuit, vt in luctu familia omnis intus clauſa, ſciſſis veſtibus, promiſſa barba, intonſa coma; matronæ crinibus ſolutis, & antependulis, humi proſtratæ iacerent, oppreſſo igne, Lucernis extinctis ex Apuleio 2. metamorf. quoniam vt ait C Seruius, Lugentibus ideo inimica lux, quia caruerunt ea ii, quos lugent, vt voluit Cicero 1 Tuſcul. Ex illo fonte varia, & deteſtabilia genera lugendi promanarunt, lacerationes genarum, pectoris tunſiones, capitis percuſſiones, quibus ſe gratū mortuis facere exiſtimabant, Diiſq. Inferis facilius ſatisfacturos, ſi ſe afflictos, & ſtratos eſſe faterentur. Cicero 3. Tuſcul: Et talibus inſaniis leges 12. tabul. ceſſerant. Varro apud Seruium 3. Aeneid. Gyraldus de Vario ſepeliendi Ritu.

La-

A Lauabant Mortuorum cadauera, propinquiores, & vngebant, vt eſt notum ex Gyraldo vbi ſupra, & inquit Poeta. *Lauabant, & Vngebant.*

Teq. meę poterant vngere natę manus.

Lauabantur corpora Defunctorum, quod ſi vitales ſpiritus eſſent ſopiti nec extincti reuiuiſcerent; vt Cornelius Celſus in præfatione io. libri refert, & Seruius in 6. Aeneid. inquit. *Quod videlicet plerumque putetur excluſus vitalis ſpiritus, qui calidæ aquæ ablutione, veluti ſopitus excitatur.*

Vnguenta autem in funeris cauſa iure Ciuili computantur l. funeris D. de Relig. Vt ſi odores, & vnguenta B ſeruus emerit, & ad funus erogauerit, quod ad Dominum ſuum pertinebat, in rem Domini verſum videbatur l.7. §. illud placet. De in rem verſ. Ad quam vnctionem lepidè ludit Martialis lib. 3. Epigr. 12.

Qui non cœnat, & vngitur Fabulle,
Hic verè mihi mortuus videtur.

Talis vngẽdi vſus ab Aegyptiis ad Hebræos, & alias nationes translatus, vt in Geneſi cap. 50. De quo etiam Plato in Phedone inquit. *Corpus enim ſeruatum, & rebus, quibuſdam ad durationem curatum (quemadmodum in Aegypto faciunt) incredibile quoddam tempus fermè integrum manet; quia etiã ſi putreſcat, tamen nonnullæ cor-* C *poris partes, oſſa videlicet, & nerui, atque ſimilia (vt ita dicam) immortalia permanent.* ac etiam Herodot. lib. 2. idem refert de Aegyptiis, diſtinguens tria condimentorum genera iuxta perſonarum conditiones. Et Tacitus lib. 5. teſtatur Hebræos non conburere cadauera, ſed illa ſecundum morem Aegyptiorum vnguentis condere conſueuiſſe.

Qui autem funera curabant Libitinarij dicebantur a Libitina Dea nuncupata, quam Sepulchrorum Præſidẽ Romani habuere Gyrald. de Vario ſepeliendi Ritu in princ. in cuius templo, quæ ad Sepulturas neceſſaria eſſent, curarent, eamdemque cum Proſerpina, & Venere

fuiſſe

fuiſſe arbitrati ſunt. Plutarch. in Numa, & apud illos morientium nomina edebantur. Sueton. in Nerone cap. 39. A

Libitinarii munus non ita ſordidum, quin & ſplendorem aliquem retinuerit, vt apud Val. Maximum lib. 5. cap. 2. Quinimo ipſi Libitinarij ſeruos ad hoc miniſteriū multos habuerunt, qui ipſi vt honeſtiores deſignatorum munere fungebantur; nempè Magiſtri Pōpæ, qui à Libitinariis non ſeparantur. Seneca de Beneficiis lib. 6. cap. 38. Gutherus de Iure Manium lib. 1. cap. 15.

Sunt autem prædicti Miniſtri in primis Pollinctores; ſic vocati, quod Pollincere, funus curare ſignificaret, nempè Lauando, & Vngendo, quo verbo vſus eſt Plautus in Pœnulo ibi. *Eorum alter viuit, alter eſt mortuus. quia mihi Pollinctor dixit; qui eum pollinxerat.* Præficæ planctus principes non doloris; Sunt & Veſperones mox Veſpillones, qui mortuos in Lecto efferebant ad Sepulturam, vt Lecticarii in Lectica; ſic dicti quod Veſperi ſepeliebātur olim vita functi. Sādapilarii a Sādapila feretro viliorum. Vſtores infimę ſeruitutis, & miſeræ conditionis. Cuſtodes cadauerum, qui ad mortui cadauer pernoctabant. Fuit quoque Piatrix Sacerdos funeſtam domum expurgare ſolitus certo ſcoparum genere, dum mortuus ad Sepulturam ferebatur. De his omnibus vide Gyraldū dicto lib. de Vario ſepeliendi ritu, & Gutherum de Iure Manium lib. 1. cap. 15. B C

Curatio Cadaueris

Vbi quis extinctus eſſet, diebus ſeptē domi illius corpus aſſeruabatur, & curabatur Lauando, Vngendo, Oſculando. Complorando, Conclamando, vt diximus: Octauo die funus procedebat, & corpus incendebatur, Nono ſepeliebatur; & ſi qui Ludi in mortui honorem fierēt, ab eo Nouemdiales ſunt appellati. Gyraldus dicto lib. citato & Gutherus dicto lib. 1. cap. 16. Nouendiales illas ferias, aliqua ex parte à Chriſtianis etiā ſeruatas. ex Nouella Conſtitutione Iuſtiniani cap. 115. qua omnis exactio Creditorum funeſtæ familiæ diebus nouē ceſsabat: *Prædictam* tamen veterem in noſtris ſuperſtitionem

A tionem arguit D. Auguſt. in quæſt. ſuper Geneſim. *Neſcio (inquit) vtrum inueniatur alicui ſanctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctum nouem dierum, quod apud Latinos Nouendiale appellatur.* Gutherus dicto Cap. 16.

Membris omnibus, vnguentis & odoribus reſperſis; tunc mortuus conclamabatur, ex Terent. in Eunucho, & ibi Donatus, & alii notant. *Deſine, iam conclamatum eſt.* Nempè quia nihil habent reliqui ad longioris vitæ officia.

Facta Cõclamatione, dein albo linteo Corpus inuoluebatur, & componebatur, vt notatur ad Perſium Satyr. 3. Exin pretioſa veſte ſtragula ornabatur, qua etiã B Pauperes exponi ſolebant; & propterea Superbi Mortui dicebantur. Plautus in Amphitr. Mercurius Soſiæ. *Faciam ego hodie te Superbum, ni hinc abis.*

Mortuo compoſito in ipſius ore ſtipem ponebant, Charonti Portorium, & Naulum, quod eſt pretium ſoluendum pro vectura Nauis ei, qui Naulum exercet l. cũ Seruuos ꝯ. fructus de Legat 1. Apuleius ſic ait. 6. Metamorf. *Hinc ſqualido ſeni dabis Nauli nomine de ſtipibus, quas feres alteram, ſic tamen vt ipſe ſua manu de tuo ore ſumat.* Hinc Virgil. 6. Aeneid. *Inops, inhumataque turba.* nempè inops, quia Naulum perſoluere non poſſet. *Stipes in ore*

C Cadauer poſtea producebatur. Virgil. 11. Aeneid. *Productio Cadaueris*

Recepitq. ad limina greſſum
Corpus, vbi exanimi poſitum Pallantis Acetes
Seruabat ſenior,

Hi propriè Corporum Cuſtodes ex Libitinariorum familia conducebantur.

Circum omnis, famulumq. manus, Troianaq. turba
Et mœſtę Iliades crinem de more ſolutæ.

Domeſticorum turba thorum circumſtabat veſtitu lugubri, & adueniente aliquo luctum inſtaurabat; quod in perſona Aeneæ ſeruatum eſt ibi, dum ſequitur. *Hæc vbi defleuit, tolli miſerabile Corpus Imperat.* Sic Manes ado-

rari dicebantur, cum quis illos alloqueretur. Seneca Epiſt. 86. *In ipſa Scipionis Africani villa iacens, hæc tibi ſcribo, adoratis manibus eius, & Ara*. Gutherus lib. 1. cap. 18. A

Cupreſſus Potẽtiorum ianuas in luctu comitabatur, funeſtamque domum indicabat, ne quiſquam Pontifex per inſcitiam ingreſſus pollueretur. Seruius in 3. Aeneid.

Indictio exequiarũ. Funebri arbore ornata domo, & producto corpore Honeſtiorum exequiæ per Præconem indicebantur. Indictionis formula ex Varrone lib. 4. & 6. de lingua latin. & Feſto in verbo. Quiris. *Ollus Quiris leiho datus eſt, ad exequias, quibus eſt commodum ire, iam tempus eſt: Ollus ex ædibus effertur*. B

Pauperum funus. Vulgare funus Pauperiorum fuit, qui tamen loti, vncti, conclamati, & defleti ſine Põpa & graui ſumptu Sandapila veſperi per Veſpillones exportabantur. Martialis Epigr. 75. lib. 8.

Quatuor inſcripti portabant vile cadauer,
Accipit infœlix, qualia mille rogus.

Vſtrina publica fuit, vbi illorũ Cadauera vrerentur. Horat. 1. Sermon. Satyr. 8. & publico ſepulchro condebantur in Exquiliis extra portam Mœtiam, quæ Exquilina dicta eſt, vbi pauperum cadauera ponebantur, & Sõtes pœnas capite luebant, vt ex Plaut. in Caſſin. *Ille ædepol videre ardentem te extra Portam Mœtiam.* ideſt in Vſtrina combuſtam. C

Fuere quoque funera Ordinaria, & Indictitia, ſed de iis conſule Gutherum allegatum cap. 20. & 21.

Maiorũ Imagines Maiorum Imagines in luctu exponebantur, & ex iis Carolus Sigonius de antiquit. Iur. Cap. 20. ſcribit Eos apprime nobiles fuiſſe, qui maiorũ Imagines habuiſſent: Homines nouos, qui ſuas tantum: qui nullas ignobiles illos. Quæ, & quales fuiſſent Imagines illæ cum Coronis, Vide prædictum Gutherum cap. 22.

Cantus Mortuos cum Cantum ad ſepulturam proſequebantur,

A tur, inducti perſuaſione, quod corpore extincto animæ ad Cœlum redire crederentur dulcedine muſicæ: Macrob. lib. 2. in Somni Scipionis cap. 3. Quare plangebant flebile carmen, quod in exequiis a Præfica præcinebatur, & à propinquioribus, vel iis, qui ad hanc rem conducti eſſent, cantabatur ad Tibias. Hæ Neniæ canebantur inter ludos Sueton. in Iulio cap. 84. ibi. *Inter ludos cantata ſunt, quædam ad miſerationem, & inuidiã cædis eius accomodata.* Et quod tales tubæ ſeù tibiæ funeri inſeruirent Propertius elegia vltima lib. 4. & Gutherus cap. 23. & tali more Gentilium adhibendi Tibicines in funeribus non ſolum vſos Latinos, & Græcos, verũ & B Hæbreos non autem Chriſtianos. refert Baron. in annũ 31. vbi Spond. in Epitom. n. 28.

Poſt Tibicines progrediebantur Qui munera ferebãt propinquiorum, & non Amicorum, Odores, Vnguenta, Epulas, Veſtes Statius. *Dona malæ feralia pompæ*. In Fronte præpoſita thoro Effigies, quæ Mortui vultum exprimebat, Toga prætexta ſi Vir eſſet Conſularis, Purpura ſi Cenſorius, Picta ſi Triumphalis; Exin funebres Lectuli procedebant, vt ſexcentos Auguſtus in Marcelli exequiis protulerit. Seruius in 6. Aeneid. etenim Coronæ lectulis ferebantur, & Magiſtratus inſignia, aliaue, quæ Pompæ amplitudinem commendarent. Poſt hos Liberti C ti, quorum maior frequentia Teſtatoris benignitatem præferebat, & in funeris elatione magna Pileatorũ turba præcellebat, quia iis nouis Ciuibus Teſtator vrbem illam terrarum Dominam funeſtare videbatur: Hoc genus hominum vocat Perſius Satyr. 3. *Induto capite heſternos Quirites*. Conſtituit enim Imperator L. vnica §. ſed & qui. C. de Latin. Liber. tollend Quod qui Domini funus Pileati antecederent: ſi hoc voluntate teſtatoris fieret, vel Hæredis, illico fierent Ciues Romani; ſic Pilei impoſitione Liberti Orcini facti ſunt l. 10. C. de Manum. teſtam. Archimimus ſequebatur Libertos, qui perſonam Mortui fingebat, & imitabatur Sueton. in Ve-

Munera ac etiam Pompa Funebris.

ſpaſiano cap. 19. Archimimo igitur prætereunte à filiis A pleiumque, aut honoratis Viris lectus funebris portabatur, vt de Merello *Plinius* lib. 7. cap. 47. *Paterculus* lib. 2. *Pauli Aemylii* funebri lectulo ſe ſponte ſua Macedonum Legati ſubiecere Val. Maximus lib. 2. cap. 10. Funus ducebat funeris Præſes, cui hæc cura teſtamento delegata eſſet, vel illam vltro ſuſcepiſſet, vt M. Antonius in Iulii Cæſaris funere, in quem M. Tullius Philipp. 2. inquit. *Tu funeri Tiranni illius ſceleratiſſimi præfuiſti? tua illa pulchra laudatio? tua miſeratio? tua cohortatio? Tu illas faces incendiſti? & eas, quibus ſemiuſtum latus illius eſt, &c.* Ductor funeris prætexta pulla indutus, ſi filius eſſet aperto capite, Patrem efferebat, Filiæ crinibus ſparſis: Mulier reliquum funus faciebat magno fœminarum comitatu, defunctique nomen vocabat canora voce, Propert. lib. 4. eleg. 10. Poſtremo agmine turba omnis obſoleto veſtitu ambulabat, qua funus claudebatur, Apuleius lib. 4. floridorũ. Longo ordine thedæ vndique lucebant. Plinius lib. 16. cap. 37. & pueros maxime ad faces, & cereos efferri ſolitos, Senec. epiſt. 122. *Iſti mihi defunctorum loco ſunt: quãtulum enim à funere abſunt; & quidem acerbo; qui ad faces, & cereos viuunt.* B

Defunctum in exequiarum proſequutione deflebant in foro, per quod Pompa omnis ducebatur, Plautus in Monſtella. *T. numquid proceſſit ad forum tibi hodie noui? S. Vidi efferri mortuum.* A foro in Roſtra aſcendebat, qui laudatione funebri viri virtutes enarraret, Senec. epiſt. 102. *Nemo dicit laudem funebrem, ſed laudationem, cuius officium oratione conſtat:* Seruius 11. Aeneid. *Laudes defunctorum viuentium exhortatio eſt.* Pater filium, filius Patrem, Maritus Vxorem, aut qui proximior, vel amicus eſſet, mortuum laudabat, niſi ex publico officio, atque ex S.C. Magiſtratibus mandabatur: maximè ſi quis pro Patria in bello cecidiſſet: Quintilianus lib. 3. cap. 7. Guth. d. lib. 1. cap. 25. C

Laudatio.

Poſt

A Poſt laudationem Libitinenſi Porta cadauer afferebatur ad Rogum, Seruius lib. 11. Aeneid. inquit, quod *Pyra eſt extructio lignorum; Rogus cum iam ardere cœperit: Buſtum cum iam exuſtum eſt.* In Rogum mortuo illato conſcendebat propinquior, vltimumque illi vngendi, & oſculandi officium conferebat. Valerius Maximus lib. 4. cap. 6. Myrrata potio in os illius inferebatur, vt ex legibus 12. tabul. quæ illam vetant, quæ potio tanquam cœna ad Cœlum viatica fuit. Ventos præterea precabantur, vt fauentes flammã properarenr. Propert. lib. 4. Elegia 7. *Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti?* Cum corpus arderet, vino rogum
B aſpergebant, vt flammæ validiores eſſet; vnde dictum. *Reſperſum Vinum.* Plinius lib. 14. cap. 12. Pix, & Reſina addebatur, qua etiam pauperiores vti ſolebant. In Cãpo Martio Nobiliorum Rogus erat; aliorum penes Sepulchrum, dummodo intra duomillia paſſuum ab vrbe Pyra ſtrueretur ex Edicto facto A. Claudio & C. Nerbano Coſs. Dio lib. 48.

Rogus.

Cœna funebris vna in Rogo Dis manibus parabatur, & hæc nominata exequium, ſeu Silicernium. Varro. *Funus exercui laute ad ſepulchrum, antiquo more Silicerniũ confecimus.* Dictum ab eo, quod in luctu fas non eſſet,
C Lucernas accendere. Altera Cœna, quæ domi propinquioribus, & Amicis; & hæc propriè Epulum funebre, & ad hos vulgaris Coquus conducebatur ex Plaut. in Pſeudol.

Coquum non potui, quam hunc, quem duco, ducere;
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Vt eſſet hic, qui mortuis Cœnam coquat.

Funeris ductor illas epulas primum deguſtabat. Virgil. in perſona Aeneæ 5. Aeneid. *Libauitque dapes.* De hoc Cœnæ genere Tertull. lib. de Reſurrect. Carn. cap. 1. *At ego magis ridebo vulgus, cum ipſos defunctos atrociſſime exurit, quos poſtmodum guloſiſſime nutrit, iiſdem ignibus, & promerens, & offendens.*

Rogi

Rogi Luſtratio antequam faces ſubiicerentur, fieri ſo- A
lita à maxima quaque multitudine, quæ circumibat, & ambiebat Rogum. Quintil. declamat. 329. Cadauer Augusti Rogo impoſitum, primū Pontefices, deinde Equites, tum Milites circumierunt, poſtea Centuriones ignē admouerunt: Qua Luſtratione facta, accenſo Rogo vt in funere Pallantis Virgil. 11. Aeneid.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis,
Decurrere Rogos, ter mæſtum funeris ignem
Luſtrauere in Equis, vlulatuſq. ore dedere.

Atq. hanc Luſtrationem cū ſulphure, & thedis accēſis & circumlatis factam, quibus Manes maximè placarentur ex Iuuenal. Satyr. 2 B

Vmbra venit, cuperent Luſtrari, *ſi qua darentur*
Sulphura cum thædis.

Mos fuit, & tunc Coniuncti ſanguine, amicitia, ſeu alio vinculo cum defuncto occiderent ſe ante Rogum, vt in funere Othonis inquit Tacitus lib. 17. *Tulere corpus Prætoriæ Cohortes cum lacrymis, & laudibus vultus, manuſque eius exoſculantes: Quidam militum iuxtà Rogum interfecere ſe, non noxa, neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & charitate Principis.*

Poſt luſtrationem Gladiatores ante Rogum dimicabant, qui Buſtuarij à Buſto ſunt appellati, Seru. 10. Aeneid. & de huiuſmodi Gladiatoribus ante Rogum C ſcripſit copioſè, & ornatè in tractatu de Gladiatoribus, Lypſius cap. 9. Vnde Cicero pro Sulla: *Interpoſiti ſunt Gladiatores, ſed quos teſtamento Patris dari videmus.* & in Spartiano habetur: *Hadrianum præcipuos honores ſocrui ſuæ ludis Gladiatorijs impendiſſe.* Gladiatorium à ludis erat ſeparatum, Liuius lib. 28. Huic Gladiatorum ſpectaculo ludi additi pro copia, & Prouinciali, & Caſtrenſi apparatu; quos à Græcis cœpiſſe tradit Gyrald. d. Tractatu.

Collectio Cinerum. Funeſtum dein ſequebatur officium, vt Reliquiæ legerentur, cum flamma quieuiſſet Tibull. lib. 1. eleg. 3.

Non

A *Non mihi Mater, quæ legat in mœſtos oſſa peruſta ſinus.* Sueton. in Auguſt. cap. 100. *Reliquias legerunt primores equeſtris ordinis tunicati, diſcincti, pedibuſque nudis, & in Mauſoleo condiderunt* : & Tacitus lib. 2. inquit. *At Agrippina quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro aſcendit claſſem cum cineribus Germanici; miſerantibus cunctis, quod fœmina nobilitate Princeps, tunc feralis reliquias ſinu ferret* Deinde Manes præfabantur, hoc eſt alloquebantur; & inſuper animam ter vocato defuncti nomine. Tibull. lib. 2. eleg. 2. *Præfatæ ante meos manes, animamque rogatæ.* Puris manibus dum legiſſent oſſa, illaque lauiſſent vino, & lacte, ter vale dicto, Reli-
B quias ter oſculabantur, vt in Anna Didonis, Ouidius 3. Faſtorum.

Terque vale dixit cineres, ter ad ora relatos
Preſſit, & eſt illis viſa ſubeſſe ſoror.

Tum ſinu Cineres fouebant ex Tibull. eleg. 3. lib. 1. *Quæ legat in mœſtos oſſæ peruſtæ ſinus.* & idem Tibull. lib. 3. eleg. 2.

Poſt hæc Carbaſeis humorem tollere velis,
Atque in marmorea ponere ſicca domo.

Nam Lino Carbaſcino ſiue Asbeſtino, ex Plinio lib. 19. cap. 1. vtebantur Romani in Vſtrinis ad colligendos cineres cum illud compertum ſit ignibus non abſumi: vn-
C de poſito cadauere ſupra dictum linteum, ſiue linum, & accenſo deinde igne ſubtus eodem linteo, cadauer reſoluebatur in cineres abſque lintei conſumptione: Poſtea adhuc calentes cineres priuſquam refriguiſſent, & oſſa ſimul claudebantur in vrna, cum odoribus, & lacrymis, quæ vitreo vaſculo, ſeu phiala iniectæ eſſent. Vt de prædictis Phialis vide hic delineationem vna cum olla fictili, in qua cineres recondebatur, quę in meo Muſęo ſeruo.

Et

A

VITRE I FICTILES OLLA CINERVM
LACRIMATORII

Et hic intelligitur, quod Romæ paſſim in antiquis lapidibus legimus: *Cum lacrymis poſuere:* & ſimilia. His ita compoſitis poſt iniectam glebam, & vale æternum dicebator. *Nos te ordine quo cui natura iuſſerit, cuncti ſequemur.* Seruius 5. Aeneid. Demum ſacerdos circumſtantes luſtrabat, hoc eſt leui rore aſpergebat. quod genus purgatiouis ſufficio dicebatur, Feſtus in verbo Aqua, & de his Gutherus lib. 1. cap. 28.

Manſit vero apud Romanos Cremandi conſuetudo vſque ad Antoninorum Imperatorum tempora, quibus à pluriſqne deſitum eſt corpora Cremare, & rurſus terræ mandare cœptum eſt, vt a principio conditæ vrbis: Etenim Numæ Pompilii Corpus in arca lapidea conditū legitur, quod multa poſt ſæcula in Ianiculo à Gn. Terentio effoſsum, tradunt ſcriptores, vt refert Gyraldus De Va rio ſepeliendi Ritu. C

Non reticebo in memoriam antiquitatis, quod hic Romæ in mea Vinea ad viam Appiam reperitur Subterraneum Conditorium ſiue Hypogeum dealbatum, &

cruſtatum

A cruſtatum ſatis eleganter; & in hoc plurimæ concauitates in muro, ſiue, vt Italicè dicunt, Nicchie, & in vnaquaq. prędictarum extant duæ, vel tres Ollæ fictiles muro affixæ repletæ cineribus, & oſſibus ſemiuſtis, intra quas aliquæ repertæ quoq. fuere ex prædictis Phialis vitreis, & fictilibus ad vſum lacrymarum. Et hoc conditorium eſt ſimile illi, de quo Petronius Arbiter in ſuo Satyrico ait. *In conditorium enim proſequuta eſt defunctum, poſitumq; in Hypogeo, Græco more, corpus cuſtodire cœpit.* Simile quoq. eſt, quod ſcripſit Plinius Epiſt. 96. *Tentata in amicis fides, tam parata obliuio mortuorum, vt ipſi nobis debeamus conditoria extruere, omniaque hæredum officia præſumere.*

B Extabat in prædicto meo conditorio Tabula Lapidea palmorum trium longitudinis, quam etiã adhuc ſeruo, litteris hic annotatis.

L. Hoſtilius Fortunatus. ſibi. &
Hoſtiliæ. Ianuariæ. filiæ. item
Libertis. libertabuſque. ſuis.
Poſteriſque. eorum. fecit.
Exteræ. Familiæ. aditus. non.
Datur. nec. iure. quis. in. hoc.
Monumento. Ollas. emet.

C

Conſecrauere Romani in Deos Romulum fundatorem, & alios Principes ſuos, vt ex Diuo Auguſtino de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 6. & lib 3. cap. 15. Nouos, & Adſcriptitios Ciues in cœlum adulatio recepit, & Puluinaribus, Aris, Templis, Columnis, Flamine, Ludorũq; celebritate, & Nataliũ cumulauit, vt ex Gruthero, lib. 2. c. 5. Refert enim Plinius in ſua Naturali hiſt. quod opus ingens, occultumque Diuinitatis, & quo nullum maius reperiri poſſit, ſit conſecratio, ſiue relatio inter Deos. Seruius tamen inter Deos, & Diuos ita diſtinguit, vt Dij *Conſecratio.*

dicantur Aeterni: Diui autem, qui ex hominibus fiunt; A
vnde etiam hac appellatione quidam Imperatores Romani poſt mortem decorati ſunt, à quibus inſignia in vita profecta eſſent in Rempublicam merita (& de prędictis Conſecrationibus plurimi nummi fuere effigiati) quamquam poſtea creſcente in dies adulatione plerique ne viui quidem id honoris aſpernati ſunt.

Aromata ad condiēdum.

Et vt me expediam, referam fuiſſe apud eruditos dubitatum, quomodo cadauera ante combuſtionem octo diebus ſine corruptione ſeruarentur abſque viſcerum extractione; ſed difficultas à Plinio tolli videtur lib. 22. cap. 24. dum ait: *Mellis quidem natura talis eſt, vt putreſcere corpora non ſinat, iucundo ſapore, atque non aſpero, al a quam ſalis natura*: & apud Xenophontē in Græcorum hiſtoria, lib. 5. *Melle oblitus demum deportatus, ac regiam ſepulturam conſequutus*. Huc pertinet myſtica antiquorum ſignificatio: nam viuentium ſymbolum *Fel*, mortuorum quidem *Mel*. Cœlius Rodig. lib. 28. cap. 17. Antiq. lect. meminit ritus Diogenes Laertius lib 3. Dict. Philoſoph. B

Non ſolum melle, ſed & cera cadauera oblinire receptum maximè in defectum mellis. Aemylius Probus in Ageſilao in fine, *In morbum implicitus deceſſit, ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre poſſent, quod Mel non haberent; cera circumfuderunt, atque in domum retulerunt*; & idem dixit Plutarchus in eiuſdem Ageſilai vita: *Cera cadauera illiquefacta, quia mel non ſuppetebat, Lacedæmonium retulerunt Spartiatæ.* C

Tertio vngebantur cadauera Cedrio: Plinius lib. 16. cap. 11. *Primus ſudor, aquæ modo, fluit canali; hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur*. Eadem penè habet idem auctor lib. 24. c. 5. & de ijs vide etiam alia relata in Paralipomeno ad Roſinum, cap. vltimo ad finem.

Prædicta

A Prædicta Aromata ad condiendum corpora (vt ego de his ſermonem habui cum peritis) ſatis probabile eſt hodie ad noſtram notitiam non perueniſſe; ſiquidem cadauera quantumuis euiſcerata, & condita, videmus hodie maximè in æſtate tertio, vel quarto die putreſcere, & corrumpi: at tempore antiquorum Romanorũ etiam quod tunc illa non aperirentur, vt diximus, ferè ſemper vſque ad nonum diem antequam comburerentur, non putreſcebant.

Quinimo Romanorum cadauera aromatibus condita poſt plurima ſæcula reperta in ſepulcris abſque corruptionis læſione; vt legitur in hiſtoria Boccacij de Analo-
B gia Deorum lib. 12. cap. 60. quod tempore Henrici III. Imperatoris repertum fuerit prope Romam corpus Pallantis Euandri filij à fodiente villico integrum; vti nn. per ſepultum maxima proceritate, in quo adhuc apparebat vulnus impreſſum lancea Turni.

Ac etiam ſcribit F. Leander in lib. Deſcrittione d'Italia Capitolo della Campagna di Roma: ſedente Alexandro VI. Pont. Max. repertum fuiſſe corpus integrum cuiuſdam puellæ ſatis concinnum abſque læſione, & hoc perfuſum intra mirabili liquore: ad cuius pedes ardebat lucerna, quæ aperto ſepulcro extincta remanſit; & hanc fuiſſe Tulliolam Ciceronis filiam ſunt arbitrati,
C de quo ego valde dubito, cum fuerit mos tunc temporis corpora comburi, non autem ſepeliri, & aromatibus integra præſeruari; probabilius tamen corpus illius puellæ fuiſſe ſepultum poſterioribus temporibus, quando imperantibus Antoninis ſepeliri cœperunt.

Præterea iam triginta circiter elapſis annis in agro Romano extra Portam Appiam reperta fuit arca marmorea, in qua cadauer erat conditum ab omni æui læſione ſeruatum, quod ex paludamento purpureo, quod geſtabat, Conſulem fuiſſe ſunt opinati: De prædicta purpura libens ego habeo aliqua fruſta iucundo etiam odore adhuc fragrantia: color autem prædictæ purpuræ

eſt duplex ;particula coloris rubei ſatis accenſi; altera vero pars deſinens in flauum colorem. A

Hanc autem corporum durationem non ex alia proceſſiſſe cauſa opinor, quam ex efficacia illorum aromatum, de quibus nobis in præſentia non conſtat.

Et hæc ſatis dicta de antiquorum Romanorum funeribus. Quibus annectam plurima ſepulcrorum antiqua monumenta, quæ adhuc in meo Muſæo ſeruo: omnia ferè eruta annis præteritis ex ruderibus vineæ meæ in via Appia, nec ab alio illa adhuc notata.

B

D. M.
Fuluiæ feliciſſimæ
coniugi Ka-
riſsimæ, quæ
vixit annos
xviij. Menſ viij. D.
xiij. Hor. v.
M. Aurelius Fili-
tianus cum qu.
vixit annos vj.
Coniugi Bene-
merenti fecit
cum Arria Vi-
torina Matre
eius, &
Patre eius,

L. Raſinius
Epicurus
vixit ann. xxx.

M. S-
Iulius Eros
Apie Patrone
Ereti fecerunt.

C

Vtia Agathem
Clymene Patr.
Luriæ Danæ. F.
C. Vtio Flo.

Memia C. L.
Piſtolio
H. S. S.

Vmbreia

A

Vmbreia. Ↄ. L. Chila.

C. Vilius. D. Aug. L. Dionyſius	C. Iulius Styrax.

Cocceia
L. L. Gemella
vixit A. xxviij.

B

D. M.
Mæuio
Functo
Næuia Fu-
hodia Con-
iugi, Ben. Me.
fecit.

C

D. M.
Q. Daſianio
Supero
Iulianice
Coniugi B. M. Pol.
& ſibi, &
C. Iulio Rufo
Patrono.

Claudiæ
Spenduſæ
vix. an. xviij. M. viiij.
Iaxytus Pater fec.

Iomedes Ap.
Strator
Fauſta Hediæ.

D. M.
C. Cornelio C. Fil.
Sergia Fuſco
Auonia M. filia
Iſidora filio
pijſſimo.

D. M.
Marci-
æ Rho-
dopes fe-
cit L. Thal-
lius Aſ-
pes Coniu-
gi Remi.

L. Terentius. Ↄ. L.
Gratus.

D. M.

D. M.
Viychus
Valeri Viychi
Anthuſæ fil.
vixit M. iiij. D.xiij.

D. M.
M. Aurelio Optauete
Aug. C. N. Natitra,
Qui vixit an. liij Men.
iiij. Di. xx. Pon. Erm.
& Aur.Opta.Patri
pientis.fecerunt.

P. Perelius
Nicia.

DECIA
V.A. O XIIX.
HYGIA.

D. M.
Dio. Cn. Ser.
Geſſ. Labicana
Benemerenti
Cognato

A

Maronianus
Aug. Lib. Proc.
viuos ſibi
comparauit.

Foteia Staphis.	Mitontes Nicander Medicus.

B

C.Claudius Phalix Cur.	P.Næutus Eros

P.Arruntius Cinnamus Sacerdos.	Gaa Vilicus.

C

Ouia Optata
Ollas II. filijs ſuis
Creſcenti, &
Admeto

M.noui M.L. Eronis
Nouiæ M.L. Hilaræ

Anicetus
Cæſaris Aug.
Caianus.

Tun-

A Tundareus
Atiaes L.
Gnomeatiæs L.

Sempronia
M. L. Helena

Dis. Mani.
P. Clodio Quieto
Filio ſuo
B cariſſimo fecit.
Vixit Ann. II.
menſib. iiij. diebus xxviij.

D. M.
Soteridi fecit
Auxeſis
Mater Filiæ.

C F. Vlcinia Iulia
Flacilla II. Auctij L.
Rhodia.

D. M.
Sabina Nutrix Martine
Alumnæ ſuæ, quæ vixit
Ann. iij.
menſib. iiij.
Benemerenti fecit.

D. M.
Nouius Caſsianus
Eques Romanus Dicne meę Nutrici Arethuſeæ, quæ vixit
Annis xxxv. menſes
vii. diens x. Benemerenti
fecit.

D- M.
Capidius
Proculus
Scriba æd. curul.
præf. Fabrum, &
Caſſia Priſca
Vxori Caſsio Priſco
Scriba Aed. Cur. fratri
pientiſſimo
parentibus ſuis
fecit.

D. M.
P. Flauio Ruſo
T. T. Flauij
Venuſtinus, &
Saturninus
Fratri
pientiſſimo
fecerunt.

D. M.

D. M.
Plautio Gnatio
Alumno dulciſſimo
gratiſsimo,
ſuauiſſimo,
cariſſimo,
Plautius Filius
Iulianus V.C.

Vennonia L.L. prima.	P. Quintilius P.N.L. Fauſtus

D. M.
Aemiliæ
Saturnine
T. Peſcennius
liberals Coniugi
Benemerenti
& ſibi, & ſuis poſuer.

D. M.
Pantagati II.
Epigonus
amico cariſsimo

Atrebia Arbuſcla
heres Aureli,
& M. Luxius Cerdō.

D. M.
Fauſtæ Ruf-
inæ oſſa pila
cinereſque ſac-
ri ihc ecce q-
uieſcunt.

D. M.
Vlpiæ
Clementillæ
lib. Benemerenti
M. Vlpius
Filiricus.

Abinnæus
Cæſaris Aug. P.

Rupilia Q. L.
Arbuſcula.

Alaxandro
ſuæ ſorores piæ
myrtis stibas
nephe prima
ſecundus magiſt.

P. Hilargurus
Inſularius.

D. M. S.

A

D. M. S.
Donatæ
Blaſius
Helena
Alumnæ
B. M. F.

D. M.
T. Fuficio Icelo
fecit
Fuficius Ceriali
B. M.

B

D. M.
Antonia Fortunata
fecit Patronæ ſuæ
Bene Merenti
Heracliæ
Et ſibi, & ſuis.

C

D. M.
II. Claudio
Suciſſo. Cla.
Suciſſa Mat.
III. pijſſimo
fecit.
V. A. XX.

D. M.

M. Antoni
Theodoti
Stertinia
Gnome.
F. C. C.

D. M.

Floræ Murinæ,
quę vix. Anno
vno, menſ. viiij. D. xxiiij.
Euphroſinianus;
& Flauia Metite
Parentes, filiæ
dulciſſimæ.

Vaternia Rigilla
Auia Proculi.

Ceonteus.
Beieus.

Callius C.C.L. Myro Pat.
Allla C. L. Megiſte L.
Allia C.Ɔ. L. Nice. L.
C. Allius C. L. Mario L.

A

HERMA DE SVO DAT.

O

GENIO CANONIS ATTALI
LIBENTI.

D. M.
Sabbio Cæſ. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
fecit ſibi, & Fabiæ
Verecundæ Coniug.
ſuæ, cum qua vixit
annis xxiv. ſantiſſi-
mæ, & libertis, liber-
tabuſque eius, & VIKaris
ſuis poſteriſque eo-
rum omnium in
parte dimidia ſua.

O

GENIO PASICLENIS
ATTALI SERVI.

D. M.
Sporus Cæſ. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
Hermione Coniugi
ſuę ſantiſſimę
& libertis, liberta-
buſq; eius, & VIKaris
ſuis, poſteriſque
eorum omnium
in parte dimidia ſua.

B

C

Dis. manibus
poſuit Tib.
Claudius
actus Tabellarius
Aripa, & Po-
pilię Gallini-
cę contuber-
nali meę, &
Popilię Aeutichię.

Dis. manib.
Quationis
Decumi, Aug. lib.
Euſemiani
a manu fidelis cōlibertis
Fratri B. M.
In fronte pedes duo,
in agro pedes duo.

L. Lelio

L. Lælio Apro. V.A.VII. M.X. A.Lelio pietati.
V. A. IIII. M. V.
A. Lelius Creſenſ. & Claudia Pietas Filijs
Pientiſsimis fecerunt ſibi, & ſuis
Lib. P.Q.E.

Tria præcedentia monumenta, quæ in Muſæo Auctoris adhuc reperiuntur: ſunt etiam impreſſa in libro epigrammata antiquæ Vrbis cap. 16. de Regione Campi Martij, ſupra Portam Romani Caſalis, quod volumen de anno 1521. editum auctore Iacobo Mazochio.

Peroratio.

HAEC diximus de Aegyptiorum, Romanorum, & aliarum Gentium ſuperſtitionibus, & his populis, qui ambulabant in tenebris: & in regione vmbræ mortis, & cum aduenisset plenitudo temporis, lux orta eſt eis, & viderunt, ac cognouerunt verum Deum, qui venit omnes ſaluos facere; vt ex pſalmo 35. inquit Regius Propheta. *Homines, & iumenta ſaluabis Domine.* Hinc factum, vt Dominum recens natum exceperit Præſepe, quaſi Bobus, atque Aſinis, Iudæorum ſcilicet, ac Gentium Populis, alimentum eſſet præbiturus: Quo alimento tamquam Diuinitatis pharmaco, etiam nos, qui de populo Gentili eramus, recuperemus rationis donum, ipſumque Deum veneraremur. Quid ergo mirum, ſi Chriſtus nos, qui aliàs cæci, ac inimici eramus abſque lumine Fidei, amicos nos deinde appellauerit, & ſua nobis arcana crediderit, quæ ſeruis non facilè credantur: ſic enim aiebat Ioann. cap. 55. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid faciat Dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.*

Agamus ergo, vna cum Leone Pontifice, gratias Deo Patri, quia nos, cum eſſemus cæci, & mortui

& mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, vt eſſemus in ipſo noua creatura, nouum figmentum, vt Diuinæ conſortes modo facti naturæ, nolimus in veterem vilitatem degeneri conuerſatione redire: ſed vt in ſequenti libro videbimus, ſpeculemur maximè priſcos naſcentis, & militantis Eccleſię ritus, vt tandem in illa triumphanti cœleſti gloria perfruamur.

LAVS DEO.

Ex antiquo marmore apud Auctorem.

INDEX

Primi, & Secundi Libri.

A

ACcipitris Pinnæ Solem, ſeu Oſiridem denotant. pag. 74. B.

Aegypti habitatores poſt Diluuium pag. 2. B Aegypti fertilitas. 2. c. Aegypti Auri, ſeu Argenti Fodinæ. 3. b. Aegyptiorum dominium in vicinos populos. 3. c. Aegyptij Reges, qui Regnum propagarunt. 3. c. & ſeq. Aegyptiorum Regni finis, à Cambiſe occupati 5. C. Idololatriæ origo in Aegypto. 21. b. & ſeq. Beſtias colebant. 21. c. ſuperſtitio eorumdem ſepius Roma eiecta. 22. c. Aegyptiorum Idololatria cępit deficere, dum Chriſtus aſſumpta carne iter ſumpſit in Aegyptum. 24. c. defecit penitus poſtea ſub Theodoſio Imp. 26. B. Sola Aegyptus in terris alienigenarum vidit Deum in carne. 25. a. b. Interitũ Idololatriæ in Aegypto non ſolum Iſaias prophetauit. 24. c. verum & Triſmegiſtus, & alij. 25. b. & ſeq. Anachoretæ, & Martyres in Aegypto. 27. a. & ſeq. Aegyptij fecerunt expeditiones ex mari Erytheo in Indiam & Sinas. 28. a. Propagatio Idololatriæ Aegyptiorium. 28. a. Ritus in Funeribus Aegyptiorum. 29. b. Icunculæ Aegyptiprum ex thorace cadauerum. 30. c. Lingna Aegyptiorũ antiqua ſimillima linguæ Coptæ. 31. b. Affinitas linguæ Aegypticæ cum alijs nationibus. 32. Characterum triplex genus apud Aegyptios. 34. Scientiæ quas Aegyptij inuenerunt, & propagarunt. 35. b. Aegyptij noluerunt patefacere plebi, & rudioribus res ſacras 39. c. & propterea illa exprimebant per ſymbola, & hieroglyphica. 40. & ſeq. Aegyptij requirebant mortuum Oſiridem lucernis accenſis, & quare? 81. b. c. & hoc forſan factũ in memoriam necis primogenitorum Aegyptij ad abducendos filios Iſrael. 82. a. b.

Amores duo alter cœleſtis, alter vulgaris. 118. c. Amor omnibus Dijs dominatur. 119. b. Contra Amorem non aliud remedium quam fuga. 120. a. b.

Annulorum vſus in magna vetuſtate apud ſacros, & prophanos ſcriptores. 177. c. Materia annulorum aureum, argentum, Aes, ferrum. 179. c. Pytagoras præcepit ne quis annulum Dei imagine gereret, & quare? 180. c. frequenter annuli proferebant vultus principum, philoſophorum, Idolorum, &c. 181. a. Chriſtiani effigiabant annulos, & quomodo? 181 b. c. Annulos geſtatos in articulis, & digitis. 182. b. Mos Romanorum fuit geſtandi annulum in digito, qui eſt minimo proximus, & quare? 182. b. c. Diſtinguebat annulus ingenuos ab hominibus ſeruilis conditionis. 182. c. & ſeq. Imperatores ſuperatis hoſtibus in concione annulos donarunt. 183. b. erat vſus annulorum æſtiuorum & hiemalium. 183. b. Erant annuli Natalitij 183. c. Annulis etiam vtebantur ad claudendum, ſicuti claues inſeruiunt. 184. a. Arrha, & ſponſio annulo celebrabatur. 184. c. ſponſę annulo donatæ. 184. c.

Aquila oculos in Solem erigit. Non tangitur fulmine. Pauciſſimis morbis obnoxia. Animal viuaciſſimum: Nec ipſa cadauerum corpora tangit. 129. a. Aquila in ſenectute renouatur. 129. c.

Arietis carnes bonæ ad ſanitatem. 130. c. In ſigno Arietis ineunte vere incipiunt res generari, augumentari, & renouari. 130. c.

Aeſculapij natales. 124. c. & 127. a. Romæ quare, & quando coli cœpit? 125. a. Templum ei conditum in Inſula Tyberina. 125. b. De Serpente tanquam Aeſculapio palam expoſito, & Oracula eius nomine confi cta. 125. b. Sanctus Syluester Papa clauſit ianuis æreis ſigno Crucis obſignatis prædictum ſerpentē læthali halitu homines enecantem. 125. c. Hunc ſerpentem apud Romanos ſacroſanctum ex Epidauro allatum, tot incurrentibus ſæculis ſuperſtitem, fœcunditati illius reſiſtebant femina comburendo. 126. a. Obſignata cella dicti ſerpentis à ſancto Silueſtro cum nollent Gentiles carere Deo ſuo, ex ligno alium ſimilem fabricarunt, gladium ore geſtantem, eidemque Virgines in ſacrificium offerebant. 126. a. b. Aeſculapius quare cum ſerpente effingatur? 127. a. b. Quare Poculum in manu teneat. 128. c. Aquila cur eidem Aeſculapio apponatur. 128. c. ſicuti etiam Aries. 130. b.

B

Baccho cognomentum liberi impoſitum, quod eſſet vindex libertatis. 134. a. Inter Deos nullus tam diuerſis cognominibus inſignitur, quam Bacchus. 134. b. c. Receptius in ſacris Euius. 134. c. Dicitur Vitifer, ſeu vini inuentor. 134. c. Obſcœna, & nefanda huius Dei. 135. a. b. Tigris Baccho ſacrata, quod feraciſſima quæque pectora vino domentur 135. c. Sacra eius nocturna erant, & facibus accenſis per Vrbem diſcurrebāt, Crateres vino plenos ſtatuentes, nec quicquā turpitudinis omittebant. 136. a. In Bacchanalibus ex collo membri virilis figuram ſuſpenſam geſtabant, quam Phallum appellabant. 136. b. Singulis tribus annis excitabantur Bacchanalia. 136. c. & ſeq. Scitæ non admiſerunt iſta ſacra, quoniam ad inſaniam adigerent, 137. c. Roma, & Italia etiam eiecta. 137. c. Comites Bacchi. 138. a.

Balneis publicis, ſeu Thermis ſtudioſi veteres fuere. 222. b. Vſos autem fuiſſe huiuſmodi publicis Balneis etiam Imperatores. 222. c. Balnea habebant tres domos, ſeu cellas nempe Calidarium, Tepidarium, Frigidarium; habebant etiam quartam, Vnctorium dictum. 223. b. Inſeruiebant Balnea ad ſanitatem, & laſſitudinem tollendam. 223. b. Secundo ad abſtergendum ſudorem. Tertio, voluptatis quoque cauſa. 223. c. Ante cœnam Balneis vtebantur, quandoque etiam poſt cœnas: ſed hæc poſteriora donata. 224. b. c. Chriſtiani quomodo Balneis vti debeant. 224. c. Chriſtus his vſus. 225. a. Poſt exercitationes Balneis vtebantur. 226. a. & in Balneis deſtinata erant vnguēta, & oleum. 226. c. Vngendi officio in Balneis fungebantur ſerui, Vnctores dicti. 227. b. Vtebantur in Balneis Gutto ad fundendum oleum, & ſtrigili ad fricandum corpus. 227. b. & ſeq. Vnctorium erat locus in Balneis. 229. a. Balnea olim erāt mixta, in quibus viri, & mulieres lauabantur, poſtea fuerunt ſeparata. 229. b. Quo tempore Balnea paterent. 229. c. Et hora lauandi indicabatur ſonitu tintinnabuli. 230. b. Poſt lauationem, & vnctionem cœnabant. 230. b. Poſt lauationem, & vnctionem ſoleas ſumebant, & ante cœnam eaſdem deponebant. 230. c.

Bouis caput carne nudatum ſymbolum eſt laboris. 59. c. Bos ab Aegyptijs Apin creditus quomodo reſponſa dabat. 59. c. Bouis caput figurarunt, & venerati ſunt Hebræi. 60. a.

C

CAnopus Aegyptiorum Deus qualis fuerit? 51. c. De canopo curioſa hiſtoria refertur. 53. a.b.

Canis a canendo, ſeu cuſtodia dicitur. 70. b. Canis forma colitur Anubis, & Mercurius. 71. c.

Cauſa ſuſcepti operis proemio.

Ceſtus ſumitur pro cingulo, ſeu zona virginea, quam maritus prima nocte diſſoluebat. 147. a.

Chriſtiani non debent ſuperbire de Etnicorum erroribus, ſed quod bonum eſt in eorum doctrina illud retinere. 23. b.

Circulus Regium inſigne eſt. 85. c. Hunc circulum ab Aegyptijs ſumpſerunt Romani, qui honor Deo, & Sanctis, vt adhuc diadema. 85. c. Circulus eſt hieroglyphicum æternitatis, perfectionis, & ipſius Dei. 86. a.

Cœnaculum, ſeu Triclinium erat locus, in quo diſcumbebant, & cœnabant à tribus lectis, quos in eo ſternebant nomen habens, 231. b. Quamuis antiquiores Romani ſedere eſſent ſoliti, dicto b. Lecti Illuſtrium perſonarum altiores erant. 232. a. Stragulis inijciebantur puluini Triclinares. 232. b. Veſtem mutabant conuiualem, 232. c. Soleas deponebant. 232. c. Manus lauabant, & vnguenta dabantur. 233. a. Coronæ florum dabantur conuiuijs, ſeu apponebantur poculis. 233. b. c. De numero conuiuarum. 233. c. Ordo diſcumbentium. 234. b. Mulieres an, & quando diſcumberent, ſeu ſederent? 234. c. In ſinu Amantis accumbebant cariores. 234. c. Situs corporis conuiuarum. 235. a. Menſa quid ſit? 235. b. Pueri, & puellæ conuiuis miniſtrabant. 235. c. Pocillatores, ſeu Pincernæ. 236. a. Forma, & materia poculorum. 236. b. c. Prægustatores. 237. a. Inuitatio ad bibendum. 337. b. Magiſtri Potandi, 237. c. Ordo Dapium 237. c. Partes dapium ſingulis conuiuis an in commune apponátur? 237. c. Inter cœnandum Acromata, ſymphoniæ, odores, ſpectacula, necnon etiam Gladiatores, 238. a. b. Flabello Pauonio muſcas abigebant, & ventum faciebant. 238. c. Miniſtri ſtabant ad pedes conuiuarum, vt etiam Peccatrix. 239. a. b. Aphoreta dabantur abeuntibus conuiuis. 239. c. Ambiuiſſe quoſdam magno conatu, & magno pretio conuiuia Principis. 239. c. Chriſtianorum conuiuia qualia eſſent. 240. a. Chriſtum in terris inijſſe conuiuia more Romano, omnibuſque eorumdem ritibus.

240. b. cum ſequentibus.
Continentia deſcribitur, cum viri manu cohibentur genitalia. 133. a. b. Continentia Alexandri Macedonis. 133. c.
Corona radiata Diuinitatem ſapit. 69. a. Corona antiquitus niſi Deo dabatur 85. c. Coronam deinde ſumpſerunt Reges non ſolum auream, & gemmeam, verū etiam radialem ad ſigna duodecim Zodiaci. 86 b. c. Coronarum plura genera, 88. c. Coronam primum impoſuiſſe capiti ex Hedera Liberum Patrem. 90. b. Coronis ornauere priſci Chriſtiani etiam Sanctos ſuos. 90. c. Tonſura Clericalis ita olim fiebat, vt Circulus tantūmodo capillorum emineret, inſtar Coronæ, vt modo vtuntur Monachi. 92. c.
Cornua quid denotent 69. c. ex Cornuis flumen ſignificatur. 71. a.
Cucurbitæ Symbolum. 84. c.

D

DE Deo variæ philoſophorum opiniones. 95. c. Dei Ignoti aræ, vnde origo? 96. b. Deus ex Ariſtotele non ſic influit ſupra terram ſicut in Cœlum, quod eſt erroneum. 96. c. Dijs quomodo decreta templa, & ſimulacra 98. c. Dij Conſentes, & Selecti. 99. c. Pluralitas Deorum aliquando pro vnico Deo ab Ethnicis etiam ſumpta 100. a. Quod Deus ſit vnicus. 100. c. Dii, qui dabant reſponſa Dæmones erant. 101. a. Deorum cultores quales fuerint, 101. c.
Deificationis origo vnde prouenerit? 98. a.
Diadema erat laneum, vel lineum ligamen apud Græcos, & Latinos. 87. a. b. Diadematis color qualis? 88. 13. 89. c. Diadema caput cingebat, vt occipitio aliquid fluctuaret. 88. c. 89. b. & hoc a Libero habuiſſe principium, dixerunt Gentiles. 89 c. Diademate vſos eſſe Reges ab initio vrbis conditæ. 90. a. Diademate vſos Chriſtianos erga Deum & Sanctos ſuos. 90. c. & 91. a. Diademate quadrato non autem circulari vtebantur Chriſtiani erga viuentes; qui habebantur pro Sanctis. 91. b. Nihilominus circulare Diadema non abhorruere etiam Chriſtiani Impp. viuẽtes ſibi ab adulatoribus apponi. 92. a. Vide de prædicto Diademate in verbo Corona, & in verbo circulus.

E

EX Ethnicis ante Chriſti aduentum aliqui fuerunt ſalui. 104. a. Quibuſdam Ethnicis Chriſtus ante ſuum aduentum verita-

tem detegere dignatus eſt. 104. a. Nihilominus in ſtatu naturali conſtitutis opus fuiſſe ad ſalutem ſpeciali aliquo Diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem in Chriſtum perducerentur, neque enim naturalem legem ſufficere vllatenus potuiſſe, 104. c. Ethnicis fuit ſufficiens cognitio de Chriſto in confuso, & ſuboſcura ad ſalutem. 107. b. nec tenebantur ore profiteri Chriſtum venturum, ſed tantum ſe vnum Deum credere faterentur. 108. a.

F

Fibulæ vnde Vocis origo? 185. b. Fibula Architectonica quæ ſit. 185. c. Fibula veſtiaria quæ ſit. 185. c. Lunula eburnea in Senatorum calceis fibula erat. 186. a. & Fibulam Lunarem extitiſſe Nobilitatis indicem. 186. b. Erat quoque fibula, quæ Capillitium continebat. 186. b.

Flamines pro ſua Diuinandi facilitate Infibulati erant 186. c. ſicuti etiam Veſtales. 187. a. Fibulæ vſus qualis. 187. a. Annumeratur inter fœminarum ornamenta. 187. b. Viris quoque ornamento fuere in Mantellis, ſeu Penulis 187. c.

Materia fibulę, ex ferro, argento, auro, aut quouis metallo: infimæ ſortis hominibus propria erat ferrea, ænea. 187. c. Erant etiã non ſolum aureæ ſed etiam gemmis diſtinctæ. 188. a. Fibula Imperatoribus propria, & in veſtitu Imperatorio prætioſiſſima. 188. b.

Forma Fibulæ, ex iis aliquę circulares omnes variis icunculis diſtinctę, vnica tamen figura ad arcum accedentes: conſpiciuntur etiã forma quadrangulæ, Equi, Hinnuli, Auis, &c. 188. c. Deſcriptio Formę ipſius Fibulæ. 189. a.

Fibula Gymnaſtica, qua adoleſcentulorum virilia ſolent coerceri conſeruandæ vocis, ſeu ſanitatis gratia, quæ Venere debilitantur, 189. b. c. Athletæ etiam in Paleſtra pugnantes fibulas vſurparũt. 190. a. c. Materia, ac forma huius fibulæ, qualis fuerit. 190. a. b. Infibulationis modus non ſolum cum mulieres Acu traijciunt nares, verum, & apud Ethyopes Nares, & Labia. 191. b. c.

In Funeris Ritibus Romani primo circũſtabant lecto morituri, quo vltima morientis verba exciperent attentiores. 244. c. & cariori ex prædictis Annuli tradebantur, qui vt plurimum hæres ſcribebatur. 245. a. Morientis ſpiritum mater, aut propinquiores excipiebant. 245 b. Propinquiores etiam claudebant oculos Mortui 245. c. Poſt ſermones iucundos de mortuo ad oſcula, & comple-

xus

xus mortui concurrebant. 249.a.b. Luctus, & Lamentationes. 246.b. Lauabant, & vngebant Cadauera & quare. 247. a. b. Quibus vero Aromatibus vide 258. a. b. c. Qui Cadauera curabant Libitinarii a Libitina dicebantur. 247. c. ſeptem diebus corpus domi aſſeruabatur Lauando, Vngendo, oſculando, comptorando, &c. Octauo die procedebat funus, & corpus incendebatur, Nono ſepeliebatur. 248. c. Poſt condimenta corpus cõclamebatur. 249. a. Dein voluebatur linteo, & veſte pretioſa ornabatur. 249. b. Stipem in ore mortui ponebant. 249. b. Producebatur deinde cadauer, & Domeſticorum turba Lugubris thorum circumſtabat 249. c. potentiorum ianuas Cipreſſus in luctu comitabatur. 250 a. De Pauperum funere. 250. b. maiorũ Imagines in funere exponebantur. 250. c. mortuos cum Cantu ad ſepulturam proſequebantur. ac etiam cum Tibiis 250.c. & ſequenti. Progrediebantur, qui munera ferebant Amicorum, & propinquorum. 251. b. Effigies mortui, & Funebres Lectuli procedebant. 251. b. Item Liberti Pileati, & poſt hos Archimimus, qui perſonam mortui fingebat, 251 c. Lectus funebris a filiis, ſeu honoratis viris portabatur. 252. a. & longo ordine thædæ vndiq. lucebant. 252. b. A Foro ad Roſtra ducebatur funus vbi laudatione funebri viri virtutes enarrabant filii, ſeu alii proximiores niſi S.C. magiſtratibus mandaretur. 252. c. efferebatur deinde Cadauer ad Rogum vbi de illius ritibus. 253. a. b. Cœna funebris Dis manibus in Rogo parabatur: Altera Cœna domi propinquioribus, & amicis, & hæc propriæ Epulum funebre. 253. c. Rogi Luſtratio fieri ſolebat, antequam faces admouerentur, circumiendo Rogũ. 254. a. Coniuncti Sanguine, vel amicitia defuncto, ſe ante Rogum occiderunt. 254. a. b. Item Gladiatores ante Rogum dimicabant, qui Buſtuarii a Buſto ſunt appellati. 254 c. Cinerum reliquias lauabant, & oſculabantur. 255. b. Prædictæ cineres, & oſſa deſumebantur ex Lino Carbaſino in Vſtrinis. 255. b. c. Deinde claudebantur prædicta in olla vna cum lacrymis 255. c. & ſequen. Manſit apud Romanos cremandi conſuetudo vſq; ad Antoninorum Impp. tempora 256. c. De Hipogeo vbi condiebantur Cineres. 256. c. & ſequen. Conſecrauere Romani in Deos Imperatores, & Principes. 257. c. Quibus Aromatibus condirentur Cadauera. 258. a. quibus aromatibus poſt plurima ſæcula, etiam noſtris temporibus reperta cadauera, eorumdemque Veſtimenta a læſione præſeruata 259

H

HArpocrates Iuuenis. 55. a. Silentij Deus, re vera Græcus Philoſophus erat. 55. c. Supra caput figuræ Harpocratis quid denotet Symbolum appoſitum. 56. a.
Hercules Iouis, & Alcmenæ filius; qui ob fortitudinem, & gloriam inter Deos relatus. 131. b. Vnus ex duodecim Diis. 131. c. De eodem varia pudenda, ex Lactantio. 132. a. b.
Hieroglyphicum quid ſit, & in quo differat a Symbolo. 43. c. Hieroglyphicarum litterarum quis fuerit primus inuentor. 44. a. b.

I

IDololatriæ origo in Aegypto. 19. c. & ſeq. Idololatria vſquequo durauit. 102. c. De Idolo Priapi. 145.
Ioſeph Patriarcha non frumentum tantum, ſed & veram Dei cognitionem tradidit Aegyptiis. 49. b.
Iſis, & Oſiris quales fuerint apud Aegyptios. 46. a. b. & ſeq. In Iſidis effigie quare gracilitas, & de ſtatu pedum. 62. c. Iſis vbique terrarum culta propter morborum curationes. 64. a. b. Iſidi quare plantæ pedum dicatæ. 64. b. Iſis ſumitur pro Luna 68. a. Circa Iſidis caput quare faſciolæ, ſeu vela. 73. b. Iſiacę imaginis interpretatio. 74. a.
Iupiter varis nominibus appellatus. 113. c. 114. b. Quare Aquila, & Fulmen apponantur Ioui. 114. b. Scelera & turpia eiuſdem Iouis. 114. c.

L

LIbitinarii dicuntur, qui Funera curabant a Libitina. 247. c. Quorum miniſtri quales eſſent. 248. a. b.
Lucerna ſacrum quid portendebat apud Græcos, & apud Aegyptios. 79. c. & ſequen. Lucernam extinguere apud Romanos Religio erat, ſed poſito oleo inextinctam dimittebant, & quare. 80. a. b. In Lucernis Aegyptiis Religioſiores, & de feſto apud ipſos Accenſio.
Luminum 80. b. Quare inducta feſtiuitas illa luminum 80. c. & ſequenti Pompa prædictæ feſtiuitatis Lucernarum. 82. b. In Lucernarum cultu ſuperſtitioſi fuere Aegyptii, & alię nationes. 83. a

Luna quare Triuia, ſeu Triformis dicatur 68. a, b.
Luna à Sole recipit lumen 68. c, 73. c.
Luna ſemper inſtabilis. 68. c.

M

Mars cur ſic nominetur, & Mauors, & Gradiuus? 115. a. De Templis eiuſdem. 115. c. Eius ſimulacrum Ioui Capitolino cedere noluit. 115. c. in honore à Romanis quare habitus. 115. a. dictus Vltor ab vlciſcendo 115. c. de Adulterio Martis, & Veneris 116. a. Occaſio fabulæ prædicti adulterij. 116. b.
Matris magnæ Deorum plurima nomina. 212. b. Quare Tympanum, Turres, Sedes, Galli, Leones, & Clauus apponantur prædictæ Deæ 2 2. c. Turpitudo ſacrorum Matris Magnæ 213. b.
Mercurius, & Minerua coniuncti non coniugio, ſed communione ſtudiorum. 120. c. Mercurius quare ſic nuncupatus. 120. c. Quare talaria pennata, virga ſerpentibus nexa, Galerum cooperto capite, & marſupium apponantur Mercurio 120. c. & ſeq. Multa munia eidem tribuuntur. 121. a. Multis nominibus nuncupatus Mercurius. 121. b. Fur & nebulo dictus à Lactantio. 121. c, A Germanis præcipua veneratione cultus. 121. c. In compitis ciuitatum ſtatuas ei erigebant. 122. a. Statuæ illius ſine manibus, & pedibus, eo quod rem omnem ſermone ſine manibus conficiat. 122. a, b.
Mineruæ, & Mercurio erigebantur Aræ communes. 122. c.
Minerua Bellis præerat. 122. c. Erat & lanificijs præpoſita. 123. a. Oliuæ quoque inuentrix, & fabricæ multarum artium repertrix. 123. b.
Minerua dicta à minuendo, vel minando, quia prudentiæ Dea ſit, & Belli, ſeu Meminerua, quæ eadem ſit quod memoria. 123. c. De Templis Mineruę. 123. c.
In Matrimonijs contrahendis ætas requiritur, vt ſint maſculi puberes quatuordecim annorum; fœminæ verò duodecim annorum viripotentes. 209. a. Nuptiæ, quas vir ſexagenarius cum vxore quinquagenaria contrahebat vtrum ſubſiſterent. 210. c. Conditio, & qualitates bonæ quærendæ in matrimoniis 211. c. Inter perſonas liberas, & ſeruilis conditionis non ſubſiſtebant matrimonia. 212. b. Inter ciues Romanos, & Peregrinos an ſubſiſterent matrimonia. 212. c. A Prouincialibus cuiuſcumque loci cum Barbaris coniugia contrahi erat prohibitum; ſicuti

b etiam

etiam Patribus cum plebe.213. a.Senatores etiam prohibebantur vxores ducere Libertinas, & quarum parentes artem ludicram feciſſent 213.b Senatorijs perſonis exceptis, cœteris omnibus ingenuis Libertinas vxores ducere lege Papia conceſſum regulariter.213.c. Mariti captiuitate an ſoluatur matrimonium. 214.a Tutores eorumdem ſucceſſores prohibentur pupillas ſuas ducere in matrimonium. 214. c. Inter aſcendentes, & deſcendentes in infinitum iniuſta ſunt matrimonia: Nec cum perſonis quæ affinitatis ratione parentum, & liberorum vicem repræſentant, quare nec Nouercam, nec Socrum ducere permiſſum? 215.b Abſtinendum etiam contrahere cum ijs, quæ in concubinatu fuerint parentum. 215. c. Ex tranſuerſo etiam cognationis gradu prohibentur nuptiæ, ſiue ab eodem patre, eademque matre, ſiue ab altero geniti fuerint. 215. c. Adoptiuæ ſororis filiam etiam adoptione durante ducere licitum erat.216. b. Fratrum, ſororumque filias vxores ducere non licebat, nec minus habere in concubinatu. 217. b. Mortuorum fratrum coniuges duci citra Incœſti crimen non potuiſſe. 217. c. Duas ſorores ducere prohibitum diſſoluto etiam primæ vxoris matrimonio. 218. a. Verum duorum fratrum liberi rectè matrimonio iungebantur. 218. b. Amitam, & Materteram vxorem ducere non concedebatur. 218. b.

Conſenſus contrahentium requiritur, vt nuptiæ iuſtæ ſint, quare cum furioſo, furioſaque matrimonium contrahi nequit. 218. c. Exigitur etiam cõſenſus eorum, in quorum poteſtate ſunt.218.c. Filiæ, quæ vigeſimumquintum annum ſunt egreſſæ, inconſultis parentibus pro arbitrio nubunt, nec pœnam exhæredationis timent. 219. a.

Duas eodem tempore vxores habere Romæ non licuit. 219. b. Sicuti nec id permiſſum Iudæis: Vt nec minus concubinas vxori adiungi potuit. 220. a. Quomodo in Lege Moſaica permiſſum eſſet plures habere vxores. 220. b. Matrimonium intra annum luctus prohibebatur; ne de prole dubitãdi occaſio daretur. 220. c. Virginibus Veſtalibus non niſi nefarias, & incœſtas nuptias contrahi potuiſſe. 222. a.

Moneta antiquitus non fiebant emptiones, & venditiones, ſed rerum permutatione. 173. a. Notiſsimum tamẽ vſum pecuniarum teſtantur ſacræ litteræ. 174. b. Et non ſolum intelligitur de moneta appenſa, verum & de numerata. 174. b. c. Ab initio V.C. vſum fuiſſe ſolum corijs boum nummorum loco, quamuis alij

velint vſum fuiſſe pecuniȩ ex dictis corijs ſolum in defectum æris argenti, non apud veteres tantum, ſed noſtris etiam temporibus, quod non tollit vſum præcedentis monetæ ſignatæ aureæ, vel argenteæ, ſeu æreæ, ea conditione vt poſtmodum ij publico ſigno ad valorem æris, vel argenti redderentur; & cum primum ceſſaſſet defectus æris, vel argenti, ceſſauerit quoque vſus monetæ cuſæ ex corio bouum. 175. c. & ſeq.

Monetæ ſignatæ inuentionem Iano plurimis adſcribunt, ad quem fugit Saturnus Imperio expulſus; hinc nummi veteres in quibus Ianus, & Nauis. 176. c. Quamuis alij velint Ianum fuiſſe eumdem, ac Noe, & *Saturnum*, & à filio Iaphet regnante in Italia hoſpitio exceptum. 177. c.

Argento, & aureo nummo quando vti cœperint Romani. 178. a.b. Apud Iſraelitas multo ante Imperium Romanum vſum fuiſſe monetæ aureæ, & argenteæ publico ſigno ſignatæ 178.b.c. Ferreæ monetæ apud Romanos, Græcos, & cęteras nationes vſus erat, & hic erat nummus paruus. 179. b.

N

Nilus quantum creſcat 71. a.b. In Nuptiis interueniebat contractus ſtipulationis, qui contractus dicebatur ſponſalia, 198. a. Nudus conſenſus ſufficiebat ad conſtituenda ſponſalia, & hic conſenſus in tabulas redigebatur 198. c. Arrhę a ſponſo ſponſę dabantur, ſicut & Annulus. 198. c. Aetas in nuptijs contrahendis 199. a. Dierum delectum maxime in nuptijs conſiderabant. 199. c. Tribus generibus vxores quæſitas *Vſu*, *Farræ*, *Coemptione*, 200. b. c. Nuptiæ niſi captatis augurijs non fiebant. 201. c. Ornari noua nupta ſolitum ſenis crinibus: *Cœlibari Aſta*: *Corona ornata*: *Texta Tunica*: Cingulo etiam cingebatur, quod Maritus in lecto ſoluebat. 201. c. cum ſeqq.

Iunoni nubentes ſacra facientes Fel demptum abijciebant, ſignificantes omnem bilem, & amaritudinem à nuptijs abeſſe oportere, 203. a. Iunius Menſis propitius contrahendis Nuptijs. 203. b.

Iugum contrahendis matrimonium imponi conſueuerat. 203. b. Velo obnubi ſolita noua nupta, cum ad virum deduceretur. 203. c.

In viri domum tamquam in coniugis manſionē noua nupta tradu-

cebatur. 204. a. Hæc deductio noctu fiebat. 204. b. Pueri tres Patrini nubentem deducebant, quorum vnus pacem præferebat, reliqui duo nubentem tenebant, 204.b. In altum tolli conſueuiſſe etiam nubentes. 205. a. Comitabantur nubentes Colus cũ fuſo, & ſtamine. 205. b Vtenſilia item mulieris per puerum impuberem in vaſe operto geſtari conſueuerant. 205. b. Aſſes tres ad maritum impuberes deferebant. 205. c.

Fores ædium mariti Floribus, & frondibus ornari conſueuerunt. 205. c. Præ foribus ædium mariti interrogatæ ſponſæ, quæ nam eſſent? Caias ſe eſſe reſpondebant, & quare? 206. a. Ianuæ lana tangi à nubentibus, adipeque vngi conſueuerunt, 206.b. Sponſa ingrediendo limen pedem attollebat; illud enim tangere ominoſum erat, 206. b. Ingredienti nuptæ claues dabantur 206. c. Ac etiam in pelle lana noua nupta ſtatuebatur, 206. c.

Aqua, & ignis nuptiarum ſolemnibus adhiberi conſueuerũt 207. a.

In cœna nuptiali oppipare, & lautè acceptos conuiuas, 207. b. & magna populi frequentia nuptiæ deducebantur, 207. c. Tibiam nuptialibus feſtiuitatibus interueniſſe, 207. c. Taſſalionem in nuptijs non ſecus, ac Hymeneum inclamare conſueuiſſe, 207.c. Nuces à nouis Maritis iaci, & pueris ſpargi conſueuiſſe, 208.a. Qui ad eam celebritatem conueniebant obſcæna omni licentia occinebant, qui verſus Fœſcenni dicti ſunt, 208. b.

Lectulus Nuptiali, ſeu Genialis componebatur a. & ſeq. & Hos lectos ſterni Toga conſueuiſſe. 209. a. Super Priapi faſcinum ſedere noua nupta iubebatur, 209. a. Ad huiuſmodi officium ſpectatę pudicitiæ mulieres, quæ vni tantum viro nupſiſſent adhibebantur, 209. b.

O

OBeliſci nomen, pag. 6.a. Materia obeliſcorum, 6.c Forma 7.b. Vbi extructi 6.c. Extructionis cauſa? 8. a. Inuentores obeliſcorum. 8.c. Mitres. 8. c. Sochis, Ramires. 9.b. Seſoſtres. 10.a. Nuncareus 10.c. Smarres, Nectabis. 11. a.b. Aphries, Sanniſerteus. 12.a.c. Ramiſes in eleuatione obeliſci alligauit filium cacumini. 9. c. Obeliſci quare abſque notis? 10. c. & ſeq. Diruti obeliſci à Cambiſe in Aegypto, 13. c. Phtolomeus iterum erexit dirutos à Cambiſe in Aegypto, 14 c. Romanis in Aegyptum ingreſſis quomodo, & quot obeliſcos Romam aduehxerunt Augustus, Claudius, Caius, Conſtantinus, & alij Impp. 14.c. & ſeqq.

Obeliſci

Obeliſci Romæ à Gothis ſecundo conſracti. 16. c. & ſeq. non autem à ſummis Pontificibus, vt aiunt. 18. a. Obeliſci à Sixto V. Pont. Max. Romæ erecti, quod tentarunt primum alij Pontifices. 18. c. Dominicus Fontana Architectus opera 700. operarum erexit obeliſcum Vaticanum, quamuis in obeliſco Ramiſis hodie in Laterano elaborauerint in eius erectione in Aegypto viginti milia hominum. 19. a.

P.

Pecunia Vide in verbo Moneta.

Pileum eſt Symbolum Libertatis, vnde ſerui ad Pileum vocari dicebantur. 192. c. ſerui raſo capite Pileum accipiebant, cum manumittebantur. 193. a. Romani Pileo non vtebantur, ſicuti nec aliç plurimæ nationes, quæ capite operto incendebant. 193. b. c. Fuerunt tamen tempora quædam, quibus vſus fuit caput tegendi nempe ſacra, Ludi, Saturnalia, Peregrinatio, Militia. 194. b. Fuere quoque homines, qui pileo vtebantur, nempe Liberti noua Libertate donati, Senes. Conuiuæ aliquando, ac etiam Aegroti, & delicati 194. c. & ſeqq. Qui mos fuerit Romanis de honore verſus digniorem in capite aperiendo. 195. b.

Priapus Deus Naturalis membri, & Sobolis. 141. a. Sicuti etiam Aegyptij Hircum propter eam corporis partẽ venerantur. 142. a.

Priapus fuit è Ciuitate Lampſaco, à qua pulſus propter virilis membri magnitudinem, poſtea in Deorum numerum receptus, 142. b. Ponebãtur in hortis cubitales ſtatuæ, quæ Phallus, ſeu Ithyphallus vocabantur propter vbertatem eorum, & ſymbolum Priapi putabantur. 142. c. Quare habeat ſinum apertum omni genere fructuum refertum? 143. b. Grande habet Veretrum. 143. c. Quare inueniatur Priapus effigiatus habitu Anachoretarum 144. a. b.

De Priapi Idolo, ſupra quod Sponſæ antequam iungerentur Maritis apponebant pudenda. 145. c. Priapus, ſeu membrum virile eſt ſymbolum fortitudinis, & è contra Vulua fœminæ ſymbolum inertiæ. 147. & ſeq.

Q

QViecianæ ſignificatio. 65. c.

R

ROma, quomodo, & quando à Gothis deuaſtata. 17. b. c.
Romæ, quando defecerunt ſpectacula, & aliæ pompæ. 18. a.
Rotæ ſymbolum. 84. a.

S

SAcrificium eſt Victima, & quæcumque in ara cremantur, aut ponuntur. 149. b. Sacrificia quomodo peragebantur? 149. c. Libatio in ſacrificiis à Libero Patre vini inuentore. 150. b. & hæc Libatio erat vini deguſtatio. 150. c. Vinum etiam aſpergebatur. 151. a. Fundebatur etiam vinum foculo accenſo. 151. a. Exta, & Fœmora aris impoſita vino perfundebantur. 151. b. Ac etiam Thus, & Fruges, cum vino in ignem immiſſæ. 151. b. & c. Libabatur in ſacrificiis ad numerum determinatum. 151. c. Verba in Libationibus. 152. a. Commiſcebant etiam vinum cum ſanguine in Libationibus 152. a. Aethnici ſuffurati ſunt vſum Libamina ab inſtitutis Moſaycis. 152. b. c. Præfericulum quale eſſet in ſacrificiis? 153. a. & ſeq. Simpulum in ſacrificio inſeruiebat ad guſtandum vinum 154. b. c. Materia Simpuli erat ex luto ſamio. 154. c. & 156. a. Deſcribitur forma eiuſdem ſimpuli. 155. a. & ſeq. Pateræ quoque erant in ſacrificiis ad effundendum vinum, & ſanguinem. 156. c. & ex his aliquæ erant cum manubrio, aliæ ſine 157. Guttum erat etiam in ſacrificio, quod vinum dabat minutatim, & hoc etiam ex luto ſamio. 157. c. & ſeq. Erat & vas luſtralis aquæ 158 c. Tripodes etiam. 159. a. Erant varij miniſtri in ſacrificio inter quos Popæ, Vittimarij, Camilli pueri, Sacerdotes. &c. 160. b. & ſeq. Enarratio figuræ ſacrificij. 162. a.
Scarabeus in veneratione apud Aegyptios, & quare? 45. b. Propter ſimilitudinem cum operibus Solis. 61. a. Scarabeum ſymbolum mundi. 60. c. Scarabei charactere Aegyptiorum bellatores ſignabantur, & quare? 61. b Per ſcarabeum vnigenitum Dei Filius ſignificatur. 62. a.
Serapis, qui & Apis apud Aegyptios pro Deo colebatur. 47. a.
Serapis Rex Argiuorum. 47. c. Serapidem credidere aliqui fuiſſe Ioſephum Patriarcham. 48. b. In Serapidis templi expugnatione per Theodoſium Imperatorem repertæ fuere figura Crucis. vbi de eorum ſignificatu, 49. c.

Seſoſtris Rex cœpit ſimul iungere Mare rubeum, & Mediterraneum. 10. a.

Siluani votum. 140. a.b. Siluani fabula. 140. c. Siluanus natus ex capra. 141. a. Eiuſdem cultus. 141. b. Mos fuit apponi Siluano Titulus Sancti. 141. b.

Sphynx quale monſtrum fingatur. 57. c. Sphyngis ænigmata. 58. a. Sphynx verè eſt de genere Simiarum. 58. b. Sphynges, & Leone, & Virgine quare formabant Aegyptij. 58 b. Ex quare apponebantur præ foribus templorum. 58. c.

De Sponſalibus, & ſponſa vide in verbo Nuptiæ.

Siſtrum eſt inſtrumentum Aegyptiorum delineatum ab Apuleio. 77. c. Siſtrum motum, vel ortum rerum indicabat, vel Nili acceſſum, ſeu receſſnm. 78. b. Siſtrum Iſacorum geſtamen, quo Typhonem arceri credebant. 18. b. Adhibebatur adſedandos inſantium ploratus. 78. c. Et in bello eo vſi Aegyptij. 78. c. Siſtri curuamine Luna denotatur. 79. b.

Symbolum quid ſit. 39. b. & ſeq. Symbolum quare nominetur Credo. 42. c. Symbola ab antiquis figuris exprimebãtur 42. c. & ſeq. Symbola non ſolum Aegyptii, Græci, & Romani, verum & Chriſtiani habebant. 43. c.

T

TErmino Deo Numa Pompilius ſacellum erexit in colle Tarpeio, cui animatum nihil, ſed pultes, & frugum primitiæ offerebantur. 138. b. Si quis eum tranſtuliſſet volenti occidere ſecuritas erat; 138. c. & ſeq. Terminus, Mars, & Iuuente noluerunt concedere locum Iouiin Capitolio: & quare. 138. c. & ſeq. & facto Ioui templo foramen fuit relictum in lecto ſupra ipſum terminum. 139. b.

Terræ deſcriptio. 112. b.

Teſſera ſolita dari hoſpitibus, ſeu amicis, vt quis talis agnoſci poſſet, & hęc ad poſteros tranſibat. 196. c. Teſſeram hoſpitalem confregiſſe dicebatur, qui ſibi redditum in domum aliquam præcluſerat. 197. a. De huiuſmodi Teſſeris ſatis probabile eſt intellexiſſe Chriſtum dum præcepit Apoſtolis, ne in prædicatione Euangelij virgam deferrent. 197. b.c.

Triclinium, vide in verbo Cœnaculum.

V

VAriatio, & inconſtantia per Lunam ſignificatur. 65.a.
Veſtæ nomen vnde deductum. 164. a. Qqare virgo ſit Veſta. 164. b.
Veſtalium inſtitutio quomodo, & quando. 164 c Solis Veſtalibus earumque Pontifici Maximo fas erat ingredi in Veſtæ penetralia. 165. a. Quibus in Regionibus reperirentur Veſtales. 165.b. Romæ à Numa primum inſtitutæ Veſtales. 165.b. Quod eſſet officium, quæque dignitas Veſtalium. 165.c. poſt triginta annos nil vetabat Veſtales nubere. 166.a. perpetuus ignis in templo Veſtę ſeruabatur in vaſis fictilibus. 166 b. c. Et ſi quando extingueretur prodigium credebatur. 166.c. Si contigiſſet extinctio incuria Virginis ſeuere illa à ſacerdote plectebatur. 167. a. Ac etiam ſi non fuiſſet extinctus renouabatur tamen quot annis Calendis Martij. 167. a. Veſtales cum atrio excedebant, matronarum cuſtodiæ mandabantur. 167.b. Magna erat earundem auctoritas. 167. c. & ſeq. Teſtamenta penes eas erant aſſeruata. 167. c. Honores illis redditi. 168.b Ornatus, ſeu veſtitus earum ſuffibulum appellabatur. 168. c. Pœna grauiſsima earumdem ob incœſtum. 168.c. & ſeq. vbi de earumdem morte. Capiebatur Veſtalis, & quomodo? 170 a. Alebantur autem Veſtales ſumptibus publicis. 170.b. Durauit autem earum ſacerdotium vſque ad Theodoſii ſenioris Imp. tempora vt ex epiſt. Simachi Pręfecti, & reſponſionibus D. Ambroſij 170. c. vſque ad finem.
Venus quare ſic nominetur? 116. b. Dea Generationis, Voluptati, & Formæ credita. 116. b. De vi generandi à Venere. 116.c. De Venere calua. 117.a. De Veneris libitinæ ærario. 117.b. De duplici Venere 117.c. Quare Columbæ in Veneris tutela. 118.c. Venus nunquam eſt ſine Amore. 118.c. Venus præualet omnibus Dijs, eoſdemque ſub ſua iuga mittit 119. a.b.
Vinum vbi accubuiſſent conuiuãtes aliquid poculi Deorum in honorem, vel in terram, vel in ignem, vel etiam in mare ſi nauigaſſent infundebant. 156. b. Vide in verbo Conuiuium.
Vitam putarunt Ethnici Fortuna, vel Fato terminari, Chriſtiani vero Dei diſpoſitioni tribuunt. 244.b.
Vngebantur mortuorum cadauera ad durationem. 247.b.c. Quibus autem aromatibus vngebantur. 258.a.b.
Virilitas accipitur pro Fortitudine, & magnanimitate, ſicuti è contra Vulua fœminæ eſt ſymbolum inertiæ. 148. per totum.
De Virili membro, vide in verbo Priapus.

FINIS.

DE VETERIBVS
CHRISTIANORVM
RITIBVS
Auctore
IOANNE BAPTISTA CASALIO ROMANO
Butirum et mel comedet et c. Isaias
ROMÆ Apud Andrëam Phæum MDCXLV Supiorq licentia

BEATISSIMO PATRI
Ac Sanctiſs. D.N.

INNOCENTIO DECIMO

PONT. OPT. MAX.

IO: BAPTISTA CASALIVS ROMANVS F.

VOX Turturis audita eſt in terra noſtra: tempus putationis aduenit. Verè etenim, Beatiſſimè Pater, in Catholicę Eccleſię terra, & maximè in hac noſtra orbis terrarum Principe Vrbe Roma poſt hiemalem ariditatem erga Diuinum cultum; immò potius poſt contemptum Diuinorum rituum, ac etiam poſt perpeſſas calamitates, vox Turturis audita eſt, quæ index, & prænuntia eſt verni tem-

In Cāt. cap. 2.

poris,

poris, quo ſumma Dei Bonitas eſ-
fudit Lilia, quæ à tua in ſummum
Pontificem proclamatione adue-
nerunt nobis; vt propterea adda-
tur in Canticis. *Tempus putationis
aduenit*: nempe, quod Lilia tua ſe-
ligamus, & colligamus ſpecioſio-
ra, & pulchriora, quam Salomon
in omni gloria ſua.

Certè equidem vox Turturis
audita eſt in terra noſtra, cum nos
ab imminentibus erepti periculis,
& è profunda Maris abiſſo horri-
bili tempeſtate iactati, dum com-
munis hoſtis nauiculam Petri ſub-
mergere conatus eſt; ita vt illa ope-
riretur fluctibus, tanquam ſi Chri-
ſtus eiuſdem Gubernator dormi-
ret: at Dei ope Pax nobis data eſt,
quam indicauit Columba ramum
portans Oliuæ: vnde ſalui tandem
euaſimus, cum te Romanum Pon-
tificem creatum agnouimus.

Quis loquetur potentias Domi-

ni?

ni? mirabiles vidimus elationes Maris: mirabilis & apparuit in altis Dominus: Laborauimus clamantes, raucę factę ſunt fauces noſtræ, exclamantes ad Omnipotentem: mitte manum tuam de alto, & libera nos de aquis multis, dum cunctis euadendi remedijs deſtituti, tædio vitæ grauati, cum his teneremur vallati anguſtijs; & à Deo, qui eſt ſolus omnipotens, pręſtolaremur auxilium: ecce ſtatim ex inſperata cataſtrophe facta eſt rerum repentina, & admiranda mutatio: excitatus tanquam dormiens Dominus, clamore ſuorum feſtinus exurgens; imperauit vento & Mari, & ſedata tempeſtate, facta eſt tranquillitas magna; cum vox Turturis audita eſt in terra noſtra.

Hanc Eccleſiæ Pacem ex tua in Orbe terrarum exaltatione Omnipotens Deus nobis præfigurauit

futuram;

ſuturam; cum ſupra portam Vaticanæ Baſilicæ (in qua Principis Eccleſiæ Petri, necnon Romanorum Pontificum eſt ſedes) annis præteritis viderimus per plures menſes Columbam permanſiſſe: Nec mirum, cum legamus etiam diuerſis temporibus indicaſſe, & ordinaſſe Deum Maximos Pontificatus, & alias Eccleſiæ inſigniores dignitates per Columbas: etenim ex Euſebio, & Annal. Eccleſ. Antero Pont. Maximo martyrio ſublato poſt dies tredecim Fabianus patria Romanus, diuinitus electus, dum in ipſis fidelium Comitijs de repente Columba è ſublimi deuolans eius capiti inſedit: ac etiam ex eiſdem Annalibus habemus annuiſſe Diuinum Numen Chryſoſtomi Sacerdotio, cum in ipſa eius ordinatione alba Columba repentè deuolans ſupra caput eius requieuerit: Et Epiſcopos etiam

Euſeb. lib. 6. cap. 22. Baron. an. 238

Baron. an. 386 vbi Spõdanus num. 12

Rauen-

Rauennates albæ Columbæ deſcenſu electos fuiſſe , ex prædictis Annalibus traditur.

Iure igitur hæc Tua in Summum Pontificem acclamatio per Columbam nobis prænunciata eſt; quoniam ſicut illa ſimplex, & læ-tum eſt animal, non felle amarum, non morſibus ſæuum, non vnguiũ laceratione violentum : ita & in Eccleſia Chriſti fideles vnanimes habitaturos, concordes, & ſimplices perſeueraturos ſperamus: ſicuti eadem Columba abhorruit, & aufugit, vbi verum Numen, & ſacri ritus defecerunt, vt legimus eandem Columbam è templo Hieroſolymitano in funeſtiſſimæ paſſionis hora Noſtri Redemptoris aufugiſſe.

Ephrē Syrus ſerm. de paſſion. Domini & Annal. Baron. an. 34. vbi Spond. num. 37

Dicimus etiam Tuam in ſummum Pontificem aſſumptionem à Columba præſignatam, quoniam ingenitus candor Tuus, & chari-

tas

tas erga proximos per Columbæ ſimplicitatem ſignificatur; ſicut & ſacrarum, & humanarum litterarum peritia, necnon politicarum rerum experientia apud Reges, & Principes Tibi ſerpentis prudentia adſcribetur.

Nec reticebo, Te tot annis in Vrbis Areopago primas partes tenuiſſe; dum ego Iuſtitiam, & patrocinium tuum ibi verè ſum expertus, ac altæ memoriæ retineo.

Vellem Sanctitati Tuæ rependere quæ debeo: & cum in alio non valeam, Altiſſimum deprecabor; vt diu ſanctitatem Tuam pro S. R. E. bono ſaluum, incolumemque conſeruet; & quoniam Tu totius Chriſtiani Orbis es Princeps, & Caput; ac quod Romanus ego fide, & ordinatione Sacerdos hæc ſcripta de ſacris antiquorum Chriſtianorum ritibus tractarìm; propterea ad pedes ſanctitatis Tuę

pro-

prouolutus ea dico, & ſacro, quæ Tibi prorſus dicari debuiſſent, etiam ſi in remotiſſimis partibus hæc elaborata fuiſſent: in memoriam enim reuocantur, quæ pridem Africanę Synodi ad Theodorum ſcribentes aſſeruerunt, nempe. *Antiquis regulis ſancitum eſſe, vt quicquid quamuis in remotis, vel in longinquo poſitis ageretur prouincijs; non prius tractandum, vel accipiendum eſſet, niſi ad notitiam almæ Sedis Apoſtolicæ fuiſſet deductum; vt eius auctoritate iuſta quæ fuiſſet pronunciatio firmaretur, indeque ſumerent cæteræ Eccleſiæ, velut de natali ſuo fonte prædicationis exordium; ac per diuerſas totius mundi regiones puritatis incorruptæ manerent fidei ſacramenta ſalutis.* Et quæ Gotifridus, hiſtoriam ſuam vniuerſalem Vrbano Papæ Tertio offerens, præmonuit. *Nullum ſcripturarum elogium noſci eſſe authenticum, niſi à ſacroſanctæ Matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ ſapien-*

Synodalis epiſt. in Lateran. Cõcil. ſub Mart. ſecret. 2.

Gotifri Viterb. præfat. ad Vrbanum papam.

tiæ fluminibus propinetur; & ideo ſi quod hiſtoriarum opus noua per aliquem inſtitutione conficitur, rationem ſuggerere, vt antequam in publicum deueniat, Apoſtolico eius examine præſentetur; quatenus ſi acceptione dignum eſſe perpenditur, eius mandato, & iudicio approbetur, & ab eo vires, auctoritatemque recipiat, cui terrena, & cœleſtia diuinitus ſunt commiſſa.

Te igitur, Beatiſſime Pater, humiliter deprecor; vt per ſacros Doctores approbatam ex ampliſſimis ſacrorum Rituum campis, collectam à me in vnum faſcem ſegetem, Benedictione Tua approbes, & confirmes; vt tandem grata fœcunditate dulcem præbeat exurientibus eſcam, & taliter paſti nullis vnquam malignorum motibus pateant; vt qui dente venenato linguam tamquam telum iacere pręſumpſerit, in temeritatis notam incurrat Diu viue, vt Eccleſia Dei, cui pręes, ſanctiſſimè gubernetur.

Ad

Ad Lectorem.

MEnſibus elapſis, quibus podagræ, & ætatis impedimento publicis mancipatus curis in meo ſeceſſu, cum aliqua de Aegyptiorum, & Romanorum antiquis ritibus eſſem præloquutus, nil magis mihi ſacro ordine inſignito in animo fuit, quam perſcrutari naſcentis Eccleſiæ primordia, & ipſa Chriſtianæ Religionis fundamenta primitus iacta; vtpotè de ſanctiſſimo primum Crucis vexillo, ſacris Imaginibus, Sacramentis, Sacramentalibus, pijs Functionibus, & ſimilibus: ſicuti etiam Catholicæ Eccleſiæ viſibilem monarchiam, à Chriſto inſtitutam, ſuper petram fundatam, ac per eius legitimos ſucceſſores Romanos Pontifices inuiolatè conſeruatam, & nunquam interruptam ad nos vſque deriuatam, à qua Hæretici, & Græci ſchiſmatici defecerunt; vt hæc ſcripſimus.

Et non modicæ eruditionis ad totius Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cognitionem hunc laborem De Veteribus Chriſtianorum Ritibus ſpero futurum: Sed in eo potiſſimum meum fuiſſe ſcopum, vt ex cognitione ſingulorum huiuſmodi antiquorum Chriſtianorum rituum penitus euacuetur malitioſa illa recentiorum hæreticorum cauillatio, quod quarto, ſeu quinto ſæculo fuerint ſuperaddita, & immutata Eccleſiæ ſacramenta, ſacramentalia, necnon & alij cœteri eorumdem fidelium ritus: vnde in hoc noſtro opere, ſi ex orthodoxis auctoribus, maxime antecedentium ſæculorum cognouerimus omnia prædicta, ſicut in ipſo Eccleſiæ naſcentis exordio, ſic etiam adhuc apud nos in vſu eſſe (quæ principaliora, & orthodoxæ fidei ſubſtantialia ſunt) noſtrum munus adimpleſſe cenſebimus.

Sunt hic nonnulla, Amice Lector, quæ vix multo ſtudio, & induſtria adipiſcantur: ſunt quæ admireris: ſunt quæ ſigillatim aſperneris; ſed ſunt ſimul omnia, in quibus Chriſtianam vetuſtatem veneraberis; & quicquid maxime ſequendum, & imitandum; e contra verò fugiendum, vitandumque ex ipſa rerum lectione intelliges, & percipies; atque ita ſequens tum fructus, tum voluptas omne pretium laboris abſoluant.

INDEX
CAPITVLORVM.
DE VETER. SAC. CHRIST. RITIB.

DE ſacris Chriſtianorum, Præfatio. Cap. I.
De figura ſanctiſſimæ Crucis varijs modis expreſſa. Cap.2.
De ſacris imaginibus Eccleſiæ Primitiuæ. Cap.3.
De Ritu priſcorum Fidelium in precibus. Cap. 4.
De Baptiſmo. Cap.5
De Triplici Chriſti Cœna, & primum de Legali. Cap. 6
De Vulgari, ſeu Communi Cœna. Cap. 7
De tertia Euchariſtica Cœna. Cap. 8
De Antiquis Miſſæ Ritibus. Capi 9
De particulari Miſſæ expoſitione. Cap. 10
De Calicis Vſu. Cap. 11
De Græcorum errore. Cap. 12
Quomodo ſeruari ſolita ſanctiſs. Euchariſt. C. 13
Quo Ritu, ſeu Cœremonijs, & ſitu Communio olim percepta? Cap, 14
Quis porrigere ſolitus? Cap. 15
De interna diſpoſitione in ſumenda ſanctiſsima Euchariſtia Cap. 16

De Læ-

De Lætitia ob ſuſceptam ſanctiſs. Euchariſtiam. cap. 17.
De Frequentia ſanctiſſimæ Euchariſtię. cap. 18
De Communione ſub vnica ſpecie. cap. 19
Cathecumeni quomodo participarent de Euchariſtia, & aſſiſtentia Miſſæ? cap. 20
Quid apud antiquos eſſet communio, ſeu communicare? cap. 21
De antiquiſſimo excommunicationis vſu. Cap. 22.
De ſacramento Confirmationis. cap. 23
De Pœnitentiæ ſacramento. cap. 24
De ſatisfactione pœnæ poſt remiſſum peccatum. cap. 25
De ſacramento Ordinis. cap. 26
De Ordinum diſtinctione, & eorum functionibus. cap. 27
De poteſtate exorcizandi Energumenos, & Cathecumenos. cap. 28
De Diaconiſſis, Presbyteriſſis, & Epiſcopiſſis. cap. 29.
De ſacramento Matrimonij. cap. 30
De impedimentis Matrimonij. cap. 31
De ſacramento extremæ Vnctionis. cap. 32
De veſtimentis, & ornamentis ſacris. cap. 33
De Vtenſilibus pretioſis, ſacris Vaſis; quæ nunquam licitum fuit tangi prophanis manibus. cap. 34

De In-

De Incenſo. cap. 35
De Aqua benedicta, & Pane benedicto. cap. 36.
De benedictione, & vſu Olei ſanctiſs: Chriſmatis. cap. 37
De Dedicatione Eccleſiarum, & conſecratione Altarium. cap. 38
De Reliquiis. cap. 39
De Peregrinationibus, quæ fiunt ad Reliquias, & alia ſacra loca. cap. 40
De Proceſſionibus. cap. 41
De Lucernis, & aliis luminibus. cap. 42
De Campanis, & aliis modis conuocandi Populum. cap. 43
De cantu in Eccleſia antiquiſſimo, & aliis muſicis inſtrumentis. cap. 44
De Horis canonicis. cap. 45
De Breuiario, & eiuſdem antiquitate. cap. 46
De vſu Incognitæ linguæ in ſeruitio Eccleſiæ. cap. 47.
De ſacris fidelium Icunculis, vulgo Medaglie, Agnus Dei, ſicut de Bullis, Amuletis, & aliis Ethnicorum ſuperſtitionibus. cap. 48
De Corona Presbyterorum. cap. 49
De Tonſura Religioſorum. cap. 50
De Habitu Monachorum, & aliorum Religioſorum. cap. 51
De Votis Monachorum, & Religioſorũ. cap. 52
De Vo-

De Votis in Genere. cap. 53
De Cœlibatu Religioſorum. cap. 54
De Bigamia. cap. 55
De Sacerdotibus Gentilium, qui ad Religioné Chriſtianam tranſibant. cap. 56
De Chriſtianis Imperatoribus, qui dicti ſunt Pontifices Maximi. cap. 57
De Cęremoniis, ſeu Ritibus in Generali. cap. 58
De Oſculo Pacis. cap 59
De Feſtiuis Diebus. cap. 60
De die Cinerum. cap. 61
De Priſco, & vario Quadrageſimæ ritu. cap. 62
De Vigiliis, Quatuor temporibus, Diebus Veneris, & Sabbathi, & aliis Eccleſiæ Ieiuniis. cap. 63.
De Traditionibus. cap. 64
De Libero Arbitrio. cap. 65
Quod fides abſque operibus non valeat iuſtificare. cap. 66
De Funeribus Priſcorum Chriſtianorũ. cap: 67
De Miraculis. cap. 68
Quod vera miracula in Catholica tantum Eccleſia continuauerint ſemper ab Apoſtolis ſingulis quibuſque ſæculis. 69
De Canonizatione Sanctorum, & de Apotheoſi Ethnicorum. cap. 70
Quod Iudicium Eccleſiæ, & ſanctæ Sedis ſit infallibile in Canonizatione Sanctorũ. cap. 71

De Deci-

De Decimis. cap.72
De Exemptionibus, & Immunitatibus. cap. 73
De veris Eccleſiæ ſignis. cap. 74
Veteris Eccleſiæ Catholicæ cum recenti Eccleſia comparatio. cap.75
De Conciliis, eorumque auctoritate. cap. 76
Quod ſanctus Petrus fuerit Princeps Apoſtolorum. cap.77
Petrus fundauit, gubernauit, & proprio ſanguine conſecrauit Eccleſiam Romanam. cap.78.
Quod Papa ſit ſucceſſor ſancti Petri, Hæres dignitatis, & preæminentię. cap.79
De Romana Eccleſia. cap.80
De Honore Adorationis Papæ: De Oſculo pedum; ac etiam quod ſuper Cathedram deferatur. cap. 81
De Cardinalibus S. R. E. cap. 82
Quod omni tempore habitus fuerit recurſus ad Papam, vti caput viſibile, tum in difficultatibus fidei, morum correctione, & ſimilibus cap. 83.
Quod Epiſcopus Romæ, ſancti Petri ſucceſſor, debeat ipſe, ſeu qui ab ipſo eſt delegatus, præcedere in congreſſibus Conciliorum. cap.84.
De ſtatu Eccleſiæ Græcę. cap.85
Spiritum ſanctum ex Patre, Filioque procedere,
† † non

non ex Patre tantum. cap. 86
Quod in Azimo apud Latinos, & Fermentato apud Græcos orthodoxè, & verè Chriſti corpus conficiatur. cap. 87
De Purgatorio. cap. 88
De Fruitione ſanctorum. cap. 89
De Petri primatu. cap. 90
De Indulgentiis. cap. 91
De poteſtate conferendi Indulgentias, quam Chriſtus tradidit Petro. cap. 92
De Indulgentiarum diſtinctione. cap. 93
De Iubilęo. cap. 94
De Indulgentiis pro mortuis. cap. 95
De antiquitate Indulgentiarum. cap. 96
De Limbo ſanctorum Patruum. cap 97
De Limbo Puerorum. cap 98
De Inferno. cap 99
De Græcorum Imperatorum Triumphis cap. 100.

Imprimatur, ſi Reuerendiſs. P. M. Sac. Pal. Apoſt. videbitur.

A. Sacratus Epiſcopus Comaclen. Viceſgerens.

Imprimatur,

Fr. Hyacintus Serronius Mag. & Soc. Reuerendiſs. P. Fr. Michaelis Mazarini Sac. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Prædicatorum.

Lanfranchi Archiepiſcopi Cantuarienſis ex comment. de Euchariſtia contra Berengarium.

De Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ efficacitate.

ECcleſiaſticæ Hiſtoriæ, & Sanctorum Patruum geſta, tam & ſi illam excellentiſſimam auctoritatis arcem non obtinent, qua donatę ſunt ſcripturę, quas Prophetias, ſeu Apoſtolicas nuncupamus: hoc tamen probare ſufficiunt, quod hanc fidem, quam nunc habemus, omnes fideles, qui nos prçceſſerunt à priſcis temporibus habuerunt.

PAX PAX

De ſacris veterum Chriſtianorum ritibus. Cap. I.

Præfatio.

PLVRIMI ex Illuſtribus Antiquarijs
habentes penes ſe copiam ſacra-
rum ſupellectilium veteris Ec-
B cleſiæ ad vſum illarum rerum, qui-
bus tam ſacra, quam prophana
hiſtoria illuſtrari, & confirmari
valet: me, vt eumdem campum
ingrediar, excitarunt. Inter alios
magno Vrbis concurſu publicè orationem de ijſdē ha-
buit eruditiſſimam D. Paulus Ioſephus Meronius, à quo
ego plurima deſumpſi. Igitur honeſtiſſimum, pijſſimūq;
ſtudium imitatus, pauca quædam ex prędictis congeſſi,
quaſi ſi Chriſtianis omnibus Euangelicum illud Ioan. 6.
dictum eſſet: *Colligite, quæ ſuperauerunt fragmenta,*
C *ne pereant*. Nihil eſt enim operę, & manufactum, quod
non conficiat, & conſumat vetuſtas.

Hæc dicta volui non de ſacris fragmentis materialibus tantum, æneis, fictilibus, & ſimilibus, ſed de ijs etiam de quibus recentiores pauca ſcripſere; nempè de ritibus varijs naſcentis Eccleſiæ, & iam exoletis, quæ à priſcis patribus potiſſimum nobis indicantur; Et quantum ea ſiue ad Eccleſiam ab Hæreticorum conatibus vindicandam, ſiue ad Hiſtoriam illuſtrandam, confirmandamque valeant, pro mearum virium tenuitate, quam breuiſſimè, referam.

A

De Figura ſanctiſſimę Crucis, varijs modis expreſſa. Cap. II.

QVONIAM a priſcis illis Eccleſiæ Magiſtris ita inſtructi ſumus, vt res omnes Chriſti nomine, ſignoque Crucis auſpicibus aggrediamur. De hoc primum agendum, cum ego apud me habeam diuerſas huiuſmodi Cruces antiquiſſimas hic delineatas: Quarum vna parua eſt ex lapide pretioſo ſcalpta, & in ea Chriſtus affixus cernitur quatuor clauis, ſtantibus hinc inde Beatiſſima Matre, & Euangeliſta Ioanne: altera ex metallo vnius digiti longitudinis adducta ex Orientali Ciuitate Aleppi, & eruta ex antiquiſſimo Chriſtianorum Templo ſubterraneo, quod nunc verſum eſt in vſum ſtabuli; nec in hac cruce Chriſtus affixus apparet, ſed ſolummodo adumbratus. B Tertia pariter è metallo antiquiſſima, in qua Chriſtus patiens non eſt affixus, ſed in Maieſtate quaſi Imperans, huic ſimilis eſt celeberrima Imago illa, quæ in Vrbe Lucæ ſeruatur, a Nicodemo, vt traditio eſt, elaborata, de qua Cardinalis Baronius anno 1099. & ibid. Spondanus in epitome num. 7. & duas poſteriores ex prædictis meis hic effigiatas propoſui. C

Antiquitus Crux effigiata.

Effigiabant aliquando antiquitus Crucem, vna cum Columba in ſummitate, quæ eſt ſymbolum Spiritus ſancti, ſicuti hic proponā imaginem illam, de qua in Ciuitate Malumpure dicta S. Thomæ apud Indos; Quæ Crucis imago inuenta in Eccleſia, vbi affirmabant Incolæ ſanctum Thomam Apoſtolum interfectum, quę eiuſdem Apoſtoli ſanguine tincta, ſingulis annis octo dies ante celebrationem Natalis Domini, cum Euangelium in officio Miſſæ inchoaretur, in nigrum colorem, deinde in cœruleum verſa multum ex ſe liquorem ſplendidum

mittebat

pag. 2. Cap. 2. lib. 3.

A mittebat. Oſorius lib. 3. de rebus Regis Emmanuelis Baronius an. 57. vbi Spondanus num. 34. & P. Khircherus in ſuo Prodromo cap. 4. latè.

Ex ante tempore, quo ſuppliciũ Crucis frequens fuit apud Gentes in Reos, & Latrones, Chriſtiani magna circumſpectione apponebant Imaginem
B Chriſti Patientis affixi ad crucem, ſed hanc potius exponebant gemmis, & margaritis ornatam, vt etiam canit Eccleſia.

O Crux ſplendidior cunctis aſtris.

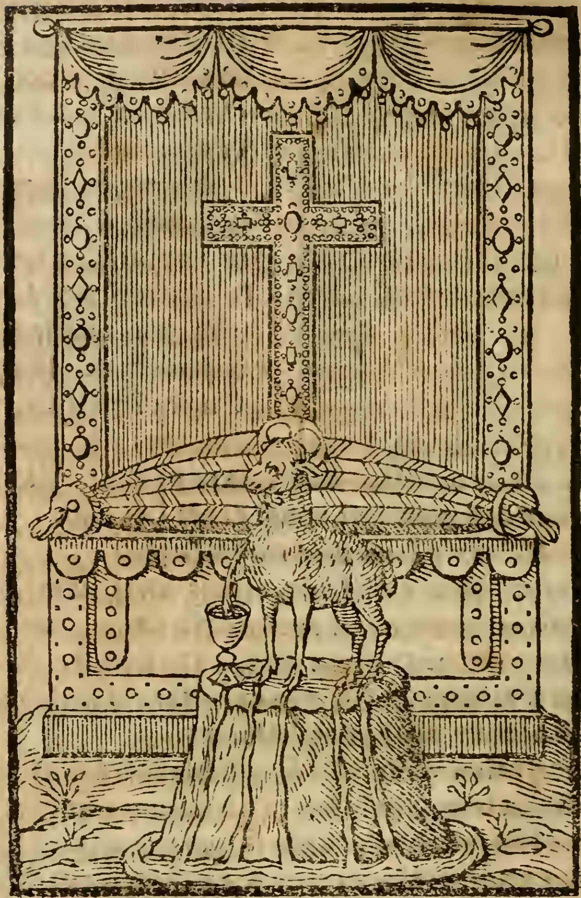
ac etiam ad pedes eiuſdem crucis imaginem Agni effundentis ſanguinem ex pectore, & ex quatuor pedibus in ſymbolum Chriſti cruci affixi, vt ex opere muſiuo in antiqua Vaticana Baſilica ea cernitur: Hanc imaginem hic delineatam proponam inferius.

In hoc primi illi fideles fragilitati recentium initiatorum indulgebant, qui ſiue ex Iudaiſmo, ſiue ex Genti-
C litate ad fidem Chriſti conuertebantur: accidebat enim vt ex his multi erubeſcerent Chriſtum Crucifixum vti Deum adorare ex Apoſtol. 1. Corinth. 1. *Nos quidem prædicamus Chriſtum Crucifixum: Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam:* & refert Card. Baronius dicto anno 1099. vbi Spondan. num. 7. Hoc nobis indicauit S. Paulinus Epiſcopus Nolanus, epiſt. 12. ad Sulpitium Seuerum dicens.

Sub Cruce ſanguinea niueo ſtat Chriſtus in Agno.

Et paulo poſt.

Sanctam fatentur Crux, & Agnus victimam.

B

C

Et hic eſt Agnus ille manſuetus, de quo Iſaias, cap. 53 *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi Agnus innocens coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum*, & hunc ipſum indicauit Præcurſor Ioannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi*. Ad hanc imaginem ſanctiſſimæ Crucis, & Agni immaculati, ex cuius latere ſanguis in Calicem effunditur, reſpiciens Summus Pō-tifex Innocentius Tertius myſteriorum Miſſæ lib. 4. c. 44. inquit.

A inquit. *Non enim ſolum lauit nos Chriſtus a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, quando ſanguinem ſuum fudit in Crucis patibulo: verum etiam quotidie nos lauat à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, quando eius ſanguinem accipimus in Calicis poculo.* Nec durum nobis debet eſſe, quod fragilitati priſcorum illorum fidelium indulgerent ſancti illi Patres circa ritus, qui directè Chriſtianæ Religioni non repugnarent: quoniam ſuauiter ad verum cultum erant ij reducendi; vt in noſtro propoſito S. Gregorius Magnus ſcribens Mellito Abbati in Regiſt. lib.9. ep.71. inquit. *Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt: quia is, qui locum ſum-*
B *mum aſcendere nititur, gradibus, vel paſſibus, non autem ſaltibus eleuatur. Sic Iſraelitico populo in Aegypto Dominus ſe quidem innotuit: ſed tamen eis ſacrificiorum vſus, quos Diabolo ſolebãt exhibere, in cultu proprio reſeruauit. vt eis in ſacrificio ſuo animalia immolare præciperet,* qua-*tenus*, &c. Hinc eſt, quod plurimi ſimiles ritus, ſiue Hæbreorum, ſiue Gentilitatis perſeuerauere etiam apud priſcos illos fideles: ſicuti & alij ſimiles à ſummis Pontificibus, & alijs ſanctis Patribus in Chriſtianam Religionem redacti, vt in d.epiſt. S. Greg.

Hæc conſuetudo exponendi Agnum fuit ſeruata, donec anno 680. ſub Papa Agathone, & Conſtantino
C Pogonato Imperante in ſexta ſynodo Conſtantinopolitana can.82. fuit decretum, vt loco figuræ Agni pingeretur in cruce Chriſtus in figura hominis, dator gratiarum, quod etiam confirmauit Adrianus Primus, prout expreſsè in Decreto de conſecrat.diſtinct.3 can. ſextam ſanctam.

De hoc ſalutifero Crucis ſigno inquit Corn. à Lapide in epiſt. prima ad Corinth. cap.1. num.23. quod lingua Chaldaica, & Indica illud pronuntiatur verbo *Maſcal.* quo ſignificatur Dei ſapientia, & virtus, indeque ibidem ait alluſiſſe Paulum. *Prædicamus Chriſtum Crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem*

ſtultitiam

ſtultitiam: Ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, & ſapientiam: Siquidem hæc vox, Crux commutatis tantum litteris ſymbolicis, & punctis ſcandalum, ſtultitiam, & ſapientiam ſignificat. A

Præterea Aegyptij, quamuis ignoranter, ex Horoapolline hieroglyfic. 112. Vitam, & ſalutem futuram indicantes, geminas lineas ducebant, quarum tranſmiſſa altera alteri in perpēdiculi modū ductę ſub ſterneretur: atque eius rei nulla alia ſuppetebat ratio, niſi quod hæc Diuini cuiuſdam myſterii ſignificatio eſſet, quod etiam explicauit Marſilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 18. dicens. *Inter characteres Aegyptiornm Crux vna erat inſignis vitam, eorum more, futuram ſignificans, eamque figuram pectori Serapidis inſculpebant*. B

At ego in prima parte de prophanis Aegyptiorum Ritibus, cap. 13. vbi de Iſide, & Oſiride, delineari curaui effigiem Oſiridis habentis in manu Crucem, ſeu Tau; ſicuti, & hic delineatam propono ex Muſæo Domini Octauij Tronſarelli effigiē Herculis circumdati pelle Leonis, & habentis ſignum Crucis decuſſatæ; quod non aliud indicaſſe credo, quam ad conſequendam vitam, & ſalutem in hieroglyphico Crucis operandum ſit prius fortitudine, & virtute, vt in Hercule, quem euexit ad ęthera virtus. C

Sed hoc eminentius etiam apparet nobis, non verbis expreſſum, ſed ad viuum præfiguratum, & delineatum ex antiquiſſimo Aegyptiorum Hieroglyphico in celeberrima ænea tabula Cardinalis Bembi, quam etiam inſpexit in parte Iacobus Boſius in dicto tractatu della Trionfante Croce. Eſt ibi arula bipes, in qua ſtat vrceus è duabus partibus aquam in modiolos effundens: vrceo ſuperne infixa eſt Crux, & in vtroque illorum modiolorum poſitum eſt aſpergillum, quaſi hæc nobis indicare

velint,

A

B

velint, quod per ſanguinem, & aquam ex latere Chriſti prodierint ſacramenta, & ſacramentalia Eccleſiæ ſanctæ ad Hebr. 9. *& ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio*, quæ omnia abſque ſigno Crucis exerceri non poſſunt, ſanctus Cyprianus de baptiſmo Chriſti in princ. inquit: *Nos in Cruce Chriſti gloriamur, cuius virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nihil eſt ſanctum, nec aliqua conſecratio meretur effectum: Hinc omnium*
C *ſanctificationum exurgit ſublimitas, & profundum, & longè, latèque diffunditur plenitudo gratiarum.*

Vrceus in prędicta figura, ſupra quem eſt poſita Crux, poteſt nobis ſignificare Chriſtum crucifixum, de quo per Prophetam: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*. Hinc ſanctus Ambroſius in expoſit. pſalmi 45. *Fons ibi eſt, vbi Chriſtus eſt; Fons eſt, vt aquæ ſupereffluant requirentibus, quo & vniuerſa carnis, vel flagitia diluantur, vel reſtinguantur incendia:* Et iſte Diuinus Fons ex latere Chriſti fuit iam ante pronunciatus per Zachariam cap. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitatoribus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ, &*

eris

erit in die illa dicit Dominus exercituum. Diſperdam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: Et Ezechiel: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & vniuerſis Idolis veſtris mundabo vos.* A

Extant præterea ante prædictam Arulam hieroglyphicam expreſſi duo viri genuflexi, ſanctam Crucem adorantes, ac etiam ſiniſtra manu portantes eamdem Crucem in ſummitate cuiuſdam inſtrumenti, quod Siſtrum, vel huiuſmodi quidpiam æneũ eſt: dextera autem manu tenentes ijdem Vaſa: Et hoc nobis demonſtraſſe videtur, quod antiqui Aegyptij abalienantes ſe à ſuperſtitioſo, & impio ipſorum Idolorum cultu ad lumen ſanctæ fidei, & ad fontem Baptiſmi, erant ſe demum conuerſuri. B

De iſtis genuflexis ante Crucem loquebatur R. N. Chriſtus ad Samaritanam, Io. 4. *ſed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate: nam & Pater tales quærit, qui adorent eum:* Quod Chriſtus exagerat, quoniam prædicti fuerant antea Idolorum cultores, vt in pſalmo 17. *Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.*

At quoniam iſti non ſolum corde credebant ad Iuſtitiam, verum ore etiam confitebantur ad ſalutem, Chriſti nomen Gentibus annuntiantes: Hoc ipſum nobis indicatur ex ſonitu Siſtri; quoniam æs pro diuturnitate perdurandi, & ſuauitate ſonandi Diuinis competit ſacramentis, quæ nulla ſæculorum longitudine deficiunt: *Et in omnem terram exiuit ſonus eorum:* Propterea dicitur Lucæ 17. quod *Vnus ex decem Leproſis, vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deum, gratias agens: & hic erat Samaritanus, & reſpondens Ieſus, non eſt inuentus, qui daret gloriam Deo, niſi hic alienigena.* Similiter: *Mulier Samaritana*, Ioan. 4. *reliquit hydriam, & abijt in Ciuitatem, & dicit hominibus: Venite, & videte hominem, qui dicit mihi omnia* C

quæ.

A *quæcumque feci, num quid ipſe eſt Chriſtus? ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum propter verbum Mulieris teſti monium perhibentis.*

Tenent quoque prædicti Aegyptij dextera manu vaſa, vt ad Eccleſiam confugientes ſancto Baptiſmo lauentur; & vaſa cordium ipſorum ſancta fide repleantur. ad Rom. 12. *Vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei;* Vnde D. Proſper De Vocat. gentium ait. *Paulus vero Apoſtolus hanc ipſam fidem ſecundum menſuram dari pro arbitrio largientis prædicat.*

De prędictis Aegyptijs, & alijs Gentium Populis aridis, & mendicis omni ſalubri auxilio, quod eſſent aqua

B Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum reficiendi, prophetauit Iſaias cap. 41. *Egeni, & pauperes quærunt aquas & non ſunt; lingua eorum ſiti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Iſrael non derelinquam eos. Aperiam in ſupernis collibus flumina; & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.*

Præterea ijdẽ Aegyptij miniſtri, & Sacerdotes Chriſti facti ſunt, vt ex ſtola Sacerdotali circumdata ad pectus iſtorum in forma Crucis inſtar celebrantium Sacerdotum: iſti inquam, vt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei, non ſolum habent in manibus

C vaſa ad propriam ablutionem culparum; verum quod ex fonte, qui Chriſtus eſt, aquas, quæ ſupereffluunt, diſpergant requirentibus Laicis, vt flagitia carnis diluantur, & incendia reſtinguantur, ex Diuo Ambroſio citato: Et ad hoc poſita videntur aſpergilla in vaſis penes fontem vt per illa effundant Sacerdotes aquam ſuper Populum, & Gentes, quas Chriſtus inuitat dicens Io. 7. *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat; flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ.* Similiter Io. 4. *Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternã.* Aquæ iſtę illæ ſunt, quæ ex fixuris clauorum, & latere

Chriſti profluxerunt, Iſaias 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris:* N.ec mirum, quod cum gaudio ſumantur, quoniam bibentes ex illis præ dulcedine inebriabuntur. pſalm. 22. *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt.* Et idem propheta. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* A

Aliud mirabile hieroglyphicum Crucis conſiderauit prædictus Boſius in dicto tractatu de Cruce lib. 5. cap.10. nempè figuram Crucis ſupra caput volucris, quā Nicticoracem Græci, & Bubonem Latini appellant; vt eſt expreſſum in Obeliſco Lateranenſi; etenim ſicuti hoc animal ab hominibus, & ipſis etiam auibus deluditur, & odio habetur, ita quoque Chriſtus R. N. a Gentibus, & a Iudæis: vnde in Chriſti perſona clamat Regius Propheta pſalmo 21. *Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis,* & hoc idem intellexit in pſalm. 101. ſecundum expoſitores, dum dixit. *Factus ſum ſicut Nycticorax in domicilio.* B C

Huiuſmodi ſacratiſſima myſteria Incarnationis, Crucis, Paſſionis, & mortis ſuæ voluit Chriſtus pro ſalute Hebræorum fuiſſe indicata illis ſub vmbra figurarum in ſacris codicibus; ita Gentibus, & præſertim Aegyptijs abſcondi voluit in hieroglyphicis, & ſymbolis eorum vanæ, & falſæ Religionis: & hoc vſque in tempus plenitudinis gratiarum, quo hæc Apoſtolis, & ſanctis ſuis reuelauit. vnde Doctor gentium ad Coloſs.1. *Myſterium quod abſconditum eſt a ſeculis, & generationibus, nunc*

autem

A *autem manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in Gentibus,* quæ verba exponens ſanctus Ambroſius inquit. *Myſterium, quod latuit a ſæculis, modo reuelatum aſſerit, ideſt tēpore Apoſtolorum oſtenſum, quia & Gentes admittendæ eſſent, ſine circumciſione Carnis ad fidem.*

Alia Crucis ſimbola.

Non ſolum venerandū Crucis, ſeu Chriſti ſignū inter Aegyptiorum hieroglyphica conſueuerat apponi: verum etiam ab aliis quoque Ethnicis ignoranter olim vſitatum fuiſſe. Ea nota, vt probè ſcimus, eſt littera *X*, quam P. interſecat. ☧ Etenim in pleriſque Ptolomeorum æreis numiſmatibus, non ſemel extat, ac etiam in Collaribus fugitiuorum hāc notam imprimi conſueuiſſe: B in Moneta ſiquidem ante Chriſtum percuſſa potuit ſignificare compendiaria ratione nomen alicuius, qui monetam cuderet, exempli gratia Chryſantis, Chryſippi, & ſimilium. Et hoc docet Pignorius in erudiliſſima ſua Epiſtola 24. quodque longe ante Conſtantini tempora fuerint quoque in exercitu Romanorum Gentilium alia militaria ſigna, quæ ſignum Crucis exprimerent, vt Romę, & alibi cernere licet in multis trophæorum imaginibus, & aliis antiquis monumentis; refert poſt alios Baronius ad annum 312. vbi Spondan. n. 4.

At vero Magnus Conſtantinus Auguſtus ex illo veteri vſu tranſtuliſſe hanc notam ad hunc pium, & ſacrum, C tum in proprijs nummis, tum etiam in Galea, & Labaro, & ex promiſcuo monetarum vſu potuit eximere hanc notam, cum infamiam abrogauerit ſupplicio crucis, ita vt poſt Conſtantinum ſolum nomen Saluatoris indicauerit, ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis conſtat: nec nouum eſt, multa in ſupellectilem Chriſtianam, vt ita dicam, fuiſſe inuecta, quæ aliàs profanitatem ſuboleuerant: crux ipſa, quæ nunc exornat Imperantium frontes, fuit olim ignominię theca, & ſeruiliū ſuppliciorum epitome. Diuertit deinde ad figuram rectam Crucis ab illa veteri

Decuſſata In hanc formam, ⳨ vt nummi vete- A
res præſeferunt, quos apud me habeo, ac etiam ſeruo Lucernam fictilem hac quoque nota ſignatam, quam inferius delineari curaui. cap. 25.

Hanc arcanam nominis Dei, & Chriſti ſcribendi rationem ad Latinam quoque Eccleſiam traductam monſtrant ſequentia Monogrāmata Chriſti. IHS XC

Cęterum non ſolum littera X quā P. interſecat, ſed vnica etiam littera X. ſpectatur in cœmiterijs: nempe hac littera X. nomen Chriſti ſignificari, ſeu Crucis, qualem efformauit Iacob cum Ioſephi liberos benedixit, *manibus tranſuerſis obliquatis inter ſe*, vt loquitur Tertullianus de Baptiſmo cap. 8. illud quoq; B
argumento eſt, quod Iulianus Apoſtata propterea Oſor X. à Chriſtianis Antiochenſibus dictus eſt (vt ex libello qui Miſopogon inſcribitur apparet) quia Chriſti erat iuratus hoſtis. Quid vero aliud duarum linearum iſta Decuſſatio niſi figura Crucis? Huc accedit locupletiſſimum Iuſtini Martyris teſtimonium; is enim in Apologia ſecunda cum Platonem verba hæc de filio Dei à Moſe accepta in Thymeo protuliſſe diceret. *Decuſſauit eum in vniuerſo*. decuſſationem figuram Crucis eſſe affirmauit; Et hanc ſanctiſſimi viri interpretationem ſacroſanctæ Cruci non mediocriter fauentem, & Platonicæ Philoſophiæ hortos Moſaicis fontibus irrigatos doceat, C
cur valde ſuſpiciamus?

Ipſa quoque littera Tau Crucem denotauit, vt proinde rectè Origenes, alijque veteres Patres locum Ezechielis c. 9. de ſigno frontibus impreſſo ad Chriſti Crucē aptauerint, itaque Tertullianus in Marcionem, lib. 3. cap. 22. de eodem Ezechielis loco agens, aiebat. *Ipſa enim littera Græcorum Tau, noſtra autem T ſpecies Crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris apud veram, & Catholicam Hieruſalem*. Eſt præterea veriſſimum Hieronymi teſtimonium ſic ſcribentis in d. cap. 9. Ezechiel; Antiquis Hæbreorum litteris quibus vſque

hodie

A hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau littera Crucis habet ſimilitudinem.

Et hæc quidem hactenus de ſalutari Chriſti nominis, & Crucis nota, quam religioſè admodum, vt habet Ruſinus lib. 11. cap. 29. *Alexandriæ vnuſquiſque in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columniſque depingebat*. addit Hieronymus ad Lætam: *Vexilla militum Crucis inſignia ſunt: Regum purpuras, atque ardentes Diadematum Coronas patibuli Saluatoris pictura condecorat*. Crucis ſignum ex lucis fulgore figuratum oranti Conſtantino apparuit, cum inſcriptione: IN HOC VINCE. vnde ad illius effigiem vexillum

B ſuum, quod Romani Labarum appellant, fabricari curauit: Euſebius in vita Conſtantini lib. 1. eiuſdem ſanctæ Crucis ſignum atramento in frontibus Turcarum pictũ, eos (quantumuis infideles) à peſtis contagio præſeruauit, vt eſt apud Nicephorum Calliſtum. Alcuinus lib. 18. de Diuinis officiis, dicit in die Paraſceues in omnibus Eccleſiis præparari Crucem ante altare, & adoratam deoſculari, Pontificẽ deinde, Presbyteros, & Diaconos, cæterumque inde Populum. Chryſoſtomus homil. 55. in Matth. hortatur, vt in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoque, ac mente magno ſtudio Crucem inſeramus. Crucifixi imaginem in medio

C templi poni ſolere indicant Lactantio adſcripta carmina de paſsione Domini.

Quiſquis ades, mediique ſubis in limina templi,
Siſte parum, inſontemque tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua.

Quò ſpectat, quod concionatus eſt Ambroſius ſerm. 55. veluti malum in naui Crucem erectam eſſe in Eccleſia, quæ inter ſæculi naufragia ſeruatur incolumis. Conſtat item ex Tertullian. primos fideles non ſolum frontem ſignaculo Crucis triuiſſe, vt habet in lib. De Corona Militis, ſed etiam in Apologetico refert Chriſtianos, dum orarent manibus expanſis, vtiq. ad ſimilitudinem Cru-

cifixi, in Cœlum ſuſpexiſſe. Tu igitur (vt habet Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 4.) manifeſtè ſigna te Cruce in fronte, vt Dæmones ſignum Regis videntes procul fugiant. Huc pertinent &, illa Prudentij in 6. hymno ante ſomnum. A

Fac cum vocante ſomno
Caſtum petis cubile,
Frontem, locumque cordis
Crucis figura ſignet:
Crux pellit omne crimen &c.

Nos igitur hanc, Sanctam Helenam imitantes, conquiramus, & corde venerentur, vt ſigno Filj Dei, quod apparebit in Cœlo, ſuus ſit honos.

B

De Sacris Imaginibus naſcentis Eccleſię Cap. III.

Symbola de Chriſto

CHRISTVS varijs Symbolis exprimebatur præſertim litteris A. & Ω. ex quibus eum rerum principium, & finem eſſe intelligimus: modo Agni, ad cuius pedes vaſculum apponitur; modo Crucem geſtantis; in cœmeterijs depictum intuemur: etenim B. Paulinus Epiſt. 5. ad Seuerum. *Ipſe & Agnus, & Paſtor eſt,* C *qui pro Ouibus ſuis Paſtor, & pro Paſtoribus ſuis Agnus occiſus eſt; Ipſe enim Dominus hoſtia omnium ſacerdotum eſt qui ſe met ipſum, pro omnium reconciliatione Patri libans, victima ſacerdotij ſuo, & ſacerdos ſuæ victimæ fuit.* Et hoc indicare voluit canon. 82. ſextæ ſynodi his verbis. *Ergo antiquas figuras, & vmbras, vt veritatis ſigna, & præſignationes Eccleſiæ traditas amplectentes, gratiam præferimus, & veritatem.* Iiſdemque planè verbis in ſeptima ſynodo Hadrianus Papa Primus in epiſtol. ad Taraſium Patriarcham Conſtantinopolitanum imaginē

Chriſti

A Chriſti ſub Agni forma laudauit, & amplexus eſt, ſicuti etiam verum Paſtorem mirabiliter, & cum affectu Deus promittit Chriſtum, & cum eo Pacem per Ezechielem, cap. 34.

Præterea Columbæ imago, qua Spiritus ſanctus pingi ſolet, approbatur; etenim Columbas aureas, & argenteas ſuper Diuina lauacra, & altaria appenſas legimus. Id reperitur in ſeptima ſynodo contra Iconomacos. In eiuſmodi Columba ſuper altari Euchariſtiam aſſeruauit Baſilius Magnus teſte Amphilochio in vita eiuſdem Baſilii; quem conſuetudinem Eccleſiæ primitiuæ ſeruandi ſacrum Chriſti corpus in eiuſmodi Columbis ſuſpenſis
B ſuper altari; ego quoque annis præteritis vidi ſeruatam in plurimis Eccleſiis Galliarum Regni, & præſertim Lutetiæ Pariſiorum; meminit eiuſdem picturæ ſemel, ac iterum S Paulinus in carminibus duodecimæ epiſtolæ meminit Baronius ad annum 57. ſuorum annalium, ac demum Ioannes Molanus de hiſtoria ſanctarum Imaginum lib. 2. cap. 8. Hinc inſanire videmus Lutheranos affirmantes Chriſti corpus eſſe tantummodo in Euchariſtia, cum à Chriſtianis ſumitur; certè quanto in errore verſentur, & ſacræ iſtæ Columbæ oſtendunt, & optatus Meleuitanus lib. 6. cõtra Parmenionem docet, cum vocat *Altare ſedem corporis, & ſanguinis Chriſti*: Dubita-
C bit ne igitur homo ſanus, quin corpus Domini tam diu in Euchariſtia permaneat, donec ſpecies panis, & vini retinentur.

Præterea Columbæ imagine Spiritus ſanctus pingitur non modo ſimplicitatis eſt typus, vt dicebat Dominus, *Eſtote ſimplices ſicut Columbæ*. Matth. 10 ſed & puritatis; Concordia quoque, & Charitas ex Columbæ ingenio conſideratur; ſic loquitur Diuus Cyprian. lib de vnitate Eccleſ. cap. 6 *In domo Dei; in Eccleſia Chriſti vnanimes habitant, concordes, & ſimplices perſeuerant: idcirco & in Columba venit Spiritus ſanctus, quę ſimplex; & lætum eſt animal; non felle amarum, non morſibus ſæuum, non* *Spiritus ſancti.*

vnguium

vnguium laceratione violentum. Et mox. *Hæc eſt in Eccleſia noſcenda ſimplicitas, hæc Charitas obtinenda, vt Columbas dilectio fraternitatis operetur.* Et ſanctus Chryſoſtomus in homil. in Matth. *Ideo à Spiritu ſancto ſpeciem Columbæ ſuſceptam, quoniam præ omnibus animantibus hæc cultrix eſt charitatis.* A

Imag. Chriſti. Imagines profecto Chriſti, quæ ſub humana forma illum in cœmeteriis, arcis, tabuliſque lapideis nobis deſignant, valde frequentes ſunt, quibus repræſentantur geſta, & miracula per Chriſtum Seruatorem noſtrum in hac vita mortali, ſed omiſſis, quæ Antonius Boſius in eruditiſſimum ſuum opus, Roma ſotterranea, congeſſit; referam ſolum contenta in lapidea tabula, quæ ad manus B meas peruenit ex hæreditate Martii Mileſii plurimis partibus lacerata (& forſan ab Hæreticis) quam ego reſtaurandam curaui, & hic delineatam appoſui.

Exprimuntur primum in ea illi, qui offerebant paruulos, vt tangeret illos Ieſus, qui ait illis; *Sinite paruulos ad me venire.* Matth. 19. & Luc. 10.

Succedit deinde Mulier, quæ laborabat fluxu ſanguinis, & retro tetigit fimbriam veſtimenti Ieſus, ad quam ipſe dixit. *Fides tua te ſaluam fecit.* Matth 9. Luc. 8.

Extat præterea probatica Piſcina quinq. porticus habens, vbi ad hominem languidum dixit *Ieſus vis ſanus* C *fieri, tolle grabatum tuum, & ambula*, & ſtatim ſanus factus ſuſtulit grabatum, & ambulauit. Io. 10.

Demum Chriſtus inſidens Aſinæ ingrediens Hieruſalem, & turba proſternit veſtimenta ſua in via, cedit ramos de arboribus, & clamat, Hoſanna filio Dauid Matth. 21.

Prædictæ Icones in meo marmore, ſicut & aliæ plurimæ à D. Anton. Boſio cōgeſtæ in opere ſuo, Roma ſotterranea: Symbolum erant Reſurrectionis: & omiſſis, quæ reperiuntur de Iona in ventre Cœti, Lazari Reſuſcitati, cum aliis ſimilibus: conſideremus duo ſolum in meo Lapide: primo cum Chriſtus dixit Languido

Vis

Cap 3 pag 16 lib. 3.

A Vis ſanus fieri, tolle grabatum tuum, &c. vnde ſanctus Ambroſ. in Lucam cap. 5. *Hoc loco plenam ſpem reſurrectionis oſtendit, qui mentis vulneribus, corporiſque ſanatis, peccata donat animarum, debilitatem carnis excludit. Hoc eſt enim totum hominem eſſe curatum. Quamuis igitur magnum ſit hominibus peccata dimittere, tamen multo diuinius eſt Reſurrectionem dare corporibus. Quãdoquidem ipſe Dominus Reſurrectio eſt.*

Secundo conſideremus in noſtro marmore Chriſtum inſidentem Aſinæ, & ingredientem Hieruſalem in triumpho de quo Hidelbert. Genoman. De Chriſti benef in Biblio. Patrum tom. 5. *Porro beatus ille introi-* B *tus* (nempè in cœleſtem Hieruſalem) *deſignatur per pueros Hebreorum. Deſignatur per eoſdem Reſurrectio Dormientium in ſanctam Ciuitatem: Hebreorum pueri Reſurrectionem vitæ denunciantes, cum ramis palmarum clamabant: Oſanna in excelſis. Quid fratres Chariſſimi, aliud Reſponſorio præſenti decantatur, quam futuræ Reſurrectionis qualitas, quam captiuitas, & membrorum beatitudo ſempiterna.*

Sed omnium longè frequentiſſima, vltra prædictam tabulam, eſt Imago Paſtoris, qui ouiculam in humeros ſuos ſublatam reportat ad ouile: Hac nempe Imagine, vt potè, quæ ſummam Domini noſtri miſericordiam o- C culis mortaliũ ſubiicit, valde capi viſi ſunt Veteres Chriſtiani, conſiderantes quoque verba illa Saluatoris Amoris plena. Ego *ſum Paſtor bonus, & pro ouibus meis pono animam meam.* Io. cap. 10. Hanc eamdem Chriſti Paſtoris imaginem in Sacris Calicibus inſculpi conſueuiſſe, qua Sacerdotes admonerentur Diuinum illum Paſtorem inſculpi debuiſſe in corde, refert Tertullianus de Pudicitia cap. 6. & 10. & Baronius anno 57. vbi Spondanus n. 34.

Refertur per Euſebium lib. 7. cap. 14. quod Mulier, quæ ſanguinis fluore laborans, tacta fimbria Saluatoris, ſanata eſt, Chriſto ſtatuã erexerit ex ære fuſam, quæ ipſius

effigiem repræſentaret, & ſcribit ex eamdem materia ſtatuam mulieris genibus Chriſti prouolutæ, palmaſque ſuppliciter tendentis; ſub pedibus autem ſtatuæ Dominicæ herbam excreſcere, quæ omnium morborum curationes exhiberet: Hanc ſtatuam Iulianus Apoſteta deturpauit, ſuamque eius loco poſuit, quam fulmen de cœlo circa pectus perſecuit. At Chriſtiani poſtea fragmenta illius Dominicæ cum collegiſſent, in Eccleſia poſuerunt, vbi etiam adhuc cuſtoditur, ait Sazomenus lib. 5. hiſt. Eccleſias cap. 4. & alii relati a Molano de Imaginibus lib. 2. c. 4. vbi multa, & refert Baronius anno 31. & ibidem Spond. n. 27. A

55.

Imaginem ſuam Chriſtus ad Agbarum Edeſſæ Regem miſit non manufactam, quæ magno honore apud poſteros habita eſt, & eius virtute hoſtes profligati. Baron. in annum 31. vbi Spondan. n. 23. quæ hic Romæ in Eccleſia Monialium ſancti Silueſtri de capite religioſè ſeruatur. Extat, quoque in Vaticana Baſilica Imago Chriſti impreſſa ſudario, quo Veronica faciem eius abſterſit, de qua Baron. in annum 34 vbi Spondan. n. 42. B

Nec non adhuc in Thaurieſi Ciuitate adhuc extat Sindon. quæ delibuta vnguento Chriſti Corpus inuoluit, cuius figuram repræſentat. refert dicto Baron. annum 34. vbi Spond. n. 42.

Deipar. Imago. Chriſti D. N. Imaginibus proxima eſt Deipara Virgo Maria ſuper omnes Angelos exaltata, cuius Imaginẽ a Luca depictam eſſe, nõ eſt a Nicephoro, aut Metafraſte natum, ſed ante mille annos hanc Imaginem a Luca effictam eſſe, tradit Theodorus Lector, dum ait in initio Collectaneorum Pulcheriæ Eudocia Imaginem Matris Chriſti, quam Lucas Apoſtolus pinxerat Hieroſolymis, miſit. Ex prædicto Molano lib. 2. cap. 9. referente varia huiuſmodi exemplaria. At ego, quoque antiquiſſimam ex Ebore ſcalptam habeo figuram Deiparæ Virginis geſtantis filium Ieſum Chriſtum. C

Ima-

A Imagines Angelorũ à Vetuſtate obſeruatas, quis neſcit? in lege Exod. 25. Deum ipſum iuſſiſſe ſanctorum Angelorum Imagines, & fieri, & in ipſo templi ſacrario aſſeruari? Duos inquit. *Cherubin aureos, & productiles facies ex vtraque parte oraculi, reſpiciantque ſe mutuo verſis vultibus in propritiatorium: ac de medio duorum Cherubin, qui erunt ſuper arcam teſtimonÿ, cuncta mandabo per te filÿs Iſrael.* ſed & Salomon poſtea 3. Regum cap. 6. *Fecit in Oraculo duos Cherubin de lignis Oliuarũ, poſuitque Cherubin in medio templi interioris, texitque eos auro.* — *Angelorum*

Ioannes Præcurſor Domini ſubiungendus eſt, Habe- B tur ex Damaſceno in Silueſtro, quod Conſtantinus Auguſtus fontem ſanctum conſtruxit, in quo, & Baptizatus eſt, & in Labro fontis Agnum ex auro puriſſimo, fundentem aquam, pẽdentem libras triginta: Ad dexteram Agni Saluatorem ex argento puriſſimo; In Leua Agni Beatum Ioannem Baptiſtam ex argento, adſcripto hoc titulo. *Ecce Agnus Dei. ecce qui tollit peccata mũdi:* grauem libras centum Canon. 82. ſynod. in Trullo. Inter alias Venerabiles Picturas Agnus, qui digito *Præcurſo*ris demonſtratur, depingitur. Taraſius in in Cõfeſſ. fidei ſuæ act. 3. ſynod. 7. *Decreta edita, traditoſque Canones recipio, in quo aſſignatur quibuſdam in picturis Agnum C digito Præcurſoris demonſtratum effigiari.* & Molanus de ſanctis Imaginibus lib. 3. c. 20. Pingitur cum Agno, & vt clarius etiam depingatur bruto Agno; appingunt nonnulli ad caput aurealam ſiue Coronam Sanctorum, & in humeris vexillum Crucis. — *Ioannis Baptiſta*

De Picturis Apoſtolorum Petri, & Pauli ſcripſit Euſebius lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 14. tales ſe prædictorum Apoſtolorum, & Domini Noſtri Ieſu Chriſti Imagines vidiſſe ea ſpecie, qua putantur fuiſſe; quas illis viuentibus effigiatas, eaſque ad poſteros per manus veniſſe, vt refert etiam Baronius anno 69. & ibi Spondanus n. 6. Habetur etiam tom. 1. Conciliorum in Edicto Dona- — *De Apoſtolis Petro, & Paulo*

ctionis Magni Conſtantini. *Interrogare cœpimus Beatiſſimum Papam Silueſtrum, vtrum iſtorum Apoſtolorum Imagines expreſſas haberet, vt ex ipſa pictura diſceremus, hos eſſe, quos reuelatio docuerat; tūc idem Venerabilis Pater Imagines eorumdem Apoſtolorum per Diaconum ſuū exhiberi præcepit; quas dum aſpicerem, & eorum, quos in ſomno videram, figuratos in ipſis Imaginibus cognouiſſem vultum, ingenti clamore coram omnibus ſatrapis meis cōfeſſus ſum, eos eſſe, quos in ſomno videram.* Idem refert Adrianus primus in ſynodo Nicena act. 2. De Caluitie, quam Petro appingunt, habemus teſtimoniū Clementis tom. 3. Concil. Hieronymi in Epiſt. 1. ad Galatas in illa verba. *Veni Hieroſolymam videre Petrum. Non vt oculos aut genas, vultumque eius aſpiceret, & vtrum frōtem veſtiret Coma, an vt Clemens in primordijs eius refert Caluitiem haberet in capite.* Et in hoc conſideratione dignum, imaginum originem ex vmbra Petri eſſe deductam, & inde earum venerationem, refert Baron. an. 34. vbi Spondan. num. 77. A B

Cur autem Petrus cum duabus clauibus Regni Cœlorum pingatur? quarum vna aurea eſt, altera argentea; Dico per auream clauem intelligi poteſtatem abſoluendi, per argenteam excommunicationis: hæc enim inferior eſt, illa nobilior. Ita Molanus lib. 3. cap. 21.

Additur quandoque tertia clauis in antiquiſſimis picturis ſancti Petri, vt in imagine Triclinii Lateranenſis per Leonem Tertium ſummum Pontificem extructi; cum denotetur per hanc tertiam clauem poteſtas, quam habet Eccleſia in ſuo viſibili Capite dandi, & transferendi Imperia, vt fecere ſummi Pontifices Adrianus, Leo Tertius prædictus, & alij, quando expediens id fuit habitum. C

Cur Petrus ad ſiniſtrā, Pauli pingatur?

Eſt etiam Quæſtio dudum agitata, quibus de cauſis Paulus ſæpe pingatur à dexteris Petri? quod à priſca vetuſtate ad hæc vſque tempora etiam eſt obſeruatum in Apoſtolicis diplomatibus. Inter cæteras vna ratio

eſt,

A eſt quia dextera ſignificat vitam cœleſtem: ſiniſtra autẽ temporalem; vnde non immerito dexter locus Paulo tribuitur, qui viuens adhuc ad cœleſtia raptus eſt, vbi arcana audiuit, quæ non licet homini loqui; & ad Apoſtolatum vocatus à Deo iam glorificatus; vt ex Epiſtola Petri Damiani ad Deſiderium Abbatem, ac etiam Innocentius Tertius, ſerm. de Euangeliſtis: Guilielmus Durantes lib. 7. Rationalis cap. 44. & alii. Altera ratio, quod Petrus à ſiniſtris collocetur; vt inde documentum ſumamus ſummum Pontificem humilitate decoratum eſſe oportere; ſicuti ipſe Petrus fuit. Tertia ratio adducitur, dum Paulus Petro pręponitur ſignificari poteſt, hos B Apoſtolos eſſe æquales meritis, quodque de ipſis nihil debeamus ſentire diuerſum, quos & electio pares, & labor ſimiles, & finis fecit æquales: nam & ſcriptura æqualilatem inter filium, & Patrem ſignificat, dum filiũ aſſerit ad dexteram Patris ſedere. Quarta, adducitur ratio per Caſſaneum in catalogo Glorię mundi, Petrum in ſiniſtra collocari, quia pars læua, ſeu ſiniſtra pro digniori in Diuinis, ſeu ſacris apud antiquos eſt habita, vt ex Varrone de lingua Latina: etenim quamuis in progreſſu pars dextera ſit nobilior; tamen in conſeſſu dicitur præcedere is, qui ſedet in parte ſiniſtra; vbi Paulus ſtat à dextris Petri, qui erat Pontifex. Et ſic etiam ſeruabatur in Concilijs vniuerſalibus, vbi Legati Apo- C ſtolici ſedebant a ſiniſtris aliorum Prælatorum, vt bene refert, & ſequitur Baronius occaſione Concilij Niceni ſub anno 325. & ibi Spondanus in epitome num. 17. & ſeq. ac etiam idem Baronius ſub anno 451. & ibidem Spondanus, num. 13. occaſione Concilii Calcedonenſis.

Deficeret calamus, ſi in ſingulis Iconibus, quæ occurrunt, contemplãdis, immorari velim, de quibus ſatis copioſè, & erudite poſt alios tractauit Ioannes Molanus in ſua Hiſt. de ſanctis Imaginibus, & Picturis.

Deſinant

Deſinant itaque recentiores Hæretici, veterum Iconomacorum more triumphum canere ante victoriam; Deſinant ſacras Imagines ex templis abradere, & auellere, turpique mendacio veritati obſtreperè, & gloriari, cũ negent eas primis quingentis annis in Eccleſijs Chriſtianorum depictas, ſcalptaſue fuiſſe; atque hoc ſolo nomine vincere putant, quia ad antiquitatem prouocant. Nil profectò eſt, cur vt impudentiſſimum mendacium illud refellamus, vel ad veterum Patrum teſtimonia, & exempla, quæ ſeptima Sydonus nobis copiosè ſuppeditat confugiamus, ſed ſatis erit ſi cœmeteria, vbi (olim Ethnicis magiſtratibus in Chriſtianum nomen ſæuientibus) maiores noſtri latitantes Euchariſtiam ſumebant, ſacras conciones audiebant, aliaque omnia, quæ in Eccleſiijs obiri ſolent, obibant; ingrediamur, ibique Imagines, quæ paſſim obuiæ fiunt contemplemur; quas accuratiſſimè cumulauit, ac in lucem edidit Antonius Boſius in ſuo lib. Roma ſotterranea. A B

Impugnãt præterea prędict veteres, & recẽtiores Iconomachi, quod quãuis magnũ antiquæ imagines ad Hæreticos cõfundendos, ac pietatẽ erga Deũ omneſq; Cœlites excitãdam, momentum habeant, certè ad hiſtoriam iuuandam non valeant: etenim Pictores cum pro ea poteſtate, quam habent quodlibet audendi, multa more Poetarum confiingere, Hiſtoriæq. veritatem ita corrumpere ſoleant, vt ea ferè nuſquam appareat. C

Ac certè mirandum, vt quis mentis compos de antiquis Chriſtianorum picturis ſic ſentiat; etenim, & ſi recentiores Pictores, ſiue quod artis elegantiam oſtentare malint, non raro peccent, tranſiliantque hiſtoriæ lineas; non tamen propterea antiquorum Pictorum, ac ſcalptorum (De Chriſtianis loquor) quibus certè quidem Religio erat ab hiſtoria vel minimum diſcedere, fidem eleuabimus: Porro quantum olim veritati ſtuduerint Chriſtiani Pictores, & Scalpores (vt de Alijs Imaginibus taceam) exemplo eſt vetus illa Icon ex opere Muſiuo, quę

nobis

Cap.3.pag.23.lib.3.

Cap. 3. pag. 23. lib. 3.

A nobis in æde S. Petri ad Vincula Sebaſtianum martirem non iuuenem imberbem ſed ſenem (talis enim erat cum martyrium ſubijt) ante oculos ponit.

Fuere quoque non ità pridem, qui à Græcis ad Francos, Imperium Romani Pontificis auctoritate, translatum fuiſſe negarunt. Ad magnum iſtud impudenſq. mendacium profligandum, quid intereſt librorum veterum an Iconum auctoritate, fideque pugnemus? Itaq. ſi Card. Belarmino, quod libro de Translatione Imperii Edito, Eccleſiæ Romanæ aduerſarios, multorum hiſtoricorum teſtimonijs fregerit, plurimum nos debere profitemur; æqum profecto eſt, vt Cardinali Franciſco Barberino, B qui antiqua Imagine in Palatij Lateranenſis parietinis ab ſe reſtitutis producta, (& à nobis hic effigiata) hoc idem præſtitit, plurimum etiam debeamus: Sanè, qui Apoſtolum Petrum in Throno ſedentem, ac dextera Leoni Tertio Pontifici Maximo Pallium, ſiniſtra vero, vexillum Carolo Magno tradentem aſpexerit, ſubiectamque hanc Inſcriptiunem legerit

BEATE PETRE DONA VITAM
LEONI, ET BICTORIAM CARVLO
REGI DONA.

Quis niſi in hiſtoria valde ſit hoſpes, & Leonis Tertii C reſtitutionem, & Caroli Imperatoris inaugurationem, & Eccleſiæ Romanæ auctoritatē graphicè deſcriptam, non continuo fateatur. Quæ imago ſi nulla veterum de his rebus extarent monumeuta, vna hæc ſit ad Hæreticorum peruicaciam contundendam, hiſtoriæque veritatem conſtabiliendam inſtar omninm teſtium.

Necnon etiam nobis ſuffragabitur ad veterum pictorum, & ſcalptorum fidem confirmandam, quod legitur in Martyrologio 6 Idur Nouembris de Glorioſis Martyribus Claudio, Nicoſtrato, Symphoriano, Caſtorio, & Symplicio,, ſiquidem cum eſſent illi ſummi ſcalptores, nullo modo adduci potuerunt, vt Idolorum ſtatuas

facerent

facerēt, ac Solis ſimulacrum venerarentur: vnde poſt va- A
ria tormenta iuſſi ſunt Romæ Diocletiano Imperante in flumen præcipites dari.

Cum hæc ità ſint, non minus antiquis Imaginibus ſacris fidem habebimus integris, corruptiſque ſacræ vetuſtatis teſtibus, quam antiquorum Hiſtoricorum libris, quos Viri doctrina, & ſanctitate præcellentes tamquam arma ediderunt ad Iconomachiam labefactandam. Vrbem etenim colimus, quæ cæterarum vrbium eſt Regina, Catholicæ Religionis Arx, morumque Magiſtra, ex omnibus terrarum oris quotidie Peregrini ad eam ventitant: incredibile eſt, quanta ij cum cura non ea modo, quæ in propatulo ſunt, obſeruent, ſed abſtruſa quæque ri- B
mentur. Equidem haud dubito, quin ea, quæ a maioribus noſtris quaſi hæreditario iure accepimus, permagni a nobis æſtimari viderint, ſatis amplum ſuæ peregrinationis fructum ſe percepiſſe dicturi ſunt, quod & *Hæreticorum* mendacia deprehenderint, & ſancta ſanctè tractanda eſſe didicerint.

De Ritu Priſcorum Fidelium in precibus Reſpiciendi Orientem, & alijs ſimilibus. Cap. IIII. C

COGNITO antiquo fidelium ritu circa hieroglyphica, Simbola, & Imagines, quibus illi denotabant, ac exprimebant Sanctiſſimam Crucem, Chriſtū, & Sanctos eius; Congruum forſan erit recenſere (ſicuti iam mos fuit) qualiter Chriſti fideles in ipſorum precibus ad Deum, verterent ſe ad Orientem, quod etiam plurimi ex ſanctis Patribus varijs Myſterijs obſeruarunt ac potiſſimum S. Athanaſius quæſt. 14. Primū ex pſal 131

Ado.

A *Adorabimus, vbi ſteterunt pedes eius*. Volens ipſe Sanctus, quod Pedes Domini ſteterint ex Zacchar. cap. 14. ſupra montem oliuarum, qui eſt contra Hieruſalem ad Orientem: & hoc etiam refert Baron. in annum 34. vbi Spondan. n. 64. in fin. Secundo quoniam Deus lux, & creator Lucis nuncupetur, & propterea orãtes reſpiciendo orientem ſolem, eleuent mentem ad Creatorem Lucis. Tertio cum homo expulſus è Paradiſo deliciarum, qui eſt ad Orientem; hinc ad illum reſpicientes exoptẽt illuc reuerti. Quarto Oriens, & Occidens ſunt Symbola lucis, & tenebrarum; propterea mos antiquitus in Eccleſia; quod Baptizzandus reſpiceret ante Occiden-
B tem, & ibi per tres vices abrenunciato Dæmone, vertebat ſe deinde verſus orientem, vbi per alias tres vices confitebatur nomen Chriſti. Quinto, & vltimo ſicut Chriſtus pendens in Cruce contra Hieruſalem Occidentem reſpiciebat; ac idem etiam ad Cœlum aſcendens ſimiliter occidentem intuebatur; ità & homines orantes verſus Orientem debent aſpicere, quaſi expectantes aduentũ eius, vt Angeli dixere diſcipulis poſt eius aſcenſionem; *Queamadmodum vidiſtis eum aſcendentem in Cœlum ita veniet*. Et inquit Damaſcenus lib. 4. de fid. Orthodoxa cap. 3. tale fuiſſe inſtitutum Apoſtolorum, quamuis non ſcriptum, quod idem affirmat Iuſtinus Mar-
C tyr. lib. 6. quæſt. 118 & S. Baſilius de Spiritu S. cap. 27. refert etiam Baronius anno 58. vbi Spond. n. 43.

Adeo tenaces fuere priſci illi fideles in hoc ritu reſpiciendi Orientem, vt non ſolum ipſi viuentes, hoc in eorum præcibus exacte ſeruarent: verum etiam mortui eorum corpora ſupina in ſepulcris facie orientem reſpicerent. vt nos infra dicemus, in cap. 3. de Funeribus Chriſtianorum.

Cumque etiam ad orientem reſpicere, & conſtrui ſolitas Eccleſias Chriſtianorum, Baron. in annum 57. vbi Spond. n. 32. eoq. etiam ſpectabat Templum Hieroſolymitanum, ibidẽ; ac idem Baron. in an. 58. vbi Spond. n. 42.

Nihilominus tractu temporis S. Leo Primus, qui vixit anno 443. inuehitur in 7. de Natiuitate contra Populum, qui ſimiliter vertebat ſe ad Orientem in atrio Vaticanæ Baſilicæ ſancti Petri, antequam illud ingrederetur, cuius hæc verba ſunt. *Quod nonnulli etiam Chriſtiani adeo ſe religioſè facere putant, vt priuſquam ad B. Petri Apoſtoli Baſilicam, quæ vni Deo viuo, & vero eſt dedicata perueniant, ſuperatis gradibus, quibus ad ſuggeſtum aræ ſuperioris aſcenditur, conuerſo corpore ad naſcẽtem ſe Solem reflectant, & curuatis ceruicibus, in honorem ſe ſplendidi orbis inclinent: quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis ſpiritu multum tabeſcimus, & dolemus: Quia & ſi quidam fortè Creatorem potius pulcri luminis, quam ipſum lumen, quod eſt creatura, venerantur; abſtinẽdum tamen eſt ab huiuſmodi ſpecie offitij, &c.* Hoc egit prædictus Sanctus Pontifex, cum eſſet vigilãtiſſimus in arguendo Manicheos, & Priſcillianiſtas, qui Solem orientem reſpiciebant, & ad hoc vt illi orantes à fidelibus diſtinguerentur. refert etiam Baron. in anno. 58. vbi Spondan. n. 43. in fin. & Baron. anno 443. vbi Spondan. n. 1. A B

Hinc factum poſtea eſt, vt perſeuerarint etiam fideles in atrio S. Petri vertere ſe ad Orientem, vt ibi Deum precarentur contra portam prædictæ Baſilicæ: & anno 1300. Iottus Florentinus excellens Pictor mandante Cardinale Stefaneſco Nepote Bonifatij Octaui Summi Pontificis conſtruxit ex opere Muſiuo Nauem, in qua conſpiciuntur Chriſtus, ſãctus Petrus, cum alijs Apoſtolis, ad hoc vt ad illam Imaginem orientem verſus poſitam orarent Fideles & omnis euitaretur ſuperſtitio Solem adorandi; Quæ figura prædictæ Nauis per Vrbanum Octauum P.M. annis præteritis fuit collocata ſupra Portam maiorem intus in prædicta Baſilica. C

Habitus corporis in orationibus.

Præterea aduerte etiam precandi ritum, ſeu habitum corporis ipſorum fidelium in Oratione; nam vt plurimum flexis genibus, & ſi aliquando ſæua vrgeret neceſ-

ſitas

A ſitas proſtrati in terram, iunctis, vel etiam aliquando expanſis manibus, & in altum elatis precari conſueſcerent: tamen quoniam dies Dominicus Reſurrectioni Domini erat conſecratus; ideo non niſi *ſtantes*, fideles ex antiqua Eccleſiæ traditione; itemque a Paſcha vſq. ad Pentecoſten orare ſolitos, refert Baron. in annum 58. vbi Spond. n. 44.

Sed ſedendo adorare extra diſciplinã eſſe, ait Tertull. de Orat.

Viros detecto capite, Fœminas tecto in Eccleſia orare debere, inſtitutio eſt Apoſtol. ad Corinth. 1. cap. 11.

B In precationibus aliquando ſuum quis pugno pectus tundebat: exemplo Publicani a Chriſto commendati Luc. 18. atque eo ſigno pœnitudinem declarari, facto illorum, qui poſt Chriſti *P*aſſionem reuertebantur, docet Baron. d. anno 58. vbi Spond. n. 44.

Eccleſiæ in earum conſtructione, præterquã reſpiciebant Orientem, vt diximus, continebant *Porticum*, vbi eſſent pœnitentes, & alij, quibus intra Eccleſiam non pateret acceſſus. *Atrium* ad recipiendum Populum. *Sancta* vbi ſeorſum ſederent Sacerdotes, ac demum *Sancta Sanctorum* ad Oblationẽ incruenti Sacrificij; vt adhuc intuemur Romæ Eccleſias conſtructas temporibus Ma-
C gni Conſtantini ex Euſeb. lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 4. & in Vita Conſtantini lib. 3. cap. 34. refert Baron. dicto anno 57. vbi Spond. n. 32. & ſimiles alias plurimas ego annis præteritis vidi in Regno Galliarum. *Cõſtructio Eccleſiarũ*

De Baptiſmo.
Cap. V.

BAPTISMVS, cum ſit ianua, ac primus aditus ad coetera ſacramenta, per quem recuperatur ante

omnia munditia originalis, adeo vt per illum manſio fiat Chriſti in homine, ac etiam hominis in Chriſto; propterea cum Baptiſmus ſit initiatio, de illo nos primum verba faciamus. A

Baptiſmus ex communi loquendi conſuetudine ad eam tantummodo ablutionem accommodatur, quæ ab Epiſcopo, vel Presbytero, aut alio quocumque ſub certa verborum forma miniſtratur.

Res Chriſtiana primis temporibus inchoata cum eſſet, Baptiſteria in vſu non fuere, ſed in fluminibus aliquando Baptizabatur; Tertullian. lib. de Baptiſmo, cap. 1. *Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tibere tinxit*: idem quoq; Origenes tract. 7. in Matth. & Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioannem cap. 57. & clarè in actibus Apoſt. cap. 16. vbi Paulus mulierem Lydiam ſacris baptiſmalibus in fluuio inſigniuit: Honorius Auguſtunenſis ait in lib. de Gemma animæ, quod Apoſtoli non ſolum in fluuijs, ſed & in fontibus, & ſtagnis baptizabant: vt adhuc extat Mediolani fons, quo ſanctus Barnabas Apoſtolus ad Baptiſmum vtebatur. Ac etiam in via baptizabatur, vt in Actibus Apoſtolorum cap. 8. Eunuchus à Philippo, dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, & ait Eunuchus; *ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* Item in domibus, vel in mari, vt in vita S. Appolinaris Rauennatis Epiſcopi. B C

Baptiſte ria. Baptiſteria ſancti Dionyſij tempore inſtituta fuere, eaque conſuetudo vſque ad nos ſtabilis, & firma deriuauit. Neque obſtat Beda lib. 2. Hiſt. Eccleſ. de Anglis in fluuio Rheno, & Vvalua inſignitis Baptiſmo: nam in principio recentis ibi Eccleſiæ Chriſtianę hęc factitata, quando Baptiſteria ædificari temporum anguſtiæ non ferebant, quemadmodum eiuſdem Bedæ verba lib. 2. hiſtor. *Nondum enim Oratoria, vel Baptiſteria in ipſo exordio naſcentis ibi Eccleſiæ poterant ædificari.* Eaque Baptiſteria primum in priuatis ædibus ædificata, vt in

vita

A vita ſancti Marcelli Papæ, vbi Maximiano Imperante Carpaſius crudeliſsimus anguſtum Baptiſterium a Beato Cyriaco domi extructum flagitioſiſſime deleuit, ſuffecto in eius locum Balneo, cuius forſan cauſa fuit, quod ſæuientibus dein tirannis ſanctiſſimi homines extra Vrbem, & in occultis; & abditis locis Baptiſteria ſtatuere: Donec Imperator Conſtantinus Magnus ea in ſuburbio conſtrui fecit. Socrat. hiſtor Eccleſ. lib. 1. cap. 26. Sozomen. lib. 2. cap. 32. & etiam intra Vrbem in Coelio Monte. Damaſus Papa de Silueſtro primo huius Baptiſterij Conſtantiniani elegantiam explicans inquit. *Fontem ſanctum, vbi baptizatus eſt Auguſtus Conſtan-*
B *tinus ex lapide Porphyretico*: quibus congruunt ſanctus Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 22 cap. 8. Socrat. lib. 7. hiſtor. Eccleſ. cap. 4. & 17. Gregor. Turonen. lib. 10. hiſtor. Francorum cap. 28. At in Galliis cœpere forſan baptiſteria ædificari in Eccleſia tempore Clodouei Regis, vt de eiuſdem Regis Baptiſmate loquens Gregor. Turonenſis lib. 2. hiſtor. Francorum. Nec multo poſt Concilium Ilerdenſe cap 7. apud Gratianum de conſecrat. diſtinct. 4. cap. 106. ſtatuit Fontem Baptiſmalem extra Eccleſiam non aſportari, & Gregor. Magnus epiſt. 24. lib. 11. meminit Baptiſterii in Eccleſia conſtructi, Baptiſteria præterea à ſiniſtra parte ingredientium in
C Eccleſiam mos fuit conſtrui, vt apud Gregor. Turonen. de miraculis ſancti Martini lib 2. cap. 6. & Decretum in Concilio 4 prouinciali Mediolani.

Viris, ac mulieribus diuerſus Baptiſterij locus aſſignatus erat, non quia plura Baptiſteria eſſent, ſed quia vterque ſexus diſtinctum locum haberet: nam cum eodem tempore multos vtriuſque ſexus Baptizari oporteret, quos veſte nudari illorum temporum conſuetudo poſtulabat: è certis lignis hinc inde à terra exurgentibus, quaſi duplicem fontem adeuntes integra verecundia baptizabantur; ſanctus Cyrillus Hieroſolymitanus in præfat. cathec. ipſos baptizandos monet in ſuſcipien-

do

do Baptiſmate viri cum viris, & mulieres cum mulieri- A
bus &c. S.Auguſt. de Ciuit. Dei, lib 22. cap. 8. & clare
in ſynodo Conſtantinopolitana, act. 1.

Conſecratio aquæ. Conſecratio Aquæ baptiſmalis ab Apoſtolis inſtituta peruenit ad nos, vt ex conſtitut. Apoſt. Clement. Papæ lib. 7. cap. 43. ibi *Deinde venit ad aquam, benedicit, & glorificat ſacerdos Dominum Deum omnipotentem, &c.* & paulò poſt Benedictionis verba referens inquit. *Deſcende de cœlo, & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiam, & virtutem, vt qui baptizatur ſecundum mandatum Chriſti tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & conſepeliatur, & correſurgat*, ſic etiam teſtatur Dionyſius Areopag. de Eccleſ hierarch. cap. de baptiſm. & refert B
Baron. anno 132. vbi Spond. num. 2.

Tẽpus baptiſmi. Baptiſmus in Eccleſiæ Chriſtianæ primordijs quolibet die celebrabatur, ſic act. 8. de Eunucho Candacis Reginæ à Philippo baptizato. Item actor. 10. Petrus Cornelium, & aliam turbam baptizauit; D. Ambroſius, cap. 4. in epiſt. ad Epheſ. explicans actorum loca, refert de eadem conſuetudine: ſed non multo poſt mos obtinuit, vt extra Paſchatis, & Pentecoſtes tempus nemo Baptiſmatis myſteria celebraret, S.Leo epiſt. 4. ad vniuerſos Siciliæ Epiſcopos cap. 3. id ex Apoſtoli doctrina profectum eſſe docet. Non ſolum adultos, ſed & infantes, & paruulos tantum Paſchatis, & Pentecoſtes C
tempore baptizatos ex D. Ambroſio de Myſterio Paſchæ cap, 5. & ſanctus Auguſtinus ſerm. 160. in Dominica in octauam Paſchæ inquit: *Illi pueri Infantes, paruuli, lactentes maternis vberibus inhærentes, & quãtum in eis gratiæ conferatur neſcientes, vt ipſi videtis, & ipſi habent octauas hodie.*

Miniſter. Neceſſitate poſtulante omnibus baptizare licebat Eccleſiæ ſurgentis initio, vt teſtatur D. Ambroſius cap. 4 epiſt. ad Epheſ. Cæterum ſolis Epiſcopis fuiſſe munus baptizandi ex D. Ignatio ad Smirnenſes habetur. *Non liceat ſine Epiſcopo baptizare.* Et Tertullian. ſimiliter lib.

de

A de baptiſm. cap. 17. ſed ex quo poſtea certa Baptiſmi tẽpora ceſſarunt, & Epiſcopis aucta onera, ſingulis oppidis certi presbyteri aſsignati fuere, quibus totum negotium deuolutum eſt: Monachi autem ab hoc munere in totum repellebantur, vt in decreto Eugenii apud Gratianum cap. Placuit ſecunda 16 quæſt. prima. Baptiſmus vero è pueris collatus etiam per iocum ritu Eccleſiæ validus: ſupplenda tamen, quæ à ſacerdotibus mos eſt fieri. Refert Baronius anno 311. & ibi Spondanus num. 8.

Qui ſacro fonte Baptiſmi candidatos ſuſcipiunt, Cõpatres appellantur. S. Auguſt. Sermon. 116. de tempor. Et Concil. primum Maguntinum. Nominabantur etiam *De Cõpatre.*
B Patrini, Sponſores, ſuſceptores, offerentes, vt apud Patres, & Concilia. Munus ſuſceptoris fuit in Eccleſia antiquiſſimus, vt ex Conſtitut. Apoſtol. Clementis lib. 3. cap. 16. Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarc. cap. de baptiſm. refert quomodo baptizandus à ſuſceptore ad Epiſcopum ducitur: Suſceptorum mos in Eccleſiam profectus eſt ab illo Euangelii. *Et adduxit eum ad Ieſum.* Ex Landulpho Carthuſiano, libro primo vitæ Chriſti, cap. 24. *Et adduxit eum ad Ieſum, ex hoc accepit Eccleſia, quod in ſacramento Baptiſmi, & confirmationis vtitur adducentibus, qui præſentent ſuſcipientes ſacramentum, qui Patrini ſolent vocari:* Suſceptores adhibeantur
C in baptiſmo non ſolum infantium, verum & adultorum, Concil. Nicen. cap. 22. ibi: *Viri non teneant baptiſmo puellas, aut mulieres; neque mulieres teneant maſculos, ſed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant maſculos.* Cum non fuiſſet opus diſtinguere mulieres à puellis. Aduertamus etiam ex dicto Niceni Concilij decreto. Quatenus viro mulierem, & mulieri virum de Fonte ſuſcipere tunc non liceba, vt etiam ex cõſtitutione Apoſtol. lib. 3. cap. 16 cuius ratio fuit quoniam adultorum baptiſmus frequens erat, ac nudi de ſancto lauacro admouebantur; Quibus antiquatis liberum fuit Mari fœminam, & fœminæ Marem ſuſcipere, vt colligitur ex

Concil.

Concil. Maguntino cap. 10. apud Gratianum parte ſe- A
cunda, cauſa 30. quæſt. 1. cap. de eo. Monachis ſuſce-
ptoris officio fungi non licebat, vt in cap. placuit ſecun-
da 16. quæſt. 1 Quoniam illos clauſtrales à negotijs ſæ-
cularibus ſegregatos eſſe oportebat: non ita vero de
presbyteris, & clericis, quos ſuſceptoris officio functos
fuiſſe, refert Gregor. Turonenſ. lib. 6. hiſtor. Francorum.
Cum Theodoricus ab Vrbis Epiſcopo de Fonte ſuſcep-
tus fuerit. Parentes de Fonte filios ſuſcipiebant, can.
Quod autem 30. quæſt. 4. ſanctus Auguſtinus lib. 6. Hy-
pognoſt ibi: *Nouimus paruulos, parentum manibus
ad gratiam ſancti baptiſmi deportatos*. Et idem Auguſti-
nus epiſt. 23. ad Bonifacium; modo conſuetudo prædi- B
cta pœnitus abrogata eſt in concilio Maguntino, cap. 55.
*Nullus proprium filium, vel filiam de ſacro Fonte ſuſci-
piat*. Cuius forſan ratio eſt, vt denotetur, educationem
ſpiritualem longè diſtare à carnali.

De infantib. baptizan.

Quamuis baptiſmum paruulorum maxime impugna-
uerint Hæretici; nihilominus probatur ille euidentiſſi-
mè ex ſacris litteris, & Patribus antiquis; etenim Matth.
19. Redemptor noſter dixit Diſcipulis. *Sinite paruulos,
& nolite eos prohibere ad me venire; talium eſt enim re-
gnum Cælorum*. Quem locum de baptiſmi myſterio ac-
cipiendum eſſe, voluere ſcriptores; Item ex conſtit. Apo-
ſtol. lib. 6. cap. 15. habetur. *Baptizate quoque paruulos* C
veſtros, & educate eos in præceptis Dei. Dionyſius de
Eccleſ. Hierarch. cap. vltimo, Auguſt. epiſt. 28 & 39.
Qui baptizandi erant, nominabantur Chriſtiani, Cathe-
cumeni, competentes, initiati, & electi; ex concil. 1.
Conſtantinop. cap. 7. Item Concil. Conſtantin. ſexto,
cap. 95.

Cathecumeni nomen Græcum eſt, & à ſanctis Patri-
bus dicitur, cui myſteria fidei viuæ vocis miniſterio cre-
debantur: Etiam infantes inter Cathecumenos refere-
bantur. Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch.
cap. vltimo, Auguſt. epiſt. 23. ad Bonifacium lib. 4. de

Baptiſm.

A Baptiſm. cap. 24. & ſerm. 10. & 14. de verbis Apoſtol. Quorum ſuſceptorum in catholica fide, & Chriſti præceptis illos imbuendos munus erat, vt in dicto cap. vlt. de Eccleſ. Hierarch. Et ipſorum nemo Baptizabatur, niſi ſymbolum, & orationem Dominicam memoria retineret, Concilium Conſtantinop. 6. cap. 6. catecheſi proſequendæ, quamuis nullum eſſet præfinitum tempus; In pleriſq; tamen Regionibus primo durauit tribus menſibus ex Clemente Primo, epiſt. 3. de officio Sacerdot. & Cleric. Deinde ſolum quadraginta diebus in cathecumenorum numero perſtiterunt ex D. Hieron. epiſt. ad Pammach. ait: *Qui baptizandi ſunt per quadraginta dies, publicè ijs tradamus ſanctam, & adorandam Trinitatem.* B

De Cathecumenis.

Fuere autem tempora, cum cathecumenorum plurimi baptiſmi diem longius extrahebant, vt ex Conſtantini Magni, & aliorum exemplis. Verum cum plurimum detrimenti hoc Chriſtianæ Reipublicæ afferret. Primo, Neocæſariana ſynodus canon. 12. tum in Occidente ſanctus Ambroſius, in Oriente Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenns oratio 23. in laudem Heron. Philoſ. extirpare, & euellere plurimum conati ſunt. Vt ex eorum orationibus de baptiſmo editis, refert Baronius anno 377. nu. 5.

C Cathecumeni omnes Chriſtianorum ritus, & præcipuè Quadrageſimam obſeruabant. Iſidorus Hiſpalen. lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum. Albinus de diuinis offic. capit. de Domin. Palm. Et quamuis Euchariſtiæ ſacramento fidelium more expiari non poſſent Cathecumeni, tamen ſanctificato Pane, ſiue ſale, loco Euchariſtiæ reficiebantur; vt in conc. Carthag 1. c. 5. D. Aug. lib. de peccat. merit. & remiſſione cap. 26.

Cathecumeni poſt Euangelium à Miſſæ Sacro eiciebantur. Ex Apoſt. Conſtit. lib. 2. cap. 61. & lib. 8. c. 7. vbi eiectionis mentio fit per hæc verba. *Poſt hæc Diaconus dicat. Ite Cathecumeni in Pace.* Dionyſius Areopag. de Eccleſ. Hyerarch. cap. 5. Et ſimiliter hoc idem

interdixiſſe Gentiles omnibus ſuæ Religionis non initiatis, ex Virgil. Aeneid. 6. *Procul, o procul eſte profani, conclamat Vates*. Inſuper nec Cathecumenis permiſſum, neque in publicis, neque in priuatis Orationibus cum Baptizatis conuenire: Concilium Arauſican. cap. 19. ibi. *Cathecumeni nunquam admittendi ſunt etiam inter domeſticas orationes*. A

De nomine. Mos dandi Nomina in Baptiſmo antiquiſſimus eſt. Clemens Papa primus Epiſt. 3. ad omnes Epiſcopos ait. *Si quis fidelis voluerit exiſtere, & deſideret Baptizari, accedat ad Sacerdotem ſuum, & ipſi det Nomen ſuum, & ab eo audiat myſteria, &c.* S. Ambroſ. lib. 2. De Sacram. cap. 2. S. Auguſt. De Cura pro Mort. geren. & idem lib. De Fid. & oper. Cuius ratio adducitur, vt Cathecumeni ex Nominis mutatione vitæ commutādæ argumentum deſumerent; ac etiam vt Apoſtolorum, propter ſuam in eos propenſionem Nomina ſumerent. Vt apud Euſebium lib. 7. Hiſtor Eccleſ. Nicephorus Caliſtus lib. 6 Hiſtor. cap. 22. ibi. *Multi enim propter ſuam in Apoſtolos propenſionem, & affectionem, Nomina eorum liberis ſuis imponebant*: Vnde in Synodo Nicena Can 30. Gentilium Nomina filijs imponere fuit vetitum, quod & a S. Chryſoſtomo ſignificatū Homil. 22. in cap. 4. Epiſt. 1. ad Corinth. B

De renunciatione. Renunciabant Diabolo, & pompis eius Cathecumeni ex antiquiſſimo ritu. Paulus ad Timot. 6. ait. *Apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, confeſſus bonam confeſſionem coram multis teſtibus*. Super quod S. Hieron. in lib. Annot. ait. *Confeſſus es bonā Confeſſionem in Baptiſmo, renunciando ſæculo, & pompis eius, &c.* Conſtit. Apoſt. lib. 3. cap. 18. ibi. *Qui Baptizatur, ſit ab omni impietate alienus, hæres Dei Patris, Cohæres filij ſui, qui renunciauerit Sathanæ, & Dæmonibus, & fraudibus ſuis*. Idem lib. 7. cap 40. & 41. Locus Renunciationis erat extra Eccleſiam. Dionyſ. Areopag. De Eccleſ. Hyerarch. cap. De Baptiſmo ibi. *Puer ante Fo-* C

res

A *res Eccleſiæ ſtatuitur in ſignum humilitatis, poſtquam perficiuntur Exorciſmi, & Inſufflationes, & Renunciationes, Eccleſiam cum confidentia ingreditur.* Renunciaturos fuiſſe item Nudos tamquam Athletas ad pugnandum. Dionyſ. Areopag. De Eccleſ. Hyerarch. cap. De Baptiſmo ibi. *Exuit eum, expoliatque per miniſtros, tum eum tertio iubet Sathanã inſufflare, & quæ defectionis, & abrenunciationis ſunt profiteri.* Vetus fuit in Eccleſia obſeruatio, vt Baptiſmate initiandi, Diabolo prius renunciato, occidentem verſus ſtatuerentur, ſicque poſiti tertio illa renunciantium verba proferrent; idemque poſtea Chriſtum Dominum confeſſuri ad orientem cõ-
B uerſi id totidem vicibus facerent, vt teſtatur D. Dionyſius Areopag. & Cyrillus Hieroſolymit. quos refert Baronius anno 58. & ibi Spondanus n. 13.

Poſt renunciationem cathecumenis dabatur pallium & hoc inſtitutum, vt relicta toga, quæ inſigne dignitatis erat, pallium, quod abiectionem, & humilitatem referebat, omnes induerent: Tertullian lib. de pallio cap. 5. ait. *Cum hãc primum ſapientiam veſtit, quę vaniſſimis ſuperſtitionibus renuit, tunc certiſsimè pallium ſuper omnes exuuias, & peplos auguſta veſtis, ſuperque omnes apices, & Tutulos ſacerdos ſuggeſtus.* Quare poſt Gentiles irri- *De Pallio.*
C dentes Chriſtianos dicebant. *A Toga ad Pallium.* Tertull. dicto cap. 5. Pallium erat nigri coloris, vt indicaret pœnitentiam. Seuerus Sulpitius de vita ſancti Martini dicens, *Martinum in veſte hiſpida, nigro, & pendulo pallio circumſeptum.* Cœpit vſus prædicti pallij ab Apoſtolis, à quibus deinde fuit commune indumentum Chriſtianorum, ex Tertull. dicto tractatu, ſed temporis decurſu ad ſolos Monachos tranſiuit, quos Sulpitius Seuerus epiſt. ad Beſull. nominat. *Agmina Palliata:* Caſſianus de habitu Monach. lib. 1. cap. 7.

Fidei profitendæ mos fuit cathecumenis ante baptiſmum, quod ab Apoſtolis ad nos proceſſit: vt in actis Apoſtol. cap. 8. etenim Eunucho petenti baptiſmum: *De Profeſſione Fidei.*

Dixit Philippus ſi credis ex toto corde, licet, & reſpondens A *ait. Credo Filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum*. Similiter Clemens in conſtitut. Apoſtol. lib. 7. cap. 42. Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. 2. Gregorius Magnus de ſacr. baptiſm. cum aliis. Et talis profeſſio de ſuggeſtu edebatur, Auguſt. lib. 8. confeſſ. vbi hoc refert de Victorino. Profeſſionis forma tribus vicibus repetebatur, vt triplicem maculam corde, ore, & actione trina confeſſio aboleret, ſanctus Ambroſius lib. de Spiritu ſancto, cap. 11. ac etiam deſumptum ex triplici reſponſione Petri de Chriſti dilectione, Ambroſ. lib. 2. de ſacrament. cap. 7. Profitentes inſuper ad Orientem Solem ſpectabant; cum Deus Parens Orienti Soli comparetur: B Dionyſ. Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. 2. ait: *Ipſum ad Orientem transfert*. Nazianzenus orat. 40. in ſacrament. baptiſm. inquit. *Ad occaſum inuerſus Sathanam abiurabis, rurſuſque ad Ortum te te conuertens Deum confiteberis*. Baron. in anno 58. vbi Spondan. num. 43. Poſtmodum Profeſſio in tabulas relata, profitentis videlicet alterius manu ſubſcribebatur: Dionyſ. de Eccleſ. Hier. cap. de baptiſmo ibi: *Cumque Sacerdos aliquis ex Tabula Profeſſionis, &c.* Gregor. orat. 40. de ſancto baptiſmo.

De tactu narium, et aurium

Nares, & aures, Presbyterorum digitis ex ſaliua tangendi antiqua fuit conſuetudo, ſanctus Ambroſius de C ijs, qui Myſt. initian. ait. *Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis, munere ſacramentorũ carpite, quod vobis ſignificauimus, cum aperitionis celebrãtes myſteria diceremus Ephata, quod eſt adaperire, &c.* S. Greg. lib. de ſacram. ad catechiz. infant. Nares tanguntur, quia ſtatim diuinæ cognitionis odor percipitur: quod autem ex ſputo aures, quia nos ad Dei verbum percipiendum paratas illas offerimus. ſanctus Ambroſius lib. de ſacram. cap. primo.

De exorciſmis.

De exorciſmis in baptiſmo loquitur Chriſtus apud Marcum, cap. 16. *In nomine meo Dæmonia eijcient*: &

Lunatico

A Lunatico apud Matth. cap. 17. *Et increpuit eum Ieſus, & exijt ab eo Dæmonium*. Hoc idem explicat Iſidorus Hiſpalen. lib. 2. de diuin. offic. cap. 20. ſanctus Auguſtinus lib. 2. de nupt. & concupiſc. accedentes ad exorciſmum erant nudis pedibus, & vno tantum veſtimento, Ioann. Chryſoſtom. homil. ad baptiz. ibi. *Cur poſt noſtrum magiſterium imbuti, nudis pedibus, vno tantum veſtimento conceſſo ad voces exorcizantium accedunt:* Concil. Conſtantinopolit. 2. act. 1. ibi: *Cum eſſemus in baptiſterio Neophytiſtarum ſine tunicis, & calceamentis, &c.* Ardentem cæreum in exorciſmo cathecumeni manu tenebant. Albinus de diuin. offic. cap. 19. *Cereus præcedit Cathecumenos noſtros, lumen ipſius Chriſtum ſignificat.*

B Vnctio olei in catechiſmo adhibita Spiritum ſanctum ſignificat, conſtitut. Apoſt. lib. 3. cap. 17. ibi, *Baptiſmus datur in mortem filij, aqua adhibetur pro ſepultura, Oleum pro Spiritu ſancto, Sigillum Crucis pro Cruce.* Et talis Vnctio in Baptiſmo adhiberi ſolita, diuerſa ab Vnctione Chriſmatis, Baronius anno 35. vbi Spondanus num. 11. *Vnctio Olei.*

Signum Crucis in catechiſmo apponi antiquitus conſueuit, de quo B Linus de paſſ. ſancti Petri ait. *Poſtquam non credentes in hac vicina cuſtodia, fonte, precibus, & admirabili ſigno Crucis, in ſanctę Trinitatis nomine baptizati*. Sanctus Ambroſius lib. de initiandis cap. 2. ibi; *Credit autem etiam Cathecumenus in Crucem Domini Noſtri Ieſu Chriſti, qua & ipſe ſignatur.* Et ratio eſt, vt Dæ- *De Crucis ſigno*

C mones vereantur pugnare cum cathecumeno. Innuit Tertullian. lib. de Reſurrect. carn. ibi: *Caro ſignatur, vt & anima muniatur, caro abluitur, vt & anima emaculetur*.

Sal in Cathecumeni os inſeri ſolitum eſt: Origenes homil. 6. ait: *Oportet ergo, quæ renaſcitur, Sale ſaliri, & pannorum inuolucro colligari; ne dicatur ad eam, ſale non es ſalita, & pannis non es colligata*. Ratio adducitur ab Iſidoro Hiſpalen. lib. 2. de offic. cap. 20 ait: *Sales in myſterio Cathecuminis dandos à Patribus eſt inſtitutum, vt eorum guſtu condimentum ſapientiæ percipiant*. Demum Cathecumenus *De Sale in os.*

thecumenus benedicebatur, ex conſtitut Apoſtol. lib.7. cap.40. *Quomodo oporteat Cathecumenum, cum initiatura Sacerdotibus benedici?* A

De Competentibus. Baptizandi inter alia nomina competentes etiam nũcupabantur: Iſidorus Hiſpalen. lib. de eccleſ. offic. c.21. ibi: *Poſt Cathecumenos, ſecundus competentium gradus eſt; competentes autem ſunt, qui iam poſt doctrinam fidei, poſt continentiam vitæ ad gratiam Chriſti percipiendam feſtinabant, ideoque competentes appellantur, id eſt gratiam Chriſti petentes.* Fiebant quippe competentes in Dominica Palmarum: Ambroſ. epiſt. 33. Auguſt. ſerm. 116. in Dominica Palmarum ad competentes. Soli competentes ius habeant baptiſmi flagitandi, ſanctus Auguſtinus lib. de fide, & oper. ibi: *Hoc fit multo diligentius, & inſtantius his diebus, quibus competentes vocantur, cum ad percipiendum Baptiſmum ſua nomina omnia dederunt,* & Iſidorus dicto cap.21. Idemque humi proſtrati baptiſmum petebant, Auguſtinus lib.2. de ſymbol. cap. primo, Gregor. Turon lib. 5. hiſtor. Francor. cap.11. B

De pœnitẽtia. Baptizandi variis pœnitentiæ generibus vtebantur. Sic Petrus in act Apoſtol. cap.2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti.* ſanctus Auguſtinus de vera, & falſa pœnitentia, ibi: *Ad hoc ſunt Cathecumeni in Eccleſia conſtituti, vt dum Baptiſmum expectant, vnde verè pœniteant, habeant.* Et hæc in conſcientiæ excuſſione, & lacrymis, Auguſtinus, ſermone 11. ad Fratres in Heremo. *O compunctio ſancta, ſine qua adultis non prodeſt baptiſmus:* Sicuti etiam in peccatorum confeſſione conſiſtebat, vt legimus in actis Apoſtol. cap. 19. *Multique credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos,* & hæc generaliter erat, non autem ſingulatim de peccatis, vt ſacramentalis, vt ex prædicto verbo Annunciantes actus ſuos, ſicuti exponunt interpretes. Requirebatur etiam ieiunium in baptizandis: Clemens in conſtitution. Apoſtol. lib. 7. C

cap. 23.

A cap. 13. ibi: *Ante Baptiſmum ieiunet, qui eſt baptizandus.*

Abſtinere quoque debent à legitimis vxoribus, ſanctus Hieronymus, epiſtola 83 ad Ocean. ibi: *Audiant Cathecumeni, qui fidei ſunt candidati, ne vxores ducant ante baptiſma, ne honeſta iungant matrimonia.* Concilium Carthaginen. 4. cap. 86. habet: *Neophiti aliquandiu à lautioribus Epulis, & ſpectaculis, & coniugibus abſtineant.* Accedant ad prædictam pœnitentiam Cathecumenorum orationes, ieiunia, & ſimilia, Tertullian. lib. de baptiſm. cap. 29. *Ingreſſuros Baptiſmum orationibus crebris, ieiunijs, & geniculationibus, & peruigilijs orare*
B *oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum, &c.* Similiter hortatur Nazianzenus orat. 40. in ſanct. lauacrum. Nudis quoque pedibus incedebant Cathecumeni, Auguſtinus lib. 4. de ſymbol. ad Cathecumenos, cap. 1. *Omnia ſacramenta, quæ acta ſunt, & aguntur in vobis Exorciſmis, orationibus, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c.*

Symbolum Fidei tradebatur baptizandis in die Palmarum Dominica. Iſidorus Hiſpalen. libro primo, de Eccleſ. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, ibi. *Hoc autem die ſymbolum competentibus traditur propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolemnitatem, vt quia iam ad* *Symbolo.*
C *Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem, quam confiteantur, agnoſcant,* Albin. de diuin. offic. cap. de Dominic. Palmarum, *Paſcha petitum, ſiue competentium dicitur, quia hodie ſymbolum competentibus tradebatur propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolemnitatem:* S. Auguſtinus, ſerm. 116. de Dominica Palmarum, & alibi idem aſſerit.

In Gallia, & Hiſpania fuit olim mos lauandi capita baptizandis in Dominica Palmarum, & propterea dicta dies nuncupabatur capitilauium, quia tunc lauabantur capita competentium, qui vngendi erant, ne forte obſeruatione Quadrageſimæ ſordidata accederent ad vnctionem, *De lauando capite.*

nem,

nem, Iſidorus libro primo Eccleſ. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, Albinus de diuin. offic. cap. de Dominica Palmarum. Non ſolum infantibus, verum & Adultis capita lauabant. Pamelius in Tertullian. de baptiſmo, Filſaceus de Quadrageſima, cap. 14. Hæc conſuetudo durauit in Eccleſiis Galliæ, & Hiſpaniæ, donec de anno 813. in concilio Maguntino ſecundo derogatum eſt, vt nemo amplius capitis ablutionem adhiberet, tum ne ab Eccleſia Romana diſſentiret, tum vt offendendi occaſionem demeret ijs, qui illam ablutionem baptiſmum eſſe rati, verum ſalutareque baptiſma reſpuebant. A

Oratio Dominicalis. Oratio Dominicalis exponebatur baptizandis feria ſecunda poſt Dominicam Palmarum, S. Auguſt. homil. 42. de commendatione orationis Dominicæ. B

Pedum ablutio Mos quoque fuit Mediolani, & in aliis Regionibus abluendi pedes eorum, qui erant baptizandi, ſanctus Ambroſius lib. 3 de ſacrament. cap. primo, & lib. de initiandis, cap. 6. referens talem conſuetudinem à ſancto Petro habuiſſe originem; Meminit etiam eiuſdem conſuetudinis ſanctus Auguſtinus, epiſt. 118 ad Ianuar. Et de tali conſuetudine vide latè, quæ ſcripſit Ioſeph Vicecomes de antiquo baptizandi ritu, lib. 3. cap. 17. cum ſequent.

De Electis. Vltimus gradus eorum, qui baptizandi erant, Electi fuere, qui differebant à Cathecumenis, & competentibus, quoniam Electi non dicebantur niſi eo die, quo baptizabantur, vt ſcripſit Siricius Papa, epiſt. prima ad Himerio. Tarraconen. cap. 2. item ex ordine Romano habetur, quod die Sabbati ſancti, quo baptizabantur, Electorum nomine ſic nuncupabantur orate Electi. C

De Scrutinio. Origo Electorum pendebat ex ſcrutiniis, quod in eis de fide, & moribus inquireretur; Robert. Abb. de diuin. offic. cap. 18. ibi. *Quarta ergo feria, nouæ Eccleſiæ celebrantur initia, quæ appellantur Scrutinia: Scrutinia verò dicuntur à ſcrutando, quia perſcrutandum erat in his, qui accedebant, ne qua radix amaritudinis ſubeſſet,*

velut

A *velut fuit in Simone Mago*, Scrutinia Apoſtolorum tẽpore non fuerunt, quia tunc certa baptiſmo tempora non dum ſtatuta fuerant, vt propterea ſcrutinia celebrare opus fuerit, Vvalfridius de rebus Eccleſ. càp. 26. ait. *Alij addiderunt in baptiſmatis ſacramento exorciſmos, alij conſecrationem* Fontis, *alij ſalis, alij Cathecumenorum inſtructionem, alij Scrutinia ad tantum Myſterium præparationis ſtatuerunt*. In ſcrutinijs perquirebantur diligenter voluntas, & opera baptizandi: Albinus de diuin. offic. cap. de Sabbato ſancto Paſchæ. *Tunc fiunt ſcrutinia, vt exploretur certius, an poſt renunciationem Sathanæ, ſacra verba datæ fidei radicitus corde defixerit*.

B Et idem aſſeritur in concilio Braccharen. ſecundo, cap. primo. Ferebant ſuffragia in prædictis ſcrutiniis, non ſolum clerici, verum etiam Populus, ſanctus Auguſtinus, lib. 2. de ſymbol. ad cathecum. ferè initio ibi: *In conſpectu totius Eccleſiæ*. Quibus verbis etiam laici comprehenduntur: Scrutinia prædicta ſeptem numero fuere. Albinus de diuin. offic. cap. 19. de Sabbato ſancto Paſchæ ibi: *Neque hoc omittendum eſt, quod Romani infra Quadrageſimam ſex ſcrutinia celebrant, & hodie ſeptimum, in iſto ſeptenario intelliguntur Dona S. Spiritus*

C *in baptiſmate data*. Idem Robertus Abbas lib. 4. de diuinis offic. cap. 20.

Fiebant quoque ſcrutinia publicè in Eccleſia, non autem in priuatis domibus, Robert. Abbas, dicto c. 20. vbi etiam ſubdit, quod ſcrutinium futurum in præcedẽti baptizandis indicebatur. Conficiebantur autem ſcrutinia hiſce cæremoniis, vt primo recitarentur nomina ſingulorum baptizandorum: Deinde ad morum, & fidei diſquiſitionem animum intendebant, ac etiam in iiſdem fidei rudimenta quandoque explicabant: His peractis Diaconus imperabat quinquies humi ſterni, & totidem vicibus ſurgere, vt quinque Chriſti plagas frequenti memoria recoleret; ſucceſſiuè à ſuſceptore, vel ſuſceptrice vna cũ Accolyto ſignum crucis in fronte imprimebant.

Vltima cæremonia cineris conſecrati à ſacerdote aſperſio, vt ex ordine Romano cap. de denunciatione ſcrutinii ad Electos. Vide de his omnibus latè Ioſephum Vicecomitem de antiquo baptizandi ritu, lib. 3. cap. 25. Infantes etiam ſubdebantur ſcrutinio, non vt fidei, & morum rationem ſacerdotibus redderent; ſed vt cæremoniis, & ritibus præſertim exorciſmo luſtrarentur, vt ex ordine Romano in denunciatione ſcrutinii ad Electos, ibi: *Quarta feria hora tertia ſcribantur nomina infantium, vel eorum, qui ipſos ſuſcepturi ſunt, & Diaconus clamet dicens, Cathecumeni præcedant, & vocentur ipſi infantes per nomina, vel ordinem, ſicut ſcripti ſunt: eodem die inſtruantur, item benedictio cineris ad eos, qui ſcrutinia ſunt habituri, & baptizari deſiderant.* Scrutinia omnibus baptizari volentibus neceſſaria erant: Strabo de rebus eccleſ. cap. 26 ibi: *Alij ſcrutinia diligentiſſimè ad tantum Myſterium præparationis ſtatuerunt.* Ea tamen neceſſitas, ſiue vſus poſtmodum ab Eccleſia ſublatus eſt circa annum Domini 860. Imperantibus Ludouico, & Lothario. Quoniam poſteriores ſcriptores omnem eam conſuetudinem nuſpiam ſua ætate cognouerunt; & Robertum Abbatem, necnon Vgonem in præterito tempore, *Fiebat, erat,* vel ſimilia loquutos eſſe.

De ornatu Eccleſiæ.

Expletis ritibus, qui præcedebant baptiſmum: ſubſequuntur modo, qui in baptiſmo miniſtrando, vel paulo ante ſeruabantur. At primum fuit Chriſtianorum ſtudiũ baptiſmi die, Eccleſiam Periſtromatis ornatam eſſe, Balſama, & odores, Incenſa, & varios cæreos, & lychnos accendi conſueuiſſe, Gregorius Turonen. lib. 2. hiſtor. Francorum, dum Clodouei Regis baptiſmum recenſet. Et hæc non in ſolo baptiſmo Regum, & Principum; ſed cœterorum, vt ex ordine Romano, titulo de Sabbato, vbi celebrandi baptiſmi modum præſcribit. *Sabbati verò die ſancto, ac ſolemniſſimo primo mane ornetur Eccleſia cum omnibus vtenſilibus ſuis, &c.*

Oblatio ſacerdoti.

Fuit iam in Eccleſia receptum, vt qui baptizarentur, pecu-

A pecuniam, vel alia munera ſacerdotibus darent, quod etiam de inopibus accipiendum eſſe, tradit Nazianzenus orat. 40. in ſanct. Baptiſm. vbi etiam Nicetas ait, quod talis oblatio non eſſet definita, ſed pro cuiuſcumque arbitrio, & illa pro neceſſitatibus Eccleſiæ, & miniſtrorum inſeruiebat.

Ante baptiſmum, & in baptiſmo Litaniæ dicebantur; Albinus de diuinis officiis, cap. 19. de Sabbato ſancto ſic ait. *Euntes ad Fontes, canant Litanias, ter tantummodo repetendo, ſequitur conſecratio Fontis, &c.* & cap. 25. de Vigil. Pentecoſtes ibi; *Finitis lectionibus, deſcendendum eſt ad Fontes cum ſancto Chriſmate, & cæreis in magna reuerentia decantando* Litaniam. Idem Fortunatus lib. primo de diuinis officiis, cap. 28. Similiter dicebantur lectiones, & orationes variæ baptiſmi neceſſitatem, & dignitatem indicantes. vt ex ſancto Gregorio Magno, lib. de ſacrament. titulo de Sabbato Paſchę. *De Litanijs.*

B

De forma baptiſmi, qualis primis temporibus fuerit; quamuis aliqui Authores diſcrepent, & velint, quod Apoſtoli cum maximè intenderent Chriſti diuinitatem Barbaris nationibus ſuadere, in eius nomine baptiſmi ſacramentnm adminiſtraſſe, non quidem quaſi ea legitima & vulgaris forma eſſet; verum ex diuina diſpenſatione, quæ rerum formas pro rei opportunitate commutat, vt ex actis Apoſtol. teſtimoniis. cap. 2. 8. 10. 11. & 19. vbi baptiſmus: I*n nomine Chriſti*, aut, *In nomine Domini Ieſu:* collatus perhibetur. Item Paulus ad Roman. *6. Ignoratis fratres quicumque baptizati ſumus in Chriſto.* Alii autem putant in Chriſti nomine Trinitatem implicitè comprehendi, quoniam nomine Chriſti ſimul Patris perſonam, à quo vnctus eſt, & Spiritum ſanctum, quo vnctus ſignificatur: Sed veriſſima eſt opinio baptiſmi formam cum expreſſis, & diſtinctis trium Perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis, hoc eſt Patris, Filii, & Spiritus ſancti nominibus ſemper fuiſſe; cum ita à Domino Apoſtolis præceptum fuerit, Matth. vlt. Nec illos, neque ſucceſſo- *De forma.*

C

res eorundem à communi forma diſceſſiſſe, vt ex conſtitut. Apoſtol. lib. 3. cap. 16. & lib. 7. cap. 23. Pelagius, cap. ſi reuera de conſecrat. diſt. 4. cap. in ſynodo, eadem diſtinct. Quinimmo Catholica Eccleſia diuinitus edocta optimè intellexit non virtutem, aut fidem indicari, ſed tres Perſonas Sanctiſſimæ Trinitatis diſtinctè nominandas eſſe, & Chriſtus hanc formam baptizandi Apoſtolos voluit docere: S. Iuſtinus Martyr Apolog. 2. pro Chriſtianis ad finem; Ioann. Chriſoſtom. homilia 16. ad Roman. & Fulgentius lib. de Incarnatione, cap. 11. Ad contrarios auctores poſſemus reſpondere, Chriſti, aut Ieſu, aut Ieſu Chriſti nomen, aliquandiu appoſitum fuiſſe; addito item Domini Noſtri, ſed non omiſſo Patris, & Spiritus ſancti nomine hac forma: Ego te Baptizo in Nomine Patris, & Filij eius Domini Noſtri, & Spiritus ſancti, &c. atque hāc ſententiam actorum, & ſancti Pauli ſubeſſe. B. Cyprianus teſtatur epiſtol. 73. ad Iubaianum ſanct. Fulgentius de Incarnatione, & Gratia, cap. 11. & ſequitur Cardinalis Baronius anno 34. & ibidem Spondanus in epit. num. 70. Reſpondetur etiam, Chriſti nomen, nihil aliud, quam inſtitutionem ſignificare, hoc eſt Baptiſmo Chriſti initiari, quia antea ſolo Ioannis Baptiſmo fuerant initiati, ita vt nominis expreſſio in illis verbis ad Baptizandos, non ad Baptizantes referri debeat. Dicimus etiam, quod in Chriſti nomine vis efficiendi eius intelligitur, vt ſenſus ſit Baptiſmum, ſicut & cœtera Sacramenta ſuum robur à Chriſto accepiſſe. Aut demum in Chriſtum baptizati eſſe dicimur, quod ita ſimus baptizati, vt in Chriſtum cooptati ſimus, & ei capiti tamquā membra copulati.

De immerſione.

Priſcis temporibus Baptiſmus ſolum per immerſionem fuit in vſu, non autem per infuſionem, vel aſperſionem; hoc etenim patet ex verbis Domini Noſtri, cum Apoſtolis præcepit, Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* verbo Baptizantes merſionem intellexiſſe, vt ex ſancto Chryſoſtomo, homilia de fide

in

A in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ibi: *Omnibus Myſterijs veluti ſigillum imponens Dominus in tribus merſionibus aquæ, vnum Baptiſma Diſcipulis ſuis tradidit, dicens; Euntes, docete, &c.* Item in cap. multi ſunt de conſecrat. diſt. 4. ibi: *Trina merſione ſanctum Baptiſma vnicuique tribuere*. Et adeo neceſſaria trina immerſio, vt aliqui Patres dubitauerint: num Baptiſmus aſperſionis, & infuſionis eſſet legitimus, etiam in caſu neceſſitatis? vt facit Magnus apud ſanctum Cyprianum epiſt. 76. Et quamuis in actis Apoſtol. cap. 2 dicatur, ſanctum Petrum vno die tria millia hominum baptizaſſe, ex quo videtur, quod aquæ aſperſionem adhibuerit: Dicimus

B tamen, quod dies æſtiua, qua Petrus baptizauit, trium millium merſioni fuiſſe ſufficiens, præſertim cum tempore Apoſtolorum multæ ſolemnitates Baptiſmi non eſſent in vſu. Præterea baptizandos rectos, & ſtantes mergi ſolitos, totumque hominis corpus in aquam merſum eſſe: Ioſeph Vicecomes de antiquis Baptiſmi ritibus lib. 4. cap. 7. Conſuetudo mergendi totum corpus in Baptiſmo durauit vſque ad tempora ſancti Gregorii, ex Pamelio in epiſtolam 76. ſancti Cypriani. Conſuetudo leuis tinctionis cœpit in Eccleſia Occidentali, circiter annum 875. ob teneritatem infantum, cum iam rariſſimus eſſet adultorum baptiſmus, vt ex allegato cap. 7. in

C fine de antiquis baptiſmi ritibus. Vnica ne, an trina merſio fieret? vtroque modo quondam in Eccleſia verè Baptiſmum confectum eſſe ex D. Gregor. epiſt. 41. ad Leandrum lib. primo, & concil. Toletano 4. cap. 5. Et quamuis trina merſio ex Apoſtolica traditione, diu in Eccleſia ſeruata, Sanctus Baſilius de Spiritu ſancto, cap. 27. c. multi ſunt de conſecrat. diſtinct. 4. Idem teſtantur Dionyſius Areopagita de baptiſmo, Tertullian. de corona milit. Ambroſ. lib. 2. de ſacrament. cap. 7. Nihilominus, quia poſtea aliquorum hæreſis ſupponebat tres Naturas Diuinas in tribus Perſonis ex præfata trina merſione, viſum eſt Diuo Gregorio Magno, quod ex hoc vnica

merſio

merſio fieret, vt ex dicto Gregorio, epiſtola 41. ad Leãdrum, & dicto cap. 5. concil. Toletani 4. Strabo de rebus Eccleſ. cap. 26. Quibus addo, quod in ſingulis merſionibus nomen trium Perſonarum proferebatur, ita Tertullianus. lib. aduerſus Praxeam, cap. 16. S. Damaſc. epiſt. de Triſagio. Baptiſmalis merſio in modum Crucis effingebatur, vt ſignificaretur à Chriſti morte, quæ in Crucis ſigno peracta eſt: humanæ redemptionis merita profluiſſe; ſanctus Auguſtinus, ſermon. 119. ad Competentes ibi: *Lancea perforatum eſt latus Chriſti, & manauit pretium noſtrum, ideo ſigno Chriſti ſignatur baptiſmus ideſt aqua, vbi tingimini*. S. Chriſoſtomus, homil. 55. in cap. 16 Matth. A B

De nuditate. Nudi baptizandi ad Baptiſmum accedebant, Dionyſ. Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. de baptiſmo, ibi: *Cum planè veſtes Miniſtri detraxerint, tunc ſacerdotes ſacrum vnctionis Oleum offerunt*; ſanctus Ambroſius ſermone 10. ibi: *Nudi accedimus ad lauacrum, vt nudi quoque, & expediti ad Cœli ianuam properemus, quam autem incongruum eſt, vt quem nudum Mater genuit, nudum ſuſcipit Eccleſia, diues velit intrare in Cœlum?* Et hoc adeo verum, quod in Baptiſmo etiam partes obſcęnæ veſtibus carerent: Metaphraſtes in vita ſancti Syluestri de Conſtantino, ibi: *Hæc cum audiſſet Imperator, & lætus probrum carnis ſubieciſſet oculis, & vnctus fuiſſet ſancto Chriſmate. ingreſſus eſt Piſcinam*. Vicecomes, dicto tractatu de antiquis baptiſmi ritibus lib. 4. cap. 10. Quod autem adulti nudi baptizarentur, præter exemplũ Conſtantini Magni ex Metaphraſte, & Surio alleg. Etiã Magnus Baſilius ſine veſte ſacro baptiſmate luſtratus fuit, vt ſcribit in eius vita Amphilochius. Similiter etiam de infantibus, quod nudi baptizarentur, patet ex ordine Romano, cap. de ſabbato ſancto Paſchæ, ibi; *Pontifex cum egseditur à Fonte in ſacrarium, & cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos*. Ipſas etiam mulieres nudas ad baptiſmum acceſſiſſe, ex ſancto Chriſoſtomo, epiſtola ad C

Innocent.

A Innocent. Papam, quæ in vita ipſius per Palladium ſcripta circumfertur, ibi.: *Mulieres, quę intra Eccleſiam, vt Baptizarentur, ſeſe veſte nudauerant, per idem tempus nudæ ſurgebant, neque ſexus verecundiæ, & honeſtati permittebantur præ pauore conſulere*. Pariter conſtituti in carcere nudi baptizabantur, quamuis eſſet timor ſæuientis perſecutionis, vt de Aproniano cum à Siſinio Diacono baptizatus eſt. vt in vita ſancti Marcelli apud Surium. Item infirmi, ac debiles etiam cum propinquæ mortis periculo nudi baptizabantur, vt antiqui manuſcripti Codices de geſtis ſancti Sebaſtiani apud Surium, vbi de Tranquillino, manuum, pedumque dolore magnopere
B diſtractus, ſancto Policarpo nudus baptizari voluit. Cauſa cur nudi baptizarentur, vt Chriſti ſimilitudinem, qui pro nobis paſſus eſt, quantũ humana imbecillitas patitur in nobis mutuò exprimeremur, ex S. Cyrillo Hieroſolymitano, catech. 2. Miſtag. ſic habetur: *Atque ita exuti eratis nudi, imitantes & in hoc eum, qui in Cruce nudatus fuerat, Chriſtum*. Secundo, placuit ad baptiſmum nudos accedere eodem habitu, quo Adam ante peccatũ fuit, ex Cyrillo dicta cathec. ſecunda: *O rem admirandam. Nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat: re vera enim in hoc Adam ferebatis exemplum,*
C *qui nudus in Paradiſo fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore*. Durauit autem prædicta conſuetudo baptizandi nudos, vſquequo malitia ad cumulum aucta, propter flagitii periculum illa ceſſauit in Occidente plurimis in locis circa annum 1140. quamuis in Oriente, ac etiam diuerſis locis Occidentalibus adhuc perſeueret, Ioſeph Vicecomes, lib. 4. cap. 13.

Qui baptizabantur vſque ad horam Veſperarum ieiunabant, B. Linus de paſsione ſancti Pauli ibi; *Sicque procurrente ieiunio vſque ad Veſperam baptizati ſunt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*. Atque hac ieiunii lege etiam infantes obſtrictos fuiſſe. Ioannes Diaconus in vita ſancti Gregorii, ibi: *Paſchatis ſuperuenit* *De ieiunio.*

dies,

dies, & dum ſacratiſſimo Sabbato, in quo omnes etiam paruuli baptizandi ieiunant, ipſe ieiunare non poſſet, cœpit prius mœrore, quam infirmitate deficere. Et hoc ſeruatum, donec imbecilla puerorum ætas diuturno ieiunio nimis affligaretur, matutinum tempus ſuffectum fuit: de quo ſynodus Colonienſis, cap. 15. Vicecomes dicto lib. 4. cap. 14. A

De ſeparatione. Mulieres ſeorſim à viris baptizari ſolitas, & viri ad dexteram priùs baptizabantur, deinde fœminæ ad ſiniſtram; ordo Rom. cap. de Sabbato ſancto, ibi: *Maſculi in dexteram partem, fœminæ verò in ſiniſtram: Deinde Presbyteri induentes ſe veſtibus mundis, & candidis, ingrediuntur intro in Fontem, & baptizantur primò Maſculi, deinde Fœminæ:* Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato ſancto idem refert. B

Nominabantur baptizādi. Baptizandorum nomina recitabantur à Clericis, & eo ordine, quo quiſque ſuum nomen detulerat, baptizabatur, Dionyſius Areopagita de baptiſmo, ibi: *Virum adſe portari iubet, cumque ſacerdos aliquis ex tabula profeſſionis, & eum, & ſponſorem citat, hic quidem ad aquam à ſponſoribus ducitur ad Hierarchæ manus, ab eis manu ductus. Hierarcha autem in loco ſuperiori ſtans, ter quidē illum demergit.* Ex quo etiam deducitur, quod cathecumenus manuducebatur ad Epiſcopum. Baptiſmo intererat Populus, & Clerus, ex ordine Romano de Sabbato ſancto, ibi: *Adſtante omni Clero, & Populo in circuitu Fontis,* Albin. de diuinis officiis, cap. 19. de Sabbato ſancto, idem refert Cyrillus Hieroſolymitanus, cathec. 2. Miſtag. *O rem admirandam, nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat?* C

Demum variæ orationes, & lectiones cum Pſalmis recitabantur in baptiſmo; vt ex Albino citato refert etiam Vicecomes, cap. vlt. lib. 4.

De oſculo. Abſoluto baptiſmo, ſtatim miniſter baptizatis oſcula figebat, ſanctus Cyprianus, epiſt. 59. ad fid. Epiſcop. vbi idem refert prædictam oſculandi conſuetudinē extendi

non

A non ſolum ad Adultos, verum ad infantes in primis partus eorum diebus: Præterea ſubdit etiam, quod oſcula cum amplexu, atque in imo pede figebantur. Ex prædicto oſculo innuebatur Pax, & Gratia, quam baptizatus cum Chriſto, & Eccleſia inibat; ſanctus Ambroſius lib. 2. de pœnit. cap. 3. & epiſt. 33. & ſanct. Bernard. ſerm. 2. ſuper Cantica. Inſuper ex dicto oſculo affirmabatur cognatio ſpiritualis, quæ miniſtro cum ijs, qui abluuntur, intercedit, Tertullian. de veland. Virgin. & cap. 6. apologet. Ambroſ. lib. 2. aduerſus Gentes; & idem Ambroſius, lib. 3. de Virgin. Baronius ad annum Chriſti 294. Vel ſaltem ad vulgarem ſalutandi ritum pertinuiſſe; vt
B ex Marco cap. 10. Chriſtus paruulos, Matth. 26. Iudas Chriſtum, actorum 20. Chriſtiani Paulum oſculati ſunt, & ab eodem Paulo ad Romanos 19. & ſecundo Corinthiorum 13.

Deinde Miniſter baptizatum ſuſceptori in manus dabat, à quo ſiniſtro brachio fultum ipſe adhibitis linteis abſtergeret; Albinus de diuinis officijs, cap. 19. de Sabbato ſancto Paſchæ, ibi; *Vt autem ſurrexit à Fonte, ſuſcipiatur ab ipſo, à quo ſuſcipiendus eſt*. Et paulò poſt. *Sunt parati, qui eos ſuſcepturi ſunt cum linteis in manibus ſuis, deinde accipiunt eos à Pontifice, vel Diaconibus, qui eos baptizauerunt*.

De linteorum abſterſione.

C Interea, qui adſtabant nouis Chriſtianis, omnium peccatorum indulgentiam gratulabantur. Huius quoque meminit S. Hieronymus, lib. 3. aduerſus Pelagianos. *De Baptiſmatis Fonte ſurgentes, & regenerati in Dominũ Saluatorem, impleto illo, quod de ſe ſcriptum eſt, Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, ſtatim in prima Communione Corporis Chriſti dicunt; Et dimitte nobis debita noſtra, &c.* ſubſequebatur poſtea Cantus poſt Baptiſmum. Nicetus in ſanctum baptiſmum ait. *Quod poſt baptiſmum ante altare collocaris, futuræ vitæ gloriam, & propinquitatem apud Deum indicat Pſalmodia, lætum, & feſtiuum illius ſæculi ſonum*, Nicephorus lib. 3. hiſtor.

Congratulatio adſtantium.

Eccleſ. cap.37. *Myſteria omnia abſoluerunt, & circum uicinum templum pſallentes obambulabant.* Oratio autem illa interim religioſè fiebat à baptizatis, vt in conſtitut Apoſtol. lib.7. cap.94 ibi: *Deinde adſtans dicat orationem, quam nos docuit Dominus.* Et B. Euthichius Conſtantinopolitanus, de quo Surius 8. Nonas Aprilis inquit. *Narrabat enim vir optimus, cum ab Auo ad ſacrum baptiſmum ductus eſſet, ab eo didiciſſe, vt cum baptizatus genua eſſet flexurus, ita precaretur; Bonam mihi mentem Domine elargire, &c.* Tertullian. lib. de baptiſm. cap. vltimo, &c.

De Chriſmate. Sacerdos item ſummum baptizati verticem Chriſmate vngebat, de cuius origine Silueſter Papa propter timorem imminentis mortis poſt baptiſmum abſente Epiſcopo: Damaſus in Pontificali de Silueſtro. *Hic & hoc conſtituit, vt baptizatum liniat presbyter Chriſmate leuatum de aqua, propter occaſionem tranſitus mortis, & propter abſentiam Epiſcoporum neceſſitate addidit, vt à presbytero vngerentur.* Idem Robertus Abbas de diuinis officijs, cap.16. Cuius vnctionis inſtituendæ occaſio refertur à Rabano libro primo de inſtitut. Clericorum, cap.28. ibi; *Bene quidem baptiſmo continuatur Chriſmatis vnctio, quia Spiritus ſanctus, qui per illud Chriſma ſuæ virtutis admixtione ſanctificat credentes, baptizato Ieſu ſtatim ſuper illum, in Columbæ ſpecie deſcendit.* Præterea tali vnctione ad pugnandum contra Dæmones baptizati inuitabantur, ſanctus Auguſtinus, tractatu 33. in Ioannem inquit; *Chriſti nomen à Chriſmate dictum, hoc eſt ab vnctione, ideo autem nos vnxit Chriſtus, quia luctatores contra Diabolum fecit.* Et inſuper talis vnctio ſignum lætitiæ fuit, ſanctus Chryſoſtomus, homilia ad Neophyt. ſcribit. *Vt ſcias noſtrarum partium ſpectatorem, peruide, quomodo nos tanquam ſuos vnxit oleo lætitiæ.* Sanctus Gregorius de feria quinta in Cœna Domini ait. *Cum oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis vngendum.*

Veſtis

A Veſtis candida dabatur vlterius baptizatis; Cyrillus Hieroſolymitanus catech. 5. Miſtag. ait. *Exutis veſtibus antiquis, & ijs, quæ ſunt ſecundum ſpiritum albæ, indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet.* Lactantius de reſurrectione Domini. *De veſte candida*

Candidus egreditur nitidis exercitus vndis. &
Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat,
Et Grege de Niueo gaudia Paſtor habet.

Veſtem candidam etiam infantibus datam, & alijs omnibus, Niſſenus orat. 3. de feſto Paſchæ ait: *Puellus infans mutatione veſtis ſenſu externo Feſtum colit, quandoquidem interiori animi ſenſu nondum poteſt.* Item B Ado in vita ſancti Hieronymi de eodem ait; *Hic natus in oppido Stridonis Patre Euſebio veſtem Chriſti Romæ puer ſuſcepit.* Eamque dari ſolitam eſſet omnibus, quacumque dignitate præditi eſſent, Beda lib. 2. hiſtor. Angl. de vita ſancti Paulini Eboracenſis, Baronius de Imperatore Arcadio ad annum 401. Quare autem daretur Baptizatis veſtis candida? Primò vt eſſet ſymbolum Innocentiæ, quæ in baptiſmo confertur; Origenes homilia 12. in Exod. *Lota ſunt veſtimenta tua, cum veniſti ad Baptiſmi gratiam, purificatus es corpore, purificatus es ſpiritu, mundatus es ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus.* Similiter veſtis alba ſignificabat ſpiri-C tualem natiuitatem, & reſurrectionem futuram; ſanctus Auguſtinus, ſerm. 163. de tempore ibi. *Ad hoc enim Dominus hodie reſurrexit, vt imaginem nobis hodie futuræ reſurrectionis oſtenderet, & ideo hodie vitali lauacro reſurgens Dei populus, ad inſtar reſurrectionis, Eccleſiam noſtram ſplendore niuei coloris illuminet.* Albinus de diuinis officijs de Sabbato ſancto Paſchæ ait; *Albis induitur veſtimentis propter gratiam regenerationis.* Et pariter dabatur baptizatis veſtis alba ad indicãdam libertatem à Dæmonis ſeruitute, ſanctus Cyrillus Hieroſolymitanus in Protarech inquit. *Magnum eſt ſanè propoſitum hoc baptiſma: captiuitatis liberatio, veſtimentum*

candidum, ſignaculum ſanctum, &c. Et ſanctus Auguſt. A lib. 4. de ſymbol. ad cathecum. cap. 9.

Forma vetus dandæ veſtis albæ, illa eadem ſemper fuit, qua nunc vtimur, hoc eſt; *Accipe veſtem candidam, & immaculatam, quam proferas ſine macula ante tribunal Domini Noſtri Ieſu Chriſti, vt habeas vitam æternam. Amen.* Gregor. Magn. de ſacrament. in ordine baptiſmi infantium. Et idem ferè ordo Rom. de diuinis officijs titulo de Sabbato ſancto. Materia veſtis candidæ ex lino conſtabat, ſanctus Hieronymus epiſtola 128. ad Fabiolam inquit. *Præceptis Dei lauandi ſumus; & cum parati ad indumentum Chriſti, Tunicas pelliceas* B *depoſuerimus, nunc induemur veſte linea, nihil in ſe mortis habente, ſed tota candida, vt de baptiſmo conſurgentes cingamus lumbos veritate.* Item refert Nicephorus lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap. 37.

Hinc infertur, quod veſtis candida erat arcta, & adſtricta cingulo. Ac etiam corpus totum operiebat veſtis alba, ex Tertullian. de Idololatr. cap. 18. & lib. de oratione cap. 3. Fortunatus libro primo de Eccleſ. offic. cap. 27. ibi. *Quam ablutionem ſignificant albæ veſtes in baptiſmate per totum corpus, &c.* Veſtis alba plerumque à baptizatis deponebatur octaua die, ſanctus Auguſtinus ſerm 157. de Dominica in octaua paſchæ, ibi; *Paſchalis* C *ſolemnitas hodierna feſtiuitate concluditur, & ideo hodie quoque Neophitorum habitus commutatur, ita tamen, vt candor, qui ex habitu deponitur, ſemper in corde teneatur.* Fortunatus lib. primo de Eccleſ. offic. cap. 28. & cap. 29. & alij paſſim. Ferendi autem veſtem albam ſeptem diebus ea cauſa fuit, vt ſeptem Spiritus ſancti Dona, quæ in Baptiſmo infunduntur, nobis indicentur. Ita Fortunatus lib. 4. de Eccleſ. officijs cap. 23. ibi; *Baptiſmalia ſacramenta vſque ad completionem dierum ſeptem tendunt, quia ſeptiformi Spiritu ditantur nuper baptizati.* Solam veſtem candidam non aliam inferiorem baptizati ferebant; Vicecomes de antiquis baptiſm. ritibus, lib. 5. c. 14.

Veſte

A Veſte candida baptizati ab alijs exuebantur; Albinus epiſtola ad Carolum Magnum ibi; *Cum alba tolluntur veſtimenta à baptizatis:* Quamuis veſtem albam fœminę per ſe deponerent, ex Vicecomite, dicto cap. 14. Deponebatur quoque dicta veſtis alba in Eccleſia, ſiue Baptiſterio; Fortunatus de ordine antiphonarum, c. 51. ibi; *Et hodie reuertuntur ad Fontes, vt exuant ſe albis*. Vlterius veſtem candidam poſtquam depoſita erat, aqua luſtrali lotam fuiſſe, & poſt depoſitionem in Eccleſia relictam, Vicecomes d. lib. 5. cap. 15.

Myſticum, ſeu ſacrum velamen dabatur baptizatis; *De ſacr. velam.*
B Albinus de diuinis officijs, cap. de Sabbato ſancto ibi; *Albis induitur veſtimentis, propter gratiam regenerationis, tunc ſacro Chriſmate caput perungitur, & myſtico tegitur velamine, vt intelligat ſe Diadema Regni, & ſacerdotij dignitatem portare*. Hinc agnoſce myſticum velamen diſtingui à veſte candida, ac etiam, quod illud Diadema Regni, & ſacerdotij dignitatem denotet. Fuit etiã dictum velamen inuentum ad conſeruandum Chriſma, concilium Belluacum, cap. 121. ibi: *Si quis voluerit Chryſmate pannum iterum linire, & ſuper alium baptiſmum mittere, non eſt abſurdum*. Filum rubeum in myſti-
C co velamine inſutum erat, vt Chriſti paſſionem indicaret, à qua omnis abluendi vis in baptiſmum vti à Fonte; Durantus ration. diuin. offic. lib. 6. cap. de Sabbato ſancto. Et hoc velamen pariter octaua die deponebatur. Ex D. Auguſtin. ſerm. 160. in Dominica octauæ Paſchæ. *Hodie octauæ dicuntur infantium, reuelata ſunt capita eorum, quod eſt inditium libertatis*. Durauit velaminis vſus vſque ad tempora Iuonis Carnotenſis de anno 1090. poſt quem Groſſipio, vulgo Bombacio abſtergi Chryſma Patres voluerunt, Vicecomes, d. lib. 5. cap. 17.

Calcei poſt baptiſmum dabantur, ratio affertur à Roberto Abbate lib. 7. cap. primo, cum de baptiſmi ritibus agit, & ait. *Calceamenta namque de mortuis animalibus* *De calceis.*

malibus

malibus fiunt, & hæc manifeſtæ Dominicæ mortis inſignia ſunt. Sanctus Gregorius exponens illud, Calceamenta habebitis in pedibus, inquit: *Calceamenta in pedibus habere, eſt mortuorum vitam conſpicere, & noſtra veſtigia à peccati vulnere cuſtodire.* A

Decem Siliquæ olim dabantur baptizato a Pontifice, & præter ordinem Romanum in titulo de Sabbato ſancto, idem refert Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato ſancto ſanctæ Paſchæ ibi; *Poſtquam autem veſtiti fuerint, deportantur ante Pontificem ad confirmandum, quibus dat ſingulis ſtolam candidam Chriſmalem, & decem ſiliquas, & ſic veſtiuntur.* Hæc ſiliqua erat pecunia minimi valoris, & hæc a Pontifice dabatur forſan, B vt tolleretur ea macula, quod Chriſtiani res diuinas pretio venales haberent.

Cerei accenſi in manus baptizati a Miniſtro dabãtur: ſanctus Cyrillus Hieroſolymitan. cathec. prima Miſtag. *Qui fidei lampades nuper accendiſtis, nunc non extinctas eaſdem manu tenendo cuſtodite.* Iuo Carnoten. ſerm. de ſacrament. Neophit. ibi; *Ad vltimum datur cereus ardens in manu baptizati, quatenus implere doceatur illud Euangelij, ſic luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent, &c.* Hinc diſce, quod cereus dabatur, vt exemplo aliis prælucerent, vt idem conſiderauit Vgo Victorinus de ſacramentis, cap 20. Significabat quoque cereus Animam baptizati nuptias cum C Chriſto contrahere, Cyrillus Hieroſolymitanus Procatech ad baptiz. ibi. *Et ſponſales lampades vobis donatæ.* Sicut quoque ſpiritualem denotabat, vt ex Nazianz. orat. 39. Cereum ferebant baptizati ſeptem diebus, Albinus epiſtola ad Carolum Magnum ibi; *Et per ſeptem dies in Angelico caſtitatis habitu, & luminibus cæleſtis claritatis ſanctis aſſiſtere ſacrificijs ſolent.* & idem de diuinis officiis. cap. de Sabbato in Albis ibi. *Vnde intelligitur ad nullos alios vſus in quibuslibet locis eam debere accendi, niſi in recordatione luminis Spiritus ſancti, dum itur ad*

De Cereo.

Eccleſiam,

A *Eccleſiam*. Cereus ferebatur à baptizatis manibus ſuis, vt ex dicta epiſtola Albini ad Carolum Magnum. Demum cereus depoſitus in baptiſterio in Eccleſiæ vſum ſeruabatur, ex Vicecomite de antiquis baptiſmi ritibus lib. 5. cap. 25.

Pax dabatur baptizato a Miniſtro, ex Auctore ordinis Romani, titulo de Sabbato ſancto in principio. Pacis nũciandæ poſt baptiſmum fuit conſuetudo abrogata 800. ferè ab hinc annis, quia peruulgata in totum orbem Chriſti fide communionis ſigna præbere non erat neceſſe, ex d. Vicecomite, cap. 29. lib. 5. *De Pace*

Baptizatus locabatur in loco edito ante ſacrarium, ex B Dionyſio Areopagita de baptiſm. ibi. *Rurſus ad prima, & potiora ſpeculanda ſubſtollitur*. Et de quodã baptizato, qui mortem Matris machinatus fuerat ingemens, ſanctus Auguſtinus epiſt. 168. ad Euſebium ibi. *Furens, & in maternum ſanguinem fremens albis veſtibus candidatur, conſtruitur intra cancellos eminens, atque conſpicuus, & omnium gementium oculis matricidij meditator, &c.* Hinc vide, quod locus, in quo ponebantur baptizati, editus erat, in eoque ſtabant recto corpore, vt ex D. Auguſtino citato ibi. *Eminens, atque conſpicuus*. Cauſa verò collocandi ad altare in loco edito fuit, vt & à rebus humanis auocata ad cæleſtium meditationẽ erigeretur. vt ex dicto loco Dionyſi ibi. *Speculanda ſubſtollitur*. Ex quibus verbis infertur etiam, quod ibi collocabantur C ab aliis, non autem per ſeipſos, vt videlicet homines nihil recti viribus ſuis efficere poſſe ſignificaretur. Et ſimiliter Diuus Auguſtinus dicta epiſtola 168. citata. Prædicta conſuetudo collocandi ad altare, quamuis etiam hodie continuetur in Oriente, fuit tamen iamdiù antiquata in Occidente, ex Vicecomite, dicto tractatu, lib. 5. cap. 27. *De loco edito.*

Baptizati in primitiua Eccleſia ſtatim confirmabantur, Clem. Primus, epiſtola quarta inquit. *Omnibus ergo feſtinandum ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari* *De cõfirmatione.*

ab

ab Epiſcopo, cum autem regeneratus fuerit per aquam, & poſtmodum ſeptiformi Spiritus gratia ab Epiſcopo confirmatus. Concilium Laodicenum, cap. 48. *Oportet Baptizatos, poſt Baptiſmum Chriſmatis quoque cœleſtis, & Regni futuri participes fieri.* Aduerte à beato Syluestro dictam eſſe conſuetudinem duplicis Chriſmatis vſus. Primo, vngendi Baptizatos Chriſmate ſtatim in vertice, vt diximus ſupra. Secundo, in fronte, quod pertinet ad confirmationem, & de hac poſteriori intellexit Sanctus Cyprianus, epiſtola 73. ad Iubaianum ibi; *Quod etiam nunc quoque apud nos quæritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, Præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, ac manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſumentur.* Hoc quippe verbum idem importat, quod Perficiantur, ſeu Confirmentur, vt dixit ſanctus Ambroſius, lib. 2. de ſacrament. cap. 2. ibi: *Poſt Fontem ſupereſt, vt perfectio fiat,* Adde Theodoretum ad capitulum primum Cantic. *Sacri baptiſmatis myſterium recordare, in quo, qui initiatur, poſt Sathanæ abnegationem, & Dei confeſſionē, veluti ſigno, ac nota quadam Regia, ſpiritualis vnguenti Chriſmate inuncti, ſub ea viſibili vnguenti ſpecie, inuiſibilem ſanctiſſimi Spiritus gratiam ſuſcipiunt.* Quæ verba non de Chriſmate in vertice accipienda ſunt, ſed de confirmationis ſacramento, vt ex illis vocibus, *Signo, ac nota* quæ ſoli confirmationi tribuuntur, quod patet, cum baptizatis neceſſaria ſit confirmatio ſtatim poſt baptiſmum ex concilio Laodiceo cap. 48. ibi: *Oportet, Baptizatos poſt Baptiſmum Chriſmatis quoque cæleſtis, & Regni futuri participes fieri.* Et huiuſmodi conſuetudo extendebatur, vt etiam Baptizati abſente Epiſcopo, ab eodem poſtmodum confirmarentur, vt in actis ſancti Marcelli legitur. *Apronianus reſpondit, Credo, & Siſinnius Diaconus dixit ei; illuminet te Chriſtus. Et eleuauit eum de Pelui, & duxit eum ad ſanctum Marcellum Epiſcopum, qui eum Chriſmate conſignauit.* Et quod Epi-

ſcopi

A ſcopi circumirent minores Vrbes ſacræ confirmationis nuper baptizatis conferendæ cauſa, refert ſanctus Hieronymus, lib. aduerſus Luciferian. ibi. *Non quidem abnuo hanc eſſe Eccleſiæ conſuetudinem, vt ad eos, qui longe in minoribus Vrbibus per presbyteros, & diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad inuocationem ſancti Spiritus manum impoſiturus excurrat*. Non ſolum adulti, verumetiam infantes ſtatim poſt baptiſmum confirmatos eſſe, ſanctus Auguſtinus de eccleſ. dogmat. ibi. *Si vero paruuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui illos offerunt iuxta morem baptizandi, & ſic manus impoſitione, & Chriſmate communiti, Eucha*-
B *riſtiæ myſterijs admittantur*. Simile habetur ex ordine Romano inter baptiſmi cæremonias de Sabbato ſancto. Addimus prędictis, vt mos confirmandi poſt baptiſmum fuerit in vſu Apoſtolorum tempore, ex actis Apoſtol. c. 8. *Cum audiſſent Apoſtoli, quod recepiſſet Sammaria verbũ Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum deſcendiſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctũ*. Et ſimile habetur, c. 28. & Apoſt. ad Hebr. 6 vbi Ambroſ. Haymo, & Anſelmus, & alii. Quare autem ſtatim poſt baptiſmum celebraretur confirmatio? Vt nimirum
C ex eo ad profeſſionis Chriſtianæ ſtudia attentiores fieremus, ex Vrbano Primo, epiſtola ad vniuerſ. Chriſt. vbi ait. *Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt plenè Chriſtiani inueniantur, &c.* Affertur etiam alia ratio, quam refert Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato ſancto Paſchæ, ibi. *Per impoſitionem manus à ſummo Sacerdote, & ſeptiformis gratię Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum alijs*. Ceſſauit deinde ſucceſſu temporis (& forſan imperante Carolo Magno) ritus confirmandi ſtatim poſt baptiſmum. Quoniam aucto fidelium numero, & baptiſmo per ſingulas Parochias inuecto, cum Epiſcopi tantam multitudinem vno die confirmare non valerent, cœptus eſt ritus, vt illi

b ſtatis

ſtatis per annum diebus Diœceſim obeundo, eos, qui- A
bus opus erat Chriſmate confirmarent, & hoc in Occidentis Regionibus; etenim in Oriente vetus ritus vt plurimum perſeuerat, ex Vicecomite, dicto libro quinto, cap. 32.

De Pace

Baptizatis iterum dabatur Pax, ordo Roman. de Sabbato ſancto. *Pontifex tincto pollice in Chriſmate, faciat Crucem in frontibus ſingulorum, dicendo, Confirmo, &c. Pax vobis. Quibus expletis iuſſi incipiunt in Eccleſia Litaniam, Tertiam, & campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Miſſam.*

De Benedictione.

Benedictio deinde impertiebatur Baptizatis, Tertullianus de baptiſm. cap. 8. ait. *Dehinc manus imponitur* B
per Benedictionem aduocans, & inuitans Spiritum ſanctum, &c.

De Miſſa.

Miſſa quoque poſt baptiſmum celebrabatur, vt ex citato ordine Romano. Item Albinus de diuinis officiis cap. 19. de Sabbato ſancto Paſchæ, ibi. *His finitis, pulſantur ſigna ad Miſſam publicam.*

De Euchariſt.

Poſt Baptiſmum, peracto Miſſæ ſacrificio dabatur ſtatim Euchariſtia. Clemens primus, epiſtola 3. de officio Sacerdotis. *Baptizetur vnuſquiſque in aquis perennibus, nomine Trinæ Beatitudinis, perunctus oleo per orationem ſanctificato, vt ita demum per hæc conſecratus poſ-* C
ſit percipere de ſanctis. Et non eſt dubium ſanctorum nomine Euchariſtiam intelligi, & Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. de baptiſmo. *Is cum virum vnguento inſigniuit, Euchariſtiæ participem eſſe pronunciat.* Ritum Euchariſtiæ ſuſcipiendæ poſt Baptiſmum, non ſolum adultis, verum etiam infantibus fuiſſe communem, ex ſancto Anſelmo in cap. 2. Lucæ, ibi: *Poteſt etiam puer iſte, qui in templum introducitur, illos nunc ſignificare, qui ad fidem venientes in Eccleſiam inducuntur, vt conſuetudinem Legis obſeruent, quia expleta in baptiſmo purgatione introducunt eos ad ſanctum altare conſecrandos Victima Diuinæ Euchariſtiæ.* Sed nota ex

Hugone

A Hugone Victorino, lib. primo de ſacramentis, cap. 10. & ex Diu. Auguſtin. ad Bonifacium contra Hæreſem Pelagianam. Quod pueri poſt Baptiſmum Euchariſtiam ſolūmodo ſub ſpecie vini ſumebant. Secundo, Vgonis ætate vini vſum in Chriſti ſanguinis locum ſuffectum eſſe. Tertio, adultos ſub vtraque ſpecie Euchariſtiæ cibo animum refeciſſe; & ex dicto Vicecomite libro quinto, cap. 36.

Coronam impoſitam fuiſſe olim baptizatorum capiti, ex Nazianzeno, orat. 40. in ſanctum baptiſmum, ibi: *Baptiſmo conſignare, hunc tibi vitæ ſocium, & familiarem adſciſce, honore eum complectere, vt te ornet, capitique tuo* *De Corona.*
B *gratiarum coronam nectat, & corona deliciarum te protegat*. Seuerus Alexandrinus lib. de baptiſmo, ſcribit. *Et eleuant baptizatos ad altare, eiſque dant myſteria, Euchariſtiā, & ſertis coronat eos ſacerdos.* Et paulò poſt. *Pſallite hymnum Filio Dominatoris omnium, qui Regum Corona vos coronauit, &c.* Et idem refert ſanctus Cyrillus Hieroſolymitanus in ſua Procatech. cum baptizatos hortaretur. Imponebatur baptizatorum capiti Corona, tamquam lætitiæ ſymbolum, vti Amoris index, & Regium, & Sacerdotale inſigne, Tertullian. de corona militis, ſanctus Cyprianus de lapſis, & aliis, ac etiam vt ſignum Victoriæ, Nazianzen. orat. 23. in laudem Heron.

Ab initio naſcentis Eccleſiæ fuit conſuetudo dare *De lacte & melle*
C baptizatis Lac, & Mel, vt ex ſancto Petro, epiſt. prima, cap. 2. ibi: *Sicut modo geniti infantes, rationabile ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem*. Quod nomen infantes pro baptizatis vſurpatur, ex ſanct. Hieronym. in cap. 55. Iſaiæ. Item Clemens Alexandrinus, lib. primo Pedago. cap. 6. latè Tertullian. de corona militis, cap. 3. vbi de baptiſmi cæremoniis inquit. *Deinde ter mergitamur, inde ſuſcepti lactis, & mellis ſocietatē prægustamus*. Et idem lib. primo aduerſus Marcionem cap. 14. ait. *Sed ille quidem vſque nec aquam reprobauit*

Creatoris, qua ſuos abluit, nec oleum, quo ſuos vngit, nec lactis, & mellis ſocietatem, quo ſuos infantat, nec panem, quo ipſum corpus ſuum repræſentat. Vbi ſignificantur baptiſmi cæremoniæ, & ſanctus Hieronymus aduerſus Lucif. ibi: *Veluti in lauacro ter caput mergitare, deinde egreſſos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem*. Quibus adde auctorem de ordine Roman. de Sabbato ſancto Paſchæ, vbi refertur Benedictio lactis, & mellis. Dabatur lac, & mel ad ſignificandam ſpiritualem infantiam, vt ex Clemente Alexandrino lib. primo Pedag. cap. 6. Item ad ſignificandam Dei miſericordiam, & peccatorum remiſſionem, ac etiam Gratiam, & cæleſtem Beatitudinem, vt ex Clemente, dicto cap. 6. allegato. Durauit prædicta conſuetudo vſque ad ordinis Romani tempora anno 725. & adhuc obſeruatur à Chriſtianis Aethiopibus. A B

De lacte & vino

Præbebant quoque Miniſtri Baptizatis lac, & vinum dulce, Clemens Alexandrinus lib. primo Pedag. cap. 6. ibi: *Porro autem miſcetur quoque lac vino dulci*. Sanctus Hieronymus in explan. cap. 55. Iſaiæ ait: *Qui mos, ac Typus in Occidentis Eccleſiis hodie vſq. ſeruatur, vt renatis in Chriſto vinum, lacque tribuatur*. Vbi etiam ſubdit de hoc rationem.

De concione, et Pace.

Demum poſt baptiſmum Concio habebatur, & Pax baptizatis impertiebatur, Seuerus Alexandrinus, lib. de baptiſm. ibi; *Pſallite hymnum Filio Dominatoris omniũ, qui Regum Corona vos coronauit, peroptate eum, immutate veſtimenta veſtra, & candidi eſtote in modum niuis, ac in ſimilitudinem Angelorum ſplendores veſtros illuminate. Ite in Pace filij Baptiſmi. Diaconus, Ite in Pace.* C

De eleemoſynis

Expletis cæremoniis ad Baptiſmum pertinentibus, ſubnectam quoque de alijs quibuſdam à baptizatis ſeruari ſolitis. Et primò baptizati ſtipem copioſè in egenos conferebant, ex act. Apoſt. cap. 4. *Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant*

pretia

A *pretia ad pedes Apoſtolorum*, & ſimiliter cap. quinto de Anania.

De Conuiuio.

Baptizati excipiebant Conuiuio Miniſtros, & ſuſceptores ex Nazianzeno orat. 40. in ſanctum baptiſmum inquit, quod non imminuatur de gratia baptiſmi, ſi deſit ſplendida veſtis ad excipiendos initiatores, vbi expoſitio Nicetæ. *At inquies munus parabo, ſplendidamque veſtem, quam poſt baptiſmum induam, atque menſam, qua initiatorem meum excipiam, ne hæc quidem neceſſaria ſunt, nec ſi ita præparatus non fueris, propterea baptiſmi gratiæ quicquam decedet.* Succeſſu temporis prohibita, aut ſaltem moderata fuere prædicta conuiuia. ex
B Maguntina ſynodo ſecunda, cap. 16. ibi. *Commeſſationes verò, & parum ſobria conuiuia, quæ quibuſdam in locis poſt baptiſmum fiunt per ciuiles Magiſtratus inhiberi, aut ſaltem ad mode ationem Chriſtianis dignam, reduci volumus.*

De lætitia.

Lætitiæ ſigna præbebant Chriſtiani propter baptizatos, Tertullian. de baptiſm. cap. 20. ibi. *Ipſum Dominum poſt lauacrum ſtatim tentationes circumſteterunt, quadraginta diebus ieiunijs functum. Ergo & nos dicet aliquis a lauacro potius ieiunare oportet? & quis enim prohibet niſi neceſſitas gaudij, & gratulatio ſalutis?* Sanctus Auguſtinus ſerm. 163. de tempore in die Paſ-
C chatis ibi: *Hic igitur eſt dies, quem fecit Dominus, celſior cunctis, lucidior vniuerſis, in quo ſibi nouam plebem, vt ipſi videtis, regenerationis ſpiritu conquiſiuit, in quo ſingulorum mentes gaudio, & exultatione perfudit.* Remanet adhuc veſtigium Gaudii propter baptizatos in octiduo Paſchæ, Robertus Abbas de diuinis offic. cap. 11. ibi; *Hoc alleluia ſicut, & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorum eſt exultatio, eo quod prima, vt dictum eſt, Reſurrectione iam conſurrexerunt cum Chriſto.* Auctor ordinis Romani de Sabbato ſancto in die.

Denunciatio baptizatorum prius ab Epiſcopo fiebat: ex Nazianzeno orat. 23. ibi: *Sed coram Deo, & Angelis,*

atque

atque vniuerſo Eccleſiæ cœtu victorem proclamabo. Poſtquam verò creuit dignitas Epiſcopalis, deuolutum eſt munus prædictæ declamationis ad inferiores Clericos, & Notarium Regionarium. Auctor ordinis Romani in vigilia ſanctæ Paſchæ, ibi; *Die Reſurrectionis Dominicæ procedente Pontifice ad ſanctam Mariam cum ordinibus ſuis, Notarius ſtat in loco, qui dicitur Merulanus, & ſalutato* Pontifice, *dicit;*

In Nomine Domini Noſtri Ieſu Chriſti, Baptizati ſunt externa nocte in ſancta Dei Genitrice Maria, infantes maſculi numero tot, fœminæ tot. B

De Imagine Agni ex cera.

Fuit conſuetudo dandi Baptizatis in cera cõſecrata imagines Agni cæleſtis, Guilielmus Durantus in ration. Diuin. offic. & hodie Romæ peragitur cæremonia veteris conſuetudinis veſtigium, quod Dominico die, qui Paſchatis ſolemnia ſubſequitur, dum Pontifex Agnos è cera ritè conſecrata fictos Domeſticis diſtribuit; Accolytus tunc alta voce clamat. *Domine, Domine, Domine iſti ſunt Agni nouelli, qui annunciauerunt Alleluia, modo venerunt ad Fontes, &c.* De hoc patet, quoniam non ſolum Agnorum nouellorum, hoc eſt nuper baptizatorum mentio eſt. Verum quia in ipſa Fontes nempe Baptiſteria nominantur; vnde ſacras Agni Dei imagines in cæleſti lauacro baptizatis dari ſolitas eſſe conſtabit. C Quare autem baptizatis daretur prædicta cerea imago Diuini Agni? vt baptizati intelligerent, ſe propter Agni Chriſti Domini acerbiſſimam mortem pro humano genere obitam, ſalutaribus baptiſmi aquis ablutos fuiſſe, & ſtuderent ſe virtutum Chriſtianorum officia, & præcipuè manſuetudinem, quæ in Agno elucet, exemplo aliis prælucere.

De Anniuerſario.

Apud antiquos Chriſti fideles ſolita fuit celebratio de Anniuerſario die, quo quis fuerat baptizatus, & hæc dicebatur Illuminatio, ſeu de ſanctis Luminibus, de qua ſanctus Gregorius Nazianzenus, orat. 40. in ſanctum lauacrum, ibi. *Quoniam heri ſplendidam Luminum diem*

cele-

A *celebrauimus, &c.* Et hæc ſolemnitas à Gentibus fuit deſumpta, dum celebrabant diem nominalium, nempe in quo nomen ipſis fuerat impoſitum, ex Tertullian. de Idololatria, cap. 16. ibi. *Circa officia verò priuatorum, & communium ſolemnitatum, vt togæ, vt ſponſalium, vt nominalium, nullum putem periculum obſeruari de ſtatu Idololatriæ, quæ interuenit.* Quod in hanc ſententiam exponit Pamelius.

Et poſtremo addimus, quod baptizati apud Miniſtrum per aliquot dies manebant, & erant in Eccleſia, ad hoc munus electi homines, qui recens baptizatos
B erudirent, ex ſancto Ambroſio in cap. 4. epiſt. ad Epheſ. ibi: *Magiſtri verò exorciſtæ ſunt, quia in Eccleſia ipſi compeſcunt, & verberant inquietos, ſiue ij, qui infantes ſolebant imbuere.* Vbi infantis nomen accipitur pro de recenti baptizato.

De triplici Chriſti Cœna, & primum de Legali. Cap. VI.

C

ABSOLVTIS veteribus Baptiſmi ritibus, proſequemur, quos in ſanctiſſima Euchariſtia, ac etiam in Miſſæ ſacrificio veteres obſeruabant, ad quorum maiorem cognitionem præſabimur de triplici Chriſti cœna: Et quamuis vnam tantum cœnam admittat Maldonatus in Matthæum 26. verſ. 20. & partitionem cœnarum: *Legalis, Communis, & Euchariſticæ,* neget commodam eſſe, quia Legalis, & Tertia, non cœna, ſed Paſcha, & Euchariſtia dicendæ ſint; tamen cum Tertullianus ad vxorem, Chryſoſtomus homilia 82. in Matth. 26. & Marc. 14. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Euangel. canone primo diſtinguant, & Rituale Hebræorum ſecundam menſam cœnam noſtram communem vocet, nos

etiam

etiam hic agemus primum de legali cœna. A

De Cœna Legali.

Quod igitur ad legalem cœnam attinet Hieroſolymis tantum, & non alibi morem fuiſſe celebrandi, Deuteronom. 16. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet Vrbium, quas Deus tuus daturus eſt tibi, ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Chriſtum autem in ciuitate Hieroſolymitana cœnaſſe, atque in ædibus cuiuſdam Petrus, & Ioannes locum impetrarunt, & ſi confusè nominet, certum tamen Chriſtus deſignat, vt Hieronymus notauit, Beda in Marcum 14. hic allegoricus eſt, neminem nominari, vt ſe omnes ad nouum Chriſti Paſcha nominatos intelligant. Sed proprius ad veri hiſtoricam ſimilitudinem Euthymius B acceſſit; Ne Iudas cognita domo ad Iudæos vitæ Chriſti inſidiantes, locum referret; illique præueuirent tempus, quo ipſe capi voluit. Voluerunt aliqui, fuiſſe dictã domum Ioannis Euangeliſtæ, alij Ioſephi ab Arimathia, alij Simonis leproſi; ſed quoniam de hoc non ſatis conſtat, procedamus vlterius.

Circa ritum inſtitutionis Phaſe, præcepit Deus, quod cum ex Aegypto Iſrael excederet, ſeruaret Paſcha, vt legitur cap. 12. Exodi, & contigiſſe, quod Agnum anniculum mactarent circa introitum, & oſtium domus, & tunc excipiebant ſanguinem illius pelui, aut alio quopiã C vaſe: tum accipiebant faſciculum Hyſſopi, & intingebant in ſanguinem adhuc calentem, & aſpergebant ſuper liminare oſtij, & duas poſtes.

At quoniam mandarat Deus ad Agni ritum, etiam Hœdum tollerent; quidam duplicem immolationem præceptam intelligunt; verumtamen eſt, non de duplici immolatione præceptum; Exodi 12. ſed tantùm innuitur, vt cui Agnus deeſſet, licuiſſe Hœdum immolare illius loco: ita Theodoretus, quæſt. 14. in Exod. & ibidem Lyranus, & Toſtatus.

Quare decima die Agnum iuſſi ſunt accipere, quem tantum quartadecima immolabãt, putat Lyranus, quod

in

A in illis quatuor diebus explorarent, an in illo Agno, vel Hædo accepto eſſet aliqua macula, ideſt defectus, propter quem non deberet immolari, & ſic de alio ſibi prouiderent.

Qui ritè agno in Paſchate faciebant, nō adducebant agnos in templum, vt ſacerdotes illos iugularent, ſed qui immolabant, edebant, vt clarè legitur in dicto textu Exodi 12. ibi: *Immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & edent carnes nocte illa aſſas igne. &c.* & ita poſt alios Card. Belarm. lib. 1. de Miſſa, cap. 7.

Cœnatores in Paſcha, infra decem, eſſe non licuiſſe, B vt refert Ioſephus. *Per ſingulas hoſtias contubernia non pauciorum, quam decem fiunt.*

Chriſti cœnæ, præter ipſum, duodecim interfuerunt, qui vna cœnabant, Chriſtus ſcilicet, & Apoſtoli duodecim, quamuis alii plures ibidem interfuerint, vt refert Metaphraſtes, oratione de vita Deiparæ is verbis. *Videntur non abfuiſſe tempore Myſteriorum, ſed cum Apoſtolis minimè accubuiſſe; fuiſſe tamen eius domus participes: nam Chriſtus diſcipulos habuit accumbentes, Matrem autem iuſſit curam gerere mulierum, quæ ipſi miniſtrabāt, tanquam per eam eas excipiens, & cum eis veſcens.* Vult ergo Matrem cum mulieribus iiſdem in ædibus, C ac eodem tempore, diſcretis tamen cœnaculis, cœnaſſe.

Quo ſitu Chriſtus cum Diſcipulis cęnauerit? reſpondetur, quod in Paſchali cęna Chriſtus ſtetit; Ac in communi, ſeu vulgari, ac in Euchariſtica accubuit, ex Auguſt. de conſenſu Euangel. & in tractatu 55. in Ioannem, quo loco facit illam triplicem cęnæ diuiſionem.

Loti ad menſam adſtiterunt, prout Chriſtus dixit Petro. *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet.*

Quid ergo eſt Paſcha? Tranſitus. Hunc Dorothæus Abb. doctrina 22. inquit; *Anima Chriſtiana rectè celebrat, cum egreditur à cogitationibus Aegypti, hoc eſt à peccato: Quoties enim digreditur anima à peccato, toties*

Domino celebratur Phaſe. Et nobis illum Chriſtus ſtrauit, ſed cum ipſe tranſiuit, Eligius homilia 4. de cęna Domini: *ſuo Paſchate ideſt tranſitu ex hoc Mundo ad Patrem, nos de vitijs ad virtutem, de terrenis ad cæleſtia tranſire docuit*. Modum, quem tenere debemus, docet Anſelmus in Matth. 26. *Quicumque voluerit Paſcha Domini celebrare, debet ſequi Baiulum aquæ. Aqua ſignificat gratiam Spiritus ſancti, vnde dictum eſt; de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc autem dicebat de Spiritu ſancto.* A

Agnum edebant in vna domo plures, Cæſarius Arelatenſis homilia 6. de Paſcha: *Quid eſt in vna domo, ideſt in vnitate Eccleſiæ, iubemur carnes eius aſſumere: Ariani ergo, & diuerſæ Hæreticorum peruerſitates, non in vna illum comedunt domo: Quare ſicut in diluuio, non eſt ſaluatus niſi, qui in Arca Noe fuit inuentus, ita diuerſę fidei homines extra Eccleſiæ domum non habentes Agnum, qui Chriſtus eſt, ſalui eſſe non poſſunt.* B

Eſt autem hic Agnus Chriſti figura ob ſimplicitatem, & innocentiam: cum ad lanienam trahitur, non vociferat, cum tondetur, non clamat, ſic Chriſtus per Iſaiā 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi Agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.*

Panis Azimus vna debet comedi, vt præcepit lex Leuitici 8. Eligius; *Edendæ ſunt carnes iſtæ cum azimis panibus, & lactucis agreſtibus: Azimā dicimus abſque fermento: fermentum verò malitiam deſignat, & dolum; abſque fermento igitur Agnum comedimus, ſi ſacram Euchariſtiam ſine malitia, dolo, & ſimulatione in ſinceritate bonæ vitæ percipimus: lactuca quoque agreſtis valde amara eſt, & in viris luxuriam reprimit; Significat autem hoc, vt quando ad Corpus Chriſti, qui verus Agnus eſt, ſumendum accedimus, quamuis de Redemptione lætemur, amaritudinem tamen ex recordatione peccatorum habeamus, vt dulceſcat ex venia, quod amareſcit ex pænitentia.* C

Renes

A Renes veſtros accingetis, & Calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter, B. Eligius homilia 14. *Agnum noſtrum comeſturi renes noſtros accingamus, ideſt delectationes noxias, & carnalium deſideriorum fluxa reſtringamus: calceamenta in pedibus habeamus, ideſt operum noſtrorum greſſus exemplis ſanctorum Patrum muniamus: Et baculos opus eſt manibus teneamus, vt in cunctis, quæ agimus, timorem Dei viuum præ oculis tenentes, ſecundum ipſum opera noſtra dirigi poſtulemus. Nec prætereundum, quod dicitur, Comedetis feſtinanter: Feſtinantes namque Paſcha comedimus, cum nos hic non habere certam manſionem recolentes, quotidie de feſtinanti, & iam iamque imminenti fine ſuſpendimur aſſiduè meditantes, quoniam incolæ ſuper terram, & peregrini ſimus, &c.*

B Caput cum pedibus vorandum Cæſarius Arelatenſis, homilia 6. de Paſcha: *Vt Deum, & hominem puri confeſſione veneremur: caput accipiamus de eo, quod dicit B. Ioannes: In principio erat Verbum: Pedes verò de eo, quod Apoſtolus ſcribit, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, &c. Oportet ergo, vt huius noſtri Agni carnalibus ſuccinctis lumbis, ideſt mortificatis carnalibus paſſionibus cum ſumma cordis, & corporis puritate veſcamur caput cum pedibus, ideſt & ex Deo genitum credamus, & ex homine procreatum.*

C Oſſa comburenda igni, Gregorius Niſſenus de vita Moyſis inquit; *Duo eſſe præceptorum genera: nam alia eiuſmodi ſunt, vt poſſibile ſit ea nobis planè intelligere, probabilemque de ipſis rationem reddere. Hæc neque coactè, neque ignauiter pertractare debemus, ſed vt ad bonam nobis hic cibus valetudinem animæ prodeſſe poſſit. Alia ſic latent, vt duriora ſint, quã vt planè intelligere, vel reddere rationem queamus, vt ſi quæreres, quæ nam ſit ſubſtantia Dei? Quæ ſit neceſſitas eorum, quæ ſunt? aliaque plurima. Hæc omnia Spiritui ſancto relinquemus, qui Dei profunda inueſtigat, & ſcit. Nam ignis in*

ſacris litteris, plerumque pro Spiritu ſancto ponitur. A

Vterque poſtis oblinendus ſanguine Agni; Gaudentius ſerm. 6. de manducatione Agni inquit: *Habemus in vtriſque poſtibus ſcilicet in corde, & ore, ſalutarem Domini paſſionem: Quomodo? ſicut dicit Apoſtol. Roman. 10. corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: Habemus in limine frontis, ſignum ſanguinis Agni, vt non ſinat exterminatorem Deus introire ad nos.*

De Vulgari, ſeu Communi Cœna. B
Cap. VII.

SEQVITVR altera Cœna, quæ Communis, ſeu Vulgaris vocatur. Et peracta prima Legali Cœna, in qua ſtantes erant, ad hanc ſecundam Chriſtum cum Diſcipulis accubuiſſe ferè omnes conſentiunt; Chryſoſtomus homilia 82. in Matth. *Quomodo ij Paſcha comedebant aduerſus legem recumbentes? Dicere poſſumus, quia poſtquam comederunt Paſcha, ad cœnandum recubuerunt:* Theophilactus in 26. Matth. & Marcum 14. Dicimus itaq; quod prius Paſchate ſtans comederit, deinde recũbens tradidit ſuum ſacramentum. Primũ enim perfecit figuralia, deinde verum perfecit: Ambroſius in 15. Lucæ, & Nonnus in Ioannis 15. hoc idem refert Baron. in anno 34. vbi Spondanus num. 12. Notandum, quod omnes duodecim de eodem vaſe in circuitu cum Domino ſumebant in cœnaculo ſtrato, quaſi iacendo, more antiquo recumbentes. C

Lecti ſtabant diſpoſiti in Cœnaculo circũ menſam, in quos illi poſitis ſoleis loti, vnctiq; cum cœnatoria veſte aſcendebant ad menſam accubituri, ita Homer. odyſſ. 8. Et nos annotauimus in 2. lib. cap. de Triclinio.

Singularis

A Singularis erat veſtis, non vna omnium, ſed cuique ſua Martialis in Silam.

Ad Cœnam venies, ſed ſic diuiſa recumbes,
Vt non tangantur Pallia noſtra tuis.

Proni deinde pectus puluino fulti procumbebant in veſtem; ſupini erant nonnumquam, & ritu ſedentium erant aliquando, ex Martiale.

Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponat.

Pro puluino Chriſto erat Ioannes, Ambroſ. Luc. 15. *Nonne tibi videtur Chriſtum cecidiſſe in collum Ioannis, quando erat Ioannes in ſinu Ieſu ceruice recumbens reflexa? & ideo Verbum apud Deum vidit, qui erectus eſt ad*
B *ſuperna.*

In Triclinio ex frequenti Romanorum vſu dicemus, quinos accubuiſſe Apoſtolos vtrinque ad menſam; ternos in capite Chriſtum, Ioannem, & forſan Petrum: Ioanni proximus in accubitu erat Petrus, qui alioquin in aurem quædam dicere Ioanni non potuiſſet. Veriſimilis hic ordo, & forma Menſæ, quæ non rotunda, ſed quadrata, prout eſt videre Romæ in Laterano eamdem illam, in qua Chriſtus poſtremo cœnauit, à Veſpaſiano Romam tranſuectam inter tot alia pretioſa ſacra.

Cœna facta ſurgit Chriſtus ab illa, Lyranus ibidem. *Non enim intelligendum eſt, quod eſſet totaliter completa, quia poſtea dicitur, cum recubuiſſent, ſed erat facta quantum ad hoc, quod comederant Agnum Paſchalem.*
C Auguſtinus tractatu 55. in Ioannem. *Non ita debemus intelligere cœnam factam, veluti iam conſumatam, atque tranſactam, adhuc enim cœnabatur, cum Dominus ſurrexit, & pedes lauit Diſcipulis ſuis; nam poſtea recubuit, & Buccellam ſuo traditori poſtea dedit, vtique cœna nondum finita, ideſt dum adhuc panis eſſet in menſa, cœna ergo facta, dictum eſt, iam parata, & ad conuiuantium menſam, vſumque perducta.*

Poſuit veſtimenta Chriſtus, & linteo ſe præcinxit. Hinc Cardinalis Viguerius Chorda 7. *Ponit veſtimen-*

ta ſua,

ta ſua, non quidem omnia, ſed ſuperiora, ſiue exteriora, quæ magiſtri ſpeciem præſeferrent, quaſi miniſtri perſonam ipſo habitu profeſſus eſt. A

Præcinctus mittit aquam in peluim, & lauare cœpit pedes Diſcipulorum, Clemens conſtitutionum cap. 19. *Cum enim accepiſſet linteum, præcinxit ſe, deinde fudit aquam in peluim, & nobis menſæ accumbentibus acceſſit ad nos, & noſtros omnium pedes lauit, & linteo terſit.* Et nota, quod menſæ accumbẽtibus loti pedes: Non ſurrexerunt ergo alij, ſed Chriſtus ſolus loco ſe mouerit, vt ex Euangelio: Hanc demiſſionem tantam demiratus Coſmas Hieroſolymitanus hymno 6. exclamat. *Irretentibilem tenens, & altam in æthere aquam, abyſſos frænans. & maria retinens Dei ſapientia, aquam in peluim iacit, pedes verò ſeruorum lauat herus.* B

Et quod omnium pedes, & quidem Iudæ lauerit, Auguſtinus tractatu 55. in Ioannem. *Illi non dedignatus eſt pedes lauare, cuius manus videbat in ſcelere*, & infra, *Paſſurus exitia, præmiſit obſequia, non ſolum pro quibus erat ſubiturus mortem, ſed etiam illi, qui eum fuerat traditurus ad mortem.*

Chriſto Petrus reſtitit dicens, non lauabis mihi pedes in æternum; Beatus Auguſtinus exactè expendit. *Tu mihi? Quid eſt tu, quid eſt mihi? cogitanda ſunt potius, quam dicenda, ne fortè quod ex ijs verbis aliquatenus dignum concepit anima, non explicet lingua.* Ambroſius Prologo in libr. primum de Spiritu ſancto. *Extendantur pedes animorum noſtrorum, vult Dominus Ieſus, & noſtros lauare pedes: non enim Petro ſoli, ſed vnicuique dicit fideli, Niſi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* C

Iterum recubuit à lotione, & verba habuit ad diſcipulos, &c. Poſtquam lauerat pedes, & veſtes reſumpſerat, tamquam Rex ſacrorum in ſummo accumbit, teſtamentum conditurus; vbi occurrit de Iacobo Patriarcha cogitare, Geneſis 49. qui ſub vitæ finem filios ſuos duodecim

A decim ad ſe vocarat, vt ſingulis benediceret, & olim futura nunciaret. *Vocauit autem Iacob filios ſuos, & ait eis, Congregamini, vt annunciem, quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. Congregamini, & audite filij Iacob, audite Iſrael Patrem veſtrum, &c. Finitiſque mandatis, quibus filios inſtruebat, colligit pedes ſuos ſuper lectulum, & obijt, appoſituſque eſt ad populum ſuum.* Figura eſt de Chriſto, qui Diſcipulos ſuos duodecim conuocarat, præmonuit de futuris, proditorem ſuum inter ipſos accumbere, diſpergendos omnes, negaturos, ſcandalum paſſuros, &c. & pro Benedictione teſtamento corpus, ſanguinemque ſuum ijs reliquit, poſtmodum

B collectis pedibus ſuper lectulum Crucis expirauit.

Cum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, Io. 13. *Quia vnus ex vobis tradet me.* In amoribus Chriſto Iudas erat, vt non niſi turbatus ſpiritu de illa ſacrilega deſignatione quicquam potuerit eloqui, ſed ſpiritu humano tantum; Lyranus. *Hæc vero turbatio, quæ erat in parte ſenſitiua, non erat contraria rationi, ſed magis conueniens.* Idque ſecundum Gloſſam. *Quia ex imperio rationis procedebat.* Hinc Auguſtinus tractatu 60. *Turbetur planè animus Chriſtianus non miſeria, ſed miſericordia, timeat, ne pereant homines Chriſto, contriſtetur, cum perijt aliquis Chriſto.*

Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; bo-

C num erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille: Quamuis aliqui culpent Chriſtum, ac Iudam liberent; eum, cum bonus eſſet, traditum iuxta cœleſtem cognitionem; Tertullian. præſcript. cap. 47. & apud Epiphanium Hæreſi 38. Nihilominus clarè patet, quod ipſe Chriſtus, Verbum, Sapientia, Veritas, dicit miſero; *Væ, væ*; ergo peſſimè ſacrilegus fecit, cum magiſtrum Deum vendidit. Fatetur id ille ipſe; *Peccaui tradens ſanguinem Iuſtum.* Hinc ſe, & Iudæos parricidii damnauit; ait Euthymius in Matth. cap. 67. *Et Chriſtum iniuſtè mori teſtatus eſt: Iudæi item reſpondentes: quid ad nos? tu videris:*

deris: eius teſtimonio ſubſcripſerunt, veritatemque, & ſi inimici confeſſi ſunt. A

Occaſionem proditioni dedit profuſa Mariæ Magdalenæ liberalitas, quæ *Accepit libram vnguenti Nardi Piſtici pretioſi, & vnxit pedes Ieſu, & exterſit pedes illius capillis ſuis. Dixit ergo* Iudas *Iſchariotes, qui erat eum traditurus. Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, & datum eſt Egenis?* Hinc Euthymius c.62. in Euangelia. *Cum aliena eſt effecta Domeſtica Maria Magdalena, tum Domeſticus alienatus eſt.* Et ſanctus Antoninus parte prima hiſtor. *Vnctio occaſio accepta non data.* Sed nota, quod non tunc præciſo tempore de proditione cum ſcribis conuenit, ſed feria pridie ante cœnam pacti ſunt pecuniam illi dare; Clem lib. 5. conſtit.cap.13. Alcuin.de diuin. offic. cap. 16: & eſt communis opinio. B

Proditorem nondum nouerunt Apoſtoli, ergo ac ſibi metuentes cœperunt *Dicere ſingulatim, Num quid ego?* tamen Iudas, vt innocentiam contra conſcientiam probaret, Hieronymus lib.4. in Matth. *Cœteris contriſtatis, & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori ſuo; temeritate & impudentia, qua proditurus erat, manum cum magiſtro mittit in paropſidem, vt audacia bonam conſcientiam mentiretur.* C

Et poſt Buccellam intrauit in eum Sathanas, Hieron. in Matth. lib.4. *Nec primo, nec ſecundo correptus à proditione retrahit pedem, ſed patientia Domini nutrit impudentiam ſuam, & theſauriȥat ſibi iram in die Iræ: pœna prædicitur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata ſupplicia.*

Quod facis, fac citius; cũ Dæmon proditorẽ occupaſſet, & quaſi eidem Dæmoni Chriſtus loqueretur, vt loquitur Cyrillus in Ioannem, cap.17. *Opus, quod facere ſoles ò Diabole, fac citiùs; Prophetas occidiſti, nemini à Deo miſſo pepercisti: veni ego poſt illos, &c.* Et Theophil.

Alexan-

A Alexandrinus lib. 4. in Euangel. *Oſtendo horam paſſionis propria voluntate mihi imminere.*

De Tertia Cœna Euchariſtica. Cap. VIII.

EX communi ſanctorum Patrũ doctrina in hac Cœna panis azimus fuit appoſitus, quia in ſacro eloquio nunquam inuenitur fermentum accipi in bonum. primo Corinth. 5. *Modicum fermentum totam maſſam*
B *corrumpit.* Et iterum. *expurgate vetus fermentum.* Et paulò poſt. *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento nequitiæ, & malitiæ:* Et Matth. *Cauete à fermento Phariſæorum.* Contra verò azymum ſumitur ſemper in bonam ſignificationem, vt apud Paulum. *Epulemur in azymis ſinceritatis, & veritatis.* Azymo itaque vtimur Chriſti imitatione, ſed & illo ex frumento lecto; Concilium Coiacenſe in Diœceſi Ouetenſi, ſub Ferdinando primo. *Hoſtia ſit ex frumento ſano, & integro, vinum ſit mundum, & aqua munda, ita vt in-*
C *ter vinum, aquam, & hoſtiam Trinitas ſit ſignificata.* Et pariter Humbertus Syluæ candidæ inquit. *Romana Eccleſia à miniſtris ſacri Altaris offert azymum ex Grano frumenti, & limpida lympha per ignem præparatum.*

Chriſtus cum accepiſſet panem in manus, oculis eleuatis in cœlum Deo gratias pro donis egit; Benedixit; nobis in exemplum, ſi quando de beneficijs participemus, meminerimus Creatoris.

Deditque Diſcipulis ſuis: Iudam autem proditorem excluſum fuiſſe cœna Euchariſtica; communior videtur opinio ſanctorum Patrum; Clemens Romanus, qui ait ſe cœnæ Euchariſticæ interfuiſſe lib. 8. conſtitut. Apoſt. cap. 13. *Cum autem tradidiſſet nobis myſteria pretioſi corporis, & ſanguinis abſente Iuda.* Areopagita Hierarchiæ

Eccleſiaſt. cap. 3. *Ipſe author ſymbolorum iuſtiſſimè ſubtrahit eum, qui non ſanctè, neque pari morum ſimilitudine ſacra concœnauerat*. Concœnauerat quippe Iudas ſacra, ideſt Paſcha cum azymis, & lactucis, ſubtrahit à cœna Dominica, ſacroque ſuo corpore non impertit; vnde ſanctus Maximus ad dicta ſuperius Areopagitæ verba. *Iudam intelligit, & ſignificat, quod illi impertierit myſticum panem, & poculum: myſteria verò diſcipulis poſt Iudam à cœna diſceſſum, quaſi eorum indignus ille extiterit*. Hilarius can. 30. in Matth. *Poſt quæ Iudas proditor indicatur, ſine quo Paſcha accepto Calice, & fracto pane conficitur: dignus enim æternorum ſacramentorũ non fuerat*. Innocentius Papa de ſacro altaris myſterio, lib. 4. cap. 13. cenſet nobiſcum ſentiendum omnino ſcilicet ab Euchariſtia traditorem excluſum. A B

Chriſtus communicauit, & ſe ſibi impertiit; Baſilius in anaphora, de calice loquens. *Benedixit, ſanctificauit, ac guſtauit, & diuiſit Diſcipulis ſuis*. Hieronymus ad Hedibiam, quæſt. 2. *Dominus Ieſus Chriſtus ipſe conuiua, & conuiuium; ipſe comedens, & qui comeditur*, & ſanctus Antoninus, prima parte, cap. 6. titulo 5. §. 2. *Facta conſecratione, & ipſe ſacramentum ſumpſit; non quod egeret, vel nouum effectum gratiæ ex eo ſuſciperet; ſed vt exemplum illud accipiendi nobis præberet*.

Glorioſam Dei parentem communicaſſe putat Cardinalis Viguerius, idem putat Didacus de Vega, concione prima feriæ ſextæ hebdomadæ ſanctæ, Metaphraſtes oratione de vita Deiparæ apud Surium 15. Auguſti, quamuis ſanctam Virginem Matrem, quaſi ſeorſim Gynecеium inſtituiſſe diuerſo in cubiculo, & ſi eiſdem in ędibus, ibique per Petrum à Chriſto miſſam ſanctiſſimã Euchariſtiam, cum ſequacibus mulieribus ſuſcepiſſe; Bertadius lib. 4. commentariorum lib. 1. cap. 17. & ſequitur Vualterius Veringus de triplici cœna, lib. 3. cap. 11. C

Hoc

A

Hoc eſt Corpus meum.

CIrca hæc verba ſanctiſſimæ conſecrationis, præciſis Hydræ capitibus tot alia ſuccreuere, quot hic errores ad vnam voculam, ſeu ſyllabam ſectatores iniecerunt, quorum paucos breuitati ſtudens, ſolummodo recenſebo.

Et quidem ſacramentarij inter quos Zuinglius, Caluinus, Petrus Martyr, & alii conantur interpretari verbum illud: *Eſt*; videlicet: *Hoc eſt Corpus meum*. Hoc ſignificat corpus meum, vel hoc eſt ſignum corporis mei.
B Quod ex textu reuincit ſanctus Damaſcenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 14. *Panis, & vinum non corporis figura ſunt, abſit enim hoc; Verum ipſummet Domini Corpus diuinitate affectum, quippe cum Dominus ipſe dixerit: Hoc eſt non corporis ſignum, ſed corpus, non ſanguinis ſignum, ſed ſanguis.*

Alteram viam inijt Berengarius apud Auerſanum, lib. 2. de veritate Euchariſtiæ. *Qui riſum tenere iam valeat audiens Berengarium ipſa Domini verba de Sacramentis interpetrantem? Hoc inquam neceſſario panis eſt Corpus meum; & hic calix neceſſario vinum: O impudentiſſima ſtultitia: quæ eſt enim hic neceſſitas, vt ſubaudiatur tam neceſſario panis, & vinum, cum poſſit è contra*
C *congruè dici, hoc ſubaudi Corpus, iam non panis eſt Corpus meum. Et hic ſubaudiatur potius iam non vinum eſt Calix ſanguinis mei?*

Simile figmentum voluit Lutherus, lib. quod verba Domini firmiter ſtent, ſub annum Domini 1527. quaſi Christus dixerit: *Hoc eſt Corpus meum, ideſt Panis eſt Corpus à me factum, creatumque*. Quod & ſi ridiculum; habuit tamen ſequaces, qui Impanatores nominantur, inter quos Ioannes Campanus, qui anno 1544. teſtatur confeſſionem in eumdem errorem lapſus erat olim Rupertus Abbas, & alii multi Algeri æuo, vt ille lib. primo

teſtatur cap. 6 ibi *Dicunt ita perſonaliter impanatum in panem Chriſtum, ſicut in Carne humana perſonaliter incarnatum Deum.* A

Succeſſerunt Vbiquiſtæ, qui Chriſtum volebant vbique, etiam in Inferno eſſe verè præſentem ſecundum Corpus, nec magis in Pane Corpus Chriſti ſit, quam aliis in rebus. Ita Stapulenſis in cap. 11. primo ad Corinth. quia nempe Verbum Dei Caro factum eſt, quod cum vbique ſit, ſequitur carnem vbique eſſe in omnibus locis, vt vnam cum eo perſonam conſtituat. Cui argumento reſpondet Auguſtinus epiſtola 57. *Cauendum, ne ita Diuinitatem adſtruamus hominis, vt veritatem corporis deſtruamus: non eſt autem conſequens, vt id, quod in Deo eſt, ita ſit vbique vt Deus: nam & de nobis ſcriptura dicit. quod in illo viuimus, mouemur, & ſumus; nec tamen ſicut ille vbique ſumus: ſed aliter ille homo in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine proprio quodam, & ſingulari modo. Vna enim perſona Deus eſt, & Homo eſt, & vtrumque eſt vnus Chriſtus IESVS vbique per id, quod Deus eſt, in cœlo autem per id, quod Homo.* B

Vtuntur quoque aduerſarii altera inſulſa ratiuncula Eph. 4. *Aſcendit ſuper omnes Cælos, vt impleret omnia.* Quaſi quod Chriſti humanitas omnia modo impleat. Non intelligentes, aliud Apoſtolum non dicere, quam Chriſtum aſcendiſſe, vt Prophetæ de illo vaticinati implerentur; cogitent act. primo dictum: *Hic IESVS, qui aſſumptus eſt à vobis in Cælum, ſic veniet:* Qui aliquo venit, eo ſine motu venire non poteſt, debetque poſtmodum eſſe, vbi ante non erat, nequit ergo venire ad Iudicium in Vallem Ioſaphat, ſi modo ibi eſt. C

Ex verbis conſecrationis nempe *CORPVS MEVM;* Berengarius calumniatus eſt verba Domini, Ioann. 6. *Niſi mandacaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c.* Hæc inquit ille non intelligenda de Carne, & Sanguine Chriſti, ſed de homine iuſto ſanctificato à communi hominum vita ſegregato, vt refert

L. an-

A Lanfrancus lib. de Euchariſtiæ ſacramento. Quæ opinio confutatur per Cyrillum in actis concilii, tom. 1. edit. Peltanæ, cap. 14. ibi: *Quamuis ad nos ergo dicat; Amen, Amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. neutiquam tamen iſtam communem, ideſt hominis cuiuſquam noſtræ conditionis carnem eſſe exiſtimare debemus: quomodo enim hominis Caro ſecundum ſuam ipſius naturam viuifica eſſe queat? ſed verè illius propriam, qui noſtri cauſa, & filius hominis factus, & appellatus eſt.*

B

Bibite ex eo omnes.

NIhil hic præcepti Chriſtus tulit de Calice laicis communicando (vt pertinaciter nituntur Hæretici extorquere) ſed cum ipſe ſacrum ſuum ſanguinem bibiſſet: Ioanni, vt eſt veroſimilius tradidit; voluitque tum in ambitum ire inter manus, inquit, Bibite ex eo omnes, nempe voluit Chriſtus ſingulos accumbentes bibere, illi paruerunt, & biberunt.

Priſcis tamen temporibus etiam oriente Eccleſia, vtraque ſpecies communis pupulo erat, & vſurpata in Miſſa diuina Iacobi fratris Domini, ac Marci Euangeliſtæ Liturgia.

C

Tranſubſtantiatio.

CLarè admodum mutationem, quæ fit in ven. Euchariſtia, Concil. Trid. ſeſſ. 13. c. 4. fatetur, creditũq. sẽper à Catholicis Tranſubſtantiatiõe fieri docet, ibi. *Quæ conuerſio conuenienter, & propriè a ſancta Catholica Eccleſia Tranſubſtantiatio eſt appellata.* Deinde can. 1. & 2. *Anathema contraſentientibus dicit:* Qua denominatione per aliquot ſæcula ante dictum Concilium vſus fuit Petrus Bleſſenſis quondã Angliæ Cancellarius ſerm. 38. in ſynodo de ſacerdotibus loquitur. *Qui corpus*

Domini

Domini conficiunt, ſumunt, ſumendum alijs tribuunt, eorum miniſterio panis, & vinum in carne Chriſti tranſubſtantiatur. Et idem epiſtola 140. ad Petrum Clericum: *Et vt in vno ſacramentorũ videas abyſſum profundiſſimũ, & humano ſenſui imperceptibilem pane, & vino tranſubſtantiatis virtute verborum cæleſtium in Corpus, & Sanguinem Chriſti, accidentia, quæ prius ibi fuerant ſine ſubiecto remanent, & apparent.* A

Quibus verbis fiat conſecratio concilium Florentinũ definiuit: ibi *Forma huius ſacramenti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc confecit Sacramentum: ſacerdos enim in perſona Chriſti loquens hoc conficit Sacramentum.* Vbi docet Chriſtum, & ſacerdotem, qui vice Chriſti conſecrat B ijſdem verbis facere.

De prædicta Tranſubſtantiatione, & quomodo fiat, ac de aliis multis quæſtionibus ad materiam, Conſule Cardinalem Belarminum. Ioannem Vualterum de Triplici cœna lib. 3. cap. 27. cum ſequentibus, ſicut & alios ſcribentes de controuerſiis.

De Apparatu Menſæ Chriſti.

ACcipiens Calicem, &c. materiam, & formam illius videamus, Chryſoſtom. homilia 60. ad Pop. *Non* C *erat illa menſa tũc ex argento, nec aureus Calix, ex quo ſanguinem proprium Chriſtus ſuis dedit Diſcipulis: prætioſa tamen erant illa omnia, & tremenda, quoniam erant ſpiritu plena.* Et inferius. *Non putemus ſatis ad ſalutem, ſi viduis, & pupillis expilatis aureum Calicem, & gemmatum offeramus: Vis honorare ſacrificium: offer animam propter quam immolatum eſt, hanc fac auream: ſi autem plumbo maneat, & teſta deterior, vas autem ſit aureum, quid vtilitatis?* Et ſubdit: *Et hæc dico non prohibens eiuſmodi oblationes fieri; ſuadeo tamen cum ijs, & ante has eleemoſynas exhiberi; hæc enim ſuſcipit, ſed illam multo gratius.* Gabriel Biel. lect. 52. in Canonem Miſſæ inquit.

Sacerdos

A *Sacerdos Calicem factum de auro, & argento, vel vbi paupertas Eccleſiæ cogit de ſtamno; Chriſtus autem, qui Apoſtolis ſuis poſſeſſionem auri interdicit, non creditur fuiſſe vſus Calice auro, vel argento, ſed fortè nec ſtamneo:* Sed contra alij pretioſum iudicarunt: Beda de locis ſanctis, cap. 2. *In platea, quæ martyrium, & Golgotha continuat, exedra eſt, in qua Calix Domini ſcriniolo reconditus per operculi foramen tangi ſolet, & oſculari qui argenteus Calix hinc inde duas habēs anſulas, ſextarij Gallici menſuram capit, &c.* Et hoc idem refert Baron. in annum 34. vbi Spondanus num. 18.

Lagenam, ſiue amphoram aquæ teſtaceam dicit; Chry-
B ſoſt. 26. in Matth.

Peluis ex ære fuit, ex quo fabricata crux; quæ anno 1437. aſſeruabatur in Cypro, ſed deinde Rhodum tranſlata, vt retulit Saligniacus in Itinerario Terræ ſanctæ, ſub annum 1522.

De Linteo refertur id circa annum Domini 1376. ſeruatum in templo ſancti Andreæ Cōſtantinopoli; Quamuis apud Leonem in chronico Caſſinenſi, lib. 2. cap. 34. legamus anno 1013. Quoſdam Monachos ab Hieroſolymis venientes particulam lintei, cum quo pedes Dominus Diſcipulorum exterſit ſecum detuliſſe, & Caſſinenſi cœnobio obtuliſſe, cuius fides miraculo ignis fuit
C confirmata.

Catinum eumdem cum Paropſide fuiſſe, & quidem quadrangulum fictilem putant. D. Thomas in 20. Matth. ex Rabano Mauro, ſic ferè Zacharias Chryſopolitanus, lib. 4. in vnum ex quatuor cap. primo. *Quod verò Matthæus Paropſidem, Marcus Catinum dicit, vnus quadraturam vaſis, alter quia eſſet fictile deſignat.*

Mappam Beatæ Mariæ manu elaboratam ſeruat Societas Ieſu Olyſippone in Eccleſia S. Rocchi.

Panis Azymus, mundus, Triticeus integer, vt opinatur Epiphanius, & diximus ſupra. Et de prædictis omnibus vide latius Vualterium Viringum de Tripli-

ci Cœna, libro tertio, capitulo 38. A

Duos Calices habuiſſe Chriſtum in cœna, refert Paſchaſius Corbeienſis lib. de Corpore, & Sanguine Domini. *Vnum poſt Agni comeſtionem, antequam panem acciperet, alterum poſtquam benedixit ipſum panem, ac fregit, & dedit Diſcipulis*. Quamuis ex epiſtola Gregorii Secundi ad Bonifacium Apoſtolum Germaniæ. *In Miſſarum ſolemnijs obſeruandum eſt, quod Dominus Noſter Ieſus Chriſtus ſanctis ſuis tribuit Diſcipulis dicens. Hic eſt Calix, &c. Marc. 14. & Luc. 22. vnde congruum non eſt duos, vel tres Calices in Altari ponere, cum Miſſarum ſolemnia celebrantur*. Viringus vbi ſupra cap. 41.

B Vino Dominus aquulam miſcuit; quia Chriſti demortui perfoſſo latere ſanguis, & aqua profluxerunt; Amalarius lib. 4. offic. Eccleſ. cap. 47. *Vinum, & aqua in Calice monſtrant ſacramenta, quæ de latere Domini in cruce effluxerunt, ideſt ſanguinem, & aquam, quibus nos potat Dominus noſter*. Vnionem innui vult Cyprianus ibi. *In Calice Dominico aqua ſine vino deeſſe non debet, ne populus, qui per aquam iuxta Apocalypſim ſignificatur, à Chriſto ſeparatus eſſe videatur*.

De antiquis Miſſæ ritibus. Cap. IX. C

DIcam de antiquis Miſſæ ritibus, & primo, vti ſacrificij rationem habet, ac etiam vt ſacramenti naturam induit.

De nomine Miſſæ. Verum quippe eſt, Miſſæ vocabulum, quatenus ſacrificium ſignificat, Eccleſiæ naſcentis exordio fuiſſe frequentiſſimum: Clemens Papa Primus, epiſtola tertia Decret. ſic ſcribit. *In alijs locis ſacrificare, & miſſas ſacrificare non licet, &c.* Et idem epiſtola quinta ibi. *Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, vbi ſacerdotes, &*

tes, &

A *tes, & reliqui clerici conſiſtunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando miſſæ celebrantur, conſiſtere, vt liberè, & honorificè poſſint ſacra officia exercere*. Euariſtus Papa, epiſtola ſecunda Decretal. ibi: *Omnes Baſilicę cum miſſa ſemper debeat conſecrari, &c.* Item Alexander Papa, epiſtola prima ſtatuit. *In ſacramentorum oblationibus, quæ inter miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, Paſſio Domini miſcenda eſt, vt eius, cuius Corpus, & Sanguis conficitur, Paſſio celebretur.* Similiter Teloſphorus Papa, epiſtola ad omnes vniuerſaliter in cap. 2. miſſæ nomine vſus eſt; Item Soterus Papa, vt legitur in volumine primo conciliorum ſtatuit, quod miſſæ ſolum à ieiunis cele-
B brentur, &c. & Fœlix Papa inquit epiſtola ſecunda. *Mandamus, vt ſuper memorias Martyrum miſſæ celebrentur*. Habemus vlterius in can. 10. Apoſt. *Qui non perſeuerant in oratione, vſque dum miſſa peragatur, nec ſanctam Communionem percipiunt, veluti inquietudines Eccleſiæ mouentes, conuenit communione priuari.* Demum ne in infinitum prodeam, ſatis ſit annuere Liturgiam S. Iacobi ibi. *Proinde hanc orationem, & gratiarum actionem tibi offero, vt mihi Spiritus Paraclitus mittatur, fortificans, & inſtaurans me ad hanc miſſam.*

Quamuis aliqui Miſſæ nomen Hebræum, vel Græcũ
C eſſe cenſuerint; Verior tamen eſt opinio à Cathecumenorum dimiſſione ita dictam ſanctus Auguſtin. ſer. 237. hoc inquit. *Ecce poſt ſermonem fit Miſſa Cathecumenis, manebunt fideles, venitur ad locum orationis*. Et clarius Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. Origin. cap. 16. ibi. *Miſſa tempore ſacrificij eſt, quando cathecumeni foras mittuntur, clamante Leuita; ſi quis cathecumenus remanſit, exeat foras: & inde miſſa, quia Sacramentis Altaris intereſſe non poſſunt, qui non dum regenerati naſcuntur.* Cenſuerunt quoque nonnulli Miſſam à miſſa in cœlum Hoſtia, vel à miſſis ad Deum hominibus; Albinus de diuinis officijs, cap. de celebr. miſſæ ibi. *Miſſa autem dicitur quaſi tranſmiſſa, eo quod populus fidelis, de ſuis meritis*

non præſumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre deſiderat, per miniſterium, & orationem ſacerdotis ad Deum tranſmittat, ſiue alio modo poteſt dici Miſſa, eo quod nos mittat ad Deum. Vide Baronium anno 34. vbi Spondanus num. 16. in fin. A

Et ex ijs obiter aduerte, obſcuro miſſę nomine ad rem Diuinam ſignificandam vſos veteres fideles Latinos; vt hominibus falſas Religiones colentibus hoc nomen ſymbolicum ignotum eſſet, ne fideles ipſi proderentur, dū in locis abditis conuentus habebant; vel certè ſuboſcuri nominis alia cauſa potuit eſſe, vt facilius de tam inſigni myſterio prophanos homines cœlarent, ne ſanctum canibus obiicerent. Græci tamen rem Diuinam clarioribus vocabulis expreſſerunt, vel quia vocum propriarum retinendarum ſtudioſiores erant, vel quod tantus perſequutionis æſtus apud illos commotus non eſſet. B

Apud Græcos Liturgia idem eſt, ac miſſa apud Latinos. Nec deſunt qui incruenti ſacrificii cum mentio facienda eſt, Liturgiam nominauere; Amphilochius de vita ſancti Baſilii. *Eamus ad peragendum ſanctum Dei miniſterium vbi ad Eccleſiam ventum eſt, voluit vt preſbyter faceret miniſterium, ſiue Liturgiam* (& infra) *præcepit, vt cuncti ad magnam Eccleſiam accederent, participes futuri Diuinæ Liturgiæ, ſiue miniſterij.* Hanc autem veram Liturgiæ Ethymologiam ſcribit Suidas. *Liturgia propriè dicitur officium, ſiue miniſterium, ſiue munus publicum, &c.* C

De alijs nominibus.

Alia quoque nomina ad ſignificandam miſſam Patres Latini, & Græci adhibuerunt, nempe Latria, Communio. Spectaculum, Conſecratio, Canon vniuerſalis, Miniſterium, Preces, Conuiuium, Cœna, Menſa, Euchariſtia, Dominicum, Salutatio perfunctoria, Munus, Officium, Sacramentum, Sacrum, Solemnia, Operatio ſacra, ſeu myſtica, Myſterium, Oblatio, Sacrificium incruentū, Immolatio, Holocauſtum, Conuentus, Collecta; Concio, Synagoga, Congregatio, Sinaxis, Coitio, Communica-

tio,

A tio, Cœtus, Conuocatio, & alia multa, Baronius an. 34 vbi Spondanus num. 16.

Formulæ ſacrum miſſæ faciendi, quibus veteres ſcriptores vſi ſunt, multæ etiam fuere: Scilicet ſacerdotio incumbere, Domino ſacrum miniſterium obire, miniſtrare Deo, Incruentum offerre ſacrificium, Exequi ſynaxim, Frangere panem, immolare Dominum, ſacrificare, dicere, ſeu tractare Miſſam, ſeu myſterium pietatis Agere, Diuinum officium, ſeu ſanctum myſterium, agere collectam, & Dominicum, Habere orationem, facere Euchariſtiam, ſeu Miſsam, ſeu oblationem offerre, ſeu peragere oblationem, ſeu Miſſam, Conficere ſacrum Corpo- *De formulis.*

B ris, & Sanguinis myſterium, celebrare, occupari ſacris officiis, commemorare, &c. De quibus, & aliis vide quæ ſcripſit Vicecomes de Miſsæ ritibus, lib. 1. cap. 7. & 8.

Deueniendo modo ad rem ipſam, videamus primo figuras huius ſacrificii, quas veteris Legis inſtituta nobis ſuppeditant. Quarum præcipua eſt illa, de qua in pſalmo 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*: Quem locum D. Paulus citat ad Hebr. 7. *Alij quidem ſine iureiurando facti ſunt ſacerdotes: Hic autem cum iureiurando per eum, Tu es Secerdos in æternum ſecundum* *De figura Miſſæ.*

C *ordinem Melchiſedech.* Verum vt videamus ſacrificium Melchiſedech fuiſse typum Chriſti ſacrificii, quod Patri obtulit, in poſtrema cœna non eius, quod in cruce obtulit, inter cœteros eſt Clemens Alexandrinus lib. 4. ſtromat. loquens. *Melchiſedech Rex Salem Sacerdos Dei Altiſſimi, qui vinum, & panem ſanctificatum dedit nutrimentum in typum Euchariſtiæ.* Quibus congruit ſanctus Cyprianus epiſtola 63. ad Cœcil. ibi. *Nam quis magis Sacerdos Dei ſummi, quam Dominus Noſter Ieſus Chriſtus? qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, ideſt panem, & vinum, ſuum ſcilicet Corpus, & Sanguinem.* Et idem

I 2 refert

refert Euſebius Cœſarienſ. lib.5. de demonſtr. Euangel. cap.3. S. Ambroſ. lib. de Abraham Patriarch. c.3. & in cap.5. e piſt ad Hebr. Iſidor. Hiſpalen. lib. 1. Eccleſiaſt. offic. cap. 18. cum aliis multis. A

De vmbris, & vaticinijs Miſſæ.

Theophilus in Matth. 26. *Sicut vetus teſtamentum immolationem habebat; ita & nouum teſtamentum ſanguinem habet, & immolationem*. Sed præſtantiori modo; Leo ſermone 7. de paſſion. *Vt enim vmbræ cederent corpori, & imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo tollitur ſacramento, hoſtia in hoſtiam tranſijt, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas, dum mutatur, impletur.* B

Vmbræ erant vituli, placuere tamen Deo, vt Geneſ.4. *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum, & reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius:* Et Geneſ.8. *Aedificauit Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & de volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare, odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis*. Tandem reiecit illa Deus. *Non accipiam inquit, de domo tua vitulos, & de gregibus tuis hircos.* Vt aduertit Pſalmiſta 50. *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis.*

Res ſiquidem erat, & cum ea ſignum, ideſt Ieſu Chriſti ſub ſpeciebus panis, & vini Corpus, & Sanguis Hoſtia beneplacens; cuius deſiderio ſuccenſus Deus reiecit cætera; Malach. primo. *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: A bortu enim Solis, vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meũ in Gentibus dicit Dominus exercituum*. Et de noſtro ſacrificio hoc intellexit Tertullian. contra Marcionem, ſanctus Hieronymus in Malach. Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 18. cap. 35. C

Secunda prædictio eſt in pſalmo 39. *Sacrificium, & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi*. Et de

Liturgia

A Liturgia hoc exponunt ſancti Auguſt. & Chriſoſtom. in eodem pſalmo 39. Tertia eſt Prouerbiorum locus, ibi: *Sapientia ædificauit ſibi domum, &c. immolauit victimas ſuas; miſcuit vinum, & poſuit menſam ſuam.* Et ita exponit ſanctus Cyprianus epiſtola 63. & ſanctus Auguſtinus lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. Quarta erit Danielis cap. 11. & 12. *A tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſtea fuerit abominatio deſolationis*, Et iterum; *Tulit iuge ſacrificium; & eiecit locum ſanctificationis eius: robur autem datum eſt ei contra iuge ſacrificium propter peccata.* Quæ loca etiamſi communiter in-
B telligantur de Antichriſto, tamē nunc quoque Dæmon Antichriſtum in Eccleſiam induit, cum per Hæreticos, ſanctiſſimum tollentes ſacrificium, innumera infert damna. Et ita intellexit Petrus Cluniacenſis contra Petrobruſianos. Quinto, quoad eleuationem ſacratiſſimæ Hoſtiæ in Miſſa. Facit locus Pſalmo 71. *Erit Firmamentum in terra in ſummis montium.* Quod explicatur à Rabi Ionata ante aduentum Domini. Erit Placenta tritici in capitibus Sacerdotum.

Miſſæ ſacrificium à Chriſto fuit inſtitutum, Tertullian. in Apolog. ait. *Qui Deo offero opimam, & maiorem Hoſtiam, quam ipſe mandauit.* Sanctus Cyprianus epiſtola 63. ad Cæcil. *Admonitos nos ſcias, vt in Calice of-* *Chriſtus auctor.*
C *ferendo Dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis, quam quod à nobis Deus prior fecerit.* Et hoc inſtitutum à Chriſto, vt eius recordationem nobis renouaret. Euſebius Cæſarien. demonſtr. Euangel. lib. primo, cap. 10. *Sacrificiumque eximium Patri ſuo operatus, pro noſtra, omniumque ſalute obtulit, eiuſque memoriam, vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offeramus, inſtituit.* Et quod Chriſtus miſſam Apoſtolos docuit, & ipſi ad nos vſque tranſmiſerunt. Maurus de inſtit. cleric. cap. 32. Baronius anno 34. vbi Spondanus num. 15. Nec aliquid facit contra prædicta ſynodus Trullenſis apud Gratianum, can. Iacobus de conſecrat. diſtinct. prima, vbi de SS. Iacobo,

& Baſilio

Baſilio quidem legitur; *In ſcripturis ſacræ miſſæ celebrationem addiderunt*. Ad hoc etenim reſpondemus, quod ſacrificium à Chriſto inſtitutum, Iacobus, & Baſilius miſſæ ritum ſcriptis tradiderunt: vel quia vt docet Nicolaus Melthenſis, Iacobus myſticam, incruentamque Liturgiam expoſuit: vt etiam declarat Gloſsa in verbo celebrationem dicti canonis, Baron. anno 63. vbi Spondanus num.5. A

Et quãdo. Quando ſcilicet Chriſtus inſtituerit? Hoc quippe clarè declarat ſanctus Cyprianus dicta epiſtola 63. ibi. *At enim non mane, ſed poſt cœnam mixtum Calicem obtulit Dominus*. Et hoc feria quinta hebdomadæ ſacroſanctæ diſcumbens cum diſcipulis, S.Leo ſerm.7.in die paſſionis Domini. *Diſcumbentibus diſcipulis ad edendam myſticam cœnam, cum in atrio Caiphæ tractaretur, quomodo Chriſtus occidi poſſet, ille corporis ſui, & ſanguinis ordinans ſacramentum, docebat, qualis Deo hoſtia debeat offerri*. Idem refert Iſidorus Hiſpalen.lib.primo de Eccleſ.offic. cap. 18. B

Per verba. Ex verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Miſsæ inſtitutio colligitur. Auctor conſtitut. Apoſtolic. lib.5. cap.20. ait *Quare vos quoque ſuſcitato Domino offerte ſacrificium veſtrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens, Hoc facite in meam commemorationem.* Et pariter ſanctus Dionyſius de Eccleſ. Hieratch.cap.3. & 5. Martialis epiſt.ad Burdegal. C

Apoſtoli dixere. Miſsam dixiſse Apoſtolos comprobatur primn, ex act. Apoſt. cap.2. ibi. *Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, fractione panis, & orationis*. Quæ verba communiter de ſacra Liturgia intelliguntur, quod etiam confirmatur ex cap. 13 eorumdem actorum ibi: *Sacrificantibus vero ipſis Domino, & ieiunantibus*. Amplius cap.20. ibidem. *Vna autem Sabbati, cum conueniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis*. Et notum quippe eſt Dominicum diem olim dici vna Sabbati: Beda in commentar. dicto

cap.20.

A cap.20.actorum inquit. *Ideſt die Dominico, qui eſt primus à Sabbato, cum ad myſteria celebranda congregati eſſemus.* Et idem refert ſanctus Auguſtinus epiſtola 88. ad Caſul. Strabo lib. de rebus Eccleſ. cap. 22.

Et ſanctum Petrum omnium primum rem diuinam celebraſſe, ex Albino de diuin. offic. cap. de celebr. miſſæ. *Petrus Apoſtolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebraſſe*. Vgo à ſancto Victore de ſacr. fidei lib. 2. par. 8. cap. 14. iiſdem verbis refert hoc idem. Sed aduerte, quod aiunt Antiochiæ primam miſſam celebraſſe, id accipiendum eſt de ea, quæ apparatiſſima pompa conficitur, quandoquidem longe ante Hieroſolymis Apoſtoli B ſacrificium fecerunt, vt in locis actorum Apoſt. citatis ſupra. Et quod prima miſſæ celebratio contigerit die Pentecoſtes, Heſychius lib. 4. in Leuitic. cap. 9. latè.

Infanticidæ, & humanæ carnis voratores crediti à Gentilibus Chriſtiani propter miſſam, & forſan ſuſpicione, quod dicerentur ſacratiſsimo Corpore, & Sanguine Chriſti paſci, ſeu quod alij id criminis conijciant in Hæreticos, Nicolaitas, Marcionitas, Gnoſticos, & alios Catholicæ fidei hoſtes: ſanctus Iuſtinus martyr dialog. cum Tryph. *An vos etiam de nobis creditis, homines nos vorare, & poſt Epulum lucernis exſinctis nefariè promiſcuo concubitu miſceri?* Vbi Epuli, & Lucernarum nomi- *De calumnijs* C ne alludens ad Agapes, quæ fiebant poſt miſſam, & ad cereos in miſſa accenſos: Minutius Fœlix in Octauio. *Illum iam velim conuenire, qui initiari nos dicit, aut credit de cæde infantis, & ſanguine*. Quæ vox Initiari Miſſā ſignificat; ex Tertullian. cap. 7. Apolog. aduerſus Gentes. *Dicimur ſceleratiſsimi de ſacramento infanticidij, & pabulo inde, & poſt conuiuium inceſto:* Et paulò poſt. *Quis vnquam taliter vagienti infanti ſuperuenit? quis cruenta, vt inuenerat, Cyclopum, & Sirenarum ora iudici reſeruauit? quis vel in vxoribus aliqua immunda veſtigia deprehendit? quis talia facinora cum inueniſſet, cælauit? imo à quibus prodi potuit? ab ipſis enim reis, non*

vtique,

vtique; cum vel ex ipſa forma omnibus myſterijs ſilentij fides debeatur: Si ergo non ipſi proditores ſui, ſequitur, vt extranei: & vnde extraneis notitia, cum ſemper etiam impiè initiatores arceant profanos. Ex quibus collige inter cetera, quod cœlarentur Gentilibus myſteria miſſæ, & de prædictis vide etiam Minutium in Octauio, & Origen. lib. 6. contra Celſum, & Viringum de triplici cœna, lib. 3. cap. 56. A

Promiſcuus incœſtus de Chriſtianis confictus miſſæ cauſa propter oſculum in miſſa inuicem dari ſolitum, ac etiam quod Chriſtiani inuicem fratris, ac ſororis nomine in miſſa ſalutarentur, Tertullian. cap. 9. Apologet. B
Dinumera loca, vbi Mater, vbi ſoror; nota diligenter, vt cum tenebræ ceciderint caninæ, non erres, piaculum enim admiſeris, niſi incœſtum feceris: Et hoc idem latè refert duobus in locis Minutius in Octauio, & alij.

Antiſtitis Genitalia colere crediti à Gentilibus Chriſtiani propter miſſæ ſacrificium occultum, & nocturnum, vt plurimum: Minutius Fœlix in Octauio ibi: *Alij eos ferunt ipſius Antiſtitis, ac ſacerdotis colere Genitalia, & quaſi parentis ſui adorare naturam, [neſcio an falſa,] certè occultis, ac nocturnis ſacris appoſita ſuſpicio*. Et paulò poſt idem ſubdit. *Etiam ille, qui de adoratis ſacerdotis virilibus aduerſus nos fabulatur, tentat in nos conferre, quæ ſua ſunt; iſtæ enim impudicitiæ eorum forſitan ſacra ſunt, apud quos ſexus omnis membris proſtat:* Et idem refert Arnobius lib. 8. aduerſus Gentes. C

Cultus quoque aſinini capitis Chriſtianis obiectus, cuius cauſam refert Tertullian. apolog. cap. 16. *Iam quidem ſomniaſtis, caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc C. Tacitus ſuſpicionem huiuſmodi inſeruit: Is enim refert Iudæos ſimilis beſtiæ effigiem conſecraſſe, atque ita inde (opinor) præſumptum nos quoque, vt Iudaicæ Religionis propinquos eidem ſimulacro initiari, &c.* Et Minutius in Octauio ait. *Inde eſt, quod audire te dicis caput aſini rem nobis eſſe diuinam*. Per quæ verba, *Rem Diui-*

nam

A *nam*, Minutii, & verbum *Initiari*, Tertulliani, miſſæ ſacrificium denotari ſatis patet. Sed quatenus prædicta calumnia Tacito attribuatur per Tertullianum, nihilominus Ioſephus Hebræus Tacito antiquior meminit eiuſd. lib. 2. contra Appion. cap. 10.

Solis adoratio præterea dabatur eiſdem Presbyteris propterea, quod in miſsa, & cœteris Eccleſiaſticis officiis verſus Solem Orientem preces funderent, de quo Tertullianus cap. 16. in apolog. ibi. *Alij planè humanius, & veriſimilius Solem credunt Deum noſtrum; inde ſuſpicio, quod innotuerit, nos ad Orientis regimen precari*, quod confirmat Orig. lib. 5. contra Celſum.

B Bacchum, & Cererem coluiſse Chriſtianos. item calumnia Gentilium fuit, quia in miſsa vinum, & panem adhiberent; ſcripſit S. Auguſtinus lib, 20. aduerſ. Manich. cap. 13.

Quia Dijs ſacrificium non faciebant Chtiſtiani, vocati ſunt in crimen ſacrilegii a Gentilibus, Tertull. cap. 1. apolog. & idem lib. ad Scapul. ſcribit. *Nos quos ſacrilegos exiſtimatis*, & reliqua.

Accuſati Chriſtiani etiam propter miſsam, quod occultos conuentus haberent; Origenes contra Celſum, C primum criminationis caput, à Chriſtianis clancularios conuentus haberi ſolere, legibus vetitos, quæ eo tendunt, vt calumnientur Agapen, quem Chriſtiani vocitant, quoties occultè communis periculi metu conueniunt ad conuiuium.

Et propterea, quod pro ſalute Imperatoris non ſacrificarent, vt ex Tertullian. in apologet. cap. 27. & idem lib ad Scapul. item Origenes lib. primo contra Celſum.

Quamuis contrarium nobis conſtet, quod Chriſtiani etiam pro Ethnicis Imperatoribus Deum exorarent, vt ex Athenagora Athenienſi in fine ſupplicationis, quam habuit ad Impp. Antoninum, & Commodum his verbis. *Vos igitur ò, qui in omnibus omni modo, tum natura, tum inſtitutione boni, moderati, humani, & Imperio digni eſtis,*

m *mihi*

mihi nunc, cum & obiecta confutarim, & quod nos pij, iuſti, & animo temperati ſimus, demonſtrauerim, Regali capite annuite: quos enim obtinere iuſtius eſt, quod petũt, quam nos, qui pro Imperio veſtro oramus, vt & filius a patre, ſicuti æquiſſimum eſt, Imperium per manus accipiatis, & ipſum Imperium veſtrum ſubiectis omnibus incrementum, & acceſſum capiat. Et vlterius in commentario ad dictum locum leguntur hæc verba. Quod autem hic dicit Athenagoras Chriſtianos pro Imperio Cæſaris orare Deum, id vt nunc longa conſuetudine pro Chriſtiano Imperatore in Eccleſia ſolemniter obſeruatur; ita in prima ſtatim Eccleſia, etiam pro impiis Principibus fieri ſolitum, non ſolum ex hoc loco, ſed & ex Euſebio, Arnobio, Lactantio, & aliis antiquis intelligimus.

Denique fideles in quæſtionem vocati, neceq. affecti, quia miſſam celebraſſent. Euſebius Emiſſenus, homilia de ſancta Blandina ibi: *Poſt Dominici corporis ſacrificium, profanis tribulationibus nouam de ſe hoſtiã Chriſto oblaturus infertur.* Item Ado in vita Beati Stephani Papæ ſcribit. *Stephanus perrexit cum omnibus Chriſtianis ad Cœmeterium ſanctæ Lucinæ, & multis eos conſolatus ſermonibus, obtulit pro eis ſacrificium Deo omnipotenti, quæ geſta audiens Valerianus miſit plurimos militum, qui Beatum Stephanum panirent:* Et Beda lib. 5. hiſt. Anglicarum cap. 11.

De Signis.

Signa in miſſa dabantur Eccleſiæ naſcentis exordio ad conuocandos fideles: Syluerius Papa apud Burchardum lib. 19. decret. cap. de contempt. ieiunij ibi: *Solent plures, qui ſe ieiunare putant in Quadrageſima, mox vt ſignum audierint, ad horam nonam manducare, qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quã veſpertinum celebretur officium: concurrendum eſt enim ad miſſam, & auditis miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officijs largitis eleemoſynis ad cibum accelerandum eſt.* Et B. Ephrem pareneſ. 23. *Signo ad ſynaxim, & officium dato, &c.*

Quomodo

A Quomodo autem conuocarentur priſci fideles ad officia Eccleſiæ, & quibus modis, vide vt notauimus in cap. de ære campano.

Singulæ nationes olim diuerſis ritibus in miſſæ ſacrificio vtebantur. Quoniam veterum Patrum Liturgia Petri, Iacobi, Marci, Apollinaris, Barnabæ, Dionyſij, Baſilii, Gregorii, Chryſoſtomi, & aliorum in admodum paucis conueniebant, & quælibet nationes ſequebantur Duces proprios in miſſæ ritibus, cum Liturgia nil aliud fuerit, quam præfinitæ cæremoniæ, quas tum ipſi, qui illas ſcripſerunt, in ſalutari hoſtia Deo offerenda, adhibuere; Hinc Innocentius Papa Primus Epiſt prima B ad Decemnium Epiſcopum Eugubinum, cum eo grauiter expoſtulet, quod Apoſtolorum inſtituta Epiſcopi non æſtimarent ibi. *Sed vnuſquiſque, non quod traditum eſt, ſed quod ſibi viſum fuerit, hoc æſtimat eſſe tenendum; inde diuerſa in diuerſis Eccleſijs, aut teneri, aut celebrari videntur; ac ſi ſcandalum populis, qui dum neſciunt traditiones antiquas humana præſumptione corruptas, putant ſibi, aut Eccleſias non conuenire, aut ab Apoſtolicis contrarietatem inductam, &c.* Similiter ſanctus Gregorius ab Auguſtino Angliæ Epiſcopo interrogatus interrogatione tertia reſpondit ſic. *Cur cum vna ſit fides, ſunt Eccleſiarum conſuetudines tam diuerſæ, & altera conſuetudo* C *Miſſarum eſt in Romana Eccleſia, atque in Galliarum tenetur? Mihi placet, vt ſiue in ſancta Romana, ſiue in Galliarũ, ſiue in qualibet Eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſollicitè eligas, & in Anglorum Eccleſiam infundas.* Et Innocentius Papa III. præcepit: vt Epiſcopi prouinciarum viros idoneos compararent, qui & iuxta ritum, & linguarum diuerſitatem miſſam, & cætera Eccleſiaſtici cultus officia illis peragerent, vt in cap. quoniam de officio Iud. ordin. *Siquidem diuerſæ Nationes diuerſis ritibus vſæ ſunt.* ex Strabone, lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. ibi. *Multi itaque apud Græcos, & Latinos Miſſæ ordinem, vt ſibi viſum eſt, ſtatuerunt:*

De ritibus diuerſis.

tuerunt: & ſignanter de expoſitione Liturgiæ Coptici idiomatis, quæ formula ante mille, & quadringentos annos vſitata, vide P. Athanaſium Kircherium in ſuo prodromo cap. 2. Sed vlterius quoque conſiderandũ, quod ſingulæ nationes, non ſolum à Romana Eccleſia diſcrepabant, verum inter ſe ritibus, & cæremonijs diſsentiebant, vt ex ſancto Hieronymo, epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem ibi. *Hoc in Eccleſijs tuis faciunt, quod Romæ, ſiue quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Aphrica, quod in Illyrico, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis, vbi humilitas perſeuerat.* Quæ enumeratio ſuperuacanea eſset, niſi Eccleſię ſingulę inuicem diſcordaſsent, quod confirmatur etiam ex prædicta epiſtola ſancti Gregorij ad Auguſtinũ. Addimus amplius, quod omnes prouinciæ, ac ciuitates diuerſos ritus habuere; & de Græcis diſcordibus inter ſe; Strabo de rebus eccleſiaſticis cap 22. ibi. *Multi itaque apud Græcos, & Latinos miſſæ ordinem, vt ſibi viſum eſt, ſtatuerunt.* Pariter Africanæ Eccleſiæ diuerſis cæremonijs vſæ ſunt, Victor Papa epiſtola ſecunda ad Epiſcop. Aphricæ ait. *Oportet vos vnanimes eſſe, & adminiculum vicissim ferre, & in ſacramentis diuinis non diſcrepare, ſed concordes eſſe.* Similiter inter Alexandrinos, & Thebaidos incolas rituum diuerſitas interceſſit: Socrates lib. 5. hiſtor. Eccleſiaſticæ, cap. 21 inquit. *De ſynaxi variæ conſuetudines ſunt, nam quamquam omnes vbique in orbe terrarum Eccleſiæ ſingulis ſeptimanis vertentibus die Sabbati myſteria celebrant, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione illud facere renuunt: at Aegyptij, qui Alexandrinis finitimi ſunt, & ij, qui Thebaidem incolunt, Sabbato ſynaxim exequuntur illi quidem, ſed non vt mos eſt Chriſtianorum myſteria participare.* Hiſpani quoque vario ritu Eccleſiaſtica diuini cultus officia celebrauere. Strabo de rebus Eccleſiaſticis cap. 30. ibi. *Cereum autem benedici non ſolum in principalibus Eccleſijs, ſed etiam*

in

A *in parochijs, Zoſimus Papa conſtituit, quod ipſum concilio Toletano oſtenditur quoſdam Hiſpanorum obſeruaſſe, quoſdam neglexiſſe*. Et confirmatur ex concilio Toletano quarto cap. 2. Rituum, & Cæremoniarum denique diſcrepantia inter Galliæ, Germaniæ, & Italiæ populos veterum ſcriptorum teſtimonijs comprobatur; vt de Gallis ſanctus Hieronymus epiſtola ad Ruſticum Narbonen. Epiſcopum ibi. *Hoc in Eccleſijs tuis faciant, quod Romæ, ſiue quod in Oriente, quod in Italia, quod etiam ex parte per Gallias*; & quo ad Germanos; Fortunatus de ordin. antiphonarum cap. 80. Strabo de rebus Eccleſiaſticis, cap. 22. *In vetuſto Romano Antiphonario inueni* B *reſponſoria ad veſperas, ſed quoniam maxima pars Regionis noſtræ non cantabat, &c.* Et de reliquis Italiæ populis, Strabo de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. ibi. *Multi apud Græcos, & Latinos miſſæ ordinem, vt ſibi viſum eſt, ſtatuerunt: Et Romani quidem vſum obſeruationum à Beato Petro accipientes, ſuis quoque temporibus, quæ congrua iudicata ſunt, addiderunt*. Item Rabanus de inſtitutione cleric. titulo Additio de miſsa, ibi. *Itali quoque primo mittunt de ſancto Pane in Calicem, & poſtea dicunt,* Pax Domini; *Aliqui verò reſeruant immiſſionem vſque dum Pax celebrata ſit, & fractio panis; Romani verò cum dicunt Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mit-* C *tunt Corpus Domini in Calicem, oblatæ particulatim particulæ, &c.*

Diuerſitas miſsarum in eadem Natione, ac Prouincia, deſijt anno ſalutis 509. Quandoquidem ſynodus Epaunenſis eo potiſſimum tempore celebrata illius meminit, cap. 27. *Ad celebrandum diuina officia, ordinem, quem Metropolitani tenent, Prouinciales obſeruare debebunt*. Quod confirmatum in concilio Gerundenſi cap. primo. *Vt inſtitutio miſſarum, ſicut in Metropolitana Eccleſia agitur, ita in Dei nomine in omni Tarraconenſi prouincia, tam ipſius miſſæ ordo, quam pſallendo, vel miniſtrando cõſuetudo ſeruetur*. Et hoc idem in Concilio Toletano 4.

cap.2.& quando dicatur, rituum ſimilitudinem in eadem natione ſerius, quam dixi receptam eſſe, vt per auctores ſupra citatos. Reſpondemus pleroſque eorum non ſui tẽporis ritus, ſed ſuperioris æui ſignificare, quod vocibus præteriti temporis *cantabat, ſtatuerunt, addiderunt*, ac ſimilibus vtantur. A

Quare autem cæremoniarum diuerſitas in ſingulis nationibus, ac prouinciis antiquata fuerit, explicatur à concilio Toletano 4. cap. 2. illis verbis. *Ne qualibet noſtra diuerſitas apud Ignaros, ſeu carnales ſchiſmatis errorem videatur oſtendere, & multis extet in ſcandalum varietas Eccleſiarum: vnus ergo modus orandi per omnem Hiſpaniam, & Galliam conſeruetur; vnus modus in Miſſarum ſolemnitatibus, vnus in veſpertinis officijs &c.* B

De cauſa diuerſitatis.

Miſſarum diuerſitas in vnaquaque Eccleſia introducta fuit, quod ſinguli Epiſcopi ſuos ritus Romanis digniores cenſerent, ſanctus Ambroſius lib.3. de ſacrament. cap. 1. ait. *Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, ſed mea officia ipſe commendem, in omnibus cupio, ſequi Eccleſiam Romanam, ſed tamen & nos homines ſenſum habemus, ideo quod alibi rectius ſeruatur, & nos rectè cuſtodimus.* Adducitur 2. ratio à Socrate lib. 5. Eccleſiaſt. hiſt. c. 21. *Quoniam nemo de ea præceptum litterarum monumentis proditum poteſt oſtendere: perſpicuum eſt Apoſtolis liberam poteſtatem in eodem cuiuſque menti, vel arbitrio permiſiſſe, vt quiſque nec metu, nec neceſſitate inductus, quod bonum eſt, deligere, & ſequi poſſet.* Deinde Epiſcopi in Apoſtolorum locum ſuffecti, ritus Eccleſiæ, cui præerant, ab illis præſcriptos retinuerunt; Nicephorus ibidem. *Sed diſſenſiones tales in Eccleſia inualuiſſe opinor, reuerentia eorum, qui eis ab initio præfuerunt, & qui illis deinde ſucceſſerunt; nam iJ tanquam leges quaſdam ab illis acceptas per manus poſteris tradidere; non ſatis pium; neque ferendum eſſe arbitrati, ſi traditiones, in quibus educati eſſent, non honorificè colerent, ſed contemptim reijcerent.* C

Et

A Et iiſdem fere verbis Sozomenus lib. 7. hiſtor. cap. 19. Fuit quoque tertia cauſa, cur diuerſis ritibus ſingulæ nationes vterentur, quoniam tempore Tirannorum ſæuientium in fideles non poterant iſti in vnũ cogi ad ſtatuendum communibus ſuffragijs de vno ritu miſſæ celebrandæ, ſed vnaquælibet gens traditiones ſuorum Apoſtolorum ſeruabat: vt ex citatis auctoribus.

Pleræque deinde nationes ritus Romanos poſtea aſſumpſerunt, ne ſuſpicio inſurgeret ſcandali, aut ſchiſmatis, vt dixi. Gallia ſiquidem in ſuis ritibus tenaciſſima, nihilominus ab auitis conſuetudinibus ad Romanos re-
B flectere cœpit anno Chriſti 800. Caroli Magni ſuaſione, vt egregiè refert Ioannes Diaconus lib. 2. de vita S. Gregorii cap. 9. ſimiliter Strabo de rebus Eccleſ. cap. 22. ſcribit. *Ab ipſis ergo* (nimirum à Græcis) *ad Romanos ille vſus creditur perueniſſe, ſed apud Gallos, & Germanos poſt deiectionem illius Hæretici ſub Glorioſiſſimo Carolo Gallorum Rectore damnati, idem ſymbolum latius, & crebrius in miſſarum cœpit officijs iterari.* Vbi loquitur de ſymbolo, quod in ſacra Liturgia Galli à Romanis didicerunt; & ſucceſſiuè Galliç exemplo motæ, pleræque nationes Romanas conſuetudines amplexæ fuerunt; Strabo dicto cap. 22. ibi: *Romani quidem vſum obſeruationum a B. Petro accipientes, quorum morem ideo in*
C *ſacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia &c.* & c. 25. Romanas cæremonias apud pleraſque Latinorum Eccleſias viguiſſe teſtatur, ibi. *Priuilegio Romanæ Sedis obſeruato, & congruentia rationabili diſpoſitionum apud eam factarum perſuadente, factum eſt, vt omnibus pœnè Latinorum Eccleſijs conſuetudo, & magiſterium eiuſdem ſedis præualeret; quia, &c.* In Hiſpaniis autem vſum Romanorum rituum cœpiſſe tempore, quo Sanctius, & Alphonſus Imperium Hiſpanum tenebant, vt ex epiſtola 64. lib. primo ſancti Gregorii Papæ Septimi ad dictum Sanctium dum ſcribit. *Romani ordinis officium fieri ſtudio, & iuſſionibus tuis aſſeris.* Etenim hunc Pontificem

potiſ-

potiſſimum in hoc elaboraſſe: videmus etiam ex epiſto- A
lis 63. lib. primo, & 18. lib. tertio. Ita vt non prius anno 1073. Hiſpani patrios ritus cum Romanis commutarint, vt refert Vicecomes de miſſæ ritibus libro ſecundo, cap. 17.

Cur autem factum ſit, vt potius Romanos ritus ab Hiſpania, reliquiſque Eccleſiis, quam harum à Romana recipiendos ſummi rerum moderatores cenſuerint? Dilucidè explicat Strabo de rebus Eccleſiaſticis, cap. 22. ibi. *Romani quidem vſum obſeruationum à Beato Petro Principe Apoſtolorum accipientes, ſuis quoque temporibus, quæ congruè iudicata ſunt, addiderunt quorum mo-* B
rem ideo in ſacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia ea tanti magiſterij ex Apice Apoſtolico primordijs clarent: & nulla per orbem Eccleſia æquè, vt Romana ab omni ferè Hæreſi cunctis retro temporibus pura permanſit. Voluit etiam Viringus de triplici cœna, lib. 3. cap. 54. in fine.

Eſſet dicendum de varijs miſſis, videlicet, de Dominica, de Sanctis, Votiuis, & de earumdam origine, ſicuti etiam de varijs miſſis pro Defunctis, ſed indulgendo breuitati, inſpiciamus Albinum Flaccum lib. ſacrament. & Vicecomitem de ritibus miſſæ lib. 3. & lib. 4.

De miſſis veſpertinis

Fuit mos antiquitus in Eccleſia, quod miſſæ eſſent diuiſæ in Matutinas, & Veſpertinas, Tertullian. de Corona C
militis cap. 3. teſtatur ibi. *Euchariſtiæ Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à* Domino, *etiã ante lucanis cœtibus, &c.* Etenim verba, *Tempore victus*; Cibi ſumptionem ſignificat: Voce autem, *Antelucanis cœtibus*, ſignificantur conuentus fidelium de ſummo mane. Item concilium Agathenſe apud Gratianum de conſecrat. dict. 5. cap. conuenit ibi. *Hymni matutini, vel veſpertini diebus omnibus decantentur, & in concluſione matutinarum, vel veſpertinarum miſſarum poſt hymnos capitula de pſalmis dicantur.* Et in concilio Aurelianenſi 3. cap. 28. cauetur. *Sacrificia verò matutina miſſarum ſiue*

veſpertina

A *veſpertina ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum vſum ſpectet.*

Duxerunt originem prædictæ miſſæ veſpertinæ à Dominica cœna veſperi inita, ſanctus Auguſtinus epiſtola 118. inquit. *Quæris enim* his verbis, *quid per feriam quintam vltimæ hebdomadis Quadrageſimæ fieri debeat? an offerendum ſit manè, & rurſus poſt cœnam? propter illud, quod dictum ſit: ſimiliter poſtquam cœnatum eſt, an ieiunandum, & poſt cœnam tantummodo offerendum? an etiam ieiunandum, & poſt oblationem, ſicut facere ſolemus, cœnandum.*

In Aphrica, aliiſque Regionibus, quotidie miſſæ ve-
B ſpertinæ peragebantur; verum alibi tum veſpertinæ, tũ matutinæ fiebant; vt ex prædicta epiſtola 118. S. Auguſtini, Gabriel Philadelphienſis Epiſcopus in ſuo de ſacramentis libello inquit. *Habent hunc morem Græci, vt in Quadrageſima, diebus ieiunij, & in vigilijs Liturgiam, ſeu miſſam celebrent à meridie.* Et vt hinc apparet poſt veſperas.

Quamuis ieiuni ſacerdotes miſſis veſpertinis operam darent ferè omnes, ex dicta epiſtola 118. ſancti Auguſtini ibi. *An etiam ieiunandum, & poſt oblationem (ſicut facere ſolemus) cœnandum.* Nihilominus Aegyptij, & aliæ
C nationes, etiam poſt captum cibum celebrabant. Socrates lib. 5. hiſtor. Eccleſ. cap. 21. inquit. *At Aegyptij, qui Alexandrinis finitimi ſunt, & illi, qui Thebaidem incolunt, Sabbato ſynaxim exequuntur illi quidem, ſed non vt mos fert Chriſtianorum, myſteria participant; nam vbi epulati ſunt, & varijs cibarijs ſe ſaturarunt, ſub veſperam oblatione facta, myſterijs communicant.* Adde Sozomenum lib. 7. hiſtor. cap. 19. Nicephorum Caliſtum lib. 11. cap. 34.

Die quinta hebdomadæ ſanctioris miſſa veſpertina olim frequentiſſima, ſanctus Auguſtinus epiſtola 118. ibi. *Quod per feriam quintam vltimæ hebdomadis Quadrageſimæ fieri debeat? an offerendum ſit mane, & rurſus poſt*

cœnam? Et paulò poſt ibidem. *Vidit hic offerri quinta Sabbati hebdomadæ vltimæ Quadrageſimæ, & mane, & ad veſperam.* Vt apud Strabonem de rebus Eccleſiaſticis cap.19. ex concilio Aphricano cap.8. Eaſdem miſſas Sabbato celebrari ſolitas eſſe, ex Socrate lib.5. d.c.21. *Sabbato ſynaxim exequuntur illi quidem*: & Sozomenus lib.7.cap.19. *Sub veſperam Sabbato conuenientes, ac iam pranſi myſteriorum participes fiunt*: & Nicephorus lib.12 cap.34. *ſynaxes quidem die Sabbati peragebant*: Et quãuis de ſingulari Sabbato non fiat mentio, quo miſſæ veſpertinæ celebrarentur, conijcitur tamen fuiſſe illud reſurgentis Chriſti anniuerſarium; ſiquidem de huiuſmodi miſſarũ celebratione eo die celebratarũ, latè Robertus Abb. lib.6. de diuin. nom. c.32. vbi refert hanc ſacroſãctã ſolẽnitatẽ habere matutinũ, & veſpertinum ſacrificium; etenim cum duabus ex cauſis ſplendeat ſcilicet redemptione animarum ex morte Chriſti; & ex reſurrectione mortuorum illo reſurgente. Dicitur quoque ſacrificium matutinum, quoniam Lucifer matutinus Chriſtus, reſurgendo, diem nobilitauit: Celebratur etiam veſpertinum ſacrificium, quia imminente veſpera in paraſceue Spiritum tradidit; ſed eius celebritas dilata, & competenter in hanc translata eſt. Refertur quoque ritus huius ſacrificij veſpertini, quẽ Vgo de ſancto Victore cap.22. lib.3 de ſpecialibus miſſæ obſeruat. inſcripſit; *De officio miſſæ in nocte Paſchali*; & ſubdit. *Nocte præfata Lectiones quatuor leguntur*. Dicebatur quoque miſſa veſpertina in Sabbato peruigilio Pentecoſtes, vt refert Berno Augienſis de vita ſancti Vldarici Epiſcopi Vindelicorum ibi: *Qui in ipſa ſanctæ Pentecoſtes vigilia, cum fratribus veſpertinæ ſynaxi intereſſet incolumis, &c.* Accedebant quoque dies ieiunij, quibus miſſæ veſpertinæ celebrabãtur: Buccard. lib.19. decret. cap. de contemptu ieiunij, ibi. *Solent quidam, qui ſe ieiunare putant in Quadrageſima, mox vt ſignum viderint, ad horam nonam manducare, qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint,*

A *cauerint, quam veſpertinum celebretur officium, concurrendum eſt enim ad miſſas, & auditis miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officijs largitis eleæmoſynis, ad cibum accedendum eſt:* Vbi miſſarum ſolemnia cum veſpertinis officijs coniunguntur. Fuerunt quoque in vſu miſſæ veſpertinæ ſine diei expreſſione, ex concilio Agathenſi, cap. 20. & ex concilio Aurelianenſi 3. cap. 28. item ex capitulis Græcarum ſynodorum cap. 47.

Conſuetudo celebrandi miſſam veſperi durauit quibuſdam in locis vſque ad annũ 430. cum adhuc teſtibus Socrate lib. 5. cap. 21. & Sozomenus lib. 7. cap. 19. Ab Aegyptijs, & in Thebaide ſeruabatur. Hæc inquam con-
B ſuetudo ſublata eſt a concilio Carthaginenſi 3. can. 29. excepto die anniuerſario Cœnę Domini, quod confirmauit concilium Matiſconenſe 2. cap. 6. verum poſtea etiam illa permiſſio abrogata eſt a concilio Tarraconenſi in Hiſpaniis. In Oriente verò a Laodiceo concilio can. 5. & rurſus a ſexta ſynodo vniuerſali cap. 29. ob eam cauſã, vt non niſi ieiuni ſacram Euchariſtiam ſumerent fideles, antiquitus obſeruatum eſſe videretur, ex Baronio an. 34. vbi Spondanus num. 17. circa finem, & latè Vvalterius Viringus de triplici cœna lib. 3. cap. 12. & ad Pii Quinti tempora de anno 1566. fuit publicata Sanctio, qua licẽtia conceſſa Metropolitanis, Cathedralibus, conuentibus
C omnium ordinum, item Imperatoribus, Regibus, Ducibus, &c. veſperi celebrandi miſſas, reuocatur, vultque Eccleſiæ inſtitutio, & Patrum decretis omnes obſequi, cenſuris ſatis in eos, qui contra auderent, &c.

Plures miſſas eadem in Vrbe, immo Eccleſia, & Altari iam olim celebratas, cum omnes ſimul Eccleſia non caperet feſto ſolemniore, S. Leo Dioſcoro Epiſcopo Alexandrino epiſtola 81. cap 2. ſucceſſu temporis plura altaria in vna Eccleſia erecta, in quibus plures ſimul celebrabant; ſic tamen vt ne populus a ſolemni ſacro auocaretur. Theodulphus Aurelianenſis, epiſtola ad compresbyteros ſic ait. *Admonendus eſt populus, vt ante* *De audienda Miſſa ſolemni quãuis aliæ plures recitentur.*

peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad ſanctam Matrem Eccleſiam miſſarum ſolemnia, & prædicationem audituri conueniant, & ſacerdotes per Oratoria nequaquam miſſas celebrent, vt populus a publicis ſolemnitatibus abſtrahatur, ſed vt in vnum ad publicam miſſarum celebrationem conueniat. A

De Miſſa quotidiana. Quotidianum ſemper in Eccleſia ſacrificium fuiſſe; teſtantur acta Apoſtolorum. *Erant autem perſeuerantes, & communicantes in fractione* Panis. Et Andreas Apoſtolus ad Aegeum Tyrannum. *Quotidie immolo Deo Agnũ immaculatum.* Et de ſancto Caſſio Narnienſi Epiſcopo quotidie celebrante, ſanctus Gregorius 4. dialog. cap. 56. & propterea ſanctus Ambroſius lib. 5 de ſacram. cap. 4. reprehendit, quod cum ſit Eccleſiæ vſus quotidie in Eccleſia offerre ſacrificium incruentum, nihilominus aliqui perſiſtebant in errore; Euchariſtiam præſtantioris virtutis eſſe feria quinta in Cœna Domini, quam alio die confectam; quapropter tunc tantum celebrare ſolere, vt per totum annum eam miniſtrent infirmis, rationem reddit Stephanus Eduenſis cap. 13. de ſacram. Altaris. *Culpis noſtris exigentibus quotidie labimur, ab hoc lapſu iterata immolatione; quæ fit in Altari reſurgimus, & renouamur; immolatio renouatur, non Chriſtus occiditur, ſed ipſo præſente paſſio eius repræſentatur.* B C

De pluralitate ſeu repetitione Miſſæ. Sed feruor etiam vlterius prorupit tres miſſas certis diebus celebrandi, Amalarius lib. 3. officiorum cap. 41. & in Natiuitate Domini licet tria ſacra celebrare, quamuis de neceſſitate vnum tantum ſufficiat, & per hæc denotantur tres Chriſti Natiuitates: Prima ex Patre: Secunda, ſpiritualis, ex gratia in cordibus noſtris: Tertia, corporalis ex Matre, Cardinal. Toletus in ſumma lib. 1. cap. 3. num. 3. Exoleuit verò, quod refert Sotus cap. 38. celebrandi tres miſſas in Natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ.

Ante cibum, iterare ſolitum miſſam non ita rarum eſt,

Robertus

A Robertus Archidiaconus Auſtromaſiæ de ſancto Aiberto Monacho. *Factus Presbyter duas in die celebrauit miſſas pro viuis alteram, alteram pro Defunctis*. Rarius tamen pre Leone Tertio, qui vel nouies celebrabat in die. Vvalfridius Strabo rerum eccleſiaſticarum cap. 21. Modum poſuit Concilium Saleguſtadienſe cap. 5. Vetuitq; ne quis trium miſſarum numerum excederet. Acceſſit Alexander Papa, qui ad id tempus vnam reuocauit cap. ſufficit de conſecrat. diſtinctione prima. Nihilominus, ſi quando, poſtquam celebrauit Sacerdos, ſuperueniſſet Epiſcopus, qui vellet ſacrum audire etiam extra diem B feſtum, nec exiſtente alio celebrante, poſſet iterum celebrare, ſi non ſumpſit ablutionem; & ſimiliter cum ſuperueniſſent multi Peregrini, & eſt dies præcepti, cum alius non adeſt ſacerdos. Vt quoque ſi velit infirmus communicari, & non ſit ſacramentum, pariter licet. Toletus in ſua ſumma lib. 1. cap. 3. num. 5. 6. & 7.

Aliquãdo vetitum celebrare.

Vetitum biduo celebrare Innocentius Primus ad Decentium. *Traditio Eccleſiæ habet iſto biduo, ideſt Paraſceue, & Sabbato ſancto, quo Apoſtoli in mœrore conſtituti ieiunarunt, ſacramenta pœnitus non celebrari:* Immo ſexta ſynodus, can. 52. voluit ſacerdotes in Quadrageſima tantum conficere die Sabbati, Dominica, & Annunciatione Beatiſſimæ Virginis, alijs autem diebus vti præcõ-C ſecratis Hoſtijs, vt in Latina Eccleſia ante anno 700. ſuo tempore fieri ſolitum. Hrabanus Maurus lib. de inſtitutione cleric. & poſt Diuum Auguſtinum epiſt. 118. refert etiam Micrologus de eccleſ. obſeruat. cap. 49. tempore Quadrageſimalis ieiunij miſſam vſque ad Nonã differri: Quæ opiniones conciliantur, quod prior procedat in ieiunio integro Quadrageſimæ, quod vſque ad noctem proferebatur: Altera opinio procedebat in ieiunio dimidiato, & in hoc ad horam Nonam permiſſa erat miſſę celebratio. Albaſpinus de veteribus Eccleſiæ ritibus, libro primo, cap. 15. Præterea Carthuſienſes primo non quotidie celebrabant, donec hoc Patres Carthuſiani

noua

noua collectione ſtatutorum correxerunt, ſecunda parte, cap.7. & rectè ſiquidem; Nam Auguſtinus epiſt. 118. & refertur cap. ſi non, de conſecrat. diſt. 2. *Si non talia peccata ſint, vt excommunicetur, quis non ſe debet à quotidiana medicina corporis, & ſanguinis Domini ſeparare.* A

Vbi celebretur.

TEMPLVM eſt locus celebrandi decenter: Theodulphus Aurelianenſis, epiſtola ad Compresbyteros. *Miſſarum ſolemnia nequaquam alibi, niſi in Eccleſia celebranda ſunt, non in quibuslibet domibus, & in vilibus locis, ſed in loco, quem elegerit Dominus, iuxta Deut. 12. vide, ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in loco, quẽ elegerit Dominus, vt ponat nomen ſuũ ibi.* B
Nihilominus ex cauſa, & neceſſitate etiam
In CRYPTIS. Cornelius Papa ad Lupicinũ Viennenſẽ Epiſcopum. *Scias frater cariſſime, Aream Dominicã vento perſequutionis acerrimè commoueri, & edictis Imperatorum Chriſtianos vbique tormentis varijs affici; Nam ad hoc in Vrbe Romana Imperator conſtitutus eſt, vt publicè, neque in Cryptis notioribus miſſas agere Chriſtianis liceat.*

SVPER CORPORIBVS SANCTORVM. Apud Vualfridium Rerum eccleſ. c.20. legitur: *Fœlix 27 Papa conſtituiſſe, vt ſuper memorias Martyrum miſſę celebrarentur; ſed & Gregorius Papa in ordine 66. præcepit ſuper corpus ſancti Petri Apoſtoli fieri miſſas.* Et idem refert C Ioannes Diaconus in vita ſancti Gregorii lib. 2. quod iam ante in vſu fuerat, Hieronym. contra Vigilantium. *Romanus Pontifex offert Domino ſacrificia ſuper mortuorum hominum* Petri, & Pauli *oſſa veneranda, & tumulos eorum arbitratur altaria Chriſti.* Sigebertus in chronico ad annum 441. de Leone Pontifice. *Hic quoties rogabatur ab aliquibus, vt eis aliquorum Apoſtolorum, vel Martyrum reliquias daret, conſueuit ad corpora, vel memorias Apoſtolorum, vel Martyrum, quorum reliquiæ petebantur, miſſas celebrare in ipſorum honorem: & ſic BRANDEVM altaris, quo conſecratum Corpus Domini inuoluerat,*

A *inuoluerat, particulatim diuidebat, cultello pannos illos pungens, ſanguinem eliciebat. Sic palam cunctis faciens, quod in conſecratione myſteriorum Chriſti, ſanguis Apoſtolorum, vel Martyrum, qui pro illo effuſus eſt, intret per Diuinam virtutem in pannos illos, & ideo meritò illos dari pro reliquijs Sanctorum, in quorũ honore conſecrati ſunt.* De hoc ipſo Brandeo extat epiſtola Beati Gregorij Magni 30. lib. 3. regiſtri ad Conſtantiam Auguſtam, & alia multa in notis Baronij ad Martyrologium Romanum ſub die 15. Iunij, ac etiam latè refert P. Seueranus in libro delle ſette Chieſe di Roma fol. mihi 147.

Non licet tamen miſſas celebrare in campis, vel alibi,
B vbi Paganus ſepultus eſt, cap. non oportet de conſecrat. diſtinct. prima.

IN CARCERE: Cyprianus epiſtola 15. ad Clerum monet, ne glomeratim ad carceres conuolent. *Ita vt presbyteri quoque, qui illic apud Confeſſores offerunt, ſinguli cum ſingulis Diaconus per vices alternent; quia & mutatio perſonarum conuenientium minuit inuidiam.* Et in vita SS. Proceſſi, & Martiniani legitur, quod Apoſtoli Petrus, & Paulus detenti in Mamertini cuſtodia ibidem offerebant ſacrificia, & participes illos faciebant Corporis, & Sanguinis Domini.

SVPRA PECTVS: idque refert Metaphraſtes de
C ſancto Iuliano Martyre fame propemodum enecto, a quo Diſcipuli donari cupiebant Corpore Domini die feſto Theophaniæ, ſed non videbatur fieri poſſe ob frequentiam carceres obſidentium, inquit, ille. *Erit menſa vobis meum pectus, non futura Deo minus honeſta ea, quæ fit ex inanimi materia; templum autem ſanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes; itaque factum eſt, Deus ita voluit, cuſtodes abierunt; iuſſitque omnes Martyr in orbem conſiſtere; vt inter ſe inuicem alter prope alterum ſtantes, cum tuto comprehenderent, & ſuo pectori imponi ſigna Diuini ſacrificij: Hæc vt fecit, in cælum ſubſtulit oculos, rite omnia ad ſacrum peregit, Primum ſe*

ſacra

ſacramentorum fecit participem, & tranſmiſit ad eos, qui abierant, vt oſtendit in vltima ad eos epiſtola. A

IN MANIBVS DIACONORVM. Theodoretus Cyri Epiſcopus de vitis Patrum c.20. in Marre ad Nentim Homeri vicum Anachoreta.

TITVLIS. Sanctus Pius Papa Iuſto Epiſcopo. *Antequam Roma ſoror noſtra Euprepia Titulum domus ſuæ pauperibus aſſignauit, vbi nunc cum pauperibus noſtris commorantes miſſas agimus.*

CAMPIS Bertoldus. de ſynodo Placentina. *Ad quem ſynodum multitudo tam innumerabilis confluxit, vt nequaquam in qualibet Eccleſia illius loci poſſet comprehendi: vnde & Dominus Papa extra Vrbem in cāpo illam celebrare compulſus eſt. Miſſas quoque nonnunquam extra Eccleſiam ſatis probabiliter, neceſſitate quidem cogente celebramus, quamuis Eccleſias earum celebrationi ſpecialiter deputatas non ignoramus.* B

IN TENTORIIS. Anonimus author vitæ S. Bonifacij Martyris, & Epiſcopi lib. 1. cap. 23.

TVGVRIO. De Apollinare Epiſcopo, & Martyre id conſtat ex Martyrologio, vbi de eo inquit. *Habebant autem Chriſtiani Tugurium non longe à mœnibus, in quo ille miſſas faciebat; baptizabat autem in Mari in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Cappellas enim non Eccleſias, ſed antiquitus Tuguria Caprarum pellibus tecta fuiſſe. C

DOMO. Paulinus in vita Ambroſij. *Cum trans Tiberim apud quemdam clariſſimum inuitaretur, vt ſacrificium in domo offerret, quædam Balneatrix, quæ Paralitica in lecto iacebat, &c.* Marcellus Papa in domo Lucinæ via Latina ſacra faciebat, vt docent acta 16. Ianuarij. Sanctus Gregorius lib. 5. epiſtola 43. indictione 14 Mandat Ioanni Epiſcopo Syracuſano amicitiæ, paciſq; cauſa, quæ inter Eccleſiæ, & ſæculi Præſides eſſe debet, in Venantij Præfecti domo miſſarum peragi myſteria permittat. Quod difficile alioquin impetratu erat.

IN

A IN CELLA. Metaphraſtes in Phanutio, cui prodito, nondum tamen tradito proximam Martyrij palmam Angelus annunciat: At ille in cellulam ſuam ingreſſus, pallio, & linteo ſe induit, ac poſt oblationem exiit ita hilaris, vt ad conuiuium alter pergens.

ANTE LECTVM. Vranius presbyter de ſancto Paulino Nolano, cap. 2. ibi. *Et quaſi profecturus ad Dominum iubet ſibi ante Lectulum ſacra myſteria exhiberi, vt oblato ſacrificio animam ſuam Domino commendaret.*

Ac demum in MARI. S. Vualfrannus Atchiepiſcopus Senonenſis apud Diuum Antoninum ſecunda parte, cap. 2. tit. 13. §. 2. dum in Phriſiam nauigaret, in medio

B Mari poſitis anchoris miſſam cantaret, & dum miniſter offerre Patenam ſancto debebat, illa cecidit in Mare, & Sanctus mittens ad locum, vbi ceciderat, effecit, vt ab imo Maris reuecta, manui miniſtri cohæreret.

Sacerdos cuius ea dignitas, vt maior eſſe non poſſit. In eo laudando Patres omnes Chryſoſtomi ſunt, ſed ipſe ſuper omnes lib. 2. de ſacerdotio. *Tanto eſt ſuperius Regno ſacerdotium, quantum eſt inter ſpiritum, & carnem interuallum.* Conſternauit hæc Maieſtas tanta ſanctum Paulinum epiſtola ſexta ad Sulpitium Seuerum, cum de ſuo ſacerdotio loquitur. *Nouum, inſperatumque placitum Diuinæ voluntatis expaui, data igitur ceruice in* *Quis Miniſter.*

C *iugum Chriſti, video maiora me meritis, & ſenſibus opera tractare; iamque arcanis, & penetralibus Dei ſummi receptum, & inſertum, communicare cœleſtia, & Deo propius admotum in ſpiritu ipſo Chriſti, & Corpore, & ſplendore verſari.*

Mediatorem ipſe agit Deum inter, & humanum genus. Chryſoſtomus vbi ſupra. *Medius inter Deum, & hominum naturam ſtat ſacerdos, beneficia illinc ad nos deducens.* Honorem ideo ſummum Chriſtiani illi habitum iuerunt, & in famulo Dominum, & in Oratore Regem venerati ſunt. Concilium Matiſconenſe cap. 14. *Statuimus, vt ſi quis ſæcularium quempiam clericorum in itine-*

re obuium habuerit, vſque ad inferiorem gradum honoris veneranter, ſicut condecet Chriſtianum, illi colla ſubdat, per cuius officia, & obſequia fideliſſima Chriſtianitatis iura promeruit, &c. & facto ipſo B. Martinus præ Imperatore ſacerdotem veneratus eſt, vt ad Deſiderium ſcribit Seuerus Sulpitius. Forte enim Imperator Maximus virum ſanctum eo induxit, vt menſæ voluerit intereſſe. *Ad medium conuiuium, vt mos eſt, pateram Regi miniſter obtulit, ille ſancto admodum Epiſcopo dari potius iubet, expectans, atque ambiens, vt ab illius dextera poculum ſumeret. Sed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero ſuo tradidit, nullum ſcilicet exiſtimans digniorem, qui poſt ſe biberet; nec integrum ſibi fore, ſi aut Regem ipſum, aut eos, qui à Rege erant proximi, presbytero prætuliſſet. quod factum Imperator, omneſque qui tunc aderant, ita admirati ſunt, vt hoc ipſum eis, in quo contempti ſunt, placeret: Celeberrimumque per totum palatium fuit, feciſſe Martinum in Regis prandio, quod in infimorum iudicium conuiuijs Epiſcoporum nemo feciſſet.* A B

Verum quia, vt B. Nilus tractatu Parænetico. *Sacerdos non eſt, qui pro ſacerdotis dignitate non viuit;* Propterea attendamus nos ſacerdotes potiſſimum conſequi ſcientiam, caſtitatem, vitæ integritatem, vigilantiam, ſanctitatem, & reliqua, de quibus Apoſtolus ad Timotheum cap. 3. & ad Titum cap. 1. C

De particulari Miſſæ Expoſitione. Cap. X.

DICTVM de quibuſdam ad expoſitionem miſſæ ex Amalario Fortunato de Diuinis officijs. Hrabano Mauro de inſtitut. cleric. Strabone, & aliis; Quamuis priſcis Apoſtolorum temporibus miſſarum celebritas ageretur, vt ad ipſam ſolummodo orationem Dominicã obla-

A oblationis Hoſtiam conſecrarent, ex Bernone, de quibuſdam ad miſſæ ſacrificium. Sed quoniam, creſcente ſtatu Religionis, creuerunt miſſæ ritus. Nos per ſingula capita, quam breuiſſimè, proſequemur notabiliora.

De Introitu Miſſæ.

INtroitus initium habet a prima antiphona, & finitur in oratione. Introitus Epiſcopi ad miſſam, qui Chriſti eſt Vicarius, illius aduentum nobis ad memoriam reducit, & populi adunationem ad eum, ſiue per ſuam prædicationem, ſiue ſuorum. Hoc officium addidit miſſæ
B Cœleſtinus, vt in geſtis Pontificalibus continetur: ille conſtituit, vt pſalmi Dauid 150. ante ſacrificium pſallerentur, quod ante non fiebat, niſi quod epiſtola beati Pauli Apoſtoli, & ſanctum Euangelium recitabatur; Et ſic miſſa celebrabatur; qui mos etiam hodie retinetur in vigiliis *Paſchæ*, & Pentecoſtes: Cantorum dulcis vox huic operi dedita eſt, vt ſua dulcedine idonea ſit hortari populum ad confitendum Domino, vt legitur in libro Paralipomen. *Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, cymbalis, & organis, & diuerſi generis muſicorum concinentibus, & vocem in ſublimem tollentibus, longe ſonitus*
C *auditur, &c.* Aduenicns Dominus ducit ſecum Prophetas, & ſapientes, & ſcribas; quos in Euangelio pronunciauit ſe mittere ad inuitandum populum. Diaconi loco Prophetarum ſunt, qui annunciant ex Euangelio futurã vitam. Subdiaconi loco ſapientum, qui ſciunt ordinatè vaſa Domini diſponere: Acolyti loco Scribarum, qui accendunt corda fidelium ex Scriptura ſacra, & fuerunt candelabra, vt ſuper fundamentum iam poſitum luceat lux Prædicatorum coram hominibus.

A

De Kyrie eleiſon.

ADunato per prædicationem Chriſti populo Dei ex magna parte, in quo Cantores magno certamine laborauerunt; ne aliqua præſumptio inutilis ſubrepat corda eorum, hortatur eos Dominus dicere ſerui inutiles ſumus; & ideo proſequuntur, *Kyrie eleiſon*, Domine Pater miſerere. *Chriſte eleiſon:* Miſerere, qui nos redemiſti, & iterum *Kyrie eleiſon:* Dominus Spiritus ſancte miſerere: Poteſt etiam intelligi, vt Cantores poſt finitam antiphonam, precentur Dei miſericordiam, quæ deprimat inanem iactantiam, quæ ſolet ſequi Cantores: B At verius ante omnem orationem ſpecialem ſacerdotũ neceſſe eſt præcedere miſericordiam Domini; Primo vt ſerenetur mens ſacerdotis ad intelligenda, quæ ore dicit. Secundo, vt dignus ſit loqui Deo, quantum humana conditio patitur. Tertio, vt in iudicio miſericordiæ repellantur a mente vanæ cogitationes, quæ accidunt viſu, auditu, cœteriſque ſenſibus, vt in oratione ſola inuiſibilia mens cogitet.

De Gloria in excelſis Deo. C

TEleſphorus natione Græcus cõſtituit, vt hymnus diceretur Angelicus, hoc eſt Gloria in excelſis Deo. Symmachus quadrageſimus quintus poſt Teleſphorum conſtituit, vt omni die Dominico, & Natalitiis Martyrum idem hymnus cantaretur; Sacerdos quando dicit, Gloria in Excelſis Deo, Orientis partes ſolet reſpicere, in quibus ita ſolemus Deum requirere, quaſi ibi propria eius ſedes ſit, cum alioquin ſciamus eum vbique eſſe, vel ſecundum ſanctum Auguſtinum in oratione Domini in Monte; Conuertimur ad Orientem, vnde cœlum ſurgit, non tamquam ibi ſit Deus; qui vbique Maieſtatis potentia præſens eſt, ſed admoneatur

tur

A tur animus ad naturam excellentiorem, ideſt ad Dominum ſe conuertere. Ac etiam dicimus Gloria in Excelſis Deo cantandum; quoniam ineffabilis in Excelſis facta eſt, quando Chriſtus tranſitu ſuo animas Sanctorum copulauit conſortio Angelorum, vt Angelus in Natiuitate annunciauit.

De prima Miſſæ Oratione.

QVando dicimus, *Pax vobis*, vel *Dominus vobiſcū*, quod eſt ſalutatio, ad populum ſumus verſi. Quem ſalutamus, faciem præſentamus, ex-
B cepto vno, quod eſt in præparatione hymni ante Te igitur, ibi occupati ad inſtituendam intentionem deuotiſſimam, quam habemus in offerendo ſacrificio; congruentius eſt ibidem verſos nos eſſe, quam retro reſpicere. Salutauit in veteri teſtamento Angelus Gedeon, dicens: *Dominus tecum Virorum fortiſſime*. Et iterum dixit Dominus: *Pax tecum*; & in lib. 2. Paralipom. *Audi me Aſa, & omnis Iuda, & Beniamin: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo*. Reſponſio noſtra. *Et cum ſpiritu tuo*, ex Pauli epiſtola ſecunda ad Timoth. ſumpta eſt. Hac ſalutatione Epiſcopi, & reſponſione Populi intelligimus vnum debere eſſe affectum Epiſcopi,
C & Populi, ſiue hoſpitum vnius Domini: deinde reuertitur Epiſcopus ad Orientem, & dicit; *Oremus*, & dein ſequitur Oratio, ſiue Benedictio; ſic & Chriſtus antequam aſcenderet in Cœlum, Benedixit eis, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio Lucæ: Vtroque nomine Benedictionis; & Orationis vocatur Oratio Sacerdotis.

De Seſſione Epiſcopi.

DEinde Chriſtus aſcendit in Cœlum, vt ſedeat ad dexteram Patris; Epiſcopus, quia Vicarius eſt Chriſti, debet hic ad memoriam nobis reducere Chriſti

aſcenſionem,

aſcenſionem, & ſedem. Quapropter aſcendit in ſedem A
poſt opus, & laborem miniſterii commiſſi: De ijs, qui aſcenderunt cũ Chriſto, aliqui ſedent, aliqui ſtant; Per eos, qui ſedent, demonſtrantur membra Chriſti in Pace quieſcentia, per eos, qui ſtant in certamine poſita. Caput, & membra vnum corpus, quomodo Chriſtus in aliquibus ſedet, in aliquibus ſtat, aliqui aſcendentium ſedent, aliqui ſtant.

De Officio Lectoris & Cantoris.

LEctor dicitur, quia lectione fungitur, vt ait Iſidorus; Lectio dicitur, quia non cantatur, vt Pſalmi, vel Hymni, ſed legitur. Cantus ſequitur lectionem, quæ legitur poſt ſeſſionem, & talis cantus vocatur Reſponſorius, quod alio deſinente, alius reſpondeat: Poſſumus etiam officio cantoris Prophetas intelligere. Lectio Legis, & Prophetarum frequentabatur etiam à populo antiquitus; vnde habetur in actis Apoſt. ibi. *Et ingreſſi Synagogam die Sabbatorum ſederunt: Poſt lectionem autem legis, & Prophetarum, miſerunt ad eos, &c.* Ex Reſponſorio admonetur Cantor, ſeu Prædicator, quomodo doctrinam, quæ præceſſit in Lectione, exerceat, vt dulcedine ſuæ imitationis plurimos ſibi adſciſcat; C
& coniuncti corda multorum excitent ad compunctionem, & lacrymas.

De Alleluia.

ALleluia, cantatur per feſtos dies in recordatione æternæ lætitiæ; In quo non oportet aliquod ſiniſtrum canere, ſed totum dextrum; quod Eccleſiæ lætitiam, & Domini laudem ſine triſtitia retinet, nempe; *Dominus regnauit, exultet terra. Et lauda anima mea Dominum.* & *Iubilate Deo omnis terra*, & ſimilia.

A

De Aſcenſu in Pulpitum.

LEctor, & Cantor in gradum aſcendunt more antiquorum, iuxta illud, quod ſcriptum eſt in Eſdra. *Stetit autem Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum*. Et paulò poſt. *Super vniuerſum quippe Populum eminebat*. Et in Paralipomenon. *Fecerat Salomon Baſim æneam, & poſuit eam in medio Baſilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, &c.* Verum quia Salomon, quaſi Rex Baſim fecit æneam;
B Porro Eſdras, quaſi minoris potentiæ gradum ad loquẽdum ligneum conſtituit; ſed non minoris perfectionis ſacramentum eſt putandum, ligneum Gradum, quam Baſem habere æneam: nam ſicut æs pro diuturnitate perdurandi, vel ſuauitate ſonandi, Diuinis competit ſacramentis, quæ nulla ſæculorum longitudine deficiunt, Et *in omnem terram exiuit ſonus eorum*; ita etiam lignũ eiſdem aptiſſimè congruit propter trophæum Dominicę Paſſionis; Vnde merito fiduciam liberè verbum Dei prædicandi obtinet.

De Diaconi Aſcenſione in Tribunal.

C TRibunal vocat Cyprianus gradum, ſuper quem aſcendit, Diaconus ad legendum, ſic ſcribens ad Clerum de Celerino Lectore ordinato, ibi; *Quid aliud, quam ſuper pulpitum, ideſt ſuper Tribunal Eccleſiæ oportebat imponi, vt loci altioris celſitate ſubnixus, & Plebi vniuerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus legat præcepta, & Euangelium Domini, quæ fortiter, & fideliter ſequitur*. Vox Dominum confeſſa, in ijs, quæ Dominus loquutus eſt, audiatur: poſt ſeſſionem, modo ſurgendum eſt ad verba Euangelij.

Anaſtaſius natione Romanus, vt legitur in actibus Epiſcopalibus conſtituit, vt quotieſcumque Euangelia

ſancta

ſancta recitantur, Sacerdotes non ſederent, ſed curui ſtarent. Deinde ponit Epiſcopus thymiama in thuribulum ſuper prunas, vt ſuauem odorem excitet. Thuribulum Corpus Chriſti ſignificat, in quo eſt ignis ſcilicet Spiritus ſanctus, ex quo bonus odor procedit, quem vnuſquiſque electorum ad ſe vult rapere. Deinde Diaconus petit a ſacerdote Benedictionem, vt cor eius Dominicis verbis adhæreat, & vt non exhalent verba impoſita, neue introeant noxia, ſigno Crucis facto manu ſacerdotis ſuper caput eius munitur: Salutante Diacono congruit, vt ſacerdos, & omnis populus vertant ſe ad Orientem, & faciant Crucem in frontibus ſuis. Quoniam ſedes verecundiæ in fronte ſolet eſſe: ſiquidem Iudæi erubeſcuut credere in illum, quem norunt Crucifixum, vt Apoſtolus dicit. *Nos quidem prædicamus Chriſtum Crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, & credimus per eumdem ſaluari.* A B

Duo Cerei, qui portantur ante Euangelium Legem, & Prophetas deſignant præcinuiſſe Euangelicam doctrinam; Thuribulum verò opinionem bonarum virtutum procedentē de Chriſto ante Euangelicam doctrinam, quia prius Ieſus fecit, & poſtea docuit. Excelſior locus, in quo legitur Euangelium, eminentiſſimam doctrinam Euangelicæ prædicationis; ſtatus inferior cereorum monſtrat inferiorem eſſe legem, & Prophetas Euangelio: Cerei extinguuntur poſt Euangelium, quia einſdem prædicatione finita Lex, & Prophetia ceſſarunt. C

De Symbolo.

OCcaſione Concilij Aquiſgranenſis de anno 809. in quo fuit quæſtio de proceſſione Spiritus ſancti; Dum apud Hiſpanos, & Francos additæ fuiſſent ſymbolo Conſtantinopolitano quatuor ſyllabæ, nempe; FILIOQVE; Quare ad Leonem Papam à Carolo Imperatore per Legatos delata; & ſi permiſerit Leo ſymbo-

lum

A lum cani, prohibuit tamen, ne cum eo additamento caneretur. Cœterum Vualfridius Strabo de rebus Eccleſ. cap. 22. tradit vſum cantandi in Eccleſia ſymbolum à tempore damnatæ Felicianæ Hæreſis in Gallia, atque Germania fuiſſe frequentatum; Vt verò Conſtantinopolitanum potius, quam Nicenum caneretur, ea ratione factum, quod aptum videretur modulis Muſicis; ex Baronio anno 809. & ibidem Spondanus num. 4. Verum quia deinde Aquileienſis Patriarcha conſpirauerat vna cum Photio aduerſus Eccleſiam Latinam, quod Spiritus Sanctus à Filio non procederet: Ideo Leo Magnus Romanus Pontifex in epiſtola ad Turbium Epiſcopum; B Item que vniuerſæ Galliarum, & Hiſpaniarum Eccleſiæ ſcripſit, quãuis Eccleſia Romana antiquitatis tenaciſſima diutius recuſauerit additamentum illud, Filioq; in ſymbolo Conſtantinopolitano; tamen deinde Romani Põtifices inferendas in ſymbolũ decreuerunt illas quatuor ſyllabas, Filioque, propter proteruiam prædictorũ, vt ex Baronio anno 883. vbi Spondanus num. 3. & 4. & habetur in ſynodo Toletana 3. tom. 2. conciliorum. *Pro firmitate fidei Catholicæ noſtra decreuit authoritas, vt propter roborandam gentis noſtræ nouellam confeſſionem, omnes Hiſpaniarum, & Gallicæ Eccleſiæ hanc regulam ſeruent, vt omni ſacrificij tempore ante communi-* C *cationem corporis Chriſti, & ſanguinis iuxta Orientalium partium morem vnanimiter clara voce ſacratiſſimum fidei recenſeant ſymbolum, &c.*

Succeſſu temporis, vt refert Berno Angienſis Abbas de rebus ad miſſam ſpectantibus cap. 3. cum Romani Presbyteri ab eo interrogarentur, cur poſt Euangelium (vt in alijs Eccleſijs fiebat) ſymbolum non cantarent, illos reſpondiſſe, quod Romana Eccleſia non fuiſset aliquando vlla hæreſeos fece infecta, ſed ſecundum ſancti Petri doctrinam in ſodalitate catholicæ fidei permaneret inconcuſſa, nec ideo neceſsarium eſse ſymbolum ibidem cantando frequentare, vt in alijs partibus; addit-

que dictus auctor nihilominus Imperatorem Benedicto A
Papæ perſuaſiſſe, quod etiam Romani Pontifices ad publicam miſſam ſymbolum decantarent, vt mox obſeruatum refert etiam Baronius anno 1024. vbi Spondanus num. 3.

De Offerenda.

OFferenda inchoatur, quando ſacerdos dicit *Dominus vobiſcum*; & finitur, quando excelſa voce dicit, *Per omnia ſæcula ſeculorum*. Chriſtus cum venire dignatus eſt in Hieruſalem die Palmarum, & ibi expectaret diem Immolationis ſuæ, in illo conſummata eſt B
omnis immolatio Hebræorum. Dicitur *Dominus vobiſcum*; Quoniam Dominus ſalutauit Turbam venientem ſibi obuiam, cum talis eſſet conſuetudo Iudæorum. Dicitur, *Oremus*: Quoniam oratione ſerenantur corda ad cognoſcendnm Dominum. *Puritas lintei*, quod ponitur in Altari, puritatem mentium eorum ſignat, qui Domino cantabant. Dum *Sacerdos ſuſcipit oblationes*, Cantores cantant, quia dum Turba cantabat Hoſanna, Chriſtus vota eorum ſuſcipiebat: deinde Sacerdos ad Altare *diſponit oblationes*, quas immolaturus eſt Domino in ſequentibus miſſæ: ſic Chriſtus poſt oblationes canentium templum introiuit, ibique ſe præſentauit ſibi, C
Deoque Patri ad immolationem futuram. Poſtea dicit Sacerdos *Secreta*. Quoniam Agnus Paſchalis latebat in Chriſto, qui erat immolandus, quod non ſolum Iudæis, ſed & Apoſtolis, & cœteris erat ſecretũ vſque ad diem Cœnæ. Interim ponitur Sindon, ſeu *Corporale* in Altare, & ſicut ille mundus eſt, & nitet ſuo ſplendore; ita intentio offerentium ſimplicitate niteat coram Deo, *Lauat Sacerdos manus ſuas* more priorum Sacerdotum, vt exterſæ ſint à tactu: Lauatio manuum munditiam cordis ſignificat per lacrymas, & compunctionem: neque quiſpiam de plebe ibi lauari, ſed ipſe Pontifex iuſſus eſt,

A & filij eius, quia magnorum virorum ſicut perfectior vita; ſic & compunctio ſolet eſſe ſublimior. *Orat* pro ſuis proprijs delictis remiſſionem, vt dignus ſit accedere ad Altare, & ad tactum oblatarum. Diaconus *miſcet aquam vino*. Quoniam, vt inquit ſanctus Cyprianus, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs in eum, in quem credidit, copulatur, & iungitur; & hæc ſic miſcentur in Calice, vt inuicem ſeparari non poſſint; & ſi quis vinum tantum offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis; ſi vero aqua ſit ſola; Incipit plebs eſſe ſine Chriſto. Sacerdos ante orationem Præfatione præmiſſa parat mentes Fratrum dicẽs; *Surſum corda*. Qua propter Apo-
B ſtolus admonet inſtantes orationi, vigilantes in ea, docens eos impetrare, quod poſtulant, quos Deus vigilantes videt.

De Præfatione ſeù de Hymno ante Domini Noſtri Paſſionem.

HYmnus ideo dicitur, quia refertus eſt gratiarum actione, & laudibus Angelorum, qui ſolent adeſſe conſecrationi Corporis Chriſti. Reuocat hoc nobis ad memoriam, quod Chriſtus in cœna multa loquutus eſt cum Diſcipulis, & Hymnum cantauit, vt refert ſan-
C ctus Ioannes, in quo precatus eſt Patrem pro Diſcipulis ſvis. Refert Beda talem hymnum fuiſſe exemplum cantus Eccleſiaſtici; ac etiam refert Paulus Brugenſis, Iudæos loco gratiarum actionis poſt cœnam ſeptem Pſalmos recitari ſolitos, incipien. à pſalmo 112. Laudate pueri Dominum, cum ſequentibus, quod refert etiam Maldonatus in Matth. cap. 26. num. 30.

Prædicto Hymno ſubſequitur alter additus à Sixto Papa, vt in Geſtis Pontificalibus legitur, videlicet: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Idem hymnus duorum ordinum voces continet Angelorum, vt in præcedentibus verbis: ordo hominum di-

cit Oſanna in Excelſis, Benedictus, &c. Quam partem A hymni cantauit Turba præcedens Dominum in die Palmarum.

Te Igitur.

HAec oratio ſecretè dicitur, quia Magiſterio ſuo Dominus ſecretò nos orare præcepit in abditis, & ſecretis locis, in cubiculis ipſis; vt ſciamus ipſum audire, & videre omnes, & abdita, & occulta penetrare: nec vocis, ſed cordis auditor eſt, nec clamoribus admonendus, qui cogitationes hominum videt. Exercet Sacerdos tres orationes, ideſt pro vniuerſali Eccleſia, pro B fratribus ſpecialibus, & pro Choro Sacerdotum: Ita etiam Chriſtus in Monte Oliueti, ante ſuam proditionem.

De Inſtitutione Domini in Conſecrando Corpore, & Sanguine.

IMmolato priore ſacrificio, quod conſtat orationibus, ſequitur ſacrificium Immolationis Chriſti pro peccatoribus ex Apoſtolo ad Timotheum. Quia venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, & cum ſit Dominus omnium, voluit Hoſtia fieri pro peccatoribus, qui non C poterant Deo offerre ſacrificium in reconciliatione peccatorum.

Accipit Sacerdos Panem manibus ſuis, vt eadem, quæ Chriſtus fecit, & nos faciamus. De Crucibus, quas ſolemus diuerſo modo facere ſuper Panem, & Vinum; Si Dominus, quando benedixit Panem, feciſſet ſimile ſignaculum, non eſt certum, cum non dum eſſet erectum vexillum ſanctæ Crucis: At modo ſcimus nobis neceſſarium, ex Augvſt. in Ioannem homil. 64. quod niſi adhibeatur in ſacramentis, & ſacramentalibus, nihil perficitur; ſacerdotem etiam priſcis temporibus, poſt ſacroſan-

ctæ

A ctæ Euchariſtiæ conſecrationem, conſueuiſſe eamdem in altum extollere,& Populo oſtendere,teſtatur Anaſtaſius Sinaita de ſacra Synaxi. In eo pane commendauit Chriſtus Corpus ſuum, & in Calice Sanguinem ſuum, atque ſubiunxit. *Hæc quotieſcumque feceritis,in mei memoriam facietis*. Quare ſubdit Sacerdos voce ſua, & plebis. *Vnde & memores Domine nos ſerui tui, ſed & plebs tua eiuſdem Chriſti filij tui Domini noſtri tam beatæ Paſſionis, necnon ab Inferis Reſurrectionis, ſed & in Cœlos glorioſæ Aſcenſionis, &c.* Precatur dein ſacerdos, præſens oblatio ſit accepta in conſpectu diuinæ Maieſtatis eius. Poſtea inclinato Capite Chriſtus emiſit Spi-
B ritum, & ſacerdos inclinans ſe, & hoc quod vice Chriſti immolatum eſt,Deo Patri commendat; ſanctus Ioannes Chryſoſtomus inquit, quod coniunctim prolata eſt Paſſio Chriſti, & noſtra confeſſio peccatorum, vt non timeremus dura pati pro peccatis noſtris; & Centurio Gentilis confitetur.*Verè hic homo iuſtus erat*; quod deſignat Sacerdos per mutationem vocis. *Nobis quoque peccatoribus*. Sicut etiam Iudæi percutiebant pectora ſua.

De Oratione Dominica.

C Fortunatus de Eccleſiaſticis officijs lib.4.cap.33,refert orationem Dominicã ad miſſam dici ab Apoſtolis ſumptam, non autem a Græcis, & vt ad ipſam ſolum orationem oblationis Hoſtiam conſecrarent; Berno Abbas de quibuſdam ad miſſam ſpectantibus,cap.1. Dominica oratio dicitur excelſa voce, cum cœteræ ſecretò dicantur, quia ex Apoſtolo Paulo,cum quis precatur, non pro ſe tantum precetur, & ideo non dicimus Pater meus, qui es in cœlis,nec Panem meum,nec Dimitte mihi, ſed Pater noſter, Panem noſtrum, & Dimitte nobis. In ijs ſeptem petitionibus,quando dicimus. *Sed libera nos à malo*: comprehendimus aduerſa

cuncta,

cuncta, quæ contra nos molitur Inimicus Præterita, Præſentia, & Futura. A

De Immiſſione Panis in Vinum.

QVamdiu in homine vigent caro, & ſanguis, ſpiritus adeſt. In iſto officio monſtratur, ſanguinem fuſum pro noſtra anima, & carnem mortuam pro noſtro corpore redire ad propriam ſubſtantiam, atque ſpiritu viuificante vegetari hominem nouum, vt vltra non moriatur, qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit.

De Pacis Oſculo. B

SAcerdos dicit: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*; per quam conſtet populum ad omnia, quę in Myſterijs aguntur, atque in Eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum, ac finita eſſe Pacis concludentis ſignaculo demonſtrentur; & hanc Pacem ante Communionem dari inſtituit Innocentius Primus, vt refert Strabo de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. columna vltima: Et de oſculo Pacis poſuimus infra capitulum particulare larè.

De Agnus Dei. C

SErgius Papa conſtituit, vt Agnus Dei caneretur, ſicut ſcriptum eſt in Geſtis Pontificalibus; & deprecatio eſt pro populo, qui ſumpturus eſt Corpus Chriſti, vt miſericordia Agni peccata auferantur.

De Euchariſtia.

EVchariſtia ſumenda eſt poſt oſculum Pacis, ſicut vnus Panis ſumus in Chriſto, ſic & vnum cor debemus

A mus habere: Ipſa vnitas, vt teneatur, admonemur per oſcula Pacis; cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apoſtolus dicens: *Vnus Panis, & vnum Corpus ſumus*. At nos imitantes Zacchæum, & Centurionem, qui ambo honorificauerunt Chriſtum, dicamus: *Non ſum dignus, vt ſub tectum meum intres*, & quemadmodũ illi, ita & nos peccatis miſeri miſericordiam conſequamus. Sacerdos cum Euchariſtiam aliis ſumendam trãderet, quid daret, conteſtabatur dicens *Corpus Chriſti*; Et qui accipiebat id idipſum verum eſſe profitens, dicebat: *Amen:* hoc eſt verum; tradit Ambroſ. Tertull. & alii relati per Baronium anno 57. vbi Spond. num. 42.

B

De vltima Benedictione.

DOminus ante aſcenſionem in Cœlum duxit diſcipulos in Bethaniam, Benedixit eos, & aſcendit in Cœlum: Hunc morem tenet Sacerdos, vt poſt omnia ſacramenta conſummata, benedicat populo, atque ſalutet; Deinde reuertitur ad Orientem, vt ſe commendet Domini Aſcenſioni; Dicitque Diaconus; *Ite, Miſſa eſt*. Singularis enim Legatio Chriſti miſſa eſt pro nobis ad Patrem, vt pro nobis oſtendat, quale genus mortis pertulerit, de qua legatione inquit Ioannes: *Sed &*
C *ſi quis peccauerit, Aduocatum* habemus *apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum*; & refert Fortunatus de Eccleſ. offic. lib.3.cap.36.

Hæc de auguſtiſſimo Miſſæ ſacrificio præcipuè diximus, quoniã non ſatis eſt ſectariis noſtri temporis propriis conuitiis, & libellis famoſis, contumelijs, blaſphemijs ſacros Catholicæ Eccleſiæ ritus impugnare; ſed & ipſi denique Corpori, & Sanguini Domini violẽtas manus inferre, ſanctaque eius conculcare, & contaminare, ac iugem illam Hoſtiam ſublatam è medio volunt, & abominationem deſolationis à Daniele definitam introducere nituntur.

De

 A

De Calicis vſu. Cap. XI.

QVi Calices olim in vſu? apud Vvalfridum Strabonem, lib. de rebus Eccleſ. cap. 24. & Rodulphum Tungrenſem de canonum obſeruantia, propoſitione 23. *Eccleſiæ martir, & Epiſcopus Bonifacius interrogatus, ſi liceret in vaſis ligneis ſacramenta conficere, reſpondit: Quondam ſacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur, nunc è contra lignei ſacerdotes aureis* B *vtuntur Calicibus*. Naſcente ſiquidem Eccleſia, lignei in vſu Calices erant, ſed quia Bibuli imbuebantur ſacro Sanguine à Zephirino Papa, lib. de Pontificibus Romanis in Zephirino in vitreos mutati ex Hieronymo ad Ruſticum. *Nihil Exuperio ditius, qui Corpus Domini vimine caniſtro, & ſanguinem portat in vitro?* Durarunt ex vitro ad Gregorii Turonenſis ætatem de Gloria Martyr. cap. 16. factum hoc narrat, ſed tandem ex vitro excluſi, quia fragiles, Remnenſi Concilio; Ex metallo ſapor diſplicuit, quamuis eo vſi Gallus, & Columbanus Abbates: Marmorei Calicis meminit Gregorius preſbyter in Theodoro Archimandrita Sicæorum, cuius ſu- C pellex argentea in cœnobio nondum vlla erat; ex auro, & argento apud Auguſt. lib. 3 contra Creſcon. Grām. cap. 29. *Calices duo aurei, item Calices ſex argentei*, in Cartenſi Eccleſia, idem confirmant acta ſub Minutio Fœlice; Quibus inhiabant Donatiſtæ ſacrilega prophanatione. Optatus Meluitanus lib. 6. contra Donatiſtas. Cœterum in præſenti vnuſquiſque ſacerdos in aureo, vel argenteo ſolum, aut ſaltem ſtamneo calice ſacrificet, habens Corporale de lino candidum, & nitidum; vt in Bulla Innocentij Papæ Quarti ſuper ritibus Græcorum, anno 11. Pontif: num. 13.

Nec

A Nec ſumptui parcebant; pingebant, cœlabant, Tertull. de pudicit. cap.7. *A parabolis licebit incipias, vbi eſt ouis perdita, à Domino requiſita, & humeris reuecta, procedunt iſtæ picturæ calicum veſtrorum, ſi in illis perlucebit interpetratio illius pecudis.*

Addebat etiam pondus, & ornatum: Anaſtaſ. in Gregor. 2. *Hic fecit calicem aureum præcipuum diuerſis ornatum lapidibus precioſis; penſantem libras triginta, ſimiliter, & patenam auream penſantem libras octo, & ſemis*; Viringus de triplici cœna par.3. cap.39.

Vino aqua mixto vtendum in ſacrificio calicis; Hieronymus de quæſtion. Hebraicis; *Vinum, quod Deo in* B *ſacrificium offerebatur, aqua mixtum erat:* Et idem Doctor. in Prouerb. cap.9. vna cum Gloſſa, & Lyrano in Iſai. 55. *Bibite vinum, quod miſcui vobis, quia a Chriſto hæc prædicantur, qui in vna perſona Diuinitatem cum humanitate copulauit.*

De vino & aqua mixto.

Nihilominus aliqui vino abſtinebant, ſed aqua vtebantur, qui manè antelucano tempore ad ſynaxin conueniebant; Quos grauiſſimè Cyprianus erroris monet epiſt.63. ad Cæcilium, & Chryſoſtomus homil 83. in Matth. quoniam apud priores tres Euangeliſtas legimus: *Genimen vitis, quæ vinum, non aquam producit.*

Et vlterius proceſſit inſania, quod in lacte aliqui conſecrarunt: de quibus Concilium Braccharenſe 3. Proe- C mio: *Quidam in ſacrificio Domini relati ſunt lac pro vino offerre; Eucharistiam quoque vino madidam pro complemento Communionis credunt populis porrigendam.*

Alij etiam Mel, & Lac addiderunt: Quod iam ante fuit prohibitum per canon. Apoſtol.3. ibi: *Si quis Epiſcopus, aut presbyter præter ordinationem Domini, quam de ſacrificio inſtituit, alia quædam, puta, aut Mel, aut Lac, aut pro vino ſiceram ſuper Altare obtulerit, vt qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor.*

Confirmant prædicta ſanctus Marcus Euangeliſta in

Liturgia ibi: *Similiter & Calicem poſtquam cœnauit accipiens, factaque vini, & aquæ commixtione, &c.* Et B. Iacobus frater Domini in miſſa Diuina: *Similiter poſtquam cœnauit accipiens calicem, & permiſcens ex vino, & aqua, & adſpiciens in Cœlum, &c.* Viringus de triplici cœna par. 3. cap. 45.

A

De Calice miniſtrali.

Communi vſu vulgo ſub vtraque ſpecie communicabatur, Gregor homil. 22. in Euangel. *Quid ſit ſanguis Agni, non iam audiendo, ſed bibendo:* His ſeruiebant miniſtrales calices, quod ijs Chriſti ſanguis populo miniſtraretur; Author vitæ Pontificum in Sixto III. *Calices miniſtrales duos obtulit penſantes ſingulos libras tres.* Et ſuo, quem Eccleſiæ dicauit B. Remigius, apud Amalagium hos verſus inſcripſit.

B

Hauriat hinc populus vitam de ſanguine ſacro
Iniecto, æternus, quem fudit vulnere Chriſtus,
Remigius reddit Domino ſua vota ſacerdos.

Et miniſtri, qui populo impertiebantur, de Beato Laurentio, S. Leo ſerm. de eo ipſo, *Qui non ſolum miniſterio ſacramentorum, ſed etiam diſpenſatione Eucbariſticæ ſubſtantię eminebat.* Et ſanctus Ambroſius lib. 1. offic. cap. 41. vbi in perſona eiuſdem Laurentij ad Pontificem Sixtum. *Num degenerem probaſti? experire certè vtrum idoneum miniſtrum elegeris, cui commiſiſti Dominici Sanguinis diſpenſationem, cui conſumandorum conſortium ſacramentorum, huic conſortium tui Sanguinis denegas?*

C

De canna.

De Canna, ſiue Fiſtula, & Calamo B. Rhenanus ſcholijs in Tertullianum: *Non poſſum celare ſtudioſos antiquitatis Chriſtianæ, Laicos olim canna ſolitos haurire Dominicum ſanguinem è calice; quod pridem, mihi indicauit P. Volius Abbas Augoniani cœnobij, erutum ex libro ſignorum, qui frequens extat apud Benedictinos; idem nuper reperit in primis Carthuſianorum conſtitutionibus Corradus Pellicanus, vbi probibetur, ne quidquam pretioſum poſſideant præter calicem argenteum, & fiſtulam, quæ*

Laici

A *Laici Dominicum exſorbeant ſanguinem; Præterea libellus de veteribus theſauris Eccleſiæ Maguntinenſis ab hinc annos 400. & eo amplius conſcriptus; Inter aureos calices ingentis ponderis anſatos, cruces aureas, grues argenteas, odores impoſitorum in cauo ventre thymiamatum per roſtra, ac collum mira arte exhalantes iuxta aram maximam, veſtes ſacras gemmatas, & reliqua Donaria, Fiſtulas quoque recenſet argenteas ſex in hunc hauriendi ſacroſancti ſanguinis vſum deputatas: Siquidem & nunc Romanus Pontifex quoties publicè ſacrificat, aureo calamo ſugit ſanguinem Dominicum è calice cum Diacono, & Subdiacono.*

B Aduerte id clarius in Pontificali ſub Silueſtro, vbi feruntur Patinæ, ſeu Patenæ ad 30. libras ponderaſſe; quia vt Fiſcarius in lib. 4. diſt. 11. inquit; *Citiùs labetur Gutta, quam Hoſtia:* Et Rodulphus Abbas, S. Trudonis ante annos 460.

Hic tibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut ſanis tribuat Laicis de ſanguine Chriſti:
Nam fundi poſſet leuiter, ſimplexque putaret,
Quod non ſub ſpecie ſit IESVS totus vtraque.

Hinc vt cautè fieret initio Zoſimus Papa tom. 1. concil. ad annum circiter 418. *Præcepit, vt nullis poculum in publico proponeretur, niſi tantum in cellis fidelium, &*
C *maximè Clericorum.*

Conceſſum quidem publicè quibuſdam, vt Boemis in Concilio Baſilienſi, ſeſſ. 30. ea tamen lege, vt ſub panis ſpecie integrum Chriſtum agnoſcerent, ſed priuilegio exciderunt, cum Regni Primores vtramque ſpeciē neceſſariam prædicarunt: de quo Aeneas Syluius de origine Boemorum cap. 35. Sanderus lib. 7. de viſibili Monarchia. Fertur Galliæ Rex Clementis Sexti indulto quoties libuerit ſub vtraque communicare; & ſi alij ad binas vices reſtringant, nempe dum ipſe vngitur, & in articulo mortis: Eamdem gratiam Imperatori factam vult Auguſtinus Patritius de aduentu Friderici Tertij

ſub Paulo Secundo: ſicuti etiam de Imperatoribus Cõ- A
ſtantinopolitanis refert Curopalata cap. 17. num. 44. in ipſorum coronatione ſanguinem ſumpſiſſe, quemadmodum ſacerdotes ſolent. Feruntur & Monachi D. Bernardi tinxiſſe Hoſtiam ſanguine antequam ſumerent, vt nos particulam miſcemus: de quo Diuus Thomas tertia parte quæſt. 83. artic. 5. ad 8. Summus quoque Pontifex, cum ſolemniter facit, tradit calicem guſtandum Cardinali Diacono: imo populo Romæ Martinus Quintus manu propria impertiit ſacrum calicem, vt Henricus Raltiſenus Archiepiſcopus Nidronſienſis oratione contra Boemos in Concilio Baſilienſi habita teſtatur: & per Orientem, & Aquilonem apud Moſchum, Græcos, Ar- B
menos, vicinoſque Barbaros licitè, & ſine culpa ait Lindanus vbi ſupra, vtraque ſpecies eſt in vſu; Refert Viringus de triplici cœna Chriſti cap. 44. ante finem: & nos infra cap. 19. dicemus de Communione ſub vnica ſpecie.

De Græcorum Errore. Cap. XII.

GRæci calidam aquam infundunt in calicem: Ca- C
baila in expoſitione Liturgiæ cap. 37. *Spiritus ſanctus ſignatur aqua calida in myſteria infuſa, hæc enim cum & aqua ſit, & ignis ſit particeps, ſignificat ſanctum Spiritum, qui etiam aqua dicitur, & tamquam Ignis apparuit in Chriſti Diſcipulos illapſus.* Præterea ſanctus Germanus Conſtantinopolitanus in Theoria: *Adfertur aqua calidiſſima ex exiguo lebete, ac ex ea temperat, quæ Diuinæ Menſæ propoſita ſunt Pocula, vt veluti ex viuente procedant Diuino latere, vtraque calore referta; ita ſanè, & aqua calidiſſima tempore communionis iniecta, abſolutum typum myſterij explet percipientium mam-*

mam

A *mam poculi, quaſi ipſo vitam porrigente latere contrecta-to*. Vbi labitur cum Oriente vir ſanctus, nec etiam Chriſto viuo latus apertum, ſed iam mortuo, & præfatæ ratiunculæ piæ ſunt, ſed tortæ.

Et vlterius Nicetas Pectoratus ſupponit tantum, quæ probanda ei erant lib. contra Latinos: *Sanguinem calidiſſimum eius bibentes cum effluente aqua ex immaculata coſta eius mundamur ab omni delicto; feruenti replemur ſpiritu: Calicem enim vt videtis, velut ex latere Domini calidum bibimus, quia ex viua carne, & calido ſpiritu, Chriſti calidiſſimus nobis ſanguis, & aqua emanauit*. Talis ſiquidem error conuincitur mendacio ſup-

B ponens Chriſto viuenti vulnus lateris inflictum, vt dolores Chriſti patientis augeret contra manifeſtam ſcripturam, Ioann. 19. & damnatur in concilio Viennenſi de ſumm. Trinitate, & fid. Cathol. ibi: *Declaramus prædictum Apoſtolum, & Euangeliſtam Ioannem rectum in præmiſſis factæ rei ordinem tenuiſſe, narrando, quia Chriſto iam mortuo vnus militum lancea latus eius aperuit:* Confutantur quoque errores prædicti ſic ab Humberto Cardinali. *Peto, an aqua tantum, vel ſanguis tantum, vel vtrumque ſimul calebant: ſi ſanguis tantum, quare aquam calefacitis? ſi aqua tantum, quare ex ea calefacitis ſanguinem Chriſti? ſi vtrumque ſimul, quare*

C *non ſimul calefacitis? Ac etiam ſi aqua lateris Chriſti caluit, quare aqua Baptiſmi non calefit? cum præcipue ipſa baptiſmum præfigurauit, ſicut ſanguis Redemptionem?*

Nihilominus Innocentius Papa Quartus in Bulla ad Legatum Regni Cypri in Regeſto Bullarum Pont. ſui anno 11. ſuper ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari poſſint, num. 7. inquit. *Porro in appoſitione aquæ ſiue frigidæ, ſiue calidæ, ſiue tepidæ in altaris ſacrificio ſuam ſi velint conſuetudinem Græci ſequantur, dummodo credant, & aſſerant, quod ſeruata canonis forma, conficiatur pariter de vtraque.*

Quomodo

A

Quomodo ſeruari ſolita Euchariſtia? Cap. XIII.

PVblicè, & priuatim decenter habebatur. Publicè in templis, & ad eam rem *Hierothecæ, & Columbæ aureæ*, ex Amphilochio in vita ſancti Baſilij, cap. 6. diſcimus Beatum Præſulem Hoſtiam conſecratam; eleuatamque diuiſiſſe *in tres partes, vnam quidem ſuſcepit cum timore multo, aliã verò ſeruauit ad conſepeliendum ſibi, tertiam autem poſitam ſuper Columbam auream ſuſpendit ſuper altare:* quo ſitu annis præteritis ſimiles pendulas ego in Gallia plurimas vidi. B

PYXIS. Acta Martyrum Nicomedenſium Indæ, & Donnæ apud Metaphraſtem 26. Ianuarij. Horum ſupellectilem Præfectus inuenit clauibus eis ſublatis.

TABERNACVLVM. Clemens Secundus, conſtitut. cap. 13. *Et poſt Communionem omnium tum virorũ, tum mulierum ſumant Diaconi reliquias, & inferant in tabernaculum*; Et Hieronymus in cap. 40. Ezechielis, & in 22. Iſaiæ meminit de Paſtophorio, ſeu Tabernaculo, ſeu Thalamo, quod confirmatur ex Concilio Niceno, C can. 64. ibi; *Habeant deinde curam loci, in quo ſancta Euchariſtia ſeruetur.*

Honorato ſemper loco, & reconditiori, qui venerationi omnibus erat: Chryſoſtomus in epiſtola ad Innocentium Papam, de graſſatione agens, ibi: *Omnia ſpectabant intus recondita, ſanctiſſimuſque Chriſti ſanguis in tanto tumultu in militum veſtimenta fuſus eſt.*

IN ALTARI verò, ſi quando locabatur, eximium erat; Concilium Turonenſe 2. cap. 3. *Corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, ſed ſub Crucis titulo componatur.*

IN

A IN NAVI. D. Gregor. 3. dialog. cap. 36. narrat de Maximiano Monaſterij ſui Præfecto, qui in Adriatico mari nimia tempeſtate deprehenſus, inuſitato miraculo erga ſe, cunctoſque, qui cum eo aderant, Dei omnipotentis, & iram cognouit, & gratiam, poſtquam corpus, & ſanguinem Redemptoris ibidem acceperunt.

In SEPVLCRO; vt ex Amphilochio in vita Baſilij ſupra citato, & ex Diuo Gregorio lib. 2. dialog. cap. 24. quem refert ſanctus Antoninus ſecunda parte tom. 15. cap. 13 §. 5. vbi ſanctus Benedictus ſic præcipit: *Ite, atque hoc Dominicum corpus ſuper pectus eius, cum magna reuerentia ponite, ſicque ſepulturæ mandate* Deinde B quaſi hoc publicè fieret, proſcribunt Concilia Carthaginenſe 3. cap 6. Hipponenſe can. 5. Conſtantinopolitanum 3. ſiue Trullanum, & proſcriptionis cauſam dant, quod Matth. 26. *Accipite, & edite, cadauera autem nec accipere poſſunt, nec edere.*

PRIVATIM etiam ſeruabatur Euchariſtia in domibus cum nō liceret ad ſynantes accedere, maxime tempore perſequtionis: Baron. ad annum 57. vbi Spondan. num. 41. ſeruabatur præſertim in *Arca*. Cyprian. ſerm. de lapſis: *Cum quædam arcam, in qua ſanctum Domini fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere.*

C In ORARIO inuolutum habebat S. Satyrus, D. Ambroſij frater, & cum illa pendente de collo, Naufragus in Oceanum, & enatauit, ſanctus Ambroſius in funere Satyri.

In PALLA; acta ſancti Byrini Epiſcopi apud Suriū 3. Decembris: Qui creatus ab Honorio Papa Epiſcoſcopus, & in Angliam prædicandi Euangelij cauſa miſſus, ferebat in mari ſuſpenſam ad collum pallam ſibi a Pontifice traditam, in qua ſanctiſſimi Chriſti corpus erat inuolutum.

Illud autem certum eſt; & ſi fideles ſacrificii tempore olim in Eccleſia ſub vtraque ſpecie panis, & vini cō-

munica-

municarent, tamen cum vel priuatim in domibus ſuis, A
illam ſeruarent; vel aliter extra ſacrificij tempus Eu-
chariſtiam reciperent; tunc ſub vna tantum ſpecie
panis illos accipere conſueuiſſe: Card. Baronius ad
annum 57. vbi Spondan. num. 44.

Aduertendum etiam in propoſito, quod citata bulla Innocentij Papæ Quarti anno Pontificatus 11. ad Legatum in Regno Cypri, ſuper ritibus Græcorum num. 7. ſic inquit. *Sed & Euchariſtiam in die Cœnæ Domini conſecratam, vſque ad annum, prætextu infirmorum, vt de illa videlicet ipſos communicent, non reſeruent; liceat tamen eis pro infirmis ipſis corpus Chriſti conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis ſpatio conſeruare, ne per diuturnam ipſius reſeruationem, alterius forſitan ſpeciebus reddatur minus habile ad ſumendum, licet veritas, & efficacia ſemper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate, ſeu volubilitate temporis euaneſcat.* B

Quo Ritu, ſeu Cæremonijs, & ſitu communio olim percepta? Cap. XIV.

C

SIcuti iam Chriſtus inuitauit Diſcipulos, vt de ſacro ſancto Corpore participarent: ſic pariter Chriſti vice poſtea Diaconi functi ſunt, qui proclamabant *Sancta ſanctis*; vt apud Clementem lib. 8. conſtitut. cap. 13. Pariter in miſſa S. Marci ſacerdos proclamat: *Sancta ſanctis*; eaque verba proferri ſolita Hoſtia eleuata, dum conuerſus ad populum ſacerdos vocat eos, qui participare voluerint, Nicolaus Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 36. & ſeq.

Monet etiam Cyprianus in expoſitione orationis Dominicæ: *Placendum Diuinis oculis etiam habitu corporis.*

A *poris;* Ideoque Dionyſius Alexandrinus can. 2. apud Photium ait. *Ad ſancta ſanctorum, qui animo, & corpore purus non eſt, accedere prohibetur.*

Reuerentia propterea requiritur in ſitu, & corporis poſitione: Damaſcenus lib. 4. fidei orthodoxæ. cap. 14. ait: *Ipſum omni puritate colamus; hoc eſt & ſpirituali, & corporea; ſiquidem ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibuſque in crucis formam compoſitis, Crucifixi corpus ſuſcipiamus, atque & oculis, & labijs, & frontibus, &c.* & idem in 6. ſynodo can. primo: *Euchariſtiam percepturus manus in crucis ſignum figurans accedat, & gratiæ communionem accipiat:* idem Dionyſ. Alexandrin.

B epiſt. 5. ad Pium, Nicephorus lib. 6. hiſt. cap. 9.

Ieiuni, omnino requiritur, vt ſint ſumentes ſanctiſſimam Euchariſtiam; adeo quod celebrantibus etiam priſcis temporibus miſſam veſpertinam, fuit per varia concilia decretum, quod eſſent ieiuni; Cyprianus epiſtola 63. Ambroſius, ſermone 8. in pſalmum 118. Vvalterius Viringus de triplici cœna lib. 3. cap. 22. & diximus ſupra vbi de antiquis miſſæ ritibus, cap. 9.

Curam quam quis adhibere debeat, docet Cyrillus, catecheſi quinta. *Accedens ad ſacram Communionem non expanſis manibus, neque diſiunctis digitis, ſed ſiniſtram, velut ſedem quamdam ſubijciens dexteræ, quæ*

C *tantum Regem ſuſceptura eſt, & concaua manu ſuſcipe corpus Chriſti, dicens, Amen: ſanctificatis ergo diligenter oculis tam ſacri Corporis contactu communica; tum verò poſt communionem Corporis Chriſti accede, & ad calicem Sanguinis ipſius non extendens manus, ſed pronus adorationis in modum, & venerationis dicens, Amen; ſanctificeris eo ſanguine Chriſti, quem aſſumis, & dum adhuc eſt humiditas in labijs tuis, manibus attingens & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecra; Poſtremo expleta oratione Deo gratias age, qui te tantis myſterijs dignum reddidit: Retinete has traditiones, & ſine vllius offendiculo vos met ſeruate, atque à communione vos non*

præcidatis, neque propter inquinamentum peccati ſacris biſce, ſpiritualibuſque myſterijs vos ipſos priuetis. A

Viris hæc dicit Cyrillus, quia fœminæ Chriſti corpus Dominicali excipiebant, Auguſtinus Linteamina vocauit ſermone 152. de tempore: *Omnes viri, quando communicare deſiderant, lauant manus, omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi Corpus Chriſti accipiant.* Concilium Antiſiodorenſe tempore Gregorij Magni, can. 36. inquit. *Non licet mulieri nuda manu Euchariſtiam ſumere, nec manum ſuam ad pallas Dominicas mittere:* Et idem Concilium Antiſiodorenſe can. 39. *Vnaquæque mulier, quando communicat, Dominicale ſuum habeat, quod ſi non habuerit, vſque in alium Dominicum non communicet:* Vt refert etiam Baron. in annum 57. num. 42. B

Viri ergo ſuis manibus, ſed puris Corpus Chriſti magna veneratione excipiebant, eaſque quaſi pro conſecratis habebant, vt nefas eſſet eas polluere. Idem Gregorius Nazianzenus oration. prima in Iulianum apoſtatam, quem vt docuit publicè, ſolemniterque à fide deſciuiſſe; exaggerat: Manibus, quibus ſacratiſſimum Chriſti Corpus acceperat, abuſum. *Victimas igitur cæcidit, earumque ſanguine ſacrum Baptiſmi ſignaculum delere ſe poſſe credidit, manus eadem abluit, quibus ſacram Euchariſtiam ori eam admoturus, acceperat.* Illuſtres manus vocat ſanctus Cyprianus ſermone quinto de lapſis. C *Illuſtres manus, quæ non niſi diuinis operibus aſſueuerãt, ſacrificijs ſacrilegis reſtiterunt: ſanctificata ora cæleſtibus cibis, poſt Corpus, & Sanguinem Domini, prophana contagia, & idolorum reliquias reſpuerunt.* Suaſque manus lauabant ante Communionem, vt puri eſſent; narrat Dorothæus doctrina 9. de quodam fratre & ait: *Vt ergo hunc vidit manus lauantem, & ſeſe ad communionem percipiendam præparantem, occurrit ad Abbatem, &c.* Refert etiam Curopalata de Imperatoribus Conſtantinopolitanis cap. 17. num. 44. *Quod in ipſorum corona-*

tione

A *tione Patriarcha poſtquam pretioſum Corpus Domini sūpſit, tradit quoque Imperatori in manus Dominici corporis particulā, qua ſumpta ſumit etiam viuificum ſanguinem.*

In Orientali Eccleſia fuit frequens vſus lanceæ, quæ olim in Cruce ſacrum latus fudit; ſed lancea hæc apud antiquos Cochlear erat, quo ſacer ſanguis ſine effundēdi periculo in communicātium ora immittebatur, quod clarè habetur in canone vniuerſali, ſeu miſſa Aethyopica.

In fine ſumebant aliquid à communione, ne irreuerēter præter mentem cum ſaliua aliquid de ſacro corpore B expueretur; id ſuaſit ſuis D. Chryſoſtomus apud Sozomenum lib. 8. cap. 17. ibi. *Quod monere ille conſueuerat, vt poſt communionem, aut aquam, aut paſtillum deguſtarent, ne contra voluntatem vna cum ſaliua, ſiue pituita quicquam ſacrum excrearent, ipſe prius id faciens.* Apud Aethyopas libro de ordine myſteriorum, ſiue adminiſtrationis ſacramenti confirmationis. *Poſtea ſumūt ſacramentum ſanctum, & viuificans, ſpondente ſacerdote pro eis corpus ſcilicet ſanctum, & ſanguinem venerandum Domini Dei, & Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti: Diaconus deinde dat eis Lac, & Mel, & dicit, Lac, & Mel immaculatum in generationes, Amen.*

C Locum ſingulis ſuum aſſignauit Toletanum Concilium quartum, cap. 18. ibi: *Sacerdos, & Leuita ante Altare communicent: in Choro Clerus: ante Chorum populus.*

Mulier velato capite, vir aperto ſit capite: Hanc legem imponit Apoſt. 1. Corinth. c. 11. *Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput ſuum: Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite deturpat caput ſuum.* Et conſtitutiones Apoſtolicæ cum ordinem ſeruari debere docuiſſent, etiam huius meminerunt lib. 2. cap. 57. *Fiat ſacrificium cuncto populo ſtante, & ſilentium precante, & oblatione facta quiſque ordo*

ſeorſum Corpus Domini, & pretioſum ſanguinem ſumat: accedentes ordine cum pudore, & reuerentia, vtpotè ad corpus Regis; Item mulieres operto capite, vt ordinem eorum decet, accedant. Velum autem mulierum non ſubtile eſſe debet, cuiuſmodi virgines vtebantur Tertulliani æuo, quod ipſe reprehendit lib. de veland. Virginibus cap. 2. *Quia illex eſt libidinis, & acuit curioſitatem propius videndi ſubcandicantem ſub eo cutem.* A

Quis Porrigere ſolitus? Cap. XV.

B

EDuenſis de ſacramento altaris, cap. 16. inquit: *Cum Dominus diſcipulis ſuis dixiſſet; Accipite, & manducate, quæritur, ſi acceperint, & ſibi miniſtrauerint? Ad hoc dicamus, quia qui miniſtrare venit, & non miniſtrari, & qui conſecrauit ipſe miniſtrauit, nec eſt intelligendum, quod ex manibus eius acciperent, & ſibi miniſtrarent, ſed Dominus de manu ſua miniſtrauit, & manducare præcepit.*

Fuit tamen antiquorum aliquando conſuetudo, quod etiam laici proprijs manibus ſumerent Euchariſtiam, vt de Baſilij æuo apud Anaſtaſium Nicenum, quæſt. 7. in ſcripturam. *Neceſſe habere aliquem, ſi non adſit ſacerdos, communionem propria manu ſumere: omnes enim qui ſunt in deſertis monachi, vbi non eſt ſacerdos illic habentes communionem, ex ſe ipſis eam ſumunt; Alexandriæ autem, & in Aegypto vnuſquiſque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte habet communionem domi ſuæ; nam cum ſacerdos ſemel confecerit Hoſtiam, & dederit; eã accipiens, & communicans, tamquam à ſacerdote ſumptam participare ſe debet credere; etenim in Eccleſia tradit ſacerdos particulam, & cum omni poteſtate eam tenet, qui accipit, & ſic ſua manu ad os eam adducit, &c.* C

Sacerdos

A Sacerdos alter alteri adminiſtrabat, idque ſæpe inuicem, Nicephorus lib. 14. cap. 15. *Quo tempore Dominus ſacras Antiochenæ Vrbis habenas tenuit, cum ad Simonem Stilitem veniſſet, conſternatus eſt, & cum eo myſtico, arcanoque congreſſu conuenire exoptauit; conueneruntque ideo ambo, & ſacrificio immaculato, atque incruento peracto, alter alteri miſticam communionem porrexit.*

Diaconos presbyteris, ſed hoc Eccleſiæ diſplicuit, vetitumque Nicena ſynodo. Peruenit ad ſanctum, magnumque Concilium, quod in locis quibuſdam, preſ-
B byteris gratiam ſacræ communionis Diaconi porrigãt; hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, ijs, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant.

Aliquando Angeli, & Sancti, ac ipſe Chriſtus porrexerunt ſanctiſſimam Euchariſtiam piis viris, vt eſt videre in actis Sanctorum.

De Interna diſpoſitione in ſumenda Sanctiſſima Eucharistia.

C
Cap. XVI.

NEc ſatis ad hoc ſacramentum eſt habita diſpoſitio externa, vt diximus; verum vt quis dignè cõmunicet, attendat grauem admonitionem Apoſtol. 1. Corinth. 11. *Quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis Domini: probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini.* Paſchaſius Cordubenſis lib. de

corpore

corpore, & ſanguine Domini, cap. 6. *Quid manducant homines? ecce omnes indifferenter percipiunt planè, ſed alius carnem Chriſti ſpiritualiter manducat, & ſanguinem bibit, alius vero non; quamuis buccellam de manu ſacerdotis videatur percipere: & quid accipit, cum vna ſit conſecratio, ſi corpus, & ſanguinem Chriſti non accipit: verè quia reus accipit indignè; Iudicium ſibi manducat, & bibit, non probans ſe prius, nec dijudicans Corpus Domini: ecce quid manducat peccator, & quid bibit; non vtique ſibi carnem vtiliter, & ſanguinem, ſed iudicium: licet videatur cum cæteris ſacramentum percipere, & quare? quia non ſe probat, nec dijudicat corpus Domini, &c.* A

Secundo, ab omni læthali crimine debet purus eſſe, Auerſanus de humanitate Chriſti. *Indignè ſumitur, ſi in mortiferis peccatis maneat anima:* & ideo Auguſtinus ſermone 26. in Ioann. *Panem Cœleſtem ſpiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate.* B

Tertio, & à luxuria maximè ſit alienus; Petrus Bleſſenſis ſermone 38. *Quicumque enim ad altare Domini accedit inquinatus luxuria, iuxta filium Virginis idolum ponit Veneris: qui ſacra illius verba ſacramenti ore immundo profert, in faciem Saluatoris ſpuit, & cum in os immundum ſanctiſſimam carnem imponit, eam quaſi in lutum platearum proijcit.*

Quarto, requiritur notitia ſacramenti, & fides: Damaſcen. lib. 4 fidei, cap. 14. *Summo cum metu pura conſcientia, fideque haudquaque dubia accedamus, ac profecto ſic nobis fiet, quemadmodũ firme, ac conſtanter credimus; ipsũ porro omni puritate colamus, hoc eſt, & ſpirituali, & corporea, ſiquidem duplex ipſe eſt.* Et Rabanus Maurus de inſtit. cleric. lib. 1. cap. 31. inquit. *Sumunt ergo fideles benè, & veraciter corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe: fiunt corpus Chriſti, ſi volunt viuere de ſpiritu Chriſti.* C

De

A

De Lętitią ob ſuſceptam Euchariſtiam
Cap. XVII.

APud antiquos tam inſignia erant gaudia, quibus ex Euchariſtia ſuſcepta complebantur, vt reperti ſint, qui ea ſumpta mox ab Martyrium, quaſi impotẽtes lætitiæ vltro ſe offerrent: Omnibus olim nefas viſum ieiunijs, aut aliqua alia anxietate, quam ex ea conceperant hilariatem confundere, & quidquid tantillum hanc interturbare poſſet, penitus illis diebus remouebatur. Eadem Religione, atque ob eamdem cauſam, cum ea reficiendi eſſent non genibus nixi, non humo iacentes, ſed erecti, & in Cœlum intuentes preces concipiebant, ſicuti etiam olim genuflexio prohibita ad orationem diebus Dominicis, & Paſcha, vſq; ad Pentecoſten in lætitiæ ſignum. Baron. ad annum 58. num. 4. Antequam aris admouerentur, vt hoc Diuinum munus haurirent, mutuos inter ſe ſe complexus, & oſcula impertiebantur. Hi dies, quibus Euchariſtiam ſumpſiſſent, vocabantur ab antiquis dies lætitiæ, dies remiſſionis, dies immunitatis, dies ſolemnes, dies feſtiui, Albaſpinus Epiſc. Aurelianen. De Veter. Eccleſiæ Ritibus lib. 1. obſeruat. 12. & 15.

B C

Reticere hic non valeo: Anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo octauo: Ego cum è Gallia in Angliam, & Holandiam tranſiſſem: vbi quamuis priori ſæculo ij populi à vera Chriſti Religione (proh dolor) aberrauerint; nec in publicis illorum templis aliquis catholicus cultus remanſerit, abraſis vndique ſacris imaginibus, combuſtis omnibus ſanctorum reliquijs, & alijs quibuſcumque catholicæ Eccleſiæ monumentis abolitis: Nihilominus, quoniam gratia Dei nunquam deficit, & illuminat

minat omnem hominem venientem in hunc mundum: A
vidi ego tunc in plurium catholicorum ædibus, & præſertim Londini in Anglia apud Excellentiſſimum Dominum Contarenum ibi tunc Venetiarum Oratorem; ſicuti etiam Durdrechti in Holandia in gentilitia domo (vbi ego hoſpes fui) Clariſſimi Domini Ioãnis Franciſci Slinglantis Viri ingenuiſſimi, & omnium bonarum litterarum eruditiſſimi, cui ego plurimum debeo: in ijs potiſſimum domibus præter alias innumeras, vidi ego in illarum altioribus ſeceſſibus quotidie catholicos cõuenire ad ſacram miſſam audiendam, ac etiam ſacroſanctam Euchariſtiam percipiendam, adeo vt in diebus maxime feſtiuis tantus ibi eſſet fidelium concurſus, vt B
nec locus celebrandi, nec tota poſterior pars domus illos caperet; quin etiam in publica via ex ijs aliqui magna cordis compunctione, extenſis manibus, & cum lacrymis, non ſine periculo ſæuientium Principum contra catholicos, dum ſacrum ſurſum peragebatur, ipſi adſtarent; vnde ego ipſe ſæpius cogitabam id ipſum tunc peragi, quod alias ſæuientibus Tyrannis contra Chriſtianos in naſcente Eccleſia fideles ipſi in chriptis, & alijs ſeceſſibus peragebant, quod totum magno noſtri rubore contigit, dum in ſacris templis nos coram Summo Deo negligentes, & irreuerentes ſumus.

C

De Frequentia Sanctiſſimæ Communionis.

Cap. XVIII.

QVotidie primum ineunte Eccleſia Chriſtiani communicabant vt Actor. 2. videmus: *Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & Communicatione fractionis panis*, & infra. *Quotidie quoq; perdurantes vnanimiter in templo & frangentes*

A *tes circa domos panem:* Cyprian. ſermone in orat. Dominicam ait; *Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus:* Idem teſtatur Ambroſius, lib. 4. de ſacramentis, cap. 6.

Quater in hebdomada, & feſtis, Baſilius ad Cæſareã Patritiam; feria quarta, & ſexta, Epiphan. lib. 3. contra Hæret. Dominico, & Sabbato, B. Onufrius apud Euagrium. Pleraſque has dierum obſeruationes recenſet Auguſtinus epiſtola 18. ad Ianuar. *Alij quotidie communicant corpori Dominico, alij certis diebus accipiunt, alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum, & Dominico, alibi Dominico tantum.*

B Fidelibus, cum eſſent vicini morti, dabatur communio pro viatico: Paulinus ad Auguſt & auctor in vita Ambroſij. Miranda de Maria Aegyptiaca refert Paulus Diaconus.

Condemnatis per Iudicem ad mortem, non denegabatur Communio; Concilium Maguntinum ſub Hrabano Archiepiſcopo cap. 27. Cedrenus in Annalibus, anno primo Phocæ.

Quoties autem communicandum? fusè hanc controuerſiam examinant Doctores antiqui, Chryſoſt. in epiſt. ad Epheſ. ibi; *Sed non oportet feſta obſeruare, ſed conſcientiam mundare, & tunc ſanctam, & venerandam carnem ſumere:* Tamen etiam peccatoribus Euchariſtia

C conferenda, ſed cum modo B. Algerius: *Quamuis peccato quis mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatem, & communicaturus ſatisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de Dei miſeratione, accedat ad Euchariſtiam intrepidus, & ſecurus; ſed de illo dico, quem peccata mortalia non grauant.* & paulò poſt: *Dandus eſt item Agnus Dei peccatoribus, vt a vaſtante Angelo protegantur, ſed deinde peccatis renunciaturis.*

Melius igitur omnino nos frequentare ven. Euchariſtiam, quam abſtinere etiam reuerentiæ prætextu, Cyrillus in Ioann. lib. 4. cap. 57. ait: *Si vitam æternam con-*

ſequi volumus, ſi largitorem immortalitatis in nobis deſideramus; ad recipiendam Benedictionem, libenter concurramus, caueamuſque, ne loco laquei damnatam Religionem nobis Diabolus prætendat. At Auguſt. epiſt. 118. *Faciat vnuſquiſque, quod ſecundum fidem ſuam credit eſſe faciendum, contemptum non vult cibus, ſicut nec manna faſtidium.* A

De Communione ſub vnica ſpecie.

Cap. XIX. B

HAec quæſtio, quam Nouatores Hæretici maxime exagitant, deciſa fuit in ſacra Tridentina ſynodo, ſeſſ. 22. cap. 11. de decreto ſuper petitione conceſſ. calic. Quod pro non celebrantibus concedendus ſit vſus calicis rationabilibus cauſis petenti alicui, vel nationi, vel Regno, prout ſanctiſſimo Papæ pro tempore videbitur; ſicuti etiam in Concilio Baſileæ, ſeſſ. 30. fuit reſtitutus Boemis vſus calicis pro bono pacis Eccleſiæ.

Sed vt diſcutiamus articulum, ſupponendum nobis eſt, duo eſſe, quæ pertinent ad integritatem Euchariſticæ communionis nempe: *Integritas ſignificationis communionis; item, integritas ſubſtantiæ communionis.* Quod vero ſpectat ad integritatẽ, ſubſtantiæ ſeu eſſentiæ communionis conſiſtit in eo, vt recipiamus Dominum N. Ieſum Chriſtum totum integrum, vna cum corpore, & ſanguine, anima, & Diuinitate; & hoc non poteſt recipere, nec diſpenſationem, nec diminutionem, nec augumentum: at verò non poteſt completè fieri abſque receptione vnius ſaltem ſpeciei ſacramentalis, quamuis compleatur per vnam, vel alteram ex illis. C

Circa verò finem integritatis ſignificationis communionis eſt in eo, vt memoria teneamus, qualiter hoc cor-

pus

A pus, & hic ſanguis, quæ nos ſumimus, fuere diuiſa in Chriſti morte ſupra Crucem ſecundum Apoſt. 1. Corinth. 11. *Quotieſcumque manducamus panem hunc, & calicem Domini bibimus, mortem Domini annunciamus, donec veniat*: Hinc eſt, quod dum Dominus noſter voluit, vt nos ſumamus eius corpus, & eius ſanguinem ſub velamine ſacramenti, hoc pertinet ad integritatem eſſentiæ communionis, quod non poteſt recipere diſpenſationem, nec immutationem.

Quatenus verò dicatur hanc integritatem ſignificationis eſſe præceptum Chriſti Saluatoris noſtri; Ita reſpondetur, tale præceptum quo ad non conſecrantes,
B vt communicentur ſub vtraque ſpecie, non tangit in aliquo integritatem ſubſtantiæ, ſeu eſſentiæ communionis, nec minus integritatem ſignificationis, quæ ſeruatur in perſona conſecrantium communicantium ſub vtraque ſpecie.

Dicimus quoque, quod ex Dominicis præceptis, vnum eſt diſpenſabile in eo, quod reſpicit integritatem magis expreſſam ſignificationis, nempe in ſumptione celebrantium, & communicantium ſub vtraque ſpecie; ſufficit enim, vt non conſecrantes ſumant diuiſim ſacramentum ſub vna tantum ſpecie, ſicuti diuiſa fuere in morte Chriſti, quia nihilominus indiuiſum etiam nunc
C capiunt ſanguinem à corpore, & è contrà: Aliud autem præceptum eſt indiſpenſabile in integritate ſignificationis minus expreſſæ, reſpectu non celebrantium, & communicantium ſub vna tantum ſpecie panis; Diſpenſatio autem præcepti quo ad non conſecrantes, vt communicentur ſub vna tantum ſpecie, non tangit integritatem ſignificationis, quæ ſeruatur in perſonis conſecrãtium, qui communicantur ſub duabus ſpeciebus, ſed ſolum integritatẽ magis expreſſam, & particularem ſignificationis, quæ eſt diſpenſabilis.

Hoc patet ex vſu Eccleſiæ primitiuę, quæ multis caſibus admiſit communionem ſub vna tantum ſpecie quo

ad non conſecrantes, nempe pro nauigantibus, qui ſecum Euchariſtiam duxerunt ſub ſola ſpecie panis, vt ſe in periculo communicarent, refert Diuus Ambroſius de obitu Satyri fratris; ſimiliter vna tantum ſpecies permittebatur ijs, qui eam domi ſeruabant, vt ſe quotidie communicarent; pariter infirmis, & abſentibus: Euſebius hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 5. cap. 26. item Pœnitentibus reconciliatis niſi vna tãtum ſpecies permittebatur; Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium vbi ſupra: Vnde fit, quod hoc præceptum Communionis ſub vtraque ſpecie non fuerit habitum à Patribus primitiuæ Eccleſiæ pro neceſſario abſolutè, & indiſpenſabili, quoad non conſecrantes, vt reſultaret defectus integritatis eſſentiæ, ſeu ſubſtantiæ, ſed ſolum reddebat integritatem ſignificationis minus expreſſam, & euidentem, ad quod Eccleſia, vt maiora inconuenientia euitaret, potuit diſpenſare, vt in alijs multis, quæ reſpiciunt non integritatem eſſentiæ, ſed ſolum euidentiam ſignificationis ſacramenti; vt quoque in eadem Euchariſtia, quam Dominus Ieſus Chriſtus inſtituit in fine Cœnæ, Matth. 26. Marc. 14 Luc. 21. ac etiam Apoſtoli in eadem quoque hora celebrarunt; quoniam hæc celebratio erat ſignificatiua, quod Euchariſtia erat ſacrificium vltimorum temporũ; ac etiam quod lex Euangelica veſperi mundi perueniſſet, vt canit Eccleſia ex Diuo Ambroſio in primo hymno Aduentus Domini. *Vergente mundi veſpere, vti ſponſus de thalamo; egreſſus honeſtiſſima, Virginis Matris aula.* Quod ſacrificium Euchariſticum iam fuerat prædictum per Dauid pſalm. 141. *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Et nihilominus Eccleſia ob maiorem reuerentiam huius ſacramenti, ne homines alijs cibis repleti eam reciperent; commutauit hanc Euangelicam cœnam, quamuis ſignificatiuam, & myſticam in aliam ſumptionem ieiunam, & ſacramentalem, vt refert ſanctus Auguſtinus epiſtola 118. & Concilium Conſtantien. ſeſſ. 15.

Simile

A Simile videmus in ſacramento Baptiſmi, quem etſi Dominus N. ordinauit fieri per immerſionem in aquã, & non per aſperſionem, vt ex Matth. 28. vbi verbum Baptizantes in nomine Patris, in textu Græco idem eſt, ac immergentes, & effundentes in aquam; & propterea Ioannes Baptiſta, & Apoſtoli conueniebant ad ripam Iordanis volentes baptizare, quos faciebant deſcendere, & totum corpus in flumen immergere; & nihilominus hoc præceptum Saluatoris Noſtri de toto corpore immergendo in aquam; tametſi in baptiſmo pertineret ad integritatem ſignificationis, quatenus hæc immerſio denotauit Chriſti ſepulturam, per quam nos proteſta-
B mur fuiſſe ante cum Chriſto ſepultos, ſed in egreſſu ab aquis Chriſti reſurrectionem indicabat, vt noſtram quoque regenerationem à morte peccati in gratiam vitæ, ex Paulo Rom. 6. & Coloſſenſ. 2. Vnde ſi hæc immerſio, quæ à Patribus ſacramentalis eſt habita, & pertinens ad integritatem ſignificationis baptiſmi, & a Domino noſtro ordinata, & ab Apoſtolis ſeruata, & in Eccleſia primitiua per longum tempus continuata, à qua niſi Infirmi in periculò mortis extremo erant exempti, ſupplẽdo illis in eo caſu per aſperſionem, & nihilominus etiam dubitabatur, an eſſent verè baptizati, vt refert Cyprianus ad Magnum, epiſt. 76. & modo per tot ſæcula non
C inueniemus in Eccleſia, quod fuerit aliquis per immerſionem baptizatus, vt poſt Tertullianum refert Baſilius, lib. de Spiritu ſancto cap. 15. Et tamen propter inconuenientiam, & incommoda, quæ progreſſu temporis ab hac conſuetudine redundabant, dum pueri non ſine euidenti periculo vitæ immergebantur, & propter erubeſcentiam in fœminis Catechuminis ſe diſpoliantis coram hominibus, vt refert Chryſoſtomus ad Innocentium epiſtola prima; Et tamen non fuit difficile Eccleſiæ permutandi talem vſum; quoniam non ſpectabat ad integritatem eſſentiæ ſacramenti; ſed ſolum ad integritatem eiuſdem ſignificationis, ſupplendo in hoc per aſperſionem

ſionem in capite, vti membrum principale totius corporis, quo fiebat immerſio. A

Hinc eſt, quod pariter ſummo iure in Eccleſia fuerit permutatus vſus quoad non conſecrantes, ſe communicandi ſub vna tantum ſpecie panis reſpectu difficultatis, & incommodi reſultantis ex laicorum communione ſub vtraque ſpecie, cum etiam pluribus caſibus in ſpecie panis tantum conceſſere hoc ſacramentum non conſecrantibus in primitiua Eccleſia, vt diximus.

Addimus prædictis, quod ſucceſſu temporis multiplicatis fidelibus, dum Catechumeni, & initiati indiſtinctè admittebantur ad communionem, non potuiſset Eccleſia ſeruare conſuetudinem vnius tantum conſecrationis in vnaquaque Synaxi, non conſecrando niſi vnũ B tantum Calicem in ea, exemplo Chriſti D. N. iuxta eadem met verba Conſecrationis *Hic eſt calix noui, & æterni, &c.* quæ obligant ad Conſecrationem vnius tãtum Calicis pro qualibet vice, quæ quantitas Sacramẽtalis ſub ſpecie vini, non erat ſufficiens ad tantum Populum ſic multiplicatum; at quando maius aliud Vas fuiſset conſecratum, non vtique tunc minus congrua fuiſsent verba conſecrationis: Hic eſt Calix &c.

Hinc nos apprehendimus ex antiquo Rituali Romano, vt talis difficultas euitaretur, qualiter illi capiebant magnas hydrias, ſeu Vaſa vino repleta, & in eadem ef- C fundebant partẽ vini in Calice conſecrati, ex qua mixtione prębebatur populo communio, ſed propter periculum effuſionis, & irreuerentiæ, ac etiam propter difficultatem aliquorum ſumendi communionem ſub ſpecie vini ex vaſis, in quibus alij prius biberant, maxime tempore ſuſpicionis contagii; ſucceſsit, quod demum ſub ſola ſpecie panis acquieſcerent. Fuit quoque magna difficultas reperiendi ſufficientem vini quantitatem pro omnibus communicantibus in plurimis regionibus, vbi illud non naſcitur, & pro ſeruanda vbique æqualitate, & ne ſupponerentur aliqui ſolum pro medietate

communi

A communicati; inſurrexit Eccleſiæ vſus communionis ſub vtraque ſpecie in perſona ſolum conſecrantis; aliis verò conferendo ſub ſola ſpecie panis, quæ in eſsentia continet idem, quod duæ ſimul ſpecies ſumptæ; & quo ad ſignificationem id ſuppletur in conſecrante; & talis vſus redactus fuit in legem per totam Eccleſiam catholicam; & hoc potiſſimum in Concilio Conſtantienſi, antequam Indiæ Occidentales, & Orientales patefactæ nobis eſsent, & illarum incolæ ad Chriſtianiſmum conuerſi, quibus impoſſibile fuiſset ſubminiſtrare ſacramentum omnibus communicantibus ſub vini ſpecie.

Quatenus autem Aethyopes, ſeu aliæ nationes auſæ B ſint adminiſtrare ſacramētum ſub ſpecie alterius liquoris ob vini defectum procedentem in illis Regionibus ab eceſsu caloris: hoc impium eſt habitum, & temerarium dum extrahunt vinum artificiale ex racemis aridis, & in ardenti aqua decoctis, quæ materia cum non ſit apta conſecrationi, eſt quoque deſtructiua eſsentiæ ſacramenti.

Nec quoque repugnat, quod quamuis Chriſtus Redemptor Noſter præuiderit irreuerentiam prouenientem ex ſumptione huius ſacramenti, non abſtinuit propterea ipſe ab illa; quinimo hoc ipſum ab Apoſtolis continuatum fuit. Reſpondemus enim à Chriſto Domino C fuiſse relictum diſpoſitioni Eccleſiæ ſuæ permutandi talem conſuetudinem, quando opportunum tempus iudicaſset; vt pariter eueniſse videmus, quod immerſio baptiſmi ſimili facultate relicta Eccleſiæ, fuerit permutata in aquæ aſperſionem.

Nec minus refragatur, quod Chriſtus Dominus per Ioannem 6. inquit. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*; Quoniam non concludit hoc, quo ad cōmunionem ſub vtraque ſpecie: comedentes enim corpus Chriſti ſub ſpecie panis, bibunt quoque eius ſanguinem concomitanter, & quoad effectum ex eo, quod

Corpus

Corpus Chriſti Immortale, Impaſſibile, Incorruptibile, vt eſt de præſenti non poteſt a ſuo ſanguine remanere ſeparatum: & propterea dictio *Et*, non eſt hic appoſita coniunctiuè, ſed diſiunctiue, vt alias in ſacro textu: *Qui occiderit Patrem, & Matrem maledictus ſit.* A

Præterea Chriſtus Dominus in illis verbis dat nobis præceptum, non autem modum præcepti: nempe præcipit nobis ſumere eius Corpus, & eius ſanguinem, abſque præciſo decreto, ſi ſub duabus, vel ſub vna ex ſpeciebus ea ſumenda ſint; quinimo aſſerendam eſt eo loco Chriſti voluntatem indifferentem eſſe, nempe ſi ſub vna, vel duabus ex ſpeciebus ſumenda ſit communio à non conſecrantibus, vt ex ſacra Trident. ſynodo, ſeſſ. 21. cap. 1. B

Et de his omnibus vide latè Patrem Cottonum Soc. Ieſu in ſua Inſtructione catholica, Cardinalem Belarminum in controuerſijs, ac potiſſimum Cardinalem Peronem in ſua Replica ad Regem Britanniæ Gallico idiomate, cap. de la comunion ſous les dous eſpeces, &c.

Catechumeni quomodo participarent de Euchariſtia, & aſſiſterent Miſſæ Cap. XX. C

CAtechumeni priſcis temporibus, cum eſſent inſtar nouitiorum in ſchola Chriſti, antequam ipſi reciperentur ad ſanctum baptiſmum, vt interim apprehenderent fidelium rudimenta, excludebantur ab omni cognitione Euchariſtici ſacramenti, ex Tertulliano in apolog. cap. 7. ſanct. Auguſt. tractatu 86. in Ioannem, & in pſalmum 80. Quinimo nec minus locum habebāt, dum habebatur ſermo de hoc auguſtiſſimo Sacramēto,

ſicuti

A ſicuti Tertullian. in libro de præſcript. & Concilium Valentiæ in Hiſpania ſatis oſtendunt, quod catechumeni non percipiebant ſermones huiuſmodi fidelium; Et quamuis poſt quintum ſæculum admittebantur ad percipiendos ſermones illos, in ijs tamen, vel non habebatur mentio de Euchariſtia, vel ſic obſcurè, & ſub inuolucro verborum, vt non perciperent quicquam de illo: Hinc ſanctus Auguſtinus in Ioann. dum loquitur de hoc ſancto Sacramento, inquit: *Fideles bene me intelligunt*: & hoc idem refert ſanctus Chryſoſtomus homi. 40. in primam ad Corinth. & quod prædictis ſermonibus non ſolum non aſſiſtebant catechumeni, verum ab Ec-
B cleſia tunc etiam repellebantur, vt ex ſancto Dionyſio Creopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. quinto ijs verbis: *Deinceps a miniſtris ſanctorum librorum lectio ordine recitatur, ea recitata extra templi aditum collocantur catechumeni, & vna cum eis energumeni, atque ij, quos ſuperioris vitæ pœnitet; manent autem ij, qui Diuinarum rerum, & aſpectu digni ſunt, & communione*: & habetur ex Apoſtolicis conſtitutionibus lib. 8. cap. 7. ijs verbis. *Poſt hæc Diaconus dicat: Ite catechumeni in pace.* Quibus addo, quod nec aſpectus eorumdem permittebatur, vt Euchariſtiam poſſent reſpicere: ſanctus Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. 5. ijs verbis.
C *Catechumenos autem, & energumenos, quique in pœnitentia ſunt, ſanctæ hierarchiæ mos patitur quidem audire ſacram pſalmorum modulationem, Diuinamque ſacrarum ſcripturarum recitationem; ad ſacra autem opera, quæ deinceps ſequuntur, atque myſteria ſpectanda, non eos conuocat, ſed perfectos oculos eorum, qui digni ſunt.*

Quare autem tam diligenter occultaretur catechumenis hoc ſacrum myſterium? Prima ratio erat, ne in contemptum verteretur hic pretioſus theſaurus, ſi illi ante rudimenta fidei participaſſent de ſacramẽto, ſiquidem ante diſpoſitionem præcedentem non potuiſſent induci ad credendum rem tam difficilem; hinc ſanctus

Cyrillus Alexandrinus lib. 4. cap. 14. refert, quod Chriſtus Dominus noluit Capharnaitis declarare, quomodo ipſe traderet carnem ſuam ad manducandum, quoniam illi nondum erant inſtructi in fide. Secunda fuit ratio, vt hoc diuturnum ſilentium accenderet magis deſiderium catechumenorum, vt quanto citius ſe baptizari curarent, ſanctus Auguſtinus in tractatu 86. ſuper Ioannē, & in ſermone 46. Tertia ratio, ne hoc tremendum, & admirandum myſterium ſalutis noſtræ redderetur familiare catechumenis, quo forſitan illi indignarentur, de cuius offenſa antiqui Patres, vti diſpenſatores timebant, ſe Deo rationem redditaros: refert Albaſpinus de ritu antiquo adminiſtrandi Euchariſtiam Gallico idiomate lib. 1. cap. 1. A B

Quamuis prioribus ſæculis catechumeni per aliquot annos non reciperentur ad baptiſmum, & per conſequēs multò minus ad communionem Euchariſtiæ, vt diximus; nihilominus ſi per errorem aliquis catechumenus, antequam ab Eccleſia egreſſus, remanſiſſet ibi inter fideles, ac etiam de corpore Chriſti Domini participaſſet; erat incontinenter hic ſolutus à pœnis catechumenatus, eiuſdemque pœnitentia illi remiſſa pro annis remanentibus, & ſtatim baptizabatur, confirmabatur, & illuminabatur per Euchariſtiam, quod comprobatur auctoritare Timothei Patriarchæ Alexandrini, vna cum expoſitione Balſamonis in eundem, ac etiam ex ſancti Clementis cōſtitutione lib. 7. cap. 26. Hinc infertur magna virtus Euchariſtiæ, quæ in inſtanti poterat illuminare, & ſtatim conferre ſpeciem contritionis, ſicuti pœnitentia, & confeſtim diſponebat, & habiles reddebat catechumenos ad recipiendum baptiſmum, Confirmationem, & Communionem: Quoniam ex interpetratione Balſamonis adducta, cum dictus catechumenus non per fraudem recepiſſet Euchariſtiam, credebatur à Deo vocatus, nam ſicuti ſanctus Petrus dixit Cornelio, & ijs, qui ſecum erant, quod eſſent ipſi baptizandi, eo quod C

Spiritus

A Spiritus ſanctus deſcenderat ſuper illos, ita quoque catechumenus, qui Euchariſtiam ignoranter recepiſſet, erat etiam baptizandus. Siquidem catechumenatus nō ad aliud antiquitus fuit inſtitutus, niſi vt catechumenis eſſet diſpoſitio ad recipiendam Euchariſtiam; vt inquit S. Auguſtinus lib. de operibus, & fide, vt refert etiam Albaſpinus dicto tractatu, cap. 4. & 5.

De Miſſa Catechumenorum.

Circa catechumenorum Miſſam, antequam illa inchoaretur, mos fuit prioribus ſæculis, quod aliquæ fierent orationes; pſalmos etiam canebant, deinde explicabatur ſacra ſcriptura, ac per Epiſcopum ſermo habebatur, vt ex hoc poſſent extranei ad Deum conuerti,
B quamuis ſucceſsu temporum poſt aliquas orationes canebant Euangelium, quod per Epiſcopum explicabatur non ſolum fidelibus, verum præſentibus etiam extraneis cuiuſque cōditionis Iudæis, Paganis, Schiſmaticis, Hæreticis, Catechumenis, Energumenis, & pœnitentibus; & hoc probatur ex Concilio quarto Carthaginenſi, & Concilio ſecundo Valentiæ in Hiſpania: expleto ſermone omnes extranei egrediebantur ab Eccleſia, exceptis catechumenis, & pœnitentibus tertij, & quarti ordinis vna cum Energumenis: Immediatè poſtea incipiebat Miſsa, quæ dicitur catechumenorum, vt ſequitur. Diaconus circumibat Eccleſiam, admonendo fideles
C de eo, in quo deberent orare pro catechumenis tertij ordinis; quibus eodem tempore imperabatur, vt capita inclinarent ad recipiendas Epiſcopi orationes; quibus orationibus completis extra Eccleſiam mittebantur; & ſtatim Diaconus admonebat fideles, quomodo deberent effundi preces ad Deum pro Energumenis, qui ſimiliter flectebant capita, vt ſupra, & ab Eccleſia egrediebantur, & idē ſubſequebatur de catechumenis quarti ordinis, & ſucceſſiuè de pœnitentibus: & hæc nominabatur Miſsa catechumenorum potius, quam pœnitentium, vel Energumenorum, quamuis pro ijs omnibus oraretur; Quoniam neceſsarium fuit ibi pro catechu-

menis orare, quod non contingebat reſpectu aliorum, pro quibus etiam orabatur; & præterea numerus catechumenorum erat ſatis magnus, cum ferè omnes, qui baptizabantur, eſsent ætate prouecti; cœteri vero eſsent reſpectiuè pauci. A

Pro Miſsa catechumenorum nominabant dictas cæremonias, eo quia preces ſolemniter fiebant intra tempus ſolemnitatis Euchariſtiæ, quæ Miſsa appellabatur, quamuis improprie prædictæ preces Miſsa catechumenorum nominabantur: ſiquidem in effectu hoc aliunde non proueniebat, niſi quod ipſi aſſiſtebant in principio cæremoniarum ſancti ſacrificii, ac etiam quod dictæ preces fiebant ſupra illos ante ſacrificium.

Orationes prædictæ, ac impoſitio manuum ſupra catechumenos fiebant intra tempus Miſsæ, vel paulò ante conſecrationem ad hoc, vt purgarentur, & ſanctificarētur per Euchariſtiam, ſanctus Ioannes Chryſoſtomus homil. 4. de Nat. Dei, inquit, quod paulò ante ſacrificiū altaris iubebant inclinari Energumenos ad hoc, vt pro illis orarent fideles Chriſtum Dominum, qui immediatè poſtea in altari debebat præſentari. Et ſimiliter debemus hoc idem aſserere de ijs, quæ ibidem habebantur pro Energumenis, & pœnitentibus, ex Albaſpino dicto tractatu cap. 5. B

Quo ad eminentiam huius Euchariſtici Sacramenti refert Theophilus Patriarcha Alexandrinus canone 7. quod non permittebatur catechumenis, vt ipſi manducarent de reliquijs (non inquam de pane conſecrato) ſed nec etiam de reliquijs panis oblati per populum, ad effectum conſecrandi, etiam quod tales reliquiæ non eſsent conſecratæ, & hoc idem habetur in conſtitutione ſancti Clementis lib. 8. cap. 39. qualiter diuidebantur talia fragmenta inter eccleſiaſticos, quod erat in excluſionem catechumenorum propter eorumdem inhabilitatem: Ac etiam dicta fragmenta ex tali deſtinatione ad conſecrationem contraxerant in ſe talem ſanctificationem, C

A tionem, vt non poſſent in prophanos communicari, ne ſequeretur timor contemptus Euchariſtiæ; vt ex Balſamone ſupra dictum canonem.

Catechumenis in tertio, vel quarto gradu præbebatur Panis, & Sal ſanctificatus; ex D. Auguſtino de pœna, & remiſſione peccatorum cap. 26. ac etiam habetur in canone quinto Concilij Carthaginenſis tertii: Nam ſicuti Panis benedictus dabatur ad ſeruādam vnionem inter fideles, vt refert ſanctus Innocentius in epiſtola prima; Ita hic panis permittebatur catechumenis non dum natis intra Eccleſiam, cum non eſſent adhuc habiles alterius alimenti, quo fruebantur fideles: Dabatur
B etiam hic panis, & ſal catechumenis, vt diſponerentur ad credendum Euchariſtiæ mirabilia, quæ maximè ſunt difficilia humanis ſenſibus, & conſequerentur ex hoc maiorem gratiam.

Confirmatio conferebatur ante Euchariſtiam, vt ex actis Apoſtolicis cap. 8. ibi: *Miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctum; nondum enim in quemquā illorum venerat, ſed baptiZati tantum erant in nomine Domini Ieſu: Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum:* & cap. 19. *His auditis baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu, & cum impoſuiſſet*
C *illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, &c.* Et Tertullianus lib. de præſcript. cap. 36. ponit poſt baptiſmum confirmationem, ac deinde Euchariſtiam: Quare autem conferatur Euchariſtia poſt confirmationem? Ratio eſt, quoniam omnia ſacramenta, & miniſteria à Chriſto inſtituta, non ad aliud principalius tendunt, quam ad vniendos realiter homines ipſi Chriſto, ſed Euchariſtia cum ſit vera Chriſti caro, & verum eius corpus, hæc melius, & perfectiùs, quam cœtera ſacramenta nos Chriſto coniungit: ſiquidem cœtera nos vniunt per Gratiam, hæc autem per contactum realem: Ac etiam cœtera ſacramenta ſunt diſpoſitiua ad intro

ducendam

ducendam hanc perfectam formam vnionis, quam operatur, ac producit Euchariſtia: Præterea refert ſanctus Dionyſius, quod Euchariſtia conferat vim cœteris ſacramentis, vt operentur dictam vnionem cum Deo, & abſque illa diſpoſitio cœterorum ſacramentorum remaneret imperfecta: & inquit Tertullianus aduerſus Praxeam, & alibi, quod per Euchariſtiam acquiramus perpetuitatem. & indiuiduitatem Corpori Chriſti. A

Non Euchariſtia, ſed confirmatio nominatur Perfectio, eo quia perficiat baptiſmum? ex S. Thom. par. 3. quæſt. 72. art. 7. & in Concilio Elibertin. can. 77. dicitur. *Si quis Diaconus ſine Epiſcopo, vel presbytero aliquos baptizauerit, Epiſcopus eos per Benedictionem perficere debebit*: & ſimiliter ibidem canon. 38. habetur, quod poſſit in neceſſitate poſitus baptizari adeo, vt ſi ſuperuixerit, ab Epiſcopo per manus impoſitionem perfici poſſit, ſanctus Ambroſius lib. 3. de ſacrament. cap. 2. & oratio prædictorum eſt, quod quamuis baptiſmus abſtergat originalia, & actualia peccata, ac etiam conferat gratiam iuſtificantem: Nihilominus confirmatio perficit, & roborat Natiuitatem, quam receperunt fideles in baptiſmo: Gratia enim gratum faciens non ſolum datur ad remiſſionem culpæ, ſed etiam ad augumentum, & firmitatem Iuſtitiæ, ex D. Thoma vbi ſupra ad primum; B

Oleum ſanctum non poterat perfici abſque præſentia Euchariſtiæ, ſanctus Cyprianus epiſtola 12. primi libri, vel 70. ſecundum Pameſium ibi. *Porro autem Euchariſtia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatur: ſanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Eccleſiam: vnde nec vnctio ſpiritualis apud Hæreticos poteſt eſſe, quia conſtat oleum ſanctificari, & Euchariſtiam fieri apud illos omnino non poſſe*. Item ſanctus Hieronymus contra Luciferianos inquit: *Hilarius cum Diaconus de Eccleſia receſſerit, neque Euchariſtiam conficere poteſt, Epiſcopos, & presbyteros non habens, neque baptiſma ſine Euchariſtia*. Quoniam C

in

A in baptiſmo neceſſaria eſt vnctio olei, & in hoc adducitur ratio, quoniam ſicut omnes orationes ad Deum Patrem recipiunt vim ex verbis, *per Ieſum Chriſtum*, &c. ita in ijs, quæ fiebant præſente Euchariſtia, dum vice prædictorum verborum oſtendebatur Deo Patri ipſius dilectus filius in altari; exhibebat hoc maiorem efficaciam, ac energiam: maximè cum nil maius in Eccleſia poſſet cogitari poſt Euchariſtiam, quam ſanctum oleum, quod potens erat, vt Spiritus ſanctus deſcenderet ſuper fideles, ex Tertulliano, & aliis, &c.

B

Quid apud Antiquos ſit Communio, ſeu Communicare? Cap. XXI.

QVamuis in præſenti verbum Communio ad ſolam Euchariſtiam ſit reſtrictum, vt vidimus in præcedentibus; Nihilominus quoniam apud veteres multò latius patebat; ſiquidem Eccleſiæ communionem accipere, atque ad eam pœnitentes, ſine

C Euchariſtia, etiam poterant admitti, ideo de hac nos inferius dicemus: Communionis ſiquidem ius illud ſitum erat in rerum omnium humanarum, & diuinarum participatu, & ſocietate; ita excommunicati non ſolum à ſacris arcebantur, ſed omnes eos abhorrebant, nemo eos ſalutatione, nemo alloquio, nemo conuiuio eos dignos iudicabat, vt ne Deo quidem cum eis preces adhibere liceret, can. Apoſt. 10. *Si quis cum excommunicato, licet in domo preces coniunxerit, iſte communione priuetur*, can. 33. Laodicenſis Concilii. *Non oportet cum hæreticis, & ſchiſmaticis orare*. can. 73. Carthaginenſis quarti. *Qui communicauerit, vel orauerit cum excommunicato*

cato, ſiue Clericus, ſiue Laicus excommunicetur. Similiter can. 2. Antiochenæ ſynodi primæ; quod à conuiuiis excluderentur can. 3. Arelatenſis ſecundi can. 15. 16. & 18. Toletani primi can. 6. & 11. Auernenſis: Quinimò, nec panem ſumere, aut colloqui cum eis ſatis tutũ videbatur can. 15. Epaunenſis Concilii, & can. 37. Antiſiodorenſis Concilii. *Si quis presbyter, aut quilibet de clero, aut de Populo excommunicatũ, abſque voluntate ipſius, qui eum excommunicauit, ſciens receperit, aut cum illo panem manducauerit, vel colloquium habere decreuerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit.* A

Oblationes in communitatem Eccleſiæ mortui pœnitentis recipiuntur, vt in Concilio Arelatenſi ſecundo, B can. 12. ibi. *Sed pro eo, quod honorauit pœnitentiam, oblatio eius recipiatur.* Concilio Taurinenſi can. quinto, Concilio Toletano primo, can. 17. Concilio Carthaginenſi 6. can. 10. Carthaginenſi 7. can. 5. Concilio Tarraconenſi can. 6. Quibus omnibus locis Communio pro Euchariſtia nequaquam ſumitur.

De Cõmunione Eccleſiaſtica.

Sicuti ab antiquis diuidebatur Communio, vt alia laica diceretur, quæ ius in Chriſti corpore myſtico, & Eccleſia ſignificabat, vt in præcedenti: Altera nominabatur Communio Eccleſiaſtica, de qua tot erant ſpecies, quot ſunt ordinum Gradus, & quot modis ab iis gradibus excidere poterant Clerici: At verò cum quis C omnimoda depoſitione (vt aiunt canones) & perpetua puniretur, hoc eſt cum quis tam à gradus honore, quam functione remoueretur, eum ius integrum Communionis Eccleſiaſticæ amiſiſſe, & inter laicos fuiſſe relegatũ; ſicuti quoties Clerici à Communione ſecluduntur, ſi nihil ſit additum; id de Eccleſiaſtica Communione ſit intelligendum, quæ etiam ſacerdotalis vocatur; vt in Cõcilio Arelatenſi ſecundo: can. 30. *Secundum inſtituta ſeniorum, ſi à Communione ſacerdotali fuerit ſuſpectus Epiſcopus; hunc non ſolum à Clericorum, ſed etiam à totius populi colloquio, atq; conuiuio placuit excludi, &c.*

Communio

A Communio Peregrina dicebatur, cum Epiſcopus, Presbyter, ſeu alius quiuis Clericus, ſi peregrinando penes ſe non retinebat Cōmendatitias litteras; hunc delebant de catalogo, quo recenſebāt clericos; Non quod clerici eſſe deſinerent, ſed quod à cœteris clericis ſemigrarent, ideſt conuictu mutuo, ſynodis, aut aliis congreſſibus prohiberentur, & capita cum fidelibus conferre non poſſent: vt ex canone Apoſtolorum 34. Nulli Epiſcoporum, &c. Prædictis verò Peregrinis ſe Chriſtianos profitentibus, in ijs, quæ ſunt naturæ, & hoſpitalitatis, exhibebatur humanitas; ijdemque ad communes Eccleſiæ preces dumtaxat admittebantur; nequaquam B verò ad ſacramentorum participationē, niſi cum ſe eſſe Catholicos fide certa, formatiſque litteris docuiſſent, Baron. in anno 400. vbi Spond. num. 11. vide etiam, quæ de his latè ſcripſit Albaſpinus de veter. Eccleſ. ritibus, lib. 1. cap. 3. *De Cōmunione Peregrina.*

Communio Laica eſt Ius communicandi cum cœteris fidelibus more Laicorum, & vt Laicum, participem eſſe ſocietatis Chriſtianorum; Quamquam ſi Clericus, vel Presbyter communicabat Laicè propter aliquod delictum, iſte accipiebat Euchariſtiam more Laicorum, aut extra ſepta altaris, aut ſub vna ſpecie, aut ſub vtraq; prout vſus Eccleſiæ obtinebat, & vlterius communio prædicta multa alia complectebatur præter Euchariſtiā, C Baronius anno 258. vbi etiam Spond. num. 1. & idem Baron. anno 487. vbi Spondan. num. primo. Albaſpinus dicto tractatu de veter. Eccleſiæ ritibus, lib. primo, cap. 4. *De Laica Communione.*

Oblationes dicebantur, quæ à ſacerdotibus in altari paulò ante ſacra offerebantur, certiſque precibus Benedicebantur, quarum poſtea pars aliqua fidelibus, cętera in ſacerdotum, clericorum, & pauperum alimentum erogabantur; Auguſtin. ſerm. 213. de tempore, ibi; *Oblationes, quæ in altari conſecrentur, offerte; erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicet,* *De Cōmunione per oblationes.*

Vnde ex prædictis oblationibus particulas, ac buccellas A
viritim in Eccleſia diſtributas fuiſſe, vt hac participatio-
ne ſignificarentur omnes fideles ſub vno, eodemque
capite, & de eodem corpore eſſe. Albaſpinus vbi ſupra,
cap. 5. Viringus de triplici cœna par. 3. cap. 55. §. Fer-
mentum per titulos.

De Cõmunione per Eulogias.

Communio per Eulogias, ideſt per benedictiones di-
citur, cum per vicos, & pagos ſparſi, & diffuſi ex eadẽ
nõ poſſent ſumere Communione, cuperentque ſemper
vnionis Chriſtianæ, & Chriſti corporis ſpeciem, quam
maximè retinere: Feſtiuis diebus (præter Panem bene-
dictum, qui in vnaquaque Eccleſia inter fideles ex ob-
lationibus offerebatur, vt diximus) ex Matrice etiã per B
Parochias benedictus panis mittebatur, ex cuius perce-
ptione communitas, quæ inter fideles eiuſdem Diœceſis
intercedere debet, intelligebatur, & repræſentabatur,
vt ex can. 14. Laodiceni Concilii, cuius inſtituti ratio
per Innocentium adducitur. *Vt ſe à noſtra Communio-
ne maxima illa die non iudicent ſeparatos*; per dictum Al-
baſpinum cap. 8. Prçterea Formoſus Papa Regi Franco-
rum Carolo dirigens admonitionem, qualiter ei ſit in
Regno agendum, congratulans deuotioni, quam idem
Rex erga Sedem Apoſtolicam ſignificauerat; quem pe-
tierat benedictum panem pro pignore mittit, apud Fro-
doardum hiſtor. Rhemenſis lib. 4. cap. 2. Similiter à Mo- C
naſterijs, cum ab Epiſcopo viſitarentur, ſolebant offerri
eulogiæ. can. Non ſemel §. quod nullis canonicis, cauſa
18. quæſt. 2. & ad concilia Epiſcopi eulogias deferebant,
quamuis non cogerentur, can. de eulogijs diſt. 18. &
plura etiam vide apud Viringum de triplici cœna par. 3.
cap. 55. vide Gloſſarium Græco Barbarum Meurſi verbo
ἐὐλογία.

De Pœnitentium, & catechumenorũ Communione poſt mortem.

Primis temporibus nullus vnquam pœnitens, aut ca-
techumenus è vita diſcedebat, quin ante in fidelium
communionem aduocaretur, aut corpori Chriſti Do-
mini, vnde diſtractus fuerat, reſtitueretur: Quoniam
verò

A verò contigebat, ex illa multitudine pœnitentium, & catechumenorum, vt aliqui ante vitam amitterent, quā fidelium Gregi conſociarentur, aut ſacro baptiſmi fonte abluerentur, aut abſolutionem ſortirentur; Quidam ſimplicitate ducti, baptiſmum illis, & Euchariſtiam poſt eorum mortem conferebant, ne quis vacuus communione decederet; At verò ſaniori modo ſolitum fuit, cum quis deſijſſet pœnitentiæ tempore, nondum abſolutione percepta; Eccleſia ad communionem fidelium tunc reuocabat non Euchariſtiæ, aut baptiſmi quodam beneficio, ſed oblationes, quæ eorum cauſa à Cognatis, aut affinibus proponebantur, admittendo comprobabat, ex can.

B 12. Concilij Areiatenſis ſecundi ibi. *De ijs, qui in pœnitentia poſiti, vita exceſſerunt; placuit nullum communione vacuum debere dimitti, ſed pro eo, quod honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur:* & latè per Albaſpinum d. lib. 1. cap. 9. & 10.

Viaticum generatim ſumptum ſignificat communioni fidelium reſtitui appropinquante neceſſitate mortis obeundæ: & nil aliud eſt Viaticum, quam illa ipſa communio, quæ excommunicato redditur, quem breui moriturum conijcimus; At verò non omne Viaticum dicitur Euchariſtia; quoniam Eccleſiæ communio multis alijs

De Communione per Viaticum.

C modis poteſt comparari, quam Euchariſtia nempe Baptiſmo, Confirmatione, extrema Vnctione in morte collata, vt in canon. 9. Concilij Bercendenſis. *Pœnitentiæ benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit* & can. 39. Concilij Arauſicenſis primi. *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eos communicare, quod morientis ſufficit conſolationi ſecundum diffinitiones Patrum, qui huiuſmodi communionem congruenter Viaticū nominarunt:* Quamuis ſicuti Euchariſtia perfectiſſima eſt communio, ita perfectiſſimum eſt Viaticum, quod ſuppeditari poſſit morituris, vt ex Albaſpino vbi ſupra, cap. 11.

Eſſet hic dicendum de communione per Euchariſtiam: Verum quia de illa ſatis ad propoſitum diximus ſupra; ad ea Lectorem reijcio. A

De Cõmunione per Agapen

Conſuetum fuit Chriſtianis olim ſynaxim indicere Chriſti exemplo; vt enim ille ad cœnam Apoſtolos vocauit, eoſque donauit ſacro ſuo corpore; ſic illi ſacratæ communioni coenam ſubmittebant, quam Agapen dicebant ab amore, quo inter ſe mutuum faciebant, vt patet ex 1. Corinth. 10. *Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt Dominicam Cœnã manducare, vnuſquiſque enim ſuam Cœnam præſumit ad manducandum, & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt; numquid domos non habetis ad manducandum, aut Eccleſiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent:* Sed in eo Apoſtolus eos non laudat, verum carpit. *Vnuſquiſque enim Cœnam ſuam præſumit,* inquit, ac ſi diceret bene quidem conuenitis in vnum Chriſti imitatione, male tamen eum ſequimini. Primum quoniam præmittitis Agapen ſacræ communioni, ita hunc locum Auguſt. Primaſius. S. Thomas, Anſelmus, Gloſsæ interlinearis, & ordinaria interpretantur, prius enim ſynaxis celebranda fuerat, dein Epulo locus. Chryſoſt. primo Corinth. 11. Homil. 27. *Statis diebus menſas faciebant communes, & peracta ſynaxi poſt Sacramentorum Communionem inibant Conuiuium, diuitibus quidem cibos offerentibus, pauperibus, & qui nihil habebant etiam vocatis, & communiter veſcentibus.* B C

Secundo, peccabant Corinthij, quoniam vt teſtatur B. Eligius homil. 15. *Solebant in hac die deferre ad Eccleſiam Panem, & Vinum, & dabant ſacerdoti ad conſecrandum, expletiſque myſterijs, vnuſquiſque quod dederat recipiebat: ſed & quidam illorum in foribus templi præparabant ſibi conuiuia in conſpectu pauperum, nihilque horum eis expectantibus erogabant:* Malo huic vt obuiam iretur, eleemoſinæ colligebãtur in Agapen, quæ tamen liberæ erant, Tertull. apologetico cap. 39. ibi. *Medicam*

quiſque

A *quiſque ſtipem menſtrua die, vel cum velit, & ſi modo velit, & ſi modo poſſit, apponit, &c.* Interdum Eccleſiæ ſumptu fiebat; niſi ea tenuior eſſet, ideo Gregorius Magnus Epiſt. 54. mandat Petro Diacono in dedicatione ſuppleri inopiam Oratorij Beatæ Mariæ, cui more maiorum Agapen inſtituenda eſſet pauperibus.

Tertius error fuit exceſſus in luxurioſis commeſſationibus, & ebrietatibus, quæ ibidem licitæ putabantur, vt in honorem Martyrum, in quas latè inſurgit Auguſt. Epiſt. 64.

Quarto, ſuperſtitio ſe immiſcuit, & parentalia, Auguſt lib. 6. cõfeſs. c. 2. de Matre Monica, ibi. *Ne vlla occaſio ſe*
B *ingurgitandi daretur ebrioſis, & quia illa quaſi parentalia ſuperſtitioni Gentiliũ eſſent ſimilia, abſtinuit ſe libentiſſime, &c.* Vt de ijs, & ſimilibus tractat Viringus de triplici Coena lib. 3. cap. 56. De huiuſmodi Agape, ſeu duplici coena late etiam Card. Baronius in annum 57. vbi Spondan. in epitom. num. 39. Triplici ex cauſa inter Chriſtianos Agapes celebrari ſolitas, nẽpe in Natalitijs ſanctorum martyrum, in Funeribus, ac etiam in dedicationibus Eccleſiarum Baron. d. anno 57. vbi Spondan. num. 40.

Agapen igitur dicebatur, quod diebus Dominicis cœ
C nas de nocte celebrabant, quibus omnes Chriſtiani interant & in priuatã aliquam domum cõueniebant, vbi poſt fuſas ad Deum preces, coenabant, coenati manus abluebant, candelas, cereoſque accendebant, Deum precabantur, ſcripturam ſacram legebant, mox inter ſe omnes de rebus Diuinis ſermones faciebant, & pecunias pro Viduis, pupillis, & inopibus ibidem colligebant, nec ibi Euchariſtia miniſtrabatur, cum hæc ſolum de Veſperi fierent Tertull. cap. 34. Apolog. Ac etiam in prędictis conuiuijs nulli prorſus niſi fideles admittebantur; nam neque cathecumeni, nec pœnitentes ibidem accumbebant, propterea quod ius Communionis, & fraternitatis, aut amiſiſſent, aut non dum eſſent conſequuti:

Alba-

Albaſpinus d.lib.1 cap.17. Vide Gloſſar. Græco barbar. Meurſi verbo Ἀγάπη. A

De Fraterna Charit.

Fraterna charitas apud primos Chriſtianos erat, quia vnum Deum parentem agnouerunt, qui vnum ſpiritum biberunt Sanctitatis, vt conſortes fidei, vt ſpei cohæredes, &c. ex Tertul. & Minutio Fœlice: Cæterum vt filij Dei, & Ieſu Chriſti nuncuparentur, non niſi a Lauacro proueniebat. S. Cyrillus Hierſolymitanus in præfat. *Vnius Matris filij, & filiæ facti eſtis omnes quicumque hic nomina dediſtis*: & in prima catecheſi. *Ad ingenuã adoptionis regenerationem peruenire*. D. Ambroſ. lib.5. de ſacrament. cap.4. *Ex malo ſeruo factus es bonus filius.* D. Cyprianus ad Pompeium: *Qui filius Eccleſiæ non eſt, vt habere quis poſſit Deum Patrem, aut Matrem Eccleſiam.* B

Hæc amicitia Religionis ſocietate tam fortiter erat coniuncta, vt Gentilibus ſuſpecta eſſet: quoniam etiam pro altero mori eſſent parati fideles. Ab hac amicitia non ſolum Hæretici, & Schiſmatici arcebantur, ſed etiã Pœnitentes, & Catechumeni, qui omnes à cœteris fidelibus fratres non appellabantur, quia ſcilicet ius ad hæreditatem Chriſti habere non cenſerentur; neque ſalutationem Dominicam, antequam ſalutaribus aquis purgati eſſent, recitabant: Indignum enim videbatur, Deum Patrem eos inuocare, qui filij tenebrarum adhuc eſſent. C D. Ambroſ. ibidem. *Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per filium redemit, & dic Pater noſter*: & item: *Dic ergo, & tu per gratiam Pater noſter, vt filius eſſe merearis.* Quod confirmatur, quoniam catechumeni ab Eccleſia poſt primas cõciones, & antequam ſacrificium celebraretur, ex templo recedebant, vt ſatis ſupra abundè diximus: adeo vt nec vnquam ante perceperint orationem Dominicam, quæ ſacrificio coniuncta erat; & propterea à ſancto Auguſtino homilia 42. in feria ſecunda Palmarum admonentur competentes orationem Dominicam ita ediſcere, vt etiam memoriter Sabbatho proximo poſt

baptiſmum

A baptiſmum reddere poſſint, ibi: *Accipite hodie, quomodo inuocetur Deus:* & paulò poſt. *Tenete ergo, & orationem hanc, quam reddituri eſtis die Sabbathi nouiſſimi, quo baptizandi eſtis:* Vlterius hoc ius Fraternitatis quadam animæ, & bonorum ſocietate conſiſtebat, cum vnuſquiſque pro facultate, & modo fortunæ, cœteros libenter iuuabat, & pro alendis ægrotis, viduis, captiuis, aut ijs, qui ad metalla, & arenarias damnati eſſent, oſtiatim mendicabant, ſicut pro maritandis puellis, & aliis pietatis officijs.

B Erat quoq. apud fideles antiquitus cõmunio per litteras *Formatas*, ſeu *Cõmunicatorias*, de quibus Auguſt. epiſt. 163. quibus probaretur vnitas, ne fraus irreperet: Eædem etiam *Canonicæ, Eccleſiaſticæ, Pacificæ* nominatæ reperiuntur. *Commendatitiæ* verò litteræ concedebantur etiam ab Epiſcopis pauperibus peregrinantibus ad teſtandam eorum fidem catholicam, Concil. Calcedonen. can. 13. can. extraneo clerico diſtinct. 71. Erant præterea litteræ *Dimiſſoriæ*, ac etiam *Memoriales*, ſeu *Commonitoriæ* dictæ. Itemque *Synodicæ, Circulares*, ſiue *Catholicæ*. Similiter *Decretales, Pectorales, Confeſſoriæ*, necnon litteræ *Confeſſoriæ*, litteræ *Captiuorum*, ac etiam litteræ *Apoſtolicæ*, quæ etiam Breues dicuntur,

C de quibus omnibus vide, quæ refert Card. Baron. in annum 142. vbi Spondan. in epitom. num. 6. 8. & 9. vide etiam Franciſcum Bernardinum Ferrarium Mediolan. qui de iſtiuſmodi litteris librum edidit.

De antiquiſſimo Excommunicationis vſu. Cap. XXII.

SIcuti mos fuit Fidelium naſcentis Eccleſiæ tempore, quod diuerſas Communionum ſpecies ſeruarent

rent inter ſe, vt diximus, ita etiam vſus Excommunica- A
tionis non fuit ab ijſdem alienus. Hæc, inquam, Excommunicationis cenſura vſque adeo vetus, & antiqua eſt exiſtimanda, vt à primæua orbis origine ortum habuerit. Cum Lucifer propria voluntate excæcatus cum Angelis ſuis extra communionem Paradiſi poſitus anathemate percuſsus eſt: Huic proxima ſequuta eſt Excommunicatio, cum omnium Parens extra deliciarum tranquillitatem eiectus eſt, adiecta etiam terræ Maledicti nota: Fratricida deinde Cain extra hominum commercium poſitus, & profugus ſuper terram, anathematis argumentum extitit eo met ipſo Cain referente, Geneſ. 4. *Ecce eÿcis me hodie à facie terræ, & à facie tua*. Anathe- B
matis ſpeciem habet toties repetita maledictio; Deuter. 27. *Maledictus, qui fecerit ſculptilem; qui maledixerit Patri, & Matri; qui transfert terminum proximi ſui, &c.* Huiuſmodi execratorios canones promulgauit Ioſue cap 8. ibi: *Poſt hæc legit omnia verba Benedictionis & Maledictionis, &c.* Perſeueraſse etiam apud Hebræos huius genus pœnæ, docet ſanctus Ioannes cap. 9. *Condixerunt ab illa hora, vt qui confiteretur Chriſtum, extra ſynagogam fieret.* Notiſſimus eſt Euangelicus locus de anathemate ferendo, Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Iure igitur cenſentur priuati vſu, & fructu ſuffragiorum Ec- C
cleſiæ excommunicati, quando Chriſti decreto infœlicem ſubeunt Ethnicorum conditionem; Et ex ijs luce clarius apparet, quam temerè ſola mentis ignorantia, & catholicæ Religionis odio Hæretici noſtri temporis aſſerant excommunicationem eſse recens inuentum, nec licere Prælatis in quemquam, quantumuis contumacem ſæuire excommunicationis gladio.

Similem excommunicationis ſententiam in quemdã Corinthiorũ propter portentoſum facinus pronuncians; Paulus primo Corinth. 5. *Tradidit eum Sathanæ in interitum carnis, vt Spiritus ſaluus ſit in die Domini Noſtri*

Ieſu

A *Ieſu Chriſti*. Quam quidem pœnam non modo, vt inceſtuoſus ille a Dæmone obſeſſus miſerabiliter cruciaretur, eſſe intelligendam, ſed etiam vt à Communicatione fidelium haberetur abſciſſus; Patres omnes conſentiunt. Tertull. de pudicitia cap. 13. Ambroſius primo de Pœnit. cap. 14. cum alijs relatis per Baronium in Annum 57. vbi Spondan. num. 4. Et ſimili excommunicationis modo per traditionẽ Sathanæ vſus alibi Paulus aduerſus Alexandrum, & Hymenæum, qui à fide exciderant; ad Galatas 1. Præ ceteris nominibus, quibus Eccleſiaſtica illa cenſura ab auctoribus nominatur, frequentiori vſu eadem excommunicatio dici ſolet,
B quod, qui ea percellerentur, à Communione Sanctiſſimæ Euchariſtiæ, quocumque fidelium conſortio arcerentur. Hilarius in Pſalmo. 118. *Qui ab Eccleſiæ corpore reſpuuntur, quæ Chriſti eſt corpus, tamquam alieni a Dei corpore dominatui Diaboli tradantur*.

Grauiſſimum omnium cenſuræ pondus conſiderantes Origenes homilia 9. in Hieron. & alij Patres non niſi ex grauiſſima, & publica cauſa, & in contumaces dumtaxat adhibendam tradiderunt. Sed quid tunc fiet, ſi iniuſtè excommunicatio decernatur? Audi Gregoriũ homilia 26. in Euangel. *Sub magno moderamine Paſtores Eccleſiæ, vel ſoluere ſtudeant, vel ligare: ſed vtrum*
C *iuſtè, vel iniuſtè obliget paſtor: Paſtoris tamen ſententia gregi timenda eſt; ne is, qui ſubeſt, & cum iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur, &c.*

Huiuſmodi anathematis fulgure percuſſi ſæpius fuere Imperatores, Reges, & alij Principes; & de Theodoſio Imperatore ob cladem Theſſalonicenſium à ſancto Ambroſio ab Eccleſia repulſo poſt Auguſtinum lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 25. Ambroſius epiſt. 28. ad Theodoſium, referunt Annales Baronij anno 390. vbi Spondanus num. 1. 2. & 3. & de Philippo Imperatore, qui poſt baptiſmum deliquit, cum ab Eccleſiæ iure deberet eſſe

X extorris:

extorris; idem facta Exomologeſi publicè in Eccleſia, A Fabiano Papa aliter eum ad preces cum reliquis celebrandas poſtrema vigilia Paſchatis admittere recuſante; magnæ pietatis exemplo diluit. Euſebius lib. 6. hiſtor. cap. 25 Baronius anno 246 vbi Spondanus num. 2. in fine. Sicuti etiam Innocentius Papa Arcadium, & Eudoxiam coniugem à communione Eccleſiæ reiecit ob facinora in Ioannem perpetrata, vt poſt Nicephorum, & alios refert Baronius anno 407. vbi Spondanus num. 7. Ac etiam Anaſtaſius Imperator à Symmacho Papa excommunicatus ex eodem Baron. anno 502. num. 3.

Sed ijs, & ſimilibus plurimis omiſſis: horrendum fuit B illud anathema, quod Theodorus Papa ad ſepulchrum ſancti Petri accedens de ſanguine Chriſti ex calice diſtillato in atramentum depoſitionem Pyrrhi, olim Monothelitarum Patriarchæ excommunicati, conſcripſit, ex Baronio in annum 648. vbi Spondanus num. 2. vt ſimile quoque factum legimus apud Græcos in octaua Oecumenica ſynodo aduerſus Photium intruſum in Conſtantinopolitanam Eccleſiam, ex actis eiuſdem ſynodi, & apud Baron. anno 869. num. 5.

Sed hæc ſatis breuitati inſeruiens circa antiquum vſum huiuſmodi cenſurarum.

C

De Sacramento Confirmationis.
Cap. XXIII.

POſt Baptiſmum, & Euchariſtiam, quæ ſunt præcipua Sacramenta Religionis Chriſtianæ, fuit quoque Confirmatio verum ſacramentum, quæ fiebat, ac etiam fit ſupra omnem populum vtriuſque ſexus, illaque exercebatur chryſmate, & ſigno crucis, 2. Corinthiorum 1.

Qui

A *Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus ſancti in cordibus noſtris*, & in ea quam ad Epheſios ſcripſit idem Apoſtolus ſic prohibet cap. 4. *Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem Redemptionis.*

Hoc idem ſacra Concilia teſtantur, Elibertin. can. 38. *Poſſe baptizari in neceſſitate infirmitatis poſitum catechumenum, itaut ſi ſuperuixerit ad Epiſcopum eum perducat, vt per manus impoſitionem perfici poſſit.*

Concilium Arelaten. 2. cap. 17. de Bonoſiacis Hæreticis B *Chryſmate, & manus impoſitione in Eccleſia recipi ſufficit*, Concil Laodicen. cap. 48. *Oportet baptizatos ſacratiſſimum chryſma percipere, & cæleſtis Regni participes fieri.* Concil. Aurelianen. apud Gratian de conſecrat. diſt. 5. *Vt ieiuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur prius confeſſionem facere, vt mundi donum* Spiritus *ſancti valeant accipere*: & Concil. Meldenſe apud Gratian. ibidem. *vt Epiſcopi non niſi ieiuni per impoſitionē manuū Spiritum ſanctum tradant.*

Hoc idem communiter aſſerunt ſancti Patres, & ex Græcis Dionyſ. Eccleſ. hierarc. cap. 2. *Ille Diuino, ac prorſus Deifico vnguento virum ſignat*: & infra. P*erficiens* C *illa vnctio facit perfectum.* & cap. 4. *Aduentum Spiritus ſancti conſumans vnguenti inunctio elargitur.*

Quod autem hoc ſacramentum conferat Spiritum ſanctum, Origen. homil. 18. in Leuit. *Donum gratiæ Spiritus per olei imaginem deſignatur, vt non ſolum purgationem conſequi poſsit is, qui conuertitur a peccato, ſed & Spiritu ſancto repleri*: Et datur in augumentum, & firmamentum iuſtitiæ, per quod confertur gratia gratum faciens D. Thom. 3. par. quæſt. 72. art. 7.

At verò Tertullianus paucis verbis declarat omnes ritus ſolitos in hoc ſacramento, nempe; Vngendi, Benedicendi, Cruce ſignandi, & manus impoſitionis, vt in cap. 8. de reſurrect. carn. *Caro vngitur, vt anima conſe-* *Ritus Confirmationis.*

cretur; caro ſignatur, vt & anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. A

Cyprianus Epiſt 70. ad Ianuar. *Vngi quoque neceſſe eſt eum qui baptizatus ſit, vt accepto Chriſmate, ideſt vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.*

Sanctus Ambroſ. De ijs, qui initiantur cap. 7. *repete quia accepiſti ſignaculũ Spiritale, Spiritum Sapientiæ, &* infra. *Serua quod accepiſti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Chriſtus Dominus, & dedit pignus Spiritus in corde tuo.*

Sanctus Hieronym. aduerſus Luciferianos. *An neſcis etiam Eccleſiarum hunc eſſe, morem, vt baptizatis poſtea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus Sanctus? exigis vbi ſcriptum ſit? in actis Apoſtolorum; Etiam ſi Scripturis auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret.* B

Auguſt. tract. 6. in Epiſt. Ioannis. *Ergo ſi vis noſſe, quia accepiſti Spiritum Sanctum, interroga cor tuum, nè fortè Sacramentum habeas, & virtutem Sacramenti non habeas.* Et idem lib. 15. de Trinit. cap. 6. *Vnxit eum Deus Spiritu Sancto, non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo Baptizatos vngit Eccleſia.* Quamuis Chriſtus, & Apoſtoli, donaſſent effectũ huius Sacramẽti miraculosè S. Thom. 3. part. quæſt. 72. art. 4. C

A ſolis Epiſcopis confertur.

Solis autem Epiſcopis illius collationem aſſignabant, vt ex Epiph. hæreſ. 21. habetur. *Nam cum Philippus Diaconus eſſet, non habebat poteſtatem imponendi manus, vt per hoc daret Spiritum Sanctum:* Chryſoſt. in 8. cap. Act. Apoſt. ait. V*nde mea ſententia hic Philippus vnus ex ſeptem, erat ſecundus a Stephano; ideo & baptizans Spiritum Sanctum non dabat, neque enim facultatem habebat: hoc enim donum ſolum Apoſtolorum erat, &c. Nam virtutem quidem accceperant faciendi ſigna, non*

autem

A *autem dandi alijs Spiritum Sanctum.* et ex Innocentio primo circa annum Domini 410. epiſt. 1. ad Eugubinũ cap. 3. ibi. *De conſignandis verò Infantibus manifeſtum eſt, non ab alio quam ab Epiſcopo fieri licere. Nam Presbyteri, licet ſint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus ſolis deberi, vt vel Paracletum Spiritum tradant, non ſolum conſuetudo Eccleſiaſtica demonſtrat, verum & illa lectio actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum, & Ioannem eſſe directos qui iam Baptizatis traderent Spiritum Sanctum: Preſbyteri, ſeu extra Epiſcopum, ſeu preſente Epiſcopo* Bapti*zant, Chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab Epiſco-*
B *po fuerit conſacratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur* Epiſcopis, *cum tradunt Spiritũ Paracletum.* Poteſt tamen Papa committere hoc ſimplici Sacerdoti, quia quædam, quæ ſunt ſuperiorum ordinum, poteſt committere inferioribus de plenitudine poteſtatis D. Thom 3. part. quæſt. 72. art. 12.

Oleum, & Balſamum eſt materia huius Sacramenti, quibus repræſentatur Dignitas Sacerdotalis, & Regalis S. Cyprianus de vnctione chriſmatis inquit. *In Sacro Chriſmate mixtum oleo Balſamum Regiæ, & Sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus eſt vnctio inſtituta;* quod etiam aſſerit D. Thom. part. 3. quæſt. 72. art. 2. *Materia.*

C Sacrum Chriſma per ſingulos annos in Cœna Domini conficitur per Epiſcopos, ſed dum vna cõfectio chriſmatis abundat, vetus chriſma debet incendi, & non amplius quam vno anno vti permiſſum, atque deinceps nouo frui. Vt in epiſt. Sancti Fabiani Papæ ad Orientales Epiſcopos.

De

A

De Pœnitentię Sacramento, & Auriculari Confeſſione. Cap. XXIIII.

POenitentiæ Sacramentum, nec non & auricularis Confeſſio, (à qua indeſinenter Hæretici tantum abhorrent) quòd ſemper in vſu fuerit à principio naſcentis Eccleſiæ, Sacris ſcripturis, & Sanctorum Patrum auctoritatibus indubitanter manifeſtum patebit.

Etenim non in lege Euangelica ſolum, verum, & in Moſayca Num. cap. 5. verſ. 6. legitur. V*ir, ſiue Mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam transgreſsi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum*, Vnde qui in hebraico idiomate ſunt verſati, optimè norunt verbum. *Hitbuadù.* non exponi generaliter confitebuntur, verum particulariter, diſtinctè, & exactè. B

Et de veritate huius auricularis Confeſſionis. Scotus in 4. ſentent. diſtin. 17. quæſt. vnica inquit, quod quamuis appareat iſtã non eſſe de iure Diuino promulgato per ſcripturam Apoſtolicam, dicendum eſt tamen, quod ſit de Iure Diuino poſitiuo promulgato à Chriſto Apoſtolis, ſed & Eccleſiæ promulgato per Apoſtolos abſque Domini ſcriptura, ſicuti mandata alia tenet Eccleſia oretenus per Apoſtolos ſibi promulgata ſine ſcriptura, cuius fundamentum eſt illud Io. 20. *Multa etiam alia ſigna fecit Chriſtus Ieſus &c.* & habetur extr. De celebrat. Miſſarum cap. Cum Marthæ. C

Verum videamus, quonam pacto hæc Confeſſio ſit Apoſtolica traditio, quæ inter Moſayca præcepta reponitur, & poſtea à Chriſto tamquam Eccleſiæ Sacramentum ordinata.

Quis autem denegabit filium Dei non dediſſe poteſtatem

A ſtatem remittendi peccata, cum dicat Apoſtolis apud Matth. cap. 18. *Amen dico vobis, quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in Cœlo, & quęcumque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in Cœlo*, & apud Io. cap. 20. *Pax vobis, ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt.* Vnde Sacra Tridentina Synodus ſect. 14. cap. 5. deducit hanc neceſſariam illationem his verbis. *Conſtat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita cauſa exercere non potuiſſe, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis ſeruare potuiſſe, ſi in genere dumtaxat, & non potius in*
B *ſpecie, & ſigillatim ſua ipſi peccata declaraſſent: Ex his colligitur oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcutionem conſcientiam habent, in confeſſione recẽſeri, & ſi occultiſſima illa ſint, & tãtum aduerſus duo vltima Decalogi præcepta cõmiſſa, quæ nonnunquam animum grauius ſauciant, & periculoſiora ſunt ijs, quæ in manifeſto admittuntur.* Quod etiam declarat D. Iacobus in ſua Canonica cap. 5. dum ait. *Confitemini alterutrum peccata veſtra*; quod ſecundum germanum intellectum legitur alius alii.

Quod autem hæc Auricularis Confeſſio ſit indubitata, conſtabit etiam nobis ex Sãctis Patribus, tum Græ-
C cis tum Latinis, vt per illos nobis aperta ſit conſuetudo Eccleſiæ primitiuæ.

Origenes homil. 2. in Leuit. *Eſt adhuc ſeptima licet dura, & laborioſa per* Pœnitentiam *remiſsio peccatorum, cum lauat* Peccator *lacrymis ſtratũ ſuum, & non erubeſcit* Sacerdoti Domini *indicare peccatum, quærere medicinam ſecundum eum, qui dicit: Dixi pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.*

Et idem homil. 7. in Luc. explicans illud; *Vt reuelentur ex cordibus cogitationes*; *Vnde inquit, Et nos ſi peccauerimus, debemus dicere peccatum meum notum tibi*

fecit,

feci, & iniquitatem meam non abſcondi: Dixi annuncia- A
bo iniuſtitiam meam contra me Domino, ſi enim hoc fece-
rimus, & reuelauerimus peccata noſtra, non ſolum Deo;
ſed & his, qui poſſunt mederi vulneribus noſtris, atque
peccatis, delebuntur peccata noſtra ab eo, qui ait, ecce
delebo, vt nubem, iniquitates tuas, & ſicut caliginem pec-
cata tua.

Sanctus Baſil. interrogat. 129. *Vt vitia Corporis ne-*
quaquam quibuſuis temere homines aperiunt, ſed his tan-
tummodo, qui rationem, qua curanda ſunt, teneant; eodem
modo etiam peccatorum Confeſsio fieri debet apud eos vi-
delicet, qui ea poſſunt curare; & idē Baſil. Interrogat. 288.
Neceſſario ijs peccata aperiri debent, quibus eſt credita B
diſpenſatio Myſteriorum Dei; *ſiquidem rationem hanc*
in pœnitentia etiam Veteres illos cernimus ſequutos fuiſ-
ſe, quando & in Euangelio *ſcriptum eſt, quod Ioanni con-*
fitebantur peccata ſua.

Greg. Niſſen. orat. ad eos, qui durius, & acerbius alios
iudicant; *Afflictionis participem, & ſocium ſume Sacerdo-*
tem, & Patrem: *Audacter oſtende illi, quæ ſunt recondita,*
animi arcana, tamquam occulta vulnera Medico retege;
ipſe honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit.

Io. Chriſoſt. homil. 20 *Qui hęc fecit, ſi voluerit (vt de-*
cet) vti conſcientiæ adiumento ad confeſsionem facinorum
feſtinare, Medico oſtendere vlcus, qui curet, & non ex- C
probret, atque ab illo remedia accipere, & ſoli ei loqui nul-
lo alio conſcio, & omnia dicere cum diligentia, facilè ſua
peccata emendabit; Confeſsio enim peccatorum abolitio eſt
etiam delictorum.

Et idem lib. 2. de Sacerdotio; *Multa quidem arte*
opus eſt, vt qui laborant Chriſtiani, vltro ſibi perſuadeant
Sacerdotum curationi ſeſe ſubmittere oportere.

Sed omiſſis aliis Græcorum Patrum auctoritatibus
tranſeamus ad Eccleſiæ Latinæ Doctores, ex quibus
Tertullian. de Pœnitent. cap. 12. *Cum ſcias aduerſus*
Gehennam poſt prima illa intinctionis Dominicæ moni-

menta

A *menta eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris? cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? mutæ quidem animæ, & inrationales medicinas ſibi diuinitus attributas in tempore agnoſcunt: Ceruus ſagitta transfixus, vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere repellat, ſcit ſibi Dictamo medendum: Hirundo ſi excæcauerit pullos, nouit illos oculare rurſus de ſua Celidonia. Peccator reſtituendo ſibi inſtitutam à Domino exomologeſim ſciens, præteribit illam? quæ Babylonem Regem in Regno reſtituit.*

Sanctus Cyprianus lib. de lapſis. *Confiteantur ſinguli quæſo, vos fratres delictum ſuum, dum adhuc, qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti eius Confeſſio poteſt, dum ſatisfactio, & remiſſio, facta per Sacerdotes apud Dominum grata eſt.*

B

Sanctus Ambroſius lib. 1. de pœnit. cap. 7. *Vult Dominus plurimum poſſe Diſcipulos, vult, à ſeruulis ſuis ea fieri in nomine ſuo, quæ faciebat ipſe poſitus in terris. Denique ait, & maiora his facietis. Dedit vt mortuos ſuſcitarent. Et cum ipſe Saulo reddere poſſet vſum videndi, eum tamen ad Ananiam Diſcipulum ſuum miſit, vt eius benedictione Saulo reſunderentur oculi, quos amiſerat;* Et idem paulo poſt. *Quid intereſt vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius ſibi datum Sacerdotes vindicent? vnum in vtroque myſterium eſt.*

C

Sanctus Hieronymus Epiſt. 65. ad Pammach. contra errores Origenis. *Secunda poſt naufragium tabula eſt, culpam ſimpliciter confiteri,* & idem in 16 Matth. *Sacerdos pro officio ſuo, cum peccatorum audierit varietates, ſcit quis ſit ligandus, quiſue ſoluendus.*

Auguſt. tom 9. lib. 2. de Viſitat. Infirm. cap. 5. Adſtantem coram te Sacerdotem Angelum Dei exiſtima: *labia quidem Sacerdotis, ait Malachias, cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius: Angelus enim Domini exercituum eſt; & cum qua, & Deum & Angelum eius decet reuerentia* Dei *Miniſtrum affari: Aperi ei pe-*

netralium tuorum abditiſſima latibula, conſcientiarum tuarum reuela repagula; non te pudeat coram vno dicere, quod non puduit forſitan coram multis facere: nam humanum eſt peccare, Chriſtianum eſt à peccato deſiſtere, Diabolicum eſt perſeuerare: Ergo quæ mentem grauius exacerbant facinora, Dei Angelo manifeſta, nihil obſcurum dicens, culpam nullis ambagibus obluoluēs, nullis circumitionibus, quod verum eſt operiens: Deſignāda enim ſunt in quibus peccaſti loca, ſi recorderis, & tempora, cum quibus peccaſti perſonis, (non nomina earum) in qua peccaſti labilis ætas, quo gradu iam Eccleſiæ inſeruiebas, vtrum ſemel, an ex conſuetudine, vel ex neceſſitate, an ex voluptate cecidiſti, &c. A B

Et ſanctus Gregorius æquiparat confeſſionem auricularem Lazari reſurrectioni, homil. 26. in Euangel. *Mortus venit foras, cum peccator nequitias ſuas ſponte confitetur: Lazaro ergo dicitur. Veni foras, &c.*

Bernard. ſerm. ad Milit. & temp. cap. 12. *Non abſoluant etiam compunctum, niſi viderint, & confeſſum.*

Sed omiſſis innumeris alijs ſanctorum Patrum auctoritatibus ad noſtrum propoſitum; Dicimus, quod quamuis hęc auricularis confeſſio non fuerit habita de neceſſitate præciſa ad ſalutem; nihilominus tamen eſt neceſſaria ad ſalutem de neceſſitate conditionali, nempè in caſu poſſibilitatis, non abſolutè, etenim deficiente poſſibilitate contritio ſola vna cum deſiderio confeſſionis eſt ſufficiēs, cuius iudicium Deo eſt reſeruatū. S. Leo ad Theodorum epiſt. 91. ſic inquit. *Si aliquis quocumque interceptus obſtaculo à munere Indulgentię exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, conſequi exutus carne non poterit; Nec neceſſe eſt nos eorum, qui ſic obierint merita, actuſque diſcutere, cum Dominus noſter, cuius iudicia nequeunt cōprehendi, quod Sacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuæ Iuſtitiæ reſeruauerit; ita poteſtatem ſuam timeri* C

volens,

A *volens, vt hic error omnibus proſit, & quod quibuſdam negligentibus accidit, nemo non metuat: multum enim vtile, & neceſſarium eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem Sacerdotali ſupplicatione ſoluatur: His autem qui in tempore neceſſitatis præſidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, &c.*

Aſſeramus igitur abſque hæſitatione, quod pœnitentia ſit Sacramentum, quo Sacerdos virtute clauium, hoc eſt poteſtatis à Deo receptæ, dimittit peccata à nobis poſt baptiſmum commiſſa, nec obliuiſcamur ſub pœna ingratitudinis, recognoſcere, quam immenſa ſit Redem-
B ptoris noſtri miſericordia, cum tale, ac promptum, & facile medicamentum infirmitatibus noſtris reliquerit.

Et multo honeſtius, ac facilius eſt confiteri peccatum ſecreto Sacerdoti Dei Vicario, quam manifeſtare, ac propalare in publico conſeſſu fornicationes, adulteria, ſacrilegia, homicidia, & alia enormia, quæ pœnitentem diffamant, & Eccleſiæ ſcandalum irrogant, vt ſummo iure fuerit ſublata illa confeſſio Conſtantinopoli per Nectarium, vt refertur, & de huius quoque publicæ confeſſionis ſuppreſſione circa peccata occulta: D. Chryſoſt Populo Antiocheno prædicabat antequam Epiſcopus Conſtantinopolitanus fuiſſet electus, dum in homil. 30. ad Populum Antiochenum ſic loquitur; *Sufficit tibi ſoli*
C *Deo confiteri, non autem conſeruo, qui te repræhendat:* Etenim ibidem declarat hoc intelligendum de Confeſſione ſatisfactoria, & publica, non autem de auriculari, & ſecreta, vt per illa verba. *In Theatro coram magna multitudine*: & alia multa ſimilia verba, ſicuti quoque paulo poſt à magno Leone, qui ſedit in Pontificatu anno 450. in Epiſt. 80. ad Epiſcopos Campaniȩ, Sannij, & Picœni, his verbis. *Illam etiam contra Apoſtolicam Regulam præſumptionem, quam nuper agnoui à quibuſdã illicita vſurpatione committi, modis omnibus conſtituto, ſubmoueri (de pœnitentia videlicet, quæ ita a fidelibus*

 poſtulatur)

poſtulatur) nè de ſingulorum peccatorum genere, libellis A
ſcripta profeſſio recitetur: cum reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis ſacerdotibus indicari confeſſione ſecreta: Quãuis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubeſcere non veretur; tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, vt ea quæ pœnitentiam poſcunt, non timeant publicare, remoueatur, tam improbabilis conſuetudo, nè multi à pœnitentiæ remedijs arceantur: dum, aut erubeſcunt, aut metuũt inimicis ſuis ſua facta reſerari, quibus poſſint legum conſtitutione percelli: ſufficit enim illa confeſſio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentiam precator, accedit. Tunc enim demum plures ad B
pœnitentiam poterunt prouocari, ſi Populi auribus non publicetur conſcientia confitentis. Datum pridie nonas Martij Reumero Coſſ.

De ſatisfactione pœnæ poſt remiſſum peccatum.
Cap. XXV.

EX ſacro textu varijs rationibus Conciliorum, & Patrum auctoritatibus fit palam, quod etiam remiſſa culpa peccati, non propterea pœna ſemper indulgetur, C
vt inde ſatisfaciendum ſit Diuinæ Iuſtitiæ, & hoc virtute meritorum, & ſatisfactionis Chriſti.

Etenim ad hoc primũ tenemur ex peccato noſtri primi Parentis, quod quamuis Chriſtus ex Apoſt. ad Coloſſ. 2. *Delens, quod aduerſus nos erat Chirographum decreti, quod erat contrariũ nobis, & ipsũ tulit de medio affigens illud Cruci.* Nihilominus remanſit adhuc plaga tumens vt iam minatus eſt Deus ad Euam, Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios:* Adæ verò dixit: *Maledicta terra in opere tuo: in labo:*

A *boribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es.*

Præterea Num. 12. *Loquutaq. eſt Maria, & Aaron contra Moyſem propter vxorem eius Aethiopiſſam:* Parcit Deus illis, precibus Moyſis; at ſibi reſeruat pœnam in die vltionis, eo quod in terram promiſſam non fuerint ij ingreſſi.

Tertio inſurgit Populus contra Moyſem, & Aaron indulget Deus, ſeruat tamen ſibi pœnam, quoniam nemo ex his terram promiſſam ingreditur Num. 14. *Loquutuſq. eſt Dominus ad Moyſem, & Aaron dicens: Vſque*
B *quo multitudo hæc peſſima murmurat contra me querelas filiorum Iſrael, dic ergo eis. Viuo ego, ait, Dominus, ſicuti loquuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra, &c.*

Quarto, puer, qui natus eſt ex adulterio Dauid, mortuus eſt, quamuis oraſſet Pater, cui peccatum fuerat remiſſum, ac in eumdem aliæ calamitates ſuperuenerunt. 2. Reg. 12. *Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo.*

Quinto, dixit Dominus ad Daniel cap. 4. *Quamobrē*
C *Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Nec de culpa hoc intelligitur, quæ abſq. contritione non remittitur ijs, qui ad vſum rationis peruenerunt.

Demum, vt alia multa prætermittam primo Corinth. cap. 9. *Caſtigo Corpus meum, & in ſeruitutem redigo, nè fortè cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.*

Sancti Patres ſimiliter ſecundum ſcripturam loquuti ſunt de pœnitentia. Ex Græcis Origen. in Exod. homil. 6 *Miſericors, & Miſerator Dominus, & Creaturæ ſuæ non vult mortem, ſed vt conuertatur, & viuat, pœnitendo, flendo, ſatisfaciendo deleat, quod admiſſum eſt; dicit*

enim

enim Propheta, quia ſi conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. A

Concilium Ancyranum Canon. de ijs qui vi ſacrificarunt. *Viſum eſt anno audire, tribus autem annis ſubſterni, ac ſupplices eſſe, ſoli autem Orationi duobus annis communicare, & tunc ad id, quod eſt perfectum, accedere.*

Baſil. homil. 14. quæ eſt cõtra ebrietates, & luxũ, ſic ait. *Medicina magna delicta ſedabit: Ieiunium ebrietatem curet: Pſalmus turpes cantus: Lacryma riſum: pro ſaltatione genua Deo flectantur: pro tripudijs pectus Deo pulſetur: pro veſtium ſumptu, & ornatu humilitas: in omnibus verò Elemoſina peccata diluat, redemptio animæ viri diuitiæ: In ſocietatem, communionemq; orandi Deũ, plures admittite eorum qui tribulati ſunt, ſi quo pacto tibi malitia culpæ remittatur.* B

Sanctus Chryſoſt. homil. 41. ad Populum Antiochenum. *A nobis vltionem ſumamus, ita placabimus Iudicem.*

De ritu, quo in Eccleſia Romana fiebat pœnitentia: Sozomen. Eccleſ. hiſt. lib. 1. cap. 16. *Priuatim deinde ſpõte ſua, quiſque vel ieiunijs, vel lotionum, ciborumque abſtinentia, vel alijs quibus iuſſus eſt, ſemetipſum affligẽs, tempus expectat in quantum Epiſcopus conſtituit: elapſo demum præfinito die, pœna iam quaſi debito quopiam exſoluta, à peccatis abſoluitur, & Populo in Eccleſia coniungitur. Hęc Romani Sacerdotes ab ipſo inde exordio, etiã ad noſtram vſque memoriam cuſtodiunt.* C

Theodorus epiſt. diuerſ. Decret. cap. de pœnitent. *Sunt medicabilia, quæ poſt baptiſmum fiunt vulnera: medicabilia autem non vt olim per ſolam fidem data remiſſione, ſed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.*

Cyprianus ſerm. de lapſis ante finem. *Confiteantur ſinguli quæſo delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti eius Confeſſio poteſt, dum ſatisfa-*

ctio,

A *ctio;& remiſſio facta per Sacerdotes apud Dominum grata eſt &c. Agite pœnitentiam plenam, dolentis, & lacrymantis, lamentantis animi probate mœſtitiam &c.*

Ambroſius lib. 1. de pœnitent. cap. 16. *Cognoui quoſdam in pœnitentia ſulcaſſe vultum lacrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus, ieiuno ore ſemper, & pallido mortis ſpeciem ſpiranti in Corpore prætuliſſe.*

Hieronymus epiſt. 22. ad Euſtoch. de Cuſtod. Virg. *O quoties ego ipſe in eremo conſtitutus, & in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta ſolis ardoribus horridum Monachis præſtat habitaculum; putabam me Romanis intereſſe delitijs, ſedebam ſolus, quia amaritudine repletus eram, horrebant ſacco membra deformia; & ſquallida cutis ſitum æthiopicæ carnis obduxerat, quotidie lacrymæ, quotidie gemitus, & ſi quando ſomnus imminens oppreſſiſſet, nuda humo vix oſſa hærentia colligebam &c.*

B

Sanctus Auguſtinus homil. vlt. Inter Quinquaginta. *Non ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi etiam de his, quæ facta ſunt ſatisfaciam Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitus, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus Elemoſynis: Beati enim Miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus; non enim dictum eſt, vt tantum abſtineant à peccatis, ſed & de prgteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur.*

C

De Sacramento Ordinis. Cap. XXVI.

ORdo eſt ſignaculum quoddam Eccleſiæ, quo Spiritualis poteſtas traditur ordinato. D. Thom. part. 3. quæſt. 34. art. 2.

Quod autem ordo fuerit habitum vnum ex ſeptẽ Sacra-

cramentis nouæ legis: hoc Chriſtus teſtatur apud Ioannem cap. 20. his verbis. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixiſſet inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt:* Ac de manuum impoſitione legitur in actis Apoſt. cap 6. *Et elegerũt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu ſancto & Philippum, &c. Et hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus;* Etenim prædicti ab Apoſtolis in Diaconos conſtitituti fuerunt, ſicuti etiam ijdem ordinarunt Paulum, & Barnabam, vt in Act. Apoſt. cap. 13. *Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus ſanctus; ſegregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos: tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſq. eis manus dimiſerunt illos.* A B

Quod autem impoſitio manuum conferat gratiam, & cum effectu conſiſtat: Apoſt. epiſt. 2. ad Timoth. c. 4. *Noli negligere gratiã, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum Presbiterij.* Et Epiſt. 1. ad Timoth. cap. 1. *Propter quam cauſam admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*

De hoc eodem ordinis Sacramento loquutus eſt S. Ignatius in Epiſt. ad Smirnenſes. *Omnes Epiſcopum ſequimini, ſicut Chriſtus Deus Patrem presbyteros ſicut Apoſtolos, Diaconos autem veneramini ſicut Dei mandato miniſtrantes:* & infra: *Omnia benè in vobis ordinate, quæ mandata ſunt in Chriſto, Laici Diaconis ſubditi ſint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Epiſcopo, Epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe Patri.* C

S. Greg. Nazianzen. in laudem Athanaſij. *In magnum hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant numerum adſcribitur, ac ſacroſanctæ ſtationis, & ordinis honore afficitur,*

cunctiſque

A *cunctiſque Eccleſiaſticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, &c.*

Tertull. exhort. ad caſtit. cap. 7. ait: *Differentiam, inter ordinem, & Plebem conſtituit Eccleſiæ auctoritas; & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus a Deo, vbi eccleſiaſtici ordinis eſt conſeſſus, & offert, & tangit ſacerdos, qui eſt ibi ſolus, &c.*

Et S.Leo epiſt.87.ad Epiſcopos Aphricæ cap.primo. *Quid eſt citò manus imponere, niſi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ, ſacerdotalem honorem tribuere non probatis, & quid eſt communicare peccatis alie-*
B *nis? niſi talem effici ordinantem, qualis eſt ille, qui non meruit ordinari.*

Et quod oleum effuſum ſupra caput Saulis, ſignificauerit ſacerdotalem vnctionem. S.Greg. Magn. ad cap. 10. lib. 1. Regum. *Samuel Saul in Principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia ſacrorum ordinum ſacramenta ab Eccleſiæ Doctoribus foris accipimus, ſed ſacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur: virtus verò ſacramenti gratia eſt Spiritus ſeptiformis.*

Hinc autem probatur, quod ordo ſit Sacramentum, vt ex D. Thom. lib. 4. aduerſ. Gentiles cap. 74. Mani-
C feſtũ eſt, quod in collatione Spiritualis poteſtatis quoddam Sacramentum peragitur, quod dicitur ordinis Sacramentum, ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur poteſtas ad aliquid operandum coferãtur etiam ea, ſine quibus huiuſmodi operatio exerceri nõ poteſt. Adminiſtratio autẽ Sacramentorum, quæ ordinantur, ad ſpiritualem poteſtatem, conuenienter non fit, niſi aliquis ad hoc diuina gratia adiuuetur, & ideo in hoc Sacramento confertur. Hæc D. Thom. quæ procedunt dummodo promotus ad ordinem obicem non apponat; vt Apoſt. docuit cum ſcripſit ad Timoth. 1. cap. 6. Nec ad hanc eximiam dignitatem debet ſequiſ-

z piam

piam extolli ſed à Deo tamquã Aaron vocari ex Ambr. A
de Dignit. Sacerdot. habetur. *Homo imponit manus, Deus largitur gratiam.*

De Ordinum Diſtinctione, & eorumdem Functionibus.

Cap. XXVII.

SAnctus Paulus in Epiſtola 1. ad Corinth. cap. 12. à B
verſ. 4. vſque ad 11. loquitur de gratiis gratuitè datis, de functionibus, & adminiſtrationibus, quæ fiunt in Eccleſia. Vnde S. Thom. in 4. ſentent. diſtinct. 24. quæſt. 2. art. 1. ad 2. inquit. Quidam ſumunt ſufficientiam ordinum per quamdam adaptationem ad gratias gratis datas, de quibus habetur 1. Corinth. 12. Dicunt enim, quod ſermo. *Sapientiæ*. competit Epiſcopo, quia ipſe aliorum ordinator eſt: quod ad Sapientiam pertinet: ſermo. *ſcientiæ*. ſacerdoti, quia debet habere claues ſcientiæ: *fidei*; Diacono qui prædicat Euangeliũ: *Opera virtutum*; Subdiacono, qui ſe ad opera perfectio-
nis extendit per votum continentiæ: *Gratia ſanitatum*: C
exorciſtis, qui reddunt ſanitatem Energumenis. *Interpretatio ſermonum*, ſignificat lumen, quod committitur Acolythis: *Alij Prophetia*; qui eſt lector: Alii *genera linguarum*, qui eſt Cantor: *Diſcretio ſpirituum* competit Oſtiario, vt diſcernat fideles ab infidelibus, filios Eccleſiæ, & baptizatos, ab excommunicatis, catechumenis, & ſimilibus.

Et de prædictis omnibus loquitur etiam S. Ignatius ad Antiochenos. *Saluto ſanctum Presbyterorum Collegium, ſaluto ſacros Diaconos, & ſaluto Hypodiaconos,*

Lectores,

A *Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorciſtas, Confeſſores.*

Euſeb. hiſt. eccleſ. lib. 6. cap. 35. refert in Eccleſia quadam presbyteros eſſe quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolytos quadraginta duos, Exorciſtas, Lectores, cum Oſtiarijs quadraginta duos.

Concilium Laodicen. can. 24. ſic omnibus ordine inſignitis prohibet. *Non oportet ſacro miniſterio deditos a Presbytero vſque ad Diaconos, & deinceps quemlibet Eccleſiaſtici ordinis vſque ad Miniſtros, vel Lectores, vel Cantores, vel Exorciſtas, vel Oſtiarios cauponam* B *ingredi.*

At diſtinctio ordinum, & eorundem ſubordinatio clarè demonſtratur in ſynod. Roman. ſub Syluestro cap. 7. *Pontifici Presbyter, Presbytero* Diaconus, Diacono *Subdiaconus, Subdiacono Acolythus, Acolytho Exorciſta, Exorciſtæ Lector, Lectori Oſtiarius in omni loco repræſentet obſequium, ſiue in publico, ſiue in gremio Eccleſiæ.*

A quo tempore autem in vſu fuerint Ceremoniæ, quæ ſeruantur hodie in collatione ordinum, Refertur hoc in Concilio Carthag. 4. celebrato anno 395. vbi cap. 2. habetur. *Epiſcopus.* cum Ordinatur. duo Epiſcopi ponant, & teneant Euangeliorum Codicem ſuper caput, & ceruicem eius, & vno ſuper eum fundente Benedictionem, reliqui omnes Epiſcopi qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant. *Ritus in collatione ordinum.*

C

Et in cap. 3 habetur. *Presbyter.* cum ordinatur Epiſcopo eum Benedicente, manum ſuper caput eius tenēte, etiam omnes presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manum Epiſcopi ſuper caput illius teneant.

Et cap. 4. *Diaconus* cum ordinatur, ſolus Epiſcopus, qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat, quia non ad ſacerdotium, ſed & ad miniſterium conſecratur.

Et cap. 5. *Subdiaconus* cum ordinatur, quia manus im-

poſitionem non accipit, patenam ab Epiſcopi manu accipiat vacuam, & Calicem vacuum; De manu vero Archidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium, ac idem refert Iſidorus de eccleſ. officiis, lib. 2. cap. 10. A

Et idem cap. 6. *Acolytus* accipiat Ceroferarium cum cereo ab Archidiacono, vt ſciat ſe ad accēdenda Eccleſiæ luminaria mancipari: vrceolum vacuum ad ſuggerendum vinum ad Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.

Idem cap 2. *Exorciſta* accipit de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, accipiens poteſtatem imponendi manus ſuper Energumenum.

Et idem cap. 8. *Lectori* tradit Epiſcopus Codicem, de quo lecturus eſt. B

Et idem cap. 9. *Oſtiario* ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradit Epiſcopus claues Eccleſiæ de altari dicens; Sic age quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

Et idem cap. 10. *Pſalmiſta*, ideſt Cantor poteſt abſque ſcientia Epiſcopi ſola iuſſione presbyteriis officium ſuſcipere cantandi; & de prædictis vide Iſidorum de eccleſ. offic. lib. 2. cap. 6. & ſeqq.

De continentia

Quoad continentiam annexam ordini Subdiaconi, præter ſupra deducta, Concilium Toletanum primum anno 408. cap. 4. expreſsè declarauit. *Subdiaconus defuncta vxore, ſi aliam duxerit ab officio, in quo ordinatus fuerat remoueatur, & habeatur inter oſtiarios, vel lectores, ita vt Euangelium, vel Epiſtolam non legat.* Quinimmo Concil. Agath. can. 28. inquit. *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendæ vxoris licentia non eſt, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia.* Et ſanctus Leo Primus, epiſtola 84. cap. 4. inquit. *Nec Subdiaconibus quidem Connubium carnale conceditur, &c.* C

Origo Ordinū.

Quomodo autem prædicti ordines originem habuerint in Eccleſia? quamuis D. Thomas in ſupplemento

tertiæ

A tertiæ partis, quæſt. 37. art. 2. velit in primitiua Eccleſia non extitiſſe explicitè tot diſtinctiones ordinum propter paucitatem miniſtrorum, ſed omnes inferiores ordines erant in Diacono; nam Pſalmiſtatus, ſeu Cantor erat actus ordini adiunctus, quia toti Choro competebat.

Nihilominus Iſidor. Hiſpalen. de Eccleſ. offic. lib. 2. cap. 5. inquit quod *Sacerdotis* initium Aaron fuit, quamquam, & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaach, & Iacob, ſed iſti ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate fecerunt, &c.

Et idem c. 7. inquit, quod *Presbyterorum* ordo exor-
B dium ſumpſit a filijs Aaron, qui ſacerdotes vocabãtur in veteri teſtamento, & qui nuncupabantur Principes Sacerdotum, nunc Epiſcopi nominantur, quibus clericorum ordinatio, & conſecratio reſeruata eſt.

Diſtinctos inter ſe habebat Eccleſia Epiſcopum, & presbyterum, & maximè in ordinatione; & hoc de iure diuino, & Apoſtolica traditione: Hieron ad Euag. epiſt. 85. in fin. & tamquam Heræticos damnabat illos, qui ſimiliter diſtinctionem illam non reputabant. Epiphan. hæreſi 75. Auguſt. de Hæreſi cap. 53.

Diaconorum ordo a Leui accepit exordium: Præcepit enim Dominus num. 3. & 8. *M*oyſis vt poſt ordina-
C tionem Aaron ſacerdotis, & filiorum eius, rurſus Leui tribus in Diuini cultus miniſterijs ordinarentur, & conſecrarentur Domino pro omnibu primogenitis, & ſeruirent coram Aaron, & filijs eius in tabernaculo Domini excubantes in templo die, ac nocte; ipſique geſtarẽt, & tabernaculum, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi Caſtra ipſi conſtituerent &c. In Euangelio autem primordia eorum leguntur in actis Apoſt. cap. 6. ibi. Conuocantes autem Apoſtoli multitudinem diſcipulorum dixerunt. *Non placet nos relinquere verbum* Dei, *& miniſtrare menſis: Conuocate ex vobis viros boni teſtimonij ſeptem plenos* Spiritu *ſancto, &* Sapientia, *quos con-*

ſti-

ſtituamus in hanc rem: Nos autem erimus orationi, & miniſterio ſermonnis inſtantes, & placuit hic ſermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum plenum fide, & & Spiritu ſancto, Philippum, & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam: Hi omnes ſteterunt ante Apoſtolos, & cum oraſſent impoſuerunt illis manus, &c. A

Ex hinc per omnes Eccleſias ſeptem Diaconi, qui ſublimiore gradu eſſent cœteris circa Aram Chriſti, quaſi columnæ altaris aſſiſterent, non ſine aliquo ſeptenarij numeri myſterio, vt in Apocalypſ. cap. 1. & 8. & vide latè Iſidor. vbi ſupra cap. 8.

Subdiaconorum, qui apud Græcos Hypodiaconi B iu Eſdra lib. 1. cap. 8 inueniuntur; Appellanturque Natinnæi, ideſt in humilitate Deo ſeruientes; ex eorum ordine fuit Nathanael: Iſti oblationes in templo Domini ſuſcipiunt à Populis; iſti obediunt officijs Leuitarum, iſti quoque vaſa Corporis, & Sanguinis Chriſti Diaconibus ad altare offerunt: De quibus placuit Patribus, vt quia ſacra myſteria contrectant caſti ſint, & continentes ab vxoribus, & omni carnali immunditia, iuxta quod illis iubetur, dicente Iſaia cap. 52. *Mundamini qui fertis vaſa Domini*, vt ex Iſidoro vbi ſupra cap. 10.

Lectorum ordo formam, & initium à Prophetis ſumpſit: ſunt lectores, qui verbum Dei prædicant; quibus C dicitur. *Clama nè ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam.*

Vnde, & dudum lectores præcones, & Proclamatores vocabantur: Iſidor. vbi ſupra cap. 11.

Pſamiſtarum, ſiue Cantorum Principes, vel auctores Dauid, ſiue Aſaph extiterunt: iſti enim poſt Moyſem primi Pſalmos compoſuerunt, & cantauerunt 1. Paralip. 6. Mortuo autem Aſaph filii eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à Dauid, erantq. Pſalmiſtæ per ſucceſſionem generis ſicut, & ordo ſacerdotalis, ipſiq. ſoli continuis diebus in templo canebant candidis ſtolis ad vocem vnius reſpondente Choro: Ex hoc veteri more Eccle-

ſia

A ſia ſumpſit exemplum nutriendi Pſalmiſtas, quorum cantibus ad effectum Dei mentes audientium excitantur. Iſidor. vbi ſupra cap. 12.

Exorciſtas, in primo ordine, & miniſterio Eccleſiæ eſſe ſecundũ officia, quæ in templo Salomonis, erant diſpoſita, quęque poſtea ab Eſdra diſpertita inuenimus, eoſque, quos Eſdras actores memorat templi, nunc eſſe Exorciſtas in Eccleſia Dei; fuerunt autẽ ſub Eſdra dicti Actores, qui atrium templi totius ſub cura haberent, aut ſacris actionibus deſeruirent, ſed longè erant ab officio Altaris Dei: ſicuti nec Pſalmiſtis, nec Oſtiarijs attinge-
B re licebat munera altaris, niſi tantummodo Leuitis: Vnde & Exorciſta totius Regni Domini ſecreta memoriæ commendat de ſcripturarum teſtimonijs: Iſidorus vbi ſupra cap. 13.

Oſtiarij ſunt, qui in veteri teſtamento, Ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hieruſalem, quique ordinati per vices ſuas, omnia interiora templi; vel exteriora cuſtodiebant: Hi denique inter ſanctum, & iniquum diſcernentes, eos tantum, qui in Eccleſia ſunt fideles, recipiunt. Iſidor. vbi ſupra cap. 14.

Tonſuræ quoque Eccleſiaſticæ vſus a Nazareis exortus eſt, qui prius crine ſeruato denuo poſt vitæ magnam *Tonſura.*
C continentiam, deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij, ponere iubebantur, vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi, qui in diuinis cultibus mancipati Domino conſecrantur, quaſi Nazarei, ideſt ſancti Dei crine præciſo innouẽtur. Hoc quippe, ex Ezechiele Propheta cap. 5. iubetur dicente Domino. *Et tu fili Hominis ſume tibi gladium acutum radentem pilos, & aſſumes eum, & duces ſuper caput tuum, & ſuper barbam tuam.* Hoc, & Nazareos illos Priſcillam, & Aquilam in act. Apoſt. cap. 18. primos feciſſe legimus, ſicut, & Paulum quoq; Apoſtolum, & quoſdam Diſcipulorum Chriſti: Eſt autem Clericalis

ton-

tonſura ſignum quoddam quod in corpore figurantur, ſed in animo agitur, vt hoc ſigno vitia reſecentur, & criminibus exuamur vt inde expoliantes nos veterē hominē cū actibus ſuis, & induētes nouū in agnitionem Dei renouemur, vt latius etiam Iſidor. lib. 2. cap. 4. & alibi etiam de hac Tonſura nos inferius dicemus. A

Variæ Sedes Epiſcopatus.

Addimus prædictis quod in ordine Epiſcopatus agnoſcebat Eccleſia varias ſedes Iuriſdictionales Iuriſpoſitiui, nempe Archiepiſcopum, Primatem, Patriarcham, & aliū ſupereminentem gradum Iuris Diuini; & hic ſummus Pontifex, ſeu Papa nominabatur, Hieronym. ad Damaſ. epiſtola 57. Auguſtin. contra duas epiſt. Pelagij lib. 1. cap. 1. & idem epiſt. 92. ad Innocentium Papam, & abſq; ipſo Papa nil poterat decidi de rebus ad Eccleſiam vniuerſalem ſpectantibus; & in defectu illius perſonæ, vel Legatorum eiuſdem illicita reddebantur omnia vniuerſalia Concilia, Socrates hiſt. eccleſ. lib. 2. cap, 8. Sozom. lib. 3. cap 10. B

Affirmabat eadem Eccleſia ſucceſſionem Epiſcopatus non interruptam poſt miſſionem originalem Apoſtolorum, & hoc ex neceſſaria, & eſſentiali Eccleſiæ conditione, & aliter ſentientes, vti ſchiſmaticos habebat: Cyprianus ad Magnum, epiſt. 76. Chryſoſtom. ad Epiphan. homil. 11. & de ijs omnibus nos latius infra dicemus.

Diaconorum Functiones.

Quod Diaconi fuerint ſemper inferiores, & ſubordinati Presbyteris, & quod antiquitus non eſſent illi ſolum diſpenſatores eleemoſinarum: verum etiam per Epiſcopum ordinati in obſequium Presbyterorum ad altare legendo Euangelium, & alijs functionibus aſſiſtendo patet, ex quo ſanctus Ignatius ad Heronem Diaconum ſcribit. *Nihil ſine Epiſcopis facito, ſacerdotes enim ſunt: tu verò Sacerdotum Miniſter: baptizant, ſacrificant, eligunt, imponunt manus: tu verò illis miniſtras, vt ſanctus ille Stephanus Iacobo, & Presbyteris qui erant Hieroſolimis*, & idem Epiſt. ad Trullianos. *Oportet Diaconos Miſteriorum Chriſti miniſtris per omnia placere* C

nec

A *nec enim ciborum, ac potuum miniſtri ſunt: ſed Eccleſię* Dei *adminiſtratores*, & infra: *Quid ſacerdotium eſt, quam ſacer cœtus? quid verò Diaconi, quam miniſtrantes Epiſcopo? Imitatores Angelicarum virtutum, qui purum, & inculpatum miniſterium illis exhibent, &c.*

Quod autem maximæ eſt auctoritatis, vt alias prætermittamus, Concilium Nicenum cap. 14. *Peruenit ad ſanctum Concilium, quod in locis quibuſdam, & Ciuitatibus, Presbyteris Diaconi Sacramenta porrigant: Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his, qui offerunt Corpus Chriſti porrigant: ſed illud innotuit, quod quidam Diaconi etiam ante Epiſcopos Sacramenta ſumunt:* B *Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diaconi intra propriam menſuram ſcientes, quia Epiſcoporum quidem adminiſtri ſunt, Presbyteris autem inferiores ſunt. Accipiant ergo Eucharistiam ſecundum ordinem poſt presbyteros ab Epiſcopo, aut à Presbytero: Quod ſi non fuerit in præſenti, nec Epiſcopus, nec Presbyter, tunc ipſi proferant, & edant: ſed nec ſedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis: extra regulam enim, extra ordinem eſt, vt hoc fiat.*

Demum ſanctus Cyprianus epiſt. 65 quodlibet. 3.

Meminiſſe autem Diaconi debent quoniam
C *Apoſtolos, ideſt Epiſcopos, & Præpoſitos Dominus elegit: Diaconos*
autem poſt aſcenſum
Domini
in Cœlos Apoſtoli ſibi conſtituerunt
Epiſcopatus ſui, &
Eccleſiæ miniſtros.

A

De poteſtate Exorcizandi Energumenos, & Catechumenos. Cap. XXVIII.

NEmo eſt, qui prætextu aliquo poſſit dubitare de hac in Eccleſia poteſtate, quoniam Chriſtus Dominus apud Matth. cap. 10. *Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem*, vt etiam apud S. Lucam cap. 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici*, quam poteſtatem exercebant Apoſtoli, vt in actis per eumdem Lucam; etenim cum hæc ſit potiſſima inter alias omnes afflictiones, congruum maximè erat, vt Dei prouidentia in hoc medicamen apponeret, ſicut fecerat in aliis omnibus languoribus. Et propterea Dæmones maximè contremiſcunt nomen filij Dei: Iuſtin. dialog. cum Tryphon. ait. *Per nomen ſiquidem iſtius filij Dei, & Primogeniti creaturæ omnis, & ex Virgine geniti &c. Dæmonium omne adiuratum vincitur*. Et ibidem: *Et hodie quoque illi per nomen Ieſu Chriſti Crucifixi ſub Pontio Pilato adiurati nobis parent*. B C

Refert Euſeb. Cæſarien. lib. 8. cap. 35. quod Nouatus exorciſtarum præſidio ſpiritu illo malo liberatus, cũ poſt tam grauem morbum, vt iam fere mori putaretur, incidiſſet, in lecto, in quo decumbebat aqua circumfuſus baptiſmum accepit.

Concilium primum Conſtantinopolitanum can. ſeptimo referens ordinem ſeruandum circa baptizandos, inquit. *Prima quidem die eos Chriſtianos facimus, ſecundo*

A *ſecundo Catechumenos, tertio verò exorcizamus, & tum in Eccleſia eos perſeuerare facimus, audire ſcripturam, & tum demum baptizamus*: & propterea de prædictis catechumenis inquit S. Chryſoſt. in homil. de Adam, & Heua. *Non prius fontem vitæ ingrediuntur, quam exorciſmis, & inſufflationibus Clericorum ſpiritus ab ijs immundus abigatur.*

Ac etiam Tertull. in apolog. cap. 23. refert quomodo ante oculos Gentilium fideles expulerint Dæmones ab Energumenis, his verbis: *Christum timentes in Deo, & Deum in Christo ſubijciuntur ſeruis Dei, & Christi; ita de contactu, afflatuque noſtro excedunt inuiti, & dolentes,*
B *& vobis præſentibus erubeſcentes.*

Et Minutius Fœlix in Octauio. *Dæmones, vel exiliunt ſtatim, vel euaneſcunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aſpirat.*

Sicuti eleganter quoque refert de Dæmonum proteruia Firmian. in cap. 27. lib. 4. *Illi nequiſſimi ſpiritus vbi adiurantur ibi ſe Dæmones confitentur, vbi coluntur, ibi ſe Deos mentiuntur.*

Hanc eamdem exorcizandi poteſtatem teſtatur Cōcilium Carthaginen. 4. cap. 7. his verbis: *Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper Energumenum, ſiue Baptizatum, ſiue Catechu-*
C *menum.*

Quod verò in hac poteſtate exorcizandi aliqua non ſit fallacia, inquit ſanctus Auguſtinus de nupt. & concupiſcent. lib. 1. cap. 20. *In veritate, & non in falſitate poteſtas diabolica exorcizatur in paruulis*: & idem ſanctus Auguſtinus contra aſſerentes, non habere Diabolum poteſtatem ante Baptiſmum lib. 2. cap. 17. 18. & 19. *Et ſic accuſat Eccleſiam toto orbe diffuſam, in qua vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud inſufflantur, niſi vt ab ijs* Princeps *mundi mittatur foras, a quo neceſſe eſt vaſa iræ poſſideantur, cum ex Adam naſcantur*; & idem Auguſtinus lib. 1. de peccat. merit. &

remiſſion. *Quid in paruulo agit exorciſmus, ſi in familia* A
Diaboli non tenetur?

Confiteamur igitur, quod alia eccleſia, quam Catholica, vſque in præſens nunquam exercuerit exorciſmos, nec in ijs facultatem vllam habuerint aliæ eccleſiæ in proprijs ipſarum functionibus.

De Diaconiſſis, Presbyteriſſis, & Epiſcopiſſis.

Cap. XXIX. B

APud eccleſiaſticarum rerum ſcriptores, quoniam frequẽtiſſima habetur mentio de mulieribus Diaconiſſis, quarum etiam aliæ nominantur Presbyteræ, aliæ Epiſcopæ; quamuis eccleſiaſticorum ordinum (de quibus nos ſupra diximus) huiuſmodi fœminæ non eſſent vllo modo capaces; nihilominus propter nominis ſimilitudinem, non abſonum forſan erit etiam nos de prædictis hic recenſere, quæ, & quales illæ eſſent, ac etiam de munere earumdem.

Viduæ porrò, quæ præerant miniſterio quotidiano, nempe, vt menſarum ſeruitio Præfectæ, ſeu circa eleemoſynarũ diſpenſationem, quæ fiebant quotidie: Iſtas C autem poſt Diaconorum electionem conſtat ab eo ſeruitio ceſſaſſe; Verum & alijs functionibus mancipatas eſſe, de quarum electione agens Paulus primo Timot. 5. *Non minus quam ſexaginta annorum Viduam eligendam, eamque moribus probatam:* præcipit, quæ communi appellatione Diaconiſſæ ſunt dictæ. Fuit autem illarum munus, vt ſicut foribus, qua ingrederentur viri, Ianitores, ſeu Oſtiarij Præfecti erant, ita ipſę portis mulieribus tantum patentibus præeſſent: vnde ab Igna-

A tio epiſtola ad Antiochenos dicuntur: *Sacrorum Veſtibulorum cuſtodes*; ſicut enim in templo Hieroſolymitano erant fœminarum portæ, & loca orationis a viris ſeiuncta: Ioſeph. de Bello Iud. lib. 6. cap. 6. ſic etiam laudabilem illum morem in Chriſtianorum eccleſias fuiſſe translatum; ita quod viri a mulieribus, atque a nuptis Virgines, ſacerdotes a populo loco eſsent diſtincti, vt latè Cardinalis Baronius in anno 57. vbi Spondanus num. 37.

Inſeruiſſe inſuper Diaconiſſas ad mulierum fidelium miniſteria, puta lauacri, aut viſitationis, vel laboris, & ſimiliũ, quæ a viris ſine pudore, vel aliqua improborum B ſuſpicione obiri non poſſent, vt apud Clementem lib. 3. conſtitut. cap. 15. & Epiphan. hæreſ. 79. Cum tamen non eſſent eiuſmodi, vt ſicut Diaconi manus impoſitionem acciperent, vel aliquo ſacramento initiatę eſſent: nam ſacroſancta Nicæna ſynodus can. 19. eaſdem inter laicas enumerat.

Verum tamen eſt, prædictas Viduas, ſeu Diaconiſſas ad hoc fuiſſe inſtitutas, vt etiam in rebus ſacris, & religioſis ritibus operam ſuam præſtarent, nempe vt Catechumenas primis fidei rudimentis domi imbuerent, docerent, formarent, cum paulo ante baptiſmum eſſent lauandæ, vngendæ, immergendæ (ne ſacerdotum oculi C læderentur) quibus omnibus hæ Viduæ manus admouebant: difficillimis quoque eccleſiæ temporibus poterant ſine ſuſpicione per domos diſcurrere, Epiſcoporum mandata deferre, monere, corrigere, preces, ieiunia, peruigilia, ſtationes iniungere; vt refert Epiſcopus Albaſpinus de Veteribus Eccleſiæ Ritibus, lib. primo, cap. 24.

Sicut Diaconiſſarum frequens eſt mentio apud eccleſiaſticarũ rerũ ſcriptores, ita etiam apud eoſdem ſæpe nomen *Presbyteræ*, & aliquando etiã *Epiſcopæ* reperitur; at non ab aliquo eccleſiaſtico miniſterio, vel quod *Presbyteræ & Epiſcopæ.*

Dia-

Diaconiſſis præeſſent, ſed vel quod ob ætatem Viduæ ſeniores dicerentur Presbyteræ; vt in Concilio Laodiceo, cap. vltimo, & apud Athanaſium ad Virgines: vel quod ita nuncuparentur a virorum ſuorum ordine, cum iſtis in presbyteros electis, ipſæ interim vitam cœlibem gererẽt, vt in concilio Turonenſi 2. can. 20. & Antiſiodorenſi can. 21. atque apud Gregorium Papam lib. 4. dialog. cap. 11. A

Sicut autem Presbyteræ ita & Epiſcopæ appellatæ reperiunrur apud Concilium Turonenſe 11. c. 13. & 14. quarum viri fuiſſent in Epiſcopos poſtea conſecrati, ipſæque ab illis diuiſæ vitam pariter cælibem agerent, eademque denominatione interdum, qua viri ad Diaconatum promoti, Diaconiſſa nominabatur, vt in dicto Concilio cap. 20. & Subdiaconiſſa coniux viri illius, qui ad Subdiaconatus ordinem aſcitus eſſet; & de his Baronius anno 34. vbi Spondanus num. 81. & 82. B

Cum ſit nobis ſermo de Diaconiſſis, ſeſe offert locus ſatis difficilis apud Tertullianum lib. de monogamia his verbis. *Vt igitur in Domino nubas ſecundum legem, & Apoſtolum (ſi tamen id curas) qualis es, id matrimoniũ poſtulans, quod eis a quibus id poſtulas, non licet habere ab Epiſcopo Monogamo, a presbyteris, ac* Diaconis *eiuſdem ſacramenti, a Viduis, quarum in te ſectam recuſaſti.* C

Ad cuius intelligentiam ſciendum olim in Eccleſia ſtatutum fuiſſe, ne quiſquam vxorem duceret, aut de nuptiis cogitaret, quin prius Eccleſiam, ideſt Epiſcopum, Sacerdotes, Viduas, cœterumque Clerum conſuluiſſet, eiſque conditiones futuri coniugis, ſtatum, religionem, ſectam, patriam denique, ac mores, & ætatem expoſuiſſet. Huiuſce legis cauſa non alia, quam quod primis illis temporibus omne ſtudium, & diligentiam adhiberent, ne paruamanus Chriſtianorum, pollueretur, aut eorum quiſquam Gentilis coniugio, aut Iudæi, vel Hæretici macularetur. Præterea vxor immerſa in

A ſa in Gentilis conſuetudinem, & eius amore flagrans, religionis arcana, & ſacramenta retuliſſet; ac eiſdem artibus, eiſdemque blanditiis, aut minis fidem vxoris facile Gentilis expugnaſſet. Denique dum conuentus ſuos Chriſtiani clanculum agere cogerentur, cuiuslibet mulierculæ indiciis, quæ vitiata, & corrupta eſſet a marito, omnes ſimul vna intercipi, & opprimi potuiſſent.

Ob eas igitur cauſas Eccleſias olim præcepiſſe reor, ne quiſquam matrimonio iungeretur, qnin prius Epiſcopos, Viduas, & Sacerdotes concilij ſui participes feciſſet.

Hinc eſt, quod Tertullian. lib. 2. ad vxorem, non
B modo eam mulierem increpat, quæ Gentili nupſerat, verum etiam eos, qui eiuſmodi nuptiarum auctores extiterant ibi; *Miror Conſiliariorum præuaricationem*, & eodem lib. laudat nuptias; quæ authoritate Eccleſiæ, & conſilio factæ ſunt: *Quibus laudibus efferam matrimonium illud, quod Eccleſia conciliat*.

Ex quibus infertur, nil aliud eſse mulieres petere maritum ab Epiſcopo, aut a Viduis, quam eis nubendi cōſilium, & futuri coniugis viuendi conſuetudinem, & mores exponere; Vt ſi honeſti, & a lege Chriſti minimè alieni viderentur ſalua fide, & religione nubere poſsent: Nam de nuptiali benedictione verba illa nequeunt ex-
C plicari cum de Diaconiſſis, ideſt Viduis, illic fiat mentio, quibus ne quidem in Eccleſia loqui fas eſset, ac etiam inter laicas fuiſse enumeratas diximus ſupra. Et de prædictis refert Albaſpinus de veteribus Eccleſiæ ritibus, lib. 1. cap. 14.

De

A

De Sacramento Matrimonij.

Cap, XXX.

MAtrimonium ſuit habitum ſemper vti verum, & proprium ſacramentum nouæ legis, vt inquit Apoſt. Epheſ. cap. 5. *Ita & viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam:* & infra. *Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino. Quoniam vir caput mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ipſe Saluator Corporis eius, ſed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea.* Volens Apoſtolus inferre, quod ſacramenti matrimonii efficacia conſiſtat in eo, quod naturaliter repræſentet ſummum amorem, & caritatem, qua Verbum Diuinum dilexit humanam naturam, & Eccleſiam ſuam ſponſam. B

Quod autem a priſcis ſanctis Patribus matrimonium inter Eccleſiæ ſacramenta fuerit habitum, Tertullian. lib. de monog. cap. 5. *Chriſtus vnam habens Eccleſiam ſponſam, ſecundum Adæ, & Heuæ figuram, quam Apoſtolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Chriſtum Eccleſiam comperijſſe, carnali monogamia per ſpiritualem.* C

Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 7. *Et quia in Deum peccat, Sacramenti cœleſtis amittit conſortium.*

Auguſtinus de nupt & concupiſc. lib. 1. cap. 10. *Quoniam ſanè non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius vinculum eſt fides; Verumetiam quoddam ſacramentum nuptiarum commẽdat fidelibus coniugatis: Vnde dicit Apoſtolus: Viri diligite*

gite

A *gite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Huius proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas, & fœmina coniugio copulati, quamdiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat excepta cauſa fornicationis a coniuge coniugem dirimi; hoc enim cuſtoditur in Chriſto, & Eccleſia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio ſeparentur*. Et idem Auguſtinus de bono coniug. c. 4. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, atque omnes homines in cauſa generandi eſt, & in fide caſtitatis; Quod autem ad populum Dei pertinet etiam in ſanctitate ſacramenti*.

Ex hoc procedit illa inſeparabilitas, & indiſſolubilitas matrimonij, quoniam inter Chriſtianos matrimoniū repræſentat inſeparabile ligamen naturæ Diuinæ, cum natura humana, ac etiam inter perſonam Verbi, & eiuſdem Filij Dei cum Eccleſia ſua. *In diſſolubile matrimoniū etiam poſt diuortiū.*

B

Hinc eſt, quod prætextu adulterij non permittitur alteri ex coniugibus iterum nubere, etenim apud ſanctum Marcum, cap. 10. interrogantibus Diſcipulis, de hoc Chriſtum ipſe reſpondit. *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam, & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit mechatur*. Quod idem refert S. Matth. cap. 5. *Ego autem dico*

C *vobis, quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, facit eam mechari, & qui dimiſſam duxerit adulterat*, & de hoc intelligimus Apoſtolū, qui Dei arcana ſcrutatur, primo Corinth. cap. 7. dum inquit. *His autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus vxorem a viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari, & vir vxorem ne dimittat:* & ad Roman. cap. 7. *Igitur viuente viro vocabitur Adultera, ſi fuerit cum alio viro; ſi autem mortuus fuerit vir, liberata eſt a lege viri, vt non ſit Adultera ſi fuerit cum alio viro*.

Quod idem ſentiunt ſancti Patres, & Clemens Alexandrinus, poſtquam retulerat loca citata, inquit ſecū-

do ſtromat.cap.12. *Quod conſulat ſcriptura vxorem ducere, & nec a coniugio permittat vnquam diſcedere, legem apertè conſtituit: non dimittat vxorem præter quam propter fornicationem; adulterium enim exiſtimat coniungi matrimonio viuo altero, & ſeparato.* A

Et quod communione priuentur fœminæ, quæ viuente viro alium ducunt, Concil. Elibert. anno 320. can. 9. *Item fidelis fœmina, quæ Adulterum reliquit Maritũ fidelem, & alterum duxerit, prohibeatur ne ducat; ſi autẽ duxerit, nõ prius accipiat Communionem, quam is, quẽ reliquit de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis cõpulerit.*

Sanctus Auguſtinus de bono coniugii, cap. 7. *Vſque adeo fœdus illud initum nuptiale, cuiuſdam ſacramenti res eſt, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat, quandoquidem viuente Viro, a quo relicta eſt mæchatur ſi alteri nupſerit & ille huius mali cauſa eſt, qui reliquit.* B

Hoc idem decreuit concil. Meleuit. can. 17. *Placuit, vt ſecundum Euangelicam, & Apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab Vxore, neque dimiſſa a Marito alteri coniungatur: Sed ita maneant; vt ſibimet reconcilientur quod ſi contempſerit ad pœnitentiam redigantur.*

De Impedimentis Matrimonij. C

Cap. XXXI.

TRia genera cognationum recognoſcit Eccleſia, quæ Matrimonium impediant, nempè cognationem naturalem, legalem, & ſpiritualem: prior à natura propter Conſanguinitatem, ſeù affinitatem: Secunda à lege propter adoptionem: Tertia à Sacramentis nempè Baptiſmi, & Confirmationis ſolummodo.

Et primum de prædicta cognatione Spirituali, Sacra Concilia, & Sancti Patres fidem Eccleſiæ confirmant,

Etenim

A Etenim Concil. Nicenum can. 21. Arab. inquit. *Nemo fidelium cum Patre, aut matre Spirituali Matrimoniũ contrahat, ideſt cum Patrinis, aut Matrinis, & qui hoc commiſerit, habeatur tamquam Ethnicus, quouſque ſeparentur, & ſpatio viginti annorum pœnitentiam ſui peccati agat.* Et idem Concil. can. 23. *Neque Vir Dei filio ſuo im matrimonium eam, quam Vxor ſua tenuit in* Ba*ptiſmo, neque mulier det filiam ſuam in matrimonium ei quam maritus tenuit in Baptiſmo, quia iſti habentur, vt fratres, & Sorores Spirituales, & eorum Pater, ac Mater Spirituales.*

Et Synodus Trullen. extendit Decretum vſque ad B Matrinas, & Patrinos, in caſu viduitatis, eo quia cognatio Spiritualis maior eſt, quam corporalis, vt in Can. 53. inquit. *Quoniam Spiritualis neceſſitudo, ſeu affinitas Corporum coniunctione maior eſt, in nonnullis autem locis cognouimus quoſdam, qui ex Sancto, & Salutari Baptiſmate infantes ſuſcipiunt, poſtea quoque cum Matribus illorũ Viduis matrimonium contrahere; Statuimus, vt in poſterum nihil fiat eiuſmodi, ſi qui autem poſt præſentem Canonem hoc facere deprehenſi fuerint; ij quidem primo ab hoc illicito, & iniuſto Matrimonio deſiſtant, deinde, & fornicatorum pœnis ſubijciantur.*

Qu od antiquitas recognouerit pro legitimis impediC mentis ad Contractum matrimonii gradus conſanguinitatis, & Affinitatis, vt propterea contrauenientes, eorũdemque filii deuenirent infames, & inciderent ſub legũ maledictione; refert Calixtus Papa, qui vixit anno Domini 218. epiſt. 2. ad Galliæ Epiſcopos, vt in cauſ. 35. quæſtione ſecunda. can. 2. his verbis; *Cognationes Conſanguineorum fieri prohibete, quando has, & Diuinæ & ſeculi prohibent leges: leges ergo Diuinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolum eijciunt, ſed, & maledictos appellant; Leges vero Seculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos vero ſequentes Patres noſtros, & eorum veſtigijs inhærentes, infamia eos notamus, & in-*

fames eſſe cenſemus, quia infamiæ maculis ſunt aſperſi, nec eos viros, nec accuſationes eorum, quas leges Sæculi reÿciunt, ſuſcipere debemus. A

Sanctus Fabianus Papa, qui paſſus eſt Martyrium tẽpore Decii refert, quod impedimentum Affinitatis ceſſabat in quarto gradu incluſiuè, vt habetur dicta cauſ. 35. quæſt. 2. can. 3. his verbis. *De propinquis, qui ad affinitatem per Virum & Vxorem veniunt, defuncta Vxore, vel Viro in quinta generatione coniungantur: in quarta ſi inuenti fuerint non ſeparentur: in tertia vero propinquitate non licet Vxorem alterius accipere poſt obitum eius. Aequaliter Vir coniungatur in matrimonio eis, quæ ſibi conſanguineæ ſunt, & Vxoris ſuæ Conſanguineis poſt mortem ſuæ Vxoris.* B

Quod autem talia Coniugia abominabilia ſint ante Deum. Diuus Gregor. lib. 12. Regiſtr. epiſt. 32. ait. *Inceſtuoſus eſt talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus: Inceſtuoſos verò nullo coniugÿ nomine deputandos à Sanctis* Patribus, *dudum ſtatutum eſſe legimus.*

Tale impedimentum ex Conſanguinitate proueniens extendebat ſe ad ſextum gradum incluſiuè, vt apparet, ex Iſidoro lib. 9. Ethimologiarum cap. 6. ibi. *Ideo vſq. ad ſextum generis gradum Conſanguinitas conſtituta eſt, vt ſicuti ſex ætatibus mundi generatio, & hominis ſtatus finitur, ità propinquitas generis tot gradibus terminetur*; quod idem refertur in Concil. Lugdunen. 2, vt in cauſ. 35. quæſt. 2. & 3. cap. 19. Nulli: vbi idem aſſeritur procedere tam circa gradus Conſanguinitatis, quam Affinitatis. Præcipuum autem fundamentum prædictorum graduum erat illos extendere, (vt apparet ex dictio 35. quæſt. 5.) ad ſimilitudinem hæreditatis, & ſucceſſionis iuxta Imperiales leges. C

Poſtea autem Generalia Concilia reduxere tale impedimentum ad quartum gradum; vt conſanguinitates faciliores reddantur, ex Innocentio Tertio, de conſanguinit.

A guinit. & affinit. cap. *Non debet repræhenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum, ſtatuta quandoque varientur humana*, & paulo poſt; *Probibitio quoque copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis, & affinitatis gradum de cætero non excedat; quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſque graui diſpendio huiuſmodi prohibitio naturaliter obſeruari*, & non eſt dubium, quod ab Eccleſia potuerint taxari huiuſmodi gradus conſanguinitatis impedientes matrimonium; Diu. Thom. in ſupplemento, quæſt. 54. art. 4. par. 3.

Qualis autem fuerit Diuina ordinatio in lege ſcripta
B circa hoc impedimentum. Hoc latè refertur in Leuitico cap. 18. a verſ. 6. vſque ad verſ. 19.

De cognatione legali per adoptionem, quando impediat matrimonium, D. Thom. d. ſupplem. quæſt. 57. per totam, ac etiam leges Ciuiles.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

Cap. XXXII.

C QVod hæc extrema Vnctio ſit verum Sacramentum nouæ legis patet nobis ex verbis Epiſtolæ Catholicæ ſancti Iacobi cap. 5. verſ. 14. & ſeq. his verbis: *Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit Infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Etenim dictus Apoſtolus non præcepiſſet huiuſmodi cæremonias, nec ſic determinatè promiſiſſet donum gratiæ ſpiritualis, ſi non recepiſſet ipſe aliquod præceptum, & à Deo certitudinem, maxime cum referat Apoſtolus hoc Sacramentum duos parere effectus, nempe corporis ſanitatem cum hypotheſi, & conditione,

ne, ſi ſic expediat Infirmo: alius effectus eſſentialis eſt A
remiſſio peccatorum per infuſionem gratiæ, & habetur ex Diuo Thoma in ſupplemento, quęſt. 29. art. 2. quod licet in Euangelio non fiat mentio de hoc Sacramento, Apoſtoli nihilominus illud promulgarunt.

Quod antiqua ſacra Concilia, & priſci ſancti Patres optimè cognouerunt, vt in Concilio Niceno ann. 69. Arab. *Tranſacto anno debet Sacerdos benedicere aquam, & oleum non ſicut fit in Baptiſmo, neque ſicut benedicitur Chriſma, ſed ſicut oleum Infirmorum.*

Sanctus Ephrem, qui vixit anno 300. de vita ſpirituali, puncto 75. inquit. *Si Charitatis officio perfungens oleo ægrotantem inungis, fac oculos, manus, linguaſque* B
cuſtodias.

Diu. Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerdotio, ait. *Sacerdotes non ſolum cum nos regenerant, ſed poſtea habent poteſtatem indulgendi peccata. Infirmatur quis, inquit, Apoſtolus ex vobis accerſat presbyteros Eccleſiæ, vt orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini.*

Hieron. in vita Hilarion. inquit. *Conſtantiæ ſanctæ fœminæ generum, & filiam Hilarion, vnctione olei morte liberauerat &c. Vniuerſi agricolæ, & paſtores à venenatis animalibus, & ſerpentibus percuſſi ad Hilarionem confugerunt, quo benedicto oleo vulnera tangente certam ſalutem reſumebant.* C

Auguſtin. in tract. de beatitudine Catholicæ conuerſationis, inquit. *Qui ægrotat in ſola Dei miſericordia confidat, Eucbariſtiam cum fide, & deuotione accipiat, [illegible]umque benedictum ab Eccleſia petat, vnde corpus ſuum [illegible]r, & ſecundum Apoſtolum oratio ſaluabit infir[illegible] [illegible]uabit eum Dominus.*

[illegible] D. Marci 6. ait *Vnde patet ab ipſis Apo[illegible] [illegible]cleſiæ morem eſſe traditum, vt ener[illegible] [illegible]ægroti vngantur, oleo Pontifi[illegible]* [illegible]ſito quamuis in Euange[illegible] [illegible]nto, nihilominus Ec-

cleſiam

A cleſiam non poſſe illud auferre cum ſit a Chriſto inſtitutum, & ab Apoſtolo promulgatum, vt habetur ex ſupplemento 3. partis D. Thom. quæſt. 29. art. 2.

De Veſtimentis, & Ornamentis ſacris. Cap. XXXIII.

DIximus de Sacramentis nouæ legis, congruum modo eſt, vt de ſacramentalibus, & aliis Eccleſiæ
B Ritibus dicamus; & primo de Veſtimentis, & aliis ſacris Ornamentis, de quibus Deus ad Moyſem loquens in Exod. cap. 28. diſtinctè indicat, quæ, & qualia debeant eſſe ornamenta Tabernaculi, ac etiam veſtimenta Sacerdotis, & Leuitarum, & in lib. 1. Regum cap. 2. verſic. 28. habetur, quod puer Samuel ſeruiret coram Deo, & portaret Ephod. Vnde S. Auguſt. quæſt. veteris, & noui teſtamenti, quæſt. 46. inquit: *Sed hinc videtur Sacerdos fuiſſe Samuel, quia veſtitus erat Ephod, quaſi non hodie Diaconi Dalmaticis induantur ſicut Epiſcopi.*

Quãuis antiqua lex Moyſis non obliget hodie in illis iis, quæ reſpiciunt cæremonias, nihilominus propter
C rationis congruentiam, quæ eſt anima legis, ſatis conforme diuinæ voluntati videtur talis vſus diuino miniſterio ad excitandam charitatem, iuſtificandam fidem, & inſtruendum populum, & propterea Alcuinus de diuin. offic. cap. 38. Quid ſignificent veſtimenta, inquit. *Per Zonam deſignatur diſcretio omnium virtutum, Orarium, id eſt Stola dicitur, eo quod oratoribus, id eſt Prædicatoribus conceditur; Admonet eum qui illo induitur, vt memor ſit ſub iugo Chriſti, quod leue, & ſuaue eſt, eſſe ſe conſtitutum. Dalmatica ab hoc dicitur, eo quod ſit in Dalmatia reperta.*

Vſus autem Dalmaticarum, *à B. Silueſtro inſtitutus eſt:*

nam

riam antea Colobijs vtebantur: Colobium vero eſt veſtis ſine manicis; ſignificat autem vnumquemque fidelem exercitatum eſſe debere ad bona opera exercenda &c. Caſula quæ ſuper omnia indumenta ponitur, ſignificat Charitatem, quæ omnes alias virtutes excellit. A

Damaſc. in vita S. Siluestri tom. 1. Concil. inquit. *Et hoc constituit, vt Diaconi Dalmaticis in Eccleſia vterentur, & palla linoſtima leua eorum tegeretur.*

Concilium Nicenum primum Can. Arab. 63. inquit. *Et ſit in vnaquaque Eccleſia Procurator:* & *cum eo alij, qui curam habeant Prouentuum, & redditduum Eccleſiæ, & deinde Villarum, & ſementis, & ſumptuum, ac vaſorũ auri, & argenti, & veſtimeneorum, & ornamentorum Eccleſiæ: Habeant deinde curam loci, in quo Sancta Euchareſtia ſeruatur.* B

Athanaſ. Epiſt. ad Marcum Papam inquit. *In tantum etiam noſtra vaſtarunt, vt nec libros, nec veſtimenta Eccleſiaſtica, aliaque ornamenta, nec reliqua vtenſilia nobis dimiſerint.*

Similiter S. Chryſoſt. in Matth. cap. 6. homil. 83. inquit. *Idcirco vos Deus tanto voluit honore decorare, vt hæc diligentiſſimè diſcernatis. Hæc eſt dignitas veſtra, hæc Corona, non quia tunicam induti candidiſſimam per Eccleſiam ambulatis.*

Præterea Iuſtinian. Imp. in l. ſancimus C. de ſacroſanct. Eccleſ. quæſt. 17. refert quod donatione, hypotheca, ſeu alias obligari nõ poſſint. Vaſa, Vtenſilia, & ſacra veſtimenta, niſi in redemptionem Captiuorum, ſeu ad nutriendum Pauperes penuriæ tempore. Et Ven. Beda lib. 1. hiſt. Anglor. refert quod S. Gregorius magnus miſit ad nouam Angliæ Eccleſiam veſtimenta Sacerdotalia, Vaſa Sacra, Reliquias, & ornamenta Altaris. C

Vnde infertur quod cum Apoſt. 1. Corinth. cap. 14. in fine dicat. *Omnia autem honeſtè, & ſecundum ordinem fiant.* Congruum eſt etiam, vt res ſacræ differant à prophanis, Eccleſiaſticę à Secularibus, Spirituales à temporalibus;

A ralibus ;& ſicuti videmus differre homines ſæculares ſecundum ordinum varietatem, ita inter ſe differunt quoque habitu,& cœteris rebus:& propterea multo magis indecens eſſet, quod Eccleſiaſtici, maximè miniſtrãtes auguſtiſſimum Sacramentum induerentur,ſicut ſæculares,& alia ſacra prophanis veſtibus tractarentur; ſicuti clamat Vates : *Proculò ,procul eſte prophani.*

De Vtenſilibus pretioſis in Eccleſia, & de ſacris Vaſis,quæ nunquam fuit licitum tangi prophanis manibus.

B

Cap. XXXIV.

LEgitur in libro Daniel, cap. 3. quid Nabucdonoſor, & filius eius Baltaſſar fecerint de vaſis templi Hieruſalem,quæ à Cyro Rege fuere deinde reſtituta: cum idem egerint priſci, & recentiores Hæretici de ſacris Vaſis Eccleſiæ Catholicæ, vt de Arrianis, Donatiſtis, & Albigenſibus,de quibus refert S. Athanaſius in vita S. Antonii, Chryſoſt. in Babyla. Optatus Meleuit. lib. 6. Aeneas Sylu. de Boem.cap. 38. quorum abominabilior fuit Iulianus Patruus Apoſtatis, qui ingreſſus ſacrarium ex Vtenſilibus pretioſis, quæ Conſtantinus & Conſtantius Eccleſiæ donauerant, vt refert Theodoret. lib.3. hiſtor. cap.11. irridendo ille dixit. *Ecce quam ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtratur*. Videbimus modo de illorum pretio: ſecundo, quod manibus prophanis prohibitum ſit ea tangere.

C

Et quoad Pretium, & valorem vtenſilium, quæ Deo erant dicata, loquutus eſt Deus ad Moyſem, Exod.

cap. 25. verſ. 29. & 39. ibi: *Omne opus Candelabri cum vniuerſis vaſis ſuis, habebit talentum auri puriſſimi.* A

Damaſus de huiuſmodi ſacris vaſis pretioſis in miniſterium Dei, in Pontificali ſcribit. *Sixtus conſtituit, vt miniſteria, ſiue vaſa ſacrata non tangerentur, niſi à Miniſtris ſacratis. Vrbanus fecit miniſteria omnia ſacrata argentea, Patenas argenteas 25 appoſuit. Silueſter donauit Eccleſiæ Romanæ Patenam argenteam pẽſantem libras 20. ex dono Auguſti Conſtantini: donauit autem & Scyphos argenteos duos, qui peſarunt ſinguli libras denas: Calices Miniſtrales quinque. Patenam argenteam Chryſmalem auro clauſam peſantem libras quinque.* Et de prædictis vaſis pretioſis, refert etiam Prudentius in hymno ſancti Laurentij. B

Quod autem ſæcularibus prohibitum eſſet tangere prædicta ſacra vaſa: Hoc idem præcepit Iſaias, cap. 52. verſ. 11. his verbis. *Sanctificamini, qui fertis vaſa Domini.* Et in Concil. Laodicenſi can. 21. *Non oportet Subdiaconos locum habere in Diaconico, & Dominica vaſa contingere.* Et in Concilio Romano 2. ſub Silueſtro, can. 9. *Nullus lector, vel Oſtiarius ſacra vaſa contingat:* Et Concilium Agathenſe cap. 66. *Non oportet ſacratos miniſtros licentiam habere in Sacrarium ingredi, & contingere vaſa Dominica.*

Refert S. Ioann. Chryſoſt. orat. in Babylam Martyrem, quod Iulianus prædictus eo quia auſus fuit arripere, & manibus proprijs contrectare ſacra Eccleſiæ vaſa, eaque in terram proijcere, ſtatim illius verenda corrupta vermiculos generarunt; ita vt morbum Diuinitus illatum fuiſſe conſtaret. C

Gregor. Nazianz. orat. 15. ad Arrianos de ſe ipſo inquit. *Quæ vaſa miniſterio ſacro deſtinata, nec vulgi manibus attrectanda, iniquorum manibus dediſti? nempe vel* Nabuzardæ *coquorum Principi, vel Balthazaro, qui male in ſanctis poculis perbacchatus eſt, atq; adeo dignas amentiæ ſuæ pœnas perſoluit.*

Et

A Et Ambroſ.2.officior.cap.28. inquit. *In neceſſitate pro redimendis captiuis vaſa Eccleſiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet: opus eſt, vt de Eccleſia myſtici poculi forma non exeat, nè ad vſus nefarios ſacri Calicis miniſterium transferatur.*

Corporalia quoque fuere in vſu apud priſcos fideles, quæ nobis repræſentant Linteamina, ſeu Sudarium Filij Dei: vnde Optatus Meleuit. lib.6.conqueritur de Donatiſtis, quod illa polluiſſent, & prophanaſſent; & idem ſimiliter teſtatur, quod altaria decenter linteaminibus eſſent ornata ad miniſterium ſacrificij.

Inferamus ergo non ſatis eſſe nobis exhibere, & miniB ſtrare ſummo Deo aureis, & pretioſis Calicibus, ac aliis ſimilibus vtenſilibus; verum maximè in munditia, & puritate cordis, quoniam, vt inquit D.Chryſoſt.homil 51. in Matth. *Non enim auri, vel argenti officina, ſed Angelorum celebritas eſt Eccleſia: Animarum ergo munditia opus eſt, propter quas Deus hæc vaſa recipit.* Et idem homili 3.in epiſt.ad Epheſ. *Quid vero? an non vides vaſa abluta adeo nitida, & ſplendida? His longè mundiores oportet eſſe animos, his ſanctiores, & ſplendidiores*; & idem homil.14. *Tu es his vaſis ſanctior, & multo ſanctior, cur ergo te ipſum polluis, & inquinas.*

C

De Incenſo.
Cap. XXXV.

PRæcepit Deus Moyſi, vt faceret Altare Thymiamę, Exod.cap.30.in principio inquit. *Facies quoque Altare ad adolendum Thymiama, de lignis Sethin.* quod etiam dicebatur Propitiationis; & hoc incenſum efferebat Zaccharias apud ſanctum Lucam, cap.primo, verſ.8. & 9. dum ait. *Factum eſt autem cum ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum ſecundum con-*

ſuetudinem ſacerdotis, ſorte exijt, vt incenſum poneret, ingreſsus in templum Domini: apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans à dextris Altaris incenſi, &c. A

Et propterea hic ritus offerendi incenſum ſemper in Chriſtianorum Eccleſia, iam à principio eiuſdem ſeruatum fuit, vt legitur in Liturgia ſancti Petri, quando thurificatio peragitur his verbis. *Sicut Zacchariæ Suffitum Thymiamatis ſuſcepiſti, ſic de manibus noſtris peccatorũ hanc ſuſcipe thurificationem in odorem ſuauitatis.* Et in Miſſa ſancti Iacobi. *Præſentem hunc ex nobis inutilibus ſeruis tuis ſuffitum recipe in odorem ſuauitatis:* Et ſanctus Baſilius in Miſſa. *Diaconus accipiens Thuribulum, & Incenſum dicit ſacerdoti Benedic Domine Incẽſum iſtud: & dicit ſacerdoti. Incenſum iſtud tibi offerimus Chriſte Deus in odorem ſuauitatis ſpiritualis, mitte nobis gratiam Spiritus ſancti, nunc, & ſemper, Amen.* Idem etiam legitur in Liturgia ſancti Marci, & Aethiopum. B

Et de hoc ritu Incenſi legitur in can. Apoſt. 4. iuxta veterem editionem: *Offerre non liceat aliquid ad Altare præter nouas ſpicas, & vuas, & oleum ad luminaria, & Thymiama, id eſt Incenſum tempore, quo ſancta celebratur oblatio.*

Hippolytus Martyr. orat. de Antichriſto ſub medium. *Lugebunt etiam Eccleſiæ luctum magnum; quia nec oblatio, nec ſuffitus fiet, nec cultus Deo gratus.* C

Ambroſ. in cap. 1. Lucæ. *Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, ac ſacrificium deferentibus aſſiſtat Angelus, imo præbeat ſe videndum; non enim dubites aſſiſtere Angelum, quando Chriſtus aſſiſtit, quando Chriſtus immolatur.*

Euagrius hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 7. de Zoſimo ait. *Thuribulum poſtulat, & toto Choro, in quo ſimul conſtiterunt, thuris incenſi nidore perfuſo ſe proſternit humi, precibus, & orationibus Deum placaturus.* Et idem lib. 5. hiſtor. cap. 21. refert viſionem, quam habuit Mauritius, tunc quando offerebat Incenſum in Deiparæ Eccleſia,

A ex qua Gregorius Epiſcopus intellexit, illiq; etiam præ dixit elationem in Imperium.

Damaſus in vita ſancti Soteris docuit, quod ille prohibuit; *Vt nulla Monacha pallam ſacram contingeret, nec incenſum poneret in ſancta*. Et idem in vita magni Conſtantini, ſcribit, quod ille. *Thyamatoria duo fecit, ex auro puriſſimo peſantia libras* 30. *Donum aromaticum ante Altaria ſingulis annis libras quinquaginta*.

Germanus Conſtantinopolitanus in rerum Eccleſiaſt. Theoria inquit. *Thuribulum ſubindicat humanitatem Chriſti: Ignis Diuinitatem; & flagrans fumus indicat illum bonum odorem Sancti Spiritus præcedentem:*
B *nam Thymiama eſt flagrantiſſima lætitia; ſi interpretari velis*.

Aſſeramus igitur, quod oblatio Thymiamatis, ſicut, & alius quilibet actus, qui excitare valet reuerentiam, & pietatem debitam erga Deum, ſit cultus Latriæ, differens tamen ab eo, qui redditur reliquijs, & imaginibus Sanctorum; etenim non animo ſupremi cultus iſtis exhibetur (vt ipſi Deo) ſed in honorem pium, & religioſum excedentem tamen illum cultum conſuetum in Cathedralibus, & Collegiatis Eccleſijs offerendi Incenſum erga Prælatos, Canonicos, & Populum; etenim præfato ritu admonentur iſti vt vitam ipſorum ſic diri-
C gant, vt in exemplum ſint, ſecundum Apoſt. 2. Corinth. cap. 1. *Chriſti bonus odor ſumus Deo*. Præterea exhibetur Deo cultus Thymiamatis, ſeu Incenſi ad denotandum effectum noſtrarum precum, vt inquit Pſalmiſta. *Dirigatur Domine oratio mea, ſicut Incenſum in conſpectu tuo*.

De

A

De Aqua benedicta, ac etiam de Pane benedicto.

Cap. XXXVI.

LEgimus in Num. cap. 19. verſ. 9. Ritum quem Deus tradidit Moyſi, vt aqua ad purificationem inſeruiret; & quamuis ſubſtantia illius myſterij principaliter referatur ad ſanguinem Agni immaculati, & ad effectus paſſionis eiuſdem; reſpiciebant etiam Ritus, ac cœremoniæ prædictæ purificationis aquam benedictã, quæ locum illius habet, vt videtur indicare Apoſt. ad Hebr. *Si enim ſanguis Hircorum, & Taurorum, & ſanguis Vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem Carnis, quanto magis Sanguis Chriſti:* Cuius elemẽti Benedictionem ſanctus Baſilius retulit tacitæ cuidam traditioni, vt in lib. de Spiritu ſancto cap. 27. his verbis. *Conſecramus aquam Baptiſmatis, & oleum vnctionis, ex quibus ſcriptis? nonne à tacita, ſecretaque traditione?* & ſanctus Clemens conſtit. Apoſt. lib. 7. cap. 43. refert formam illius benedictionis his verbis: *Ipſum igitur nunc quoque inuocet ſacerdos à baptiſmo, & dicat: Deſcende de Cœlo, & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiã, & virtutem, vt qui baptizatur ſecundum mãdatũ Chriſti tui, cum eo crucifigatur, &c.* Quam aquam deinde Alexander Primus ſolemniter præcepit benedici, vt in epiſt. ad omnes orthodoxos, ibi. *Aquam talem conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur, & purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus; nam ſi cinis Vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua ſale aſperſa, diuiniſque precibus ſacrata populum ſan-* B C

A *ſanctificat, atque mundat, &c.*

Et de hac eadem aqua benedicta: Tertullian. lib. de baptiſm.cap.4. inquit: *Superuenit enim Spiritus ſanctus de Cœlis, & aquis ſupereſt ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ vim ſanctificandi combibunt.*

Et ſanctus Ambroſius de ijs, qui myſterijs initian. cap.3. *Aqua ſine prædicatione Dominicæ Crucis ad nullos vſus futuræ ſalutis: ea cũ vero fuerit ſalutaris Crucis myſterio conſecrata, tunc ad vſum ſpiritualis lauacri, & ſalutaris poculi temperatur, &c.*

Et ſanctus Auguſtinus in lib. quinquaginta homil. in

B 27. inquit. *Quia baptiſmus, ideſt ſalutis aqua non eſt ſalutis, niſi nomine Chriſti conſecrata, qui pro nobis ſanguinem fudit, cruce ipſius aqua ſignatur.*

Vtebantur prædicta aqua benedicta quibuſdam orationibus, & cœremonijs conſecrata, eaque inſeruiebat baptiſmo, vt dixi; ſicuti etiam ad effugandos Dæmones, & incantationes, Epiph. hæreſ. 30. Theodoret. hiſt. Eccleſ. 5. cap. 21. ibi. *Qua re confecta Dæmon aquæ aſperſæ vim non ferens penitus aufugit, &c.* Et Gregorius Magn. ſcribit Auguſt. in Anglia Epiſcopo lib. 9. regiſtr. cap. 71. *Ne Fana Idolorum deſtruantur, sed aqua benedicta aſpergantur.* & Cyprian. Arelat. in vita Cæſarij Arelaten. cap. 19. ibi. *Orat igitur ſanctum Cæſarium, vt ſuis precibus eas mali Dæmonis iniurias à ſe auertat;*

C *venit ad eius domum vir beatus, eamque ſanctificaturus, benedicta aqua conſpergit: moxque adeo omnis illa vexatio profligata eſt, vt deinceps nil huiuſmodi acciderit.*

Qua ratione vſu venit, vt aqua ſanctificata ipſo ingreſſu Eccleſiæ, ad leuium ſordium expiationem ſit expoſita, ſicuti etiam in priuatis domibus poneretur, vt refert Card. Baron. ad annum 57. vbi Spondan. num. 33. & idem Baron. anno 132. vbi Spondan. num. 2. Quod etiam fit manifeſtum, quoniam in templo Hieroſolymitano etiam ad emũdationem poſitum fuit labrum æneũ quo ſacerdotes manus, pedeſque ante ingreſſum lauarent,

rent, ita etiam prę Eccleſiarum foribus conſtitui ſolitos A fontes aquæ communis ad purificationem, & ad manus ac facies quorūcumque abluendas, ſordesq. corporis abſtergendas. Quoniam naturalis quidam inſtinctus docet non niſi puros ad Deum homines accedere debere, & inde euenit, quod non ſolum Chriſtiani, & Iudæi, ſed & ipſi quoque Gentiles ante adorationem ſe aqua mundarent, vt ex Card. Baron. & Spondan. ſupra citatis.

Ex prædictis aſſeramus, quod Aqua, vti elementum non purgèt animas noſtras à ſordibus; imo in ſanguine Chriſti (in quo eſt noſtra ſalus) eaſdem emundari hac benedicta aqua, de qua etiam loquebatur Chriſtus ad B Samaritanam: ſicuti nec minus Diabolus reformidat elementum vti tale, ſed benedictionem, & preces eccleſiæ, quas recipit Deus, dum illi ſupplicatur, vt deleat peccata, & liberet à malis, qui illa benedicta aqua irrigantur, &c.

De Pane Benedicto.

Quo verò ad Panem benedictum, quem Græci appellant Eulogiæ, & de quo nos diximus ſupra in cap. 21. de communione per Eulogias: fuit talis vſus ſatis frequens apud priſcos fideles: præbebatur enim ille Cathechumenis, qui nō participabant de Euchariſtica mēſa, poſtea etiam baptizatis conferebatur, qui ad communionem Dominicam non eſſent diſpoſiti; cumque hoc C eſſet ſymbolum fraternæ charitatis; propterea Eccleſia vnicum ſolum panem facere ſolebat, vt denotaret vnicum corpus miſticum à Chriſto vnico capite depēdens, vt ad Communionem ſpiritualem inuitarentur, & ad Sacramentalem diſponerentur, ſicuti diſertè exprimitur à Diuo Auguſtino lib. 2. de Peccatorum meritis, & remiſſione, vbi docet, quod Benedictus Panis quamuis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen; ſanctius quam cibi quibus alimur, & Sacramentale, ſanctificatum per verbum Dei, vt inquit Apoſt. primo Timoth. cap. 4. ibi. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reÿciendū, quod cum*

gra

A *gratiarum actione percipitur ; ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem*, ad quæ verba etiam refertur Benedictio Olei, & conſecratio Chryſmæ (de quibus nos infra) vt refert ſanctus Cyrillus Hieroſolymit. cathechel. 33. Hierarchicæ inſtructionis.

De Benedictione, & vſu Olei Sanctiſſimi Chryſmatis. Cap. XXXVII.

B

QVamuis Hæretici antiqui, & recentes abhorreant ab vſu huius ſacræ Vnctionis. Quem ritum primo deſumptũ ex Dei præcepto ad Moyſem, Exod. 30. verſ. 31. & ſeq his verbis. *Aaron, & filios eius vnges, ſanctificabiſque eos, vt ſacerdotio fungantur mihi : filijs quoque Iſrael dices : Hoc oleum vnctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras : Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compoſitionem eius non facies aliud, quia ſanctificatum eſt.*

Oleum, quo vngebantur Reges, non erat ſacrum, & ta-
C men legitur primo Reg. cap. 10. *Tulit enim Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius* (nempe Saulis) *& deoſculatus eſt eum, & ait, Ecce vnxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem, &c* Et inferius idem Propheta imperante Deo vnxit Dauid, vt in cap. 16. verſ. 13. ibi. *Surge, & vnge eum, ipſe eſt enim : tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius, & directus eſt Spiritus Domini à die illa in Dauid.*

Et apud ſanctum Marcum cap. 6. verſ. 12. fit mentio de oleo, quo Apoſtoli vngebant ægrotos, & Energumenos, qui ſanabantur, & ſanctus Iacobus in ſua epiſt. loquitur etiam de ſacro Oleo infirmorum ; de quo nos

ſupra diximus: Et ſanctum iſtud oleum, quod inſeruit ſaluti animæ, & corporis; ſatis differt ab vſu alterius ſimilis olei. A

De prædicto oleo, ſeu quia refertur ad Benedictionē, ſeu ad vſum eiuſdem, Clemens Rom. Conſtitut. Apoſt. lib. 7. cap. 23. inquit *Vnges eum prius Oleo ſancto, deinde baptiZabis aqua, poſtremo conſignabis vnguento: vt vnctio ſit participatio ſpiritus, aqua ſit ſymbolum mortis, vnguentum ſigillum pactionum: ſin autem non fuerit oleum, neque vnguentum Chryſmatis, ſatis eſt aqua ad vnctionē, tum ad ſigillum*. Et D. Dionyſ. Eccleſ. Hierarch. cap. 2. latè refert de vnctione, quæ præcedebat ablutionem, ac de ritu benedicendi precibus aquam baptiſterij. B

Sanctus Iuſtinus Martyr, quæſt. 137. dicit, nos vnctos ad imitandum Chriſtum, qui dicitur vnctus his verbis. *Oleo inungimur, vt Chriſti, vnctique fiamus: vnguento autem ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem ſepulturam ſuam eſſe putauit*.

Et ſanctus Baſylius de Spiritu ſancto, cap. 27. *Conſecramus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, & ipſum, qui baptiZatur; ex quibus ſcripturis? nonne à tacita traditione*.

At Tertullian. lib. de baptiſm. cap. 7. poſtquam oſtendiſſet antiquitatem vnctionis per Sacerdotem, & Leuitas; ſicut & verbum Chriſtus, hoc eſt vnctus, ex quo Deus Pater vnxerat eum in qualitate Regis, & Sacerdotis, addit, quod Vnctio ſit corporalis, ſed effectus ſpiritualis his verbis. *Sic in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritualiter proficit: quomodo, & ipſius baptiſmi carnalis actus, quod in aqua mergimur: ſpiritualis effectus, quod delictis liberemur*. Vt etiam idem refert in lib. de Reſurrectione carnis cap. 8. *Sed, & caro abluitur, vt & anima emaculetur: Caro vngitur, vt anima conſecretur: Caro ſignatur, vt & anima muniatur*. C

Cyprian. epiſtola 70. quæ eſt 12. lib. primi, inquit. *Accipis autem myſterium, hoc eſt vnguentum ſupra caput,*

A *put, quia ſenſus ſapientiæ in capite eius, vt Salomon ait.*
Hieron. dialog. aduerſ Luciferianos ante medium. *Inde euenit, vt ſine Chryſmate, & Epiſcopi iuſſione, neque Presbyter, neque Diaconus ius habeat baptizandi; quod frequenter ſi tamen accidat, ſcimus licere laicis.*

Sanctus Auguſtinus tract. 33. in Ioann. refert Chriſtum ſic appellatum ab vnctione, & quod nos ſimus vncti ad luctandum cum Dæmone his verbis. *Chriſti nomen a Chryſmate dictum eſt, latinè vnctio nuncupatur: Ideo autem nos vnxit Chriſtus, quia luctatores contra Diabolum fecit.* Et idem tract. 3. in primum Ioann. *Vnctio ſpiritualis ipſe Spiritus ſanctus eſt, cuius ſacramen-*
B *tum eſt in vnctione viſibili,* & paulò poſt. *Vnctionis ſacramentum eſt virtus ipſa inuiſibilis: Vnctio viſibilis Spiritus ſanctus.*

Concludamus igitur, ſeu quod Deus ſe decepit, Eccleſia errauit, ſancti Patres vſque in præſens defecerunt à veritate, (quod abhorret dicere) ſeu approbanda eſt inſtitutio, & vſus huius ſacræ vnctionis.

De Eccleſiarum Dedicatione, & Conſecratione Alta-
C rium.
Cap. XXXVIII.

Impugnarunt hos ritus antiquiores Hæretici, vt & Iulianus Apoſtata, & Copronimus Imperatores, quorum exempla ſequuntur, etiam ſectarij noſtri temporis, quamuis Scriptura ſacra, ſancti Patres, & rationes de contrario nos inſtruant.

In lege Naturæ Patriarchæ Noè, Abraham, & Iacob erexerunt, & conſecrarunt Altaria Domino, Gen. c. 8. verſ. 20. & cap. 12. verſ. 7. & cap. 35. verſ. 1. In lege

ſcripta dixit Deus ad Moyſen. Exod. c. 30. *Facies quoq. Altare ad adolendũ Thymiama de lignis Sethin habens cubitum longitudinis, & alterũ latitudinis, & duos cubitus in altitudine, cornua ex eo procedent, veſtieſque illud auro puriſsimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua, facieſque, & coronam auream per girum, &c.* Et in ſecundo Reg. cap. vlt. verſ. 18. & ſeq. Dauid ex conſilio Gad, erexit Altare Domino in area Areuna: ſic etiam lib. 3. Regum, cap. 18. verſic. 30. & ſeqq. legitur Altare Heliæ compoſitum duodecim lapidibus, iuxta numerum Tribuum filiorum Iacob; ſimiliter lib. 2. Paralipom. cap. 6. in princ. refertur Dedicatio Templi Salomonis: & in lib. Eſdræ cap. 1. deſcribitur renouatio templi facta per Cyrum: ſicut etiam primo Machab. cap. 4. verſ. 16. Poſt purgationem templi dedicarunt, & conſecrarunt Altare diebus octo, quod Græci *Encenia* appellant, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris, & laudis, & ornauerunt faciem templi coronis aureis, &c. Et hæc feſtiuitas ſolemnis erat Hieroſolymæ etiam tempore Saluatoris noſtri, vt legitur apud Ioan. cap. 10.

At verò in lege Gratiæ euidens eſt altare fuiſſe, cum Chriſtus præcipiat apud Matth. cap. 5. verſ. 23. & ſeq. *Si frater tuus habet aliquid aduerſus te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, &c.*

Euſeb. de laudibus Conſtantini circa medium poſt relationem Eccleſiarum, quas ille ædificauerat Conſtantinopolis, Antiochiæ, & Hieroſolymis: De Romanis ſic inquit. *In Lateranenſi Palatio Eccleſiam Saluatori dedicauit, & ei continentem* Baſilicam *nomine ſancti* Ioannis *Baptiſtæ condidit, eo loco quo ipſe baptizatus a* S. Silueſtro *a lepra mundatus eſt, quam idem* Pontifex *conſecrauit* 5. *id. Nouemb. qua die imago Saluatoris in pariete depicta Populo Romano apparuit.*

Item refert. *In ſanctorum numero locorum in primis ſemper*

A *ſemper fuit inſignis ea Vaticani pars, quam ſancti Petri confeſsionem appellant: Illuc Conſtantinus octauo die poſt ſuſceptum baptiſmum venit, depoſitoque diademate & humi iacens vim lacrymarum profudit; mox ſumpto ligone, & bidente terram eruit, indeque duodecim terræ cophinis honoris cauſa Apoſtolorum oblatis, ac loco Baſilicæ Principis Apoſtolorum deſignato Eccleſiam ædificauit:*

Item etiam ſubdit. *Et ſi B. Syluester in conſecratione Altaris Principis Apoſtolorum decreuerit, vt deinceps non niſi ex lapide Altaria ædificarentur, tamen Baſilicæ Lateranenſis Altare fuit è ligno erectum: nam cum a ſancto Petro, vſque ad Sylueſtrum propter perſequutiones*
B *Pontifices certo loco conſiſtere non poſsent; quocumque eos neceſsitas compuliſſet, ſiue in cryptas, ſiue in cœmeteria, ſiue in ædes piorum; ſuper illo Altari ligneo ad arcæ ſimilitudinem concauo ſacra faciebant, quo Altari ſanctus Syluester reddita Eccleſiæ pace honoris cauſa Principis Apoſtolorum, qui in illo ſacrificaſſe dicitur, & reliquorum Pontificum, qui vſque ad id tempus ad myſteria conficienda, eo vſi fuerant, in Lateranenſi prima Eccleſia collocato, ſanciuit, ne quiſque in eo præter Romanum Pontificem miſſam deinceps celebraret.*

Et Sozomenus lib. 7. cap. 24. refert de Theodoſio
C Imperatore. Quod cum egreſſus Conſtantinopoli ad ſeptimum milliare perueniſſet, Deo preces nuncupauit in Eccleſia illa, quam in honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ conſtruxerat. Et idem Sozomen. lib. 8. cap. primo refert, quod Pulcheria Imperatrix ex auro, gemmiſque pretioſis admirabile quoddam donarium pro Virginitate ſua, & Imperio fratris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ donauit.

Concilium Gangrenſe de anno 324. cap. 6. pronunciat Anathema contra eos, qui reprehendunt Conuentus, qui fiunt in Baſilicis, & locis ſacris.

Theodoret. lib. 8. de Curat. Græc affect. lib. 8. inquit, Martyrum verò templa conſpicua cernuntur, magnitudiniſque

diniſque præſtantia, omni præterea ornatus genere variata, ſplendoremque quodammodo pulchritudinis ſuæ latè fundentia: neque verò huc per annos ſemel, aut bis, aut quinquies aduentamus, ſed in eis ſæpe numero dies feſtos peragimus, ſæpe diebus ſingulis coram Martyrum Domino laudes, hymnoſque cantamus. A

Nazianz. orat. in laudem Gorgoniæ ſororis inquit. *Quid fecerit auditæ? caput cum pari clamore, vberrimiſque lacrymis Altari admouens, nec ſe ante ab eo diſceſſuram minitans, quam ſanitatem conſequuta ſit, & protinus liberam ſe morbo ſentijt.*

Et alijs omiſſis; videmus idem in nobis inuiſibiliter operari, quod viſibiliter agitur in Eccleſijs, S. Auguſt. B
in ſerm. 252. de tempore in Dedicatione anniuerſaria inquit. *Quotieſcumque Altaris, vel templi feſtiuitatem colimus, ſi fideliter, ac diligenter attendimus, & ſanctè, ac iuſtè viuimus, quicquid in templis manufactis agitur: totum in nobis ſpirituali ædificatione completur, non enim mentitus eſt ille, qui dixit: Templũ Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Et ſimiliter S Bernar. in Dedicat. Eccl. ſerm. 1. *In nobis proinde ſpiritualiter impleri neceſſe eſt, quæ in parietibus viſibiliter præceſſerunt; Et ſi vultis ſcire. Hæc vtiq. ſunt aſperſio, inſcriptio, illuminatio, benedictio: Hæc vtiq. in hac viſibili domo fecere Põtifices, hæc & Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum inuiſibiliter quotidie operatur in nobis.* C

Et præterea, quod ex ſacris Canonibus prohibitum ſit alibi celebrare, quam in ſacris locis præter tempus neceſſitatis. S Fœlix Quartus, epiſt. prima de eccleſ. cõſecrat. & de Miſſæ celebrat. inquit: *Si enim Iudæi, qui vmbræ legis deſeruiebant, hæc faciebant, multo magis quibus veritas patefacta eſt, & gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum data eſt: Templa Domino ædificare, & (prout melius poſſumus) ornare, eaque diuinis precibus, & ſanctis vnctionibus ſuis, cum altaribus, & vaſis, veſtibus quoque, & reliquis ad Diuinum cultum explendum vtenſilibus*

A *ſilibus deuotè, ac ſolemniter ſacrare, & non in alijs locis, quam in Domino ſacratis ab Epiſcopis, niſi ſumma exigente neceſſitate, miſſas celebrare, nec ſacrificia offerre Domino debemus.*

Et idem Iuſtinian. Imperat. Nouell. 77. cap. primo. inquit. *Sancimus præ omnibus nulli licentiam eſſe, neque Monaſterium, neque Eccleſiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam Ciuitatis Deo amabilis Epiſcopus orationem in loco faciat, & Crucem figat, publicum proceſſum ibi faciens, & cauſam manifeſtam omnibus ſtatuens.*

Quod autem conſueuiſſent priſci fideles Eccleſias va-
B rijs modis ornare refert Hieron ad Heliodorum de morte Nepotiani ep. 3. *Erat ergo ſolitus, ſi niteret Altare, ſi parietes absque fuligine, ſi pauimenta terſa, ſi Ianitor creber in porta, Vela ſemper in oſtijs, ſi ſacrarium mundum, ſi vaſa luculenta; & in omnes cæremonias pia ſollicitudo diſpoſita: non minus, non maius negligebat officiũ, vbicumque eum quæreres in Eccleſia inuenires:* & paulò poſt. *Hoc idem poſſumus de iſto dicere, qui Baſilicas Eccleſiæ, & Martyrum diuerſis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbrarit, & quicquid placebat in Eccleſia tam diſpoſitione, quam viſu, Presbyteri laborem, & ſtudium teſtaretur.*

C Et Ambroſ. lib. 1. offic. cap. 21. *Maximè ſacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu Aula Domini reſplendeat.*

Et ſanctus Chryſoſtom. homil. 3. in epiſtola ad Epheſ. ſub fin. ait. *Quin perſpicis venerandam illam vaſorum ſupellectilem ſic perfuſam aquis tanto ſplendore interlucentem? atqui noſtras animas par eſt reddi iſtis longè puriores, ſanctiores, ac multò ſplendidiores virtutum ornamentis.*

Confitebitur quilibet ex prædictis rationabile eſſe differre ſacra loca à prophanis; quod Deo dicatum eſt ab eo, quod communiter omnibus eſt deſtinatum: Eccleſias

cleſias ab Aulis, niſi velimus miſcere, & proſternere A
ſacra prophanis, & ea quæ ſunt Hieruſalem Belial.

Diſtin-cta loca

Addimus prædictis, fuiſſe in Eccleſijs ſemper diſtincta loca: ſicuti enim in Templo Hieroſolymitano loco diſtincti erant Sacerdotes à Populo, Viri à Mulieribus, atque à Nuptis Virgines; ita eodem fermè ordine, & diſpenſatione fuit in Chriſtianorum Eccleſijs obſeruatũ; & quamuis pauperibus æque ac cœteris pateret Eccleſia precum cauſa, nulla habita perſonarum acceptione: tamen ſicut olim in templo ad ſtipem mendicandam ij præ foribus ſtabant; ita in Eccleſiam ad eleemoſynam captandam nefas illis ingredi, ne ſacra agentibus, aut B
orantibus eſſent moleſti: Baron. in ann. 57. vbi Spondan. num. 37.

De Reliquijs.
Cap. XXXIX.

VEneratio, quæ debetur erga Sanctorum Reliquias ex ſacro textu, ac ex ſanctis Patribus Græcis, & Latinis nobis demonſtratur: Etenim diſceſſurus ex Aegypto Moyſes habetur in Exod. cap. 13 verſ. 19. *Tulit* C
ergo Moyſes oſſa Ioſeph ſecum &c. quæ poſtea ſepeliuit in terra Sichen.

Et de veſtimentis Redemptoris noſtri habetur apud ſanctum Marcum cap. 5. verſ. 26. *Quod mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat: cum audiſſet de Ieſu, venit retro, & tetigit veſtimentum eius, & confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius.*

Et de vmbra Petri in actis Apoſt. cap. 5. verſ. 15. habetur, quod in plateas eijcerẽt infirmos, & ponerent in lectulis, & grabatis; *Vt veniente Petro, ſaltem vmbra*

illius

A *illius obumbraret quemquã illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis*: Et in eiſdem actis Apoſt. De Paulo refertur cap. 19. verſ. 12. *Vt ſuper languidos deferrentur a corpore eius ſudaria, & ſemicintia, & recedebant ab eis lãguores, & ſpiritus nequam egrediebantur*.

De admirabili virtute Reliquiarum teſtatur Iuſtinus Martyr. quæſt. 28. his verbis. *Abominationi Græcorum ſubdita eſſe ſanctorum Corpora, & ſepulchra Martyrum, quæ & Dæmonum amoliuntur inſidias, & morborum ab arte medica comploratorum conferunt ſanitatem*.

Euſeb. lib. 7. hiſtor. refert honorem quem Aſtyrius
B Romanus, Vir Conſularis defert Corpori Sancti Marini Martyris, quod ſplendida, & pretioſa obtegit veſte, atque humeris impoſitum inde deportat, & cum ſumptuoſo linteo inuoluiſſet, decenti ſepulchro condidit.

Hieron. in vita Pauli Heremitæ tom. 1. in fin. refert honorem delatum ab Antonio veſti dicti Pauli, ibi. *Tunicam eius ſibi vindicauit, quam in ſportarum modum de palmæ folijs ipſe ſibi contexuerat, ac ſic ad* Monaſterium *reuerſus diſcipulis cuncta ex ordine replicauit, diebuſque ſolemnibus Paſchæ, & Pentecoſtes ſemper Pauli tunica veſtitus eſt*.

Sanctus Baſil. homil in Pſalm. 115. habetur. *Prò le-*
C *gis Moſaycæ ritu ſi qui moriebantur horum morticinia habebantur abominationi: contra mors ſi cuipiam irrogatur pro Chriſti nomine, pretioſæ cenſentur Reliquiæ Sanctorum eius &c.*

Nazianzen. aduerſ. Iulianum Apoſtatam orat. 3. circa medium inquit. *Tu poſt* Pilatum *Chriſticida, poſt Iudæos Dei hoſtis: non Victima prò Chriſto cæſas veritus es? &c. quorum vel ſola ſanguinis gutta, atque exigua paſſionis ſigna idem poſſunt, quod Corpora, hæc non colis, ſed contemnis? &c.*

Et Sanctus Chryſoſt. præfert honorem, quem Romã reportauit ex Reliquijs Apoſtolorum, quam ex alijs quibuſcumque triumphis, & ſimilibus, vt in homil. 32. in

cap. 16. ad Rom. inquit. *Ego, & Romam propterea diligo; tam & ſi aliunde queam illam laudare, nempe à magnificentia, ab antiquitate, à pulcritudine, à multitudine, à potentatu, à diuitijs, & à rebus in bello fortiter geſtis; ſed relictis iſtis omnibus ob id illam beatam prædico; quod erga illos Paulus dum viueret adeo fuit beneuolus, adeo illos amauit, coram diſſeruit, & poſtremo apud eos vitam finiuit. Vnde, & Ciuitas iſta hinc facta eſt inſignis, plus quam a reliquis omnibus*; & paulò poſt. *Quis mihi nunc dabit circumfundi Corpori Pauli? affigi ſepulchro, videre puluerem Corporis illius? &c. Oris huius puluerem videre vellem, per quod Chriſtus magnalia, & ineffabilia loquutus eſt: non ſolum autem oris, ſed, & cordis illius puluerem videre vellem? &c. Videre vellem rurſus puluerem manuum illius, quæ in vinculis fuerunt? &c. Puluerem videre vellem oculorum bene excœcatorum, deinde ad orbis ſalutem reſpicientium, qui & Chriſtum in corpore videre meruerunt? Vellem, & pedum illorum videre puluerem, qui per orbem currentes laborarunt: Vellem videre ſepulcrum, quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tunc vero cum in hac vita eſſent, emortua.* A B

Quid autem erga nos operentur Sanctorum reliquiæ tradit idem S. Chryſoſt. orat. in S. Ignatium, dum ait: *Ob eam cauſam reliquias Sanctorum nobis conceſſit Deus, vt nos ad ſe eorum imitatione perducat, & ſint nobis velut portus quidam, & idoneum ſolatium eorum malorum, quæ aſſiduæ nos affligunt.* C

De miraculo Reliquiarum, S. Ambroſ. epiſt. 51. quæ eſt prima lib. 7. & ſerm. in feſto ſanctorum Geruaſij, & Protaſij. *Seuerus &c. vt contigit fimbriam de veſte Martyrum, qua ſacræ* Reliquiæ *veſtiuntur, clamat, ſibi reſtitutum lumen*; & idem teſtatur S. Auguſt. lib 9. confeſſ. cap. 7.

Ac de obſequio erga Sanctorum reliquias, S. Hieron. in vita S. Hilarionis, ait. *Poſtquam Paleſtina ſanctus vir Heſychius Hilarionem mortuum, & ſepultum audiuit, per-*

rexit

A *rexit ad Cyprum, & ſimulans ſe velle habitare in eodem hortulo, vt diligentis cuſtodiæ ſuſpicionem Accolis tolleret, cum ingenti vitæ ſuæ periculo corpus eius furatus eſt, quod Maionam deferens totis Monachorum, & Oppidorum turbis proſpicientibus, in antiquo Monaſterio condidit, illeſa tunica, cuculla, & palliolo, & toto corpore, quaſi adhuc viueret integro, tantiſque flagrante odoribus, vt delibutum vnguento putares.*

Et ſanctus Auguſtinus epiſt. 103. ad Quintianum inquit. *Portant ſanè reliquias Beatiſsimi, & glorioſiſsimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas veſtra, ſicut & nos fecimus, quam conuenienter honorare debeatis.*

B Et idem Auguſtinus lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 13 ait. *Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes maior extitit affectus; nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius, atque coniunctius, quam quælibet indumenta geſtamus.*

Inferamus ex prædictis, quod dum nos veneramur Martyrum, & Sanctorum reliquias, hoc peragimus, vt adoremus eum, cuius illi fuerunt fideles ſerui; vt refert D. Hierouym. epiſtola 53. ad Riparium, ibi: *Honoramus autem Reliquias Martyrum, vt eum cuius ſunt Martyres adoremus; & vt veneremur eos, qui templum ſancti*

C *Spiritus fuere.* Ac etiam, quoniam ipſis reſeruata eſt gloria Reſurrectionis, & Immortalitatis, & vt conſolemur in abſentia animarum ipſorum; dum memoramur eorum labores, luctas, & triumphos; & excitemur ad imitationem eorum, quorum corpora corruptioni erant ſubiecta, vt noſtra, vt de his, & ſimilibus refert Damaſcen. hiſtor. de Balaam, & Ioſaphat cap. 22. & 23. ibi: *Hæc pura, & ſancta oſſa idcirco circumferimus, vt admirabilium virorum, quorum ipſa ſunt, deſiderium vtcumquè leniamus, eorumque religioſam exercitationem, Deoque caram vitam nobis in memoriam reuocemus, atque ad eiuſdem vitæ ſtudium nos ipſos mutuo acuamus, &c. Quoniam mortis me-*

moriam, quæ permagnam vtilitatem affert, atque ad religioſæ vitæ certamina promptos nos, ac velut pennatos reddit, nobis hinc comparamus, ac præterea ex eorum contactu ſanctitatem aurimus. A

Quod autem acriter impugnant Hæretici contra nos; quod multitudo Reliquiarum, cuique ſancto ſit attributa. Reſpondemus primo hoc proceſſiſſe, quoniam plurimi Sancti eiuſdem nominis ſunt nuncupati, vt ex Menologijs Græcis, & Martyrologijs latinis, vnde ſæpe quod eſt vnius ſancti alteri fuit attributum. Secundò cũ pietas populorum exardeſceret erga Martyres, & alios ſanctos, ac exoptarent illi obtinere ſpolia eorumdem, vt multiplici deuotioni ſatisfieret, neceſſe fuit diuidere prædicta Sanctorum corpora, & ea inter plurimos diſtribui, vt inquit in propoſito ſanctus Baſilius homil. in 40. Martyr. *Non vno in loco ſeſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpitio recepti, multorum patrias ornauerunt:* & cum ſingulæ partes retinerent nomen illius ſancti, vnde fuerunt extractæ, produxerunt multiplicationem corporũ; aſſumpta parte pro toto: Quod etiam proceſſit cum Altaria antiquitus eſſent ſepulcra Sanctorum (quæ memoriæ nuncupabantur) poſtea decreuit Concilium Carthaginen. ſub Pontificibus Bonifacio, & Cœleſtino can. 14. tom. primo, ibi: *Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi aut ibi corpus, aut aliquę certæ reliquiæ ſint, aut vbi origo alicuius habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſima origine traditur.* Et ex his cum fuerit neceſſario diuiſio prædictorum corporũ, non mirum, ſi inde contigit æquiuocatio ſumendo particulam Reliquiarum pro toto Corpore. Quæ diuiſio etiam proceſſit, vt ſingula particularia loca retinerent in tutelam illum, cuius Reliquias poſſent conſequi, ex ſancto Ambroſio lib. 5. in Lucam, & idem lib. 1. de Abraham cap. 5. in fin. ibi. *Vnde diſcimus quantus ſit murus Patriæ vir iuſtus, quemadmodum non debeamus inuidere viris ſanctis, nec temerè derogare; illorum enim nos fides* B C

ſeruat,

A *ſeruat, illorum iuſtitia ab excidio defendit: Sodoma quoque ſi habuiſſet viros decem iuſtos potuit non perire.*

De Peregrinationibus, quæ fiunt ad Reliquias Sanctorum, & alia ſacra loca.

Cap. XXXX.

B

DIximus ſupra de Eccleſijs, Altaribus, ac de ſanctorum Reliquiis, quoniam ad ea loca priſci fideles peregrinationes ſuſcipiebant, de iſtis nos modo dicamus; Et quamuis etiam ab Hęreticis eædem etiam impugnentur, ex ſacro textu, & ſanctis Patribus eaſdem nos comprobabimus.

Habetur in 1.Reg. cap.1. verſ. 3. quod Elcana Pater Samuel aſcendebat de Ciuitate ſua ſtatutis diebus, vt adoraret, & ſacrificaret Domino exercituum in Silo, & in 2.Regum cap.15.verſ 7.Dixit Abſalon ad Regem Dauid, Vadam, & reddam vota mea, quæ voui Domino in
C Hebron. & apud Lucam 2. verſ. 41. Ibat Ieſus cum Maria Matre eius, ac Ioſeph *per ſingulos annos in Hieruſalem in die ſolemni Paſchæ*. Venerunt quoque Gentiles, vt adorarent, Ioann cap.12. verſ.20. ibi. *Erant autem quidam Gentiles ex his, qui aſcenderant, vt adorarent in die feſto*. Et de Paulo legitur in act. Apoſt. cap.20. verſ.16. *Feſtinabat enim, ſi poſſibile ſibi eſſet, vt diem Pentecoſtes faceret Hieroſolymis.* Quæ loca adducit S. Hieron. ad Marcellam, vt ad peregrinandum Hieroſolymam illa excitetur, dum in epiſtola 18. inquit: *Si poſt paſſionem Chriſti hic deteſtabilis locus eſt, quid ſibi voluit Paulus Hieroſolymam feſtinare, vt ibi faceret Pentecoſten?*

Huiuſ-

Huiuſmodi quoque peregrinationes a ſanctis Patribus comprobantur, & ſanctus Baſilius reprehendit nundinas, & ſimilia in locis ſanctis, ad quæ fiebant peregrinationes: interrogat. 44. inquit. *Peregrinandi quidem potestatem ei permittito, qui in peregrinatione ſine animæ ſuæ detrimento, & cum vtilitate eorum, quibus cum congrediatur, poſſit verſari, &c. Illud enim hoc loco intelligendum eſt nundinationes, & quæstus illos omnes, qui caupones attingunt, fratrum conuentus longiſſime fugere debere.* A

Et ſanctus Chryſoſtomus homil. 32. in epiſt. ad Roman. oſtendit ardens deſiderium, quod ipſe habebat, vt inuiſeret Reliquias Romæ, & idem homilia 8. in epiſtola ad Epheſ. exaltat catenas Petri his verbis. *Nihil eſt illa catena beatius. Vellem nunc eſſe in illis locis, in quibus dicuntur manere illa vincula, & merito viros illos admirarer propter Christi deſiderium. Vellem videre catenas, quas pertimeſcunt quidem, & horrent Dæmones reueentur autem Angeli.* B

Socrates lib. 7. cap. 46. inquit. *Theodoſius Imp. Eudociam coniugem Hieroſolymam miſit, quique pollicitus erat illam hoc votum perſoluturam, ſi filiam in matrimonio collocatam cerneret.*

Theodoret. ſerm. 8, Græcor. affectio de Martyr. inquit. *Veſpaſianus quoque, & Adrianus ſibi templa ingentia excitarunt, verum, & vitali ſimul cura, & impio honore priuati ſunt: Martyrum vero templa conſpicua cernuntur, magnitudineque præſtãtia, omni præterea ornatus genere variata, &c. Neq; vero hæc per annum ſemel, aut bis, aut quinquies aduentamus, ſed in eis ſæpenumero dies feſtos peragimus, ſæpè diebus ſingulis eorum Martyrum Domino laudes, hymnoſque cantamus. Quique homines proſpera ſunt valetudine, conſeruari eam ſibi a Martyribus petunt, qui vero ægritudinem aliquam patiuntur ſanitatem expoſcunt, Inſuper, & ſteriles viri, & mulieres dari ſibi filios petunt: qui vero parentes ſunt integra ſibi, & pro-* C

pria

A *pria cuſtodiri, quæ conſequuti ſunt dona, &c. Non qui ſe ad Deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei Martyres tanquam Diuinos homines, interceſſoreſque ſibi eos apud Deum aduocent, & precentur. Piè verò, fideliterque precatos ea maximè conſequi, quæ deſiderant; teſtantur illa, quæ votorum Dei dona perſoluunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia.*

Ex his patet priſcos fideles non ſolũ iter feciſſe ad loca Martyrum, eoſque exoraſſe non pro ſalute ſpirituali tantum, verum etiam pro ſanitate, & proſperitate temporali ipſorum, eorumdemque familiæ, vt etiam refert ſanctus Auguſt de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. infantes, &
B ægrota animalia ad eoſdem portabant pro obtinenda ſanitate, Gregor. Niſſen. in Theodoret.

At quando eorum interceſſionibus gratiam obtinuerant, eorum templis, & altaribus, in ſignum tributi, & conſequuti voti appendebant aureas, & argenteas imagines particularium corporum, quæ ſanitatem recuperauerant. Theodor. ſupra adductus, & Paulinus Nolanus in Fœlice.

Præterea non ſolum Reliquias Sanctorum venerabantur. Hieronym. ad Marcell. epiſt. 17. eas etiam oſculabantur, idem Hieronym. contra Vigilant. Floribus eas ſpargebant Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Porta-
C bant illas in ſericis linteis, & aureis vaſis, Hieron. contra Vigilant. Ante eorum thecas cilicio induti iacebant proſtrati, & auxilia eorum interceſſione poſcebant, Rufin. hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 33. Chryſoſt. 2. Corinth homil. 26. offerebant Deo ſacrificia ſupra eorum ſepulcra, & Reliquias, Hieron. contra Vigilant.

Addimus vlterius, quamuis Deus ſit vbique, & veri Adoratores ſeruiant ei in veritate, & penetralia cordis præcipue ipſe reſpiciat; negari tamen non poteſt, quod miracula potius in vno loco, quã in alio operetur Deus; cum ſit hoc de arcanis iudiciorum eius, vt refert Diuus Auguſtinus epiſt. 137. ad Clerum, Populumque Hippo-

nenſem

nenſem tom. 2. ibi: *Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur, vel includitur locò, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu, & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet: verumtamen ad iſta, quæ viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, vbi B. Fœlicis Nolenſis corpus conditum eſt, quo volui vt pergerent, quia inde nobis facilius, fideliuſque ſcribi poteſt, quicquid in eorum aliquo fuerit diuinitus propalatum.* A

Inferamus igitur ex prædictis, quamuis Deus exiſtat in omnibus locis; & præcipuè intra corda noſtra ſint vera Dei templa, & Spiritus ſancti habitacula, ac etiam quamuis ex peregrinationibus perſepe deficiat deuotio, & pietas; vt propterea D. Hieronym. diſſuadens Paulino iter in Paleſtinam initio epiſt. 13. tom. primo, inquit, *Non Hieroſolymis fuiße, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe laudandum eſt.* B

Nihilominos ibi exorandus eſt Deus, vbi ſibi complacet ſpeciali aſſiſtentia ſe manifeſtare, & gratias concedere: cumque etiam Reliquiarum præſentia inſeruiat ad excitandam in nobis deuotionem, vt faciliores reddantur influentiæ miſerentis Dei, qui vbique eſt per eſſentiam, per præſentiam, & potentiam; ſicuti etiam eſt in anima iuſti per gratiam: in ſpiritibus Damnatorum per iuſtitiam, & ſuper omnes creaturas per prouidentiam, & in peccatoribus, qui ingemiſcunt per miſericordiam: ſimiliter credendum eſt, quod in quibuſdam locis ſpeciali protectione, ac affectu exiſtat. C

De

A

De Proceſſionibus, & Rogationibus.

Cap. XXXXI.

VSus Proceſſionum conſiſtit in publicis precibus, ſeù quod Populus fidelis ordine incedat, & coram Deo adſiſtat, Ad implorandum auxilium: Etenim
B Tribus filiorum Iſrael profectæ de monte Domini, Arcaque fœderis Domini præcedebat eos per diem, cum incederent; cumque eleuaretur Arca, dicebat Moyſes: vt in Numer. cap. 10. verſ. 33. & ſeq. *Surge Domine, & diſsipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Redduntur etiam gratiæ Deo in proceſsionibus, vt in 2. Paralip. cap. 20. Ioſaphat, & habitatores Hieruſalem cum lætitia magna, eo quod dediſſet eis Dominus gaudium de inimicis ſuis, ingreſſi ſunt Hieruſalem cum pſalterijs, & cytharis, & tubis in domum Domini, &c. Sicuti etiam fiunt quoque preces Ad euertandam Dei iram. Ioel. 2. verſ. 15. *Canite tuba in Sion, ſactificate ieiu-*
C *nium, vocate cœtum, congregate paruulos, &c.* Ac etiam quandoque Deo gratulamur, vt apud Matth. 21. *Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via, alij autem cædebant ramos, &c. & quæ ſequebantur clamabant dicentes: Hoſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini, &c.* Et ſicuti cum Arca à ſacerdotibus portabatur, ſequebatur populus cum reuerentia, & deuotione; hoc etiam fit de præſenti, cum ſanctiſſima Euchariſtia in Arca figurata, Reliquiæ Sanctorum, ſeu Crucis ſignum proceſſionaliter deferuntur.

Quod autem vſus proceſſionum ab exordio Eccleſiæ habuerit originem; de eiſdem Tertull. lib. de præſcript.

aduerſ. hæreſ. cap. 43. loquitur. *Et Proceſſio modeſta, & Eccleſia vnica.* A

Et D. Hieron. ad Euſtochium de cuſtodia Virgin. epiſtola 12. *Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo, nunquam deerit cauſa procedendi, ſi ſemper quando neceſſe erit, proceſſura ſis.*

Et in Concilio Bracharen. 3. cap. 5. habetur, qualiter Reliquiæ ab Epiſcopo, ſeu Leuitis deferendæ ſint in proceſſionibus, vt etiam refert S. Auguſt. de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8.

Theodoret. de Martiano Imperatore, qui pedibus, in proceſſionibus incedebat, vna cum Epiſcopo Anatolio, lib. 1. Collectan. ex hiſtoria ſic inquit. *Martianus ad ſupplicationes, quæ in campo fiebant pedes egreſſus multa largitus eſt egenis.* B

Sozomen refert reliquias Martyris Meletij ſolemniter in proceſſione Antiochiam fuiſſe translatas, vt in lib. 7. cap. 10. ibi: *Alternatis Pſalmorum cantibus, &c.*

Similiter teſtatur Socrates in translatione Reliquiarũ Martyris Babylę lib. 1. cap. 16. quod Dæmon, qui in delubro Apollinis Daphne habitabat, cum nullum Imperatori reſponſum daret, vicinum Martyrem reformidans: Imperator cauſa intellecta, loculum Martyris, quam celerrimè inde transferri iubet, &c.

Rufin. hiſt. lib. 2. cap. 33. quod Magnus Theodoſius Imperator, antequam Eugenio bellum indiceret: *Cum ſacerdotibus, & populo omnia orationum loca adenis ante Martyrum, & Apoſtolorum thecas iacebat cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat.* C

Imperator Theodoſius Iuuenis fecit proceſſionem relatam per Nicephorum lib. 14. cap. 3. hiſtor. Eccleſ. ibi. *Litania inſtituta eſt ſupplicantes proceſſere, atque vna concors Eccleſiæ Ciuitas tota, & ipſe medius Theodoſius hymnis canendis præijt, habitu priuato incedens, minimè verò eum opinio feſellit. Statim enim Cœlum aerem turbidum*

A *bidum ſerenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam quædam frugum copia, & vbertas eſt conſequuta.*

Et ſanctus Auguſt. de Ciuit. Dei lib. 22. cap. 8. inquit. *Memorati memoriam Martyris Stephani, quæ poſita eſt in Caſtello Synicenſi eiuſdem loci, Lucillus Epiſcopus populo præcedente, atque ſequente portabat; fiſtula cuius moleſtia iamdiu laborauerat, illius piæ ſarcinæ vectatione repentè ſanata eſt: nam deinceps eam in ſuo corpore non inuenit.*

Ac Imperator Iuſtinianus in authent. 123. de ſanct. Epiſcop. cap. 31. inquit. *Si hac ſacra myſteria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur: b ob*
B *ipſo in litanijs, in quibus Epiſcopi, & Clerici reperiuntur, cuſtodiendo, &c.*

Quo verò ad Rogationes refert Sidonius Appollinaris lib. 5. Ep. 140. quod S Mamertus Epiſcopus Viennen. redegit illas in meliorem ritum ad auertendam Dei irã, quæ hominibus minabatur propter terræ concuſſionem, ferocium Animalium inſolitas incurſationes, & ſimilia; referens idem prædictas Rogationes etiam ex ante fuiſſe in vſu, ſed cum irreuerentia, negligentia, & alijs imperfectionibus, &c.

Inferamus ex prædictis, quod ſi in priuato permiſſum
C eſt Deum precari, quanto magis hoc laudabile, & proficuum erit in publico multiplicatis Interceſſoribus, vt in prædictis Proceſſionibus, & publicis Rogationibus, dummodo, ebrietates, crapulæ, & alia illicita non intercedant, vt refert dictus Apollinaris.

 A

De Lucernis Chriſtianorum, & alijs Luminibus.

Cap. XXXXII.

QVoniam priſci fideles ſæpiſſimè Lucernis vtebantur, quarum inter alias duas habeo penes me ex ære cum ſigno, . X. quod. P. interſecat vt in figura. ☧ quibus litteris Crucem, & Chriſtum fuiſſe de- notatum ſupra demonſtrauimus; vt ſimiliter hoc idem denotat ſignum ⳨ in altera mea Lucerna fictili: Et hæc ſymbola congruè lucernis fidelium appoſita, cum ipſe Chriſtus teſtetur de ſe: *Ego ſum Lux Mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris:* & in pſalmo; *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* B

In altera Lucerna, in qua eſt impreſſus Chriſtus, portans in humeris ouem; eiuſdem charitas ardens præſefertur, cum ipſe Chriſtus teſtetur; quod pro ouibus ſuis ponit animam ſuam.

Eſt alia in Columbæ forma, quæ cum ſit ſymbolum Spiritus ſancti, vt diximus ignis conſumens eſt; & vt inquit Chryſoſt. homil. in Matt. *Ideo à Spiritu ſancto ſpeciem Columbæ ſuſceptam, quoniam præ omnibus animantibus hæc cultrix eſt charitatis.* C

Demum altera in qua Palmæ ſunt expreſſæ, & hæc ad Martyrum ſepulcra conſueuerat apponi, vt in Apocalypſi: *Palmæ in manibus eorum.*

Altera, in qua Ceruus eſt effigiatus, denotat ſitim animæ fidelis ad Chriſtum, vt per Pſalmiſtam. *Quemadmodum deſiderat Ceruus ad fontem aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.*

Quam-

Cap. 42. pag. 228. lib. 3.

A Quamuis ab Hæreticis etiam repellantur luminaria in ſacris Ritibus: nos vt ſolemus de iiſdem videbimus ex ſacro textu, ac etiam ex ſanctis Patribus: In Exod. cap. 25. verſ. 3. habetur. *Facies & candelabrum ductile de auro mundiſſimo*: & verſ. 37. *Facies & Lucernas ſeptem, & pones eas ſuper Candelabrum, vt luceant exaduerſo*; ac etiam in Exod. cap. 27. verſ. 20. & 21. ibi. *Præcipe filijs Iſrael, vt offerant ſibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij.* Et in Leuitic. cap. 6. verſ. 12. habetur. *Ignis autem in altari ſemper ardebit.*

Habetur tomo primo Conciliorum in vita Sancti B Syluestri, vbi agit de magnificentia Conſtantini, quod inter dona, quæ fecit Imp. Reliquijs SS. Petri, & Pauli, & S. Laurentij, ac etiam Eccleſiæ S. Crucis; erat numerus magnus candelabrorũ, & lampadum magni pretij, quæ ardere perpetuò debebant ex Balſamo, & alijs oleis pretioſis.

Sanctus Cyrillus Hieroſolymitan. orat. de occurſu Domini inquit: *Læti hodie lampades ornemus, tamquam filij lucis: ceras veræ lucis Chriſto offeramus, quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit; ideo lumina ex lumine ſupra niuem reſplendeamus, ſupra lac dealbati, ſupra ſapphirum illuminati, ſupra immaculatas* C *columbas in cœlo euolantes, ita in nubibus ad Dei occurſum occurramus.*

Et ſanctus Gregorius Magnus aſſignat fundum pro luminibus in Eccleſia ſancti Pauli lib. 2. Regiſt. epiſt. 9. *Vtile iudicauimus eamdem maſſam, quæ ad Aquas Saluias nuncupatur cum omnibus fundis luminaribus deputare*: & idem lib. 1. dialogorum de Conſtantio Manſionario Eccleſ. ſancti Stephani ait. *Quadam vero die, dum in eadem Eccleſia oleum deeſſet, prædictus Dei famulus lampades Eccleſiæ impleuit aqua, atque ex more in medio papyrum poſuit: quas allato igne ſuccendit, ſicq; aqua arſit in lampadibus, ac ſi oleum fuiſſet.*

Quan-

Iudæos lumina accẽdiſſe

Quantumlibet ad tenebras noctis expellendas lampades fuiſſe collocatas, quiſque iure poſſit dicere; tamen exploratiſſimum eſt conſueuiſſe quoque Iudæos lætitiæ cauſa etiam lucernas accendere, cum celebritatem aliquam agerent, vt docet Perſius ſatyr. 5. dum agit de Natali Herodis Regis, quem Iudæi celebrabant ibi. A

. . . . at cum
Herodis venere dies, unctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere Lucernæ
Portantes violas.

Nec lætitiæ tantum, ſed etiam Religionis ergo idem factitari ſolitum (vt prætermittamus de candelabro aureo ſeptem infuſoria habente) locuples eſt teſtis Ioſephus lib. 18. antiquit. cap. 6. dum aſſerit ad Stolam Pontificiam in Turre Antonia quotidie ſolitum accendi lucernam. B

Luminibus vſos Chriſtianos.

Hunc autem vſum antiquitus in Eccleſiam demanaſſe, Baron. in anno 51 vbi Spondan. num. 20. cum etiã ordinem Ceroferariorum, ſeu Acolytorum Clericorũ, quorum munus erat ferre accenſos cereos & licet aliquando nocte, vt in vigiliis, tamen etiam clara diei luce peragi conſueuiſſe certiſsimum ſit, Cardinal. Baron. in annum 58. vbi Spondan. num. 26. Nam & per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſſet Euangelium, accendi ſolita luminaria iam Sole rutilante, quæ denotant gaudium ſpirituale in nobis ex Verbo Dei, ac per illud tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ ſint expulſæ: Hieron. contra Vigilant. cap. 3. Idemque ad Martyrum reliquias in iiſdem Orientis partibus fieri ſolitũ, Epiphanius in epiſtola ad Ioannem Hieroſolymorum Epiſcopum; ac pariter Athanaſius in epiſtola ad omnes Orthodoxos ex perſecutione Arianorum deplorat Cereos a fidelibus oblatos ab Arianis ſublatos, & in eorum templis accenſos. C

Quod

Quod etiam in Eccleſijs Occidentis a fidelibus quoque exhiberi ſolitum, Hieron. aduerſus Vigilant. in epiſt. 58. ad Ripar. multa docet: tum de re ipſa, quæ fieret, tum de luminum myſtico ſenſu, & non ea ad Martyres illuminandos (vt exprobat Vigilant.) tanquam ipſi eo lumine egerent, accendi, ſed ad pium Religionis cultum, ex Auguſtin. ſerm. 215. de tempore, & aliis: etenim vt inquit Molanus in hiſtor. SS Imaginum lib. 2. cap. 41. quod nos proteſtemur ſanctos illos, ante quorum imagines cereos accendimus luxiſſe, dum viuerēt in medio nationis peruerſæ, velut luminaria in hoc mūdo; nunc vero ex iſto loco caliginoſo eoſdem perueniſſe ad locum claritatis eternæ, vbi Agnus, qui in medio throni eſt, eos illuminat; ac etiam ſenſibilia lumina ſymbolum ſunt immaterialis illius, & a Deo dati luminis, ſicuti & Aromatum incenſio ſancti Spiritus afflatum, & repletionem ſignificat.

De Miſtico luminum ſenſu.

B

Cerei Paſchalis Benedictio, & vſus in Eccleſia antiquiſsimus, & vt in ſingulis Parrochiis incenderetur, ſtatuit Zoſimus Papa, vt refert Baron in ann. 418. vbi Spōdan. num 8. Cauſa Benedictionis Cerei in vigilia Reſurrectionis Domini exprimitur in Concil. Tolet. 4. cap. 8. *Lucerna, & Cereus in vigilia ſacræ Reſurrectionis propter glorioſum noctis ipſius ſacramentum ſolemniter benedicatur, vt ſacræ Reſurrectionis Chriſti myſterium, quod tempore huius noctis votiuè aduenit, benedictione ſanctificati luminis ſuſcipiamus.*

Cereus Paſchalis.

C

Non præteribo vſum cereorum, qui in funeribus Chriſtianorum accenduntur; nam eo quamquam veteres Ethnici vtebantur in ſuis funeribus; Chriſtianis tamen is familiaris fuit; id quod vt aliis locis ſuperſedeā in orat. ſanct. Gregor. Niſſen. in Beatam Mariam, dum inquit: *Ex vtraque autem parte præcedebat non exiguus Diaconorum, Miniſtrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes accenſos cereos manibus geſtabant.* Et Nazianzenus in orat. funebri Cæſarei fratris refert

In Funeribus chriſtianorum

de

de eorum communi matre procedente in funere, his verbis; *Matre accenſas faces geſtante*; & idem Nazianzenus etiam refert de eodem ritu in alia oratione, in funere ſororis Gorgoniæ, Patris Gregorii, & Baſilii Magni. Euſeb. in vita Magni Conſtantini, cap. 60. inquit. *Milites arreptum cadauer* (Conſtantini) *aurea capſa includunt, & vndique purpurea veſte contectum Conſtantinopolim perducunt: ibi tum in omnium magnificentiſſimis Imperatorijs ædibus celſo, atque edito loco deponunt, luminibuſque circumfuſis aurea ſuper candelabra accenſis, admirabile ſpectaculum intuentibus præbebant, & ſanè eiuſmodi quale nunquam in terris vllum à condito mundo ſub Sole viſum eſt.* A B

Præterea, quod Lucernariæ preces ab ipſo eccleſiæ exordio dicerentur, Baron. anno 51. & ibidem Spondan. num. 20.

Addimus etiam, quod candelabra in templis per modum coronarum poſita, aut pendentia non ſint nupera, ſed vetuſtiſsimi vſus, dicente Paulino Natali 3.

Clara coronantur denſis altaria lychnis,
Nocte, dieque micant.

& idem alib. Natal. 9.

. . . . *Tectoque ſupernè*
Pendentes lychni ſpiris retinentur aenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant C
Funibus.

Vaſa luminum ſũptuoſa.

Sed quam ſumptuoſa eſſe ſolerent vaſa aurea, vel argentea, aut alterius metalli affabrè facta ad lumina accendenda compoſita, in quibus non oleum, vel cera ſolum, ſed interdum Opobalſamum, aut Nardinum oleum in honorem Dei, & Sanctorum incenderetur. Extat in libello de Munificentia Magni Conſtantini, tom. primo Conciliorum in Silueſtrum. Quod non ſub chriſtianis Imperatoribus ſolũmodo, ſed vrgente adhuc perſequutione Diocletiani præter alia vaſa aurea, & argentea; Eccleſiæ vti conſueuerunt argenteis Lucer-

nis

A nis, quibus lumina incenderentur ex D. Auguſt. ep. 165. & contra Creſcon. lib 3. cap. 29. Baron. anno 57. & ibidem Spond. num. 36.

Luminum vſum fœliciter in Eccleſias introductum, multoties à Deo ſtupendis ſignis editis confirmatum eſſe; innumera ſunt apud auctores exempla: quinimo ipſo etiam oleo lampadum, necnon cera è candelabris ſumpta, cōplura peragi conſueuiſſe miracula, cum morbos pellerent, Dæmones abigerent, mortuos reſuſcitarent, ex Auguſt. de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Theodor. in hiſtor. ſanctorum Patrum cap 21. Baron. in ann. 58. & ibidem Spondanus num. 30. & anno 371. vbi Spondan. *Miracula propter lumina.*

B num. 9. & anno 412. vbi Spondanus num. 15. & præter cœtera miracula refertur in propoſito de lampadibus extinctis, iubare diuino reaccendi ſolitis quotannis diebus Paſsionis Domini in Eccleſia Hieroſolymitana, ex Baronio anno 326. num. 6. Ac etiam Igne fides probata aduerſus Hæreticos, Baronius anno 471. num. 2. ſicuti & poſterioribus ſæculis permulta edita miracula ex cereis illis acceptis ex Cereo Paſchali, quæ ſacro Chriſmate delibutæ, & Benedictione ſanctificatę Agnus Dei nominantur, Baron. in ann. 58. vbi Spondan. 30. & nos etiam inferius dicemus.

Licet autem Gentiles Lætitiæ, & Religionis cauſa

C eumdem luminum vſum interdiu vſurpare conſueuiſſent: Iuuenalis ſatyr. 12. ibi.

Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos
Et matutinis operitur feſta Lucernis.

Sueton. in Caio cap. 13. Ammianus lib. 21. Seruius in 5. Aeneid. adeo vt etiam Imperatoribus faces ardentes præferrentur: Herodian lib. 1. Tamen cum illum ipſum æque Iudæi obſeruarent, vt diximus non potius à Iudæis, ſicut & pleraque alia, quam à Gentilibus (vt calumniatur Vigilantius) Eccleſiam eam mutuatam eſſe dixerimus? ſi verò conceſſerimus id acceptum etiam à Gentilibus eſſe: quid abſurdum, ſi quæ olim in cultum *Ritus Chriſtianorum etiam a Gentilibus proceſſiſſe.*

 Idolorum

Idolorum fierent, eadem poſtea in honorem martyrum conuerſa fuerint? ex Hieronymo aduerſus Vigilantium: Vel quia in Natalitiis, & aliis Principum celebritatibus factitari ſolerent, eadem ad Natalitia, & celebritates martyrum translata? ſi quæ diebus Sabbathis Lucernæ accenderentur in templis, non quod, vt inquit Seneca Dii egerent Lumine epiſt. 66. eædem in Dei Genitricis honorem ſint commutatæ? ſi qui in Saturnalibus cerei erogabantur: Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 7. in ſolemnitate occurſus Domini, & ſanctiſſimæ eius Genitricis fuerint conuerſa? ſi vero Aegyptiorum anniuerſaria ſolemnitas dicta Accenſio lucernarum, qua noctu circa domos ſuas frequenter accendere conſueuerant, Herodotus lib. 2. fol. mihi 142 Eædem in feſtiuitatem Aſcenſionis Dominicæ fuerint permutata? Beda de locis ſanctis cap. 7. Quinimo Tertullian. de Idolis cap. 14. exprobrat plures inueniri Ethnicorum fores ſine lucernis, quam Chriſtianorum, ne more Gentilium hæc illi præſtando in Idololatriam inciderent: Datur intelligi, quã neceſſario, & piè conſultum fuerit, vt luminum ſacer vſus à ſuperſtitione Gentilium vindicatus, veri Dei cultui fuerit conſecratus: & de ijs vide Baronium anno 58. vbi Spond. num. 28. & ſeq. B

Ex prędictis infertur, vt deferantur lumina ad denotandum, quod tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ euanuerint; & per lumen corporale declaretur, quod legimus in pſalmo 218. verſ. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*. Deferimus etiam lumina in Proceſſione, in Funeribus, & Baptiſmate ad profitendam fidem, quæ nos illuminat in medio tenebrarum huius mundi, vt ex D. Hieron. aduerſus Vigilãt. habetur: *Et quicumque accendunt cereos ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*: ſicuti etiam ex dictis luminibus denotamus ſpem, quam habemus fruẽdi aliquando meliorem vitam gratia, & meritis illius, qui dixit; *Ego ſum* C

Lux

A *Lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris.* Aduertendum tamen ex ſacra Trident. ſynodo ſeſſ. 22. in decreto De obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ, quod candelarum certus numerus, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quam a vera religione inuentus eſt, omnino ab Eccleſia remoueatur.

Non præteribo hic aliquid recenſere de aliquibus lucernis perpetuis, repertis accenſis, non ſolum ſæculis præteritis, verum etiam temporibus noſtris in catecumbis, ſeu cryptis ſanctorũ in Vrbe, ac etiã & in aliis prophanis locis, vt de ſimili reperta in Phano Veneris, D. Auguſtin. de Ciuitate Dei lib. 21. cap. 6. dicens id potuiſſe ſuccedere, vel arte Dæmoniaca, vel quod in lucerna illa mechanicum aliquod de lapide Asbeſto, ſeu Carbaſio ars humana molita ſit; & huic poſtremæ opinioni ſubſcribunt Albertus Magnus de mineralibus cũ aliis, quos refert & ſequitur Licetus De reconditis antiquorum Lucernis lib. 1. cap. 9. aſſerentes omnes vnanimi conſenſu Asbeſton eſſe lapidem, qui ſemel accenſus eſt inextinguibilis. *De lucernis perpetuis.*

B

Refert etiam Frater Leander nella deſcrittione d'Italia cap. della campagna di Roma, tempore Pontificatus Alexandri Sexti fuiſſe repertum in arca marmorea cadauer cuiuſdam puellæ infuſum intra liquorem aromatum, nec aliqua viciſſitudine temporum offenſum, & in eodem ſepulcro lucerna accenſa, quæ ſtatim extincta fuit.

C

Diebus præteritis cum ego ſermonem habuiſſem de huiuſmodi perpetuis lucernis, vna cum Iulio Fauera, qu optimam habet de Vrbis cœmeteriis, ſeu cathecumbis cognitionẽ propter aſſiduam, & lõgam illarũ inuiſionẽ, atteſtatus enim eſt ille mihi annis præteritis in cœmeterio Callixti ſe vnã ex dictis perpetuis lucernis reperiſſe accenſam, ſed illam lumine ſatis lento reſplenduiſſe: ita vt apparente alio lumine dicta lucerna non agnoſceretur; tandem dictus Iulius è muro, cui illa erat affixa, cum

eam eruiſſet, extincta eſt; ac in ea lucerna non aliquem A ſe vidiſſe liquorem, ſeu bitumen; ſed tantum quamdam raſinam, quam forſan ex dicto Asbeſto, ſeu Carbaſio lapide fuiſſe confectam ſatis probabile eſt: & hæc ſatis de lucernis, ſeu aliis luminibus. &c.

De Aere Campano, ſeu Campanis.

Cap. XXXXIII.

B

CAmpanæ nomen ex Campania Italiæ prouincia deſumptum, ibique primum eædem fieri cœperũt: & quæ grandiores eſſent Campanæ dicebantur, minores autem, quę a ſono tintinnabula vocantur, Nolas appellant à Nola eiuſdem Ciuitatis Campaniæ, vbi eadem vaſa commentata ſunt, vt refer Vualfridius Strabo De Rebus Eccleſ. c. 5. ac etiam Baron. in Anno 57. vbi Spond. n. 41.

Quamuis earum vſum ſatis antiquiſsimũ ex Dei præcepto ad Moyſẽ, Exod. 28. verſ. 33. vt in firma Põtificiæ veſtis parte apponerentur mala punica, & tintinnabula C *ibi mixtis in medio tintinnabulis; ita vt tintinnabulũ ſit aureũ, & malum punicum, &c.* quæ indicabant Populo aduentũ ipſius Pontificis vt à negocijs ij ſuperſederent. Ac etiam præcepit Deus ad Moyſem, vt legitur in Numer. cap. 10. in princ. *Loquutus eſt Dominus ad Moyſem dicens: Fac tibi duas Tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra:* & paulò poſt verſ. 10. ait; *Si quando habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis; vt ſint vobis in recordatione Dei veſtri: Ego Dominus Deus veſter.* Quos textus

etiam

A etiam ad comprobandum vſum campanarum adducunt Alcuinus de diuin. offic. cap. 28. & Vvalfridius Strabo de rebus Eccleſiaſt. cap. 5.

Non ſolum apud Chriſtianos: verum & apud Ethnicos fuit etiam vſus campanæ, ſeu tintinnabuli, ex Martiale:

Redde pilam, ſonat æs thermarum ludere perges. Etenim præ cœteris metallis ad res diuinas adhiberi ſolitum Aes; teſtatur Macrobius lib. 5. Saturnal. quod etiam innuit Sexrus Pompeius; ſicuti etiam Euſebius Cæſarien. referens de Matre Deorum lib. 2. de præparat. Euangel. cap. 10. ait: *Sacerdos autem vtriuſque ſe-*
B *xus vir, & fœmina conſecrat, & Vrbem vt ſolent tibiarum, & tympanorum ſonitu perluſtrant.*

Sanctus Ephrem, qui vixit de anno 370. meminit etiã cuiuſdam ſigni, quod ſuo tẽpore dabatur ad Synaxim, vt in parænesi 43. ibi. *Signo ad Synaxin, & officium dato, omnium vltimus tunc frater occurrit, & ante omnes è congregatione exire conatur.*

Et ſanctus Gre orius Turonen. qui floruit ann. 580. idem refert in vitis Patruum cap. 4. agens de Gregorio Lingonenſi Epiſcopo ibi. *Obſeruatores oſtium baptiſterÿ obſeratum inuenientes; claue ſua ſolita operiebant: commotoque ſigno ſanctus Dei, ſicut reliqui omnes ad offi-*
C *cium Dominicum conſurgebant.*

Aeris campani, ſeu campanæ vſum deducam ab anno 600. (de grandiuſculis loquor cogendi Chriſtiani populi ad diuina officia) quia tunc vixit auctor Ordinis Romani, qui Titulo de Sabbato ſancto ſic ait. *Iuſſi incipiunt in Eccleſia Litaniam, Tertiam, & Campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Miſſam.* Et idem Auctor Ordinis Romani, in ordine proceſſionis, cum Epiſcopus feſtiuis diebus Miſſam celebrare voluerit. *Cum tintinnabulum ad Tertiam ſonuerit omnes ſimul fratres in Chorum ordinatim conuenire debent*: & idẽ refert Cardinalis Baronius ad annum 614. ex actis ſancti Lupi, &

ex

ex eo tempore talis vſus ad omnes tranſiuit ætates. A

Audoenus, qui ſcripſit vitam ſancti Eligii anno 650. nominat expræſſe Campanas lib. 2. cap. 21. dum inquit. *Sed vt eius temeritas reprimeretur, Campana rationis expers Beato viro obtemperans, nullum ſonum reddidit: perſtitit ille reſtim trahendæ campanæ, ſed ſonum exprimere non potuit.*

Et Ven. Beda, qui ſcribebat hiſtorias Anglorum annò 700. nobis demonſtrauit, quod tunc temporis etiam ſonabant campanæ ſpeciali quodam ſono, cum quis è vita exiſſet vt in lib. 2. hiſtor. cap. 23. ibi. *Hæc in dormitorio ſororum pauſans, audiuit ſubito in aere notum campanæ ſonum, quo ad orationem conuocari, vel excitari ſolebant, cum quis eorum de ſæculo fuiſſet euocatus.* Et talis ritus etiam de præſenti ſeruatur in Anglia; vt cum quis deceſſit, ſtatim campana propriæ illius parochiæ ſpeciali quodam modo ſonet per aliquod tēporis ſpatiū (vt ego annis præteritis cū eſſem Londini in Anglia annotaui ex continuo tali ſonitu per vrbem, ac etiam ex relatione Ciuium, & Incolarum) quamuis Regnum illud iamdiu a vera Chriſti Religione apoſtatauerit, ac etiam ipſi Angli negent modo orationes, & ſuffragia pro defunctis proficua; nec aliam in hoc ab illis rationem potui percipere, quam quod talis ſonus ſit ritus antiquæ Eccleſiæ Anglicanæ. B

Præterea circa talem campanarum ſonitum, refert etiam Carolus Magnus de ritibus veteris Eccleſiæ, ibi: *His finitis pulſantur ſigna ad Miſſam publicam:* Similiter earumdem originem tradit Guilbettus Tornacus, cap. 16. de offic. Epiſc. *Signa, quæ pulſantur in Miſsæ principio Tubas argenteas ſignant, & ductiles, quibus conuocabatur populus in veteri teſtamento.* C

Aduertendum tamen eſt, prædicta de primo campanarum vſu ad ſolam Eccleſiam Latinam referenda eſſe; Nam Græcis multo poſt, nimirum anno Chriſti nati 865. illæ vſui eſſe cœperunt, cum a Duce Venetiarum

A tiarum Vrſo Patriciaco ad Michaelem Imperatorem, miſſæ fuiſſent, vt ex Venetiarum hiſtoriis, aſſerente hoc idem Baronio in dicto anno 865. vbi etiam Spondanus num. 7. Et hoc veriſimilius, quia anno 830. quo vixit Amalarius Fortunatus, meminit ipſe lib. 4. de Eccleſ. offic. cap. 21. Lignorum ſoni, qui Conſtantinopoli in vſu erat, Iunioris Romæ nomine vocata. Præterea Anaſtaſij Martyris ſæculo nondum fuiſſe vſum campanarum in Græcia, ſed lignorum, legimus in ſeptima ſynodo, act. 4.

Rurſus obſerua, Monachos non niſi anno 740. campanis vti cœpiſſe, cum Zaccharias Papa, qui in ea tempora incidit, tulerit priuilegium Caſſinenſibus, quod in
B diurnis, & nocturnis Eccleſiæ officijs ſignum in Eccleſia pulſarent.

Turcæ diſsidentes a chriſtianis odio forſan, quod ipſi prius cãpanas adhibuerint, propterea illi campanis non vtuntur; vocant enim populum ſuum ad templa, opere miniſtrorum, quos præcones vocant; Gloſ. in Clem. 1. de Iudæis, & Sarac.

Campanæ originem duxerunt ex Tubis Hebræorum, vt diximus ſupra, quibus populus conuocari ſolebat Albinus de diuin. offic. cap. quid ſignificent veſtimenta, &c. ibi. *Signorum vſus a veteri teſtamento ſumptus eſt in*
C *lib. Num. Dixit Dominus Moyſi, fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem.* Voce ſignorum campanas intelligens: Iiſdem ferè verbis, idem refert Fortunatus de Eccleſ. offic. lib. 3. cap. primo; nec aliter ſentit Guilbertus Tornacus de offic. Epiſc. cap. 15.

Quare autem æs Campanum pulſetur ad officia ſacra prænuncianda, refert Albinus de Diuin. offic. cap. 100. *Campanæ enim ſignificant Concionatores.*

Diuerſo æris Campani ſono ad Miſſam reliquoſque Eccleſiaſticos Conuentus olim conuocabantur fideles Tornacus cap. 25. de offic. Epiſc. ibi. *Et quod diſtin-*

guebatur

guebatur antiquitus in Clangore tubarum, & differentia ſonituum; cum aliter in conuocationibus faciendis, & aliter etiam pro mortuis. & idem ab auctore Ordinis Romani de Feria 5. in Cœna Domini ibi. *Ipſo die ſonẽtur Campanæ ad Miſſam, & ad cæteras horas, ſicuti mos eſt diebus ſolemnibus.* A

Aduerte tamen, quod in familiis mendicantium Ioannes PP. 22. ? anno Domini 1320. vetuit, ne pluribus campanis vterentur ſine Apoſtolicæ Sedis licẽtia ſpecialiter, ſed vna tantum pro loco ſint contenti extra. De officio Cuſtodis, & hoc forſan propter Votiuam paupertatem, quam profeſſi ſunt.

Inoleuit antiquitus mos, vt diebus aliquot Hæbdomadæ ſanctioris campanæ non pulſarentur, ſed in earũ locum ſufficeretur è ligno ſonus: Prioris cauſa fuit, quia campanæ diuinam prædicationem ſignificant; tũc autẽ Apoſtoli, qui ante de rebus Diuinis incredibili animi ardore diſſerebant, obmutuere. Albinus de diuinis officijs cap. de Cœna Domini ibi. *Quia ordo Prædicatorum tempore Paſſionis ſiluit, reticetur ſonus ſignorum Campanarum.* & idem latius refert Ioannes Beletus de diuin. offic. cap. 100. B

Quare nõ ſonẽt in hebdomada ſancta.

E ligno vero ſonus in locum campanarum ſuffectus, quia illud ſignificabat Chriſtum, qui pendens ex ligno crucis, Patrem precatus eſt, vt ſuæ mortis miniſtris ignoſceret, ſoluſque dum pateretur, cœleſtem doctrinã prædicare non deſtitit, ex dicto Beleto ibidem. *Magnus tamen è ligno editur ſonus: Tabula lignea Chriſtum ſignificat, qui in ligno clamabat, Prædicabat, orabat, dicens: Pater, dimitte eis, quia neſciunt quid faciunt; pulſatur igitur lignum, quia tum ſolus Chriſtus extitit concionator.* Præterea ligni pulſandi tribus hebdomadæ ſanctioris diebus eſt inditiũ humilitatis Chriſti, eũque a nobis intimis ſenſibus colendum, Fortunatus lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 12. & idem lib. 4. cap. 21. C

Additur etiam tertia Ratio, vt recoleretur memoria

veteris

A veteris ritus, cum fideles in occultis locis deliteſcentes ligneis tabulis vterentur: Fortunatus ibidem ait. *Poteſt in hoc humilior vſus Romanæ Eccleſiæ deſignari antiquis temporibus, quando latitabat per cryptas propter perſequutores, nam adhuc Iunior Roma, quæ antiquis temporibus ſub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vſum lignorum tenens non propter æris penuriam, ſed propter vetuſtatem.*

Triplici modo in principio naſcentis Eccleſiæ Cõuentus fidelium indicebantur, nonnullos ſcilicet ſolo pietatis, & Religionis ſtudio ad ſtatas horarias preces conueniſſe; Alios Prænunciationibus publicis inuita-B tos eſſe. Quoſdam verò in præcedenti ſolemnitate ſubſequuturam didiciſſe. vt ex Vualfrido Strabone, De Reb. Eccleſ. cap. 5. Verum hoc contigiſſe, dum Gentilium perſecutio in Chriſtianos defecit; Ac poſt Magni Conſtantini tempora, quando res Chriſtiana melius haberi cœpit, nec dum cœptus vſus æris Cãpani, certos homines huc, illucque mittebant Chriſtiani, ad conuentus indicendos. Sanctus Hieron. epiſt. 22. ad Euſtoch ibi. *Cùm ad Agapen vocauerit* Preco, *conducitur.* Sicuti etiam ſonus ligni ad conuocandos fideles fuit in vſu maximè, cum in cryptis fideles latitabant, vt ex Fortunato dicto cap. 21. & refert Meta-C phraſtes in vita ſancti Theodoſij Coenobitæ, & in vita ſancti Ioannis Chryſoſtomi: Et præterea etiam Monachos, & Moniales ad Miſſam, reliquoſque Eccleſiarum conuentus voce Alleluia vocatos eſſe. Sanct. Hieron. epiſt. 23. ad Marcel. ibi. *Nunc ad orandum feſtinat, conſurgit, & tinnula voce cæteris Alleluia præcipiens, prior incipit laudare Dominũ ſuum,* & epiſt. 27. ad Euſtoch. *Poſt Alleluia cantatum, quo ſigno vocabantur ad Collectam, nulli reſidere licitum erat.* Refert etiam Card. Baron. ad annum 58. vbi Spondan. numer. 40.

Addimus prædictis campanas in Eccleſia tunc pri-

Benedictio Cãpanæ.

mum benedici ſolitas, & nomine impoſito Deo conſecrari: quando Ioannes Decimuſtertius Summus Pontifex, cum in Vrbem redijſſet, contigit Primariam Lateranenſis Eccleſiæ campanam miræ magnitudinis, recens ære fuſam ſuper campanile eleuari: quam prius idem Pontifex ſacris ritibus Deo conſecrauit, atque Ioannis nomine (cuius Eccleſiæ eſſet vſui) nũcupauit. Qui ſacer ritus in Eccleſia perſeuerauit, vt eo modo campanæ in Eccleſijs collocandæ, Deo primum impoſito eis nomine dicarentur; quod teſtantur veteres Codices Rituales: licet errore vulgi pro arbitrio vtentis vocibus, dicantur baptizari campanæ, cum eiuſmodi benedictionem; & nomen (ſicut in baptiſmo nomen infantibus imponitur) ab Epiſcopo accipiunt; refert Baronius in anno 968. vbi Spdndanus num. 4. A B

De Cantu in Eccleſia antiquiſſimo, & alijs Muſicis Inſtrumentis.

Cap. XXXXIV.

MOs ſemper fuit laudare Deum in pſalmis, & canticis; vt de Dauid pſallẽte, dum Saul à malo ſpiritu obſidebatur, 1. Regum cap. 19. verſ. 4. & 10. habetur. *Et factus eſt ſpiritus Domini malus in Saul; ſedebat autem in domo ſua, & tenebat lanceam: porrò Dauid pſallebat manu ſua,* &c. Et idem Pſalmiſta Dauid ſæpius hortatur ad magnificandum Deum in tympano, & Choro, Chordis, & Organo, Cymbalis, & Cithara, Pſalterio decem chordarum, Tubis ductilibus, & voce Tubæ, vt in pſalm. 9. verſ. 12. & 12. 2. & 70. 22. & 97. 4. 5. & 146. 7. & 149. 1. 3. C

Et

A Et ſanctus Auguſtinus ſcribit, quomodo in principio ſuæ conuerſionis plurimum ſibi proficiebat dulcedo cantus Eccleſiæ, vt in lib. 9. confeſſ. cap. 6. his verbis. *Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter? voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas tua in cor meũ, & ex ea æſtuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis.*

Quatenus quis impugnare audeat in Eccleſia Muſicam, & Pſalmorum cantum: impugnabit, & illum Angelicum cantum, de quo Luc. cap. 2. verſ. 13. ibi. *Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis* B *laudantium Deum, & dicentium: Gloria in Altiſſimis Deo, & in terra Pax hominibus bonæ voluntatis.* Quæ verba canticum Angelorum nuncupari, docet Vvalfridius Strabo lib. de Eccleſ. offic. cap. 22. Præterea Apoſtoli cœna facta, etiam hymnum cantarunt apud Matth. cap. 26 verſ. 30. ibi. *Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliueti.* Quod autem etiam Apoſtoli hymnũ cantarent non eſt ambigendum, alias non fuiſſet hymnus, vt docet ſanctus Auguſtinus in pſalmo 72. his verbis. *Hymni laudes ſunt Dei cum cantico; Hymni cantus ſunt continentes laudes Dei: ſi ſit laus, & non ſit Dei, non eſt hymnus: ſi ſit & laus, & Dei laus, & non cantetur,* C *non eſt hymnus. Oportet ergo, vt ſi ſit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum.*

Præterea Paulus ad Epheſ. cap. 5. verſ. 19. inquit. *Loquentes vobis met ipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus: cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino.*

Et ex hoc ſanctus Auguſtin. refert, vt nos habeamus in Eccleſia exemplum Chriſti, & Apoſtolorum circa hymnos, & cantus in epiſtola 119. cap. 18. ibi. *De hymnis, & pſalmis canendis ipſius Domini, & Apoſtolorum habemus documenta, & exempla, & præcepta: De hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & accẽ-*

dendũ Diuinæ dilectionis affectum varia conſuetudo eſt. A
Sicuti refert hoc etiam Concilium Toletanum 4. c.12. his verbis. *De hymnis etiam canendis, & Saluatoris, & Apoſtolorum habemus exemplum:* & citat poſtea Matth. 26. Luc. 2. &c.

Vn ecãtus Alternatim in Eccleſia.

Quomodo autem in Eccleſia cœperit conſuetudo Alternatim canendi? Hoc proceſſiſſe ex viſione, quam habuit ſanctus Ignatius, vt refert Socrates hiſt. eccleſ. lib. 6 cap 8. his verbis: *Iam vero dicamus vnde conſuetudo hymnorum, qui in Eccleſia alternis decantantur, initium ſumpſerit? Ignatius Antiochiæ, quæ eſt in Syria, tertius à Petro Apoſtolo Epiſcopus, qui cum Apoſtolis ipſis verſatus eſt, viſionem vidit Angelorum ſanctam* B *Trinitatẽ hymnis alterna vice decantatis, collaudantium, & formam canendi, in ea viſione expræſſam Eccleſia Antiochiæ tradidit: vnde illa traditio in omnibus Eccleſÿs recepta eſt;* Et talis vſus alternatim canendi ab initio in eccleſia, peculiare inditium fuit, quod priſci Chriſtiani ad Imperatores deferrentur, vt ex Luciano in Philopatro, & ex Plinio epiſtola 97. lib. 10. ibi. *Adfirmabant hãc fuiſſe ſummam, vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo dicere ſecum inuicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, &c.*

De hoc eodẽ antiquiſſimo ritu pſalmorum, & hym- C norum in eccleſia alternatim ex Apoſtolica traditione, & diuinis viſionibus, itemque frequentariſſimo, tradit Card. Baronius in anno 60. vbi Spondan. num. 12. loquitur etiam Iuſtinus Martyr in orat. ad Antoninum Pium, apud Clementem Alexand. in orat. ad Gentiles, ſanctus Cyprianus in oratione Dominicali, ac præcipuè ſanctus Baſilius in epiſtola 63. refert ad Hæreticos ſui temporis, vt non retrahantur à pſalmodia, quoniam hæc vbique terrarum eſt in vſu, vt in his verbis. *Illuceſcente iam die pariter omnes velut ore vno, ac corde vno confeſſionis pſalmum Deo offerunt, ac ſuis quiſque*

verbis

A *verbis reſipiſcentiam profitetur.*& paulò poſt: *Et vt ſemel dicam, omnes apud quos vigiliæ, ac preces, communeſque pſalmodiæ in pretio ſunt, &c.* Et ideo talis vocum ſonus in Eccleſia reſonabat, vt ſanctus Hieronymus in præfatione, epiſtola ad Galatas lib. ſecundo inquiat. *Ad ſimilitudinem cœleſtis tonitrui Amen roboat*. Vnde ex hoc, vt confuſio tolleretur, decreuit Laodicœnum Concilium can. 15. *Non licere præter Canonicos pſallentes, id eſt eos, qui regulariter Cantores exiſtant, quique pulpitum aſcendunt; & de codice legunt; alium quemlibet in Eccleſia pſallere*: Ac etiam quamuis Laicis olim fuiſſet cómune canere in eccleſia; poſtea tamen ob eorum inconcinnitatem ſolis clericis id reſeruatum fuiſse. Car
B din. Baron d. anno 60. vbi Spond. num. 13. ac etiam num. 14. tractat de vario canendi ritu diuerſarum Eccleſiarum, ſicuti etiam de cantu Romano.

Muſicam igitur ex his in Eccleſia retinendam, quoniam hæc thedium tollit, auget charitatem, & amorem in Deum, ac ad eundem nos trahit; & propterea inquit etiam Lactant. lib. 6. Diuin. inſtitut. cap. 21. *Si voluptas eſt audire cantus, & carmina; Dei laudes canere, & audire iucundum ſit: hæc eſt voluptas vera, quæ comes, & ſocia virtutis eſt, &c.*

Diximus ſupra ex Apoſtolica traditione, ac etiam ex Diuinis Viſionibus cœpiſse in Eccleſia ritum alterna- *De Hymno Glorificationis.*
C tim canendi: Addimus hic, quoque ex Apoſtolica traditione inductum in Eccleſiam hymnum Glorificationis, ac etiam ſecundum poſtea traditam in Nicœna ſynodo formulam hymnos à Catholicis compoſitos eſſe, & decantari ſolitos: nimirum cum Ariani, ſicuti baptiſmi formam; ita quoque Glorificationis hymnum corrupiſſent, vt diceretur; *Gloria Patri per Filium, & Spiritui ſancto*. Catholici contra tunc ex antiqua conſuetudine eundem ipſum Glorificationis hymnum rite canere prorexerunt: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*. Et ſanctus Ambroſius refert ſe in odium Aria-

næ

næ hæreſis in hymnis recens à ſe editis, & in Eccleſia canendis populis traditis, ad finem cuiuſque addidiſse eamdem conglorificationem ſanctiſſimæ Trinitatis. A

Poſt verò Nicœnũ Concilium, cum Glorificationis Hymnus vbiq; occineretur, licet diuerſo ritu, noua occaſione recens accepit additamentum: nimirum, vt contra Blaſphemiam Arianorum dicentium Filium à Patre in tempore factum; communi conſenſu Eccleſia vbique Orientalis ad antiquum Glorificationis Hymnum Gloria Patri & Filio, & Spiritui ſancto, addiderit Appendicem: *ſicut erat in principio, nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.* quod etiam teſtatum habetur in Concilio Vaſenſi, vt refert Baronius in annũ B 325. vbi Spondanus num. 46. & ſeq.

De Triſagion.

Conſequens eſt etiam vt hic de *Triſagion.* ab Angelis etiam decantatum aliqua breuiter dicamus: Etenim anno 446. ingenti Terræ motu per loca varia imminẽte plurimæ Vrbes, & Muri Conſtantinopoli corruiſſent; ac Fames, & aeris peſtifer odor multa millia hominum, iumentorumque deſeuiſſet: Accidit mirandum illud Conſtantinopoli, vt cum Theodoſius Imp. vna cum Proculo Epiſcopo, vniuerſoque Populo, præ metu ruinarum ædificiorum extra vrbem in loco, qui dicebatur Cãpus habitarent, ac die quadam motu eo vehementius graſſante; cuncti ſimul ex intimo corde C cum multis gemitibus miſericordiam diuinam implorarent, ſuperna repentè vi Puer ſpectantibus omnibus de media turba in ſublime extra viſum hominum raptus, rurſuſque priore per aerem via in eundem locum dimixus: Patriarchæ, Imperatori, vniuerſæque multitudini litanijs, & ſupplicationibus, operam dantibus: retulerit dictus Puer ab Angelis ſe diuinum Triſagion in hunc modum decantatum audiuiſſe, *Sanctus Deus: ſanctus Fortis: ſanctus, & Immortalis: miſerere nobis.* & vt ipſi eodem modo concinerent, monuerit: moxque ipſe animam efflauerit: vbi verò Populus

A pulus iubente Proclo, Triſagion ad eum modum decantare cœpit, Terræ motus omnino quieuerit; quam quidem rem adeo ingentem; non ſolum Nicœphorus lib. 14. cap. 46. ex antiquiſſimis auctoribus exactè deſcripſit (qui & addit Theodoſium Imperat. vna cum ſorore Pulcheria Auguſta edita conſtitutione decreuiſſe, vt per totum orbem hymnus iſte diuinus concineretur) ſed & conſecratam Græci habent in tabulis Eccleſiaſticis die 24. Septembris: confirmátque hoc idē plurimi Epiſcopi, atque ipſe Fœlix Papa Tertius epiſtolis ſuis aduerſus Petrum Fullonem Epiſcopum Antiochenum, eumdem hymnū additione impia (*Qui cru-*
B *cifixus eſt pro nobis*) corrumpentem, vt in tom. 3. conciliorum in Fœlice Tertio, idque ipſum egregiè explicauit Damaſc. in comment. de Triſagion, & in lib. de fide orthodoxa cap. 10 vt etiam comprobatur in Concilio Calcedonen. quando damnatus eſt Dioſcorus. Magna porrò Diuina prouidentia tunc factum videtur, vt cum Euthyches in ſecreto cubiculo, & penetralibus Monaſterii aduerſus Diuinitatem pugnaturus arma fabricaret, quam ſicuti Humanitatem paſſam eſſe dixit; aduerſus ipſum Deus præpararit canticum, quo Diuinitatis Immortalitas, vbique gentium caneretur, & per ipſum offenſi numinis cōciliatio imploraretur: ſic enim planè Diuinæ prouidentiæ eſt prius parare arma, quam inſtet
C prælium, medicamenta conficere antequam venenum irrepat in præcordia, & ante venturam famem horrea frumento replere, vt refert de his Baronius in ann. 446. vbi Spondan. num. 2. & 3. Quare autem Græcè etiam apud Latinos in Paraſceue Triſagion cantetur, vide eumdem Baronium in annum 492. vbi Spond. num. 3. & hæc ſatis.

De

 A

De Horis Canonicis.

Cap. XXXXV.

DIximus in præcedenti de Cantu, ſubſequitur modo de Horis Canonicis, quæ cantu vt plurimum pronunciantur, vt Chriſtus, & Apoſtol. fecere, Matth. 26. & Paulus ad idem nos hortatur: Epheſ. cap 5. B

Quo verò ad ſeptem horas Canonicas Regius Propheta, quamuis vrgentibus detentus curis de ſe ipſo dixit in pſalmo 118. verſ. 164. *Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ*. Et quatuor tempora legendi, & adorãdi, de quibus in lib. 2. Eſdræ, cap 9. verſ. 3. ibi. *Legerunt in volumine legis Domini Dei tui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum*. Ac etiam tria tempora apud Danielem cap. 6. verſ. 10. ibi. *Tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturque coram* Deo: & hæc interpetrantur à Cypriano ſerm. 8. & Hieron. in commentar. Danielis de prædictis horis Canonicis. C

Præterea in ſacro textu datur exemplum de quaque ex ſeptem Horis in ſpecie: Etenim de Matutino circa mediam noctem in pſalmo 118. dicitur: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*: & in cap. 16. actuum Apoſtol. fit etiam mentio de ſimili oratione Pauli, & Silo in carceribus. De Laudibus, quæ dicuntur poſt matutinum ante diem fit mentio in pſalmo 72. *Sic memor fui tui ſuper ſtratum meum*; & pſalmo 118. *Memor fui tui nocte nominis tui Domine*: & de Prima Hora, quæ eſt primo mane dicitur in pſalmo 91. verſ. 2. *Ad annunciandum*

A *dum mane miſericordiam tuam*: & alibi dicitur in pſalmo: *Domine mane exaudies vocem meam*: De Tertia in actis Apoſt. cap. 2. habetur: Cum eſſent Apoſtoli ſimul congregati, & deſcendiſſet Spiritus ſanctus, dixit Petrus ad illos, qui irridebant Apoſtolos. *Non enim, ſicut vos exiſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia.* De hora Sexta habetur in ijſdem act s cap. 10. quod *Aſcendit Petrus in ſuperiora, vt oraret circa horam Sextam.* Ac etiam de hora Nona cap. 3. in princ. eorumdem actuum dicitur: *Petrus autem, & Ioannes aſcenderunt in templum ad horam orationis Nonam.* Et de Veſpere in pſalmo 54. verſ. 18. *Veſpere, & Mane, &*
B *Meridie narrabo, & annunciabo; & exaudiet vocem meam*: & in pſalmo 140. *Eleuatio manuum mearum ſacrificium Veſpertinum*: De Completorio ſanctus Baſilius in Reg. fuſius diſput. quæſt. 37. inquit: *Officium initio tenebrarum pro quiete nocturna captanda*, ideſt Completorium.

Sanctus Clemens Roman. conſtitut. Apoſtol. lib. 8. cap. 34. inquit. *Precationes facite mane, Tertia hora, ac Sexta, & Nona, atque ad Galli cantum*: Et immediatè, ad quem finem ſingulæ Horæ ſint directæ; ſic ſubdit: Mane gratias agentes, quod illuminarit nos nocte ſublata, & reddito die: Tertia, quod ea hora Pi-
C latus iudicium aduerſus Dominum pronunciauit: Sexta, quod ea hora in Crucem actus eſt: Nona, quod omnia mota, & tremefacta ſunt Domino crucifixo; quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non poſſent; Veſpere, quod noctem dederit ad requieſcendum à diurnis laboribus; Ad Galli cantum, quod ea hora annuntient aduentum diei ad facienda opera lucis.

Et Ioannes Caſſianus referens vigilantiam Monachorum lib. 2. inſtitut. cap. 2. ſic inquit. *Sunt quibus in ipſis quoque diurnis orationum officijs, ideſt Tertia, Sextu, Nona, id viſum eſt, vt ſecundum horarum modum,*

in quibus hæc Domino redduntur obſequia, Pſalmorum etiam, & orationum putarent numerum coæquandum: nonnullis placuit ſenarium numerum ſingulis diei conuentibus deputari. A

Tertullianus referens de Chriſtianis in apolog. c. 2. ex Plinio ſecundo ad Traianũ Imperatorem ſic inquit. *Nihil aliud ſe ex ſacris eorum comperiſſe, quam cœtus ante lucanos ad canendum Chriſto, & Deo, & ad confederandam diſciplinam: homicidium, adulterium, fraudẽ, perfidiam, & cœtera ſcelera prohibentes: Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquirendos quidem non eſſe, oblatos vero puniri oportere.*

Diuus Hieronymus etiam inter alios in hoc etiam egregiè ſe habet in epiſtola 2. ad Euſtoch. de cuſtodia Virgin. cap. 16. dum inquit. *Quamquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & ſanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere, vt ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam Tertiam, Sextam, & Nonam, diluculum quoque, & Veſperam, nemo eſt, qui neſciat. Nec cibi ſumantur niſi oratione præmiſſa, nec recedatur a menſa, niſi referatur Creatori gratia.* B

Et idem Hieronym. ad cap. 6. Danielis ſic inquit. *Tria ſunt tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua: Tertiam horam, Sextam, & Nonam Eccleſiaſtica traditio intelligit. Denique Tertia hora deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem aſcendit in cœnaculum. Nona Petrus, & Ioannes pergebant ad templum.* C

Sanctus Auguſtinus hortatur ſuos ad Horas prędictas, vt in ſermone 55. de Tempore his verbis. *Ad vigilias maturius ſurgite, ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam ante omnia conuenite: nullus ſe a ſancto opere ſubtrahat; niſi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut fortè certa, aut grandis neceſſitas tenuerit occupatum.*

Plures deducuntur rationes ad declarandas preces in

Horis

A Horis prędictis, quarum vna eſt redditio gratiarum pro complemento creationis in ſeptimo die, cum totidem ſint horæ Canonicæ. Secundo preces fiunt in prædictis Horis in memoriam noſtræ Redemptionis, quam pro nobis operatus eſt Dei Filius: etenim Hora Veſpertina (qua incipit officium eccleſiaſticum) Dominus noſter Chriſtus comedit Agnum Paſchale cum Apoſtolis, ijſque lauit pedes, & ſanctiſſimam Euchariſtiam inſtituit. Hora Completorii, cum tranſiſſet Torrentem Cedron orauit in agonia, ſanguinem ſudans, ac dein ligatus ducitur ad Annam, & Caipham. Hora matutini, circa mediam noctem, habetur Concilium penes Caipham, vbi B interrogatus, dignus morte reputatur. Hora Prima ad Pilatum ductus, dein ad Herodem, & iterum ad Pilatum. Tertia hora Barabbæ poſtpoſitus, ad columnam flagellatus, ſpinis coronatus, & populo exhibitus. Hora Sexta portans crucem, eidemque in Caluario affixus, ſeptem verba pronunciauit, & magnum ſacrificium de ſe ipſo pro redemptione mundi fecit Deo Patri. Hora Nona expirauit, deſcendit ad Inferos, & Regnum Diaboli deſtruxit. Iterum Hora Veſperis è cruce depoſitus, & à ſanctiſſima Matre receptus, reconditus eſt in ſepulcro à Ioſeph ab Arimathia. Hora Completorii Cuſtodes appoſiti ad ſepulcrum: & in Matutino Chriſtus C Dei filius glorioſus reſurgẽs &c. vt hæc fuſius meditãtur circa prædictas Horas Canonicas ſancti Athanaſius, Baſilius, Caſſianus, & alij.

Non eſt igitur modo vllatenus ambigendum de hoc ſanctiſsimo, & veteri in Eccleſia ritu circa Horas Canonicas; etenim Ioannes Caſsianus lib. 2. de Inſtit. Cœnobitarum refert. *Non ſolum humano, ſed Angelico etiam miniſterio, & magiſterio Canonicarum Horarum ordinem eſſe conſtitutum.* Etenim Ado Treuirenſis in Martyrologio ad nonum diem Ianuarii ait. Tempore perſecutionis Diocletiani auditam fuiſſe circa ſanctorum Reliquias cœleſtem pſalmodiam Mane, & Veſpe-

re; & rurſus Hora Tertia, Sexta, & Nona, quem lauda- A
bilem ritum inuidens Chriſtianis, Iulianus Apoſtata, vt
refert Sozomenus lib. 5. cap. 15. de Iuliano Imperatore
his verbis. *Inſtituit animo delubra Gentilium, tum apparatu, tum ordine Religionis Chriſtianæ adornare: ſubſellijs præterea, & primarijs ſedibus: Doctoribus, Lectoribuſque Gentilis doctrinæ, & exhortationum, quin etiam precibus in certas horas, dieſque præſcriptis, &c.* & hæc ſatis.

De Breuiario, & eiuſdem antiquitate. B

Cap. XLVI.

BReuiarium eſt Ephitome, ſeu compendium publicarum precum, in quo Diuinum officium, & maximè Horæ Canonicæ, de quibus ſupra, continentur. Retinet autem in ſe hoc Breuiarium Pſalmos, Hymnos, Lectiones, Reſponſoria, Antiphonas, Capitula, Collectas, Symbola, & Confeſſiones.

De Pſalmis, ſeu canticis cum ſint extracti ex ſacro textu, non eſt de his difficultas; cum primi fideles in C
eorum conuentibus pſallere conſueuerint; ex Apoſtolo
ep. prima Corinth. 14. *Quid ergo eſt fratres? cum conuenitis vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, &c.* & ſimiliter Tertullian. de velandis Virginibus inquit. *Quantam autem caſtigationem merebuntur etiam illæ, quæ inter pſalmos, vel in quacumque Dei mentione retentæ perſeuerant.* Quod etiam conſtat ex canon. 15. & 17. Concilij Laodiceni ſub Silueſtro.

Te Deum; quamuis non ſit ex canticis ſacræ Scripturæ deſumptum, Diuinis tamen inſtitutum, & generaliter

A ter in Eccleſia receptum: quoniam ſanctus Dacius Epiſcopus Mediolanenſis, Iuſtino ſeniore imperante, refert in ſua Chronica, cap 10. lib. 1. fuiſſe dictum canticum compoſitum per ſanctos Ambroſium, & Auguſtinum, alter alteri alternatim reſpondens, ſtatim, ac idem Auguſtinus a ſancto Ambroſio anno 385. Baptiſmum recepit: & ſubdit idem Dacius, ex tunc fuiſſe dictum canticum in Eccleſia receptum, quod etiam confirmatur ex antiquis Regulis ſancti Benedicti, in quibus præcipit, quod Te Deum poſt Lectiones recitetur.

De hymnis docet Apoſtolus, vt ſimul cum pſalmis cantentur ad Epheſ. cap. 5. verſ. 19. *Loquentes vobis met*
B *ipſis in Pſalmis, Hymnis, & Canticis ſpiritualibus*: & ad Coloſſ. 3. verſ. 16. *Commonentes vos metipſos Pſalmis, Hymnis, & Canticis ſpiritualibus*. Quos hymnos priſci illi fideles ab initio etiam Eccleſiæ in Chriſti honorem componebant, vt de Philone Euſeb lib. 2. hiſt. cap. 16. inquit. *Philo de nouis pſalmis, qui ab illis contexuntur, ſic iterum ſcribit: Ita planè non contemplationi ſolum ſe dedunt, ſed etiam cantiones, & hymnos varijs metri, & carminum cuiuſque modi, & numeri grauiter fuſis, aptè, & conuenienter ad Dei honorem, & laudem conficiunt*: Sicuti & Dionyſ. Areopagita cap. 4. de Diuinis Nominibus expreſsè meminit de hymnis beati Hierothei: &
C talis ritus retentus eſt in Eccleſia, vt ex Concilio Toletan. 4. habito ſupra mille annos, in quo cap. 12. de hymnis canendis Saluatoris, & Apoſtolorum exemplo, vt apud Matth. 26. & ad Epheſ. 5. ſubiungit. *Et quia nonnulli hymni humano ſtudio in laudem Dei, atque Apoſtolorum, & Martyrum triumphos, compoſiti eſſe noſcuntur: ſicuti & quos Beatiſſimi Doctores Hilarius, atque Ambroſius ediderunt*; & paulò poſt: *Sicuti ergo orationes, ita & hymnos in laudem Dei compoſitos, nullus noſtrum vlterius improbet, ſed pari modo in Gallia, Hiſpaniaque celebrent: excommunicatione plectendi, qui hymnos reijcere fuerint auſi*.

Lectiones

Lectiones, præcipuè leguntur in officio Nocturno, A
& propterea appellantur Primum, Secundum, & Tertium Nocturni, iuſxa tres præcipuas noctis vigilias: ſunt autem in præſens, vt plurimum lectiones nouem, quarum in quolibet Nocturno tres recitantur, Priores tres deſumptæ ex ſacra ſcriptura: Secundæ ex vita, morte, & Martyrio ſancti: Tertiæ, & poſtremæ, ex Homilijs ſanctorum Patruum: & de hoc antiquo ritu, vt refert Iuſtinus Martyr (qui ſcripſit annis 150. à Chriſto Domino) in Apolog. 2. pro Chriſtianis ſub finem ibi. *Solis qui dicitur, die omnium, qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in eundem locum conuentus ſit: & commentaria Apoſtolorum, aut ſcripta prophetarum* B
quo ad tempus fert, leguntur. Concilium Laodicenum ſupra 1200. annos decreuit cap. 17. *Quod in conuentu fidelium nequaquã pſalmos continuare conueniat, ſed per interuallũ, ideſt per pſalmos ſingulos recenſeri debeant lectiones.* Et in Conc, Cartag. 3. habetur, c. 47. *Liceat etiam legi paſſiones Martyrum, cum anniuerſarij eorum dies celebrantur.* Et quod ſcripta ſancti Ephrem etiam recitarentur, de ſuo tempore refert D. Hieronymus de Scriptor Eccleſ. ibi: *Ephrem ad tantam venit claritudinem, vt poſt lectionem ſcripturarum, publicè in quibuſdam Eccleſijs eius ſcripta recitarentur.*

Lectiones erant duodecim iuxta numerum Pſalmorum Io: Caſſiani temporibus, vt in capit. 5. Inſtit. Cœnobitarum, Gelaſius Papa iam ſupra mille annos redegit illas in ordine, donec poſt plurimas innouationes in Breuiario, Gregorius Papa Septimus in Generali concilio redegit ad antiquã formam, vt refert Gratianus de conſecrat. diſtinct. quinta, cap. 15. incip. *In die Reſurrectionis vſque ad Sabbathum in Albis, & in die Pentecoſtes vſque ad Sabbathum eiuſdem tres tantũ pſalmos nocturnos, treſque lectiones antiquo more cantamus, & legimus: Omnibus diebus alijs per totum annum, ſi feſtiuitas eſt, nouem pſalmos, & nouem lectiones* C

nes

A *nes dicimus. Alijs verò diebus duodecim pſalmos, & tres Lectiones recitamus. In Dominicis diebus* 18. *pſalmos (excepto die Paſchæ, & Pentecoſtes) & nouem lectiones dicimus.* Quod etiam confirmatum a ſanct. mem. Pio V. & Clem. VIII. Summis Pontific.

Reſponſoria ſic nuncupata, quoniã cũ vnus ex Chroniſtis cœperit, cœteri ſequuntur: Iſidorus lib. 1. de Diuin. offic. cap. 8. & Rabanus lib. 2. inſtitut. cleric. volunt ex Italia ea deduxiſſe principium. Vvalfridius ea præcipuè ſancto Ambroſio cum eſsent in vſu tempore S. Benedicti.

Capitula non aliud ſunt quam paruæ lectiones, ſeu B ſententiæ ex ſcriptura deſumptæ; vt Eccleſiaſtici, & populus inſtruantur, de quibus habetur mentio in Concilio Agath. vt in decret. diſtinct. 5. de conſecr. can. 13. incip. conuenit ibi: *Poſt Hymnos Capitula de Pſalmis dicantur.*

Collectæ, ſunt orationes, quæ repræſentant Deo neceſſaria pro Eccleſia vniuerſali, ac pro quolibet particulari, cuius formam tradit Apoſtolus primo ad Timoth. cap. 2. *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt tranquillam, & quietam vitam agamus in* C *omni pietate, & caſtitate.* Hoc idem ſeruaſſe priſcos fideles refert Iuſtin. Martyr. lib. 2. apolog. & Tertull. in apolog. cap. 39. inquit. *Oramus etiam pro Imperatoribus, pro Miniſtris eorum, ac Poteſtatibus, pro ſtatu ſæculi, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et propterea nuncupantur Collectæ, quarum concluſio ſemper ferè eſt: *Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

Additur Amen, quod ſignificat Verè, Fideliter, ſeu Credo, vel Fiat: nempe vt petita compleantur: cuius verbi *Amen*, antiquitatem tradit Apoſt. 1. Corinth. 14. *Cœterum ſi benedixeris Spiritu, qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen:* Et D. Hieronym. refert, quod tale

inquit

inquit verbum alta voce proferetur in prolog. lib. primi ad Galath. *Vbi alibi tanto ſtudio, & frequentia ad Eccleſiam, & ad Martyrum ſepulcra concurritur, vbi ſic ad ſimilitudinem cœleſtis tonitrui Amen roboat, & vacua idolorum templa quatiuntur*: & idem refert ſanctus Auguſtinus epiſt. 107. ad Vitalem. A

Quo vero ad hymnum Glorificationis, ſeu Gloria Patri, diximus in præcedenti capitulo 44.

Antiphonæ denotant vocem reciprocam, & idem eſt canere per antiphonas, quam pſallere alternatim: refert enim Amalarius lib. 4. de offic. Eccleſ. cap. 7. quod debeant cani pſalmi iuxta tonum antiphonarum, quod coniungit duos choros in fine pſalmorum. Quarum B antiquitatem refert Tertullian. lib. 2. ad vxorem; ac etiam Socrates lib. 6. hiſtor. cap. 8. inquit, quod ſanctus Ignatius apprehendit ab Angelis ritum laudandi Deũ alternatim, ſicuti etiam idem poſtea docet Eccleſiam Antiochenam; cuius traditio in omnes Eccleſias receptas eſt; vt etiam nos ſuper diximus. Et hæc dicta ſufficiant de Breuiario Religionis Chriſtianæ, & Catholicæ.

De vſu Incognitæ Linguæ in ſeruitio Eccleſiæ. C

Cap. XXXXVII.

MAgnum ſolamen eſt pro Romana Eccleſia, quod hæc accuſatio ſibi ab impoſtoribus hæreticis, communis quoque ſit non ſolum cum Græca præſentim Eccleſia, quæ quamuis etiam extendatur in plures prouincias, nulla tamen ex ijs vtitur idiomate

vulgati,

A vulgari, & intelligibili pro populo; ſed vlterius quoque Eccleſiæ Syriacæ, Aetyopicæ, Armenicæ, Aegyptiacæ, in alijs omnibus exhibetur ſeruitium in lingua non vulgari: Etenim Idioma, quo celebratur in Eccleſijs Aethyopum, cum ſit illud Caldaicum ſatis affine Hæbraico, hoc inquam nulli de Populo Aethyopum eſt cognitum: Armenum Idioma, quo in Eccleſijs exhibetur ſeruitium, minimè quoque Idiotis eſt notum, nominaturque ab ijſdem quaſi Armenicum Latinum: Aegyptiacum Eccleſiæ idioma, quod characteribus ſcribitur, & maximè conforme Græcis litteris nullam affinitatem habet cum vulgaribus: *Syria-* B cum quoque Eccleſiæ minimè commune eſt cum Idiotis, qui natura Arabicè loquuntur, & magno ſtudio apprehendunt Syriacum pro ſeruitio Eccleſiæ.

Hæc accuſatio non multo nobis eſt communis cum omnibus Chriſtianis Eccleſijs per totum Orbem, verùm cum Iudæorum Synagogis, qui in ſuo ſeruitio vtuntur Hebraico Idiomate, quod nec vulgare, nec cognitum Fœminis, vel pueris, ſed ſolum ijs, qui ſtudio id apprehendunt; Quod non de hodiernis ſolùm Iudæorum Synagogis, verum & de antiquis etiam; quoniam ex Theodor. quæſt. 60. in Geneſ. C Apprehendimus Hebraiacum idioma nullatenus fuiſſe vulgare; & nos quoque ſcimus tempore Chriſti Domini, eiuſdemque Apoſtolorum idioma Hebraicum, quo reddebatur ſeruitium in templo, & Synagogis, minimè cognitum fuiſſe Idiotis, qui aliud prorſus, quam Syriacum non intelligebant, quod penitus ab Hebraïco idiomate differebat. Hinc in lib. 2. Eſdræ c. 8. habetur, quod volens Eſdras, vt Populus poſt reditum è Babilonia, iuraret Legem, & legendo illam, eamdem interpetrabatur; quoniam non amplius intelligebat Populus legem, ſicuti fuerat ſcripta, & non ſolum teſtatur Euſebius de Demonſtr. Euangel. lib. 3. cap. 7. quod Apoſtoli non aliud callebant idioma, quam

Syriacum; verum ſapientiores in Hæbreos nempe A Philon, minimè ſciebant Hæbraicum idioma, cum eius intelligentia reſeruata fuiſſet Presbyteris, & Scribis eam ſtudio apprehendentibus; & nihilominus Dominus noſter, eiuſdemque Apoſtoli nunquam abſtinuerunt intereſſe in templo ſeruitio Iudæorum, quamquam illud incognito idiomate celebraretur, nec vnquam id damnarunt, nec de aliquo defectu reprehenderunt.

Addimus quoque, quod vſus incogniti Idiomatis communis ſit nobis, cum Religionibus quoque falſis per Orbem diffuſis; Nam præter Turcas, & Perſas, qui idiomate Arabico Grammaticali reddunt ſuũ ſeruitiũ, Idiotis penitus ignoto; refert quoque Quintilianus lib. 1. inſtit. cap. 6. quod in Romanorum Republica. *Carmina Saliorum*, quibus reddebatur ſeruitium: *Vix Sacerdotibus ſuis ſatis intellecta, ſed quæ mutari vetat religio*. & propterea natu alis eſt inquam neceſſitas, qua omnium Religionum ſeruitium idiomate incognito, habitum quoque ſit populo ſimplici, & idiotæ. B

Etenim ſicuti rerum humanarum fert viciſſitudo, vt quoque idiomata aliquando varientur, & quod vulgare idioma progreſſu ſæculorum ceſſet eſſe vulgare: Et è contra cum conſtans, maieſtas, & dignitas rerum diuinarum, ac reuerentia eiſdem debita, requirat, vt vnquam non mutetur propter timorem, ne alteratio litteræ, ſeu ſyllabæ afferat præiudicium rebus Religionis præter antiquitatis reuerentiam, quæ perditur ex innouatione; cum eiuſdem Eccleſiæ Fundator Chriſtus fuerit teſtatus, quod Portæ Inferi non preualebunt aduerſus eam. C

Hinc eſt cum Eccleſia Romana reprehendatur ſeruauiſſe antiquum ſuum idioma, in quo Apoſtoli, eiuſdemque diſcipuli fundarunt Eccleſiam Occidentalem tam in Aphrica, quàm in Europa; Hoc inquam commune eſt etiam cum Eccleſia Iudaica, in qua Dominus

noſter

A noſter, & eius Apoſtoli cōmunicarunt, ſicuti quoq; cū alijs omnibus orbis Eccleſijs, & Religion. veris, & falſis.

Ac prætcrea licet ſimplices, Idiotæ, Fœminæ, ac Pueri non poſſint immediatè intelligere de verbo ad verbum Preces, laudes, Gratiarum actiones, quæ Deo fiunt, nihilominus, qui voluere apprehendere intelligentiam verborum ſeruitij Eccleſiæ, non carent fructu, & fine, pro quo tale hoc publicū ſeruitium eſt inſtitutū: Finis enim, pro quo eſt introductum publicū ſeruitiū, quod fit in Synaxibus, & Liturgiis Eccleſiæ, ſatis differt à priuatis orationibus, quæ domi fiunt: Cū ſit hoc publicū ſeruitium Homagium Laudum, Precum, & Gratiarum actionum publicè Deo debitum. Secundo vt fideles particulares per ipſorum aſſiſtentiam huic Diuino ſeruitio proteſtarentur, & exercerent exteriores actus ſuæ Religionis cum Eccleſiæ ſocietate, vbique repræſentata per ſynaxes, & Conuentus Eccleſiæ. Tertio vt quiſque fidelium ipſemet conſenſum præſtaret Orationibus, Laudibus, & Gratiarum actionibus publicè habitis, & quaſi prędictis idem ſubſignaret: Modo miniſtri, & animarum Paſtores intelligentiam particularem retineant de eo, quod dicitur; ſupplendo in hoc auctoritate Eccleſiæ, quod idiotæ perſonæ in prædictis actibus valeant reſpondere: Etenim propter communionem Eccleſiæ, quamuis prædicti omnia verba præcisè non intelligant, cum poſsint ſic participare in communi de fructibus, & plenitudine gratiarum, tamen ſatisfaciunt muneri ſuo; alias hinc ſequeretur, quod ſurdi, & alii, qui de proximo adeſſe non poſſunt celebranti, non reciperent dictum fructum; Et ſic pariter Galli, & Alemanni proteſtantes, dum aſſiſtunt Liturgiis Anglicanis, perderent fructum aſsiſtētiæ ipſorum, iuxta tale ſuppoſitum; ſicut quoque ſimplices Iudæi proficiſcentes iam tēpore Chriſti Domini in templum, & Synagogas non intelligentes verborum ſenſum, caruiſſent fructu talis communionis, & aſſi-

ſilentiæ publicis precibus; Inſuper etiam dum ſummus Sacerdos ſolus in templi ſeceſſu orabat, ad quem quoniam populus non habebat acceſſum, ſed extra remanebat; non potuiſſet idem tunc particeps fuiſſe de ſacrificantis orationibus, quas non poterat audire. A

Sed eſto ſimplices, & imbecilles non recreentur intelligentia verborum, ſed ſolum adhæreãt fidei, & cautioni Eccleſiæ: Atqui talis defectus compenſatur non ſolum per meritum, & exercitium feruentioris fidei in prædictis ſimplicibus aſtantibus, verum ex ſacro Concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 7. Præcipitur *Parochis, vt inter Miſſarum ſolemnia, aut diuinorum celebrationem ſacra eloquia, & ſalutis monita eadem vernacula lingua ſingulis diebus feſtis explanent:* Vnde reſultat, quod ſimplex populus apprehendat intelligentiam currentis Euangelii, Epiſtolæ, & aliorum actuum ipſius ſacrificij: Quatenus autem aliqui ex Curatis animarum ab hoc ipſorum munere propter ignorantiam, vel deſidiam deficiant; talis inquam defectus eſt eorum illos ordinantium, non autem Eccleſiæ: negligentes illi, quod præcipitur per Hierem. Thre. 4. *Paruuli quæſierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* B

At quoniam etiam ſequeretur ſuppoſitum, quod nõ poſsit quis intereſſe ſeruitio, quod non intelligit; quis non videt confuſionem Babel hac idiomatum multiplicitate, & ſeruitium communionis Eccleſiaſticæ penitus dilaceratum, dum Angli ptiuantur communicare cum Gallis, Galli cum Germanis, Germani cum Polonis, &c. Quinimo nec idem populus conueniet integer totus in eodem idiomate nempe in Gallia Piccardus Idiota non intelliget Prouincialẽ, nec minus Vvaſco Burgundum, &c. Sicuti nec etiam in Italia Veneti non percipiunt Ianuenſem, nec Ianuenſis Neapolitanum, &c. & in Anglia refert Ven. Beda ſuo tempore fuiſſe ibidem quatuor vulgaria idiomata penitus diuerſa, & ſub Aethyopum Rege habent relatores eſſe C

qua-

A quadraginta diuerſa idiomata.

Habetur vlterius ſucceſsiua alteratio, & variatio idiomatum in pleriſque Regionibus, itaut neceſſe eſſet ſingulis quibuſque ſæculis ordinare nouam translationem idiomatum circa Eccleſiæ ſeruitium, ſicut idioma mutatur; alias idioma, quod erat in ſeruitio Eccleſiæ, duobus, vel tribus elapſis ſæculis, eſſet idem in opprobrium, & deriſum. & Refert Polibius lib. 3. hiſtoriæ, quod tempore ſecundi belli punici non potuere Romani, quaſi amplius intelligere contractus habitos durante bello primo. Vide Romanorum vulgare idioma, quam breui tempore mutatum fuerat.

B Conſideremus etiam, quod quando Eccleſiæ ſeruitium originaliter inſtitutum ob varias translationes fuiſſet deperditum, omnia media celebrandi Concilia vniuerſalia, & habēdi certitudinem in rebus fidei fuiſſent à nobis aliena, cum non poſsimus nobis metipſi promittere de vero ſenſu ſcripturarum ex noſtra particulari inſpiratione, & interpetratione: Quoniam Eccleſia Occidentalis non habet idioma, in quo Epiſcopi omnes eius iuriſdictionis valeant conuenire, ſicut in Latino idiomate: Nec Oriētalis Eccleſia iam exiſtēs Catholica minus habuit idioma commune inter omnes Epiſcopos, ſicuti Græcum; Hinc in antiquis Con-

C ciliis ſimul in Oriente cōgregati omnes Epiſcopi Græci, ac in Occidente Epiſcopi Latini conferebant deinde ſimul decreta vtriuſque conuentus interuentu hominum, qui callerent idiomata Latina, & Græca: & ex iis de omnibus idiomatibus, per orbem diffuſis non deuenere ad noſtram notitiam, niſi quæ incorporata fuere in Eccleſiarum ſeruitio.

At ſi dicatur, quod Latino idiomate remoto ab Eccleſiæ ſeruitio, ſeruaretur etiam illud in ſcholis. Reſpondeo idiomata, vt alia omnia ſunt ſubiecta ſæculorum reuolutionibus propter Barbaras incurſiones, & Dominantium diuerſas ſucceſſiones, inter quas ſolum

exer-

exercitium religionis remanet fixum, & immobile; Nec in hoc ſupplerent originarii Codices ex Latino, qui requirentes nouem eorum impreſſionem ad tempus, ij pariter ceſſarent, deficiente Religionis communicatione. A

Sed vlterius non ſolum excluderentur amplius vniuerſalia concilia, ſed ſequeretur etiam, quod omnes actus & canones antiquorum conciliorum, omnes Eccleſiæ hiſtoriæ, omnia ſcripta ſanctorum Patrum ad ſacræ ſcripturę intelligētiam, omnes Hæreticorum confutationes, & demum omnes antiquitatis Theſauri, & monumēta omnia ſancto ſpiritu afflata, quoad Eccleſiæ regimen, poſt tot ſæcula remanerent ſepulta intra profundam obliuionis abyſsum, ſacrificium acceptiſsimum Principi tenebrarum. B

Inſuper omnes originarii codices ſacrarum ſcripturarum, ad quos ob talem, ac tantam varietatem traductionum oporteret in omni caſu confugere ad illos verificandos, ii pariter fuiſſent deperditi, & ab vſu, & hominum intelligentia elapſi: Hebraicum quippe idioma niſi fuiſſet ſeruatum in Synagogis Iudaicis, & Gręcum in eccleſiæ ſeruitio, cum vtrumque illorum ceſſauerit eſſe vulgare, ea omnia profecto ab hominum memoria euanuiſſent: Hinc Spiritus ſancti prouidentia apparet in ſanctæ Eccleſiæ regimine, vt conſeruatione originalium idiomatum vniuerſalia mala euanuerint, cum cœtera alia omnia particularia mala non ſic intenſè Eccleſiæ ſtatum tetigiſſent. C

Nec prædictis repugnat, quod vſus incogniti idiomatis in Eccleſiæ ſeruitio ſit contra præceptum Apoſtoli, primo Corinth. 12. ibi. *Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus, &c. alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij GENERA LINGVARVM: alij interpretatio ſermonum, &c.* Quoniam hoc nec formaliter, nec per conſequens repugnat vſui Eccleſiæ

A in ſeruando originali idiomate, quoad ſeruitium Eccleſiaſticæ Liturgiæ; Apoſtolus enim ibi loquitur de idiomatibus originaliter, & vniuerſaliter incognitis Eccleſiæ, & non aliter de idiomatibus, in quibus fuit ſimiliter inſtitutum ſeruitium, quod decurſu temporis factũ eſt incognitum non integro corpori, ſed ſimplicibus perſonis, & idiotis Eccleſiæ: Nec loquitur minus de idiomatibus incognitis apprehenſis, & acquiſitis ſtudio naturali, quę animarum Paſtores, & non omnino indocti poſſent intelligere ad hoc, vt ſimplex populus reſpondere poſſit Amen; ſed de idiomatibus miraculosè, & ſupernaturaliter, ac per Spiritum ſanctum infuſis, vt dicto textu, primo Corinth. 12. Hæc autem omnia operatur vnus, & idem Spiritus diuidens ſingulis, prout vult, quæ diſcerni non valent an à bono, vel malo ſpiritu ſint; niſi per intelligentiam; & ſi aliter intellexiſset Apoſtolus, ſequeretur, quod Dominus Noſter, nec Apoſtoli interfuiſſent ſeruitio Iudaicæ Eccleſiæ, quod reddebatur Hebraico idiomate, quod incognitũ erat ſimplici populo, ſicuti & Apoſtolis non intelligentibus aliud idioma, quam Syriacum ante donum linguarum in die Pentecoſtes.

Nec aliquis aſſerat, quod præſens vſus incogniti idiomatis contrarius ſit conſuetudini Eccleſiæ primitiuæ. Quoniam ſcimus non aliud tunc ſolitum
C fuiſſe in Orientali Eccleſia, quam vſus Græci idiomatis, ſicuti Latini in Occidentali: quippe clarum eſt Liturgiam ſancti Baſilii communem fuiſſe Oriẽti vniuerſo, vt ex Petro Diacono ad Fulgent. Quod autem Liturgia ſancti Baſilii fuiſset Græcè ſcripta patet ex Cõcilio Trullen. cap. 2. & ex Concilio ſecundo Niceno, & ex Damaſcen. Orthodox fidei lib. 4. cap. 14. & nihilominus, quod omnibus illis populis non fuiſſet vulgare Græcum idioma, præſertim Cappadocibus, Galatis, Liconibus, Aegyptiis, Syris; nam eæ omnes Orientis prouinciæ linguam propriam, & ſeparatam habebunt,

bant, vt conſtat exc. 2. Actuum Apoſt. præter ſanctorum Patrum auctoritates. A

Similiter quoque in tota Occidentis Eccleſia nempè Aphrica, & Europa reddebatur ſeruitium in ſolo latino idiomate, vt ex verbis: Surſum corda, Habemus ad Dominum: Gratias agamus Domino Deo noſtro; Dignum, & iuſtum eſt, &c. Similia ex Patribus, & maxime D. Auguſt. de Dono perſeuerantiæ lib. 2. cap. 13. & idem teſtatur ſanctus Cyprianus in ſerm. orat. Dominicalis; & Albinus de Diuinis officiis, & Amalarius de officiis Eccleſ. (qui viuebāt anno 800.) & teſtantur, quod non ſolum in Gallia, ſed per totum Occidentem celebrabatur officium diuinum Latino idioma, vt etiā B decreuit Concilium Toletanum quartum can. 2. & 12. Et nihilominus clarum eſt, quod Latinum idioma non erat in parte aliqua vulgare extra Italiam, & Romanorum Colonias per Imperium diffuſas, vtpotè erat Carthago in Aphrica, vbi Latinum idioma erat vulgare cum D. Auguſtin. vti talis dixerit libro primo confeſſ. cap. 14. illud ſe apprehendiſse ex nutricum blanditiis; & pariter Latinum idioma in toto Occidenti cum illud particulare fuiſset in Iudiciorum curiis, necnon in ſupremis negotiis, ac litteratorum idiomate apprehenſo, & intellecto à cunctis hominibus nō vulgaribus, & qui vtrumque callebant idioma, nec propterea cognitum C erat rudioribus ruſticis, nec qui vnicum, & maternum retinebant idioma.

Concludamus igitur, quod ſicuti idioma Latinum ſemper retentum eſt in ſeruitio Occidentalis Eccleſiæ, in qua Apoſtoli illud inſtituerunt, quod in hoc grauiſſimè quippe errant Nouatores, non idem ſeruando, &c.

Declarando tamen prædicta omnia eſse intelligenda de precibus, & orationibus publicis, in quibus publico, & communi idioma omnes vti debent quamuis ab eruditioribus ſolummodo tale idioma intelligatur; cū

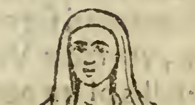
ſit

A ſit ſufficiens eo caſu, vt idiotæ, & populus reſpondeant Amen: Quod ſatis diuerſum eſt in priuatis, & particularibus orationibus, quia poteſt tunc quiſque vti idioma ſibi matris proficuo, & intelligibili: & ita intelligitur Apoſt. primo Corinth. 14. verſ. 15.

De ſacris Fidelium Icunculis vulgo Medaglie, & Agnus Dei: ſicuti de Bullis, Amuletis, & alijs Ethnicorum ſuperſtitionibus.

B

Cap. XLVIII.

INſigne fuit priſcorũ Triumphantium Romanorum, quam in Triumpho præſeferebant Bullam ſupra pectus geſtare, incluſis intra eam remedijs, quæ crederent aduerſus inuidiam: hinc C deductus mos vt Prætexta ſimul, & Bulla, quę Magiſtratuum erãt; etiam in vſum ingenuorum puerorum vſurparentur ad omen, & vota conciliandæ virtutis. Tarquinij Priſci filius; eo quod ſe in bello viriliter geſſiſſet, primus hac aurea bulla donatus eſt, & toga prætexta: Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 6. ait: *Sicut Prætexta Magiſtratuum; ita Bulla geſtamen erat Triumphantium, quam in Triumpho præſefere-*

bant, incluſis intra eam remedijs, quæ crederent aduerſus inuidiam validiſſima. Hinc deductus mos, vt prætexta, & bulla in vſum puerorum Nobilium vſurparetur ad omen, & vota conciliandæ virtutis ei ſimilis, cui primis in annis munera iſta ceſſerunt. Et de puero geſtante prætextam, & Bullam; quam in meo Muſæo ex marmore ſeruo, hi figuram appoſui. A

Erat in præfata Bulla expreſſa Cordis figura, qua ſic noſcerent ſe homines eſſe, ſi corde præſtarent, refert idem Macrob. d. cap. 6. his verbis. *Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum, vt Cordis figuram in Bulla ante pectus annecterent: quam inſpicientes ita demum ſe homines cogitarent ſi corde præſtarent. Togam quoque prętextam his additam, vt ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur*. Et de ijs vide etiam quæ ſcripſit Pierius Valerianus de Hieroglyphicis lib. 41. cap. 1. 2. 3. & 4. B

Mos quoque fuit apud Ethnicos collo infantium apponendi metalla re turpicula in virilis membri formam expreſſa ad auertendas faſcinatioues, vt refert Varro lib. 6. de lingua Latina, de quibus metallis plura ego in meo Muſæo ſeruo, vt quoque Annulum aureum paruum cuiuſdam pueri ſimilis figuræ obſcœnæ, quæ omnia effigiari non permiſi, ne oculos ingenuorum offenderem. C

Et vt ad rem noſtram reuertar, erat hæc præfata Bulla rotunda, ceu in aqua ſunt Guttæ, quæ orbiculantur, vel id quod in torquibus pendet Bullæ, vel Cordis in modum. Ab ea forma autem poſt ſignaturam prouiſio a noſtris Bulla nuncupatur, nempe ſcriptura in mẽbrana Plumbo Auro, vel Argento, funiculis pendente iure insignita; & quia cœleſtis Agni effigies in Bullarũ morem efformantur; Hinc factum, vt hoc nomine cenſeantur, quemadmodum, & Icunculæ æneæ, aureæ, vel argenteæ ob eamdem cauſam, & vulgo Medaglie appellatæ.

A Chriſti

A A Chriſti autem fidelibus in primitiua Eccleſia mutata dicta ſuperſtitione de Cordis figura, ſeu alterius rei turpiculæ in veram Religionem ex Cereo Paſchali ſacro Chriſmate delibuto, & Benedictione ſanctificato; eo quod Agni Chriſti imago ibi haberetur expreſſa; Agnus Dei dici conſueuit, quos Agnus Dei recensbaptizati ſuſpenſos ferrent ad collum: & sicuti Gentiles Cordis figuram, & rem turpiculam in Bullis ſuis formare conſueuerant, quo sic noſcerent ſe eſſe viros, si Corde præſtarent; ita Chriſtiani Imaginem Chriſti Agni ſuſceperunt, vt eius exemplo diſcerent eſſe mites, & humiles corde: Card. Baron. in anno 58. & ibi Spondan.
B num. 30.

Conſueuere quoque priſci illi fideles geſtare ſacroſancta Euangelia, vt ex actis virginis, & martyris Cœciliæ apud Surium, quæ ſemper in pectore Euangelium geſtabat, ac etiam Apoſtolorum temporibus id vſurpatum, apparet ex actis Andreæ Apoſtoli, quam eamdem ſuo tempore conſuetudinem in frequenti vſu fuiſſe, dũ mulieres collo appenderent Euangelia, teſtatur Chryſoſtomus relatus à Baronio anno 232. vbi Spondanus in epithome num. 3. & de prædictis Euangeliis inquit Isidorus Pelusiota lib. 11. *Quemadmodum nunc mulieres Euangelia parua*: Hoc eſt geſtant. De quibus euã-
C geliis paruis meminit etiam Gretſerus lib. 3. comment. Curopalatæ cap. 7. num. 7. §. 2. vbi ſupponit dici parua euangelia, cum in iis contineretur Initium Euangelii ſancti Ioannis, vel aliud paruum Euangelium ad differentiam totius corporis euangelici quatuor Euangeliſtarum.

De ſimilibus Bullis D. Gregorius Magnus gratulatoriam mittens epiſtolam in ordine ſeptima lib. 12. ad Theodolindam Longobardorum Reginam, eo quod illa filio aucta eſset, tranſmiſit quoque vnam ex iis infantulo, vt collo appenderet, nempe crucem cum ligno ſanctiſſimæ Crucis Domini, & Lectionem ſancti Euan-

gelii theca Perſica incluſam, vt etiam refert Baronius anno 604. vbi Spondanus num. 1. Ac etiam Magnus Greg. epiſt. 6. lib. 5. ad Childebertum Francorum Regem mittit claues ſancti Petri, in quibus de vinculis catenarum eiuſdem incluſum erat, quæ collo eius ſuſpenſæ, à malis illum tuerentur. A

Miracula ſæpe confirmarunt pium fidelium vſum, vt inter cœtera, duo referat s. Greg. Turonen. Archiepiſc. ex miraculis ſancti Martini lib. primo, cap. 2. *Cum autem ad templum ſanctum quidam deuotus, fide plenus acceſſiſſet, & gratiam ſancti ſitiens cogitaret, quid de beata æde raperet ad ſalutem, propè ſepulcrum accedẽs, ædituo ſupplicans, vt ſibi parum benedictæ ceræ largiretur è tumulo, quam accipiens lætus abſceſſit, & agro, cui frugem ſeuerat, confiſus impoſuit. Adueniens autem tempeſtas ſæuiſſima, quæ omnia in annis præcedentibus ſæpe vaſtauerat, ab hac eſt probibita benedictione, nec ibidem vltra, vt conſueuerat, nocuit*; & idem autor paulo poſt inquit. *Quidam pro benedictione aliquid de ſancta æde aſſumere flagitans, parum ceræ de ſepulcro ſancti accipit, & infra penetralia domus, tanquam theſaurum cœleſtẽ impoſuit. Factum eſt autem, vt inuidia Tentatoris immiſſum incendium domum voraci flamma concuteret, & ſparſum per aridas tabulas cuncta vaſtaret: Interea clamor ad cœlum tollitur, & B. Martini auxilium imploratur, meminit etiam ille ceræ particulæ à ſancti templo delatæ. Quæ reperta, & igni iniecta, protinus cunctum reſtinxit incendium, nouoque miraculo cera, quæ ignem alere erat ſolita, violentius ignem vi ſanctitatis oppreſſit. Hæc Paulinus in ſexto operis ſui libro, verſu conſcripſit.* B C

Hæc quantumuis maxime excitent pietatem erga Deum; nihilominus ſanctus Ioannes Chryſoſtomus eloquenti calamo inuehitur contra eos, qui auxilium implorant à ſortilegis Anulis ſub prætextu ſanctorum verborum, necnon contra illos, qui circa caput, & brachia deferebant imaginem Magni Alexandri, ac ſanctiſſimæ

Crucis

A Crucis propter bonos euentus; ſicuti & eos repræhendit, qui relictis ſanctorum nominibus eorum filijs in baptiſmo nomina imponebant aliquorum, qui ad ſenectam decrepitam peruenerant, & alijs ſuperſtitionibus vtebantur: ſic loquitur Chryſoſtom. ad Populum Antiochenum homil. 21. *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis vtuntur, & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis Numiſmata capiti, vel pedibus? Dic mihi, hæ ne ſunt expectationes noſtræ, vt poſt Crucem, & mortem Dominicam in Gentilis Regis imagine ſpem ſalutis habeamus? Ignoras quanta Crux perfecit? mortem diſſoluit, peccatum extinxit, or-*
B *cum inanem reddidit, Diaboli ſoluit potentiam, & ad corporis ſanitatem præſtandam non eſt fide digna? totum orbem exſuſcitauit, & tu in ipſa non confidis? & quid pati dignus non eſſes? Non ligaturas vero tantum, ſed etiam excantamenta tibi conducis, vetulas ebrias, & titubantes in domum agens. non confunderis, non erubeſcis? & quod grauius eſt errore, quando hæc admonemus, & diſſuademus, dicunt putantes ſe excuſari, quod Chriſtiana mulier eſt, quæ excantat, & nihil aliud loquitur, niſi Dei nomen. At propterea ego magis ipſam odi, & auerſor, quod Dei nomine ad contumeliam vtitur, quod ſe dicens Chriſtianam, Gentilium opera facit: etenim &*
C *Dæmones opera Dei fatebantur, & erant Dæmones.*

Chryſoſt. homil. 13. in epiſt. ad Corinth. cap. 4. *Siquidē cum nomen filio imponendum ſit, omiſſa ſanctorum appellatione, quemadmodum maiores faciebant, accenſis lucernis, & ijs nominibus impoſitis, quæ plurimum durauerint, eius nomine filium appellant, hinc eum diuturnius victurum coniectati: Deinde cum nonnunquam accedat, vt præmatura morte moriantur; accidit enim ſæpe, multo id riſu Diabolus proſequitur, quod tanquam inſipientes pueros eos deluſit. Quod ſi quis dixerit, quæ circumponuntur ornamenta, & bractea manibus pendentia, & coccinum ſlamen, & alia multa ſtultitiæ plena? ve-*

rum

rum nihil aliud afferri puto oportere, præterquam Crucis cuſtodiam, quæ in præſentia contemnitur, cum totum orbem ad fidem conuerterit. A

Hinc Magnus Conſtantinus Imperator contra illos qui Amuleta ſuperſtitioſa collo geſtarent ad remedia Quartanæ, ſeu alterius morbi; iuſſit ſeueriſſimè agi, Ammianus lib.19. prope finem, & apud Baronium, & Spondanum in epithom. anno 358. in fine; vt ſimiles prauos vſus corrigit D. Auguſt. de tempore ſerm.215. & de diuerſ. 115. de S. Cypriano ſerm.3. & refert Baron. anno 418. vbi Spondan. num.6.

Qualia autem ſint Amuleta ſuperſtitioſa, & à fidelibus vitanda; vide Martinum Del Rio diſquiſitionum Magicarum, lib.1. cap.4. quæſt.4. B

De Corona Clericorum.

Cap. XLIX.

CLericalis Corona iam ab initio Eccleſiæ fuit in vſu, vt refert Iſidor. lib.2. De Diuin.offic. cap.4. C Huius Tonſuræ Eccleſiaſticæ vſum à Nazareis primum exortum, vt in Numer. cap.6. qui prius Crine ſeruato, demum poſt vitæ magnam continentiam deuotione completa caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebâtur, ſcilicet vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Huius exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui diuinis cultibus mancipati, Domino conſecrarentur, quaſi Nazarei, ideſt ſancti Dei, crine præciſo innouentur. Hoc quippe & Ezechieli Prophetæ iubetur cap. 5. dicente Domino. *Tu filij hominis ſume tibi gladium*

acutum

A *acutum radentem pilos & aſſumes eum, & duces per caput tuum & barbam*: quia & ipſe ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazarees illos Priſcillam, & Aquilam in actibus Apoſt. cap. 18. primos feciſse legimus, Paulum quoque Apoſtolum, & quoſdam Diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt, vt in dictis actis, cap. 21. ibi. *His aſſumptis ſanctifica te cum illis, & impende in illis, vt radant capita.* Vnde Hieron. in epiſt. 79. vtebatur hac apoſtrophe. *O Paule & in hoc te rurſus interrogo, cur caput raſeris? cur nudipedalia exercueris de cœremonijs Iudæorum? cur obtuleris ſacrificia, & ſe-* B *cundum legem pro te hoſtiæ fuerint immolatæ? vtique reſpondebis ne ſcandalizarentur, qui ex Iudæis crediderunt.*

Quare autem in Eccleſiam introducta talis Corona? Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria Eccleſiaſtica inquit. *Tonſura capitis ſacerdotis, & rotunda eius pilorum media ſectio, vice coronæ eſt ſpineæ, quam Chriſtus geſtauit. Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione imaginem refert venerandi capiti Apoſtoli Petri: quæ cum miſſus eſſet ad prædicationem Domini, & Magiſtri, ei tonſa eſt ab ijs, qui eius ſermoni non credebant, vt illuderetur* C *ab ipſis, eique Magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam conuertit, & poſuit ſuper caput eius coronam, &c.* Ac Ven. Beda lib. 5. de geſtis Anglorum cap. 22. inquit. *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus tonſuras, nullam magis ſequendam, amplectendamque iure dixerim, ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus,* quodque etiam refert Baronius in anno 58. vbi Spondanus num. 50. num. 5[illegible]. & ſeq. vt ritus Tonſuræ Clericalis ex Apoſtolica traditione in Eccleſiam antiquitus introductus ſit ob iugem memoriam ſacræ Coronæ impoſitæ Capiti Saluatoris

Saluatoris noſtris: ſicuti etiam vt illa Tonſura, quę A
Principi Apoſtolorum deriſionis cauſa eſt illata Infa-
miæ nota, totius eccleſiæ honori ceſſerit; & certum
eſt hanc raſionem Romæ ludibrio ab antiquo fuiſſe,
vt idem Spond. dicto num. 51. Exiſtimarunt aliqui
coronam in modũ Spheræ eſſe ſignum hieroglyphicũ
perfectionis: vt nos diximus in libro de Veter. Aegypt.
Ritibus cap. 26. nimirum vt clerici omnes, qui vbique
ad eam obligantur perfecti debeant viuere.

Quicquid autem ſit, certum præter deducta, vſum
Tonſuræ antiquiſſimum fuiſſe in Eccleſia, cum referat
Ammianus Marcellinus lib. 12. quemdam Theodorum
fuiſſe martytio datum à Gentilibus, eo quod tonſuraſ- B
ſet quemdam puerum, quem Eccleſiæ dicauerat: Et
Cyrillus in Euthymio apud Lipoman. tom. 5. refert vt
Otreius Epiſcopus Meliten. (ſub Theodoſio ſeniore
Imp.) tonſurauerit Euthymium, his verbis. *Cum eum
baptizaſset, & pilos, qui ex lege tondentur pueris, toton-
diſset, in gradum Lectorum eum cooptat.*

Et quod ſolitum eſſet adiurare per talem coronam,
Auguſtin. epiſtola 147. ad Proculianum Epiſcopum
inquit. *Honorant nos veſtri: Honorant vos noſtri: per
Coronam noſtram nos adiurant veſtri, per Coronam
veſtram vos adiurant noſtri*: vt pariter per Coronam
precatur Hieronymus ad Auguſtinum inter Epiſtolas C
Auguſtini 26. ibi: *Fratres tuos dominum meum Alipiũ
& dominum meum Euodium, vt meo nomine ſalutes, pre-
cor coronam tuam.*

Sanctus Anicetus Papa circa anno 200. a Chriſto
nato, ſcribit ad Galliæ Epiſcopus, vt Clerici deferant
tonſuram, ſicuti refertur diſtinct. 23. can. Prohibete fra-
tres, &c. *Vt Clerici iuxta Apoſtolũ comã non nutriant,
ſed deſuper caput in modum ſphæræ radant.* Et in Con-
cil. Carthagin 4. can. 44. *Clericus nec comam nutriat,
nec barbam.* & in Concilio Agathen. can. 20. *Clerici,*

qui

A *qui comam nutriunt ab Archidiacono (etiamſi noluerint) inuiti detondeantur.*

De Presbyterorum tonſura Euagrius lib. 30. hiſtor. cap. 26. ſcribit, quod Martianus Tarſum damnatus: *vbi coma abraſa Prerbyter deſignatus eſt.*

Et circa Epiſcoporum tonſuram refert S. Gregorius Nazianzen. orat. in Maximũ, vt iſte è Philoſopho incõtinenti deuenerit Epiſcopus, de quo (vt de ſimilibus fuit dictum) inquit. *Cum ad Paſtoralis muneris adminiſtrationem nihil aliud omnino contulerint, quam quod comam, cui alendæ, & ornandæ turpiter ſtuduerant, raſerint:* Sanctus Gergor. Turonen. in vita Sanctorum

B Patrum cap 17. ſcribit, quod ſanctus Nicerius Epiſcop. Treuirorum, ex vtero egreſſus apparuit tonſuratus, habens inſtar Clerici coronam:

Aduertendum hic eſt. Hodie apud nos antiquam Coronæ formam ſolos Monachos retinere: nam breuis ille orbis in vertice, quo clerici magna pars vtitur, inſolẽs olim, atque inuſitatus in Eccleſia fuit, vt legitur in Concilio Toletano quarto, can 40. his verbis. *Omnes Clerici, vel Lectores, vel Leuitæ, & Sacerdotes, detonſo ſuperius capite toto; inferius ſolum circuli coronam relinquant: Non ſicut hucuſque in Galliæ partibus facere*

C *Lectores videntur, qui prolixis vt Laici comis, in ſolo capitis apice modicum circulum tondunt. Ritus enim iſte in Hiſpania hucuſque Hæreticorum fuit: Vnde oportet vt pro amputando ab Eccleſijs ſcandalo, hoc ſignum dedecoris auferatur. Qui ſecus fecerit fidei Catholicæ reus erit.* & in hoc conforme eſt, quod ſcribit Gregor. Turonenſ. de dicto Nicetio Epiſcopo recens nato his verbis. *Omne caput eius à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, vt putares coronam clerici ſignatam.*

Obijciunt Hæretici Tonſuram deferre, ſit imitari Idolorum miniſtros etiam Tonſuratos: etenim reſpondetur, non propterea in hoc peccaſſe illos, quod ton-

ſurati eſſent, ſed quoniam referebant illam tonſuram, A
ſeu raſuram ad Idola, ſeu falſos Deos.

Secundo reprehendunt Tonſuram, cum hæc redundet in deriſum ſæcularium, & Religioſorum, dum admittuntur ad Clericatum: quoniã reſpondemus Chriſtianos exoptaſſe hanc deriſionem, & improperium propter Chriſtum; vt ex Apoſt. ad Hæbreos cap. 13. *Exeamus ergo ad eum extra caſtra, improperium eius portantes*. & ſicuti Crux Iudæis, & Gentilibus fuit ſcãdalum, & ſtultitia; ita prædeſtinatis ſapientia, primo Corinth. 1. *Nos autem prædicamus Chriſtum Crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalum, Gentilibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus*. B

Tertia obiectio, quod Deus expræſſe prohibeat hãc tonſuram; in Leuitico cap. 21. *Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras*. Quoniam reſpondetur proceſſiſſe ne Iudæi procliui ad Idololatriam cum Aegyptijs, & aliis exteris nationibus in hoc ſymbolizarent.

Demum reprehendunt Raſuram, ex Diuo Epiphanio, Hæreſ. 80. Reſpondetur enim non impugnaſſe Epiphanium raſuram, ſed modum radendi, & tondendi, vt ipſe inquit. *Neque meretricio more ob comam efferatis*. C

De

A

De Tonſura Religioſorum.

Cap. L.

RItus omnes in Eccleſia, quornm Principium ignoratur, cum referantur à ſancto Auguſtino ad Apoſtolicam traditiooem; credendum eſt etiam tonſuram vtriuſque ſexus Religioſorum originem habuiſſe ex Apoſtolorum doctrina.

B

Quod ex antiquitate confirmatur cum D. Dionyſ. præcipiat profeſſores ſolitudinis Tonſuratos eſſe, vt in lib. de Hierarch. Eccleſ. cap. 6. his verbis. *Vbi iste illa omnia continenter promiſerit, conſignans eum crucis ſigno ſacerdos, tondet, trinas dininæ Beatitudinis perſonas inclamans, exutumque veste omni, alia induit:* & infra. *Porro tonſura crinium vitam mundiſſimam indicat, & nulla figura fucatam.*

Sanctus Athanaſ. lib. de vera Virgin. circa medium. *Materia veſtium tuarum ne ſit pretioſa: capilli circumtonſi, crinalis vitta ex lana ſit, caput aſtringens.*

C

Et ſanctus Hieronymus epiſt. 48. ad Sabin. cap. 3. inquit. *Moris eſt in Aegypti, ac Syriæ monaſterijs, vt tã Virgo, quam Vidua, quæ ſe Deo vouerint, & ſæculo renunciantes omnes delicias ſæculi conculcauerint, crinem monaſteriorum matribus offerant deſecandum; non intecto poſtea contra Apoſtoli voluntatem inceſſuræ capite, ſed ligato pariter, & velato.* Et idem Hieronym. etiam loquitur de viuendi conſuetudine monialium, vt in epiſtola 27. ad Euſtoch. de obitu Paulæ, cap. 10. circa medium: *Vnus omnium habitus, linteamine ad tergendas ſolum manus vtebantur: a viris tanta ſæparatio, vt*

a ſpadonibus quoque eas ſeiungeret Paula, ne vllam occaſionem daret linguę maledicæ, quæ ſanctos carpere ſolita eſt in ſolatium delinquendi. A

Et de veſtitu, ac alio ritu viuendi in Monialibus; D. Ambroſ. ad Virginem lapſam, cap. 8. *Lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens; ac membra ſingula digna caſtigatione punienda: amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præbuerunt:* & infra: *Denique totum corpus iniurijs, & ieiunijs maceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat, quia malè ſibi de pulcritudine placuit.*

Certum eſt autem, quod Deus dum minabatur populo flagella, & deſolationem, per ſuos Prophetas prædicebat pilorum tonſionem, & caluitium, vt per Iſaiam cap. 22. verſ. 12. *Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad plantum, ad caluitium, & ad cingulum faciei.* Et idem Iſaias cap. 13. verſ. 24. *Et erit pro ſuaui odore fætor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & faſcia pectorali cilicium.* Et Micheas cap. 1. verſ. 16. *Decaluare, & tondere ſuper filios delitiarum tuarum, dilata caluitium tuum ſicut Aquila, quoniam captiui ducti ſunt ex te, &c.* B

Hoc idem ſenſus communis docebat Gentiles facere, vt de quibus dam Regulis refert Sueton. in Caligula cap 3. *Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita raſiſſe in inditium maximi luctus.* Et Argiui mœroris cauſa idem præſtabant apud Herodot. lib. 5. hiſtor. ac idem Syri apud Lucianum in Dea Syria. Solum autem Romani, quoniam ipſi communiter tonſi incedebant, propter triſtitiam pilos creſcere ſinebant, vt de Sueton. in C. Iul. cap. 67. *Diligebat vſque adeo, vt audita clade Titurianà, barbam, capillumque ſubmiſerit, nec ante ademerit, quam vindicaſſet:* Quod etiam teſtatur Vlpianus I.C. in l. veſtem D. de iniuriis, & famoſis libellis. C

Propterea Religioſi, vt exhiberent mœſtitiam, & lu-

A ctum de propriis, & alienis peccatis, pro quibus pœnitentiam faciebant, tonſi incidebant, & capillos radebant, vt refert ſanctus Paulinus epiſtola 7. & Salianus Marſilien. de vero iudicio, & prouidentia Dei in fine. Ac etiam non prius ad pœnitentiam quiſpiam admittebatur, quam tonſura conferretur Concil. Toletan. 3. cap. 12. *Quicumque ab Epiſcopo, vel Presbytero pœnitentiam poſtulat, id ante omnia Epiſcopus obſeruet, vel preſbyter, vt ſi vir eſt ſiue ſanus, ſiue infirmus, prius eum tondeat, & ſic pœnitentiam ei tradat.*

Fœlices, qui hanc pœnitentiam ſalutarem amplectūtur, quoniā dicere poterunt cum Apoſtolo 2. Corint. 4.
B verſ. 10. *Semper mortificationem Ieſu Christi in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu Chriſti manifeſtetur in corporibus noſtris, &c.*

De Habitu Monachorum, & Religioſorum.

Cap. L I.

C SIcuti ſacra à prophanis debent ſeparari; ita homines ſacros diſcerni a ſæcularibus per habitus diuerſitatē congruum eſt; quod & omni tempore ita ſeruatum, vt de Elia induto habitu non vulgari, legitur 4. Regum, cap. 1. verſ. 8. *At illi dixerunt vir piloſus eſt, & Zona pellicea accinctus renibus, qui ait Elias Thesbites eſt*: & de Ioann. Badtiſta apud Matth. cap. 3. *Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos ſuos, eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſilueſtre*: ac de aliis ſimilibus etiam refert Apoſt. ad Hæbr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, anguſtiati, afflicti, &c.*

Et

Et præterea decretum fuit in Conc. Niceno can. 73. Arabico,. *Religioſi tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores, quam Laici; & tondeant caput in modum Coronæ, & cingant ſe.* A

Hinc ſanctus Athanaſius de Virgin. ſic inquit. *Materia tuarum veſtium ne ſit pretioſa, indumentum tuum fuſcum ſit, non tinctum, ſed natiui coloris: aut ſaltem album amiculum, fimbrijs careat; eiuſdem quoque coloris ſint manicæ laneæ brachia obtegentes, vſque ad digitos manuum: capilli circumtonſi, crinalis vitta ex lana ſit: caput aſtringens cuculla, & ſuperhumerale lacinias non habeat:* & Baſilius epiſt. 1. *Tunica cincta appreſſa ſit corpori, & adſtricta: cinctus neque muliebrem in modum ilia exuperet, neque prælaxus fluxam tunicam efficiat.* Et idem de habitu, & tonſura Monachorum refert Epiphan. hæreſ. 20. & Io. Chryſoſt. homil. 56. ad populum Antiochenum. B

Sicuti etiam Gregor. Nazianz. orat. 12. coram Patre ſuo inquit. *Qui Heliam, aut Ioannem moribus exprimebant, aut alium quemdam ex his, qui Chriſto nomen dederunt, eademque Zona accincti ſunt, atque eodem, vel fuſco, vel nigro pallio contecti, quale vita ſancta, & grauis, &c.*

Et Impp. Theodoſ. Arcadius, & Honorius l. 5. Cod. de Epiſcop. audientia expreſſe ſic prohibent. *Mimæ, & quæ ludibrio corporis ſui quæſtum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ ſunt, non vtantur.* C

Ioannes Caſſianus de inſtitut. cœnobiorum lib. primo, cap. 2. 4. & 5. diffusè deſcribit habitum, & maximè Cucullos Monachorum, & Religioſorum. *Cucullis perparuis vſque ad ceruicis, humerorumque demiſſis cõfinia, quibus tantum capita contegant, indeſinenter diebus vtuntur, ac noctibus, ſcilicet vt innocentiam, & ſimplicitatem paruulorum iugiter cuſtodire etiam imitatione ipſius velaminis commoneantur,* &c.

Ac de cilicijs, & tunicis loquitur Theodoretus in

hiſtor.

A hiſtor. Patrum, cap. 14. *Aiunt eum neque tunicam, neque cilicium ſæpe mutaſſe, ſed ijs, quę in eis fiebant rupturis, aliquot pannos conſuendo ſenectuti hoc modo remedium attuliſſe.*

Et de Pallio, quod ſumpſit Tertullianus, quando Chriſtianus deuenit exultans idem in tractat. de pallio, vltima periodo, inquit. *Gaude Pallium, & exulta, melior te iam Philoſophia dignata eſt, ex quo Chriſtianum veſtire cœpiſti.*

De Velo etiam meminit Ambroſius lib. 1. ad Virgin. lapſam cap. 5. *Non es memorata diei Dominicæ Reſurrect. in quo Diuino altari te obtuliſti velandam.*

B Et idem refert lib. 5. de Virginib. verba, quæ protulit Liberius Papa in tradendo velo Marcellinæ.

Et ſanctus Hieronymus in vita ſancti Pauli primi Heremitæ loquitur de veſte palmarum ſancto Antonio relicta ibi. *Ne quid plus hæres ex inteſtati bonis non poſſideret, tunicam eius ſibi vindicauit, quam in ſportarum modum de palmæ folijs ipſe ſibi contexuerat, &c. Diebuſque ſolemnibus Paſchæ, & Pentecoſtes ſemper Pauli tunica veſtitus eſt.* Et idem in vita ſancti Hilarionis inquit. *Igitur octogeſimo ætatis ſuæ anno, cùm abſens eſſet Heſichius, quaſi teſtamenti vice breuem ſcripſit epiſtolam, omnes diuitias ſuas ei relinquens, Euangelium ſcilicet, &*

C *tunicam ſacceam, cucullum, & palliolum.* Et de habitu quem ſumpſerat Euſtochia filia ſanctæ Paulæ ſcribens idem Hieronym. ad Demedriadem de cuſtod. Virgin. cap. 3. inquit. *Pretioſa monilia, & graues cenſibus vniones, ardenteſque gemmæ redduntur ſcrinijs, vili tunica induitur, viliori tegitur pallio, & inſperatæ Auiæ genibus prouoluitur.* & idem ad Marcellam de laudibus Aſellæ epiſt. 15. inquit. *Tunicam fuſciorem induta repentè ſe Domino conſecrauit.*

Sanctus Auguſtinus, etiam reprehendit delicata velamina capitis, vt in epiſt. 108. ad moniales. *Nec ſint*

vobis

vobis tam tenera capitum tegmine, ne retiola ſupter appareant. A

Ac etiam de habitu Monachorum, quos inſtituerat ſanctus Martinus inquit Seuerus Sulpitius in vita eiuſdem Martini. *Multi quidam è fratribus in eundem modum, &c. Plerique Camelorum ſetis veſtiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis ſit mirum neceſſe eſt, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati ad hanc ſe humilitatem, & patientiam coegerant.*

Velle igitur impugnare habitus Religioſorum, eorumdemque antiquitatem: non aliud certè eſt, quam imitari Conſtantinum Copronimum Imperatorem, B qui exponebat Monachos per deriſionem populo in theatris, vt refert Cedrenus in vita eiuſdē Copronimi.

De Votis Religioſorum,

Cap. LII.

COenobitarum, ſeu Religioſorum diſciplina, quæ a C tempore Apoſtolicæ prædicationis ſumpſit exordium, vt refert Caſſian. collat. 18. cap. 4. 5. & 6. Eadē diſciplina etiam dein in immenſum creuit, refert Auguſtin. de moribus eccleſ. cap. 31. *Quis neſcit ſummæ continentię hominum Chriſtianorum multitudinem per totum orbem in dies magis, magiſque diffundi, & ex Oriente maxime, atque Aegypto, quod vos nullo modo poteſt latere.* & tale augumentum eo fuit inſtituto viuendi vt Religioſi prædicti communia ſemper habuerint vota ſolemnia, nempe Obedientiam, Paupertatem, & Caſtitatem, præter alia particularia, quæ iuxta propriam

voca.

A vocationem plurimi ex his aſſumpſerunt. Quorum votorum excellentiam teſtatur D. Auguſtinus in pſal. 75. ibi. *Alij Virginitatem ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale, vel experiantur, quale illi experti ſunt, & reliquerunt; & iſti vouerunt plurimum: alij vouent domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis aduenientibus, magnum votum vouent: Alius vouet relinquere omnia ſua diſtribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, ſocietatem ſanctorum, magnum votum vouet.*

At quando auctoritates deficerent, ſatis ſit agnoſcere, quod Obedientia animam Deo conſecrat, Paupertas bona ſacrificat, Caſtitas corporis holocauſtum facit; B vt ſic nihil homini vouenti remanens, victimam de ſe Deo faciat, & cum Petro dicere audeat ipſi Chriſto. *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?*

Votum Obedientiæ, procedit ex quo Chriſtus Dominus docuit, Luc. 9. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemeripſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me:* Cum ipſe Chriſtus humiliauerit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis. Votū vero Paupertatis voluntariæ refertur ad verba, Matth. cap. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, &c.* C & infra. *Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Votum Caſtitatis habemus ex verbis Chriſti in eodem cap. 19. *Et ſunt Eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter Regnum Cœlorum*: de quo voto etiam loquitur Apoſtolus, 1. Corinth. 7. *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, vt ſim fidelis.*

Aſſeramus, quamuis ab initio Homo ſit in ſua libera facultate ante Votum: facta autem Deo promiſſione, & voto emiſſo ſi contraueniat, peccat ſub pœna perfi-

diæ, & fractæ fidei: quoniam inquit Athanaſ. lib. de passion. & cruce Chriſti initio. *Scire debemus, & nequaquam ignorare, quod quæcumque promittimus Deo, non ea deinde eſſe noſtra, ſed Dei; & ſi inde quid defraudamus, ea non nos ſumere iam tamquam noſtra, ſed vt Dei ſacrilegio compilare.* A

Hinc fit, quod ex malis Religioſis in Clauſtro nil deterius inueniatur, ſicuti ex ſimilibus bonis nil perfectius, vt teſtatur D. Auguſtin. epiſt. 137. Clero, & Populo Hipponenſi his verbis. *Simpliciter fateor coram Domino Deo noſtro; ex quo Deo ſeruire cœpi, quomodo difficile ſum expertus meliores, quam qui in monaſterijs profecerunt: ita non ſum expertus peiores, quam qui in monaſterijs ceciderunt.* B

Verum quoniam perſæpe accidit delicta Religioſorum erumpere in notitiam hominum: proqterea non temerè iudicandum; neuè ob paucorum delicta, debet quis deficere à pietate, vel de omnibus male ſuſpicari, cum nulla fuerit vnquam tam fœlix ſodalitas, in qua non aliquod flagitium extiterit; vt latè idem Auguſtin. dicta epiſtola 137 referat. Quantumlibet enim vigilet diſciplina domus meæ, homo ſum, & inter homines viuo: nec minus arrogare audeo, vt domus mea melior ſit quam Arca Noe, vbi tamen inter octo homines reprobus vnus inuentus eſt. Aut melior ſit quam domus Abraæ, vbi dictum eſt, eijce ancillam, & filium eius: aut melior ſit, quam domus Iſaac, cui de duobus geminis dictum eſt Iacob dilexi, Eſau odio habui. Aut melior quam domus ipſius Iacob, vbi lectum Patris ſui filius inceſtauit, &c. C

Et ex hoc propter delicta aliquorum Religioſorum, non ſunt cœteri imputandi; cum idem Auguſtinus in pſal. 99. ſub finem inquit: *Sed omnem profeſſionem habere fictas perſonas: ſunt Chriſtiani mali, ſed ſunt, & boni.* & paulò poſt *Inuenis ſanctimoniales indiſciplinatas: nũquid ideo ſanctimonium reprehendendum eſt? &c. Sed*

nunquid

A *nunquid propter Virgines malas damnaturi ſumus & ſanctas, & corpore, & ſpiritu?* Et qnod mos ſit malorũ damnare totum ordinem ex particulari delicto idem Auguſtin. dicta epiſt. 137. ibi: *Ad quid aliud ſedent iſti? & quid aliud captant? niſi vt quisquis Epiſcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel ſanctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credant, iactent, contendant, ſed non omnes poſſe manifeſtari?*

Confiteamur igitur, quod ſi in Eccleſia ſint mali; sũt tamen & boni; & ſi excrementa reperiuntur, eſt quoque oleum luminoſum, quo Eccleſia per totum orbem diffuſa illuſtratur, vt idem Auguſtin. dicta epiſtola 137.
B his verbis. *Quapropter, & ſi contriſtamur de aliquibus purgamentis: conſolamur tamen etiam de pluribus ornamentis: nolite ergo propter amurcam, qua oculi veſtri offenduntur, torcularia deteſtari: vnde apothecæ Dominicæ fructu olei luminoſioris implentur.*

De Votis in Genere.

Cap. LIII.

C NOn ſolum ſolemnia Religioſorum vota sũt ad vnguem ſeruanda, vt diximus: verum & cuiuſcumq. perſonæ etiam in particulari, vt in pſalmo 57. verſ. 12. *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.* & alibi. *Vota mea reddã in conſpectu timentium te:* Etenim quod ante votum erat in libera voluntate; redditur poſt emiſſum votum neceſſarium ſub pœna Dininæ indignationis; vt in Eccleſiaſt. habetur: *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio, ſed*

quodcumque voueris redde: multoque melius eſt non vouere, quam poſt votum promiſſa non reddere; ac etiam in Deuteronom. cap. 23. verſ. *Si nolueris polliceri abſq; peccato eris: Quod autem ſemel egreſſum de labijs tuis obſeruabis, & facies, ſicuti promiſiſti Domino Deo tuo.* Et Paulus loquitur de Viduis, quæ cum fregerint eorum vota acquirent æternam damnationem, vt in 1. ad Timoth. cap. 5. verſ. 11. & ſeq. ibi. *Adoleſcentiores autem viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt; habentes damnationem.* A

Conſiderandæ potiſſimum ſunt circumſtantiæ ante emiſſum votũ, nec illud generaliter pronunciare oportet, quoniam vt inquit ſanctus Iuſtinus Martyr, quæſt. ad orthodoxos 99. *Permiſit Deus filiam Iephthæ in ſacrificio victimam offerri, non quod humano delectaretur ſanguine, verum vt homines poſteri documentum haberent, ne vnquam vota ſua Deo infinitè nuncuparent: multa enim abſurda ſunt per huiuſcemodi generale votum cauenda.* B

Et de Votis, quæ ſanctis fiunt: inquit Euſeb. de præparat. Euangel. lib. 13. cap. 7. *Vota, quæ ipſis facimus tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

S. Ioann. Chryſoſt. refert, quod reddere votum, ſit ſolutio debiti, vt in pſalm. 49. ibi. *Pulchrè autem dixit Redde: poſt promiſſionem enim efficitur debitum; Ita etiam Anna reddidit filium, vt debitum maximum.* Et paulò poſt: *Ne tardaueris reddere votum tuum: pollicitus es, redde ne forte mors te inuadat, & id reſcindat.* C

Refert Tertullianus, quod votum tranſijt in Legis naturam, vt in cap. 11. de ieiunijs. *Tamen & votum, cum & à Deo acceptatum eſt, legem in poſterum facit per auctoritatem acceptatoris.*

Sanctus Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 30. *Quod quis Deo vouerit, cito reddendum; apud Salomonē*

prout

A *prout vouerit votum Deo, ne moram feceris reddere illud: Apud Hieremiam : maledictus qui facit opera Dei negligenter* .

Et Concilium quartum Carthaginen. priuat communione Viduas, quæ votum Caſtitatis fregerunt, vt in cap. 104. *Sicut bonum eſt Caſtitatis præmium, ita & maiori obſeruantia, & præceptione cuſtodiendum eſt; vt ſi quæ Viduæ quantumlibet in minoribus adhuc annis poſitæ, & matura ætate à viro derelictæ, ſi deuouerunt Domino, & veſte laicali abiecta ſub teſtimonio Epiſcopi, & Eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſæculares tranſierint, ſecundum Apoſtolum*

B *damnationem habebunt, quoniam fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt: tales ergo perſonæ, ſine Chriſtianorum communione maneant, &c*,

Et ſanctus Auguſtinus de quodam amico, à Dæmone inſtigato, vt rumperet votum epiſt. 45. inquit. *Modo autem tanto (quod abſit) miſerior ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior ſi perſolueris: nec ideo te vouiſſe pœniteat, imo gaude iam tibi non ſic licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipſe enim adiuuabit, qui tua vota expetit: fœlix neceſſitas, quæ ad meliora compellit*.

C Lubrici, & ſenſuales homines, vt retrahant ſe à Caſtitatis voto impoſſibilitatẽ adducunt: quodque melius ſit nubere, quam vri: at certè hæc impoſſibilitas non ab alio procedit, quam à mala eorum diſpoſitione non repellendo internas tentationes, nec occaſiones externas euitando: quoniam ſi in hoc ſollicitaret caro, ſeu Satan; Ieiunia, & orationes maxime proficiunt: ſi obiecta offerat mundus hæc fugienda: ſed de hoc thema videamus, D. Baſilium de vera virginitate circa medium, dum inquit. *Cum Domino virginitatem profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ, ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere*

cupiunt:

cupiunt: non ignorant huiuſmodi, quamuis ignorantiam ſimulant, quæ ſponſi dexteram, & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltra eſſe ſponſam, quem nequitiæ dans manus, dereliquit. Et infra. *Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur; primum quidem quia peſſimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit, præuaricationiſque malum: deinde quia cauſa non eſſet libera, neque enim eſt mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro; merito cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit, &c.* A

Poſſemus hic videre, an votum conſiſtat in ſolo propoſito faciendi: ſeu in promiſſione, quæ procedit ex propoſito: Sicuti etiam an votum debeat fieri de meliori bono. B

An omne votum obliget ad obſeruandum? &c. ſed de his, & ſimilibus reiicio lectorem ad Diuum Thomam in ſua ſumma 2. 2. quæſt. 88. & alios ſcribentes.

De Cœlibatu Eccleſiaſticorum.

Cap. LIV. C

QVamuis in ſancta Matre Eccleſia nulla reperiatur macula, malitioſè tamen Nouatores Hæretici delirant reprehendẽdo caſtitatem in Eccleſiaſticis, eiuſdem Eccleſiæ filiis: non retinentes hi memoriæ, quod Paulus præcipiat Tito ſobrietatem, iuſtitiam, continentiam, &c. vbi S. Hieronym. inquit verbum, *Sobriè*, in Græco idioma idem ſonat quod Caſtè, & idẽ Apoſt. ad Timot. epiſt. 2. c. 2. inquit. *Nemo militans Deo implicat ſe negocijs ſæcularibus:* ex quibus

potiſſi-

A potiſſimum eſt Matrimonium, dum idem Apoſt. primo Corinth. 7. inquit. *Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi*. Cumque ſanctus Baſilius cap. 1. conſtit. Monach. *Nullæ ſunt curæ grauiores, quam eæ, quæ à coniugio profectæ gregatim innumerabiles penè aduolant.*

Et quod in cœlibatu debeant viuere Eccleſiaſtici, cum competat illis continuò vacare orationi, maximè dum ſanctum, & ſacrum offerunt ſacrificium: inquit Epiphan. hæreſ. 59. *Si populo præcipit Apoſtolus dicens, vt ad tẽpus vacent orationi, quanto magis ſacerdoti idem præcipit, vt indiſtractus ſit, inquam, ad vacandum ſecũdum Deum ſacerdotio, quod in neceſſitatibus ſpiritualibus, ac vſibus perficitur*, Quod maxime expreſſit Origen. homil. 23. in Num. *Certum eſt, quia impeditur ſacrificium indeſinens ijs, qui coniugalibus neceſſitatibus ſeruiunt; vnde videtur mihi, quod illius eſt ſolius offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati*. & idem Origen. hom. lib. 4. in Leuit. *Ante omnia enim ſacerdos, qui diuinis aſſiſtit altaribus, caſtitate debet accingi*. ac etiam Euſeb. Cæſarien. de demonſtr. Euangel. lib. 1. cap. 9. *Verumtamen eos, qui ſacrati ſint, atque in Dei miniſterio, cultuque occupati, continere deinceps ſe ipſos à commercio vxoris decet, &c.*

C Et ſanctus Baſilius præcipiens Paregorio presbytero in epiſtola 17. vt deſiſtat à muliercula, quam domi retinebat, poſtquam adduxit Concilium Nicenum, ne quis mulierculam ſubintroductam habeat, & alia multa, ſic inquit.

Eijce igitur illam ex ædibus tuis, & trade in Monaſterium, ſit illa cum virginibus, & tu inter viros miniſtra, ne nomen Dei propter vos blaſphemetur, &c. ſi vero ſine correctione tui ipſius auſus fueris ſacerdotij retinere functionem, Anathema eris omni plebi; & ſi qui te receperint per omnem Eccleſiam excommunicabuntur. Et idem Baſilius ep. prima ad Amphilochium. *Diaconus*

nus poſt Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidem eijcitur, in laicorum autem locum extruſus à communione non arcebitur. A

S. Ioannes Chryſoſtomus homil. 2. in Iob, refert differre antiquum Eccleſiæ ſtatum in ſua erectione ab Eccleſia recenti, his verbis. *Quoniam virgines raro inueniebantur, Paulus Epiſcopos ordinans Tito dixit: conſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui, vnius vxoris viros, non ea ratione, quod id nunc in Eccleſia obſeruetur: Oportet enim omni prorſus caſtitate ſacerdotem ornatum eſſe.*

Et quod dicta Apoſtoli verba: *Vnius vxoris virum:* intelligantur, vt Bigamus non valeat ordinari: non autem, quod ordinatus in ſacris ordinibus poſſit penes ſe mulierem retinere: hoc explicite prohibetur in canon 3. Nicenæ ſynodus relato per Gratianum in diſtinct. 32 canon interdixit. Hoc etiam expreſſè ſcripſit D. Ambroſ. lib. 3. epiſt. 25. ad Vercellenſem Epiſcopum, his verbis. *Neque iterum vt filios in ſacerdotio creare Apoſtolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare.* & paulò poſt; *Qui iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, ſed prærogatiua exuitur ſacerdotis.* Et idem inferius. *Cognoſcamus non ſolum hoc Apoſtolum de Epiſcopo, & Presbytero ſtatuiſſe, ſed etiam Patres in Concilij Niceni tractatu addidiſſe, neque Clericum quemquam debere eſſe, qui ſecunda coniugia ſortitus ſit.* B C

At magis clarè, diſtinctè, ac breuiter refert ſenſum litteralem, moralem, & miſticum ex dictis verbis Apoſtol. idem Ambroſius in tract de dignitate ſacerdotali cap. 4. his verbis. *Si ad ſuperficiem tantum litteræ reſpiciamus prohibet bigamum Epiſcopum ordinari. Si vero ad altiorem ſenſum conſcendamus inhibet Epiſcopum duas habere Eccleſias: & ſi adhuc introrſus profundiora perſcruteris, monet ne poſt Catholicum dogma, ſenſum inueniatur Epiſcopus habere hæreticum, ſed Chriſtianã*

tantum,

A *tantum, orthodoxam, & Catholicam ſibi aſſociet fidem, vt vnius tantummodo vxoris, & Catholicæ Eccleſiæ vir Epiſcopus vocitetur.*

Et Diuus Hieronymus ſupponit Apoſtolos vxores non habuiſſe præter Petrum, vt aduerſ. Iouin. lib. primo cap. 14. his verbis. *Quamquam excepto Apoſtolo Petro, non ſit manifeſtè relatum de alijs Apoſtolis, quod vxores habuerint, & cum de vno ſcriptum ſit, ac de cæteris tacitum; intelligere debemus ſine vxoribus eos fuiſse, de quibus nihil ſcriptura ſignificat.* Et idem vbi ſupra, cap. 19, inquit. *Non dicit Paulus eligatur Epiſcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat, ſed qui vnam*
B *habuerit vxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina: Certè confiteris non poſſe eſse Epiſcopum, qui in Epiſcopatu filios faciat, alioquin ſi deprehenſus fuerit non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur:* & paulò poſt. *Si laicus quicumque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: Sacerdoti cui ſemper pro populo offerenda ſacrificia, ſemper orandum eſt: ſi ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum matrimonio.*

Et hoc idem etiam Iuſtinianus Imper. præcipit in Authent. Epiſcopo, Cod. de Epiſc. & Cleric. *Epiſcopo nullam mulierem ſecum habere permittitur, ſed ſi habere probetur, ab Epiſcopatu deijciatur, quo ſe fecit indignum.*

C Quod etiam ſanctiſſimè decreuit Nicæna ſynodus, can. 3. vt ſupra diximus; quamuis inſtanre Paphnutio obtentum ſolum fuerit ab Orientalibus, quod vxorati non cogerentur relinquere quam haberent.

Quilibet ergo poſtquam ſacrum Subdiaconatus ordinem ſumpſit, tenetur ad cœlibatum promiſſum in voto ſolemni ordini annexo: etenim ſi fides eſt homini ſeruanda, eo magis, quod Deo ſolemniter eſt promiſſum, vt refert D. Baſilius in lib. de verá virginitate circa medium.

A

Quod Bigami ſint irregulares, nec ad Ordines admittantur.

Cap. LV.

Diximus Bigamos non eſſe ordinandos, vt antiquitus in Eccleſia etiam ab Apoſtolis fuit ſeruatum, ex epiſt. 1. ad Timoth. cap. 3. *Oportet ergo Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum*. Et idẽ Apoſtolus loquitur de presbyteris, vt in epiſt. ad Titum cap. 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt corrigas, & conſtituat presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi: ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir*. Ac idem præcipit de Diaconis d. cap. 3. ad Timoth. *Diaconi ſint vnius vxoris viri, qui filijs ſuis bene præſint, & ſuis domibus*. B

Quinimo ex Pauli Apoſtoli verbis incurritur Bigamia, ſi quis ſumpſerit aliam, quam quæ fuerit vnius viri vxor, vt in dicta epiſt. prima ad Timoth. cap. 5. verſ 9. *Vidua eligatur nõ minus ſexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor*. Vt etiam voluit S. Clem. Romanus conſtit. Apoſt. lib. 2. c. 2. *Talem eſſe oportet Epiſcopum, qui vnã tantum vxorẽ duxerit, quæ vni tantũ nupſerit*. Et hoc idem vt Bigamia proueniat etiam ſi quis Viduã ſumpſerit voluit Baronius in ann. 58. vbi Spondanus num. 12. ſicuti etiam deuenit quis Bigamus ex coniugio ante Baptiſmum, vt idem Baronius in ann. 400. vbi Spond. num. 4. C

Ex auctoritatibus prædictis, quamuis Bigamia expreſsè ſit prohibita, videtur tamen matrimonium ordinatum

A dinatum Epiſcopis, Presbyteris, & huiuſmodi, maxime ex illo verbo, *Oportet:* vt in dicto cap. 3. ad Timotheum: Sed ad hoc in præcedenti capitulo fuit reſponſum expreſsè contrarium decreuiſſe Concilium Nicenum can. 3. vt presbyteri Diaconi, & Clerici non poſſint vxorem habere.

Sicuti etiam reſpondet Theophylactus ad idē cap. 3. prioris ad Timotheum, his verbis. *Vnius vxoris virum. Porrò non vt legem faciat, hoc dicit, quod omnino oporteat Epiſcopum vxoratum eſſe, qui enim iſtud ſtatuerit; cum alias dicat, Volo vos omnes eſſe ſicut me ipſum: verum quia tempus ita tunc poſtulabat, at ſi contin-*

B *gat, inquit, ſit vnius vxoris vir.*

Et Tertullian. exortat. ad Caſtitatem cap. 7. inquit. *Apud nos plenius, atque ſtrictius præſcribitur vnius matrimonij eſſe oportere, quos adlegi liceat in ordinem Sacerdotalem, vſque adeo quoſdam memini Bigamos loco deiectos.*

Bigamiæ impedimentum cum eſſet expreſſum in lege Moſayca apud Leuitic. multò magis ſeruandum in lege Euangelica, vt inquit S. Leo epiſtola 1. cap. 2. *Conſtat ad Sacerdotium perueniſſe Viduarum maritos, quoſdam etiam quibus fuerint numeroſa coniugia, & ad omnem licentiam vita liberior, &c. & contra illam Beati*

C *Apoſtoli vocem, quæ talibus reclamat dicens: Vnius vxoris virum; & contra illud antiquæ legis præceptum, quo dicitur, & cauetur; Sacerdos virginem vxorem accipiat, non viduam, non repudiatam, &c.*

Rationē huius prohibitionis adducit S. Io. Chryſoſt. hom. 2. in ep. ad Titum his verbis. *Nā qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam ſeruaſſe deprehenditur, quo pacto hic Eccleſiæ præceptor optimus eſſe poterit? Noſtis enim profecto omnes: quod et ſi per leges ſecundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accuſationibus patet. nullam ergo accuſationem præbere ſubiectis Præſulem vult.*

De Chriſtianis Imperatoribus, qui dicti ſunt Pontifices Maximi.

Cap. LVI.

CHriſtiani Imperatores, Titulum Pontificatus Maximi cum Inſignibus ſuſceperunt, vt in lapide Romæ in Ponte Cœſtio iuncto Inſulæ Tyberis: ſed & Auſonius Gallus in Gratiarum actione pro ſuo Conſulatu Gratianum nominat Pontificem Maximum: Cœterum tam Conſtantinum, quam cœteros vſque ad Gratianum eo titulo nominatos eſſe Imperatores Chriſtianos, & omnes Stolam Pontificis Maximi induiſſe, Gratiano excepto; Zoſimus lib. 4. ſic ait. B *Simul enim, atque ſummum Imperium, quiſquis accipiebat, amictus ei ſacerdotalis à Pontificibus offerebatur, & continuò Pont. Max. titulum vſurpabat. At cœteri quidem principes Vniuerſi lubentiſſimis animis hunc honorem accepiſse: & hoc vſi titulo videntur; adeoque & Conſtantinus etiam potitus Imperio, licet is à recta ſacris in rebus via deflexiſset, & fidem Chriſtianorum amplexus eſset; itemque poſt illum reliqui ordine ſequuti, & Valentinianus, & Valens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talẽ amictum attuliſsent, auerſatus id, quod petebant; ratus non eſse fas illiuſmodi habitu Chriſtianorum vti. Cumque Sacerdotibus ſtola reddita fuiſset: aiunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixiſse. Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui, Pont. Max. fiet, &c.* C

Patet

A Patet ex ijs, quod Imperatoriæ dignitati Summus Pontificatus adiunctus eſſet, cum ſine Maximo Pontificio Imperator eſſe non poſſet, in eumque Senatus, Populuſque Romanus facile conſpiraſſent, quem non viderent patria Religione firmatum. Alia rurſus fuit cauſa Chriſtianis Imperatoribus Summum Pontificatum capeſsendi, quod ampliſſima eſſet, atque etiam ſupra Conſules eius Magiſtratus auctoritas: Quippe poſſet Comitia ne fierent ſpecie Religionis prohibere, factaq.; reddere irrita; fieret ne Bella ex eius arbitrio pēderet, cuius quoque iuſſu Conſules ſe abdicarent, &c. Quæ cauſa poſtea fuit, quod cum Senatores maiori ex B parte Chriſtiani eſſent, Gratianus, & Theodoſius Sūmum Pontificatum, & Stolam ſumere deſierint. Et de his omnibus, & ſimilibus vide Eminentiſſimum Baronium in ſuis Notis ad Martyrologium, die 22. Auguſti.

Cum omnes Imperatores veteribus inſtitutis, & Religionibus eſſent conſecrati, & rerum ſacrarum Præſides, & Pontifices Maximi, vt diximus: Nullam aliam ob cauſam in Romanos Epiſcopos incitabantur, niſi quod honores, & titulos, quos ſibi debitos putabant; Romani Epiſcopi aſſumerent: Vel ſaltem exiſtimabant tantum ſibi detrahi, quantum ab omnibus Chriſtianis C obſequij, & obedientiæ Summis Pontificibus præſtaretur: Hinc locus inſignis D. Cypriani epiſtola ad Antonianum ſic ſcribens. *Cum multò patientius, & tolerabilius audiret leuari aduerſus ſe Aemulum Principem, quam conſtitui Romæ Aemulum Sacerdotem*. Quid enim præclarius reperiri poteſt; quam Romani Pontificis dignitatem illis temporibus eo deueniſſe potentiæ, vt Ethnicis Principibus, qui rerum potiebantur, inuiſa & ſuſpecta eſſet? Albaſpinus de veteribus Eccleſiæ ritibus lib. 1. obſeru. 23.

De

A

De Sacerdotibus Gentilium, qui ad Religionem Chriſtianam tranſibant.

Cap. LVII.

ANtiquis temporibus cum aliqui Chriſtiani fungerentur aliquando officio Sacerdotum Gentilitatis, vel huiuſmodi dignitatibus: Eccleſia id maximè tunc pro poteſtate vetuit, quod id non eſſet ſine ſuſpicione Idololatriæ. Siricius Epiſcopo Tarraconen. c. 5. *De ijs uerò, qui acta pœnitentia tanquam canes, ac ſues ad uomitus priſtinos, & uolutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicas voluptates*. Innocent. epiſt. 24. cap. 4. *Neque de Curialibus aliquem ad Eccleſiaſticum ordinem uenire poſſe, qui poſt Baptiſmum, uel Coronati fuerint, uel Sacerdotium, quod dicit, ſubſtinuerint, & editiones publicas celebrauerint*. Similiter id conteſtatur ex canonibus 2. 3. & 4. Concilij Elibertini. B C

Hoc triplici ex cauſa proueniebat: Primo, vt huiuſmodi honorum gradus, & Flaminum facilius in editione ſpectaculorum, & ſcęnæ pompa maxima, imperitæ multitudinis applauſum, & acclamationem promererentur. Secundo, id proueniebat, quod qui ætate, & opibus florebant, ſi detrectaſſent obire illa munia in ſuſpicionem veniebant, ſe eſſe Chriſtianos. Tertio, quoniam illa ſacerdoria erant munera patrimonialia, à quibus Curiales non poterant excuſari: quare Chriſtiani quocumque locorum, aut Gentium conceſſiſſent, ſi eſſent Chriſtiani, aut fortunæ ampliſſimæ ſub-

ſtinere

A ſtinere illa munera cogebantur. Albaſpinus de ritibus veteribus Eccleſiæ lib. 1. obſeru. 22.

Declarat autem hanc opinionem idem Albaſpinus ibidem. Quod quamuis Eccleſia vetuerit; quominus Chriſtiani ambirent, aut ſubſtinerent ſacerdotia Ethnicorum ſub grauibus pœnis; mitius tamen procedebat contra eos, quos neceſſitas quædam impuliſſet, vel qui fortunis, opibuſque abundarent, cum oblata ſacerdotia, quæ erant munera Patrimonialia, ſubterfugere non poterant: dummodo tamen Idolis non immolaſſent: Similiter Eccleſia mitius procedebat contra eos, qui intra priuatos parietes Idola reſeruarent,
B modo ijs non adolerent, nêque illa extra domum ſine vitæ periculo aſportari licebat.

Referam occaſione prædictorum, quod annis præteritis mihi accidit, cum per aliquos dies moratus fuiſſem Londini, quæ eſt ciuitas Anglorum Regia, vidi, & cognoui ibidem aliquos ex Regni Dynaſtis honoribus, & facultatibus forſan nemini poſt Regem ſecundis: Et ij quãuis corde cũ cœteris de ſua familia profiterentur Catholicam Romanam Religionem (eo forſan, quod permanſiſſent ij per aliquod tẽpus hic Romæ, & retinerent adhuc memoria, plurimos ex Gentilitiis à Romanis Pontificibus inſigniores dignitates Eccleſię fuiſ-
C ſe conſequutos) Prædicti inquam Dynaſtæ (proh dolor) etiam ſi corde clam confiterentur ſe Catholicos: nihilominus ne priuarentur honoribus, & facultatibus, aderant vna cum Rege, & alijs Primatibus Regni, Hæreticorum illorum officijs, & alijs functionibus quibuſcumque.

De

 A

De Cœremonijs in Genere.

Cap. LVIII.

VNiuerſalis Eccleſia Chriſtũ proprium ſpõſum repręsẽtans, quod valeat obligatoria præcepta imponere, ac etiã nouas indicere cœremonias; non poteſt niſi à male feriatis hominibus controuerti: etenim B ſicuti Spiritus ſanctus in Cõcil Apoſtolorũ iã præſidebat; ita & in præſenti diſponit de his, quæ decernit Eccleſia, vt ex hoc iſta errare non poſſit ex D. Auguſtin. lib. contra epiſtolam fundamenti Manichei cap. 5. tomo 6. ibi. *Ego vero Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoneret auctoritas:* & D. Bernard. epiſt. 174. *Ego, quæ accepi ab Eccleſia ſecurus teneo, & trado.*

Nec in lege Euangelica ſolum Cœremonias principium habuiſſe: legimus enim in Geneſi 28. verſic. 18. *Surgens Iacob manè, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper:* C *Appellauitque nomen Vrbis Bethel.* Hoc eſt Domus Dei.

In libro Eſther, Synagoga inſtituit nouum diem feſtũ, qui ſingulis annis celebrabatur 14. & 15. menſis Veadar: hoc eſt Februarij.

Ac etiam in actis Apoſtol. cap. 15. verſic. 20. & ſeq. præcipiunt Apoſtoli, vt Gentiles Baptizati de recenti; *Abſtineant ſe à contaminationibus ſimulacrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine:* quamuis hoc Iudæorum ſolum fuiſſet præceptum, quorum lex per mortem filij Dei iam fuerat abrogata.

Ac in

A Ac in eodem libro cap. 1. elegerunt Apoſtoli ſanctũ Matthiam: tradendo ſortes abſque vllo ſacræ ſcripturæ teſtimonio: & in cap. 4. 5. & 6. Bona fuerunt communia; & dicto cap. 4. *Poſſeſſores agrorum, aut domorum, vendentes offerebant precia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum*: & in cap. 6. Apoſtoli elegerunt ſeptem Diaconos.

Præterea dies Sabathi, quem ſolemnem præceperat Deus, Exod. 20. ibi, *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabathum Domini Dei tui eſt, non facies omne opus in eo*: Et nihilominus hic dies fuit commutatus in diem Dominicam, ſola Ecclesiæ auctoritate.

B Nec in hoc ambigendum, vt poſſit Eccleſia nouos ritus, & cœremonias commutare, & de nouo inducere, quamuis ex ſacro textu non deſumãtur: ſiquidem etiã Hæretici noſtri temporis ſuas, & ipſi habent recentes cœremonias in pſallendo, concionando, & diſtribuendo ſacramẽta, nec niſi malitioſè poterũt ipſi redarguere priſcas Catholicæ Eccleſiæ cœremonias, cum in hoc nihil repugnet ſcriptura ſacra: & præterea in omnem caſum, non particularibus perſonis competit huiuſmodi cenſura, ſed Eccleſiæ vniuerſali, quæ opportunæ tradidit cœremonias ſenſibiles, ſine quibus diuinus cultus non ſic benè exerceri poſſet, cum non

C anima ſolum, ſed etiam corpore nos ipſi compacti ſimus, inquit Chryſoſt. homil. 85. in Matth. *Si tu incorporeus eſſes nudè ipſa dona incorporea tradidiſſet tibi: quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda traduntur*: Et propterea obſequium Deo præſtandum non ſolum internis animi ſenſibus; verum externis corporis actibus nempe cœremonijs.

De Oſculo Pacis.

Cap. LIX.

OCcaſione duarum Lamellarum, ex Aere antiquo, quæ ſunt penes me, in quibus eſt Chriſtus impreſſus Reſurgens à mortuis, & diſcipulis apparens, & Pacem annuncians: non præteribo hic aliquid recenſere de cœremonia, ſeu ſalutatione in oſculo Pacis. Has B igitur lamellas priſci fideles in ſynaxi, & alijs orationibus exhibebant populo in oſculum Pacis: Quoniam non ſolum Petrus Apoſtolus in fine primæ epiſtolæ admonet: *Vt ſalutent ſe inuicem in Oſculo ſancto*; ſed & Paulus ſæpè faciendum præcipit ad Romanos cap. 16. in fine, prima Corinth. 16. ſecunda Corinth. 13. prima Theſſal. 5. Et id ipsũ Ignatius ſuis epiſtolis cõſueuit ad Antiochenos, & ad Tarſenſes: ac prædicto Apoſtolico præcepto inhærentes Calcedonenſ. ac etiam SS. Martyres Soſthenes, & Victor in perſecutione Diocletiani poſt Vincula, & Beſtias ſuperatas, iuſſi ſunt incendi; ſalutantes ſe inuicem in Oſculo ſancto, vt legitur in C Martyrologio, quarto idus Septembris. Cum vero ſalutationem mutuam, non Oſculo tantum, ſed SANCTO: dandam eſſe præſcripſerint; planè certum eſt, diuerſam ab illa fuiſſe, quam Gentiles inter ſe quoties ſibi obuiarent inter ambulandum Amici, inuicem impartiri conſueuerant: quam quidem conſuetudinem, vt moleſtam nimis, & frequentibus occurſionibus faſtidium afferentem, Tiberius lege ſancita tollendam curauit, Sueton. in eiuſdem vita cap. 34. Licet plus valuiſſe inolitum vſum lege lata ſatis ex Martiale cõſtet Epigr. lib. 7. ad Linum, & 11. ad Baſſum, qui vixit tempori-

bus

Cap. 59. pag. 298. lib. 3.

Cap.59. pag.298. lib.3.

A bus Domitiani. Quod etiam eſſent eiuſmodi Oſcula Pacis, & Amoris ſymbola, ea non tollenda, ſed moderanda inter Chriſtianos, Apoſtoli curarunt. Illaque planè SANCTA OSCVLA dicta eſſe reperiuntur, quæ in Eccleſijs, & ſacris conuentibus poſt orationes in ſignum Pacis, & reconciliationis animorum adhiberi conſueuerunt adiuncta ſalutatione PAX TECVM: ſicut videre eſt apud Iuſtinum orat. ad Anton. Origen. in Roman. cap. 16. Tertullian. lib. de orat. Auguſtinus ſerm. 83. de diuerſ. Poſt oſculum verò ſequi conſueuiſſe adminiſtrationem Euchariſtiæ fuſius tradit idem Iuſtinus.

B Nec tamen quis putet hæc ita promiſcue, tunc agi ſolita, vt viros, & fœminas ſic indiſtinctè ſe mutuo oſculatos fuiſſe: nam in Eccleſia ſeorſum viros à mulieribus agere conſueuiſse, vt olim in templo Hieroſolymitano loco diſtincti erant viri a mulieribus, Ioſeph. lib. 6. de bell Iud. cap. 6. eodem fermè ordine, & diſpenſatione fuit in Chriſtianorum Eccleſijs obſeruatum, Hieron. de ſcript. eccleſiaſt. in Philone, Ambroſ. ad virg. lapſ. cap. 6. & latè Baron. in anno 57. & ibid. Spond. in epit. num. 37.

Verum ea nihilominus adhibita cautela, quoniam adhuc inter ſe inuicem oſculantes, ſiue viros, ſiue fœ-
C minas, aliqua fraus arte diaboli nonnunquam irrepebat, vt de virgine loquens Tertullian. tractat. de virg. veland. cap. 14. in fine inquit: *Dum inter amplexus, & oſcula aſſidua concaleſcit, ſic frons duratur, ſic pudor teritur, ſic ſoluitur, &c.* Et propterea in pluribus Eccleſijs ſacram tabellam Cruce, aut Imagine decoratam, mutauit vſus, & quidem laudabilis, tradit Baronius in Anno 45. & ibidem Spondanus in epithom. num. 8.

Priſcis tẽporibus apud Chriſtianos moris erat oſculo ſe inuicem ſalutare, non ſolum præſtituto miſſæ tempore, ſed & domi inter priuatos parietes, & in vicis: à qua tamen conſuetudine abſtinebant diebus illis, qui-

bus indictum, & promulgatum eſſet plenum, atque integrum Ieiunium, ſicuti feria ſexta maioris hebdomadæ, Sabathoque ſancto, extraordinarijſque ieiuniis, quæ grauiori aliqua de cauſa ab Eccleſia indicerẽtur. Tertullian. lib. de oration. *Sic & diem Paſchæ, quo communis, & quaſi publica ieiunij Religio eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de oſculando, &c.* Idem referunt ſcriptores de diuinis officijs, ac etiam Albaſpinus de veteribus Eccleſiæ ritibus lib. primo obſeru. 17. vbi rationem adducit, quia oſculum lætitiæ, & gaudii publici teſtimonium quoddam, & indiciũ erat, quod animi lætantis, & geſtientis argumentum die ieiunij in lucem proferre nefas dicerent; ſicuti neque ſacrificij, neque cõmunionis vſus diebus illis extiterat. Secunda ratio, quia oſculum inſtar pignoris, & ſymboli communionis, quibus diebus à Chriſti corpore ſumendo abſtinebant, eius ſymboli intermiſſio fiebat. A B

Sed declarantur vera eſſe prædicta: oſculum cenſeri vetitum ſolummodo diebus ieiunorum integrorum, quibus ſub veſperam tantum ſoluerentur ieiunia, nec ijs ſacrum, nec vllum ſacrificium offerebatur, ſicuti nec vllum Pacis Oſculum interponebatur, ſecus quando erant ieiunia dimidiata vſque ad horam Nonam: etenim cum in iis ſacrum fieret; Oſculum etiam porrigebatur, & ita intelligitur S. Ambroſ. ſerm. 34.

Declaratur etiam ceſſari ab Oſculo in ſacrificiis, & ſacris, quę pro mortuis offerũtur Amalarius lib. 3. c. 44. Quoniam olim illa ſacra priuata erant, non autem ſolẽnia, nec in eis publicè fideles communicarent, quemadmodum in Dominicis, & feſtis diebus. C

Item declara in Monachorum ſacris, quoniam priuata eſſent, nec iis generalis communio fiebat: quare ibidem Oſculum, quod ad ſolas pertinebat generales communiones omittebatur, vt in d. obſeru. 17. per Albaſpinum.

A

De feſtiuis Diebus.

Cap. LX.

Vidimus ſupra in capitulo 58. quod Eccleſia poteſt ex ſe dies feſtiuos ſtatuere, necnon obſeruãtiam eorumdem nobis imponere; Quomodo autem priſcis temporibus id fuerit ſeruatum, modo videndum.

B De feſtiuo die Annunciationis Virginis, necnon Incarnationis Verbi (qui celebratur 25. Martii) loquitur Sanctus Athanaſius de ſanctiſsim. Deipara in initio. *Feſtum Annunciationis Mariæ vnum ex Dominicis feſtis, atque adeo primarium, utpotè, quod pro ordine, & digeſtiene rerum earum, quę in Euangelio de Chriſto prædicantur, ſacroſanctum habeatur: quippe in quo de filij Dei è cœlis deſcenſu agatur.*

Et de feſto Purificationis Beatiſsimæ Virginis, ſanctus Gregorius Niſſenus orat. de occurſo Domini, & Dei parente, & Simeone iuſto, circa initium. *Cum eſſet quadraginta dierum Infans, Verbum æternum ad* C *templum cum Matre eſt profectus, &c. Cuius quidem nos hodie celebrantes commemorationem ſpiritualibus ſpeculationibus, quemadmodum incorporeæ mentes, & ſpiritus nos oblectamur.*

Ac etiam de eodem feſto. Cyrillus Hieroſolymitan. de Occurſu Dowini noſtri, & Simeone inquit. *Hodie dilecti feſti curſum peragamus, cum Angelis Choros ducamus, cum Paſtoribus illuminemur, cum Orthodoxis adoremus, cum Bethlehem feſtum agamus, cum Sion occurramus, cum templo ſanctificemur, cum Virgine feſtum agamus.*

Eu.

Eucherius Lugdunen. ſermon. de Aſſumptione ſanctæ Mariæ. *Meritò ſancti Patres conſtituerunt, vt in hac ſolemnitate Beatæ Mariæ Virginis hoc Euangelium legeretur.* A

Concilium Lugdunen. habitum intra quintum ſæculum apud Gratianum de conſecrat. diſtinct. 3. inquit. *Pronunciandum eſt Laicis, vt ſciant tempora feriãdi per annum, ideſt omnem Dominicam, Natale Domini, &c. Purificationem ſanctæ Mariæ, Aſſumpsionem, & Natiuitatem.*

De feſtis ſanctorum: quamuis Hæretici velint per has ſolemnitates honorem Deo debitum tolli: de feſto tamen ſanctorum Innocentum loquitur Origen. homil. 3. in diuerſ. *Innocentum memoria ſemper, vt dignum eſt celebratur in Eccleſijs ſecundum integrum ordinem Sanctorum, vt primorum Martyrum pro Domino occiſorum, & vt ipſa Bethlehem primitias Domino Martyrum, in qua natus eſt ipſe* Saluator *obtuliſſe videatur: propterea, & memorias Sanctorum facimus, & parentum noſtrorum, &c.* B

Sicuti etiam ſanctorum ſolemnitates celebrantur, vt ipſi pro nobis intercedant ad Deum, Euſeb. Alexandrin. homil. de Sanctis colendis. *Ob hanc cauſam præcepit nobis memorias ſanctorũ celebrare, vt acceptis hymnis, & auditis laudibus benignum Deum exorent, vt preces noſtras caducas admittat.* Et propterea qui contemnebant conuentus in Martyrum honorem, excommunicabatur a ſynodo Gangrenſi canon. 20. dum inquit. *Si quis arrogantia vtens, & Martyrum congregationes abhorrens, & ſacra, quæ in ijs celebrantur, & eorum memorias accuſet, anathema ſit.* C

Et contra Iulianum Imper. qui contemnebat dies feſtos in Martyrum honorem inuehitur S. Greg. Nazianzen. orat. 3. quæ eſt prima inuectiua in Iulianum circa medium. *Non victimas pro Chriſto cæſas veritus es? nec magnos pugiles extimuiſti Ioannem illum, Petrum,*

Paulum

A *Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, &c. quibus præclarè honores, & feſta ſunt conſtituta, à quibus Dæmones propelluntur, & morbi curantur.* & idem orat. 22. quæ eſt in laudem Machabæorum. *Quid autem Machabæi? horum enim nomine diem hunc feſtum agitamus.*

Ac etiam de magna populi affluentia in ſolemni feſto ſancti Theodori martyris, Gregor. Niſſen. orat. in eumdem circa finem. *Et ſi anniuerſarijs ferijs hunc diem celebramus; at nunquam ceſſat ſtudioſè aduenientium multitudo, ac formicarum ſimilitudinem ſeruat ea, quæ huc pertinet via publica, cum alij quidem aſcendant, alij vero venientibus cedant, &c.*

B Quod autem maior ſit feſtiuitas Sanctorum Dei, quã Principum terræ, Chryſoſtom. homil. 66. ad populum Antiochenum. *Quid de Chriſto loquar, cum & diſcipulos ſuos, poſtquam obierunt, effulgere fecit? Quid dico diſcipulos? Nam & eorum loca, & ſepulcra, & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu vero mihi, & ſepulcrum oſtendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit: ſed nihil horum inſigne, ſed omnia deſtructa ſunt, & exterminata; Chriſti vero ſeruorum ſepulcra clara ſunt, regiam aſſequuta ciuitatem, & dies notiſſimi mundo feſtam afferentes lætitiam.*

Sanctus Ambroſius in feſto ſanctæ Agnetis exordi-
C tur opus de Virginibus, vt in eiuſdem lib. 1. inquit. *Bene procedit, vt quoniam hodie Natalis eſt Virginis, de Virginibus ſit loquendum: Natalis eſt Virginis, integritatem ſequamur: Natalis eſt Martyris, hoſtias immolemus: Natalis eſt ſanctæ Agnetis, mirentur viri, non deſperent paruuli, ſtupeant nuptæ, imitentur innuptæ.*

Quod commeſſationes debeant euitari in ſolemnitatibus ſanctorum, D. Hieron epiſt. 19. ad Euſtochium: *Valde abſurdum eſt, nimia ſaturitate velle honorare Martyrem, quem ſcimus Deo placuiſse ieiunijs.*

Quare autem celebrentur dies ſolemnes in honorẽ

San-

Sanctorum ; tres adducit rationes, D. Auguſtin. lib. 2. A
contra Fauſtum, cap. 21. *Populus Chriſtianus memo-*
rias Martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat: & ad
excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocie-
tur, atq. orationibus adiuuetur. Ita tamen vt nulli Mar-
tyrum, ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificemus; quamuis in
memorias Martyrum conſtituamus altaria; Quis enim
Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſsiſtens altari
aliquando dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, ſed quod
offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud
memorias eorum, quos coronauit.

Et per hæc, & alia huiuſmodi euacuatur Hæretico-
rum cauillatio, quod dies feſtiui, & aliæ ſolemnitates in B
honorem martyrum, diminuant honorem Deo debi-
tum; etenim ex eodem Auguſtin. ſerm. 26. de ſanctis
in fine. *Qui honorat Martyres, honorat & Chriſtum,*
& qui ſpernit Sanctos, ſpernit Chriſtum Dominum no-
ſtrum.

Addimus prædictis licuiſſe Eccleſiæ, quæ apud Eth-
nicos impiè ſuperſtitioſo cultu agebantur feriæ, eaſdem
ſacro ritu expiatas, ad pietatem Chriſtianam transfer-
re; vt maiori id eſſet Diaboli contumeliæ, & quibus
ipſe coli voluerit, Chriſtus, & Sancti eius ab omnibus
honorarentur: ſicuti etiam Idolorum templa in Eccle-
ſias Sanctorum fuerunt commutatæ; quemadmodum, C
& Paulus Apoſt. ſuperſtitionis Aram ignoto Deo dica-
ram Athenis, in veri Dei cultum (quantum licuit eo
tempore) mira prudentia tranſtuliſſe legitur in actis
Apoſt. cap. 17. & latè Baron. in ann. 44. vbi Spondan.
num. 36. ac etiam idem Baron. in ann. 58. vbi Spondan.
num. 28. & 29.

Ac etiam Apoſtoli, exploſis legalibus Cœremonijs,
ſic illa, quæ præcipua eſſe videbantur Iudæorum feſta,
Paſcha, atque *Pentecoſten* retinentes nomina celebra-
runt, & quæ noua erant in illis auguſtiora myſteria, at-
que eadem ipſa quæ iiſdem ſolemnitatibus erant olim

typicè

A typicè ſignificata, inſtituerunt nimirum Crucis, & Reſurrectionis Domini in Paſchate, & Aduentum Spiritus ſancti in Pentecoſten: Hæc vero docuiſſe Apoſtolum ad Coloſſ. 2. *Ne quis eos iudicaret in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabatborum, &c.* complures exiſtimarunt: Et non ſolum feſtiuitates prædictas, verum & diem Dominicam, & Natalitia Martyrum, ac aliorum Sanctorum, ex Apoſtolica traditione inductas: latè tradit Baron. in anno 58. vbi Spondanus num. 33. cum multis ſeqq.

Quas feſtiuitates priſci fideles tanta alacritate celebrabant, vt nec quibuſuis perſecutoribus, nec ipſis etiã

B carceribus prohiberi poſſent; quin vna ſimul, quantum loci, & temporis opportunitate daretur, ſacras ſynaxes, feſtoſque dies celebrarent, Dionyſius Alexandrinus apud Euſeb. 7. hiſtor. cap. 10. & 17. Cyrillus epiſt. 5. cum aliis quos refert Baron. d. anno 58. vbi Spondan. num. 38.

Quin etiam in eiuſmodi ſolemnitatibus introductã fuiſſe laudabilem conſuetudinem, vt bene precando feſtos dies ſe inuicem Chriſtiani ſalutarent; non præſentes tantum, ſed & abſentes per litteras, quas feſtiuas nominarent, vt ex pluribus epiſtolis Theodoreti etiam tradit Baron. d. ann. 58. vbi Spond. d. num. 38.

C

De Cinerum Cœremonia.

Cap. LXI.

HAec Cinerum Cœremonia quartæ feriæ in capite ieiunii nobis præſignatur in lib. Iob cap. 2. cum tres amici Iob veniſſent, vt viſitarent eum, & conſolarentur:

rentur: *Cumque eleuaſſent procul oculos ſuos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, ſciſſiſque veſtibus, ſparſerunt puluerem ſuper caput ſuum in cœlum, & ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus, &c.* A

Et in lib. Eſther cap. 14. vt auerteret Eſther perſequutionem Aman. *Cumque depoſuiſſet illa veſtes regias fletibus, & luctui apta indumenta ſuſcepit, & pro vnguentis varijs, cinere, & ſtercore impleuit caput, & corpus ſuum humiliauit ieiunijs: omniaque loca, in quibus lætari conſueuerat, crinium laceratione compleuit.*

Ad fletum exhortans populum Hieroſolymæ Propheta Hieremias cap. 5. inquit: *Filia populi mei accingere cilicio, & conſpergere cinere, luctum vnigeniti fac tibi p lantum amarum, quia repentè veniet vaſtator ſuper te.* B

Iuxta auctoritates prædictas conformis eſt priſcus ritus eorum, qui pœnitentiam agentes inter cœtera cinere conſpergebantur; etiam Tertulliani æuo, vt idem refert lib. de pœnitent. cap. 9. his verbis. *Itaque Exomologeſis proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt, &c. de ipſo quoque habitu, atque victu mandat, ſacco, & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare: cœterum paſtum, & potum pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerumque vero ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire, dies, noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei ad geniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere, &c.* Et hoc idem refert Cyprian. de lapſis paulò ante finem. C

Et ſanctus Ambroſius oſtendit, quomodo, quæ peccauit debeat Deo reconciliari etiam aſperſione cineris in tractatu ad virginem lapſam, cap. 8. *Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens, ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam*

A *vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterũt: defluant oculis lacrymæ, quæ maſculum non ſimpliciter aſpexerũt: Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè: Denique totum corpus iniurijs, & ieiunijs maceretur cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat, quia male ſibi de pulcritudine placuit, &c.*

Nec huiuſmodi publica pœnitentia, niſi ſemel tantum concedebatur, ex D. Auguſtino ad Macedonianũ, epiſt. 54. relata in can. quamuis diſtinct. 50.

Quales autem cœremoniæ, ſeu ritus haberentur in hac ſolemni pœnitentia, quæ in capite Quadrageſimæ imponebatur: refertur ex ſynodo Agathenſi, can. 63.
B diſtinct. 50. his verbis.

[In capite Quadrageſimæ omnes pœnitentes, qui publicam ſuſcipiunt, aut ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ciuitatis ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, reos ſe eſſe ipſo habitu, & vultu proteſtantes: Ibi adeſſe debent Decani, & Presbyteri pœnitentium, qui eorum conuerſationem diligenter inſpicere debent; & ſecundum modum culpæ pœnitentiam per præfatos gradus culpæ iniungere; Poſt hæc eos in Eccleſiam introducant, & cum omni clero ſeptem pœnitentiales pſalmos in terra proſtratus Epiſcopus cum lacrymis pro eorum
C abſolutione decantet; tunc reſurgens ab oratione (iuxta quod canones iubent) manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem prius mittat, deinde ſuſpiriis denuntiet eis, quod ſicut Adam proiectus eſt de paradiſo; ita & ipſi pro peccatis abiiciuntur ab Eccleſia; poſt hæc iubeat miniſtris, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellat: Clerus verò proſequatur eos cum reſponſorio; *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, &c. vt videntes ſanctam Eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam, atque commotam non paruipendeant pœnitentiam. In ſacra autem Domini Cœna rurſus ab

eorum Decanis, & Presbyteris Eccleſiæ limitibus re- A
præſententur.] Et hæc ſynodus Agathenſis.

Et in hoc aduertendum, quod prædicti pœnitentes eiecti ab Eccleſia locabantur proximi portæ, vbi dicebatur *Locus Fletus*, & inde non egrediebantur, niſi ad audiendam prædicationem vna cum Cathecumenis, etiam prope eamdem portam: & hoc ſeruabatur vſq; ad diem Cœnæ Domini, quando ipſi abſoluebantur, & Eccleſiæ publicè, & coram populo reconciliabantur. Cum igitur ab Eccleſia iuſtiſſimis de cauſis abolita fuerit prædicta publica pœnitentia; vt ex Nectario, Ioanne Chryſoſtomo, & Leone Papa, vidimus ſupra in capitulo 24. de Pœnitentiæ ſacramento: Quis igitur malè B actum præſumere audebit, hunc antiquum Eccleſiæ ritum (quem in præſens nos fideles adhuc ſeruamus) recipiendi cineres in principio Quadrageſimalis ieiunii per manus ſacerdotis? cum hæc ſit nota, & ſignum exterius interni mœroris, & doloris Deum offendiſſe, eiuſdemque vnigenito filio mortem præbuiſſe; cuius tunc Paſsio nobis repræſentatur, vna cum immenſo humanæ Redemptionis beneficio.

De Priſco, & vario Ritu Obſeruatæ Quadrageſimæ apud Chriſtianos. C

Cap. LXII.

Obſeruatio ab imitatione & lege Chriſti.

IESVS CHRISTVS per totos 40. dies, & 40. noctes cum ieiunaſſet, vt eſt ab Euãgeliſtis proditũ, Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Fideles omnes ad eius imitationem,

A tationem, quantum natura noſtra patitur, prouocauit Apoſt. ad Epheſ. cap. 5. *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij cariſsimi*. & 1. Corinth. 11. *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti:* propterea & nos per totos quadraginta dies piſcibus, vtpote cibis parcioribus, minuſque ſucculentis, vt contenti ſimus ſemel vno quoque die veſcimur; ratio ipſa, & vſus facilè conuincit: peculiari ſiquidem iure ieiunium Chriſti nobis Quadrageſimam imitationis gratia peperiſſe, volunt Patres, vt refert Ambroſ. epiſt 82, ad Eccleſiam Vercellen. *Et quia iſti ieiunandum negant, qua cauſa Chriſtus ieiunauerit, adſtruant, niſi vt nobis exemplo eſſet eius ieiunium*.
B Et idem ſerm. 25. *Chriſtus, qui peccatum non habebat, Quadrageſimam ieiunauit, tu non vis quadrageſimam ieiunare qui peccas? ille inquam peccatum non habebat, ſed pro noſtris ieiunauit peccatis.* Et idem in fin. ſerm. 23. *Chriſtus Dominus hunc numerum ieiunij quadrageſimæ conſecrauit, oſtendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere:* Et D. Bernardus ſerm. 3. de quadrag. *Denique tãto deuotius imitandum nobis eſt Chriſti ieiunantis exemplum, quanto certius eſt, propter nos eum ieiunaſſe, non propter ſe ipſum*, Et hoc quadrageſimæ ieiunium eſſe ex inſtitutione Euangelica, & traditione Apoſtolica tradit Baron. in ann. 57 vbi Spon-
C dan. num. 57. Quamuis Theleſphorus Papa decreuerit de numero dierum, ſiue hebdomadarum, Baron. in ann. 136. vbi Spondan. num. 1.

Præterea de eadem quadrageſima legem ſanciuiſſe Apoſtolos Patres teſtantur, D. Ambroſ. ſermone 27. *Iſtud autem præceptum Chriſti eſt primum, vt his quadraginta diebus ieiunijs, orationibus, vigilijs, opera commodemus:* & idem ſerm. 34. ſic quadrageſimæ ieiunium à cœteris ſecernit, vt iſta voluntaria ſint, illud neceſſarium: iſta de arbitrio veniant, illud de lege: ad iſta inuitamur, ad illud compellimur: & ſerm. 36. Hunc quadragenarium ieiunorum numerum non eſſe ab homini-

bus

bus conſtitutum, ſed Diuinitus conſecratum, nec terre-na cogitatione inuentum, ſed Cœleſti maieſtate præceptum, aſſerit: & hanc obſeruantiam nobis indixiſſe Dominum. Sanctus Leo ſerm. 4. de quadrageſima. *Diuinam inſtitutionem*, dixit: Petrus venerabilis epiſtola 17. lib. 6. inquit. *Quæ enim eis mercedis ſpes ſupereſſe poteſt, qui non ſponte, ſed inuiti non voluntarij, ſed coacti ſanctis illis diebus à carnibus abſtinere videtur?* Qua in re vim legis expræſsiſſe videtur. D. Baſilius orat. in 40. Martyres ſic in tormentis orantes. *Pretioſum eſt tempus, quod quadraginta dierum ieiunio ornaſti, per quod Diuina lex in orbem tranſiuit.*

De varietate Quadrageſimæ.

Prioribus Eccleſiæ ſæculis propter magnam rerum Chriſtianarum pertutbationem ſæuientibus Ethnicis Imperatoribus; an poſtea ob ſenſim tepeſcentem priſtinum illum chriſtianæ pietatis ardorem, inter omnes de quaſtrageſimalis ieiunii modo, & ratione non conſtitiſse, nec parem fuiſse obſeruationem certum eſt. Sozomenus poſt alios de hac quæſtione lib. 7. cap. 19. ſic ait. *Iam illam, quæ huic proceſsit, quæque appellatur Quadrageſima, in qua populus ieiunat, alij in ſex dierũ ſeptimanas computant, vt Illyrici, & qui ad Occidentem ſiti ſunt, necnon & vniuerſa Lybia, & Aegyptus cum Paleſtinis: alij in ſeptem, vt Conſtantinopolitani, & nationes circumſtantes vſque ad* Phœnices: *alij ſparſim tres intra ſex, aut ſeptem iſtas ieiunant: alij tres Paſchæ immediatè præcedentes continuant: alij duas, vt Montani ſectatores.* B C

Hæc tanta diuerſitas non facilè tolli poteſt; etenim in Eccleſia Catholica omnibus ſæculis tum apud Græcos, tum apud Latinos ieiunium Paſchale fuit dierum quadraginta, aut ferè trigintaſex: id verò perſpicuum eſt: Primò, quoniam omnia Concilia, & Patres vtuntur nomine Quadrageſimæ, quod niſi de numero quadragenario, aut prope. Secundo, ieiunium quadrageſimæ ad exemplum Chriſti, Moſis, & Eliæ volunt. Baſilius

dicta

A dicta orat. in 40. Martyres, & alii: quoniam prædicti quadraginta diebus ieiunarunt. Tertio Ambroſ. ſerm. 23. Gregor. homil. 16. dicunt quadrageſimam continere quadragintaduos dies, & detractis Dominicis, in quibus non ieiunatur, remanent dies ieiunii triginta ſex. Quarto, ſanctus Auguſtinus epiſtola 119 cap. 17. ſanct. Leo ſermone 4. de quadrageſ. tradunt ieiunium, quod ante Paſcha celebratur eſse quadraginta dierum: Verum quia aliquando apud diuerſas Nationes magna fuit variatio dierũ quadrageſimæ, vt referunt Irenæus, Baſilius, Ambroſius, Caſsianus, Socrates, & alii: ſatis ad hoc latè reſponderunt Cardinal. Belarminus tomo 4.
B lib. 2. cap. 15. & Ioann. Filſaccus de quadrageſima, cap. 2. & 3.

Nos autem, vt ritus priſcarum Eccleſiarum in obſeruanda quadrageſima inueſtigemus. Ab Eccleſia Romana ducendum exordium totius orbis chriſtiani parente, quam vt Diuus Cyprianus Aphricę Primas nominat, *Radicem, & Matricem Eccleſiæ Catholicæ.* Quadraginta dierum ieiuuium perpetuo in Eccleſia Romana, & per eam in reliquis totius Occidentis Eccleſijs obſeruatum eſſe certum eſt: Ac quamquam aliqui peculiari quadam deuotione à Septuageſima, Sexageſima, vel Quinquageſima inchoauerint, nihilomi-
C nus quadraginta dies ſibi tantum ieiunãdos, nos docet Carolus Magnus in ſua epiſtola ad Alcuinum Præceptorem, vbi de tota re ſic diſſerit: vt qui à Septuageſima ad diem Paſcha nouem hebdomadas ieiunent, ex ſingulis ſi Dominicam, feriam quintam, & Sabathum ſubtraxeris, ijſque addas ſacrum diem Paſchæ, triginta ſex in abſtinentia dies remanent. Ita qui à ſexageſima octo hebdomadibus ad Paſcha ieiunium deducunt, ſi ex vnaquaque illarum Dominicam, & quintam feriam ſubduxeris, quadraginta tantum dies ieiunaſſe videantur. Qui verò à Quinquageſima ſeptem hebdomadas ieiunãdo numerant, ſuum hoc pacto quadragenarium numerum demonſtrant,

demcnſtrant, quod ex ijs octo ſublatis Dominicis, quadraginta duo dies ſuperſunt, quinta videlicet feria, & Sabathum maioris hebdomadæ apud quoſdam in refectione habetur, & hoc ſapientiſsimus Carolus Imperator. A

Obſeruandum in hoc vario inchoatæ Quadrageſimæ ritu duo propoſita fuiſſe: vnum quadraginta dies, quibus Redemptor noſter Chriſtus ieiunauit, nos abſtinendo, quam fieri poteſt imitari: Alterum Decimas dierũ hac corporali abſtinentia omnipotẽti Deo dare: quam poſteriorem rationem proferunt Concilium Toletanum octauum cap. 9. & Iſidor. lib. 1. de Eccleſ. offi. cap. 36. Et quamuis quadraginta dierum minimè abſolutus numerus videbitur, quẽ tamen Quadrageſimæ nomen, & Chriſti imitatio propoſita præſeferunt; ſed triginta tantum, & ſex dies numerabantur. B

Hunc ſcrupulum eximit D. Gregor. Magn. hom. 16. in Euangel. his verbis. *Si per trecentos ſexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta ſex dies affligimur, quaſi anni decimas Deo damus: & vt ſacer numerus 40. dierum adimpleatur, quem Saluator noſter ſuo ſacro ieiunio conſecrauit; quatuor dies prioris hebdomadæ ad ſupplementũ 40. dierũ tolluntur, ideſt quarta feria, quæ caput ieiunij ſubnotatur, & quinta feria ſequens, & ſexta, & Sabathum;* Sicuti etiam triginta ſex dierum quibus anni decimæ deſignantur, ieiunium Quadrageſimæ nomen habeat, exponit Alcuinus de Diuin. offic cap. 8. dum nominis ſeptuageſimæ rationem aſſignat ijs verbis. *Conſuetudo eſt diuinarum ſcripturarum, vt omnis numerus, ex quo quamlibet decadem tranſierit, v tertius monadus incurrat, nõ deputetur idẽ numerus præcedenti decadi; ſed ei, ad quem tendit.* Eo pacto ſtatuendum eſt, vt cum triginta ſex dies trigeſimam excedant, ad quadrageſimam idcirco pertinere dicantur, & eo nomine debeant cenſeri. C

Verum de quatuor illis diebus ex Quinquageſima in

A hebdomada ad Quadrageſimam additis, qui quadragenarium numerum abſoluant, Concilium Agathenſe in Gallia Narbonenſi ſub Rege Clodoueo circa annũ Chriſti 506. cap.9. præcipit pœnitentes impoſitis cinere, & cilicio eorum capitibus, ab Epiſcopo extra Eccleſiam eiici in capite Quadrageſimæ: quod non aliud eſſe videtur, quam ipſa quarta feria, quam *In capite ieiunij* vocamus. Ita Amalarius Fortunatus de Eccleſ. offic. lib.1. cap 7. commemorat in ipſa quarta feria cãtores in Eccleſia cantare ſolitos. *Immutemus habitum cinere, & cilicio ieiunemus, & ploremus ante Dominũ, &c.* Et quamquam non ignorem Dominicam primam B quadrageſimæ vocari caput quadrageſimæ, tamen hoc ad rationem numeri non ieiunii ſpectare perſpicuum eſt: Præterea illa Veſtium mutatio in iis, qui pœnitentiam publicam, vel ſolemnem agebant, cum hæc luctum, mœroremque indicarent ad Dominicam, qui ſemper à Patribus habitus eſt dies lætitiæ, & quo nullæ vnquam indicerentur pœnitentiæ, nulla planè ratione referri poteſt: Et hic vt integer, & abſolutus quadrageſimæ dierum ieiuniis conſecratorum numerus habeatur, voluit etiam Micrologus de Eccleſiaſticis obſeruat. cap. 49. tit. de capite ieiunii.

De Cibis.

In Eccleſia Romana, cœteriſque totius Occiden- C tis Eccleſijs chriſtianos omnes ſemper a carnibus abſtinuiſſe in quadrageſima, nulli ignotum eſt, Teleſphorus Rom. Pont. diſtinct.4. cap. ſtatuimus. Clericorum vitam à laicorum conuerſatione diſcretam eſſe debere ſtatuit, in ieiunio idipſum apparere voluit, vt illi ſcilicet ſeptem hebdomadas à carne, & deliciis ieiunarent; non quod, & laici ab ipſis rebus non debeant abſtinere, ſed quod omnes, quos dignitas eccleſiaſtici gradus exornat à Quinquageſima propoſitum ieiunandi ſuſcipere debeant. exponit D. Greg. ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum diſt. 4. cap. Denique ſacerdotes: Chriſtianos veteres ſeuerioris in ieiunando diſciplinæ

adeo obſeruantes extitiſſe, vt non modo à carnibus ſe ſe continerent; verum etiam ne piſces quidem attingerent: Vinum quoque ita biberent, vt ebrietatem omnẽ euitarent: refert etiam Euſeb, hiſt. eccleſ. lib. 5. c. 6. Prudentius etiam, quibus cibis veſcerentur in quadrageſima Chriſtiani, hymno 3. A

Nos oleris coma, nos ſiliqua,
Fœta legumine multimodo
Pauerit innocuis epulis.

Atque adeo ab iis abſtinuerunt, quæ ſementinam carnis trahunt originem à lacte, caſeo, & ouis: Ac eſus quidem piſcium ita Chriſtiano permittitur, vt hoc ei infirmitatis ſolatium, non luxuriæ pariat incendium, B teſtis eſt D. Gregor. in dicto cap. Denique, & in Concilio Toletano 8. cap. 9. eos indicat alienos à communione ſacra diei reſurrectionis Dominicæ, qui diebus quadrageſimæ eſum carnium preſumpſerint attentare: Ac etiam in Gallia Maximus Taurinenſis homil. tertia de inſtitut. quadrageſ. idem aſſerit. Quin, & Burchard. lib. 19. cap. 5. ait: *Comediſti carnes in quadrageſima & ſi feciſti in ipſius anni circulo ab omni eſu carnium abſtineas.*

Græci, ex antiqua eorum traditione ad ieiunium diei Sabathi in quadrageſima non tenentur, excepto vno Sabatho ſancto, ſed dumtaxat ad abſtinentiam: C Nihilominus ex Bulla Innocentij Quarti anno vndecimo Pontificatus ſui ſuper ritibus Græcorum num. 15. quamuis pro libito ſeruent morem ſuum; ſalubrius tamen, & honeſtius agerent ſi ſic toto illo tempore abſtinerent.

Hora commeſtionis

Priſcis ſæculis non niſi ad veſperam ieiunium ſolui conſueuiſſe in Latinis Eccleſijs: D. Aug. lib. de morib. Eccleſ. Cathol. ac etiam Prudentius hymn. 3. ſic ait.

Te quoque luce ſuboccidua
Sumere cum monet hora cibum,
Noſtra, Deus, canet harmonia.

Et

A Et ſanctus Paulinus cecinit in natali ſeptimo D. Fœlicis.

Noſtis eum morem, vt ieiunare ſolemus
Ante diem, & ſero libatis veſpere ſacris,
Quiſque ſuas remeare domos, tunc ergo ſolutis
Cœtibus à templo Domini; poſtquam data feſſis
Corporibus requies, ſumpta dape cœpimus hymnos
Exultare Deo, & pſalmis producere noctem.

Concilium Cabilonenſe, quod ab Iuone, & Gratiano profertur in cap. ſolet. de conſecrat. diſt. prima. Non niſi ad veſperam ieiunium ſolui poſſe, additque circumſtantiam. *Auditis Miſſarum ſolemnibus, & ve-*
B *ſpertinis officiis.* Et Microlog. De Eccleſ. obſeru. cap. 49. *Eſt Eccleſiaſtica conſuetudo, vt ad nonam reficiamur cum ad ſextam miſſam celebramus: ad Veſperam autem cum ad nonam ſacrificamus, vt ergo, & in iis diebus vſque ad Veſperam ieiunemus.* Et in Ord. Rom. in cap. de vigil. Natiu. Domini habetur. *Hora nona canunt miſſam ad S. Mariam, qua expleta canunt veſperalem ſynaxim, dehinc vadunt ad cibum.*

Poſtmodum cum priſtinus ille ieiunandi ardor refrigeſceret horam noſtri anticiparunt, quam ſuo tempore nonam fuiſſe ſcribit D. Thomas 2. 2. q. 147. art. 7. & Panorm. in Rub. de obſeru. Ieiunij: Conſtat etiam
C Ieiunia, pręter Quadrageſimale, non niſi hora nona ſolui poſſe, ex Concilio Braccaren. primo cap. 16. Magunt. primo cap. 34.

Varijs locis in ieiunijs pœnitentiæ cauſa indictis, modo veſperam, modo horam nonam cibo ſumendo aſſignat Burchard. lib. 6. cap. 17. & 19. Iuo part. 10. & 15. Nunc verò meridiem, ſiue ſextam horam, quam tamen Nonæ principium nonnulli vocant. Syluester in verb. Ieiunium. num. 12. Nec ante Nonam, ideſt Nonæ officium; ſolui ieiunium; licet ſexta, ideſt meridies numeretur. D. Antoninus par. 2. tit. 6. cap. 2. §. vltimo, & quod in quadrageſima affirment multi non eſse ci-

bum capiendum, niſi poſt horam Nonam expletam, & recitatum officium Veſpertinum: attamen etiam poſt horam Nonam Veſpertinam tempus incipere dici poteſt, de qua re Riccard. Mediauilanus in 4. ſententiar. diſt. 15. quæſt. 3. art. vlt. A

Vnica commeſtio. D. Ambroſius in quadrageſima minimè prandendum eſse ait ſermone 34 & grauiter eos reprehendit, qui iam pranſi ad Eccleſiam veniebant: & Burchard. lib. 19. cap. 5. *Feciſti quod quidam facere ſolent, poſt prandium vadunt ad miſſam, & ipſi ſaturi, & vinolenti a Sacerdote pro populo offerente, ſignum pacis accipere præſumunt? ſi feciſti tres dies in pane, & aqua pœniteas.* & D. Auguſtinus ſerm. 62. de tempor. ait, *Exceptis diebus Dominicis, nullus prandere præſumat, niſi ille, quem ieiunare infirmitas non permittit.* B

Sed quoniam imbecillitate factum eſt, vt ad meridiem ſoluamus ieiunium: modo ad cuiuſque regionis conſuetudinem recurrendum eſt. D. Hieronym. epiſtola 28. ad Luciniũ vbi de modo ieiunandi agens ait. *Vnaquæque prouincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta maiorum leges Apoſtolicas arbitretur.* Sicuti etiam Ambroſius epiſ. 112. ad Monicam pijſſimam fœminam, reſpondit ieiunium obſeruandum ſecundum conſuetudinem eccleſiarum, vbi eſse contingeret, refert etiã Baron. in ann. 384. vbi Spondan. num. 6. Præterea Eccleſia non vetat ſimpliciter id, quod non ſumitur præcipuè ad nutritionem, ſicuti electuaria, & confectiones aromaticæ, quæ licet nutriant aliquantum, tamen præcipuè ſumuntur, vt concoctionem iuuent. D. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6. C

Collationis vox. Collationis vox commeſtiunculæ ſerotinæ accommodata, a Monachis vocabulum deſumptum poteſt videri. D. Bened. in Reg. cap. 42. ait. *Si ieiunij dies fuerint, dicta Veſpera paruo interuallo mox accedunt fratres ad collationem, omnibus in vnum occurrentibus per hanc moram lectionis, qua nimirum abſoluta Completo-*

rium

A *rium recitetur*; Et idem ex Concilio Cabilonenſi apud Iuonem par. 7. cap 95. Ac fortaſſis poſt lectas iſtas collationes, & vitas Patrum modico cibo, & potu vnuſquiſque imbecillitati proſpiciebat. Et in Concilio Nannetenſi cap. 13. Quando Presbyteri ſimul conueniunt poſt peractum diuinum myſterium ad neceſſariam collationem, non quaſi ad plenam refectionem: vt habetur cap. quando diſt. 44. & in Conc. Laodiceno, cap. 55. habetur. *Quod non oportet ſacratos, & clericos ex collatione conuiuia peragere, ſed neque laicos.*

Hac die Capitum cinere aſpergendorum morem à ritu veteri pœnitentium, quibus ipſo die, & hoc ieiunii introitu ſatisfactiones pro admiſſis flagitiis iniungebantur, manaſſe depræhenditur, vt in can. 9. Concilij Agathenſis, de quo Gratianus diſt. 50. cap. in capite. (vt nos etiam diximus ſupra in præcedenti capitulo) Neque hac die tantum deprauati homines ad bonam frugem vocabantur, verum, & fideles, quorum à vitiis omnibus, non plane ſynceras mentes eſſe conſtat: vnde Alcuinus de diuin. offic. cap. 13. *In primis præmonere debent ſacerdotes omnes Chriſtianos ex ſanctis ſcripturarum teſtimonijs, quatenus in capite ieiunij ad veram confeſſionem, veramque pœnitentiam feſtinantius accedant.* Porrò fideles omnes hoc quadrageſimæ initio pœnitentiam accipere ſolitos Cõcilium Toletanum 4. cap. 10. iis verbis. *Tunc enim opus eſt fletibus, & ieiunio inſiſtere, corpus cilicio, & cinere induere, animum mœroribus deijcere, gaudium in triſtitiam vertere, quouſque veniat tempus Reſurrectionis Chriſti*: & quadrageſima durante tamquam in publico luctu interdicebantur ſponſalia, & quælibet etiam natalitia Martyrum celebrare, Concil. Laodicenſem canon 51. & ſeq. vt in decret. 33. quæſt. 4. can. non oportet.

Feria quarta in capite ieiunij.

B

C

Sabathum, quod antecedit Dominicam Palmarum inquit Alcuinus de diuin. offic. cap. 14. In ſacramentario D. Gregorii hunc titulum præſefert; *Sabathum vacat.*

Sabath. Palmarum.

vacat: Dominus Papa eleemoſynam dat: Rationem idem ad ſignat; cum recitetur euangelium hac die Mariæ, qua accepit libram vnguenti, & vnxit pedes Ieſu. *Vnde Apoſtolicus Vir*, inquit Alcuinus, *in memoriam deuotiſſimæ mulieris, membris Chriſti hodie facit, quod ipſa fecit capiti, & ideo a ſtatione publica vacat, non tamen à celebratione miſſæ.* Reſcripſit hæc omnia Amalar. lib. 1. de ecclеſ. offic. cap. 9. A

De Dominicis Quadrageſimæ.

Maximè obſeruandum diſcrimen Latinorum, & Græcorum, quo Latini Dominicis diebus non tãtum, ſed etiam reliquis feriis, quibus ieiunatur, ſacrum miſſæ ſacrificium peragunt: Græci ſolis Dominicis, & Sabathis, quibus minimè ieiunant liturgiam celebrant, aliis diebus ieiuniorum nunquam conſacrant, ſed præſanctificatis, ſeu antea conſecratis vtuntur, & præſanctificatorum ſacrificium vocant. Extat decretũ apud Græcos Concilio Laodiceno cap. 49. alias 51. quo cauetur; Ne panem quis in quadrageſima offerat ad ſacrificandum, niſi Sabatho, & Dominica, vt apud Gratianum 33. quæſt. 4. cap. non licet: idem refertur in ſynodo in Trullo can. 52 & rem perſpicuam faciet Balſamonis interpretatio, ibi. *Statutum eſt, vt ieiuniorum dies luctus, & compunctionis dies ſint ad ſua vniuſcuiuſque expianda peccata; Deo autem ſacrificium offerre, eſt feſtum celebrare: Feſtus autem dies nihil eſt aliud, quam gaudium. Quomodo ergo poteſt quis ſimul, & mœrere & lætitia diffundi: & ideo ſtatuerunt Patres, non fieri ſacrificium tota quadrageſima, præterquam Sabatho, & die Dominico, & die Annunciationis: In his enim feſtum agere, non deflere, non ieiunare, vel genu flectere iuſſi ſumus. Præſanctificatorum autem miniſterium, incruentum ſacrificium non dicimus, ſed oblationem prius oblati, & perfecti ſacrificij, ſacrique miſterij.* Patres feſtum Annunciationis in decimum ſeptimum Decembris reijciendum ſtatuerunt, meminit Micrologus cap. 48. & Rodulphus Turigenſis de eccleſiaſt. obſeru. propoſ. 16. B C

Alcuinus

A Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. 15. hæc omnia nomina primus colligit: prima denominatio eſt: *Dominica Palmarum*, ſeu, *in Palmis*, *Dominica in Ramis oliuarum*, *Dies Palmarum*, *Feſtum Euangeliſmi Ramorum*, *Dominicum geſtationis Ramorum*, *ſeu Palmarum*; Iſta etiam Dominica Paſcha: *Petentium*, *ſiue Competentium* nuncupatur, quia hac die, teſte Alcuino, ſymbolum Competentibus tradebatur propter vicinâ Dominicæ Paſchæ ſolemnitatem: Hæc ſumpſit Alcuinus, ex Iſidoro lib. 6. Origin. qui addit hæc propterea fieri, vt ipſi Competentes, qui iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinarent, fidem quam confiterentur agnoſcerent: ſunt autem competens Cathecumeni ſecundi gradus, vt memorat Iſidor. lib. 2. de eccleſ. offic. c. 21. ſic dicti, quod Gratiam Chriſti peterent, D. Auguſtin. lib. de fid. & oper. in ſermone ad competentes: Qui baptiſmum peterent, & ad illud percipiendum ſua nomina iam darent; quod non quibuſuis cathecumenis licebat. *Dominica capita lauantium*, *ſeu Capitilauium* habet Iſidor. lib. 6. Origin. feſtus hic dies vocitatur, quia tunc moris eſt lauandi capita infantium, qui vngendi ſunt Sabatho ſancto: Addit Alcuinus, ne obſeruatione quadrageſimæ ſordidati ad vnctionem accederent; Dicitur etiam: *Dominica Oſanna*, propter læ-
C tam illam acclamationem, quæ in Euangelio huius diei memoratur: *Dominica indulgentiæ* nominatur à Diuo Hieron. in Lectionario, & in ordine Romano, & id attributum videtur, quod Reis, & Nocentibus tunc venia daretur, & carcere liberarentur, ſic etiam Diuus Ambroſius epiſt. 33. ad Marcellinam ſororem. *Sanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus ſoluebant debitorum, Lazari vincula, ſtridunt catenæ*. Huiuſmodi Reorum dimiſſionis, & liberationis veſtigiũ etiam nunc aliquibus in locis ſupereſt (vt ego vidi Lutetiæ Pariſiorũ) Epiſcopus Reũ vnũ carcere ſoluit, aut forſan ex ritu Iudaico,

Dominica Palmarum

quam-

quamquam fœliciori ſignificatione, liberationis ſcili- A
cet ſpiritualis noſtræ a Chriſto; Iudæi veteri inſtituto ſolebant in memoriam liberationis ſuæ ex ſeruitute Aegyptiaca; vnum ex iis, qui vincti detinebantur in carcere, liberare ad diem Paſchæ, vt Beda, & Liranus in c. 27. Matth. ibi, *Per diem autem ſolemnem* .&c. Haym. ibidem Gloſa ordin. in cap. 18. Io: Iudæi quamquam in Romanorum poteſtatem veniſſent, nihilominus hac die ſibi ſeruari conſuetudinem impetrarunt, vt colligere licet ex Matth. Luc. & Ioan.

Græci hebdomadam magnam, quæ ſit Quadrageſimæ poſtrema, vocant, ex Chryſoſt. hom. 30. in Gen. quæ appellatio Latinis eſt familiaris, quam denomina- B
tionem ſic exponit Alcuinus de diuin. offic. cap. 15. quia in ea maxima eſt adhibẽda parſimonia, ſiue quod maius officium recolitur in ea, Theoph. Alexand. ep. 2. eſt hebdomada Dominicæ paſsionis in Goncilio Laodiceno cap. 46. Græci nominant ſingulariter hebdomadam ſine aliquo adiuncto, Gratian. de conſecrat. diſt. 4 cap Baptizandos.

De Hebdomada maiore, & feria 5. in Cœna Domini.

Feria quinta huius hebdomadæ etiam nunc ſummus Pontifex, & Epiſcopi abſoluendi, & reconciliandi populi Chriſtiani cœremoniam obſeruant, quæ res à priſco pœnitentium hoc die recõciliandorum ritu traxit originem, cuius veteris inſtituti meminit Innocen- C
tius Primus Rom. Pont. epiſt. ad Decennium Epiſcopum Eugubinum cap. 7. ijs verbis. *De pœnitentibus autem, qui ſiue ex grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat*. citat Burchard. lib. 18. cap 18. B. Eligius Epiſcopus Bouiodunenſis homil. 4. in Cœna Domini, dum exponit cœremoniam illam ablutionis pedum, quæ ſit ipſa quinta feria; miſtico, & ſacratiori ſenſu ad reconciliationem pœnitentium, quæ tũc fieri conſueuerat, reponit: & Albinus cap. 17. *Laua-*

A *tio pedum fratrum, ſignum eſt remiſſionis peccatorum*; & in ſynodo Cabilonenſi 2. ſub Carolo Magno c. 47. habetur ijs verbis. *Cum pœnitentes eadem die Cœnæ Domini ad percipienda corporis, & ſanguinis Dominici ſacramenta, ſe reconciliant*. Huius autem reconciliationis forma ſatis dilucidè, licet non integrè deſcripta eſt lib. 7, capitulorum cap. 147. *Omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Paſcha, quæ eſt Cœna Domini, ad Ciuitatem in cinere, & cilicio in præſentia Epiſcopi proſtrato vultu conueniant, & ibi ab Epiſcopo canonicè, & ordinabiliter, ſicut in ſacramentario; & in Romano ordine continetur, reconcilientur, atque dijudicentur, con-*
B *ſolenturque, & prædicentur, quid deinceps agere, quidue vitare debeant; inſtruantur, atque inſuper diuinis precibus per manus impoſitionem ab Epiſcopo ſanentur.*

Fuit in Aphrica priſcus mos, licet antiquatus, celebrandæ ſacræ liturgiæ poſt Cœnam ipſa feria quinta; vt in Concilio Carthaginenſi tertio cap. 29. ibi. *Vt ſacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuerſario, quo cœna Domini celebratur*. Vt nos etiam diximus ſupra in cap. 9. de antiq. Miſſæ ritibus.

De Diebus Paraſceu.

Vtriuſque diei Paraſceues, & Sabathi rigidum ieiunium ſic præſtiterunt Apoſtolicæ conſtitutiones lib. 5.
C apud Anaſtaſium Nicenum, & in vulgaribus conſtitutionibus lib. 5. cap. 17. & 18. his verbis. *Reliquis diebus ante ſextam feriam edite hora nona, aut veſpere, aut pro ratione virium, vt quis poteſt, Sabatho autem vſque ad Galli cantum ieiunium producite*. Veteres Chriſtiani tantam in his diebus adhibuerunt abſtinentiam, vt hoc prolixiori ieiunio, & aliquid ſpecialius agerent, & dolorem, qui in cordibus diſcipulorum Chriſti fuerat illo die, plenius indicarent. D. Auguſtinus epiſtola 86. ad Caſulanum equidem licet Græci, & omnes Orientales Sabathis nunquam ieiunarent; vnum tamen Sabathum magnum Paſchatis ſemper exceperunt. Diuus

Ignatius ad finem epiſt. ad Philippenſes, & habetur in can. 90. Concilij Trullani, vbi Balſamon inquit. *Magni Sabathi ieiunium alijs Chriſti paſſionis, ſeu hebdomadæ ſanctæ diebus longe præſtantius eſt propter Chriſti ſepulturam; & propterea religioſiores toto Sabatho vſque ad horam ſextam noctis in eccleſijs adſident, & illa hora ſexta diuinis ſacramentis communicantes panem, & aquam guſtant, fortaſſe autem, & modicum vini.* A

De Die Paſchæ. Paſchale feſtum apud Græcos dicitur, quodlibet feſtum in honorem Saluatoris inſtitutum. Paſcha etiam vocatur ipſa quadrageſima. Timotheus Patriarcha Alexandrin. interrog. 8. quod hæc digna ſit ad Paſchæ feſtiuitatem præparatio, vt eleganter D. Chryſoſt. hom. de ieiunio primæ Paſchæ. B

Paſchæ diem vocant Apoſtoli *Primam Dominicam*; *Primum Paſcha* ad diſcrimen cœterarum feſtiuitatum, quibus Paſchæ nomen Græci attribuebant: Dicitur Paſcha *Dies Regalis*. ex D. Ignatio: *Omnium dierum ſupremum: Magna Dominica: Magnum Paſchatis Dominicum*. Vt latè Fillachus de Quadrageſima, cap. 16.

Solemnis Paſchæ feſtiuitas, quo die celebranda eſſet in Occidẽtis partibus ab Eccleſia Romana diſcebatur, quæ in Arelatenſi Concilio primo cap. 1. *De obſeruatione Paſchæ Domini, vt vno die & tempore per omnem orbem obſeruetur, & iuxta conſuetudinem litteras ad omnes tu dirigas*. Forte de tollenda illa celebrãdi Paſchatis varietate hic agebatur, quæ ſatis pertinaciter apud Orientis, & Occidentis populos retinebatur; vnde tẽpeſtate contentionis ſerenitas charitatis obnubilabatur, quæ tandem Concilio Niceno primo ſublata eſt. C

Die verò Epiphaniorum, denunciabatur feſtiuitas Paſchæ, quæ eſſet proxima; ita Caſſianus in collationibus, & in Gallijs Concilium Aurelianenſem 4. cap. 1. ſic meminit; *Paſchæ feſtiuitas annis ſingulis ab Epiſcopo*

Epipha-

A *Epiphaniorum die in Eccleſia denuncietur;* Vt etiam in Concil. Toletan. 4. cap. 4

Sanctum Paſcha cum tota hebdomada feriandum Indicit Concilium Lugdunenſem cap. 4. vt refertur de conſecrat. diſtinct. 3. cap. pronunciandum: At verò tres hebdomadæ Paſchæ dies priores maiori in veneratione habitos, quam ſequentes, habetur in Concilio Maguntin. 36.

Eccleſia olim annum incœpit a die Paſchæ. Cuiacius titulo de ferijs ad cap. 1. & 2. lib. 2. decret. Scaliger. lib. de emendat. tempor. cap. de diebus: etenim duplicem fuiſſe annum vnum naturalem à Calendis Ianuarii, al-
B terum Eccleſiaſticum à die ſolemni Paſchæ, non aliter quam apud Hæbreos, quibus annus erat eccleſiaſticus, idemque ciuilis, qui menſe Martii incohabatur, quo Paſcha celebrabatur, Exod. cap. 12. alter annus naturalis, cuius exordium à menſe Septembris ducitur Ezechiel cap. 40.

De Vigilijs, Quatuor Temporibus, Diebus Veneris, & Sabathi, & alijs Eccle- C ſiæ Ieiunijs.

Cap. LXIII.

DE Ieiunijs, quæ reſpiciunt Vigilias Dierum Feſtorum, facilè eſt agnoſcere priſcam Eccleſię praxim, cœptam iam ab Apoſtolorum temporibus; & præter deducta in antecedenti capitulo: conſtat hoc etiam ex Menologiis Græcorum, Martyrologiis Romanis, ſicut ex homilijs ſanctorum Patrum in vigilijs Sāctorum; *De Vigilijs.*

vtpotè D. Auguſt. habet ſermonem in Vigilia S. Io: Baptiſtæ, ac etiam in vigilia SS. Petri, & Pauli: S. Bernardus habet ſermonem in vigilia Natiuitatis Domini, in vigilia SS. Petri, & Pauli, in vigilia S. Andreæ &c. Nuncupabantur Vigiliæ, quoniam Fideles pertranſibant noctes, quæ præcedebant ſolemnibus feſtis, vigilantes in orationibus, hymnis, ſpirituali lectione, & aliis piis officiis vna cum ieiunio. Necnon appellabantur Lucernariæ preces, ſeu Gratiarum actiones, vt per Baſilium Epiphan. Caſſianum, & alios relatos a Baron. in an. 51. vbi Spond. num. 20. Et huiuſmodi ſanctæ congregationes fiebant in eccleſiis, oratoriis, & monumentis ſacris, quæ illi appellabant Limina, Memorias, Oratoria. A B

In quem modum perſeuerauit diutius ille vſus, vt nõ Clerici tantum, ſed & populus ſimul in Eccleſia laudes Deo canerent: tamen id mutatum videtur, quod laici perdifficilè ſe continerent in officio; vt non voce rhythmum, & in ſtatu corporis decorem ſatis decentem ſeruarent; prout quæritur pluribus cum populum de ea re obiurgat Ioannes Chryſoſt. homil. 1. in Iſai. Ac etiam de antiquiſsimo huiuſmodi vſu in Eccleſia ſacrarum Vigiliarum: & hunc etiam temporibus Ambroſij, & Auguſtini auctum non ſublatum, vt aliqui dixere, tradit Baron. in d. ann. 51. vbi Spond. num. 20.

De Quatuor Têporibus. Quo ad Ieiunium, quod dicitur Quatuor tempora: ſatis patet Iudæos quatuor præcipua habuiſſe Ieiunia, nempè Quarti, Quinti, Septimi, & Decimi menſis. Zacharias cap. 8. verſ. 19. *Ieiunium Quarti, & ieiunium Quinti, & ieiunium Septimi, & ieiunium Decimi erit domui Iuda in gaudium, lætitiam, & in ſolemnitates præclaras.* C

Ieiunium Quarti; habebatur in memoriam fractarũ tabularum, Exod. c. 32. verſ. 19. *Iratuſque valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.*

Ieiunium Quinti: quoniam Templum, & Vrbs Hieruſalem fuerant combuſta primum à Chaldæis, vt in

lib. 4.

A lib.4.Reg.cap.25. verſ.9.& 10.& poſtea diruta etiam eadem à Romanis. Ac etiam quoniam eodem tempore annunciatum fuit Moyſi, quod ex his, qui ſecum Aegypto fuerant egreſsi, terram promiſſam nemo ingrederetur præter Ioſue,& Caleb; vt legitur in Num. cap 14.verſ.23.& 24.

Ieiunium Septimi: quoniam tunc Godoſias: & qui cum eo erant Iudæi,&Caldæi fuerũt occiſi in Maſpha, vt in 4.Reg.cap.25, verſ.25. & Hierem.cap.41.verſ.2.

Ieiunium Decimi: quoniam Rex Babylonis congregabat tunc vires ſuas,vt aggrederetur Hieroſolymam: Et de hoc ieiunio loquitur D.Luca; in act. Apoſt.c.17.
B verſ. 9. *Cum iam non eſſet tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præteriſſet*, nempè quod hiems iam in Decembri augebat.

Hinc eſt,quod prædicto Iudæorum ordini cõformis quoque ſit ritus Catholicæ Eccleſię,& propterea indicitur ieiunium Quatuor anni temporibus, videlicet, in Hieme, Vere, Aeſtate, & Autumno; vt annus in omnibus ſuis partibus Deo conſecretur, a quo æternam ſperamus nos fœlicitatem conſequuturos. S.Athanaſius in Apolog.de fuga ſua meminit ieiunii Pentecoſtẽ quod vnum eſt de prædictis,& S.Leo ſerm.de ſancto ie
C iunio ſeptimi mẽſis ſic inquit. *Cui medicinæ, dilectiſſimi cum omne tempus ſit congruum, hoc tamen habemus aptiſſimum; quod & Apoſtolicis, & legalibus inſtitutis videmus dectum, vt ſicut in alijs anni diebus, ita in menſe ſeptimo ſpiritualibus nos purificationibus emundemus*.

Circa abſtinentiam in die Veneris cuiuslibet hebdomadæ: porrò cũ hæc ſit in memoriam paſſionis Filii Dei,necnon immenſi beneficii Redemptionis noſtræ, non eſt in hoc multum inquirendum: & habebatur hoc ieiunium die Veneris totius anni præter illum, qui incurrit in die Natalis Domini. Epiphan. in compend. Reſtat ſolum agnoſcere antiquum Eccleſiæ ritum circa dies Mercurii, & Sabathi: etenim die Mercurii

habitum

habitum fuit Concilium de occidendo Chriſto, qui A
vitam nobis contulit: & die Sabathi ieiunatur in memoriam ſepulturæ, deſcenſus ad Inferos, ac propter mœrorem, & dolorem ſanctiſſimæ Matris: vt propterea Epiphan. in ſua compendiaria doctrina inquiat. *Quarto verò, & pro Sabatho ieiunium ſtatutum eſt, vſque ad horam nonam*: nempe vt die Mercurij, & Sabathi vſque ad horam nonam protrahatur ieiunium, & Tertull. de ieiuniis aduerſ. Pſychienſ. c. 14 *Cur ſtationibus Quartã & Sextam Sabathi dicamus ex ieiunij paraſceuen.*

S. Hieron. interrogatus an expediret Sabatho ieiunare, & recipere Euchariſtiam quotidie; reſpondent in epiſtola 28. ad Lucinium reſpiciendam in loci conſuetudinem. *De Sabatho quod quæris, vtrum ieiunandum ſit: & de Euchariſtia an accipienda quotidie, quod Romanæ Eccleſiæ, & Hiſpaniæ obſeruare prohibentur, &c. Illud te breuiter admonendum puto, traditiones eccleſiaſticas, præſertim, quæ fidei non officiant, ita obſeruandas, vt a maioribus traditæ ſunt; nec aliorum conſuetudinem, aliorum contrario more ſubuerti, atq; vtinam omni tempore ieiunare poſſemus.* B

Ac etiam cum in Aphrica, Oriente, vt quoque Romæ conſuetum eſset Sabatho ieiunare, non ſolum in abſtinentiam qualitatis ciborum, verum & in quantitate eorumdem: & cum Monica D. Auguſtini Mater Mediolanum perueniſset, ac eadem timeret ibidem infringere ieiunium die Sabathi, quod Romæ viderat obſeruari: De hoc ſcribens Diuus Auguſtinus Ianuario, epiſt. 118. inquit: *Cum Romam venio ieiuno Sabatho, cum hic ſum non ieiuno; ſic etiam tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua; ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi: hoc eum matri renunciaſſem, libenter amplexa eſt. Ego vero de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui tamquam eam cœleſti oraculo ſuſceperim.* C

Succeſſu tẽporis cum diminuerit deuotio vna cum ſecu-

A ſęculorum reuolutione; oportunum fuit viſum eccleſiæ indulgendo hominum infirmitati, commutare ieiuniũ in abſtinentiam, & quod in quarta feria nempe die Mercurii ſeruabatur, immutare in Sabathi obſeruantiam.

De priſco Rogationum ritu in tribus diebus (quibus etiam plurimis in locis hodie ieiunatur) tum ad auertendam Dei iram, tum etiam ad ſe diſponendum ſequenti Aſcenſionis ſolemnitati; meminit, inquam, de prædictis Sidonius Appollin. lib. 5. epiſtola 14. *Quicquid illud eſt, quod vel otio, vel negotio vacas, in vrbem tamen (niſi fallimur) Rogationum contemplatione reuocabere: Quarum nobis ſolemnitatem primus Mamercus* *De Rogationibus*

B *Pater, & Pontifex reuerendiſſimo exemplo, vtiliſſimo experimento inuenit, inſtituit, inuexit.*

Impugnatur diſtinctio ciborum per Hæreticos, cum Deus in lege ſcripta non reſpuat alias carnes, quam de quibus in Leuit. cap. 11. verſ. 2. 3. & 4. *Hæc ſunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ: omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis: quicquid autem ruminat quidem, & habet vngulam, ſed non diuidit eam ſicut & Camelus, & cætera non comedetis illud*, & infra. *Omne quod habet pinnulas, & ſquammas tam in mari, quam in fluminibus, & ſtagnis comedetis, &c.* Similiter in act. Apoſtol.

C cap. 10. dictum eſt Petro per viſum. *Occide, & manduca omnia quadrupedia, ſerpentia terræ, & volatilia cœli*: & alia ſimilia loca idem Hæretici adducunt, quæ contra Catholicum abſtinentiæ ritum non loquuntur.

Quoniam non ſolum Ieiunium, verum & Abſtinentia, & Diſtinctio Ciborum ſunt maximè Deo grata; nec vlla in his eſt ſuperſtitio, cum ab Eccleſia ordinata hæc fuerint: nec de poteſtate illius ambigendum, vt valeat ipſa hæc decernère ad præceptum in conſciẽntia, vt nos ſupra diximus. Hinc D. Hieron. contra Iouinianum lib. 1. cap. 10. qui ciborum diſtinctionem reprehendebat, & obijciés permiſſionem à Deo homini factam poſt

Diluuium

Diluuium circa commeſtionem carnium, ſic inquit. A
(Quod autem nobis obiicit in ſecunda Dei benedictione comedendarum carnium, licentiam datam, quæ in prima conceſſa non fuerat; ſciat quomodo repudium iuxta eloquium Saluatoris ab initio non dabatur; ſed propter duritiam cordis noſtri per Moyſem humano generi conceſſum eſt: ſic & eſum carnium vſque ad Diluuium ignotum fuiſſe, poſt Diluuium vero quaſi in eramo murmoranti Populo coturnices, ita dentibus noſtris neruos & virulentias carnis ingeſtas, &c. Poſtquam autem Chriſtus venit in fine temporum, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium nobis dare permittitur) Hæc D. Hieron. B

Ac prætерea quamuis eſus carnium fuerit permiſsus à Deo; nihilominus contrauentio diuini præcepti, ac etiam inordinatus appetitus earundem carnium eſt reprenſibilis hinc D. Auguſt. tractat. 73. in Ioannem. *Non eſt malum carne veſci, cum de hac re loquens Apoſtolus dicat: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione accipitur, ſed quia ſicut idem ipſe ait: Malum eſt homini, qui per offenſionem manducat, & ſi per hominis offenſionem, quanto magis Dei.* Et paulò poſt *ſed vt ſciremus non Dei creaturam culpabllem, ſed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, ſed propter pomum mortem primus homo inuenit: Et Eſau primatu ſuo non propter Gallinam, ſed propter lenticulam perdidit.* C

Et Fulgẽtius Ruſpenſis Epiſc. De fide ad Petrum cap. 3. in fin. in illa verba primo Timoth. 4. Quia omnis creatura Dei bona eſt, inquit. *Ideoque ſerui Dei in eo, quod à carnibus, & vino abſtinent: non tanquã immũdas refugiunt, ſed mundioris vitæ inſtituta ſectantur.* Et idem Fulgent. c. 42. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil*

reij-

A *reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, & Dei ſeruos, qui à carnibus, & vino abſtinent, non tamquam immunda, quæ facta ſunt, reſpuere, ſed à fortiori cibo, & potu pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.*

Ex prædictis infertur, vt non coinquinet animam, quod intrat in os; ſed contrauentio præceptorum Eccleſiæ: etenim cum ſint quædam peccata in tantum mala, quia ſunt prohibita, nempe operari cum mercede diebus feſtiuis, &c. ſunt autem & alia peccata ex ſe de ſui natura ſemper mala, nempe occidere, adulterari, &c. infringere autem ieiunium, ſeu abſtinentiam ciborum ſunt mala ſolum in primo capite: ſiquidem Eccle-
B ſia Dei ſponſa, & noſtra Mater potuit in hoc nos ſub peccati pœna obligare, &c.

De Apoſtolicis Traditionibus.

Cap, LXIV.

QVoniam præfati Eccleſiæ ritus non omnes ex Dei præcepto, nec ex ſacro textu deſumpti
C ſunt; ſed cum plerique ſola Apoſtolica Traditione (etiam quod in ſcriptis non fuerint redacti) ad nos deuenerint; ideo de hac Apoſtolica traditione infra dicemus, eiuſque auctoritatem ex lege Moſayca, & Euangelica, ac etiã ex ſanctis Patribus cõprobabimus.

Scriptura ſacra, ad quam ſolum Hæretici appellant, quantum deferendum ſit traditionibus, ſic præcipit in Deuteron. cap. 32. verſ. 7. *Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi Maiores tuos, & dicent tibi.* & Prouerb. cap. 1. verſ. 8. *Audi fili mi diſciplinam Patris tui, & ne dimittas legem Matris tuæ.* & in pſal. 43.

tt *Deus*

Deus auribus noſtris audiuimus, & Patres noſtri annũciauerunt nobis, &c. Iſaias 38. verſ. 19. *Pater filijs notam faciet veritatem tuam.* & Eccleſiaſt. 8. verſ. 11. *Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim dedicerunt a patribus ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* A

Poſt plenitudinem verò temporum, vt Deus loquutus eſt nobis in Filio: audiamus quomodo ipſe Chriſtus Apoſtoli, necnon & priſci Patres docuerint huiuſmodi traditiones.

Apud Ioannem cap. 16. verſ. 12. Chriſtus Redemptor noſter dixit diſcipulis; *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo: cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* B & apud Matth. cap. 23. inquit idem Chriſtus. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite:* Ex quibus patet, quantum ſit deferendum traditioni etiam non ſcriptæ.

Sanctus Hilarius in pſal. 2. recenſet hunc prædictum locum in eodem ſenſu traditionum, quod Moyſes myſteria magis recõdita ſine ſcriptis tradiderit ſenioribus his verbis. [Erat iam à Moſe antea inſtitutum in omni ſynagoga ſeptuaginta eſſe doctores: nam idem Moſes quamuis veteris teſtamenti verba in litteris condidiſſet; tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria ſeptuaginta ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijs meminit, dicens: *Super Cathedram, &c.* Doctrina ergo horum in poſterum, quæ ab ipſo ſcriptore legis accepta, in hoc ſeniorum, & numero, & officio conſeruata, &c.] hæc Hilarius. C

Et Apoſtolus diuinitatis interpres laudans fidem, & virtutem Corinthiorum, inquit. *Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, & ſicuti tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Traditiones autem, de quibus

A bus loquitur Apoſtolus: erant de modo faciendi preces recipiendi ſanctiſſimam Euchariſtiam, & ſimilia, quæ non erant ſcripta; vt animaduerterunt Epiphan. & Chryſoſtomus.

Præterea de recipiendis traditionibus formale præceptum traditur in 2. ad Theſſalon. cap. 2. verſic. 14. *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.*

Quid autem de traditionibus ſenſerint priſci ſancti Patres videamus S. Dionyſ. Areopag. de cœlaſt. Hierarch. cap. primo loquens de Apoſtolis, inquit: *Summa* B *illa ſuperſubſtantialia: partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus ſuis (iuxia quod ſacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.*

Et ſanctus Irenæus lib. 3. contra hæreſes cap. 4. de vtilitate, & neceſsitate traditionum inquit. [Quid autē ſi neque Apoſtoli quidē ſcripturas reliquiſsent nobis? nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſsentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum, qui in Chriſtum credunt ſine charta, & atramento ſcriptam habentes per Spiritum ſanctum in cordibus ſuis ſalutem, & veterum traditionem diligenter C cuſtodientes.]

Origen. homil. 5. ſuper Numer. latè oſtendit praxim plurimorum rituum, qui in Eccleſia conſueuerant, abſque Dei præcepto, nec teſtimonio ſacræ ſcripturæ, vt potè quomodo adminiſtranda, & recipienda ſanctiſſima Euchariſtia, de cœremonijs iam conſuetis in baptiſmo, ſicuti etiam refert iam tunc fuiſse in vſu orarionem flexis genibus, & verſa ad Orientem facie; ac etiā alios multos laudabiles ritus non ſcriptos, ſed traditos: & ſubdit hæc verba. *Omnia hæc opera, vel velata portamus ſuper humeros noſtros, cum ita implemur ea, & exequimur, vt à magno Pontifice, atque eius filijs tradita, & commendata ſuſcepimus.* & idem Origen. tract. 29. in

Matthæum, inquit. *Nos illis credere non debemus, nec exire à prima, & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.* A

Baptiſmi neceſſitas

Et idem Origen. ad cap. 6. epiſt. ad Roman. de baptiſmo paruulorum inquit: *Eccleſia ab Apoſtolis traditionem accepit etiam paruulis baptiſmum dare.* Exiſtimabat enim etiam vetus Eccleſia baptiſmum in hominibus adultis neceſſarium neceſſitate conditionali: in infantibus autem neceſſarium neceſſitatis abſolutæ. Auguſtin. de anima, & eius orig. lib. 3. c. 13. & ſeq. & propterea laicis in periculo mortis permittebat adminiſtrationem baptiſmi, &c. B

Matrimonia probib.

Interdicebat etiam Eccleſia ex Apoſtolica traditione Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconibus nuptias poſt ipſorum promotionem, vt ex Concilio Neocœſarienſi can. 1. relato in decreto can. de his cauſ. 31. quæſt. 1. Euſeb. demonſt. Euang. lib. 1. cap. 9.

Pariter Matrimonium poſt votum Virginitatis, ex Apoſtolica traditione, peccatum habebatur. Epiphan. contra Apoſt. hæreſ. 61. Ac etiam Religioſos, & Religioſas poſt ſolemne Caſtitatis votum, nõ ſolum adulteros, verum & incœſtuoſos habebat. Ambroſ. ad virgin. lapſ. Hieron. contra Iouin. lib. 1.

Cærem. in ſacrific. Miſſæ.

Ac etiam dicta Eccleſiã ad Euchariſtiæ ſacrificium miſcebat aquam in vinum ex Apoſtolica traditione. Concilium Cartagin. 3. cap. 24. Cyprianus ad Cæcilianum epiſt. 63. C

Sicut etiam ex Apoſtolica traditione ſeruabatur cœremonia lotionis manuum in altari ante myſteriorum conſecrationem. Cyrill. Hieroſolym. Cathech. myſt. 5. & alia multa.

Præterea inter differentias opinionum circa Religionem recurrendum eſſe ad traditiones. Origen. in proem. lib. 1. de principijs, inquit. *Seruetur Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita*

A *dita vſque ad præſens in Eccleſijs permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione.*

Et quod traditio confirmet auctoritates ſcriptas. Euſeb. Cœſarien. contra Marcell. inquit. *Eccleſia à finibus terræ vſque ad fines extenditur, & ex diuinis ſcripturis teſtimonia ex non ſcripta traditione confirmat.*

Sanctus Athanaſius in epiſt. ad Epictotum, inquit. *Hoc ſolummodo reſpondere ad ea ſufficit, quod iſta non ſint Catholicæ Eccleſiæ, neque iſta patres noſtri ſenſerunt.*

Cyrillus Hieroſolym. cathech 5. inquit. *Videte itaq; fratres, vt ſeruetis traditiones, quas nunc accepiſtis, & in*
B *latitudine cordis eas deſcribite, vt cum pietate eas cuſtodiatis.*

Sanctus Ioann. Chryſoſt. in ſecunda ad Theſſalonic. in illa verba; State, & tenete traditiones, oration. 4. inquit. *Hinc eſt perſpicuum, quod non omnia per epiſtolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine ſcriptis, & ea quoque ſunt fide digna: quamobrem Eccleſiæ quoq; traditionem cenſeamus eſſe fide dignam: eſt traditio, nihil quæras amplius.*

Cyrillus Alexandrin. homil. 8. inquit. *Traditionem Eccleſiæ tanquam theſaurum quemdam in penetrali cor-*
C *dis recondens, amplectere. occupationes Deo gratas, vt non ſolum fide ſplendeas; ſed & pietate luceas.*

Tertullian. de corona milit. cap. 2. 3. & 4. cum multa dixerit ad oſtendendam vtilitatem, & neceſſitatem traditionum, & poſt quæſitam originem cœremoniarum baptiſmi, oblationum pro mortuis, ac ſigni ſanctiſsimæ crucis inquit cap. 2. *Harum, & aliarum eiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules; ſcripturam nullam inuenies, traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſeruatrix.*

Sanctus Ambroſius contra illos, qui omiſſo ieiunio quadrageſimæ, ſuſcipiebant ieiunium quadrageſimæ

poſt

poſt Paſcha, ſerm. 31. Dominicæ primæ quadrageſ. in A quit. *Nonnulli Chriſtianorum fratres exiſtimantes ſe diuinitatis præcepta religioſius obſeruare, prætermiſſa deuotione quadrageſimæ, quinquageſimam ſe facere mentiuntur, cum id neque diuinis litteris iubeatur, neque traditum ſit auctoritate maiorum.*

D. Hieron. aduerſ. Luciferianum cap. 4. quod conſenſus Eccleſiæ eamdem vim habeat, quam præcepta ſcripta inquit. [Etiam ſi ſcripturæ auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret: nam & multa alia, quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis obſeruarũt: vſurparunt velut lauacro ter caput mer- B gitare; deinde egreſſos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem die Dominico, & per omnem Pentecoſten: nec de geniculis adorare, & ieiuniũ ſoluere, multaque alia, quæ ſcripta non ſunt, rationalis ſibi obſeruatio vindicauit] Hæc Hieron.

Et ſanctus Auguſtinus de baptiſm. contra Donatiſtas lib. 4. cap 24. inquit. *Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſsime creditur.* Et idem Auguſtin. ad inquiſition. Ianuar. lib. 1. cap. 2. *Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem* C *toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel à plenarijs concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas commendata, atque ſtatuta retineri.*

Demum in hoc thema traditionum, quanti illæ ſint momenti; ſic inquit Vincentius Lirinenſis aduerſus hæreſes cap. 3. in ipſa catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, vt id teneamus, quod ab omnibus creditũ eſt. Hoc eſt enim propriè, verèque catholicum, quod ipſa vis nominis, ratioque declarat, quod omnia verè vniuerſaliter comprehendit, ſed hoc ita demum fit, ſi ſequamur vniuerſitatem, antiquitatem, & conſenſionẽ.

Seque-

A Sequemur autem vniuerſitatem hoc modo. ſi hanc vnã fidẽ veram eſſe fateamur, quã tota per terrarum orbem confitetur Eccleſia. Antiquitatem verò ſi ab his nulla tenus ſenſibus recedamus, quos ſanctos Maiores, & Patres noſtros celebraſſe manifeſtum eſt. Conſenſionem quoque itidem, ſi in ipſa vetuſtate omnium ſacerdotum pariter, & magiſtrorum definitiones, ſententiaſque ſectemur.] Hæc Lirinenſis.

Et hoc ius non ſcriptum, ſeu traditiones omnes etiã Res publicæ comprobarunt ex Vlpiano I.C. in l. 6. D. de iuſt. & iur. vt etiam voluit Plato lib. 6. de legibus. Ac etiam aliquas fuiſſe nationes Chriſtianas, quæ abſque B ſcriptura, & ſola traditione vixerint, refert de ſuo tempore Ireneus ſupra adductus.

Nec vrget ex prædictis fuiſſe, ac eſse huiuſmodi eccleſiæ traditiones ab hæreticis impugnatas: ſupponentes hi omnia ad ſalutem neceſſaria in ſacra ſcriptura reperiri: etenim verum eſt etiam, fuiſse à Saduceis reprobatas Moſaycas traditiones, vt inquit Ioſeph. lib. 13. antiquit. cap. 18. *Nunc enim iudicandum eſt, quod multas conſtitutionum a maioribus per manus acceptas, Phariſæi tradiderint populo, quæ non ſunt ſcriptæ inter leges Moſaicas, & ideo Saducæi his auctoritatem abrogant, dicentes eas oportere tantum ſeruari, quæ ſcripto* C *continentur.*

Quibus reſpondemus nec in quolibet ex ſacris libris contineri omnia Chriſtianæ Religionis: etenim Ioãnes nil loquitur de Incarnatione, Natiuitate, Adoratione, Fuga in Aegyptum, nec de aliis multis. Pariter in toto volumine Bibliæ ſacræ deficiunt etiam plurima neceſsaria ad ſalutem, cum plures ex authenticis libris fuerint deperditi, vt inquit Ioann. Chryſoſtom. homil. 7. in cap. 2. epiſt. 1. ad Corinth. his verbis. *Magna librorum copia perijt, & pauca ex priori captiuitate volumina extiterunt, quod ex reliquis captiuitatibus planè conſtat.* & infra. *Liber enim Deuteronomij vix*

maiorum

maiorum noſtrorum temporibus inuentus eſt in luto obrutus, &c. A

Præterea quale extat præceptum in ſacro textu, quo Deus impoſuerit Euangeliſtis, vt ſcriberent: quinimo potius coacti ſcripſerũt illi, ſeu caſu id contigiſse, refert Euſeb. hiſt. eccleſ. lib. 3. cap. 18. ibi. *Solus Matthæus, & Ioannes nobis quædam monumenta litteris prodita poſt ſe reliquerunt. Quos etiam fama eſt neceſſitate quadam adductos, ſe ad ſcribendum contuliſſe.* & idem paulo poſt de Luca. *In ipſo ſui Euangelij principio cauſam, cur illud contexere ſit aggreſſus, proponit: nimirum, quod plerique alij eorum ſermonum declarationem imprudentius, & minus conſideratè inſtituiſſent, quorum veritatem ipſe ſatis exploratè cognitam habebat.* & infra. *Matthæus cum iam antea Hebræis verbum Dei prædicaſſet, ſimul, ac in animo habuit ad alias gentes proficiſci, Euãgelium ſuum patrio ſermone conſcripſit, &c.* Vlterius magna eſt copia rerum, quæ in ſcriptis non ſunt redactæ; & omnia tamen credimus ſine hæſitatione, vtpotè vbi nam ſcriptum reperitur in ſacro textu, quod Apoſtoli antequam tranſirent ad prædicandum Gentibus compoſuerint ſymbolum fidei? vt referunt Clemens, Ireneus, Auguſtinus, Ambroſius, & alij; vbi reperitur ſcriptum, quod Spiritus ſanctus à Patre, Filioque procedat, vti ab vnico principio? vbi extat ſcriptum, quod dies Dominicus ſit celebrandus præ Sabatho? Quis probabit, quod Forma, qua nos vtimur in Baptiſmo: *In nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti,* ſit melior, & vnica: cum toties in actis Apoſtolorum fiat mentio de baptiſmo: *In nomine Ieſu:* & de his, & aliis multis dicemus indubiranter: non aliam poſse adduci rationem, quam quod ſint traditiones Apoſtolicæ, & ideo ſeruandæ, iuxta præceptum Apoſtoli 2. ad Theſsalonic. *Tenete Traditiones, quas didiciſtis.* & hæc ſatis.

B

C

De

De Libero Arbitrio.

Cap. LXV.

MAgna fuit inter Ethnicos philoſophos, & hæreticos controuerſia, quod humani ſucceſſus a Fatalitate, vel neceſſitate penderent, vt voluit Heraclitus: Gratiæ auxilium damnarunt Manichæi, & omnia ad liberam voluntatem redigerunt: Ad ſiderum influxus omnia referebant Priſcillaniſtæ: Alij peccatum abſolutè dependens à Deo: alii in totũ a Dæmone procedere, & alia eiuſmodi deliria dixere.

B

Summa Dei Sapientia, & ipſamet veritas non priuauit hominem Libero Arbitrio: Eccleſiaſticus cap. 15. verſ. 14. & 18. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui: Ante hominem vita, & mors; bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* & Idem Eccleſiaſticus cap. 31. verſ. 8. *Beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunia, & theſauris: Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua: Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere mala, & non fecit, &c.* Et in Deuteronom. cap. 30. verſic. 19. Moyſes loquutus eſt populo, poſtquam tradidit ei legem. *Teſtes inuoco hodie cœlum, & terram, quod propoſuerim vobis vitam, & mortem; benedictionem, & maledictionem: Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & ſemen tuum*: & in lib. Ioſue, loquutus eſt Ioſues cap. 24. verſ. 14. & ſeq. *Nunc ergo timete Dominum, & ſeruite ei perfecto corde, &c. Sin autem malum vobis videtur, vt*

C

Domino ſeruiatis, optio vobis datur; eligite hodie, quod placet, cui ſeruire potiſſimum debeatis. Ego & domus mea ſeruiemus Domino. A

Et Chriſtus Redemptor noſter volens inferre liberum Arbitrium homini traditum, dixit, Iuueni deſideranti ſaluari. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* & idem Chriſtus plorans ſupra Hieruſalem, Matth. 23. verſ. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodũ congregat Gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* & apud Lucam cap. *Regnum Dei intra vos eſt*, Quæ Chriſti verba in hunc ſenſum liberi Arbitrij citat Ireneus lib. 4. aduerſ. hæreſes cap. 72. & Cyprian. lib. 3. ad Quirinum cap. 52. B

Sanctus Clemens reprehendens Simonem Magum, qui negauit liberum arbitrium lib. 3. recognit. ex perſona ſancti Petri ſic inquit. [Sed dic, quomodo ergo Deus iudicat ſecundum veritatem vnumquemque pro actibus ſuis, ſi agere aliquid in poteſtate non habuit? Hoc ſi teneatur, conuulſa ſunt omnia, fruſtra erit ſtudiũ ſectandi meliora? ſed & iudices ſæculi fruſtra legibus præſunt, & puniunt eos, qui male agunt: non enim in ſua poteſtate habuerunt, vt non peccarent, vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus pœnas ſtatuunt: miſeri&, hi qui ſeruant cum labore iuſtitiam: Beati vero illi, qui in delitiis poſiti cum luxuria, & ſcelere viuentes tyrannidem tenent.] Hæc S. Clemens. C

Iuſtinus Martyr. quæſt. 103. Gentilibus reſpondet. [Voluntate ad poſſibilia vtimur, non ad impoſſibilia. Nam operibus, quæ poſſibilia ſunt, & in poteſtate noſtra ſita; ſi vel fiant, vel non fiant, aut laus debetur, aut vituperium: eo autem, quod non velimus; non eo, quod non poſſumus, omnes peccamus homines, &c.]

Clemens Alexandrinus lib. 1. ſtromat. *Nec laudes nec vituperationẽ, nec honorem, nec ſupplicia iuſta ſunt, ſi anima non habet liberam poteſtatem, & appetendi, &*

aggre-

A *aggrediendi, ſed ſit vitium inuoluntarium.*

Origen. homil. 12. in Numer. *Et nunc Iſrael, quid Dominus Deus tuus poſcit à te? erubeſcant illi hæc verba, qui negant in homine eſſe liberum arbitrium: Quomodo poſceret ab homine Deus, niſi haberet homo in ſua poteſtate, quod poſcente Deo deberet offerre.* & idem Origen homil. 20. in Numer. *Sui arbitrij eſt anima, in quã voluerit partem, eſt ei liberum declinare; & ideo iuſtum Dei iudicium eſt, quia ſponte ſua, ſiue bonis, ſiue peſſimis monitoribus paret.*

Euſeb. Cæſarien lib. 6. de præparat. Euangel. cap. 5. *Vnicuique rationali animæ liberum arbitrium natura*
B *ineſt; bonum ergo id ad eligenda bona creatum. Ideo quãdo male agit, non eſt natura culpanda: non enim natura, ſed præter naturam malum agitur, cum ſit electionis deprauatæ, non naturæ opus.*

S. Baſilius hom. quod Deus non eſt auctor malorũ. *Vnde anima mali capax eſt? Quomodo libero facta eſt arbitrio, quod creaturæ rationali maximè participi conueniebat, ſolutã enim hac omni neceſſitate, & vitam in ſua poteſtate conſtitutam ex Deo accepit.*

Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſ. 4. de anima, inquit. *Anima ſui iuris, ſuique arbitrij eſt, & Diabolus eam ſollicitare, fallereque poteſt, at cogendi, niſi velit ipſa, poteſtatem non habet: ſuggerit tibi ſcortationis*
C *cogitationem, ſi velis admittis, ſi nolis non admittis: ſi enim neceſſitate ſcortaris, quamobrem Deus gehennam parauit?*

Gregor. Nazianz. apologet. 1. inquit. *Quod etiam ipſum ſummæ, ac ſingularis Dei bonitatis argumentum eſt, nimirum facere, vt virtus noſtra quoque aliqua ex parte ſit, nec natura tantum nobis inſeratur, ſed etiam per voluntatem, liberique arbitrij in vtramque partem agitationem, excolatur.*

Chryſoſt. homil. 60. in Matth. *Cum autem neceſſitatẽ*

dicat, non quia poteſtatis libertatem, poteſtatemque li- A
beri arbitrij tollat; nec quia neceſsitati rerum humanam
ſubijciat vitam, hoc dicit, ſed quod omnino venturum
eſt prænunciat, quod Lucas alijs verbis expreſsit, im-
poſsibile eſt, vt non eueniant ſcandala.

Tertull. lib. 2. aduerſ. Marcionem cap. 5. *Liberum & ſui arbitrij, & ſuæ poteſtatis inuenio hominem à Deo inſtitutum, nullam magis imaginem, & ſimilitudinem Dei in illo animaduertens, quam eiuſmodi ſtatus formam.*

Sanctus Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum c. 2.
in eodem thema, quod nos non trahamur neceſſitate
ad vitium, ſeu ad virtutem, inquit. *Liberi arbitrii nos* B
condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſsitate
trahimur: Alioquin vbi neceſsitas eſt, nec damnatio, nec
corona eſt. & idem ad cap. 5. Matthæi. *Si præcepta Dei*
cuſtodiens, filius quis efficitur Dei, ergo non natura
filius, ſed arbitrio ſuo.

S. Auguſtin. lib. 1. de libero arbitr. cap. 16. inquit.
Quid quiſque ſectandum, & amplectendum eligat, in
voluntate eſſe poſitum conſtitit, nullaque re de arce do-
minandi, rectoque ordine mentem deponi, niſi voluntate.
& idem in libro de Gratia, & libero arbitrio, cap. 15.
Semper eſt autem in nobis voluntas libera, ſed non ſem-
per eſt bona. & idem in lib. de vera relig cap. 14. *Nunc*
vero peccatum, vſque adeo voluntarium eſt malum, vt C
nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium; & hoc
quidem manifeſtum eſt, &c.

Quamuis auctoritates prædictæ tanti ſint ponderis; aliqui tamen maiori forſan ignorantia, quam malitia cogitant, quod deferre libero arbitrio, ſit tollere Dei præſcientiam, ac etiam diminuere diuinam gratiam, ac etiam quod ſacra teſtetur ſcriptura, vt omnia mala in Ciuitate comminetur Deus. Quibus reſpondet D. Au-
guſt.

A guſtinus lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 10. his verbis: *Quo circa nullo modo cogimur, aut retenta præſcientia Dei, tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nefas eſt) negare præſcium futurorum: ſed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter, & veraciter confitemur: illud vt bene credamus: hoc vt bene viuamus*. & paulò poſt. *Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præſciuit; imo ideo non dubitatur ipſum peccare, cum peccat; quia ille cuius præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe præſciuit, qui ſi nolit vtique non peccat; ſed ſi peccare voluerit, hoc*
B *ipſe etiam præſciuit.*

Terminentur tandem huiuſmodi Patruũ auctoritates, & deferatur Liberum arbitrium in homine, ſed non detrahatur auxilium Gratiæ Dei; & ita concilientur duæ extremitates Manicheorum, & Pelagianorum, vt refert idem Sanctus Auguſtin. epiſt, 47. ad Valent.

Quantum ergo potuimus egimus cum iſtis, & veſtris, & noſtris fratribus, vt in fide ſana, Catholica perſeuerent: Quæ neque liberum arbitrium negat, ſiue in vitam malam, ſiue in bonam,
C *neque tantum ei tribuit, vt ſine gratia Dei valeat aliquid, ſiue vt ex malo conuertatur in bonum.*

Quod

A

Quod Fides abſque Operibus non valeat Iuſtificare.

Cap. LXVI.

NOn eſt nouum in præſentia, quod homines impii abutantur verbis ſacræ ſcripturæ: ſiquidem Auguſtin. lib. de fide, & operibus cap. 14. refert, quoſdam falſos Apoſtolos immediatè poſt tempora Chriſti Bona opera reprobaſſe, ex verbis Apoſtoli male intellectis in epiſt. ad Romanos cap. 1. *Iuſtus ex fide viuet*: quod excutiendum (inquit Auguſt.) à cordibus religioſis, ne mala ſecuritate ſalutem ſuam perdant; ſi ad eam obtinendam, ſufficere ſolam fidem putauerint: bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint, &c. B

Simon Magus nominabat præcepta legis: *Iniuſtam ſeruitutem*, ex Irenæo lib. 1. hæreſ. cap. 20. de Simone Mago: (ſic enim aiebat ille) ſecundum Gratiam ſaluari homines, ſed non ſecundum opera iuſta: non enim eſſe naturaliter operationes iuſtas, ſed ex accidenti: per huiuſmodi præcepta in ſeruitutem deducentes homines, quod idem refert Theodoret. de hæretic. fabulis: & Nicetas lib. 4. theſaur. cap. 1. C

Eunomius volebat quodlibet, quamuis enorme peccatum, non obeſſe ei, qui fidem recepiſſet. Auguſtin. hæreſ. 54.

Bigardi (vt inquit Sigebert. in chronic. anno 415.) dicebat, quod exercere ſe in actibus virtutum ſit hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à ſe virtutes.

Alia

A Alia plurima, in quibus impiè debacchantur Lutherus, & alii huiuſmodi, quæ quam deliria ſint, videamus ex ſacro textu.

Exclamat Regius Propheta ad Deum in pſalm. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam*: & in pſalm. 18. *In cuſtodiendis illis retributio multa*. & in pſalm. 61. *Quia reddet vnicuique iuxta opera ſua.*

Chriſtus Redemptor noſter aperte teſtatur mercedem operum, apud Matth. cap. 5. inquit. *Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.*
B & infra. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona*. & paulò poſt: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum*. & idem Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*. & Lucas cap. 10. *Hoc fac, & viues*. Ioan. cap. 15. *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis*. & Apoſt. ad Romanos cap. 1. *Qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua.*

Sanctus Iacobus in ſua catholica epiſtola, cap. 2. *Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat habere, opera autem non habeat. Numquid poterit fides ſaluare*
C *eum?* & infra. *Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa*. & paulò poſt. *Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo; & non ex fide tantum?* & infra. *Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.*

Et Diuus Petrus in ſecunda epiſtola cap. primo. *Quapropter fratres magis ſatagite, & per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis.*

Sed omiſſis aliis ſacri textus auctoritatibus, comprobemus hoc idem ex ſanctis Patribus, vt non ex fide tantum, ſed etiã ex operibus iuſtificetur homo; etenim

Io. Chry-

Ioann. Chryſoſtom. homil. 9. in Ioannem, inquit. A
Nolimus igitur, nolimus inquam dilectiſſimi, fidem nobis ad ſalutem ſatis eſſe exiſtimare: Nam niſi vitam exhibuerimus puram, & hac cœleſti vocatione digna nos induerimus veſtimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem, quo ille miſer afficiamur ſupplicio. & idem Chryſoſtom. homil. 30. in Ioann. *Numquid ergo ſatis eſt ad vitam æternam in filium credere? minime: non enim omnis, inquit, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in Regnum Cœlorum, &c.*

Hilar. in Matth. can. 7. ante medium, inquit. *Salus gentium omnis ex fide eſt, & in præceptis Domini vita eſt vniuerſorum.* B

Ambroſius lib. 2. de officiis, cap. 2. *Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum eſt bonum: habent, & bona facta, quia vir iuſtus, & dictis, & rebus probatur.* & idem in cap. 11. Luc. lib. 7. *Sed ne rurſus fidei nos ſtudioſos faciat, operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui ſermone concludit: vt & fide, & operibus approbetur dicens, hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.*

Et D. Hieron. ad cap 7. Matth. circa medium, inquit. *Sicut ſupra dixerat, eos qui haberent veſtem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc è contrario aſſerit, ne his quidem accomodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & doctrinæ integritatem malis operibus deſtruunt.* & idem Hieronym. lib. 2. in Iouinian. cap. 1. inquit. *Fruſtra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus: ſciēti bonum, & non facienti illud, peccatum eſt: quomodo corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ſic & fides ſine operibus mortua eſt. Nec grande putemus, vnum Deum noſſe, cum & Dæmones credant, & contremiſcant.* C

Confirmantur prædictæ auctoritates ex D. Iacob: in

A ſua epiſt. cap. 2. verſ. 17. quod fides ſine operibus mortua ſit: & propterea non valeat ex ſe viuificare.

Ac etiam: *Qui non diligit, manet in morte*; ex epiſt. prima Ioann. cap. 3. ergo abſque charitate non poteſt fides iuſtificare.

Præterea habetur Corinth. cap. 13. *Si habuero tantam fidem, ita vt montes transferam; Charitatem autem non habuero, nihil ſum*. Ergo fides per ſe ſola non iuſtificat.

Quo vero ad auctoritates ſacræ ſcripturæ; vt noſtra ſalus à Fide pendeat: Debent illæ intelligi non de ſola Fide; ſed de ea vna cum operibus.

B Et demum dum legitur in ſacro textu, quod nos ex operibus non iuſtificemur. Reſpondetur loqui de operibus ante fidem; ſeu ante infuſionem gratiæ; ſeu de operibus cœremonialibus legis; ſeu de his, quæ homo in ſtatu peccati mortalis facit: & ex his concludamus, vt in dicta epiſtola D. Iacobi cap. 2. *Sic fides, ſi non habet opera, mortua eſt in ſemetipſa*.

De Funeribus priſcorum Chriſtianorum.

C

Cap. LXVII.

Diximus in præcedenti libro ſatis prolixè de Ethnicorum Romanorum Funeribus, ſicuti etiam in primo libro de funeribus Aegyptiorum; nec in præſenti cum de Chriſtianorum ritibus tractemus, vllatenus prætermittam oſtendere, quanto ſtudio inuigilauerint priſci fideles naſcentis Eccleſiæ (Ethnicis tunc ſæuientibus) in Defunctorum obſequio, & Martyrum

præſertim, vt eorum corpora ſepulturæ mandarent; adeo vt ea etiam magna pecunia mercarentur, vt ex epiſtola Eccleſiæ Gallicanæ ad fideles Aſiæ apud Euſeb. hiſtor. lib. 5. cap. 1. *Quæ autem ad nos videbantur, ſanè magnum mœrorem propterea in ſe complecti; quod Martyrum corpora humo tegendi nulla dabatur facultas; neque enim Nox ad hanc rem aliquid afferre præſidij, neque Magnæ Pecuniæ vis eorum animos flectere, neque preces, vlla ex parte placare poterant.* Et in actis SS. Ionæ, & Barachiſi apud Surium tom. 1. 19. Martij. *Cum autem vir quidam pietate inſignis ſanctos Ionam, & Barachiſium coronatos intellexiſſet, acceſſit, & Sanctorum tabernacula quingentis miliarijs Daricis, & tribus veſtimentis ſericis emit ab ijs, à quibus ſeruabantur: Neque verò ſola SS. Ionæ, & Barachiſi corpora mercatur eſt, ſed, & illorum etiam, qui ante ipſos Martyrium pertulerant.* Ac etiam de Capite Sancti Ieronis Martyris Melirenis in Armenia empto auri pondere refert Surius in eiuſdem vita, tomo 6. prima Nouembris. A B

Vigiliæ, & Exequiæ. Fuit igitur mos eorumdem fidelium, antequam Martyrum, ſeu Confeſſorum corpora ſepelirent, ſimul conuenire in celebratione Vigiliarum, & Exequiarum, vt de ſancto Seueriano Martyre legitur in eiuſdem actis apud Surium tom. 5. nona Septembris. *Sequenti autem die, quidam ex pijs, quibus Martyr viuus ſuam mandauerat ſepulturam, ſimul conuenientes, cum Martyris illud corpus magnificè compoſuiſſent, & ſuper id hymnos ceciniſſent, & quæcumque ſolent Chriſtiani peregiſſent, deſiderantibus ſimul, & colentibus, manibus elatum media nocte tulerunt in patriam Martyris.* C

De ſancta Felicita, & filiis habetur in Cod. Lateranen. *Deinde collecta Chriſtianorum Phalanx per opaca noctis venere ad locum, quo ſancti Martyres, ſanctorumque pignorum corpora inuenta iacebant, tacitè Domino*

A *mino pſalmodia concinentes, ex humo ſanctorum membra leuauerunt, &c.*

In exequiis Pudentis Senatoris interfuit etiam ſanctus Pius Papa, vt in actis Sanctarum Praxedis, & Pudentianæ ſub nomine Paſtoris apud Mombrit. tom. 2. *Quod audientes Chriſtiani vna cum ſancto Pio Epiſcopo vndique confluxerunt, & exequias iuxta traditionem Eccleſiaſticam in hymnis, & canticis celebrantes dicatis Deo Virginibus aſtiterunt, &c.* Vnde nota verba illa; Iuxta traditionem Eccleſiaſticam.

Idem quoque ſeruatum in obitu Confeſſorum, vt de Sancta Macrina ſorore refert Sanctus Gregorius Niſ-
B ſenus apud Surium tom. 4. die 29. Iul. *Interim dum hæc agebamus, & Virginum cantu lamentationibus commixto reſonabat locus: fama neſcio quomodo, vndique diffuſa, omnes finitimi ad funus confluxerunt; adeo vt concurrentes veſtibulum non caperet. Cum igitur nocturna peruigilatio, vt in Martyrum celebritate, canendis pſalmis perfecta eſſet, & crepuſculum aduenißet, confluẽtium vicinis è locis omnibus virorum, & mulierum multitudo, psalmorum decantationem fletibus interpellabat.*

Quales eſſent ij pſalmi, & preces, quæ in prædictis vigiliis, & funeribus cantabantur; refert Prudentius de
C S. Romano Martyre, quod mater eiuſdẽ præſens martyrio filii canebat pſalmum 115. *Credidi propter quod loquutus ſum*, vt in hymno.

Deinde dum ferit Ceruiculam
Percußor enſe, docta mulier pſallere
Hymnum canebat Carminis Dauidici,
Prætioſa Sancti mors ab aſpectu Dei.

Et Sanctus Auguſtinus in obitu Sanctæ Monicæ Matris lib. 9. confeſſ. c. 12. refert, recitaſſe pſalmnm 100. *Cohibito ergo à fletu illo puero, pſalterium arripuit Euodius, & cantare cœpit pſalmum, cui reſpondebamus omnes*

 Domus:

Domus: Miſericordiam, & Iudicium cantabo tibi Domine. Ac etiam Romæ receptum fuiſſe canere Alleluia in funeribus Defunctorum, tradit de ſuo tempore S.Hieron. epiſt.30.ac etiam Baron.in annum 384. vbi Spondan. num.4. A

De lotione

Lauabant fideles deinde ante ſepeliendum corpora defunctorum, vt hinc indicarent animam à culpa mundatam propter confeſſionem,& pœnitentiam; ac etiam quod corpus in extremo iudicio conſequeretur claritatem, & gloriam æternam. Guglielm.Durandus Rationali lib.7. cap.de offic. refert ibi. [Deinde corpus niſi viuens nouiter inunctus fuerit, debet lauari ad ſignificandum, quod ſi anima per confeſſionem a culpa mundata ſit,vtrumque (ſcilicet anima,& corpus) æternam glorificationem, & claritatem in die iudicii conſequeretur: quodque illi (ſecundum Iob) verè in Domino moriuntur, qui nullam ſecum portant maculam, ſed in hoc mundo per pœnitentiam dereliquerunt.] Hæc Durandus. B

Et hunc vſum tempore Apoſtolorum ſeruatum, vt de Tabita in actis Apoſt. cap.9. *Factum eſt autem in diebus illis, vt infirmata moreretur, quam cum lauiſſent poſuerunt eam in Cœnaculo.*

Quinimmò Sanctus Ioannes Chryſoſtomus homilia 84. in Ioannem teſtatur Corpus Saluatoris noſtri à Cruce depoſitum lotum fuiſſe his verbis. *Cum autem tempore vrgerentur, & dum peterent eum a Pilato, & lauarent, iam Veſper aduentaret.* Vnde dictus Durandus in tractatu de ſepulturis,& exequiis inquit, [Ex Chryſoſtom. homil.84.in Ioannem conſtat morem eum iam obſeruatum ante mille ducentos annos; immo iam ætate Chriſti, dum ibi aſſeuerat. Chriſti Corpus a Ioſepho, & Nicodemo lotum; quod licet Euangelium non exprimat, ex hoc ita ſentit, quoniam credit eos nihil omiſiſſe eorum, quæ præſtare potuerunt ad honorificam C

norificam

A norificam eius ſepulturam: Nouerat eum morem tunc obſeruatum, nihilque obſtetiſſe, cur minus lauarent; ideo cenſendi ſunt id non omiſiſſe, & ita lauiſſe.] Hæc Durandus. Qualis mos conformis eſt Euangeliſtæ verbis; *Sicut eſt mos Iudæis ſepelire*: meminit de tali lotionis ritu loquens de Sancta Tarſilla amita Sanctus Gregorius in homil. 39. in Euangel. ibi. *Cumque corpus eius ex more mortuorum ad lauandum eſſet nudatum, longo orationis vſu in cubitis, & genibus, Camelorum more inuenta eſt obdurata cutis.*

Et Gregor. Turon. de glor. confeſſ. cap. 104. *Abluta iuxta morem collocatur in feretro, atque in Eccleſiam* B *deportatur.*

Refert Beda tom. 3. in vita Sancti Cuthberti cap. 41. quod aqua, quæ inſeruierat ad lotionem corporis eiuſdem Sancti defuncti, energumenum liberauerat. Ac etiam refert Surius in vita S. Amatoris Epiſcopi Antiſiodor. 31. Iul. Aqua lotionis corporis prædicti Sancti fuiſſe ſanatum paralyticum.

Vngebantur corpora poſt lotionem, vt de Magdalena Chriſtus Redemptor loquitur Matth. 26. *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit.* & Marc. cap. 14. *Præuenit vngere Corpus meum in ſepulturam.* Vnxit deinde Magdalena cum C aliis mulieribus idem Corpus Chriſti poſt mortem, Marc. 16. *Cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.* Quod etiam refert Luc. cap. 23. & 24. Quamuis id ante peregiſſent Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus Ioan. 19. *Venit ergo, & tulit Corpus Ieſu* (nempè Ioſeph ab Arimathia) *Venit autem, & Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturam Mirrhæ, & Aloes, quaſi libras centum: Acceperunt ergo Corpus Ieſu, & ligauerunt linteis cum aromatibus, ſicuti mos eſt iudæis ſepelire.*

De vnctione.

Hunc

Hunc autem vnctionis ritum fuiſſe factum erga A
corpus ſanctiſs. Petri Principis Apoſtolorum refert Baron. tom. 1. anno 69. his verbis. *Cum in Cruce ſic affixus Martyrium conſumaſſet, à Marcello presbytero eius corpus curatum, aromatibusque conditum, magnificentiſſimè more Regio nedum Iudaico, tradidit ſepulturæ.* Quod idem legitur apud acta plurimorum Martyrum, & refert Baron. in annum 34. vbi Spondan. num. 91. & ſeq. *Chriſtianorum corpora vnguentis delibuta inſepulta remanere duobus, vel tribus diebus, & interim orationes, & ſuffragia fiebant.*

Inter aromata talis vnctionis principalis erat Mirrha refert Rufinus Aquileienſis: *Mirrha eſt ſpecies valdè amara, de qua vngitur corpus mortui, vt non putreſcat, & pellit vermes.* Et Prudent. lib. 10. ad defunct. exequias. B

Aſperſaque Mirrha, Sabeo
Corpus medicamine, ſeruat.

Inſeruiebat etiam in hoc aliquando Balſamum, refert de Duodecim fratribus Surius tom. 5. prima Septembris. Erat etiam in vſu mel, vt in vita Sancti Epiphanii, refert Nicephor. hiſtor. Eccleſ. lib. 12. cap. 46. ibi. *Quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accederet, in Cyprum detulerunt.* Et de huiuſmodi aromatibus nos ſcripſimus in 2. parte de funeribus Romanorum. C

De vſu inuoluẽdi corpora.

Poſtquam condiderant corpora cum aromatibus, mos fuit Hæbreorum eadem inuoluendi, & faſciis ligandi, vt ex citato cap. 19. Ioann. circa diligentiam in ſepeliendo prætioſo Corpore Redemptoris noſtri, idẽ teſtatur Matth. 27. *Et accepto corpore Ioſeph, inuoluit illud in ſyndone munda, & poſuit illud in monumento ſuo nouo.* & Marc. 15. *Ioſeph autem mercatus ſyndonem, & deponens eum inuoluit ſyndone, & poſuit eum in monumento ſicuti* & Luc. 23.

Con-

A Conſueuere etiam Hæbrei inuoluere alio ſudario faciem defuncti, & ita de Chriſto Domino refert ſanctus Ioann. cap. 20. *Venit ergo Simon Petrus, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina poſita, & ſudarium, quod fuerat ſupra caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum.*

De præfato Hæbreorum more conſtat ex Lazaro reſuſcitato, vt apud Ioan: 11. *Et prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dicit ei Ieſus: Soluite eum, & ſinite abire.* Hoc idem innuit Prudentius in Apotheoſi.

B *Soluite iam lætæ redolentia vincla ſorores;*
Solus odor ſparſi ſpiramen Aromatis efflat.

Et ita in Chriſtianorum monumentis Lazarum effigiatum videmus more infantium inuolutum. Vnde Ioan: Epiſcopus Conſtantinopolitanus, de quo Beda in hiſt. tom. 6. inquit: *Lazarum in monumento cunabulis inuolutum.* & Nazianzen: de Chriſto ſepulto.

En inuolutus linteis iſtis iaces;
Prius inuolutus qui puer eras faſcijs.

Aliquando fuit etiam ſolitum inuoluere corpora non faſciis, ſed magna ſyndone, & ſic vtroque modo in Cœmeteriis Vrbis inuenta ſunt corpora ſepulta; & propterea Dionyſ. Alexandrin. magna diligentia præ-
C parabat ſyndona, vt inuolueret corpora Martyrũ apud Euſeb. hiſt. lib. 7. cap. 10. & Maximus Præſes ſic comminatus fuit Martyri Taracio, vt legitur in annal. Baron. tom. 2. anno 290. *Non ne ſic te perdam, & reliquias tuas, ne mulierculæ in linteamina corpus tuum inuoluãt, & vnguento, & odoribus adornent. Sed (ſceleſte) iubebo te comburi, & cineres haſce in uentum diſpergam.* Inuoluebant linteaminibus etiam corpora Confeſſorum, vt apud Surium tom. 5. die ſexta Septembris in vita S. Vmberti, qui requiſiuit à Sancta Aldegunde

vnum

vnum ex his linteis pro inuoluendo ſuo corpore in ſe- A
pulcro.

Vnde apud D. Hieronymum in epiſtola ad Ruſticum Narbonen. tomo nono fit mentio de laborantibus, quorum officium erat corpora fidelium Defunctorum obuoluere, & cooperire; quos, & alio nomine Foſſarios dictos, refert Baron anno 44. vbi Spondan. num. 34.

Defunctorum Corporũ ornamẽta.

Aliquando conſueuere etiam induere defunctorum corpora propriis ipſorum veſtibus, & aliis prætioſis ornamentis, vt noſtris temporibus inuentum Corpus Sanctiſſimæ Vitginis Cæciliæ. Et idem refert Surius, B
tomo quinto, die 19. Octobris de corpore Sanct Vari Martyris à Cleopatra Matrona ſic induto, de qua conſuetudine loquitur ſanctus Auguſtinus, tomo 8. *Sed pompa eſt funebris, excipitur ſepulcro prætioſo, inuoluitur prætioſis veſtibus, ſepelitur vnguentis, & aromatibus.*

Etiam in habitu Eccleſiaſtico.

Mos quoque antiquorum fuit, vt ſancti Epiſcopi, Abbates; & Sacerdotes habitu Eccleſiaſtico ſepelirentur ad exemplum ſacerdotum legis Moſaicæ, vt inquit Nicolaus de Lyra in caput 16. Leuitici. *Ex hoc autem quod Nadab, & Abia fuerunt ſepulti cum Veſtibus ſacerdotalibus, inoleuit conſuetudo, quod ſacerdotes no-* C
uæ legis, cum veſtibus ſacerdotalibus ſepeliantur. Sic etiam voluit Gloſſa cum ſcribentibus in can. nemo de conſecrat. diſt. 1. idem in antiquis Ritualibus, vt refert Duran. rational. lib. 7. de offic. defunct. ac idem ferè refert Amalarius Fortunat. de Eccleſiaſtic. offic lib. 4. cap. 41. his verbis. *Apertè Dominus Beda declarat in exequijs Sancti Cuthberti, quomodo veſtiri oporteat ſacerdotem defunctum. Ita enim ſcribit de eius exequijs. Poſtquam ergo ſanctæ memoriæ Cuthbertus Epiſcopus veracta communione elatis oculis, & manibus ad Deum, commendans ei animam ſuam, & emittens ſpiritum,*

ſedenſque

A *ſedenſque ſine gemitu, obijt in via Patrum à nauiganti bus in inſulam noſtram delatus, toto corpore lauato, capite ſudario circumdato. Oblata* (ſic nominatur Calix) *ſupra pectus ſanctum poſita, veſtimento Sacerdotali indutus, & obuiam Chriſto calciamentis ſuis præparatus in ſyndone cerata inuolutus.* Eumdem morem apponendi Calicem, & Crucem ſupra pectus defuncti legimus de ſancto Birinio Epiſcopo apud Surium, tom. 6. die tertia Decembris. *Inueniſſe corpus Epiſcopi integrum cum duplici ſtola, & infula rubra è panno ſerico, atque cum Cruce è metallo confecta pectori eius impoſita: Denique cum Calice ad vmbilicum*
B *eius poſito.* Et paulò poſt ſubdit. *Inuentuſque eſt Anulus.*

Fit mentio de plurimis ſanctis, qui ſacerdotalibus veſtibus fuerunt ſepulti, vt de ſancto Gebardo Epiſcopo Conſtanteinſi: Caniſius antiquar. lect. tom. 6. ſicuti & Sanctus Annonus Archiepiſcopus Colonienſis apud Surium tomo 6. quarta Decembris, ac etiam Sanctus Corbinianus Epiſcopus Friſigenſis. tom. quarto 8. Septembris apud eumdem Surium, & alios. Quin etiam conſueuere ſepeliri Martyres etiam cum Dalmatica, ſeu Colobria, vt ex D. Greg. tradit Baron. in annum 283. num. 4.

Fuerunt quoque potiſſimum intenti antiqui fideles *Compoſitio corporum.*
C in componendis decenter corporibus defunctorum; vt ex epiſtola Dionyſii Alexandrin. relata per Euſeb. hiſtor. lib. 7. cap. 17. dum ait. *Quin etiam ſanctorum corpora manibus erectis, ſupiniſque excipere; gremio ſuo reponere; occludere oculis; ora obturare; geſtare humeris cadauera; decenter ornare; illis adhæreſcere; amicè complecti; lauare accuratè; & linteo funebri inuoluere non grauati ſunt:* Ac præcipuè S. Chryſoſt. homil. in Iob. *Iubent parentes officia adhibere: manus componunt; oculos claudunt; corpus directè ſtatuunt; pedes reducunt,*

cunt, lauant; ſepulcro condigno, dignis funeribus condunt. A

Etiam Martyrum abſciſſorũ. At maximè ſtuduerunt componere abſciſſa Martyrum corpora, illa in ſuum locum reducendo, vt de ſancto Conſtantio Epiſcopo Peruſino, & Martyre apud Surium tomo primo, 29. Ian. habetur. *In eaque, in feretri formam conſtructa, corporis primo truncum imponunt, deinde huic caput ſacratiſſimum, quam maximè poſſunt accommodatè annectunt:* Sicuti etiam in corpore S. Petri Alexandrini teſtatur Ado in Martyrio, 5. Nouembris. *Declinantes itaque triumphale funus, ſacrum caput ceruici apponentes.*

Coronæ Virginum. Fuit quoque mos ad capita Virginum apponendi florum coronas, ſicuti de ſanctis Apoſtolis erga ſanctiſsimã Virginem, apud Damaſcen. in dormitione ſanctiſſimæ Virginis 15. Auguſti inquit. *Poſtquam autem omnes deſiderio, ſimul, & debito ſatisfecerunt: & ex multis floribus, varijſque hymnis contextam ſacram contexuere Coronam, &c.* Idem de Sancta Macrina ſorore Gregorius Niſſenus eiuſdem frater in illius vita. *Veſtiana proprijs manibus ornans ſacrum illud caput, &c.* B

Quomodo ferebantur ad ſepeliendũ corpora. Sæuientibus Tyrannis in Chriſtianos deferebantur Martyrum corpora ad ſepeliendum clanculum, & vt plurimum ſupra vehicula in ruralem vſum, vt id Ethnicis cælarent Miniſtris: Vnde ex epiſtola Luciani de inuentione corporis Prothomartyris Stephani, relata in Annal. Baron. tomo primo ann. 34. habetur. C
Ego Gamaliel compatiens Chriſti miniſtro, miſi per noctem quantos pateram Religioſos Chriſtianos habitantes Hieruſalem in medio iudeorum, & hortatus ſum eos, & neceſſariam ſubſtaotiam miniſtraui, ac perſuaſi illis ire occultè, vt portarent corpus eius meo in vehiculo ad villam meam, & ibi feci illi planctum fieri diebus ſeptuaginta, & poni eum in monumento nouo in orientali theca, &c. Appellabantur prædicta vehicula Birota, a

duabus

A duabus rotis in actis ſanctæ Feliculæ adiunctis, cum aliis actis SS. Nerei, & Acchillei apud Surium tom. 3 12. Maii ibi. *Sanctus autem Nicomedes presbyter in ſpelunca degens, clam abſtulit corpus eius ex cloaca, in quam fuerat proiecta, noctu in Biroto vehens illud ad caſulam ſuam ſeptimo miliario ab Vrbe Roma, via Ardeatina, ibi eam ſepeliuit, &c.*

Condebantur corpora in cœmeteriis ſupina, reſpicientia etiam Orientem, ſicuti Redemptorem noſtrum fuiſſe ſepultum, refert Beda in Marcum cap. 16. lib. 4. tom. 5. his verbis. *Introeuntes ab Oriente in domum illam rotundam, quæ in petra eſt exciſa, viderunt Angelum ſedentem ad Meridianam partem loci illius, vbi poſitum fuerat corpus Ieſu: Hoc enim erat in Dextris, quod nimirum corpus, quod ſupinum iacens caput habebat ad Occaſum, dexteram neceſſe eſt haberet ad Auſtrum.* Ac etiam ſimiliter condita corpora Apoſtolorum Petri, & Pauli, refert Iſidor. Hiſpalen. de vita, & morte SS. cap. 79. & 80. *Ibi contra Orientalem plagam.* De quo ritu teſtatur quoque Duran. Rational. capit. 7. ibi. *Debet autem quis ſic ſepeliri, vt capite ad Occidentem poſito, pedes dirigat ad Orientem, in quo quaſi ipſa poſitione orat, & innuit, quod promptus eſt, vt de Occaſu feſtinet ad Ortum, de mundo ad ſæculum.* *Situs corporũ in cœmeter.*

B

C In ijſdem Ritualibus habemus fuiſſe à fidelibus appoſitas frondes virides ſub capitibus defunctorum. Duran. rational. lib. 7. cap. 35. *Hedera quoque, vel Laurus, & huiuſmodi, quæ ſemper ſeruant virorem in ſarcophaco corpori ſubſternantur, ad ſignificandum, quod qui moriuntur in Christo, viuere non deſinunt, nam licet mundo moriantur ſecundum corpus, tamen ſecundum animam viuunt, & reuiuiſcunt Deo.* Et in hoc infelices Ethnici allucinarunt, qui abſque Reſurrectionis cognitione ornabant corpora ciparisſo, quod ſemel abſciſſum amplius non germinat. *Frõdes ſub capitibus.*

De hoc eodem vſu erga corpus ſancti Valerii Epiſcopi teſtatur Gregor. Turonenſ. de Glor. confeſſor. cap. 84. *Lauri etiam folia ſub ſe habebat ſtrata, de quibus aſſumens Epiſcopus multis infirmis præbuit medicinam.* A

De corpore ſancti Vmberti confeſſoris reperto 150 ann. poſt eius obitum illæſo, inquit Surius tom. 5. ſexta Septembris. *Sed & Herbæ à ſepulturæ eius die appoſitæ fuerant, quas nullas pro temporis antiquitate putares, adeo virides ſunt repertæ, ac ſi terræ radicitus inhærentes, irriguis aquis vireſcerent.* Et noſtris temporibus in translatione corporum SS. Apoſtolorum Simonis, & Iudæ ab antiqua Vaticana Baſilica, fuerunt ſub eorum capitibus reperta huiuſmodi lauri folia, quod in actis publicis fuit tunc notatum. B

Aqua bened. Apponebatur quoque in monumentis Aqua benedicta, & ſignum ſanctiſſimæ Crucis, vt ex dictis Ritualibus Duran. vnde etiam reperiuntur in cœmeteriis vaſa vitrea, & lutea in dictum vſum veriſimiliter ibi accommodata.

Cruces. In ſepulcris Principum Apoſtolorum appoſuit Conſtantinus Imperator Cruces, refert Anaſtaſius in Silueſtro. *Beati Peeri ſuper os, vnde concluſum eſt, fecit Crucem ex auro puriſſimo penſantem libras 150. in menſura loci; vbi ſcriptum eſt, Conſtantinus Auguſtus, & Helena Auguſta hanc domum regali ſimili fulgore coruſcem circundat: ſcriptum in litteris puris nigellis in Cruce.* C

Inſignia Dignitatū Ponebantur etiam in ſepulcris inſignia dignitatum: inſtrumenta, vexilla, & ſimilia, quibus vſi iam fuiſſent defuncti, dum viuerent, vt de baculo Paſtorali apud Sanctum Erebertum Archiepiſcopum Colonienſem. Surius tomo ſecundo, die 16. Martij legitur. *Cum igitur, & iſtum B. Pontifex alloqui inciperet, tangens prius latera eius Baculo Paſtorali, cum quo fuerat tumulatus,*

A *mulatus, vires ille reſumpſit.*

Recondebatur in ſepulcris Martyrum eorumdem ſanguis in vaſis, refert ſanctus Paulinus in vita S. Ambroſii apud Surium 4. Aprilis de ſancto Nazario: *Vidimus autem in ſepulcro, quo iacebat corpus Martyris, ſanguinem Martyris, ita recentem, quaſi eadem die fuiſſet effuſus.* Et apud Corpus Sanctæ Cæciliæ Virginis noſtris temporibus repertum, extabant velamina, quibus illius Sanguis effuſus fuerat reaſſumptus: Ac etiam in ſacris Cœmeterijs à plurimis eſt animaduerſum. *Sanguis Martyrum.*

Sicuti etiam vna cum corporibus Martyrum recondebant inſtrumenta eorumdem martyrij, vt etiam de ſanctiſs. Cruce, & Clauis, quibus Saluator noſter paſſus eſt, repertis penes ipſius ſepulcrum, referunt Theodoret. Socrat. Sozom. & Niceph. lib. 8 c. 29. ſic etiam repertum corpus S. Clementis vna cum Anchora, quæ illi ad collum alligata, demerſus fuit in mare: annal. Baron. tom. 2. anno 102. Refert etiam S. Ambroſ. exhort. ad Virgin. in princ. tom. 5. ſumpſiſſe eum à ſepulcro S. Agricolæ Crucem, & Clauos, quibus fuit ille Cruci affixus, ac etiam de corpore S. Danielis martyris Patauij reperto ann. 707. vna cum ijſdem clauis, quibus fuerat paſſus martyrium: refert Petrus Natal. lib. 2. cap. 60. *Inſtrumenta martyrij.* B

C Quinimmo etiam plurimi Martyres iuſſerunt ſepelienda eorum corpora, vna cum inſtrumentis eorumdē martyrii, vt de ſancto Sabino, qui iuſſit ſepeliri vna cum ſaxo, quo erat demergendus in flumen, refert Surius tom. 2. die 13. Martij: Necnon S. Babila iuſſit ſepeliendum ſuum corpus cum catenis, quibus erat alligatus, refert ſanctus Chyſoſtomus.

Apponebant etiam aliquando penes defunctorum corpora inſtrumenta, quibus illi in vita afflixerant proprias carnes, nempè catenas, cilicia, & ſimilia, vt de ſancto Simeone Stilita 358. ſepulto cum ferris, quæ ad *Inſtrumenta afflictiua.*

ad domandum corpus portabat, inquit Nicephor. lib. A 14. cap. 15. *Iuxta corpus eius etiam Torques ferreus poſitus eſt*. Sicuti, & alia plurima in ſanctorum actis extant exempla.

Monumenta Martyrij. Extabant quandoque in ſepulcris Martyrum memoriæ, & acta eorum martyrij: de ſancto Leontio refert Surius tom. 3. 18. Iunii. *Hæc commentaria B. martyris Leontij Cyrus quidam ſcriba in tabulis plumbeis conſcripſit, & apud S. Martyris monumentum ea depoſuit*. Et de corporibus SS. Geruaſi, & Protaſi refert ſanctus Ambroſius epiſt. 53. lib. 7. reperta fuiſſe vna cum actis eorumdem martyrij, ſcriptis à quodam Philippo. B

Nomen ſeu titulus. Quandoque etiam intra ſepulcrum ponebant titulum, ſeu nomen Defuncti, vt in vita S. Landoaldi, & ſancti Amantii refert Surius tom. 2. 19. Martii: Sepiſſimè verò nomen, ſeu titula extra ſepulcrum ponebant, vt refert Prudentius in hymno Sancti Hippolyti.

Plurima litterulis ſignata ſepulcra loquuntur
Martyris, aut nomen, aut epigramma aliquod
Sunt, & muta, tamen tacitas claudentia tumbas,
Marmora, quæ ſolum ſignificant numerum.

Corpora qualiter ſimul cōdebātur Aduerte etiam, quod in ſepulcris Chriſtianorum non fuit permiſſum, vt vnum corpus aliud premeret, C vt ex Concilio Antiſiodoren. can. 15. & Concil. Matiſconen. can. 17, ibi. *Non licet mortuum ſupra mortuum mitti*. vt ſic videmus in antiquis fidelium cœmeterijs.

Sepeliri autem iuxta ſanctorum corpora ſemper fidelibus optatiſſimum, ſanctus Maximus ſerm. 77. de SS. Oct. Aduent. & Solut. ibi. *Ideo namque hoc à maioribus prouiſum eſt, vt ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, vt dum illos Tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum*

caligo

A *caligo diffugiat. Cum ſanctis ergò Martyribus quieſcentes euadimus inferni tenebras, eorum proprijs meritis, & conſocij ſanctitate.* & tradit Baron. in ann. 226. vbi Spondan. num. 4.

Eſt quoque notandum ſepulcra Gentilium diſcreta fuiſſe, ac etiam eſſe debere à ſepulcris Chriſtianorum, vt refert Baron. in anno 358. vbi Spondanus num. 2.

Præfatis ritibus, ac cœremoniis ſepeliebantur in primitiua Eccleſia Martyrum, & aliorum fidelium corpora, & hæc non alibi, quam in cryptis, & alijs reconditis cœmeterijs. Horum autem forma deſcribitur à

B ſancto Hieronymo in Ezechiel cap. 40. ibi. *Dum eſſem Romæ puer, & liberalibus ſtudijs erudirer, ſolebam cum cæteris eiuſdem ætatis, & præpoſiti diebus Dominicis ſepulcra Apoſtolorum, & Martyrum circumire, crebroque criptas ingredi, quæ in terrarum profundo defoſſæ, ex vtraque parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum, & ita obſcura ſunt omnia, vt propemodum illud propheticum compleatur. Deſcendant in infernum viuentes; & rarò deſuper lumen admiſſum horrorem temperet tenebrarum, vt non tam fœneſtram, quã foramen demiſſi luminis putes: rurſumque pedetentim acceditur, & caua nocte circumdatis, illud Virgilianum*

C *proponitur.*

Horror vbique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.

Ad hæc dicta loca memini ego ipſe, me hic Romæ in adoleſcentia pluries acceſſiſſe, etiam cum Domino Antonio Boſio, mihi ab infantia coniunctiſſimo Auctore operis. Roma Sotterranea.

Dicta ſunt præfata ferè omnia de funeribus, dum Ethnici Principes ſæuiebant contra fideles; quorum timor cum defeciſſet, & pax ad Chriſtianos adueniſſet, fidelium defunctorum corpora magna pompa ſublata fuere, cum hymnis, cereis, & incenſis, ex more ſepul-

turæ

turæ mandari ſolita; vt refert Baron. in annum 310. vbi Spondan. num. 4. A

Quinimmò Imperator Conſtantinus ſtatuit, & primus auctor fuit, vt ad corpora defunctorum humanda; Corpus hominum conſtitueretur, qui ei muneri mancipati eſſent, quos & voluit Eccleſiæ eſſe ſubiectos, & ab omnibus publicis muneribus immunes, atque vectigalibus liberos, quod idem corpus poſtea Anaſtaſius Imperator confirmauit, vt teſtatur Iuſtinianus in nouell. 43. & 59. ac refert Baron. ad annum 336. vbi Spond. num. 14.

De Miraculis. B

Cap. LXVIII.

Diximus de plurimis antiquorum Chriſtianorum ritibus; verum quoniam iſti, ſicut & omnia ferè opera Chriſti parum ad hominum ſalutem profuiſſent, niſi miraculis confirmata fuiſſent, quibus Dei Potentiam, Sapientiam, & Bonitatem cognoſcimus; ideo de miraculis etiam aliqua adnectamus; ex quibus patebit veritas de mirabilibus operum Dei etiam in ſanctis ſuis. C

Miraculum alij aliter deffiniuere: nos autem deffinimus, vt ſit: *Factum inſolitum ſupra vires, & præter ordinem totius naturæ creatæ*. Diximus.

Factum ad excluſionem nonnullarum illuſionum, per quas Dæmones, ac etiam homines vafri faciunt nobis videri factum, quod verè non eſt factum, de quo S. Thom. 2. 2. quæſt. 178. art. 2. & in lib. 3. contra Gentiles cap. 103. & ſeq.

Inſolitum, quia ſolita, nec Re, nec nomine conueniunt

A niunt miraculo: non Re, quia miracula præcipuè fiunt ad duplicem effectum; nempe, vel ad Cōfirmationem prædicationis verbi Dei, iuxta illud Marc. cap. 16. *Illi autem profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis:* Vel fiunt ad Denuntiandam facientis Sanctitatem, vt ex D. Thom. dicta quæſt. 178. art. 2. Solita autem neutrum operantur; nec minus prædicta ſolita mouent admirationem, ex D. Auguſtin. tract. 24. in Ioannem, vbi inquit miracula Viſibilium naturarum, licet maiora ſint his, quę raro fiunt, attamen propter illorum aſſiduitatem non mouere admirationem.

B *Supra*, non contra naturam, vt dicit Gloſſa in cap. vnico verbo Sedis Apoſtolicæ, verſ. ſecundo, quod ſit contra naturam: De reliq. & venerat. Sanctorum, quia miracula fiunt à ſolo Deo in pſalm. 71. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus.* S. Thom. 1. parte, quæſt. 110. artic. 4. Natura autem non contrariatur ſuo creatori, ſed illi libenter cedit, cap. cum Marthæ, §. requiſiſti ibi (cedit natura miraculo) de celebrat. Miſſarum.

Vires, quia nihil eſt, quod poſſit facere naturā, quod miraculum dici poſsit, ſiue hoc procedat ex ſingulari artificio hominis, prout de Columba lignea volante Archimedis, & Aeneis ſerpentibus ſibilantibus C Boetij, legitur apud Gellium lib. 10. cap. 12. Caſsiodór. lib. 1. variar. epiſt. 45. ſiue hoc fiat ex veloci operatione facta per Dæmonem applicando actiua paſsiuis, vt per ſanctum Thom. 1. par. quæſt. 114. art. 4. ad 2.

Præter ordinem; nam multa ſunt miracula, quæ proprie non poſſunt dic ſupra vires naturæ, ſed tantū præter ordinem; nam natura in dies illud facit, ſed non eo ordine, vt in febricitante in inſtanti ſanato, Luc. 4. de Socru *P*etri: natura enim in dies pellit febrim, ſed non ilio ordine, hoc eſt in inſtanti.

 Totius

Totius naturæ, quia multa præter ordinem vnius naturæ contingunt, quæ non ſunt miracula, cum ſint ſecundum ordinem alterius naturæ; vnde non fuit miraculum eleuatio corporis Simonis Magi per aera, de qua Surius in vita ſancti Petri, nec corporalis tranſportatio Srrigarum, quia hæc non eſt præter, vel ſupra naturam Dæmonis, qui hoc operatur. A

Creatæ, quia nihil eſt ſupra vires naturæ increatæ, id eſt Dei omnipotentis: vnde reſpectu illius nihil poteſt dici miraculum, vt ex D. Thoma 1. par. quæſt. 105. artic. 8.

Miracula ſolam in Eccleſia Catholica.

Circa miraculorum virtutem Chriſtus in nouiſsima manifeſtatione ante aſcenſionem ſuam præter alia dona, quæ ſuæ Eccleſiæ liberaliter contulit, hoc etiam ſuperaddidiſſe videtur à *Marco* cap. 16. de operatione miraculorum, quæ communis omnibus in ipſum credentibus eſſe poſſet: quod quidem donum; eo quod non niſi in Eccleſia catholica reperiri, nec ab alijs, qui foris ſunt vſurpari poteſt: merito Dos Eccleſiæ à Patribus eſt appellata; licet non ſingulis fidelibus miraculorum gratia, vel ſemper, vel vbique ſit conceſſa. B

Quamuis Eunomius Hæreſiarca fuerit auſus aſſerere Chriſtianorum miracula præſtigia eſſe Dæmonum, vt refert Baron. in annum 360. vbi Spondan. num. 7. nec non idem aſſeruit Vigilantius, aduerſus quem ſcripſit D. Hieronym. vt idem Baron. in annum 406. vbi Spondan. num. 7. ſicuti etiam pluries in Eccleſiaſticis annalibus refertur, Chriſtianos à Gentilibus ob miracula exiſtimatos maleficos. C

Claudus à Petro ſanatus

Sed omiſsis cœteris Eccleſiæ miraculis, conſideremus, quam refert ſanctus Lucas in Actis hiſtoriam ſanati à Petro claudi à natiuitate ad portam Templi, & quomodo ad rei nouitatem concurrentibus populis; & Chriſtum annunciandi arrepta occaſione, concionem habuerit, quæ quinque millia hominum ad fidem perduxit,

duxit,

A duxit, vt fuſius idem Lucas. Quale autem myſterium miraculo Petri contineretur. Ambroſ. ſerm. 3. in natal. Apoſtolorum enarrat, dum ait: Petrum, quia petra eſſet, ſuper quam ædificaretur Eccleſia, rectè primum ſignum mirabilium ſuorum feciſſe Claudo, pedum reſtituendo veſtigia, vt ſicut ipſe in eccleſia fidei fundamentum continebat; ita & in homine membrorum fundamenta confirmaret, vt non mireris ſi Lucas quantum libet prodigia, & ſigna ab Apoſtolis ante ac cap. 2. facta eſſe teſtatus eſſet; tamen ab eo, quod tam inſigniter eſt editum ab Apoſtolorum Principe, cœteris prætermiſſis narrationem inſtituerit.

B Præterea narratis, quæ in Ananiam, & Saphiram ſunt diuinitus acta, ſubdit Lucas in Act. c. 5. adeo miraculis, & prædicationibus Apoſtolorum augeri ſolitam in dies credentium in Domino multitudinem; vt etiam infirmos omnes, & vexatos à ſpiritibus immundis, non Ciuitatis tantum Hieruſalem, ſed & vicinarum omniũ in plateis exhiberent, vt tranſeuntis Petri vmbra liberarentur ab infirmitatibus ſuis: Fuit nimirum iſta prærogatiua Petri, vt ſicut inter Apoſtolos primatu in omnes eſt auctus, ita etiam inſigniora ederet miracula. Quid vero vmbra Petri, niſi imago expreſſa corporis eius? certè quidem non aliunde, quam ex huiuſmodi imaginibus vmbra formatis, picturam duxiſse originem ferunt. Clemens Alexandrinus aduerſus Gentes. Rurſus vero cum eandem vmbræ Petri virtutem inditam videmus, quam & ipſi corpori Petri; expreſsum videtur eandem in ſucceſsores ipſius propagari voluerit: nimirum vt quamuis non omnes æque ſancti, ac Petrus, tamen quia eius gererent perſonam, eamdem etiam retinerent à Deo illi traditam poteſtatem: ſcirentque omnes reſpectu Petri in honore habendos, qui vmbram ſaltem Petri hac ex parte referrent Baron. in ann. 34. vbi Spondan. num. 77. *Vmbra Petri.*

C

Miraculum an fiat in inſtãti? Occurrunt circa prædicta miracula aliquæ dubitationes, de quibus primo eſt inter Doctores controuerſia. An de ſubſtantia miraculi ſit, quod fiat in inſtanti? Nos fœdere diſtinctionis opiniones conciliari poſſe exiſtimamus, nempe quod aut natura cum proceſſu tẽporis poterat cauſare illud factum, de quo quæritur, an ſit miraculum, puta ſanare infirmitatem; & tunc de ſubſtantia miraculi eſt, quod fiat ſtatim, alias non eſſet miraculum, cum poſſet eſſe, quod ſanatio proceſſerit ex operatione naturæ, ex qua poſſibilitate excluditur miraculum, cum non concurrat inſolitum, vt ſupra diximus: aut vero factum non erat tale, quod poſſet per naturam ex interuallo temporis contingere, puta Illuminatio cæci à natiuitate, Reſurrectio mortui, & ſimilia, & tunc etiam ſi intercedat interuallum temporis non videtur ceſſare vis miraculi, quia qualitas temporis tunc nihil confert ad actum, iuxta not. per Abbatem in cap. ad aures num. 2. vbi Decius num. 3. de reſcript. A B

An requiratur, vt ſit ſine remedio human. Eadem diſtinctione ſolui poteſt alia quæſtio: an de ſubſtantia miraculis ſit, quod nullum remedium humanum fuerit omnino adhibitum nempe, vt inſpiciatur an illud remedium eſſet aliquo modo proportionabile ad producendum illum effectum, quod ſi non eſt, minime tolli vim miraculi, & proinde nec puluis, qua vſus fuit Dominus noſter in illuminatione cæci, de qua Io. cap. 6. nec pallium, quo vſus fuit ſanctus *Franciſcus* de Paula, & ſanctus Raymundus in transfretando mare, ſubſtulerunt vim miraculi, quia nullam proportionem habebant ad illa facta. C

Dolor an tollat miraculum? Dicimus etiam, quod dolor, qui plerumque interuenit in miraculoſa ſanatione, non tollit vim miraculi, ex quo nec cum dolore poteſt natura operari illud factum: & dolor ea fortè ratione relinquitur, vt ſit in memoriam peccatorum iuxta illud Gen. cap. 3.

In

A *In dolore paries*; quaſi quod ſic ſenati debeant recordari morbum illum ſibi contigiſſe peccati ſi non actualis ſaltem originalis.

Solent etiam Doctores ponderare gradus miraculorum, vt ſcilicet illud magis excedit vires naturæ. Canoniſtæ conſtituunt duos gradus miraculorum, vt primus ſit quo ad factum, ideſt illud cui natura penitus repugnat, puta quod Sol ſtet: alterum quo ad modum puta quod febricitans confeſtim ſanetur, cum mille febricitantes ſingulis menſibus ſanentur, ſed repugnat modo, quod extemplo ſanetur. Archidiac. in cap. nec mirum 26. quæſt. 5. quem alij ſequuntur. Theologi cõ- *Gradus Miraculorũ.*

B ſtituunt præterea tertium gradum, quem vocãt in ſubiecto, ſiue in eo, in quo fit, v.g. Reſurrectio mortuorum, & Illuminatio cæci, quia natura poteſt dare vitam, & lumen, ſed non cæco, aut mortuo. D. Thom. lib. 3. contra Gentil cap. 10.

Vlterius per ſanct. Thom. parte prima, quæſt. 124. artic. 4. ad tertium argumentum datur praxis diſcernendi vera miracula à non veris nempe efficacia, vtililate, & fine. Quibus addi poſſe credimus qualitatem perſonę, quæ facit miracula, nempe ſi ſit aliunde probata in Catholica fide, præſtans in operibus; iuſta, in moribus excellens, quia tunc facilius concedi poteſt, quod ſit *Vera à non veris.*

C miraculũ Dei, non autem opus Diaboli, cum quo tales homines non habent commercium: & ex his videtur conſtare de veritate miraculorum, quæ etiam in præſens hic in Italia omnibus patent, nempe de Ebullitione ſanguinis ſancti Ianuarij in Ciuitate Neapolitana: & de Fluxione mannæ è ſepulcro ſancti Nicolai Baren: & de Excreſcentia vnguis ſanctæ Catharinæ Bononien. ſeu de mirabili incorruptione, & ſuaui odore, qui ex corpore plurimorum Sanctorum in dies manat.

Quæ

Quæritur ex his an miracula poſſint fieri per malos? A

Miracula an fiant a malis.

& concluditur etiam malos quandoque facere vera miracula. S. Thom. 2.2. quæſt. 178. art. 2. quod prouenit ex omnimoda fide, quæ poteſt ſine charitate operari miracula, iuxta illud Paulo, 1. Corinth 13.

Et ſi habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil ſum. Vel ob virtutem ſanctiſsimi nominis Chriſti inuocati, vt per Hieronym. ſuper illud Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetauimus.* Vel ob confuſionem, & iuſtiorem condemnationem facientis, vt de prophetia Caiphæ ſanctus Hieron. vbi ſupra, quod tamen procedit in vita, nam poſt mortem, niſi Sancti faciunt miracula: ſicuti B etiam miracula per quemcumque etiam malum fieri poſſunt ad confirmationem veritatis prædictæ, ſecus quando miracula fiunt ad demonſtrationem ſanctitatis alicuius, quia iſto caſu non fiunt miracula niſi à Sanctis. S. Thom. d. art. 178. art. 2.

Pretenſa Gentilium miracula.

Sed quod pertinet ad miracula, quæ non tantum ſuis hominibus, ſed Dijs ipſis ab Hiſtoricis Gentilibus ſunt adſcripta, cuius ea ſint fidei; ſinceriſſimus eſt teſtis Polybius, hiſt. lib. 16. inter eos clariſſimus auctor, cum de his agens, ait. *In omnibus quidem illis, quæ plebis pietatem erga Numen conſeruant, condonandum eſt hiſtoriographis, dum de talibus monſtruoſa, & ſi non vera loquuntur: in eo vero, quod modum hunc excedit ignoſcẽdum non eſſe.* Hoc nobis demonſtrauit T. Liuius, qui C in principio primi libri de Numa Põpilio ſic loquitur. *Omnium primus rem ad multitudinem imperitam, & illis ſæculis rudem efficaciſſimam; Deorum metum inijciendum ratus eſt, qui cum deſcendere ad animos ſine aliquo cõmento miracnli non poſſet: ſimulat ſibi cum Dea Aegeria congreſſus nocturnos eſſe: eiuſce moniti, quæ acceptiſſima Dijs eſſent, inſtituere, &c.* Ac etiam conſueuiſſe Gentiles in æmulationem verorum miraculorum,

A lorum, quæ à Chriſtianis quotidie fieri cernerent, in Numinum quoque ſuorum gratiam ſæpe miracula, & oracula fingere: cuius farinæ fuere, quæ dum Alexandriæ Veſpaſianus Imperator eſſet, ipſum homini cuidam oculorum labe laboranti, & alteri manu ægro, *Veſpaſiano.* vtrique monitu Serapidis Aegyptiorum Dei ad eum recurrenti reſtituiſſe ſanitatem, alterius oculos oris ſui excremento reſpergendo, alterius manum pede calcando. Tacitus hiſtor. lib 4. Sueton. in Veſpaſiano c. 7. & alij tradunt: at vero præſentia inprimis Appollonij Thyanei Magorum omnium celeberrimi, & Veſpaſiano amicitia coniunctiſsimi, (quem his diebus Alexan-
B driæ fuiſſe, ac plurimis hiuſmodi impoſturis in ſui admirationem omnes conuertiſſe, docet Philoſtratus in vita ipſius Thyanei) non nihil moueor, vt exiſtimem ea omnia fuiſſe eiuſdem Appollonij arte excogitata; ſed & in his, quæ ſunt viſa miracula, illud etiam ex eodem Tacito conſidarandum; eas non fuiſſe eiuſmodi ægritudinis, quæ à medicis curari non valuiſſent: Quod ſi à medicis, certè facilius à Dæmonibus, quorum fuit planè conſilium ad obſcurandam Chriſti gloriam, vt quę olim à Prophetis de venturo ex Iudæa Rege, qui vniuerſo dominaretur orbi, prædicta eſſent: intelligerentur de Veſpaſiano, qui apud Iudæam creatus fuiſset
C Imperator; ita namque huiuſmodi ſacra oracula in gratiam Veſpaſiani interpretati ſunt. Tacitus hiſtor. lib. 5. Sueton. in Veſpaſiano c. 4. atque ipſe Ioſephus lib. 7. de Bello cap. 12. ſiue impietatis caligine circumfuſus, ſiue temporibus inſeruiens Veſpaſiano adulatus. Et quoniã qui huiuſmodi Rex eſset ab Iſaia capitulo 35. prædictum erat, forè vt multa operaretur miracula: hoc quoque ex parte prouiſum fuit, vt idem Veſpaſianus Rex ipſe Maximus quaſi Meſſias appareret: at ſi prophetica vaticinia de ſe loquuta eſſe Veſpaſianus crediſſet: cur ab eodem poſtmodum tam exacta poſtmodum

dum facta eſt perueſtigatio de familia Dauid, & quos A
inuenit occidit? refert Euſeb. lib. 3. hiſt. cap. 11. niſi
quod in comperto eſſet non aliunde, quam ex ea progenie Regem illum Maximum eſſe venturum.

Adrianus. De Adriano Imperatore referunt, etiam quod ipſe viuendi tedio affectus, vt eum à deſiderio mortis miniſtri remouerent, accedere fecerunt ad illum diuerſis temporibus mulierem quamdam, aliumque virum cæcitatem fingentes, quaſi in ſomniis ij eſſent moniti, vt Hadriano ſignificarent, eum ſanitatem recuperaturum, quemadmodum & ipſi cum corpus eius tetigiſſent, viſum recepturi eſſent; quod factum cum per ſimulationem accidiſſet, vt ſpem valetudinis Hadrianus acciperet; B Spartianus ex ſententia Marij Maſſimi hiſtorici affirmat his artibus Hadrianum diſtentum, in ſequentem annum vitam coactum eſſe prorogare. refert Baron. in ann. 139. vbi Spondan. n. 2.

Vlterius ſcribit Dio de cultu cuiuſdam Serpentis, quem poſuerat Hadrianus Imperator in templo Iouis Olimpij, quod Athenis ſumptuoſiſſimè erexerat; illũq; ex India deportatum ibidem pro Numine habitum; nec non tempore Antonini Imperatoris alia facta miracula referuntur, quæ omnes conſentiunt eiuſdem generis fuiſſe cũ illis, quæ olim à Veſpaſiano, & Hadriano facta eſſe dicuntur; vt refert Baron. in anno 139. & C
Spond. in anno 145. n. 7.

Alexād Magus Nec prætereundum quod quidam Alexander ex ſchola Tyanæis Magus, qui ex confictis Sybillinis oraſculis Aeſculapium in Bithynia appariturum prænuntians, ſerpentem palam adorandum expoſuit, illumq; Aeſculapium eſſe falſo commentus, ingentẽ ob reſponſa, quæ a ſe conficta dare ſolebat, pecuniam corraſit; Septuaginta, & octuaginta dragmatum milia ſingulis annis ex oblationibus hominum ex vniuerſa Aſia, atq; etiam Roma, ac tota pene Italia aliiſque prouincijs ad

huiuſmodi

A huiuſmodi vocale oraculum confluentium; cuius inſignem impoſturam tamquam in ſcœna tragediam, egregie Lucianus in Pſeudo repræſentauit: additque confinxiſſe impaſtorem numen illud, & profeſſum eſſe ſe præ cæteris odio habere Chriſtianos itemque Epicoreos, quod Deos negarent: perduraſse vero hanc fabulam multis annis donec tandem dictus Alexander ſeptuagenarius miſerando conſumptus eſt interitu; vt refert Baron. in anno 145. vbi Spond. n. 6.

Sed omiſſis, quæ innumera ſunt Ethnicorum miraculis conſideremus quæſo, quæ prædictis ſimilia ſunt, Hæreticorum præſtigia, & impoſturas; ex quibus *Hæreticorum falſa miracula.* B Eccleſia Dei grauiorem paſſa eſt iacturam, quam a perſequutoribus Tyrannis: etenim Marcus ex Valentini diſcipulis, addens Hæreſi Magiam inter alia prophana, quæ in ſacris myſterijs operari ſoleret, Calicē Eucharisticum purpureum, & rubicundum apparere faciebat, vt putaretur eam gratiam in ſuum Calicem inſtillare; vnde homines in ſui admirationem excitans, eoſdem cæteris præſtigiis, & inuocationibus multa deliria proferre cogebat: cum & ipſe Demonem quemdam haberet, per quem prophetare videretur: hiſque artibus circumiens Chriſtianum orbem, ſeduxit quāplurimos, ſicuti fuſius Irenæus aduerſus Marcum lib. 1. C cap. 8. & 9. & refert Baron. in anno 175. vbi Spondan. num. 8.

Nec multum diſsimile, quod Cyrola Arianorum Antiſtium Princeps cuiuſdā hominis Ariani ſuppoſitii, qui ſe cœcum pretio accepto fingebat, aperire oculos videri voluiſset, eumdem antea quidem optime videntem; ſimul, ac oculos eius tetigit, re vera cæcum reddidit, cui fraudem coram vniuerſis detegenti: Eugenius Carthaginenſis Orthodoxus viſum confeſtim ſigno crucis reddidit, refert Greg. Turonen. lib. 2. hiſt. cap. 3. & Baron. in anno 484. num. 7.

Sed ne vlterius noſtrum thema progrediamur, maleficiis, & incantationibus vti ſolitos Hæreticos Helceſaitas; de quibus Baron. anno 105. vbi Spondanus num. 2. item Baſilianos, Baron. a 120. vbi Spond. num. 7 Carpocratianos, Baron. anno 120. vbi Spondan. num. 12. Gnoſticos, Baron. ann. 120. vbi Spondanus num. 14. 16. Ophitas, Baron. anno 145. vbi Spondan. num. 5. Montaniſtas, Baron. anno 173. vbi Spondan. num. 3. Seuerianos, Baron. anno 174. vbi Spondanus num. 5. Marcitas, Baron. anno 175. vbi Spondanus num. 8. Sed omiſſis his, & quamplurimis ſimilibus Hæreticorum vanis viſionibus, nec veris miraculis, de quibus etiam Martinus del Rio diſquiſit. magic. lib. 6. cap. 2. ſect. 3. quæſt. 3. ſimile eſt etiam, quod legimus de eleuatione Simonis Magi, &c. A B

An Dæmon faciat miracula.

Non abſimilis omnino præcedenti eſt altera quæſtio, quod Dæmon non poſſit facere miracula, nec aliqua creatura; ſi propriè illa accipiatur, ſed ſolus Deus: ſecus tamen ſi miracula largè ſumantur, nempe quod excedit humanam facultatem, & conſiderationem, & ſic Dæmones poſſunt facere miracula, quæ ſcilicet homines mirantur. D. Thomas in 1. par. quæſt. 114. art. 4. in corpore. Aduertendum tamen, quod omnes tranſmutationes corporalium rerum, quæ poſſunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quos pertinent quædam ſemina, quæ in elementis mundi inueniuntur; hæc poſſunt fieri per operationem Dæmonum huiuſmodi ſeminibus adhibitis, nempe cum aliqua tranſmutantur in Serpentes, & Ranas, quæ per putrefactionem generari poſſunt. C

Illæ vero tranſmutationes corporalium rerum, quæ non poſſunt virtute naturæ fieri; nullo modo operatione Dæmonum ſecundum rei veritatem perfici poſſunt, ſicuti, quod corpus humanum mutetur in corpus beſtiale; aut quod corpus hominis mortuum reuiuiſcat;

&

A & quando aliquid tale operatione Dæmonum fieri videtur: hoc non eſt ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum apparentiam tantum, quod quidem dupliciter poteſt contingere.

Vno modo ab interiori ſecundum quod Dæmon poteſt immutare phantaſiam hominis, ac etiam ſenſus corporeos; vt aliquid videatur aliter, quam ſit, & hoc etiã interdum dicitur fieri virtute aliquarum rerum corporalium: alio modo ab exteriori cùm ipſe poſſit formare corpus ex aere cuiuſcumque formæ, & figuræ, & illud aſſumens in eo viſibiliter appareat: poteſt etiam circũponere cuicumque rei corporeæ quacumque formam
B corpoream, vt in eius ſpecie videatur. D. Thom. 1. parte quæſt. 114. art. 4. ad 2. ac etiam idem D. Tho. 2. 2. quæſt. 178. art. 2. in corpore: vtroque autem modo Angelus, ſiue bonus, ſiue malus immutare poteſt ſenſum hominum, ſiue naturali virtute apponendo exterius ſenſui ſenſibile aliquod, vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando; ſicuti facit dum corpus aſſumit: ſimiliter poteſt etiam interius commouere ſpiritus, & humores, ex quibus ſenſus diuerſimode immutentur, præter ordinem tamen totius creaturæ facere non poteſt, ſed præter ordinem alicuius tantum particularis naturæ, cum tali ordine non ſubdatur; & ſic quodam
C ſingulari modo poteſt ſenſum immutare præter modum communem. D. Thom. 1. parte quæſt. 111. art. 2. 3. & 4.

Ex quibus concludimus, quod vera miracula ea tantum ſint, quæ à veris Chriſti fidelibus in Catholica tantum Eccleſia peraguntur.

A

Quod vera Miracula in Catholica tantum Eccleſiam continuauerint ab Apoſtolis ſingulis quibusq. ſæculis.

Cap. LXIX.

B

PRæfata miracula ab exordio Eccleſiæ per omnia ſæcula vſque in præſens continuaſſe ſemper cõſtat; quorum præcipua aliqua infra recenſebimus: etenim in primo ſæculo de Ioanne Euangeliſta refert Tertull. de præſcript. hæret. cap. 36. *Apoſtolus Ioannes poſteaquam in oleum igneum demerſus eſt, in inſulam relegatur*. Et in eodem ſæculo de ſancto Policarpo refert Euſeb. lib. 4. c. 14. vt ad ignem damnatus nondum abſque læſione remanſit: verum quidam ſplendor flammas ipſas ſuperans, ipſum circumfulgens, tantus & tam flagrans odor inde egrediebatur, vt idem velut ex thure odorifero, aut alio quouis pretioſo aromate afflatus videretur. C

Intra ſecundum ſæculum de fœmina mortua, refert Tertullian. lib. de anima, cap. 14. quæ oratione cuiuſdam presbyteri iunctis manibus abſolutionem recepit; & deinde ad eundem ſtatum, quo illa erat, reuertitur. Eodem ferè tempore Gregorius Neocæſareæ ſolo verbo Infirmos ſanauit, & Energumenos liberauit, eiuſdẽ precibus mons Eccleſię ædificium impediens, in aliam partem translatus: Lacus per eum miraculosè exſiccatur: Licus flumen inundans per ipſum firmatur. Demum

A mum tot miraculis per ipſum geſtis Theomaturgus denominetur, nempe mirabilium Operaot, de quo Beda, & Gregorius Niſſenus, lib. 4. cap 2.

Intra Tertium ſeculum: ſanctus Romanus poſt recifam linguam coram Tiranno loquitur, ex Prudentio in hymno eiuſdem Romani; ac etiam Chryſoſtomus in Encomio eiuſdem. Item Albanus Tamiſim flumen ſiccis pedibus tranſiit, quem alii mille homines ſimiliter eumdem fuere ſequuti, refert Beda lib. 1. cap. 7. hiſtor. Anglic. Ac etiam ſanctus Paphnutius, ex Rufino lib. 1. cap. 4. totidem, ac Apoſtoli fecit miracula, Dæmonès expellendo, ſanando Infirmos, Cœcos illuminando,
B &c. Plurima etiam ipſo tempore geſta miracula à ſancto Hilarione Abbate refert S. Hieronym. in vita eiuſdē Hilarionis: De ſancto Hilario Epiſcopo refert Fortunatus in eiuſdem vita, mortuos ipſum reſuſcitaſſe, & ægrotos ſanaſſe. De ſancto Martino refert Seuerus Sulpitius in eius vita, ipſum vires naturæ miraculis exceſſiſſe, mortuos ad vitam reuocando, & alia mirabilia faciendo.

Intra Quartum ſæculum præter miracula, quæ geſſit Thalaſius, & Simeon Stilita, de quibus Theodoretus: Refert Nicephorus lib. 15. cap. 23. dè quodam Epiſcopo, qui in teſtimonium fidei, & vetitatis. ingreſſus
C intra ignem, abſque vlla læſione inde egreditur. De Mamerto Epiſcopo Viennenſe, ex Gregor. Turonen. lib. 2 hiſtor. Francorum, cap. 34. profluuio lacrymarum per ipſum extinctum fuiſſe ignem comburentem Ciuitatem. Refert Nicephorus lib. 15. cap. 23. De Pictore, cuius manus aruerat, cum tentaſſet effigiare Chriſtum in Iouis ſchemate, ſed errorem ille agnoſcens, & confeſſus, à Gennadio Conſtantinopolitano Patriarcha conſequitur ſanitatem. Gregor. Turonen. lib. 2. hiſtor. Francorum cap. 31. inquit de ſancto Remigio Epiſcopo Rhemnenſi, qui ignem Crucis ſigno extinxit, De-

moniacum

moniacum ſanauit; eiuſdemque precibus mortuus ad A
vitam reuocatus, conſequitur ſanctam Ampullam, futura prædicit, & poſt eius mortem alia magna Miracula facta.

Intra Quintum ſæculum ſanctus Proculus Martyr, ex Sigonio in hiſtor. Bononien. lib. 1. cum ille decollatus fuiſſet, coram omni populo caput accipit, illudq. defert. De Ioanne ſummo Pontifice, vt inquit Ado Viennenſis ætate 6. Conſtantinopolis cæcum illuminauit. ſanctus Benedictus Abbas, ex S. Gregor. in dialogis cum ſigno Crucis cuppam ſignaſſet, in qua venenum erat appoſitum, illam frangit: ex arido marmore fontem erumpere fecit: Mortuum reuocauit ad B
vitam: & alia mirabilia peregit. ſanctus Maurus (ex eodem Gregor.) illuminat cæcum, Paraliticum, & energumenum ſanat. Sanctus Auguſtinus Angliæ Apoſtolus ad Catholicam fidem Regnum illud conuertit mirabilia ſupra vires naturæ peragendo, quæ refert Beda hiſt. Anglic. lib. 1. cap. 31.

Infra Sextum ſæculum ſanctus Arnulphus Epiſcopus Metenſis, ex Surio tom. 4. Demones expellit, morienti ſanitatem reſtituit, & ſigno Crucis magnum extinguit incendium. Sanctus Amandus, refert Gaudemundus in eius vita, vt mortuum ad vitam reuocauerit, paraliticum ſanauerit, & cæcum illuminauerit. ſan- C
ctus Trudus Presbyter precibus ad Deum è terra aquam miraculosè ebulire fecit, refert Theodorus in eius vita. & ſanctus Florentius Epiſcopus lumen, & vſum linguæ contulit filiæ Regis Dagoberti, quæ cæca, & muta erat à natiuitate.

Circa Septimum ſæculum Agatho ſummus Pontifex, vt inquit Platina in eius vita, vir certè tantæ ſanctitatis, vt Leproſum obuium factum oſculo ſuo ſtatim liberauerit. Præterea Vuibertus in carcere ab Angelo liberatus, cæcos illuminat, paraliticos ſanat, & mor-

tuos

A tuos ad vitam reuocat, ex Marcello in eius vita.

Inter Octauum ſæculum Abbas Ioachinus, ex Metaphraſte in eiuſdem vita, ſigno Crucis Dragonem ſubmergit: quamdam inſulam eius precibus à ſerpentibus liberat, & orans in aerem eleuatur. In translatione Reliquiarum ſancti Marcellini lumen receperunt Cæci, auditum Surdi, Claudi motum, ſanitatem plurimi ægrotantes, referr Eginardus lib. 2. cap. 6. & 7. Sanctus Rembertus Danos, & Sueuos conuertit ad Catholicam fidem prædicatione, & miraculis, quæ Deus per ipſum maxime operatus eſt, refert Albertus Crant. in Metropol. lib. 2. cap. 10. ſancta Rumoldia filia Regis Sco-
B tiæ mortuum in vitam reuocat, ex Surio tom. 7.

Intra Nonum ſæculum ſanctus Poppo ferrum igneũ magni ponderis defert in teſtimonium veræ noſtræ fidei. Albertus Crant. in Metropol. lib. 3. cap. 34. ſanctus Damertanus Epiſcopus Cantuarien. Demones expellit, fontem è terra fecit ebulire, cantus Angelorum audiuit, ex Alberto in eius vita. ſanctus Maiolus Abbas Cluniacenſis plurimos à Diaboli illuſionibus liberauit, alios ſerpentium morſibus vlceratos ſanauit, &c. refert Odilo presbyter in eius vita cap. 11.

Intra Decimum: Rex Robertus, ex Halgaudo in eius vita, ſolo tactu & Crucis ſigno Infirmos ſanabat.
C de Heriberto Archiepiſcopo Colonienſi fœmina Paralitica, cui ille Benedictionem contulit, in inſtanti ſanata eſt, ex Roberto Tuitienſi in eius vita. Sanctus Odilo Abb. Cluniacen. ſigno Crucis illuminat Cæcum à natiuitate, refert Petrus Damianus in eius vita.

Intra Vndecimum ſæculum, ſanctus Malachias Epiſcopus Irlandiæ, vt refert ſanctus Bernardus in eius vita, Confirmationis Sacramentum adminiſtrans Paralitico, & ſurdo ſanitatem confert, ac etiam nobilem fœminam paraliticam ſanat. Sanctus Bernardus (ex Alberto Stadenſi, & aliis manifeſtat Diuinam virtutẽ

ſibi

ſibi communicatam ſupra mutos, claudos, cæcos, paraliticos, febricitantes, & alios. Sancta Hildegardis Abbatiſſa, ex Trithemio, & aliis, habuit infuſam ſcientiam ſacræ ſcripturæ. & ſanctus Thomas Cantuarienſis aquam in vinum Crucis ſigno tranſtulit, ex Hermaldo in chronic. Sclauonum lib. 2. cap. 19. A

Duodecimo ſæculo, ſanctus Franciſcus, & ſanctus Dominicus primi Fundatores duorum celeberrimorũ Ordinum in Eccleſia Dei, tam grandia, & immenſa illi peragere miracula, vt vix aliquid à Deo petierint, quod non fuerint conſequuti, Vincentius Burgundus, Bonauentura, & alij. Eliſabeth Vngariæ Regis filia decem & ſeptem mortuos reuocat in vitam, & Cæcum à natiuitate illuminat, Bonifac. lib. 7. decade 2. rerum Vngaricarnm. S. Bonauentura obtinuit à Deo vitam pro mortuo infante, vt baptiſmum reciperet. Iacobus Montanus Spirenſis in eius vita. Petrus Cęleſtinus liberat Energumenos, Claudos, & Paraliticos ſanat. B

Intra Decimumtertium ſæculum, S. Iuo presbyter Britannus, aquas Crucis ſigno diuidit, incẽdium extinguit, Energumenum liberat. Surius tom. 3. S. Rocchus Nobilis Narbonea. Romæ, & alibi immenſum hominũ numerum, qui à contagio erant vlcerati, Crucis ſigno ſanauit, refert Albert. Cratz in Metropòl. lib. 9. cap. 25. Sancta Catharina Senenſis propriam Matrem à mortuis reuocauit, quæ abſque confeſſionis ſacramento deceſſerat: nec alio cibo eadem reficitur à prima Dominica Quadrageſimæ vſque ad Octauam Paſchæ; quam admirabili Euchariſtiæ Sacramento vt, retulit Raymundus Capuanus in eius vita. C

Decimoquarto. S. Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum puerum phreneticum propria manu occiſum, reuocauit ad vitam, ſicuti alios mortuos reſuſcitauit, & alia innumera egit miracula, vt in Bulla eiuſdem canonizationis. Sanctus Bernardinus Senenſis,

A cum nunquam Græcum idioma apprehendiſſet, Græcè concionabatur Græcis: ſuper aquas incedit: & alia multa, de quibus Ioannes Capiſtranus, & alij in eius vita. Sanctus Antoninus Archiepiſcopus Florentinus mortuum reſuſcitat, & alia multa fecit, vt refert Vincēt. Maynardus in eius vita. Sanctus Didacus mortuam puellam in vitam reuocat, & innumera operatus eſt miracula ſuper infirmos. Thomas Bloſſ. de notis Eccleſ. lib. 7. cap. 1.

Sancta Franciſca Nobilis Romana, vt Matronas a pōpis ſæculi, & ornatus vanitate reuocaret, Domum oblatarum ſub Regula ſancti Benedicti adhuc viro alligata in magnum huius Vrbis ſplendorem inſtituit: Hæc, inquam, Tutelaris Angeli familiarem habuit conſuetudinem: Gratia curationum, & Prophetiæ dono enituit, & cordium ſecreta penetrauit: Non ſemel aquæ, vel per riuum decurrentes, vel è cælo labentes intactā, prorſus dum Deo vacaret, reliquerunt: Modici panis fragmenta eius precibus Dominus multiplicauit ad plurimarum ſororum ſaturitatem, & exuberantiam: extra Vrbem menſe Ianuario recentis Vuæ racemis, ex vite in arbore pendentibus mirabiliter obtentis, abunde expleuit ſitim ſuarum ſororum: & alia innumera fecit, de quibus in Bulla canonizationis, & relata per alios qui eiuſdem vitam ſcripſerunt.

C Intra Decimumquintum ſæculum, ſanctus Franciſcus de Paula ardentem ingreditur fornacem abſque læſione: ſuper aquas incedit: ac omnia infirmitatum genera ſanat. Sandoletus in eius canonizatione. Sanctus Ignatius Loiola hominem, qui tedio vitæ exaſperatus, & neceſſitate preſſus cum ſe occidiſſet; in vitam reuocat vſque quo confeſſus abſolutionem obtinuit. Petrus Maffeus lib. 3. cap. 14. S. Franciſcus Xauerius Indiarum Apoſtolus tres mortuos reſuſcitat, & mirabilia multa fecit. Turſellinus in eius vita. Sanctus Caro-

lus Borrhomeus Cardinalis percuſſus globo ſulphurei instrumenti, illæſus remanſit. A

In præſenti hoc noſtro Decimoſexto ſæculo, extat magnus numerus hominum vtriuſque ſexus, quorum mirabilia poſſent referri; niſi admonuiſſet nos non ſolum Sapiens, verum & poeta Ethnicus, quod *Ante obitum nemo, ſupremaque funera vitæ dici Beatus, &c.*

Hoc tamen non prætermittam ex remotiſſimis Indiarum Regionibus recenſere, quoniam vt retulit mihi diebus præteritis in familiari ſermone Admodum Reuerendus P. Antonius Cardim Societatis Ieſu, Procurator hic Romæ Regni Iaponis, vbi hi recentes Chriſtiani in præſenti a Miniſtris Regijs dira ſupplicia, & mortes pro Chriſti Religione patiuntur: hi inquam fide vera dum à Catholicis Sacerdotibus Aquam benedictam ſigno Crucis recipiunt, ſtatim ſanitatem, & alias gratias manifeſtis miraculis a ſummo Deo conſequuntur; vt iam in priſca Eccleſia ſolitum. B

Præterea maximè notandum, quod etiam ſcribit admodum Reuerend. P. Franciſcus Barrettus Procurator Prouinciæ Malauar eiuſdem Societ. Ieſu, qui in Relatione de ſua Prouincia, ait eſſe ibi Eccleſiam ſancto Franciſco Xauerio Indiarum Apoſtolo dicatam, ad quam tam frequens eſt non ſolum Chriſtianorum, ſed & Infidelium cœtus ad petendas gratias, vt vix dici poſſe videatur: Gentiles adeo venerantur templum, vt ad indagandam veritatem impellant aliquem pro S. Franciſco Xauerio ſacramento ſe abſtringere; adeo certum apud ipſos veritatem inde manifeſtis ſignis reuelandam; vt ſæpius accidiſſe fatentur. Affirmat idem Pater apud eoſdem Infideles admiratione dignum eſſe illud, quod ad indagandam eamdem veritatem experiuntur: iubent enim, vt quis manum in oleo feruente immittat, vel ferrum candens manu attractet; ſi innocens ſit, liber & incolumis retrahit manum, ferrumque C

abſque

A abſque vllo nocumento arripit; ſi vero nocens momento temporis comburitur manus, atque adeo inde condemnatum, &c.

De Canonizatione Sanctorum deque Apotheoſi, ſeu conſecratione Romanorum.

B Cap. LXX.

ANtequam de Canonizatione Sanctorum ſim dicturus, præfabor aliqua de Romanorum Apotheoſi, ſiue conſecratione, cuius mos à Cæſare Auguſto primum inſtitutus, deinde à Tiberio inſtauratus, quique erant eo honore affecti, inter Diuos relati dicebantur.

De quibus aliqua referam ex Dione, & Herodiano de conſecrationibus Auguſti, Pertinacis, & Seueri, & ſimilium: Poſtquam igitur Imperator viuus Roſtra C aſcenderat, defunctumque Imperatorem laudauerat, Senatoribus adſtantibus, & lugentibns: Erat lectus ex Ebore, & auro factus, ſtragulis purpureis, auroque intextis ornatus, ſubterque illum tanquam in feretro corpus eius jacebat occultum. Ante omnia verò ſtatua eius cerea veſtitu triumphali videbatur, eaque ex Palatio ferebatar ab ijs, qui in ſequentem annum Magiſtratus deſignati fuerant: deinde ex Curia altera aurea, tertia curru Triumphali vehebatur; ferebâturq; ſtatuæ maiorum ipſius, atque propinquorum, qui ex

vita diſceſſerant, ſicuti, & aliorum Ciuium Romanorum, qui in Magiſtratu fuiſſent: Aderant etiam omnes Prouinciæ, & Nationes pictæ, quæ aut in ſocietatem ab ipſo acceptæ, aut deuictæ fuerant: Ita extra Vrbem in Campum Martium veniebant; Roguſque, ſiue ſuggeſtus quidem ſpecie quadrangula lateribus æquis adſurgebat; nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in Tabernaculi formam, impletus interius aridis fomitibus, extra autem intextis auro ſtragulis, atque eboreis ſignis: Erat ſupra tertium, & quartum Tabernaculum minuſculum quidem poſitum, ſed forma, & ornatu perſimile, portis, ianuiſque patentibus ſemper, donec ad extremum omnium breuiſſimum, in cuius ſummo currus inauratus, quo mortuus Imperator olim vehebatur, erat collocatus. A B

Quæ vbi celebrata erant facem capiebat Imperij ſucceſſor, eamque Tabernaculo admouebat; tum Coſs. primo, & cœteri Magiſtratus ordine ignem ſubijciebant, cunctaque illico fomitibus, odoramentiſque referta igni valido corripiebantur: Mox à ſupremo Tabernaculo, tanquam è faſtigio ſubiecto igne Aquila dimittebatur, quæ in Cælum ipſam Principis animam deferre credebatur: Ac iam ex tunc vna cum cœteris numinibus Imperator defunctus colebatur; C

Prædicti Tabernaculi formam, in plurimis nummis expreſſam habemus, ſicut etiam in alijs apparent Aquilæ, & pauones defunctos Imperatores, vel Auguſtas in Cælum portantes, quorum duos hic ex Hiſtoria Auguſta D. F. Angelonij in vita Marci Aurelij hic delineandos curaui.

A

B

Conſecratis Flamen, & Sodales, qui ab eo nomen acciperent; ex S. C. addebantur; templumque, in quo hymnos in eius honorem compoſitos tenerent, canerent.

Non fuit tantum hæc conſecrationis conſuetudo Romanorum, verum etiam aliorum: & quidem de Hercule, Libero, Caſtoribus, alijſque Dijs Conſentibus: De Alexandro Macedone præter Plutarcum, & Q. Curtium, refert Aelianus var. hiſtor. lib. 5. cap. 12. *Conuocata Athenienſium concione, Demades ſurgens* C *decreto iuſſit, vt Alexander ſcriberetur Deus Decimus tertius*; Sed cum indignum Græcis id videretur; mulcta centum talentorum ei irrogata eſt. Idem Aelian. lib. 9. var. hiſtor. cap. 37. Et Olympias Mater ipſius inquit. *O fili, tu verò cum inter cælites locari volueris, & id perficere ſummo ſtudio conatus ſis, nunc neque illorum quidem quorum omnibus mortalibus æquale, & par ius eſt, particeps fieri potes, terræque ſimul, ac ſepulturæ.* Id autem ipſius Alexandri epiſtolis non niſi ſuperata Perſide, & profligato Dario denunciatum eſt. *Nam tunc ſcripſit Græcis, vt ſe Deum facerent, ſatis equidem ſtulte, & cum mandata ad ſingulas Græciæ Ciuitates referrerentur,*

ferrerentur, quidam metus, quidam commodi, & emolumenti ſpetie inuitati decreuerunt, quod ille petebat humanæ fragilitatis oblitus. Aelianus var. hiſtor. lib. 2. c. 19. Sed tamen Decimus tertius inter Deos conſentes factus. Pierius hierogl. lib. 43. A

Longum foret referre apud Romanos Antoninos, Traianum, Claudium, Veſpaſianum, & cœteros, de quibus Vopiſcus, Lampridius, Spartianus inquit Kirchmanus lib. 4. de funere Roman. Vnicum hoc dixiſſe ſufficiat, omnes Imperatores inter Deos poſt mortem referri ſolitos, quos appellat Iuuenalis ſatyr. 6. *Riuales Diuorum*, Vet. Scholiaſt. *Ridens, quia Imperatores inter Deos referuntur*. Hinc facetum illud Veſpaſiani B Principis, *qui prima morbi acceſſione (vt inquit) puto Deus fio*. Sueton. in cap. 24. in fin. & idem in Iulio c. 88. *Stella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, creditumque eſt animam Cæſaris eſſe in cælum recepti, & hac de cauſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella*: Vnde 8. æneid. *Geminas, cui tempora flammas læta mouunt, patriumque aperitur vertice ſidus*. Propert lib. 4. eleg. 6.

Tum Pater Idalio miratus Cæſar ab aſtro
Sum Deus, & noſtri ſanguinis iſta fides.

Et Iupiter Ouidianus 15. metamor. ad Venerem inquit.

Hanc animam interea cæſo de corpore raptam; C
Ac iubar.

De Canonizatione Sãctorũ

Talis fuit Ritus ſuperſtitionis in Conſecratione Imperantium Romanorum: Qualis autem Religioſior, ac ſanctior ſit Chriſtianorum obſeruatio in ſcribendis fidelibus in Sanctorum cathalogum: Quamuis olim indiſtinctè Chriſtiani ſancti appellarentur, vt à Paulo ad Roman. 1. & 15. 2. Corinth. 13. & à Luca act. 9. poſteriſque Ignatio, Polycarpo, Tertulliano, & alijs, & apud Ethnicos Græcos Hoſij, hoc eſt ſancti honoris cauſa dicebantur ſacerdotes, Plutarch. de oraculorum defe-

ctu

A ctu in fine: At demum obtinuit vſus apud fideles, vt illi tãtummodo ſancti in Eccleſia dicerentur, qui eminentiori, probatiorique fulgerent morum ſanctitate; necnon canonizandus pro ſancto debet prius extitiſſe præditus omnibus virtutibus, etiam in gradu excellenti, quoad illas omnes, quia vna virtus ſine alijs eſſe non poteſt D. Thom. par. 2. quæſt. 65. art. 1.

Peruetuſtum fuit in Eccleſia Catholica, vt particulares canonizationes in quibuſdam prouincijs, ſeu Diocæſibus fieri cõſueuiſſent: ſicuti etiã conſuetudines ſæculares vim habent legis ex tacito conſenſu Principis, & ſine eo nullam vim habent, vt ex S. Thoma parte 2. *De Canonizatione particulari.*
B quæſt. 97. art. 3. ita ſancti alicuius cultus ex conſuetudine Eccleſiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expreſſa ſummi Pontificis: Ac propterea in prædictis temporibus quilibet Epiſcopus poterat in propria Diœceſi canonizare, vt ex ſancto Cypriano in epiſt. 6. lib. 3. præcipit admoneri de quolibet Martyre, vt de illo in ſacrificijs recolatur memoria, his verbis. *Denique, & dies eorum, quibus excedunt, annotare, & commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus; quamquam Tertullus fideliſſimus, & deuotiſſimus frater pro cœtera ſolicitudine cura ſua, quam fratribus in omni obſequio operationis impertit; ſcripſerit, & ſcribat, ac ſignificet mihi*
C *dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiſcum Domino protegente celebrabimus.* Idem recenſetur ſeſſ. 7. Concilii Florentini, vbi Patres Latini dixere, quod Simeon Metaphraſtes honoretur à Græcis vt ſanctus: quod cum in Occidente non ſeruetur; conſequens eſt vt illa particularis Canonizatio fuerit.

Extat etiam de hoc egregius locus Optati Meleuitani

tani lib. 1. aduerſus Parmenianum. Cum de Lucilla potenti, ac factioſa Fœmina Danatiſtarum patrona, hæc ait. *Cum correctionem Archidiaconi Ceciliani hæc erre non poſſet, quæ ante ſpiritualem cibum, & potum os neſcio cuius Martyris, ſi tamen Martyris libare dicebatur: & cum præponeret, & Calici ſalutari os neſcio cuius hominis mortui, & ſi Martyris, ſed non dum vindicati; correpta, cum confuſione irata diſceſsit.* Quibus plane Optatus ſignificat nefas fuiſſe venerari reliquias Martyris alicuius non vindicati, hoc eſt nondum probati, & recepti. A

Moris enim erat, vt cum aliquis Martyrio occubuiſſet, Epiſcopus ſub cuius ditione id accediſſet rem geſtam ſcriberet ad Primatem Epiſcopum, à quo maturè adhibitis in conſilium collegis Epiſcopis an inter Martyres eſſet recipiendus, decernebatur, cuius rei ritum, & ordinem ſatis monſtrant ea, quæ ſanctus Auguſtinus ſcribit in Breui collat. diei 3. cap. 13. dum habet, quod (Secundus Tigiſtanus Epiſcopus in Numidia ſcripſit ad Menſurium Epiſcopum Carthaginenſem de ijs, qui in ea Prouincia tunc feliciter Martyrio occubuiſsent, eo quod ſacros Codices iuxta Diocletiani edictum tradere noluiſsent, quos omnes Martyrum honore, & cultu eſse dignos ille reſcripſit. Qui idem Menſurius aliis quibuſdam paſſis nomen Martyris, & venerationem deferendam eſse certis ex cauſis negauit, vt ibidem cap, 13. idem teſtatur. Quinam autem hi eſsent? ſubdit his verbis: Quidam etiam in ea epiſtola facinoroſi arguebantur, & fiſci debitores, qui occaſione perſequutionis, vel carere vellent oneroſa multis debitis vita, vel purgare ſe putarent, & quaſi abluere facinora ſua, vel certè acquirere pecuniam, & in cuſtodia deliciis perfrui de obſequio Chriſtianorũ, &c. Hi etenim (vt paulò ſuperius ibidem dicitur) his de cauſis ſe offerebant perſequutoribus non rogati, vltroque B C

que

A que dicebant ſe habere ſacras, & Diuinas ſcripturas: quas tradituri non eſſent, quos ipſos Menſurius inter Martyres recenſeri vetuit. Quod quidem Donatiſtas offendit, qui in eumdem Aphricæ Primatem, ac etiam in eius Archidiaconum inuidiam, & odium excitarunt.] ſed de his alias.

Erat autem pernecceſſaria huiuſmodi de Martyribus inquiſitio non tantum ob prædictas cauſas, ſed quoniā Hæretici, atque Schiſmatici aliquando pro Chriſti nomine à perſequutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipſis ferè naſcentis fidei exordiis, cum omnia Martyrum ſanguine redundarent, vt ſcri-
B bit Euſeb. hiſt. lib. 4. cap. 14. prope finem, & lib. 5. c. 15. & ſanctus Auguſtinus de Donatiſtis ſæpe teſtatur, eos omnes & alienos à Fide, & Communione Catholica Dei Eccleſia reſpuere conſueuit, cum ex ſententia Cypriani, & Auguſtini, omniumque Orthodoxorum, quicquid aliquis extra Eccleſiam patitur, non martyrium cenſendum, ſed dicenda ſit pœna perfidiæ. Hæc de his quæ ſpectant ad Martyres.

Quo verò ad inquiſitionem de eorumdem Fide, & Charitate, exquiſitam perueſtigationem haberi, moris fuit: etenim ſi quis det corpus ſuum, ita vt ardeat, nihil tamen prodeſt ſine charitate: ſanè mirum videri non
C debet ſanctam Dei Eccleſiam veritatis Columnam, maius ſtudium, multamque exactiorem diligentiam adhibere ſolitam in adſcribendis hominibus ſanctorū numero, quā in cœteris actibus, vt merito tāti pōderis negotiū non Primati, vel patriarchæ alicui: ſed ipſi tantum Romano Pontifici pro ſumma ei à Chriſto Domino in Beatiſſimo Petro Apoſtolo eiuſque ſucceſſoribus tradita poteſtate ſit creditum.

Etenim progreſſu temporis, cum ſatis faciles fuiſſent aliqui Epiſcopi ad redigendos aliquos in catalogum Sanctorum intra terminos particularium Diœce-

ſum; propterea huiuſmodi Deciſiones ad ſanctam Sedē A fuerunt remiſſæ; vt de hoc conquæritur Alexand. Tertius ſummus Pontifex, quod aliquis ebrius occiſus tãquam ſanctus veneraretur; vt propterea impoſterum abſq. Romanæ ſedis auctoritate id non ſuccedat: ſicuti refertur in cap. 1. extra de reliq. & vener. Sanctorum, his verbis. *Audiuimus quod quidam inter vos Diabolica fraude decepti hominem quemdam in potatione, & brietate occiſum, quaſi ſanctum (more infidelium) venerantur: cum vix pro talibus in ebrietatibus peremptis, Eccleſia permittat orare: dicit enim Apoſtolus, Ebrioſi Regnum Dei non poſſidebunt. Illum ergo non præſumatis de cœtero colere, cum etiam ſi per eum miracula* B *fierent, non liceret vobis ipſum pro ſancto abſque auctoritate Romanæ Eccleſiæ venerari*. Quod etiam decreuit Honorius Papa Tertius in cap. venerabilis extr. de teſtibus, & atteſtat. & ex his patet non amplius extare in præſentia particulares Canonizationes, ſed ſolum Generales à Romano Pontifice tantum decretas.

Oriſo Generalium Canonizationum.

De prædictis autem Generalibus Canonizationibus à Romanis Pontificibus; Prima, quam refert Baronius in anno 804. vbi Spondan. num. 2. cum aduenisſet in Germaniam ſanctus Leo Tertius ſummus Pontifex magna ſolemnitate ſuorum Cardinalium, Archiepiſcoporum, & Prælatorum, & Primatum, atque ab Imperatore C Carolo Magno Imperialiter cum ſuis ſuſceptus inter multa pietatis ſuæ opera, oppidum Vuerdam ipſum Pontificem cum Imperatore accedentem, eiuſdem rogatu B. Suuibertum poſt lectam ipſius ſanctiſſimam vitam, innumeraque miracula, poſtque actas preces, ac celebrata Ieiunia de conſenſu Cardinalium, cœterorumque Prælatorum, ſolemni ritu inter ſacratiſſimum Miſſæ officium ſanctorum Confeſſorū catalogo adſcripſiſſe pridie Nonas Septembris: atque hæc canonizatio ſolemni ritu prima reperta eſt celebrata, vt etiam

apud

A apud Surium prima Martii in appendice ad vitam ſancti Suuiberti. Card. Belarmin. in 7. controuerſ. gener. lib. 1. cap 8. verſ. dicet, affirmat ſe legiſſe primam canonizationem ſolemnem factam à Leone Tertio, ſed dubitat an aliæ fuerint factæ.

Fuit quoque canonizationis alius quoque minus ſolemnis modus; etenim vt refert idem Baronius anno 1017. & ibi Spondan. num 4. Beatum Romualdum in ſanctorum numerum adſcriptum eſſe quinquēnio poſt obitum eo tantum antiquiori ritu, qui tunc etiam frequentior erat in vſu, nempè vt petentibus concederet Apoſtolica Sedes ſuper corpus defuncti altare con-
B ſtruere, ſicut & Petrus Damiani, qui prædicti Romualdi vitam conſcripſit, etiam in epiſtola ad Henricum Archiepiſcopū Rauennaten. refert de ſanctis miraculis coruſcantibus eorū, qui hoc eodē tempore vixere, ſupra quorum corpora ex Concilii authoritate altaria ſunt erecta, atque deſuper ſacroſancta Chriſtiani ſacrificii myſteria celebrata.

Solemnitates quibus hodie vtuntur ſummi Pontif. in canonizationibus ſanctorum, ex eorum pendent arbitrio, & poſſunt augeri, & minui prout Pontifex iudicat expedire. Vnde Magiſter cœremoniarum requiſitus à Leone Decimo, vt traderet formam ſeruandam *De ſolemnitatibus.*
C in canonizatione ſancti Franciſci de Paula, reſpondit, ſe nihil poſſe certo firmare, quia diuerſa à diuerſis audiuit, nec in ſuis libris certam formam inuenerat; & quia aliud vidit ſeruari in canonizatione ſancti Nicolai de Toſentino 5. Iunij 1446. facta per Eugenium Quartum: aliud in canonizatione ſancti Bernardini in feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli 1450. per Nicolaum Quintum: aliud in canonizatione ſancti Vincentij 24. Maij 1455. per Calixtum Tertium: aliud in canonizatione ſanctæ Catharinæ Senenſis, die Aſcenſionis 1482. facta per Pium Secundum: aliud in canoniza-

tione ſancti Leopoldi in die Epiphaniæ 1485. per Innocentium Octauum; & propterea ipſe exhibuit aliam formam Leoni Decimi, quæ in canonizatione ſancti Franciſci de Paula, die prima Martij 1519. fuit ſeruata. A

Concludam cum ſupradictis auctoribus, & Caſtellano de canonizatione quæſt. 4. art. 1. Canonizationem Sanctorum; Quantum attinet ad originem inductam fuiſſe a lege veteri: Eccleſiaſt. 44. inquit *Laudemus viros glorioſos, & parentes in generatione ſua.* Voluit Panuinus in relatione ſancti Bonauenturæ art. 8. vnde ſentit, quod in lege veteri erat canonizatio, & approbatio Sanctorum ad finem publicæ venerationis. Ideoque B Cardinalis Belarminus tom. 4. controuerſ. de ſanctor. beatitud. controuerſ. 7. gener. lib. 1. 7. ait, quod Eccleſiaſticus d.c. 44. & ſeq. canonizauit ſanctos vt Henoch, Noe, Abraham, Iſaach, Iacob, Moyſem, Aaron, Phineas, Ioſue, Samuelem, Dauidem, Heliam, Heliſeum; & in teſtamento nouo. Sanctus Lucas in actis canonizauit Stephanum, Iacobum maiorem, Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios. Quantum verò attinet ad formam, & ordinem procedendi legimus fuiſſe inductam ab Eccleſia Catholica, ex cap. primo, & ſecundo de Reliq. C & veneratione Sanctorum, & capitulo venerabilis de Teſtibus.

Quod

A

Quod Iudicium Eccleſiæ, & ſanctæ Sedis ſit infallibile in Canonizatione Sanctorum.

Cap. LXXI.

B EAdem iam fuit auctoritas in canonizatione ſancti Matthiæ, quando in numerum Apoſtolorum electus eſt, quæ adhuc in præſenti auctorizat Sanctorum canonizationes, mediante ſancta Romana, & Apoſtolica Sede: etenim ſicuti Spiritus ſanctus tunc præſidebat in conſeſſu Apoſtolorum in act. cap. 1. verſ. 26. idē etiam modo præſidet in conſeſſibus eorumdem ſucceſſorum: hinc eſt, quod iſti ſi poſſent in præſens errare, poſſet in dubium etiam reuocari electio Matthiæ. Extat præterea regula Sancti Auguſtini expreſſa in epiſt. 118. dum inquit. *Similiter etiam quid hodie tota per orbem frequentat Eccleſia: nam & hinc quia ita fa-*
C *ciendum ſit, diſputare, inſolentiſſimæ infamiæ eſt.* Vnde ſanctus Bernardus ſcribēs Canonicis Lugduni ep. 174. inquit. *Ego, quia accepi ab Eccleſia, ſecurus teneo, & trado.* Et quatenus temerarius quiſpiam de hoc etiam dubitare audeat; reſpondebitur illi: In quo igitur adheret fides authentica librorum ſacræ ſcripturæ? quoniam ſanctus Auguſtinus in lib. contra epiſt. fundamēti Manichæi apertè dixit cap. 5. tom. 6. *Ego vero Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoneret auctoritas.* Accedit quod nullatenus apparens ſit vt Diuina voluerit Prouidentia tale inconueniens tolerare,

lerare, quod in Eccleſia anima illius veniat honoranda, A
quæ ipſamet infamis inſeruiret tanquam obiectum immortalis eius iuſtitiæ.

Miracula etiam, quæ operatur Deus ad inuocationē Sanctorum confirmant judicium Apoſtolicæ Sedis: cum illa ſint in hoc Diuinæ atteſtationes, quæ obligāt nos ad agnoſcendam omnipotentiam illius, qui facit mirabilia magna ſolus.

Ac etiam ſi vnquam diligens habetur indagatio ad diſcernendum miracula vera ab illuſorijs; tunc certè eſt, cum quæſtio habetur de hoc percipiendo, quod Deus à nobis deſiderat circa Sanctorum agnitionem.

Credimus nos fide humana, quod Alexander, Cæ- B
ſar, Pompeius, Ageſilaus, Demoſtenes, &c. fuerint tales, vt Plutarchus de his refert; & hoc ſimplici auctoritate, & atteſtatione huius auctoris, vel ſimilium: & nos renitentes erimus præſtare conſenſum atteſtationibus, quas ipſemet Deus nobis informat in iudicio Eccleſiæ ſuæ? Iudicium, quod habet Eccleſia Dei ſpōſa ad imitationem proprij Sponſi in pondere, numero, & menſura.

Et ne irreperet error in hac quæſtione tanti ponderis, Sanctus Clemens Apoſtolis contemporaneus, decreuit hic in Vrbe ſeptē Notarios Eccleſiaſticos, quorum munus erat in ſcriptis redigere acta Martyrum, vt C
in lib. de Romanis Pontiff. etiam nomine Damaſi, vt in tom. 1. concil. his verbis. *Hic fecit ſeptem Regiones diuidi Notarijs fidelibus Eccleſiæ, qui geſta Martyrum ſollicitè, & curiosè vnuſquiſque per Regionem ſuam perquirerent.* (Quorum Notariorum ſucceſſores modo Prothonotarij Apoſtolici nominantur.) Ac idem legitur de Papa Fabiano, qui ſeptem Diaconos, & Subdiaconos Regionarios creauit ad idem munus, vt ad ſanctam Sedem referrent, ſicut in eodem lib. de Romanis Pontiff. in Fabiano ſic legitur. *Hic Regiones diuiſit*

Diaconibus,

A *Diaconibus; & ſeptem fecit Subdiaconos, qui ſeptem Notarijs imminerent, qui geſta Martyrum in integrum colligerent.* & infra. *Hic geſta Martyrum diligenter à Notarijs exquiſiuit, & in Eccleſia recondidit.* Vnde conſtat qua diligentia, fide, ac ſinceritate colligerentur priſcis temporibus probationes circa Sanctorum canonizationes: Ita etiam hoc potiſſimum ſcribitur in vita Antheri Papæ. *Hic primus ſtatuit, vt res geſtæ martyrum diligenter exquiſitæ à Notarijs ſcriberētur: conſcriptas recondi in ærario Eccleſiæ mandauit, &c.* Et de Papa Iulio Primo, quod non ſolum geſta Martyrum, ſed totius etiam Eccleſiæ annotari geſta fecit;
B refert etiam Platina. *Voluit item, vt omnia ad Eccleſiā pertinentia, per Notarios, aut per Primicyrium Notariorum conſcriberentur: hos hodie, vt arbitror, Prothonotarios vocamus, &c.*

Ad exemplum Romanæ Eccleſiæ, quæ eſt Mater, & Matrix aliarum Eccleſiarum, illa Smirnæ reliquit nobis Epiſtolam narratiuam Martyrum, qui paſſi ſunt in perſequutione M. Aurelij, & L. Ver. Impp. vt refertur apud Euſebium lib. 4. hiſtor. cap. 14. Eccleſia Viennen. & altera Lugdunen. idem fecerunt, vt legitur lib. 5. cap. 1. eiuſdem Euſebij, qui etiam loquitur de Eccleſia
C Alexandrina lib. 6. cap. 33. & 34. & lib. 7. cap. 10. Carthaginenſis Eccleſiæ omnimodam diligentiam diffusè retulit ſanctus Cyprianus ſibi optimè notam: ex quibus inferri poſſet hanc eamdem curam longe ante viguiſſe in Eccleſia, vt retulit Pontius Diaconus in principio vitę eiuſdem Cypriani, quam ipſe ſcripſit his verbis. *Maiores noſtri plebeis, & catechumenis martyriū conſequutis, tantum honoris pro martyrij ipſius veneratione dederunt, vt de paſſionibus eorum multa, ac propè dixerim cuncta conſcripſerint; vt ad noſtram quoque notitiam, qui nondum noti fuimus, peruenirent.*

Spiritus mendacii inuidas huius ſanctæ inquiſitionis,

vt

vt ille Pater eſt mendacii, & inimicus omnis veritatis, quærit occultare lumen ex geſtis ſanctorum, ac per cõſequens eorumdem tacitæ, ſeu expreſſæ canonizationis; ſuſcitans plurimos ſcriptores pſeudo prothonotarios, qui acta apocrypha publicarunt, cũ de falſo deinde fuerunt cõuincta iudicio eius, quæ Magiſtra eſt veritatis Eccleſia Catholica noſtra communis Mater: vnde attendat Lector quomodo ſanctus Spiritus eiuſdem ductor, & infallibilis Cynoſura nunquam permiſit, quod illa decepta remanſerit in legitima ſuorum primogenitorum cognitione, hoc eſt ſanctorum, qui myſticè componunt nobiliorem partem eiuſdem corporis. Tertull. in lib. baptiſmi meminit cuiuſdam presbyteri in Aſia, qui nomine Pauli Apoſtoli edidit librum, quem nominabat *Itinerarium Pauli, & Teclæ*, de quo auctore eiuſdemque libro loquitur D. Hieronymus in tractatu de ſcriptoribus Eccleſiaſticis iu Lucam num. 17. his verbis. *Igitur itinerarium* Pauli, *&* Teclæ, *& totam baptiZati Leonis fabulam inter apocryphas ſcripturas cõputamus: Quale enim eſt, vt indiuiduus comes Apoſtoli inter cœteras eius res hoc ſolum ignorarit? ſed & Tertullianus vicinus eorum temporum refert presbyterum quẽdam in Aſia de itinerario Apoſtoli* Pauli *coniunctum à Ioanne, quod auctor eſſet libri; & confeſſum ſe hoc* Pauli *amore feciſſe; & ob id loco excidiſſe*: Ad hoc idem referuntur acta ſancti Andreæ, ſancti Iacobi, ſancti Philippi vna cũ itinerariis ſanctorum Petri, Ioannis, Thomæ, & Clementis: quæ omnia damnantur per Athanaſium in ſynopſi tom. 2. poſt librum Vtriuſque teſtamenti, ac etiã per Philaſtr. de hæreſ. to. 4. Biblioth. Patr. & Epiphan. in Panario hæreſ. his verbis. *Vtuntur autem, & alijs libris: nimirum circumitionibus* Petri, *multa corrumpentes in ipſis, & pauca vera relinquentes, velut ipſe Clemens ipſos per omnia redarguit iu epiſtolis, quas ſcripſit in Encyclius*, Et idem Epiphan. hæreſ. 26.

meminit

A meminit cuiuſdam horrendi libri ſcripti à Gnoſticis de Virgine Maria, & idem hæreſi 47. inquit quod Encratites diuulgauerat acta prædicta Andreæ, Ioannis, & Thomæ: Ac etiam ad eorumdem exemplum commenti ſunt Manichæi acta Apoſtolorum, vt apud Auguſtinum in lib. de fide: Vt etiam Priſcillaniſtæ fecerunt: vt refert Oroſius in epiſt. ad Auguſt. de errorib. Priſcillaniſt. Vnde euenit, quod Gelaſius Papa Primus in 1. Concilio Romano anno 494. ſic decreuerit. *Geſta ſanctorum Martyrum ſecundum antiquam conſuetudinem ſingulari cautela in ſancta Romana Eccleſia non leguntur, quia eorum, qui conſcripſere nomina penitus*
B *ignoratur, & ab infidelibus, aut idiotis ſuperflua, & minus apta, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putantur; ſicuti cuiuſdam Quiriti, & Iulittæ: ſicuti Georgij, aliorumque paſsiones, quæ ab hæreticis perhibentur compoſitæ, propter quod ne vel leuis ſubſannandi oriretur occaſio, in ſancta Romana Eccleſia non leguntur.*

Et in ſexta ſynodo in Trullo can. 63. habetur. *Quæ a veritatis hoſtibus falſo conficta ſunt martyrum hiſtoriæ, vt Dei Martyres ignominia afficerent, & qui eas audituri eſſent ad infidelitatem adducerent; in Eccleſia non publicari iubemus, ſed eas igni tradi; qui autem eas admittunt, vel tanquam veris his mentem adhibent, ana-*
C *thematiZamus.* In quem locum Balſamon Patriarcha Antiochenus poſt laudatam Metaphraſtis pietatem in inquirendis ſanctorum actis, refert, quod Patriarcha Nicolaus Muſalon comburi iuſſerit quædam acta ridicula ſanctæ Paraſceues, & iuſſit Diacono Baſiliſco, vt de his ſincere, & veridicè ſcriberet.

Conſtat ex his quanta circumſpectione proponat nobis Catholica Eccleſia vitas ſanctorum; de quorum moribus miraculis, & obitu nil exactius inquiri potuit iuramentis, & atteſtationibus ſimul conſentientibus: quibus præterea indicebantur ieiunia, & publicæ ora-

tiones, vt Deus aſſiſteret Eccleſiæ ſuæ in re tam grandis conſequentiæ circa verum cultum, & ſinceram Religionem in canonizatione Sanctorum: vnde non eſt probabile voluiſſe Dei prouidentiam derelinquere in hoc Eccleſiam; cum ipſe promiſerit verbo irreuocabili erga quancumque perſonam. *Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. Matth. cap. 18. verſ. 20. ac etiam de Spiritu ſancto dixerit per Ioannem 16. verſ. 13 *Ille vos docebit omnem veritatem*, quod expertus eſt ſanctus Martinus ex Sulpitio Seuero in apparitione animæ cuiuſdam Latronis in inferno damnati, cuius corpus, & ſepulcrum in terris honorabatur: & legitur apud Euſeb. lib. 5. cap. 17. quo lumine ſancti Spiritus damnauerit Eccleſia acta Themiſonis nominantis ſe Confeſſorem, ac Alexandri, qui Martyr appellabatur, ac etiam elogia Prophetiſſæ, aduerſus quas impoſturas ſcripſit Appollonius Eccleſiaſticus ſcriptor.

A

B

Contra præfata obiiciunt Hæretici prætenſam Diui Aug ſententiã, quamuis in operibus eius non legatur nempe: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehẽna.* Et ad hanc poſſet tamen in omnem caſum reſponderi eamdem intelligi de Regibus, ſeu Monarchis Ethnicis, qui cum vellent mortalibus rebus immortales reddi; erexerũt ſupra eorũ cineres, oſſa, & mumias ſuperba monumẽta, quę à poſteris reſpicerentur: talia fuere pyramides in Aegypto: ſicut & mauſoleum, quod Artimiſia erexit viro ſuo: tale ſepulcrum Romæ Publij Sextij, & ſimilia. Poſſet etiam prædicta ſententia intelligi de corporibus ſuppoſitis loco venerabilium Reliquiarum. Vel etiam intelligebatur de Martyribus Donatiſtarum, qui ab Hæreticis venerabantur quamuis eorum animæ in profũdo abiſſi cum aliis omnibus hæreticis cruciarentur. vel denique referebatur dicta ſententia ad Heroes, ſeu Imperatores

C

ratores

A ratores Ethnicos, quos antiquitas, Diaboli verſutia Deificauerat, vt nos in præcedenti Capitulo diximus.

Infertur ergo ex prædictis, quod canonizare ſanctos non ſit illos, vt tales eos conſtituere, ſed vti tales ſolū eos declarare, & in numerum Sanctorum redigere; ita vt publicè poſſit quiſquam illos honorare, ac etiam inuocare. Decernit præterea Eccleſia canonizationes ſanctorum, ne quiſpiam poſſit ad libitum quorumlibet inuocationes ſibi ſupponere; & in hoc ſuperſtitionibus ianua claudatur. Tertio poſſunt ſancti tripliciter vti tales agnoſci nempe teſtimonio ſcripturæ ſacræ, vt Io-
B ſeph, Simeon, Zaccharias, Eliſabeth, Ioannes Baptiſta, &c. vel tacito populi conſenſu, vt Doctores Eccleſiæ Græcæ, & Latinæ, ſicuti Athanaſius, Nazianzenus, Baſilius, Chryſoſtomus: necnon Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, &c. Deniq. exacta, prudenti, & fida inquiſitione ex probationibus ſanctitatis in vita, & miraculorum poſt mortem; vt de præſenti in canonizationibus ſeruatur: Et quatenus quis audeat aſſerere poſſe Papam in hoc errare, reſpondebitur illi, ipſum fidem Chriſto non præſtare; qui dixit apud Ioann. 21. *Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos*. Et ex his abſq.
C hæſitatione quilibet confitebitur, quod Eccleſia, quæ in cœlo eſt, idem corpus ſit cum hac, quæ eſt in terra propter viciſſitudinem, quam habent inter ſe, vt inquit Auguſtinus in tractatu 124. in Ioannem his verbis. [Duas itaque vitas ſibi diuinitus prædicatas, & commendatas nouit Eccleſia: quarum eſt vna in fide; altera in ſpecie: vna in tempore peregrinationis; altera in æternitate manſionis: vna in labore; altera in requie: vna in via, altera in patria: vna in opere actionis; altera in mercede contemplationis: vna declinat à malo, & facit bonum; altera nullum habet a quo declinet ma-

lum, & magnum habet, quo fruatur, bonum: vna cum hoſte pugnat; altera ſine hoſte regnat: vna foris eſt in aduerſis; altera nihil ſentit aduerſi: vna carnales libidines frænat; altera ſpiritualibus delectationibus vacat: vna eſt vincendi cura ſollicita; altera victoriæ pace ſecura: vna in tentationibus adiuuatur; altera ſine vlla tentatione in ipſo adiutore lætatur: vna ſubuenit indigenti; altera ibi eſt, vbi nullum inuenit indigentem: vna aliena peccata, vt ſua ſibi ignoſcantur, ignoſcit; altera nec patitur quod ignoſcat, nec facit quod ſibi poſcat ignoſci: vna flagellatur malis, ne extollatur in bonis; altera tanta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt ſine vlla tentatione ſuperbiæ cohæreat ſummo bono: vna bona, & mala diſcernit; altera quæ ſola bona ſunt, cernit. Ergo vna bona eſt, ſed adhuc miſera; altera melior & beata.] Hæc S. Auguſtinus. A B

De Decimis.

Cap. LXXII.

POſt varios Eccleſiæ ritus, & dogmata, quæ recenſuimus, non præteribo etiam aliqua breuiter de Decimis annectere: contra quas licet priſci, & recentiores Hæretici maximè inſurgant, Eccleſiaſticos de auaritia calumniando: nos vt illæ ſint debitæ Eccleſiæ, & eiuſdem Miniſtris ex ſacra ſcriptura, ſanctis Patribus, & rationibus demonſtrabimus. C

Præcipit Deus in Exod. cap. 22. verſ. 29. *Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere*. & in Leuitic. cap. 27. verſ. 30. habetur. *Omnes Decimæ terræ, ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborum Domini ſunt, & illi ſanctificantur.*

Hinc

A Hinc ſanctus Clemeus lib. 2. conſtitut. Apoſtol. c. 25 ſcribit. *Quæ ex Decimis, & primitijs ſecundum mandatum Dei dantur: Epiſcopus, vt Dei homo conſumat.*

Origen. homil. 11. in Numer inquit. *Deo enim offerri dicitur, quod ſacerdotibus datur* & infra. *Sunt enim aliqua legis mandata, quæ etiam noui teſtamenti diſcipuli neceſſaria obſeruatione cuſtodiunt.*

Sanctus Chryſoſtomus adducens rarionem, quare fuerit Eccleſia coacta accipere diuitias: in homilia 81. in Matthæum inquit. *Veniat in mentem vobis octo milia Leuitarum Iudæos alere ſolitos fuiſſe, & cum his viduas, & parentibus orbos.* & idem homil. 15. in epiſtol. B ad Timoth. cap. 5. oſtendit inconueniens, quod prouenit, cum propter temporalia, ſpiritualia negliguntur; vt propterea Diuina voluerit prouidentia primitias, & decimas Eccleſiæ deberi, his verbis. *Oportet Doctoribus neceſſarium victum affatim miniſtrari, ne deficiant, neque ſoluantur, neque minimis curis occupati magnis ſe ipſos, atque alios priuent; vt ſpiritualia operentur, nullam ſæcularium habentes rationem: huiuſmodi Leuitæ erant.*

Cyrillus Alexandrinus de orat. in ſpiritu, & veritat. lib. 13. aliam affert rationem, quoniam adminiſtratio C rerum ſpiritualium mercedem temporalium etiam meretur: & ſic inquit. *Definit Decimas Leuitis pro mercede laboris, neque enim cunctorum hominum labor mercede caret; imo vero præcipuis honoribus afficiendi, illuſtriaq; ſunt eorum præmia.*

Hoc autem Magnum Conſtantinum impulit, refert Sozomenus, vt non ſolum præceperit, quod in aliquo Eccleſia non vexetur: quinimo omnia eidē reſtituātur, quæ iā alienata fuiſsēt, vt in ep. ad Prouinciales Paleſtinæ relata per Euſeb. lib. 2. eiuſdē vitæ c. 39 ſicuti etiā in edicto eiuſdē Conſtantini ad Proconſulem Anolinum, relato apud Euſebium lib. 10. cap. 5. quod inuiolabiliter

ſeruatum

ſeruatum fuit poſt obitum Iuliani Apoſtatæ: etenim Valentinianus, & Marcianus Impp. idem confirmarunt circa annum 453. vt in l. Priuilegia, Cod. de ſacroſanctis Eccleſ. ibi. *Et quia humanitatis noſtræ eſt egenis proſpicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non deſint: ſalaria etiam, quæ ſacroſanctis Eccleſijs in diuerſis ſpeciebus de publico actenus miniſtrata ſunt: iubemus nunc quoque inconcuſſa, & a nullo prorſus immutata præſtari*. Quibus conforme eſt Decretum ſecundæ ſynodus Nicænæ, cap. 12. *Non liceat quicquam ex ijs ſibi vendicare, vel proprijs cognatis, quæ Dei ſunt elargiri, &c. Porro Epiſcopus, vel monaſterij Præfectus, qui hæc fecerit; exturbetur quidem Epiſcopus ab Epiſcopatu, Monaſterij vero Præfectus a Monaſterio, vt qui male diſſipent, quæ non congregauere*. B

Ad hoc idem ſanctus Auguſtinus in lib. Hæreſum in quarantesima inſurgit contra Apoſtolicos Hæreticos, qui reprehendebant Eccleſiaſticos Regulares, & Sæculares; eo quod ipſi poſſiderent: & idem Auguſtinus in pſalm. 146. in ea verba: Qui producit in montibus fœnũ, inquit. *Etenim ea omnia quæ Eccleſiæ ad neceſſitatem ſeruientium Deo dantur a diuitibus, quid aliud ſunt niſi fœnum?* & idem homil 48. ex lib. homil. 50. inquit. *Maiores noſtri ideo copijs omnibus abundabant, quia Deo Decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant, modo autem, quia ceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio Fiſci*. C

Et ſanctus Proſper referens curam, quam in adminiſtrandis redditibus Eccleſiæ, & in propriis deſpiciendis habuere ſanctus Paulinus Epiſcopus Nolanus, & ſanctus Hilarius Epiſcopus Arelatenſis ſubdit. *Quia iuxta ſanctorum Patrum traditionem nouimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum*. Quæ eadem verba in hoc thema adducit Carolus Magnus lib. 1. legum cap. 83.

Quod autem prædia ſtabilia, & alia Eccleſiæ bona

diſperdi,

A diſperdi, nec alienari poſſint. Concilium Agathenſem can. 32. ſic præcipit. *Id ſtatuimus, quod omnes canones iubent, vt Ciuitatenſes, ſiue Diœceſani presbyteri; vel clerici ſaluo iure Eccleſiæ, rem Eccleſiæ ſicut promiſerũt Epiſcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præſumant: quod ſi fecerint, vel fecerunt. facta venditio non valebit: & ſi quas habent proprias de facultatibus, indemnem Eccleſiam reddant, & communione priuentur.* Quod etiam plurima confirmauere Concilia, & ſummorum Pontificum conſtitutiones.

Adducuntur etiam in hoc plures rationes, & quod præſertim præcipit Deus per os Malachiæ cap. 3. *Inferte*
B *te omnẽ Decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea.* Quod ſi de tempore antiqui teſtamenti hoc in ſacerdotibus, & Leuitis, qui niſi vmbra, & figura huius noſtri teſtamenti noui erant: quo magis ad eumdem finem, vt liberè poſſit vacari obſequio Dei; hoc in lege Euangelica debet ſeruari? Præterea ſi ſolum Naturæ lumen docet Principes, Milites, Doctores publico ſumptu alendos; cum ij Reipublicæ inſeruiant, quamuis hæc niſi temporalia ſint, vt habetur ex Apoſt. 1. Corinth. 9. verſ. 7. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit?* quo magis hoc in his, qui in communi, & particulari verum mi-
C niſtrant animarum alimentum, & ſpirituales gratias cõferunt, ſine quibus ad æternam ſalutem perueniri non valet? vt propterea adimpleatur, quod dicitur: *Vt qui Altari ſeruit, de Altari debeat viuere.*

Confiteri igitur omnes habent, quod in antiquo teſtamento Decimarum præceptum partim erat morale inditum naturali ratione: partim autem iudiciale, ex Diuina inſtitutione robur habens: ſimiliter etiam in Euangelica lege hoc partim eſt de Iure Diuino primitiuo, & partim de Iure Eccleſiæ: De Iure naturæ; ſeu Diuino in ſubſtantia præcepti, & de Iure Eccleſia-

ſtico

ſtico in ſui limitatione. Ita ex S. Thoma 2.2. quæſt. 87. A
art. 1. in corpore. Et hæc ſatis.

De Exemptionibus, & Immunitatibus Eccleſiarum, & Eccleſiaſticorum.

Cap. LXXIII.

B

IVlianus Apoſtata in eo potiſſimum inſequutus eſt Eccleſiam, vt Eccleſiaſticos priuaret immunitatibus, & priuilegiis illis à Magno Conſtantino competẽtibus, refert Sozomenus lib. 5. cap. 5. his verbis. *Iulianus Apoſtata clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipſis a Conſtantino donata, ademit, legeſque eorum cauſa conditas abrogauit, & eos denuo Curijs addixit.* Idem iam exequutus eſt Vitiza Hiſpaniarum Rex cum Iudæos reuocaſſet, ijſdemque exemptiones, & priuilegia Eccleſiarum contulit. Ioan. Vvalaſchus in chronicis Hiſpaniæ: Hoc idem per ſingula tempora hæretici, & male feriati homines ſunt inſequuti. Contraria tamen praxis ex ſacro textu, Conciliis, ſanctis Patribus, & rationibus recepta fuit ſemper in Eccleſia, Vt qui Altari ſeruiunt, exemptionibus, & priuilegijs fruerentur. C

Habetur in Geneſi cap. 47. verſ. 20. & ſeq. quod Ioſeph omnes terras Aegypti emit præter illas ſacerdotũ: his verbis. *Emit igitur Ioſeph omnem terram Aegypti, vẽdentibus ſingulis poſſeſſionis ſuas pr ę magnitudine famis, ſubiecitque eam Pharaoni, &c. præter terram ſacerdotum,*

A *tum, quę à Rege tradita fuerat eis; quibus, & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, &c.* Et in litteris patentibus Regis Artaxerſes ſcriptum eſt in lib primo Eſdræ cap. 7. verſ. 24. *Vobis quoque notum facimus, de vniuerſis Sacerdotibus, & Leuitis, & Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & Annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.* & in lib. 3. cap. 8. verſ. 25. & 26. tranſumpti prædictarum ad Eſdram; ſic loquitur Artaxerſes. *Vobis autem dicitur, vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & ſacris Cantoribus, & ſeruis templi, & Scribis templi huius nullum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat quiſquam poteſtatem* B *abijcere eis quicquam.* Quod etiam innuit Apoſt. 1. Corinth. 5. verſ. 12. & 13. *Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt iudicare? non ne de ijs, qui intus ſunt vos iudicatis? nam eos, qui foris ſunt Deus iudicabit:* oſtendens, quod eccleſiaſticum Tribunal à prophano diſtinguatur.

Vnde igitur primæ, & originariæ huiuſmodi conſtitutiones circa ſacerdotum, & clericorum immunitates, ſeu exemptiones in Eccleſia Catholica proceſſerint? Has à prima Eccleſiæ ſtabilitate proceſſiſſe tempore Magni Conſtantini circa trecenteſimum annum a Chriſto nato; cum antea fuiſſet Eccleſia, ſeu incognita C Regibus terræ, ſeu ab iiſdem continuò dilacerata. Scribens autem Conſtantinus Orientis, & Occidentis Imperat. Proconſuli Aphricæ Anolino, vt refertur apud Euſebium lib. 10. cap. 7. & Nicæphorum lib. 7. cap. 41. inquit. [Quare, honoratiſsimè Anoline, eos, qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Eccleſia Catholica, cui Cæcilianus præeſt, huic ſanctæ Religioni ſedulo inſeruiūt (quos clericos nominare ſolēt) ab omnibus omnino communibus, & ciuilibus rerum publicarum miniſteriis immunes, & ſolutos volo; vt nullo modo per errorem, vel per ſacrilegam, aut prophanam prolapſionem

Origo Immunitatū.

rem, quæ in huiuſmodi negotiis accidere ſolent, à cultu diuinæ Maieſtati debito abſtrahantur; ſed abſque vlla moleſtia propriæ legi obſequium præſtent: qui quidem cum ſacrum numen ſummo honore, & veneratione proſequantur; incredibile eſt, quantum Reipublicæ adiumenti ſint allaturi.] Hæc Niceph. ex qua Chriſtiana Conſtantini Imp. conſtitutione apparet, quomodo Reipublicæ bonum ab illo Religionis pendeat. A

Annis triginta elapſis Imp. Conſtantius præfatam conſtitutionem Patris Conſtantini confirmans, eaſdē exemptiones perſonales, & reales confert; illas etiam ad liberos vtriuſque ſexus dictorum clericorum extendens, (quatenus illos habeant) vt legitur l. 2. Cod. de Epiſcopis, & cleric. in Codice Iuſtiniani. B

Sozomenus lib. 2. cap. 9. refert Magni Conſtantini pietatem erga eccleſiaſticos, conferens eiſdem perſonales immunitates, & à ſæculari eximens iuriſdictione, his verbis. *Quod clericos vbique per legem, immunitate donari voluit, quodque illis, qui erāt vocati in iudicium dedit poteſtatem, ſi modo animum inducerent, magiſtratus ciuiles reÿciendi, & ad Epiſcoporum iudicium euocādi.* & idem auctor lib. 6. cap. 3. refert, quod Imperator Iouinianus reſtituit immunitates, quas Iulianus Apoſtata abrogauerat, ibi. *Iouinianus Imperator Eccleſiæ, & clericis, & viduis, & virginibus communitatem reddidit; & ſi quid aliud, vel ad commodum, vel ad honorem Religionis noſtræ a Conſtantino, ac liberis ſuis, aut donatum, aut lege ſancitum fuiſſet; poſtea autem a Iuliano illis ablatum.* C

Valentinianus, & Marcianus Impp. omnes prædictas exemptiones, & priuilegia confirmarunt, vt in lege 12. Cod. de ſacroſanct. eccleſ. ibi. *Priuilegia, quæ generalibus conſtitutionibus vniuerſis ſacroſanctis Eccleſijs Orthodoxæ Religionis retro Principes præſtiterunt, firma, & illibata in perpetuum decernimus cuſtodiri.*

Leo,

A Leo,& Anthemius Augg.applicant ſpecialiter prædicta priuilegia etiam Xenodochijs, vbi ægroti, pellegrini, orphani, & miſerabiles detinerentur, vt in l.omnes 31. Cod.de epiſc. & cleric.

Iuſtinianus Imperator extendit priuilegia ſacerdotum, Diaconorum, & Subdiaconorum ad Monachos: nempe, vt qui ſub poteſtate parentum, aut tutorum reperiantur, illis inuitis poſſint Religionem ingredi abſque dimiſſione iuris ſuccedendi ex teſtamento,ſeu ab inteſtato, vt in l.Deo nobis 42.& vlt. Cod. de epiſcop. & cleric.

Anacletus Papa,qui vixit anno 90. poſt Chriſtum B Dominum, refert ad epiſt.1. quod Apoſtoli a Chriſto Domino habuerunt, vt eccleſiæ præcepta inuiolabiliter ſeruarentur; his verbis. *Priuilegia Eccleſiarum, & ſacerdotum ſancti Apoſtoli, iuſſu Saluatoris intemerata,& inuiolata omnibus decreuerũt manere temporibus: leges Eccleſiæ Apoſtolica firmamus auctoritate, & peregrina iudicia ſubmouemus.*

Et ſanctus Hieronymus in ſuis commentar.ad c.17. Matth. inquirit quare non ſoluerit Chriſtus tributum ex pecunia,quã Iudas in loculis habebat? inquit *Quod ſi quis obijcere voluerit, & quomodo nam Iudas in loculis portabat pecuniam? reſpondebimus res pauperum in* C *vſus ſuos conuertere nefas putauit,nobiſque idem tribuit exemplum.*

Vt propterea Gregorius Magnus Theodorico, & Theoberto Regibus Francorum, epiſt. 114. lib. 7. reprehendit illos, cum huiuſmodi priuilegiorum eſſent obliti: his verbis. *Audiuimus autem, quia Eccleſiarũ prædia tributa nunc præbeant, & magna ſuper hoc admiratione ſuſpendimur,ſi ab eis illicita quærantur accipi, quibus etiam licita relaxantur.*

Et Carolus Magnus lib. 6. legum cap.109. inquit. *Quæcumque a ſingulis Regibus circa ſacroſanctas Ec-*

cleſias ſunt conſtituta, ſub pœna ſacrilegij, iugi ſolidata æternitate ſeruentur. A

Prædictis inhærendo Concilium Lateranenſem ſub Innocentio Tertio contra prædictæ immunitatis tranſgreſſores cenſuras indicit can. 46. his verbis. *Aduerſus Conſules, & Rectores Ciuitatum, & alios, qui Eccleſias, & viros Eccleſiarum talijs, ſeu collectis, & exactionibus alijs aggrauare, nituntur; volens immunitati eccleſiaſticæ Lateranenſe Concilium prouidere; præſumptionem huiuſmodi ſub anathematis diſtrictione prohibuit; tranſgreſſores, & fautores eorum excommunicationi præcipimus ſubiacere, donec ſatisfactionem impendant competentem.* Quas cenſuras poſtea confirmarunt Conciliũ rConſtantienſe in cõfirmatione conſtitutionum Friderici Secundi, ac etiam ſynodus Baſilienſis in appendice in epiſtola ad Epiſcopum Adrienſem, & Maguntinum can. 76 & Concilium Coloniæ parte 9. can. 10. his verbis. *Immunitas Eccleſiarum vetuſtiſſima res, & iure pariter Diuino, & humano introducta, quæ in duobus potiſſimum ſita eſt: primum vt clerici, illorumque poſſeſſiones, & bona a vectigalibus, & a tributis, alijſque muneribus laicis libera ſint, &c.* B

Nec hoc mirũ, quoniã ſicuti Eccleſia gaudet immunitate, ita quoque eccleſiaſticæ perſonæ, vt acceſſoriæ ſequantur naturam ſui principalis conſequens eſt. Ac etiam quoniam Eccleſiaſtici, & Religioſi tam arctam habent, ſeu debent habere vnionem ad Deum; cuius obſequio ſe vouerunt, & dicarunt: ſicuti propter aſſiduam familiaritatem, quam ipſi habent ſacrarum rerum Religionis; etiam ex hoc venerabiles erga omnes redduntur. Præterea ſicuti nulla Gens Barbara eſt in terra, quæ cum receperit aliquod lumen, ſeu inſtinctum a natura de aliquo prætenſo Numine, ſeu Deo; ad quẽ dirigendi ſint humani actus, ſeu ad obtinenda bona, ſeu ad mala euitanda; ita quoque non reperitur quiſpiam, C

qui

A qui non credat honorandos illos,qui propinquius adhærent huic prætenſo Numini,ſeu Deo; vt legimus antiquitus ab omnibus, & vbique ſeruatum.

Sacerdotes in Aegypto publicis ſûptibus alebantur: Romæ Pontifices, qui Flamines nominabantur, maximo habebantur in honore ex Liuio lib. 2.& Plutarcho in Numa: quod etiam habitum circa Veſtales Virgines, quæ inſtar Monialium, ſeu Religioſarum noſtrarum erant; vt nos diximus de his plura in lib. 2. de ritibus antiquorum Romanorum.

Notum eſt quanto in honore eſſent Gynoſophiſtes extra Caucaſum: Brachmani apud Indos: Magi apud B Perſas: Chaldæi inter Aſsiros: Druides, & Bardes apud Gallos: ſicuti etiam hodie venerentur Caliphes inter Arabas,Sirienſes,& Aegyptios: Mophtes, & Taliſmanos apud Turcas: necnon Bonzes apud Iaponas, vbi tanquam ſemi Dei reputantur: & denique omnes Gentes, quæ aliquod habent lumen de prætenſa ſuprema aliqua poteſtate, hæ omnes venerantur, & in honore maximo habent, qui eidem prætenſo Numini aſſiſtunt, & præſtant obſequium: Vnde ſi huiuſmodi impiæ, & deteſtandæ ſuperſtitiones in obſequio pſeudo Deorum Diaboli arte apprehenſæ,tantam habent facultatem, vt earumdem ſacerdotes,ſeu miniſtri ſic ho-
C norentur,quo maior poteſtas, & auctoritas conferenda eſt erga ſacerdotes, & miniſtros veri, & ſummi Chriſtianorum Dei, vt fruantur immunitatibus, & exemptionibus, quas ab antiquis temporibus ſemper conſequuti ſunt.

&c.

Cognitis

A

COgnitis plurimis ritibus ab exordio Eccleſiæ; non incongruum erit forſan aliquid ſuperaddere de primæuo ſtatu eiuſdem Eccleſiæ, ſeu Chriſtianæ Reipublicæ, in qua ſummus Pontifex, ſeu Papa præeſt, verus Chriſti Vicarius, Petri ſucceſſor, ac eiuſdem Eccleſiæ viſibile caput circa omnes occurrentes difficultates. B

De veris Eccleſiæ Signis.

Cap. LXXIV.

NOn ſic infans proprios agnoſcit parentes, ſicut rationale animal fidei lumine ad hoc tenetur erga verum Deum, cui honor, amor, & obſequium tamquam Patri optimo præſtare debet: quod pariter erga ſanctam Eccleſiam, vti Matrem facere debet: At quoniam ſimilitudo fuit ſemper Mater erroris, & nouerca veritatis noſtrum eſt diligenter, breuiter, & dilucidè perſcrutari lumine ipſius, qui eſt Deus veritatis, Pater luminum, & Sol animarum noſtrarum, quæ, & qualia sint vera Catholicæ Ecclesiæ signa? quæ noſtra eſt Mater. C

Vera

A Vera autem ſigna tres debent habere conditiones. Primum eſt, vt alteri non conueniat, quam ei quod denotatur: ſecundo, vt id ſit magis notoriũ, quam res ad quã refertur. Vltimũ, vt ſit inſeparabilis à re, ad quã refertur: Vera autem Eccleſiæ noſtræ ſigna conditiones omnes prædictas continent, & hæ ſunt, in quibus omnes conuenimus, dum dicimus: *Credo in vnam ſanctam Eccleſiam Catholicam, & Apoſtolicam:* nempe Vnam, Sanctam, Generalem, et ab Apoſtolis procedentem.

De primo igitur Eccleſiæ ſigno, quod hæc vnica ſit, loquitur Chriſtus apud Matth. cap. 13. in ſimilitu-
B dinibus Agni, Theſauri abſconditi, Margaritæ, & Sagenæ miſſæ in mare, et apud Ioann. cap. 10. verſ. 16. dicitur de Ouili, ſicut etiam Apoſtolus loquitur Epheſ. 2. verſ. 21. de Aedificio, & ad Roman. c. 12. verſ. 5. habetur: *Vnum corpus ſumus in Chriſto*, de quo corpore idem Chriſtus, eiuſdem caput, orans ad Patrem apud Ioann. cap. 17. ait. *Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos.* Quæ oratio ſortita eſt effectum in Eccleſia naſcente, vt legitur in act. Apoſt. cap. 4. *Multitudo autem credentium erat cor vnum, & anima vna:* Hæc autem præfata vnitas erat Fidei, Charitatis, & Obedientia, de quibus Patres
C pluribus in locis ſcripſere.

Secundum verò Eccleſiæ ſignum eſt ſanctitas, de qua in pſalm. 92. *Domum tuã decet Domine ſanctitudo.* & in Apoc. cap. 21. *Et ego Ioannes vidi ſanctam Ciuitatem Hieruſalem, nouam, deſcendentem de cœlo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo;* Nempe à Chriſto ſponſo ſanctificatam. Hoc Eccleſiæ ſignum ſex habet partes, vt ſibi eſſentiales, nempe Veritatem doctrinæ, Profeſsionem bonorum operum, Efficaciam doctrinæ, Actualem ſanctitatem priſcorum Sanctorũ, qui Eccleſiam fundarunt, Gloriã Miraculorum, & Do-

num

num Prophetiæ; vt de his apud Cardin. Bellarminium, A
& alios.

Tertium ſignum, quod Eccleſia ſit Catholica, nempe Vniuerſalis, ſicut Deus Pater promiſit Chriſto filio ſuo, vt in pſalm. 2. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ:* Quæ vniuerſalitas verſatur in antiquitate, interruptione, & extenſione omnium ſæculorum: refert Vincent. Lerinen. in commonitorio aduerſ. prophan. vocum nouitates, his verbis. *Quod vbique, quod ab omnibus, quod ſemper:* & D. Auguſt. epiſt. 165. *Certius, & vere ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerenti Dominus ait; ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portę Inferi non præualebunt aduerſus eam: Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, Euariſto Alexander; Alexandro Sixtus, &c. In hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur.* B

Quartum ſignũ, quod ſit Eccleſia Apoſtolica nempe quod principium, & fundamentum, & continuatam ſucceſsionem habuerit ab Apoſtolis, vt ex Chriſti verbis ad Petrum; Super hanc petram ædificabo Eccleſiã meam: & contra Hæreticos præſumentes hanc ſucceſsionem ab Apoſtolis inſurgit Tertull. de præſcript. cap. 32. *Cæterum ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ; vt ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt; poſſumus dicere, edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, &c.* & Sanctus Cyprianus epiſt. 76. quæ eſt lib. 1. epiſt. 6. ad Magnum ait. *Nouatianus in Eccleſia non eſt, nec Epiſcopus computari poteſt, qui Euangelica, & Apoſtolica traditione contempta, nemini ſuccedens à ſe ipſo ortus eſt.* C

Infertur ex ijs, quod ſi quis propriarum nouitatum ſit nimis cupidus, hic ab omnibus fugiendus ſit. Vincent. Lerinen. contra Hæreſeon nouitat. cap. 33. ait:

O Ti-

A *O Timothee, inquit Apoſtolus, depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates; deuita inquit, quaſi viperam, quaſi ſcorpionem, quaſi baſiliſcum, &c.*

Præter quatuor præfata ſigna, quæ ſatis demonſtrant veram Eccleſiam; ſunt quoque alia duo: primum nempe, quod hæc noſtra Catholica debellauerit omnes hæreſes, quoniam vix illæ in lucem ęditæ ſuperuenerunt Concilia, & ſancti Patres, qui omnes illas conculcarunt, & in nihilum redegerunt, vt videre eſt apud Baronium, Bellarminum, & alios.

Alterum autem veræ Eccleſiæ ſignum erit exhibere, ac repræſentare quod eadem Eccleſiæ facies, quam
B modo in Eccleſia videmus circa ſacramenta, & ſacramentalia, circa doctrinam, ac ritus cœremoniarum, & ſimilium; eadem enim omnino fuerunt in principio naſcentis Eccleſiæ, vt in ſequenti Capitulo videbimus.

Veteris Eccleſiæ Catholicæ cum Recenti Eccleſiæ Comparatio.

C

Cap. LXXV.

ANnis præteritis cum eſſem in Gallia apud bon. memor. Ioannem Franciſcum Cardin. à Balneo, tunc Nuntium Apoſtolicum ibi apud Chriſtianiſſimũ Regem Ludouicum XIII. & inde ego tranſiſſem in Olandiam, Zelandiam, ac etiam in Angliam: recordor tunc præter librorum lecturam, etiam in familiari ſer-

fff mone

mon. muſſitaſſe perſæpe homines malè feriatos, & Nouatores Hæreticos; quod in quarto, & quinto ſæculo aberrauerint Catholici à pura, & vera Chriſti Religione; ſuperaddendo noua ſacramenta, ſacramentalia, & recentes inueniendo ritus, & alia multa immutando: vnde ex tunc propoſui aliquatenus recenſere ſtatum Eccleſiæ Catholicæ tempore ſancti Auguſtini, & quatuor priorum Conciliorum; vt ex hoc ora Draconum venenum euomentium obturarentur auctoritatæ ſacræ Scripturæ, Conciliorum, & ſanctorum Patrum in prædictis ſæculis exiſtentium. A

Igitur ego à menſibus præteritis conatus ſum ante oculos propouere priſcæ Catholicæ Eccleſiæ ſtatum; & primo de ſanctiſſimæ Crucis, & ſacrarum Imaginum veneratione: deinde de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis, necnon de Ritibus circa eadem tunc habere ſolitis; Plura etiam de ſacramentalibus Eccleſiæ: & alijs plurimis ritibus, & præſertim de priſcorum Chriſtianorum Funeribus, de Miraculis, & Sanctorum Canonizatione, &c. Quæ præfata omnia ſicut in priſca Eccleſia ſeruari tunc erant ſolita; vt ex dictis auctoritatibus: eadẽ etiã in ſubſtantia eſſe in vſu in hac noſtra recẽti Eccleſia modo cognoſcimus: vnde ex his credimus euacuaſſe, quod obijciunt Hæretici hæc immutata, & ſuperaddita in quarto, & quinto ſæculo: vt falſiſſimũ eſt. B C

Hic labor non à me primum inuentus, ſed ex ſcriptoribus recentibus Eminentiſs. Card. Peronus hiſce noſtris temporibus Maximum Gallicanæ Eccleſiæ lumen, in ſua replicatione ad reſponſionem Regis magnæ Britanniæ, lib. 1. c. 18. Gallico idiomate, quamuis ſatis breuiter ſcribit: *De la conference de l'ancienne Egliſe Catholique auec la moderne.*

De

De Concilijs, eorumque auctoritate.

Cap. LXXVI.

MEmoranda contentio cum eſſet mota inter Chriſtianos ex Iudaiſmo, & Gentilitate in Eccleſia Antiochiæ circa Circunciſionem, & vſum cœremo-
B niarum, vt refert ſanctus Lucas in act. Apoſt. cap. 15. *Conuenerunt Apoſtoli, & Seniores videre de verbo hoc: cum autem magna conquiſitio fieret; ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euangelij, & credere, &c.*

Ex cuius narratione deducunt Patres quatuor concluſiones. Quod ſanctus Petrus eſſet caput Apoſtolorum. Quod ſit proprium eiuſdem capitis conuocare Concilia. Quod quiſquam non poſſit legitime prædicare, niſi ſit miſſus. Demum quod Concilia errare non poſſint: at in præſentia de hoc poſtremo tantum,
C quam breuiſſimè videbimus.

Non eſt ambigendum quin ſacra Concilia Oracula ſint ſancti Spiritus in deciſionibus difficultatum fidei, vt inquit Petrus in act. Apoſt. *Placuit Spiritui ſancto, & nobis:* ſicuti omnibus nota eſt veneratio, quam tota antiquitas retulit erga quatuor priora generalia Concilia, nempe *Nicænum*, ſub Papa Silueſtro, & Magno Conſtantino, in quo Arius damnatus eſt: *Conſtantinopolitanum* ſub Damaſo, & Theodoſio ſeniore contra hæreſim Macedonii: *Ephæſinum* ſub Papa Cæleſtino, & Theodoſio iuniore contra Neſtorium: &

Calcedonenſe ſub Papa Leone Primo, & ſub Imperatore Marciano: Hinc ſanctus Gregorius Magnus lib. 1. epiſt. 24. ad fin. *Sicut ſancti Euangelij quatuor libros; ſic & quatuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor.* Vt etiam Imperator Iuſtinianus Authenticarum collat. 9. de Eccleſiaſt. titulis inquit. *Sancimus vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quatuor Concilijs expoſitæ ſunt, aut firmatæ: prædictarum quatuor ſynodorum dogmata, ſicuti ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſeruamus.* A

His præmiſſis impium, & hæreticum eſt cogitare de prædictorum Conciliorum errore: vnde Athanaſ. ad Epictetum Corinth. Epiſcopum initio tom. primi. *Ego arbitrabar omnium quotquot vnquam fuerunt hæreticorum inanem garrulitatem Nicæno Concilio ſedatã eſſe.* & paulò poſt. *Qua igitur audacia fit, vt poſt tanti Concilij auctoritatem diſputationes, aut diſceptationes inſtituant.* B

Cyrillus dialog. 1, cum Hermian. *Si quis fidem illam à ſancta, & magna ſynodo optime, & Diuino afflatu definitam, & expoſitam dicere voluerit baſim animarum noſtrarum, fundamentumque inconcuſſum, & munitum, is vtique probatiſſime loquetur, & ab ipſo Chriſto laudem habiturus eſt, fidelis quoque eſt verus adorator relucebit.* C

Hieronymus epiſt. 71. ad Theophilum. *Simul obſecro, vt ſi quæ ſynodalia babes, ad me dirigas, quo poſſim tanti Pontificis auctoritate firmatus libentius, & confidentius pro Chriſto ora reſerare.*

Rufinus lib. 1. hiſtor. cap. 5. *Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis Concilij ſententia, ille tamquam à Deo prolatam veneratur: cui ſi quis tentaſſet obniti; velut contra ſtatuta Diuina venientem, in exilium ſe proteſtatur acturum.*

D. Auguſtinus epiſt. 118. cap. 1. inquit. *Illa autem*

quæ

A *quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata, atque ſtatura retineri; ſicuti, quod Domini paſſio, & Reſurrectio, & Aſcenſio in cœlum, & Aduentus de Cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria celebrentur, &c.*

Non eſſet finis huiuſmodi ſanctotum Patrum auctoritates referendi, quas Card. Bellarm. & alii diffusè ad rem noſtram adduxere.

Quatenus autem perſiſtant impii Nouatores, quod Eccleſia (a cuius auctoritate ſacra concilia procedũt)
B defecerit in quinto ſæculo: Conuincuntur tamen ij ex verbis Angeli ad Virginem, Luc. 1. *Et Regni eius non erit finis*. Et ipſe Chriſtus hoc idem teſtatur Petro. *Et portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam*: nempe Eccleſiam.

Si quiſpiam vero afferat fuiſſe abſconditam, & inuiſibilem eccleſiam ſpatio vndecim ſæculorum: Hoc inquam eſſet redarguere Chriſtum de mendacio, qui præterquam in pſalmo 18. inquit. *Poſuit in Sole tabernaculum ſuum*: nempe Eccleſiam, illamque etiam comparauit. *Ciuitati ſupra montem poſitæ*. Auguſt. lib. 2. contra Creſcon. cap. 36. inquit. *Extat Eccleſia cunctis*
C *clara, cunctis conſpicua: quippe ciuitas quæ abſcondi nõ poteſt ſuper montem conſtituta, per quam dominatur Chriſtus à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terræ*. Et idem contra litteras Petiliani, lib. 2. cap. 104. *Non eſtis in montibus Sion, quia non eſtis in ciuitate ſupra montem conſtituta, quæ certum ſignum hoc habet, quod abſcondi non poteſt: nota eſt ergo omnibus gentibus, pars autem Donati ignota eſt pluribus gentibus, non eſt ergo ipſa.*

Concludamus igitur, vt concilia vim habeant decernendi Articulum fidei eſſe debeãt vniuerſalia, in libera

bera facultate, vt veritas locum habeat: Item hæc libertas debet eſſe iuxta iudicium totius ſeſſionis, non autem particularium: ſimiliter quod in ſpiritu humilitatis, & charitatis procedatur in eo: Debent quoque eſſe congregata auctoritate illius, qui caput eſt Eccleſiæ: Demum virtute conciliorum Catholici ab hæreticis diſcernuntur, membra vniuntur capiti, caput autem cum membris; vnde fiat vnus Paſtor, & vnum Ouile. & de ijs omnibus latè ſcripſerunt Card. Bellarminus,& alii plurimi. A

Quod Sanctus Petrus fuerit Princeps Apoſtolorum. B

Cap. LXXVII.

OMnes duodecim Apoſtolos certum eſt fuiſſe primos Patres Chriſtianitatis, Principes Eccleſiæ, ac etiam totius corporis miſtici Ieſu Chriſti partes inſigniores; necnon fuiſſe illos tanquam duodecim Patriarchas, ex quibus Iſraelitæ deſcenderunt: verum ſicuti Sol indifferenter ſuum lumen omnibus aſtris non diſpenſat, ſic etiam Dei filius non æqualiter ſe omnibus Apoſtolis communicauit: Aliqui enim, & non omnes teſtes oculares fuerunt Transfigurationis in monte Thabor, ſicuti & Agoniæ in horto Oliuarum: vnus ſpecialiter erat ex Apoſtolis appellatus Dilectus; & ſic ex omnibus vnus nominatus Petrus, ſupra quem fundata eſt Eccleſia: Etenim cum Dei filius nomen immutauit, & Cæphas nominauit, quod caput græcæ, & Petrum Syriacæ ſignificat. Optatus Meleuitanus, C

lib. 2.

A lib. 2. contr. Parmen. poſt princ. ait. *Igitur negare non potes; ſcire te in Vrbe Roma primo cathedrã Epiſcopalem eſſe collocatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, vnde Cæphas appellatus eſt, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur*; Et idem inquit Hieronymus in cap. 2. epiſtola ad Galath. Hinc patet, quod Dei Filius noua nomina non apponat niſi maximis de cauſis, vt inquit Chryſoſt. hom. 18. in primum caput Ioan. *Hoc autem non temerè fit, ſed vt ea appellatio imponatur, quæ ſit Diuini beneficij perpetuum monumentum, & memoria per prædicta nomina auditorum animis imprimatur; ita & Ioanni cœlitus nomen impo-*
B *ſuit, &c.*

Quod autem mutatio nominis ſubſequuta fuerit poteſtatem Petro collatam à Chriſto: patet primo, quoniã in dinumeratione Apoſtolorum, quam faciunt Euangeliſtæ Petrus ſemper eſt primus: etenim Matth. c. 10. in princ. ait. *Primus Simon, qui dicitur* Petrus: quod non propter ætatem, nec propter vocationem, in quibus præcedebat frater Andreas: nec propter ſanctitatem, quoniam Iacobus minor nominabatur Iuſtus, & frater Domini: nec propter amorem cum Ioannes fuerit Diſcipulus dilectus: vnde ſequitur hanc primam denominationem proueniſſe à præeminentia, & pote-
C ſtate illi ante collata. Sanctus Auguſtinus homilia 17. in cap. 1. inquit. *Non enim eum appellauit* Petrum, *non dixit ſuper eam petram ædificaturum Eccleſiam, ſed dixit; Tu vocaberis Cæphas: illud enim maioris erat poteſtatis, necnon erat etiam auctoritatis*. Et propterea ad Galat. cap. 1. inquit Paulus. *Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymam videre* Petrum: nec dicit Iacobum quamuis ibidem eſſet hic Epiſcopus.

Quod manifeſte patet ex peculiari Petri reuelatione apud *Matth.cap.16. Tu es Chriſtus filius Dei viui*. cui Dei filius reſpondit: *Beatus es Simon Bar-Iona,*

quia

quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi: Quæ verba A
clarè demonſtrant recepiſſe Petrum donum fidei infuſæ in eo, quod tangit illius Diuinitatem, per quam recognouit eum verum Dei filium naturalem: vnde Hilarius in pſalm. 131. inquit. *Tanta ei religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, vt* Petrum *primum filij Dei Confeſſorem, Eccleſiæ Fundamentum, Cœleſtis Regni Ianitorem, & in terreno* Iudicio *Iudicem Cœli nuncuparet*: & idem Hilar. lib. 6. de Trinitat. ad fin. *Loquitur, quod vox humana, nondum protulerat. Tu es Chriſtus filius Dei viui, &c.*

Fuit etiam maxima prærogatiua promiſſio à Chriſto Petro facta, quod *portæ inferi nō preualebūt aduerſus eā.* B
Hinc Origen. in Matth. c. 16. inquit. *Neq; enim aduerſus Petram, ſuper quam Chriſtus ædificat Eccleſiām, neq; aduerſus Eccleſiā portæ inferi præualebunt*: quæ promiſſio Petro ſolum facta, quoniam hodie, nec Eccleſiā Iacobi Hieroſolymæ, nec Ioannis Ephæſi, nec Matthæi in Aethiopia, nec Andreæ in Scytia, nec Bartholomæi in Armenia, nec Simeonis in Meſopotamia, nec Iudæ in Aegypto, nec Thomæ in India, &c. Sola autem inter fluctus, & tempeſtates remanſit hic Romæ Eccleſia Petri, aduerſus quam portæ inferi non præualebant: ac de dilatatione Religionis in hac eademq; vrbe inquit ſanctus Leo ſerm. 1. in natal. Apoſt. Petri, & Pauli. *Ciuitas* C
Sacerdotalis, & Regia per ſacram Beati Petri *Sedem caput Orbis effecta, latius præſideres Religione Diuina, quam dominatione terrena.*

Nec de alio Apoſtolo Chriſtus Dominus teſtatur futuris ſæculis nunquam defuturam fidem, ſicuti loquitur Petro: R*ogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Hinc idem Petrus Eccleſiæ caput in Eccleſia tanquam exercitus Dux; Chryſoſt. in cap. 9. act. apoſt. *Quemadmodum Dux in exercitu obambulans conſiderabat, quę pars ſit coadunata, quæ ornata, quæ ſuo aduentu*

egeat:

A *egeat: vide illum vbique circumcurſare, & primum inueniri, quando eligendus Apoſtolus hic primus: quando loquendum Iudæis non Apoſtolos eſſe ebrios: quando curandus claudus: quando concionandum hic præ alijs eſt: quando agendum contra Principes: quando contra Ananiam: quando ab vmbra ſanationes fiebant: hic erat; & vbi quidem erat periculum, hic: vbi autem moderatio, & vbi tranquillitate res erant plenæ, communiter omnes*. & dum ex act. apoſt. cap. 12. habetur, *ſine intermiſſione oratio fiebat ad Deum pro eo*. Chryſoſt. inquit. *Oratio fiebat magni amoris indicium, Patrem omnes quærebant, Patrem manſuetum*.

B Nec prætereundum, quod refert Euthym. in Ioan. & Nicephor. hiſt. lib. 2. cap. 3 *Porro Diuinus Euodius, qui & ipſe Apoſtolorum ſucceſſor fuit, inquit Chriſtus manibus ipſe ſuis Petrum tantummodo baptiZauit, Petrus porrò Andream, & filios Zebedei; hi deinceps reliquos Apoſtolos*.

De eodem Petro, Baſil. ſermone de Iud. Dei ait. Petrus ille beatus, qui cœteris antelatus diſcipulis fuit, cuique magnificentius, quam reliquis omnibus datum teſtimonium eſt, magiſque quam reliqui omnes Beatus appellatus, cui claues regni cœleſtis commiſſæ: & Epiph. hæreſ. 51. In medio elegit Petrum, vt Dux eſſet

C ſuorum diſcipulorum:

Similiter Hieronymus contra Iouinian cap. 14. *Inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio*. & Ambroſ. in cap. 12 epiſtola ſecunda ad Corinth. *Prior ſequutus eſt Andreas Saluatorem, quam Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas, ſed* Petrus. & Auguſt in lib. 1. de baptiſ. cap. 1. *Quis enim neſcit illum Apoſtolatus principatum cuilibet Epiſcopatui præferendum*.

Ex quibus, & plurimis ſimilibus auctoribus, quis detrahet Petro primatum a Chriſto collatum? de quo

ſcriptura teſtatur, antiquitas recognouit, approbarunt Concilia, Patres declararunt, & omnes nationes confitentur.

Petrus fundauit, gubernauit, & proprio ſanguine conſecrauit Romanam Eccleſiam.

Cap. LXXVIII.

QVod impudenter Nouatores conantur impugnare Petrum nunquam Romę extitiſſe, nec ibidem Eccleſiam fundaſſe, conuincitur primo hanc ipſam Romanam Eccleſiam per vniuerſum orbem diffuſam, ex epiſt. Pauli ad Roman: cap: 1. ibi. *Quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo*, quæ Pauli verba ſupponunt; iam ante catechizatos Romanos à Petro tanquam Apoſtolorum Principe, vt in dicto capitulo primo ſubdit Paulus. *Deſidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad confirmandos vos*: & in hæc verba inquit Theodoretus. *Non enim dixit, vt dem, ſed VT IMPERTIAR: communico enim ex ijs, quæ accepi: & quia primus eis magnus Petrus doctrinam Euangelicam præbuit, neceſſario intulit AD CONFIRMANDVM VOS: non aliã inquit doctrinam adſero, ſed eam, quæ iam plantata eſt, confirmare, & arbores iam plantatas irrigare volo.* Et in omnem caſum comprobatur ex dictis Pauli verbis vtrumque nempe Petrum, & Paulum Romæ extitiſſe, vt infra.

A Irenæus lib. 3. aduerſus hæreſes cap. primo, inquit. *Matthæus in Hebræis ipſorum lingua ſcripturam ędidit euangelij, cum Petrus, & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Eccleſiam.* & idem cap 3. *Maximæ, & antiquiſſimę & omnium cognitæ à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & conſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, &c.*

Athanaſius in apologet. de fuga ſua ad finem, inquit. *Petrus, & Paulus cum audiſſent oportêre ſe Romæ martyrium ſubire, non abiecerunt eam profectionem, ſed potius cum gaudio abierunt.*

B Euſebius in chronic. ad annum Chriſti 44. *Petrus Apoſtolus natione Galilæus, Chriſtianorum Pontifex Primus, cùm primum Antiochenam Eccleſiam fundaſſet, Romam proficiſcitur, vbi Euangelium prædicans 25. annis eiuſdem Vrbis Epiſcopus perſeuerat.* & idem paulo poſt ad annum 70. *Poſt Petrum primus Romanam Eccleſiam tenuit Linus annis* 11. & idem lib. 1. cap. 13. eccleſiaſt. hiſtor. *Sub ipſo Claudij Imperio benigna, & propitia Dei, totius huius vniuerſitatis Rectoris, erga humanum genus prouidentia, fortem, ac præpotentem, & reliquorum Apoſtolorum propter poteſtatis amplitudinem facilè Principem Petrum, Romam verſus ad eiuſ-*

C *modi peſtiferam vitæ humanæ corruptelam delendam, quaſi manu deduxit.* & idem cap. 24. *Paulum proinde Romæ eo regnante ſecuri percuſſum; & Petrum etiam ſuffixum cruci hiſtoriarum monumentis proditum eſt.*

Epiphan. hæreſ. 27. *In Roma fuerunt primus Petrus, & Paulus Apoſtoli idem, ac Epiſcopi: deinde Linus, deinde Cletus deinde Clemens, qui contemporaneus fuit Petri, & Pauli.*

Chryſoſtomus in epiſtola ad Roman. in Moral. *Co[illegible] ... Ro-*
ma [illegible]

[illegible]

tem in occurſũ Domini ſurſum ferri. Qualẽ roſã Chriſto mittit Roma, qualibus coronis duabus ornatur vrbs iſta? propterea celebro hanc vrbem non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliam phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ. A

Tertull. de præſcript. cap. 36. inquit. *Si autem Italiæ adiaces habes Romam; vnde nobis quoque auctoritas præſto eſt: iſta quam fœlix Eccleſia, cui totam doctrinã Apoſtoli cum ſanguine profuderunt, vbi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur; vbi Paulus Ioannis exitu coronatur; vbi Apoſtolus Ioannes poſtquam in oleum igneum demerſus nil paſſus eſt, in inſulam relegatur.*

Arnobius lib. 2. multo poſt princ. inquit. *Viderant enim curſus Simonis Magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Chriſto euanuiſſe: viderant inquam fidentem Dijs falſis, & ab eiſdem metuentibus proditum, pondere præcipitatũ ſuo, cruribus iacuiſſe perfractis; poſt deinde perlatum Brundam cruciatibus, & pudore defeſſum ex altiſſimi culminis ſe rurſum præcipitaſſe faſtigio.* B

Sanctus Ambroſius ſermone 3. in feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli inquit. *In vrbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum; ſcilicet vt vbi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis, & vbi Gentilium principes habitabant, illic Eccleſiarum Principes morerentur: Simonem orationibus ſuis de aeris vacuo præcipiti ruina proſtrauerunt*, &c. *Tunc igitur Petrus velut vinctum de ſublimi aere depoſuit, & quodam præcipitio in ſaxo elidens, eius crura confregit: & hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulò ante volare tentauerat, ſubito ambulare non poſſet.* C

Hieron. in cap. primo ad Galath. *primum Epiſcopum Antiochenæ Eccleſiæ Petrum fuiſſe accipimus, & Romam exinde translatum, quod Lucas penitus omiſit.*

S. Leo in natal. Apoſt. Petri, & Pauli. *Iſti ſunt, per*

quas

A *quos tibi Euangelium Chriſti Roma reſplenduit, & quæ eras magiſtra erroris, facta es diſcipula ueritatis: iſti ſunt patres tui, uerique paſtores, qui te Regnis cœleſtibus inſerendam, &c.* & hæc ſatis.

Quod Papa ſit Succeſſor Sancti Petri, Hæres dignitatis, & preheminentiæ.

B

Cap. LXXIX.

APud Matthæum cap. 16. Chriſtus inquit Petro. *Et tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quadcũq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum, & in cœlis, & quodcumque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis:* At cum remiſſio peccatorum non fiat, niſi in vim clauium, quæ Petro fuerunt donatæ, & cum remiſſio ſit articulus fidei, quæ in Eccleſia perſeuerat, ergo claues Petri in Eccleſia adhuc ſunt.

C Præterea apud Ioann. cap. 21. *Dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis diligis me plus his? dicit etiam Domine: Tu ſcis quia amo te; Dicit ei: Paſce agnos meos; quod poſt triplicem replicationem:* Dicit Chriſtus: *Paſce oues meas:* ergo, ſi oues in ouili, ſeu Eccleſia adhuc ſunt, neceſſe eſt etiam eſſe Paſtorem, quia in Eccleſia viſibilis erit Succeſſor Petri, nempe Papa.

Tertiò, apud eundem Matth. cap. 16. dicit Dominus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi, &c.* Ergo, ſi fundamentum

tum Eccleſiæ durabit quouſque Eccleſia cònſequens A
eſt, vt cum non ſit amplius in Eccleſia viſibilis Petrus; ſit tamen neceſſario eiuſdem ſucceſſor, qui eſt viſibilis Papa, & eiuſdem Eccleſiæ fundamentum.

Ab exordio Eccleſiæ, vſque in præſens abſque interruptione agnita eſt hæc veritas de ſucceſſione Petri in Eccleſia vniuerſali, quod omnes Patres teſtantur. Hinc ſanctus Athanaſius ad Marcum Papam: *Domino ſancto Apoſtolici culminis venerando Marco ſanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ Sedis, atque vniuerſalis Eccleſiæ Papæ Athanaſius, & vniuerſi Aegyptiorum Epiſcopi ſalutem.* & ibidem ad finem. *Optamus vt à veſtra ſanctæ Sedis auctoritate, quæ eſt Mater, & caput omnium* B *Eccleſiarum ea ad correctionem, & recreationem fidelium Orthodoxorum percipere per præſentes legatos mereamur.*

Diuus Hieronymus epiſt. ad Damaſum Papam. *Ego cum ſucceſſore Piſcatoris, & diſcipulo Crucis loquor: Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, Beatitudini tuæ, ideſt Cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: quicumque extra hanc domum Agnum comederit prophanus eſt; ſi quis in arca non fuerit regnante diluuio, peribit.*

Diuus Auguſtinus epiſt. 166. *Si ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius, &* C *verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus; cui totius Eccleſiæ figuram gerenti Dominus ait; Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non vincent eam.* & idem Auguſtinus epiſt. 92. ex Concilio Meleuitano ait. *Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuæ munere in Sede Apoſtolica collocauit, talemque noſtris tēporibus præſtitit.* & paulò poſt: *Magnis periculis infirmorum membrorum Chriſti paſtoralem diligentiam quæſumus adhibere digneris.*

[illegible] *Viſum eſt autem*

A *mihi conſentaneum, vt ſcribatur Epiſcopo Romæ, vt quæ hic geruntur conſideret, detque conſilium, & quoniam difficile eſt, vt communi ore, ac ſynodico decreto illuc mittantur, ipſe ſua auctoritate in iſta cauſa vſus, viros eligat, &c.*

Chryſoſtomus epiſt. 1. ad Innocent. Papam ante finem. *Cum hæc ita ſe habere didiceris, ſtudium veſtrũ, & magnam diligentiam adhibere, quo retundatur hæc, quę in Eccleſia erumpit iniquitas.*

Ac etiam, quod Romanus Pontifex ſucceſſerit auctoritati, quæ à Chriſto collata eſt Petro in Eccleſiam vniuerſalem, Baronius in anno 34. vbi Spondanus
B num. 59.

Et hæc ſatis de multis, quæ poſſent adduci, vt conſtet Chriſtum non fundaſſe, ac promouiſſe ſolum Eccleſiam pro tempore Apoſtolorum, quinimo ad omnia futura ſæcula: Præterea huic Eccleſiæ non exhibuiſſe formam Ariſtocratiæ, ſed monarchiæ ſpiritualis, ſicuti in præſenti apparet, &c.

De Romana Eccleſia.

C

Cap. LXXX.

NEgari non poteſt quin Romana Eccleſia fuerit appellata, & cognita caput Eccleſiarum, Sedes, Mater, & vt inquit ſanctus Cyprianus de vnitate Eccleſ. circa finem. *Quicquid à Matrice diſceſſerit, ſeorſum viuere, & ſpirare non poteſt, & ſubſtantiam ſalutis ammittit:* ac etiam Optatus Meleuitanus contra Parmenion. lib. 2. ait *Igitur negare non potes ſcire te in Vrbe Roma*

Roma Petro primo Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, vnde Cephas appellatus: in qua vna Cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent; vt iam ſchiſmaticus, & peccator eſſet qui contra ſingularem Cathedram alteram collocaret. A

Ac etiam, quod Romana Eccleſia Mater, & radix dicatur omnium Eccleſiarum, Baron. ad annum 45. vbi Spondan. num. 3. Item caput omnium, Baron. anno 342. vbi Spondan. num. 8. Ab eadem diffuſum Euangelium in vniuerſum Occidentem, Baron. anno 46. vbi Spondan num. 1. Similiter cum ea non communicantes Hæretici iudicandi, Baron. anno 45. vbi B Spondan. num. 3. & anno 254. num. 11. & 13 Eiuſq; communionem conati ſunt ſuffurari Hæretici, vt ſic Catholici viderentur; vt Montanus, Rufinus, & alij, de quibus Baron. in ann. 173. vbi Spondan. num 2. & anno 397. vbi Spondan. num. 5.

Cognito huius Vrbis primatu, conſequens eſt videre: quare nominetur Romana? de quo multæ adducũtur rationes. Primo, vt ab Hæreticis diſcriminetur. Secundò, quoniam Eccleſia Romana nunquam à recta ſemita aberrauit. Tertiò, quoniam hæc repræſsit ſemper omnes hæreſes. Quartò, cum prima ſedes Romæ à Chriſto fuerit erecta. Quintò, quoniam vt pluri- C mum Chriſti Vicarij ſedes in ea reperitur. Demum quoniam hæc Romana ſemper pro Catholica fuerit habita, vt in Concil. Ephæſin. cap. 10. Theodoſius ad Acacium Epiſcopum inquit. *Decet proinde veſtram ſanctitatem omni diligentia, ſtudio, ac contentione hæc à Deo depoſcere, voſque probatos Romanæ Religionis Sacerdotes eſſe manifeſtè declarare.* & Gregor. Turonẽ. de glor. Martyr. cap. 80. inquit. *Romanos enim vocat homines noſtræ Religionis.* Irenæus lib. 3. aduerſus

hæreſ.

A hæreſ. cap. 3. *Ad hanc Eccleſiam propter potentiorem*
principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam;
hoc eſt eos, qui ſunt, vndique fideles. Et ſanctus Cypria-
nus epiſtola 45. *Scimus nos hortatos eos eſſe, vt Eccleſiæ*
Catholicæ radicem, & matricem agnoſcerent, ac tenerent.
Sanctus Ambroſius orat. de obitu Satyri fratris inquit.
Aduocauit ad ſe Epiſcopum; nec vllam veram putauit,
niſi veræ fidei gratiam, percunctatuſque ex eo eſt, vtrum
nam Epiſcopis Catholicis hoc eſt cum Romana Eccleſia
conueniret? & Diuus Auguſtinus epiſt. 62. pag. 3 inquit.
Vnde non mediocris vtique auctoritatis habeat Epiſco-
pum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem
B *inimicorum, cum ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in*
qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus &
cœteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Aphricam ve-
nit, per communicatorias litteras eſſe coniunctum.
Et Hieron. apolog 3. aduerſus Rufinum tom. 1. ſic in-
quit. *Attamen ſcito* R*omanam fidem Apoſtolica voce*
laudatam, iſtiuſmodi præſtigia non recipere; etiam ſi An-
gelus aliter annunciet, quam ſemel prædicatum eſt; Pauli
auctoritate munitam non poſſe mutari.

Denique, quod Romanum nomen idem ſit, quod
Catholicum, & Romana fides eadem quæ Catholica,
Baron. anno 45. vbi Spondan. num. 3. & idem Baron.
C anno 58. vbi per Spondan. num. 19.

Sed omiſsis cœteris circa Eccleſiæ Romanæ prima-
tum: curemus nos in hac ſtabili, & firma Eccleſiæ Ro-
manæ Petra inhærere, & dicamus cum ſancto Auguſti-
no contra epiſtolam Manichæi, quam vocant Funda-
menti, cap. 4. tom. 6. *Multa ſunt, quæ me iuſtiſſime*
tenent in Eccleſiæ Catholicæ gremio: tenet conſenſio popu-
lorum, atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoa-
ta, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Te-
net ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas
poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad

præſentem Epiſcopatum, ſucceſſio ſacerdotum: Tenet poſtremio ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit; vt cum omnes hæretici ſe Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus Hæreticorum, vel Baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. A

Vnde Caluinus his detentus anguſtiis lib. 4. inſtit. euomit venenum intra pectus retentum; quod quamuis ipſe confiteatur, Romam iam fuiſſe Matrem aliarũ omnium Eccleſiarum; ex quo tamen cæpit fuiſſe Antichriſti ſedes, deuenit quæ non erat.

Cui nos reſpondeamus cum D. Hieronym. epiſt. 55. ad Pamach. & Oceanum tom. 1. his verbis. *Quiſquis es aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, vt parcas Romanis auribus: Parcas fidei, quæ Apoſtoli voce laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris* (diceret hodie Hieronymus 1644. annos) *quod ante neſciuimus? cur profers in medium, quod* Petrus, *&* Paulus *edere noluerunt? vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit.* B

Et quo ad prodigioſam Antichriſti metamorphoſen quam ſomniat Caluinus, addimus hoc eiuſdem fuiſſe aſſumptum, vt oſtenderet ille vbi, quando, quomodo, & in cuius perſona Homo iniquitatis, & filius perditionis fuerit reuelatus? Sed cum ſit ſatis ſuperius oſtenſum veteris Eccleſiæ Catholicæ faciem eamdem ſemper fuiſſe, vt in præſenti Eccleſia; & in conſequens, quod nec illa ſit Antichriſti ſedes, vel quod ſemper talis fuerit; eo quia perpetuitas ſit de eſſentia neceſſaria Eccleſiæ Dei: Quibus addimus abſque hæſitatione, quod Romana Eccleſia fixa ſit ſupra Petram; non inquam ſupra immobile ſaxum Capitoli, vt eſt loquutus Poeta, ſed ſupra fidem Petri, & ſupra verbum æternæ veritatis, quod teſtatur nobis, vt portæ inferi nempe C

hæreſes

A hæreſes (ſic exponunt Patres) non præualebunt aduerſus eam, &c.

De Honore Adorationis, de Oſculo Pedum, ac etiam, quod ſuper Cathedram deferatur.

B

Cap. LXXXI.

HOnor quem deferunt Catholici Summo Pontifici non remanet, nec conſiſtit in illo, ſed vlterius vſque ad Chriſtum Ieſum progreditur: non homini abſolutè, ſed relatiuè ad Deum; non membris, ſed capiti; non perſonæ indiuiduæ, ſed dignitati; nec iſti temporali, ſed ſpirituali relatæ ad eum ante quem Magdalena, & aliæ Mariæ apud Matth. cap. 28. *Acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.* Hinc nos videbimus quare vtamur verbo Adoratio-
C nis, quando fit mentio de Creatione Summi Pontificis, ſeu Papæ? quare oſculantur eius Pedes, ſeu Crucē ſuper eius ſandalia? tertio, quare, idem ſuper cathedram eleuetur, & deferatur?

Et quoad primum nominatur Adoratio, vt exprimatur reuerentia, quæ illi exhibetur per humiliationem, genuflexionem, & manuum oſculum ab his, qui illum eligunt: quod non inconueniens, niſi Idololatras nominemus Abraham dum adorát filios Heth. Gen. 23. 7. ſicuti nec Iacob Idololatra proſternens ſe ante Eſau, Gen. 33. 3. Nec Ioſeph idololatra adorans

Patrem, Gen. 48. 12. Nec Balaam idololatra Angelum adorans pronus in terram, Num.cap.22. & præter ſimilia multa in ſacris paginis, nec idololatræ ſunt ij, qui coram Regibus flectunt genua, vel ijs, quibus tãquam directis Dñis reddunt homagium: ſed & vlterius in propoſito S.Athan.to. 1.de virgin ante fin. inquit. *Si homo iuſtus ingreditur in domũ tuã, procide ante eum, ac timore, & reuerentia proſterne te ante illum.* A

Oſculũ Pedum.

Ad ſecundum circa Oſculũ Pedum Papæ, ſeu Crucis ſupra ſandalia; habemus in act. apoſt. cap. 10. 25. & cap. 16. 29 quod primi Chriſtiani non ſolum procidentes ponebant ſubſtantias ſuas ante pedes Apoſtolorum; verum, & perſonas; ita Cornelius *procidens ad pedes Petri adorauit*. Sicuti & ante Paulum cuſtos carceris: quod cum conſueuerit poſtea fieri erga ſummos Pontifices Petri ſucceſſores; ijdem Diuino ſpirante lumine appoſuerunt Crucem ſupra eorum ſandalia, vt denotetur, quod tale oſculum pedum non deferatur. Papæ tãquam homini, ſed Chriſto Ieſu crucifixo in eius perſona, cuius in terris eſt Vicarius, vt pariter remiſerit Ioannes Baptiſta Phariſæos ad Ieſum, Ioan. cap. 1. 26. dicens: *Ego baptizo in aqua medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis: ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, &c.* vnde proteſtantur Summi Pontifices eſſe ſe ſeruos ſeruorum eius, quem ipſi repræſentant per Crucem. B C

Hinc nunquam dubitarunt primates terræ Papam taliter venerari, exequentes quod Iſaias vaticinatus fuerat, cap. 60. verſ. 14. *Et venient ad te curui filij eorũ, qui humiliauerunt te, & adorabunt veſtigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi.*

Hinc refert Baronius ex antiquis actis S. Suſannę ad annum Chriſti 204. num. 8. quod Pedrigna *repente ad Caium Papam ſe contulit, ad pedeſque procidens, eoſq; ex more exoſculata, æque ſe ad fidem recipi poſtulauit;*

A id quod iam ante exequutus eſt.

De Iuſtino ſeniore Imperatore, qui Conſtantinopoli recepit Ioannem Papam, refert S Antoninus hiſt. par. 2. tit. 12. §. 1. *Iuſtinus autem humiliauit ſe, & adorauit pronus in terram ſanctum* Ioannem *Papam*.

Et de Pipino Francorum Rege erga Stephanum Papam ſic refert Paulus Aemilius in eius vita. Et *Pipinus ad tertium à Cariſiano oppido lapidem obuiam progreſſus, pedes, vt ferunt, exoſculatus: coerceri non potuit, quin in equo ſedentem proſecutus in Regiam deduceret*. Et idem auctor in vita Caroli Magni inquit. *Præſtolabatur Regem Hadrianus cum ſacro cœtu præ gradibus*

B *ædis ſancti Petri: ille vbi in congreſſum venit prius Pontificis pedes oſculo contigit, quam ſe illi complectendum daret*.

Pariter de Alexandro Tertio refert Platina in eius vita. *Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis* Italiæ *cauſa: eò & Federicus Imperator accedens in veſtibulo ſancti Marci Pontificis pedes oſculatur*. Et Genebrardus chronolog. ad annum 1180. loquens de Federico Imperatore, & Alexand. III. ait. *Ad eius pedes procubuit Federicus* I*mperator petens abſolutionem excommunicationis: ferunt Ludouicum Francorum, & Henricnm Secundum Angliæ Reges pedites*

C *ei inſeruiſſe ſtratoris officio; ac leua dextraque frænum equi ipſius tenentes, eum magna cum pompa deduxiſſe: cuius rei pudere non debuit; nam & magnus ille Conſtantinus longe potentior, & ſanctior prius id honoris Silueſtro Chriſti Vicario exhibuit*.

Et prædictis inhærendo videmus in lib. decret. Gregor. VII. quod poſt Innocentium Tertium Reges, & Imperatores omnes ſcribentes ſummis Pontificibus: eos ſalutauere humillimo, & affectuoſo pedum oſculo, quod non mirum cum apud Ambroſium de dignitate ſacerdotali cap. 2. tom. 4. legamus. *Honor igitur, &*

ſubli-

ſublimitas Epiſcopalis nullis poterit cõparationibus adæquari: ſi Regum fulgori compares: quippe cum videas Regum colla, & principum ſubmitti genibus ſacerdotum, & exoſculatis eorum dexteris, orationibus eorum credunt ſe communiri. & Diuus Chryſoſtomus homilia 59. ad populum inquit. *Ad eos vbi hoſpitare, accede, ſanctos tange pedes, multo namque honeſtius eſt illorum pedes tangere, quam aliorum caput: Dic enim mihi ſi quidam ſtatuarum pedes apprehendunt, quoniam tantum Regiam habent figuram: Tu ipſum habentem in ſe ipſo Chriſtum, non pedibus tenebis, & ſaluus eris? ſancti ſunt pedes licet viles ſint; inquinatorum neque caput venerandum eſt: ſanctorum certe pedes magna potuerunt; quamobrem, & vlciſcuntur cum pedibus puluerem excuſſerint.* A B

Plures adducuntur in hoc rationes: primo, dignitatis illius, qui Dei Filium repræſentat: ſecundo, ſucceſſio eiuſdem à Petro, vt in Concilio Florentino ſeſſ. 16. in litteris vnionis circa finem. *Item definimus ſanctam Apoſtolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe Beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum Patrem, & Doctorem exiſtere; & ipſi in Beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, &c.* C

Tertia ratio erit ſanctitas eiuſdem Papæ, & ſic porrigitur oſculum pedibus eius, ſicuti oſculamur ſacras Imagines, & Crucem, quam etiam ipſe Papa ſuper ſandalia habet impreſſam, vt dixi.

Quarto, hoc etiam proceſſit non ſolum erga Romanorum Imperatores; verum & aduerſus alios exteros Principes, vt refert Io: Stephanus in lib. de oſculo Ro-

mani Pontificis cap.8.his verbis. *Ante pedes procumbendi, & ad genua etiam accedendi gratia ſalutandi, vel ſupplicandi apud exteras nationes, vſus fuit maximus apud Romanos, cum Vrbem Conſules habuere; non ita tamen creſcente paulatim Imperio cum honorum augumento; & peregrini mores inferri cœperunt: vnde exempla ſunt tum de Caio, Caligula, Nerone, Othone, Traiano, Adriano, & Diocletiano, qui alios ad oſcula genuum, & pedum admiſerunt; præſertim vltimus (vt qui idcirco calceamenta ornaret auro, & argento) Inuidioſe, ac falſo Cuſpinianus Romanum Pontificem calumniatur, tyrannicum ſibi pedes oſculandi morem in communem vſum Chriſtianorum perduxiſſe.*

B Nec mirum conſueuiſſe fideles, iam diu Romanos Pontifices venerari: ſiquidem infœlix ille *Prætextatus* iam Conſul deſignatus, cum Epiſcopatus amplitudinem Conſulatui prætuliſſet; homo quidem ſacrilegus, & Idolorum cultor, ſolebat, vt ait Hieronym.epiſt.ad Pamach. *Audens Beato Damaſo Papæ dicere: Facite me Romanæ Vrbis Epiſcopum, & ero protinus Chriſtianus.* Ex quibus verbis liquido conſtat in Vrbe Romani Pontificis dignitatem, etiam Principum virorum oculos pellexiſſe: cum omnes Reipublicæ Magiſtratus huic vni Magiſtratui cederent: vt Caſſiod.lib.10.per varias epiſtolas docuit.

C A quo autem tempore cœptum fuerit oſculari pedes ſummi Pontificis, præter relata per Anaſtaſium Bibliothecarium in Creatione Leonis Quarti ann.847. in Lateranenſi Palatio, & alia antiquiora diuerſimode relata ſatis nobis ſit, referre Concilium Pariſienſe ſedente Sergio Secundo Papa, & Lothario Imperatore in deſcriptione promotionis dicti Leonis Quarti. *Tunc omnes pergentes cum gaudio, multæque auiditatis lætitia ad Eccleſiam, in qua degebat beatorum quatuor Coronatorum eum coactum, inuitumque exinde abſtra-*

entes

bentes cum hymnis, laudibuſque præcipuè ad Lateranenſe Patriarchium perduxerunt: qui morem conſeruantes antiquum omnes oſculati ſunt pedes: Quanta autem in eius Pontificali electione, concordia, vel vnanimitas fuerit, nullus breuiter enarrare hominum poteſt. A

Nec prædictis repugnat, quod in Apocalypſi Angelus prohibuerit Ioanni adorare ſe, & admonet vt Deus adoretur. Quoniam D. Auguſtinus lib. 1 quæſt. ſuper Geneſ. quæſt. 61. tom 4. ſic reſpondet: *Talis apparuerat Angelus, vt pro Deo poſſet adorari*; & idem cõtra Fauſtum cap. 21. tom. 6. *Hoc ſancti, & homines, & Angeli exhiberi ſibi nolunt, quod vni Deo deberi norunt.* Et ſic etiam intelligitur, quod habetur in act. apoſtol. cap 14. verſ. 11. B

Papa ſuper Sedem defertur.

Ad Tertium, quod Papa eleuetur, & deferatur ab hominibus ſuper Cathedram, ſeu Sedem: non mirum cum etiam Imperatores, Reges, & Principes terræ fuerint quoque ſupra ſedem, & ipſi ab hominibus delati; ſicuti Sacerdotes, Druides, & Veſtales, vt de Romanis refert Iuuen. ſatyr. 10.

Quod ſi vidiſſet Prætorem curribus altis
Extantem, & medio ſublimi in puluere Circi.

Et Sueton in Claudio cap. 10. *Ab his lecticæ impoſitus, & quia ſerui diffugerant, viciſſim ſuccollantibus in caſtra delatus eſt.* & in præſenti adhuc habemus in Gallia plures Epiſcopos, & Archiepiſcopos in eorum ingreſſu à quatuor inſignioribus Dynaſtis deferri, nempe Bourgenſem, Pictauenſem, Turonenſem, Angenſem, & alios: nec mirum ſic Papam, qui caput eſt catholicorum fidelium, deferri non per Dynaſtas, ſed ab infimis de ſua familia; & hoc tantum in ſolemnioribus diebus, cum ipſemet ſolemniter celebrat, maxime onuſtus Pontificalibus ornamentis; nec intus Eccleſiam celebrationis poſſet ſic equitare, nec pedibus incedere intra populi multitudinem; vt ab eodem populo, C

A pulo, quem cum bene dicit poſſet conſpici: accedente etiam graui ſenecta, in qua ferè Papa ad Pontificatum promouetur.

De huius ritus antiquitate quamuis nobis ſatis non conſtet: probabile eſt tamen cœpiſſe poſtquam paganiſmus defecit in Vrbe Roma, vt refert Luitprandus in conſecratione Leonis Papæ lib 6. cap. 11. *Fuiſſe delatum cum laudibus, & canticis iuxta antiquam conſuetudinem*. & de anno 752. Platina in vita Stephani Secundi inquit. *Poſt hunc vero cleri, & populi conſenſu in templo ſanctæ Dei Genitricis ad præſepe, Stephanus Secundus Pontifex creatus, humeris omnium in Baſilicam* B *Saluatoris, quæ etiam Conſtantiniana dicitur, deportatur, atque inde in Patriarchium Lateranenſe: erat enim vir ſingularis religionis, prudentiæ, amator Cleri, Eccleſiarum reſtaurator, Chriſtianæ doctrinæ diligens prædicator, & ſcriptor, Pater pauperum, pupillorum, & viduarum defenſor, &c.*

Iuuat etiam dicere aliquid de Titulis honorum, delatis ſummo Pontifici, inter quos communior, & antiquior eſt ille, quo nominatur PAPA. vt refert ſanctus Ignatius Martyr epiſtola ad Marcianum Caſsioboliten. Biblioth. patrum tom. 1. *Verus eſt ſermo, quem audiui Romæ de te apud* Beatum Papam *Anacletum,* C *cui ſucceſſit beatitudine dignus Clemens, Petri, & Pauli auditor*: quod verbum Græcæ, & Syriacæ idem eſt, quod Magnus Pater; & antiquitus hæ duæ litteræ P.P. non aliud denotabant, quam quod Pontifex Romanus eſſet Pater Patrum, à quo cœteræ Eccleſiæ dignitate pendent. *De Titulis*

Dicitur Papa SANCTVS, propter ſanctitatem, quæ in eo debet eſſe, tum propter virtutem, tum propter eminentiam ſedis à Chriſto inſtitutæ; & in qua Petrus ſedit: alias malè reprehenderetur Sacer textus, vbi nominantur ſancti presbyteri, ſancta ſacra olea,

ſicut & vaſa ſanctuarii, templa, ac ſimilia: ac etiam male reprehenderentur Concilia Oecumenica, quę ſic de Papa loquuntur, vt initio Concilii Calcedonenſis tom. 2. conciliorum: *Domino, & Beatiſſimo, & Deo amabili Patri Leoni, &c.* A

Nominantur quoq. BEATI, vt ab antiquis, & ſanctis Patribus. Hieronym. epiſt. 57. ad Damaſum tom. 1. *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, Beatitudini tuę, ideſt Cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio.*

Et verè Beatum Papam nominamus, qui cum ſit Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ caput viſibile; eidem inuiſibiliter aſſiſtit verum, eſſentiale, naturale, & ſupranaturale caput Ieſus Chriſtus, filius Dei, Rex Angelorum, & hominum in regimine dictæ Eccleſiæ, cui præſidet ipſe Papa, &c. B

De Cardinalibus S. R. E. Cap. LXXXII.

DVm de prærogatiuis ſummi Pontificis, ſeu Papæ agitur, etiam aliquid breuiter de Cardinalibus recenſendum, qui ſunt de corpore eiuſdem, cap. ſi. quis 6. quæſt. 1. C

De prima Cardinalium origine ſupponendum, quod D. Petrus Apoſtolorum Princeps, ex Antiochia Romã profectus ad extruendam ibi Eccleſiam; virorum habilium numero electo, quibus manus impoſuit; creauit ex his presbyteros aliquos, qui vacarent ſacramentorũ adminiſtrationi: alios Diaconos, qui curam haberent pauperum, viduarum, orphanorum, & vt adſiſte-

rent

A rent presbyteris tempore ſacrificiorum: Et quamuis in principio Eccleſiæ puſillus eſſet prædictorum numerus; auctis tamen fidelibus ſub Cleto, & Euariſto Pontificibus; & illi quoq. creuere: adeo vt Euariſtus Pōtifex ſextus poſt Petrum facta prima Eccleſiarum diuiſione inter dictos presbyteros, quæ iterum aucta ab Hyginio anno 154. neceſſe fuerit augere numerum presbyterorum, & Diaconorum etiam plures in vnaquaque parochia immo in quolibet titulo; vnde in antiqua ſynodo relata lib. 4. regiſt. S. Greg. cap. 88. legimus tres Cardinales presbyteros S. Balbinæ, duos
B S. Silueſtri, & alios duos ſanctorum Apoſtolorum.

Fabianus Papa xix. poſt Petrum anno 240. creuit quoque numerum parochiarum, quas Regiones nominauit, & in qualibet presbyteris, & diaconibus inſtitutis, qui Regionarij fuerunt nominati; & ijdem paulò poſt Cardinales appellati in Concilio Romano ſub Silueſtro Papa, & Conſtantino Imperatore; vt in action. prima, cap. 6. & 7. tom. 3. & act. 2. can. 11. & poſt varia ex tempore prædictorum augumenta. Honor. Secundus ann. 1125. ſtatuit ſeptem Epiſcopos Cardinales, vt Papæ ſolemniter in Lateranenſi Eccleſia celebranti aſſiſterent, quorum tituli iidem ſunt, vt in præ-
C ſentia nempe primus Hoſtienſis, cuius munus eſt Papam conſecrare, & deferre pallium. Secundus, Portuen. Tertius, ſanctæ Rufinæ. Quartus, Sabinenſis. Quintus, Præneſtinus. Sextus, Tuſculanus. Septimus, Albanen.

Et quamuis ad euitanda ſchiſmata in creatione Nicolai Tertij decreuerit numerus, quod non amplius, quem ſeptem eſſent tunc viuentes, nempe tres presbyteri, & totidem Diaconis: tandem Paulus Quartus, vſque ad ſeptuaginta Cardinales numerum auxit; ad exēplum ſeptuaginta Seniorum, quos habuit Moyſes, vel potius ſeptuaginta Diſcipulorum Chriſti Domini.

Munus prædictorum Cardinalium præcipuè eſt circa ſpiritualem iuriſdictionem in proprijs Eccleſijs, quæ modicum ab Epiſcopali differt. Secundo, quo ad particularem adſiſtentiam, quam reddunt Papæ quotidie inſeruientes illi à conſilijs, quomodo antea euocabantur Epiſcopi è prouincijs. Tertio, cognoſcunt de negocijs ſibi à Papa participatis. Quarto, vt ornent palatium primi Eccleſiæ Principis. Quinto, vt durante interregno poſt obitum Papæ ipſi Eccleſiam adminiſtrent. Sexto, vt in grauioribus negocijs Cardinales ipſi expediantur titulo Legatorum à latere. Septimo, vt ſine ipſis non terminentur Synodi, Concilia, & Decreta Eccleſiæ. Demum, vt ex eorum gremio ipſi eligant Papam cum alijs multis, de quibus Card. Paleottus, & alij ſcripſere. A B

Dicuntur Cardinales, quia ipſi ſuſtinent pondus negociorum Eccleſiæ, ſeu quod ipſi Principes ſint inter alias Eccleſiæ dignitates. Et quamuis Card. Baronius ad annum 431. vbi etiam Spondanus num. 13. velint Card. presbyteros S.R.E. iam olim nonnunquam tunc prælatos Epiſcopis; nihilominus tamen fuit Epiſcoporum dignitas præcipua vſque ad Pontificatum Clemẽtis Quinti, & Ioannis Vigeſimiſecundi, ſeu Innocentij Quarti anno 1243. quando Cardinalibus in Concilio Lugdunenſi conceſſum fuit Galerus Rubeus ex Platina, & alijs; ſicuti etiam poſtea à Paulo Secundo permiſſum purpureum indumentum. Quinimo etiam probabile tale augumentum huius dignitatis potiſſimum cœpiſſe ſub Stephano Quarto, quando in Concilio Romano fuit conceſſum ex eorundem Cardinalium corpore eligendum ſummum Pontificem, vt ex Baron. an. 769. vbi etiam Spondan. in epit. n. 1. licet Torſellinus in ſuo epit. videatur annuere id actum, ſeu renouatũ in Rom. Conc. ſub Nicolao II. Pont. an. 1055. C

Promoti ad Cardinalatum à principio aſſumunt titulum

A tulum ab Eccleſiis eiſdem traditis, nempe ſi Eccleſiæ ſint Epiſcopales, Presbyterales, ſeu ſimplices Diaconiæ; tales & ipſi nominantur: etenim tales Eccleſiæ Cardinales ſic dictæ, quod inſigniores eſſent.

Quod Epiſcopus Romæ ſucceſſor ſancti Petri debeat ipſe, ſeu qui ab ipſo delegatus eſt præſidere in congreſſibus Conciliorum.

B

Cap. LXXXIII.

BReuiter ex hoc capite potiſſimum conſtat S. R. E. auctoritas, quod vniuerſalia Concilia indicere, & confirmare, ſeu infirmare; eiſdemque præſidere ſit ſolius Romani Pontificis.

Et primo in act. apoſt. cap. 1. verſ 15. exurgit Petrus in
C medio diſcipulorum pro electione in Apoſtolatu ſucceſſoris Iudæ, & pariter in act. apoſt. cap. 15. verſic. 7. cum eſſent congregati Apoſtoli & ſeniores circa differentiam de vſu circumciſionis, & cœremoniarum, Petrus primus loquitur in Concilio, eiuſdemque ſententiam alii ſecuti ſunt.

Et in primo Nicæno Concilio præſiderunt nomine Papæ Silueſtri Hoſius, Vitus, & Vincentius, vt colligitur ex ſubſcriptionibus eiuſdem Concilii tom. primo. *Hoſius Epiſcopus Ciuitatis Corduben. prouinciæ Hiſpaniæ, Vitus, & Vincentius presbyteri vrbis Romæ pro venerabili*

nerabili viro Papa, & Epiſcopo noſtro ſancto Silueſtro A
ſubſcripſimus, ita credentes, ſicuti ſupra ſcriptum eſt.

Secundum generale Concilium Conſtantinopoli congregatum vigore litterarum Damaſi Papæ: Patres congregati ſe excuſarunt erga Illum, quod ipſi Romam non tranſiiſſent, vt primum fuerant conuocati; vt ex Concilio Conſtantinopolitano in epiſtola Epiſcoporum omnium, qui Conſtantinopolim conuenerant ad Damaſum.

In Tertio Generali Concilio Ephæſino ſanctus Cyrillus Legatus Papæ Cœleſtini præſidet, vt in ſecunda parte concilii Ephæſini act. 1. *Conſidentibus in ſanctiſſima Eccleſia, quæ appellatur Maria; Religioſiſſimis,* B
& ſanctiſſimis Epiſcopis Cyrillo Alexandriæ, qui & Cœleſtini quoque ſanctiſſimi, ſacratiſſimique Romanæ Eccleſiæ Archiepiſcopi locum obtinet, & Iuuenali Hieroſolymorum, &c.

In Quarto Calcedonenſi Concilio Paſchaſinus, & Lucentius, vna cum Bonifacio Presbytero Romano præſiderunt, & tanquam Pontificii Legati primi ſubſcripſerunt. Concilium Calcedonen. act. 1. tom. 2. ſic inquit. *Conueniente etiam ſancto, & vniuerſali concilio ſecundum ſacram præceptionem in Calcedonenſi vrbe congregato, ideſt Paſchaſino, & Lucentio Reuerendiſſimis Epiſcopis, & Bonifacio Religioſiſſimo Presbytero,* C
tenentibus locum ſanctiſſimi, & Reuerendiſſimi Archiepiſcopi almæ vrbis Leonis.

Addimus prædictis, quod vniuerſale Concilium, abſque Romani Pontificis auctoritate colligi nefas fuiſſet. Socrates hiſtor. eccleſiaſt. lib. 2. cap. 8. Caſſiodor. hiſtor. tripart. lib. 4. cap. 9. quod pluribus in locis clarè demonſtrat Cardin. Baron. ad annum 325. vbi Spondan. num. 5. & 6. & idem Baron. ann. 341. vbi Spondan. num. 2. in fin. & idem Baron. anno 342. vbi Spondan. num. 8. & idem Baron. anno 449. vbi Spondan.

num. 6.

A num.6. & idem Baron. anno 450. vbi Spondan. num. 5. ac idem Baron. anno 451. vbi Spondan. num. 15.

Nec prædictis concilijs extra vrbem niſi per ſuos legatos intereſſe conſueuit Papa; vt ex Card. Baron. d. anno 449. vbi Spondan. num. 9.

Nec Occumenico concilio opus eſt, vbi Romanus Pontifex aliquid definiuit Baron. d. an. 449. vbi Spondan. num. 5.

Sicuti nec Imperatorum munus eſt eadem conuocare abſque Romani Pontificis auctoritate; vt oſtendit Baron. d. anno 449. num. 5.

Et quamuis impius Caluinus inſtitut. lib 4. cap. 7.
B conetur oſtendere non fuiſſe concilia vniuerſalia conuocata, niſi per Imperatores, & Epiſcopos. Tamen reſpōdetur nō negari aliquādo Imperatores conciliū cōuocaſſe reſpectu auctoritatis tēporalis, vt ea obligatoria redderentur in foro ſæculari, ac etiam per officiales, & miniſtros Imperii mandarentur exequutioni, & ex hoc tolleretur impedimētum politicarum legum prohibentium congregationes fieri niſi permittente Imperatore, vt in l. 1. D. de collegiis illicitis: ſed non infertur propterea, quod ſummi Romani Pontifices ea quoque principaliter non conuocarint intuitu ſpiritua-
C lis, & eccleſiaſticæ auctoritatis: adeo vt mos fuerit cōcurſus ſpiritualis auctoritatis in ſummo Pontifice, vna cum auctoritate Imperatorum temporali, videlicet, vt conuocatio conciliorum eccleſiaſtica obligaret in foro conſcientiæ, ac ſpiritualiter: altera autem politica Imperatorum conuocatio mandaret eadem illa exequutioni ope brachii ſæcularis, ac temporaliter, vt latiſſimè, & eruditè docuit Gallico idiomate Card. Peronus in replicatione reſponſioni Regis magnæ Britanniæ lib. 1. cap. 42.

Et licet aliqui etiam obiecerint, in primis Oecumenicis conciliis Legatos Papæ ſediſſe à ſiniſtris alio-

rum

rum Prælatorum; dedimus ſuperius reſponſum in cap. 3. cum diximus de imagine ſancti Petri ad ſiniſtrã ſancti Pauli, auctoritate Baronii ad annum 325. vbi Spondan. in epitom. num. 17. & ſeq. occaſione concilii Nicæni, ac etiam idem Baron. ad annum 451, & ibidem Spondan. num. 13. occaſione concilii Calcedonenſis. A

Quod omni tempore habitus fuerit recurſus ad Papam vti caput viſibile Eccleſiæ, tum in difficultatibus Fidei, morum correctione, & ſimilibus. B

Cap. LXXXIV.

VEritas temporum filia per hiſtorias manifeſtata hoc nobis patefaciet; & primum de ſancto Policarpo diſcipulo ſancti Ioannis Euangel. refert Euſeb. lib. 4. hiſtor. cap. 12. *Cum Anicetus Romanæ Eccleſiæ præerat, Policarpum cum adhuc ſuppeditabat vita, Romam aduentaſſe, & cum Aniceto in congreſſum, colloquiumque de controuerſia, quæ fuit de die Paſchæ celebrændo ſuſcepta; veniſſe commemorat Irenæus.* C

Anno 153. à Chriſto nato refert Epiphan. hæreſ 42. *Venit Romam Marcion, cum mortuus eſſet Higinius Epiſcopus Romanus, & cum ſenibus adhuc ſuperſtitibus à diſcipulis Apoſtolorum congreſſus petebat, vt in*

congrega-

A *congregationem admitteretur, & nemo id ipſi permittebat.*

Anno 252. refert Cyprian lib 3. cap. 1. quod Fortunatus, & Fœlix depoſiti in Aphrica ab eodem Cypriano appellarunt ad Papam, & cœperunt iter Romam verſus. Et paulò poſt Balſides in Hiſpania degradatus appellauit ad Papam Stephanum, vt legitur etiam ep. 4. lib. 1. d S, Cypriani.

Anno 351. refert Sozomen. lib. 3. hiſtor. cap. 7. *Athanaſius autem fugiens Alexandria Romam aduentauit; eodem tempore etiam Paulus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, fortè illo acceſſit, & Marcellus quoque* B *Epiſcopus Ancyræ, & Aſclepas Gazæ Epiſcopus, &c. Quorum criminationes cum Epiſcopus Romanus intellexiſſet, &c. Singulis ſuam Eccleſiam reſtituit; ſcripſitq; ad Epiſcopos Orientis, eoſque incuſauit, quod inconſulto de hiſce viris iudicaſſent.*

Anno 400. in circa Ioannes Chryſoſtomus depoſitus à Theophilo appellauit ad Papam Innocentium Primum, vt in epiſt. 1. dicti Chryſoſt. ad Papam Innocentium.

Eodem ſæculo Flauianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus appellat ad Papam Leonem Romæ Epiſcopum, vt in actis primi concilij Calcedonen.

C Quarto, ſeu Quinto ſæculo Gregorius Magnus triginta dierum ſpatio communione ſacramentali priuat Ioannem Epiſcopum Græcum, quia iudicaſſet Adrianum Epiſcopum Thebanum, non obſtante appellatione ad Sedem Apoſtolicam, vt in lib. 2. epiſt. 6. eiuſdem Gregorij.

Præterea Maxjmus Antiochiæ Epiſcopus confirmatus in Epiſcopatu per Leonem Papam, vt in concilio Calcedonen. act. 7. tom. 2. concil. ibi. *Sanctus, & Beatiſſimus Papa, qui Epiſcopatum ſancti, & venerab. Maximi Epiſcopi Antiochenæ Eccleſiæ confirmauit, iuſto ſatis*

tis iudicio eius approbauit meritum. A

Idem Leo epiſt. 57. ad Imperatorem Marcianum confirmat Anatholium in Epiſcopatu Conſtantinopolitano, & idem Leo epiſt. 87. ad Epiſcopos Aphricæ ſic ſcribit. *Donatum autem Salicienſem ex Nouatiano cum ſua (vt comperimus) plebe conuerſum: ita Dominico volumus gregi præſidere, vt libellum fidei ſuæ ad nos meminerit dirigendum, quo & Nouatiani dogmatis damnet errorem, & pleniſſimè confiteatur Catholicam veritatem.*

Et ſanctus Gregorius conquæritur lib. 4. epiſt. 34. cap. 78. *Salonitanæ Ciuitatis Epiſcopus, me, ac reſponſali meo neſciente, ordinatus eſt: & facta res eſt, quæ ſub nullis anterioribus principibus euenit.* B

Et ad ornamentum Archiepiſcopale, quod *Pallium* nominatur conſtat à Romanis Pontificibus conceſſum, & tranſmiſſum *Iuxta antiquum morem*, ſeu *Antiquæ conſuetudinis ordinem*, pluribus Archiepiſcopis, Græciæ, Galliæ, Hiſpaniæ, & aliorum locorum; vt ex Regiſtr. dicti ſancti Gregor. lib. 4. epiſt. 54. cap. 98. & idem lib. 4. epiſt. 10. cap. 54. & idem lib. 4. epiſt. 51. c. 9. cum ſimilibus.

Sanctus Cyprianus ad Stephanum Papam lib. 4. epiſt. 13. *Dirigantur in prouinciam ad plebem Arelatæ conſiſtentem à te litteræ, quibus abſtento Marciano, alius in locum eius ſubſtituatur.* C

Et Diuus Hieronymus eiuſdem ſæculi oraculum nobis patefecit, nil per ipſum abſque Damaſo Papa definiendum circa vſum verbi *Hypoſtaſeon*; vt in epiſt. 57. ad Damaſum tom. 1. ibi. *Quamobrem obteſtor Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi Saluatorem, per Homouſion Trinitatem, vt mihi epiſtolis tuis, ſiue tacendorum, ſiue dicendorum Hypoſtaſeon detur auctoritas.*

Quibus

A Quibus, & alijs pluribus auctoribus huiuſmodi nil aliud reſponderi valet à male ſentientibus Nouatoribus, quod hiſtoriæ, ſancti auctores, eorumdemque impræſſiones mendaces ſint, vt nil ipſi, quod diſplicet credant.

De Græcæ Eccleſię ſtatu.

Cap. LXXXV.

B

SCripſimus de plurimis ritibus, qui iam primitus in catholica Ecclesia præſertim Romana, & Occidentali ſeruati fuere; ſubnexui aliqua de primo ſtatu Eccleſiæ, quam Chriſtus fundauit, & Petrus hic Romæ inſtituit, aliaque complura de Petri primatu, & ſummi Pontificis auctoritate; Reſponſiones præterea aduerſus eos adduximus, qui catholicam in præſenti Eccleſiam, eiuſdemque cultum, & viuendi rationem ſugillant.

Non abſonum erit forſan addere etiam aliqua de C ſtatu Græcæ, ſeu Orientalis Eccleſiæ, cui ab eodem Petro primitus Antiochiæ præcipuam dignitatem eſſe collatam, vt cœterarum ſedium maxima tunc diceretur; atque ibidem ipſum Petrum ſeptem annis Epiſcopum ſediſſe maiorum traditione, conciliorum auctoritate, & ſcriptorum teſtificatione conſtât, vt refert etiã Card. Baron. in annum 43. vbi Spondanus in epitom. num. 3. Verum cum Petrus Romæ Diuino conſilio primum ſedere cœpit, quo etiam Antiochia ſedem tranſtulit; factum inde eſt, vt Romæ primatus tanto celebrior eſſet Antiochena Eccleſia, quæ mobilis, vel ad

tempus, & quaſi per tranſitū erecta: Romanā vero in A
Petri ſucceſſoribus ſtabiliuit, & firmauit Deus in æternum permanſurem: quod nobis patefecere ſanctiſſimi, & eruditiſſimi viri nempe Baſilius, Nazianzenus, Chryſoſtomus, & alii mille (quos ſubſequentibus ſæculis protulit deinde nobis Græca Eccleſia) qui omnes hanc ſanctam Romanam Sedem, tanquam primam coluerunt, & ſemper venerati ſunt; ac præſertim in electione Epiſcopi Antiocheni poſt mortem Meletij illius Antiſtitis, orta controuerſia Eccleſiam Orientalem præferendam Occidentali, eo quod Chriſtus in ea natus eſſet: Gregorius Nazianzenus grauiſſima ſententia contrarium ſuaſit; vt refert Baron. in ann 381. vbi Spondan. num. 7. ſicuti conſueuit etiam Eccleſia Orientalis B
à Romana, & Occidentali Eccleſia in ſuis præſſuris, & anguſtiis auxilium petere, & à Romanis Pontificibus ad eam dirigendam mitti ſoliti Legati, Baron. in anno 371. vbi Spondan. num. 1. & idem Baron. anno 450. vbi Spondanus num. 2. & idem Baron. anno 458. vbi Spondan. num. 2. & idem Baron. anno 512. vbi Spondan. num. 3. & alias ſæpe, vt latiſſimè oſtendit Gennadius Conſtantinopolitanus Patriarcha in defenſione Florentinæ ſynod. cap. 5.

Sicuti etiam, & ipſe Iuſtinianus Græcus Imperator primam ſedem agnouit Romani Pontificis cęteris poſt C
habitis, vt in eiuſdem epiſtola ad Epiphanium Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum relata in ſancta ſynodo Trulli iis verbis: *Sed per omnia ſeruemus ſtatum vnionis ſanctiſſimarum Eccleſiarum, quæ cum ſanctiſſimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ tranſacta ſunt*. & paulò poſt. *Quia omnia ad ſtatum Eccleſiaſticum pertinentia ad illius Beatitudinem, vti ad caput ſanctorum Dei ſacerdotum deferantur; & quia quoties in his partibus Hæretici exhorti ſunt, ſententia, & iudicio illius venerandæ Sedis ſunt repreſſi: licet & nobis dicere*

A *cere ſic, & concludere, quod omnes qui volunt, & habent ipſum pro capite, ſancti ſunt, & veri Dei ſacerdotes, & ſerui fideles; qui vero nolunt, neque habent eum pro capite, non ſunt Dei ſacerdotes.*

Poſtea tamen in deterius Græci prolapſi, ex mala conſcientia putauerunt ab ipſo tempore ſextæ ſynodi intermiſſam omnino fuiſſe catholicam communionem Græcorum Imperatorum cum Romana Eccleſia: porrò ipſe prædictus Iuſtinianus Imperator; eò quia primum aduerſus Romanum Pontificem moliri cœpit, iuſto Dei iudicio per ſuos Duces prodita Armœnia pœnas luit impietatis ſuæ; & Callinicus Conſtantinopolitanus Epiſcopus malorum omnium concinnator, po-
B ſtea ab eodem Auguſto oculis orbatus, eſt in exilium miſſus: referunt Theophil. & Cedrenus anno 8. Iuſtiniani, & Baron. in an. 692. vbi Spondan. num. 5.

Præterea Græci, vt ſibi Romanam Eccleſiam ſubijcerent; poſtquam Tyrannicæ confirmationi Romani Pontificis tandem renunciaſſent Imperatores; ſtuduerunt alia via vt in Collegium S. R. E. Clericorum allegerentur Orientales, iidemque opera Exarchorum crearentur Pontifices: hinc tot annis ſederunt eiuſdem Romanæ Eccleſiæ Antiſtites ex Oriente prognati: ſed factum eſt tandem miraculum à Deo, vt iidem creati Pontifices Apoſtolicæ ſedis, ſpiritum pariter hæredi-
C tauerint Apoſtolicum, ſteterintque aduerſus omnes conatus Imperatorum, & Orientalium Epiſcoporum, vt de Ioanne Septimo, & aliis refert Baron. in ann. 705. vbi Spondan. num. 2.

Succeſſu temporis quoque ipſi Græci obiectiones erroneas, & falſas criminationes etiam in latinam Eccleſiam induxerunt, de quibus in annalib. eccleſiaſt. per Baron. an. 867. vbi Spondan. nu. 3. itē an. 1053. vbi Spondan. n. 5. ac etiam anno 1054. vbi Spondanus num. 4. & anno 1198. vbi Spondan. num. 6. Fuit etiam

Græ-

Græcorum Imperatorum, & Patriarcharum recentio- A
rum ſumma in Romanam Eccleſiam, & Latinos omnes inuidia. ex eiſdem Annalib Baron. ann. 869. vbi Spondanus num. 12. & ſeq. & anno 968. vbi Spondanus num. 2. ac etiam anno 1193. vbi Spondanus num. 5. & 6.

At quãuis Græca Eccleſia à noſtra Romana iã ſeiũcta: in Florentina ſynodo; nihilominus circa annum Domini 1439. concordia fuit tranſacta, & firmata inter Græcos, & Latinos, à qua paulo poſt impudenter Græci deſciuerunt; ſiquidem poſt obitum Ioannis Paleologi Imperatoris pij profecto, & catholici, cum ſucceſſiſſet in Imperium Conſtantinus Dagraſes (cuius B
vicem vehementer doleo) non eadem, qua frater erga Romanam Eccleſiam pietate: opera, & ſcriptis Marci Epheſini Epiſcopi omnia iterum perturbata ſunt; cũ nec Græci conuentis ſtare voluerint; non ſolum renouarunt aliqua antiquorum Hæreticorum dogmata maximè Photij circa proceſſionem Spiritus ſancti, de qua Baron anno 883. vbi Spondan. num. 3. verum, & alia plurima iuniorum Hæreticorum amplexati ſunt, nempe de ſacrificio tantum in fermentato, non autem in Azimo faciendo: De Purgatorio: De Fruitione Sanctorum: De Petri primatu in Eccleſia Romana: Vt propterea nil ferè inter Græcum Schiſmaticum, & Hæ- C
reticos Latinæ Eccleſiæ hoſtes intereſſe videatur. Hinc factum vt Græci, qui Chriſti fidem profitentur, ſed erroribus infectam grauiſsimis poſt obedientiam Romano Pontifici ſubtractam miſera ſeruitute oppreſsi infame Mahometis iugum ſubierint; etenim Nicolaus V. P.M. cum Legatis à dicto Conſtantino Dragaſe Imperatore miſsis ad eum, quibus pertinaciſsime aſſerebat omnes gentes decretum, quod dicta ſynodo ſancitum erat, recepiſſe: cumque omnia conuicia, & probra reſciuiſſet ipſe Nicolaus ſummus Pontifex, quæ à

Græcis

A Græcis quotidie impudentiſsime iactabantur, litteras dedit plenas timoris, & horroris, vbi execratione prophetizat excidium, & internicionem extremam infelicium Græcorum: O magnam calamitatem: anno 1451. hanc conſcripſit epiſtolam Nicolaus, & anno 1453. capta eſt Conſtantinopolis; vnde Aræ, & templa prophanata, magna ſanguinis effuſio ſequuta, pollutæ Moniales, Virgines corruptæ, impiorum manibus Principes occiſi; ſicuti etiam Monachi ſacri, & ſacerdotes: ac etiam ſacra vaſa, & ſanctæ imagines conculcatæ, & conſpurcatæ: præterea Græcorum natio, quæ fuit quondam ſapiens, clara, & generoſa, prudens, for-
B tis, & quæ omnem terram ſuo ſubiecerat Imperio: ac etiam, quæ virtutis ſtudio, & ſanctitate omnes gentes eſt ſupergreſſa: ieiuniis, vigiliis, & orationibus Deo ſemper accepta: at in præſentia, proh dolor, omnia intercIderunt; & ita propriam patriam deplorat Gennadius Conſtantinopolitanus Patriarcha in defenſione Florentinæ ſynodi cap. 5. ſeſſ. 14. & 15. à qua ſynodo ille reuerſus vidit, & expertus eſt etiam ipſe dictas calamitates propter peruerſam ſuorum Ciuium mentem.

Nec multum abſimile eſt, quod noſtri temporis Hæretici in maximas calamitates etiam ipſi inciderũt;
C ex quo humana, & diuina iura (quantum in ipſis fuit) funditus peruerſa ſunt, atque conturbata: Turcæ etenim poſt impia Lutheri dogmata, totam ferè Pannoniã occuparunt, & apud Anglos, Scotos, Germanos, & apud Gallos quot mala iis populis contigerunt poſtquam Vgonotti ſe à Romana Eccleſia ſeiunxerunt; omnibus eſt cognitum.

Quamuis non ſit propoſitum meum velle ſingulos prædictos Græcorum errores diſcutere, & confutare; nec minus lectorum tedio magis protrahere hoc meũ opus: ſolum vt minus eruditis ſatisfaciam vnumquodque

que prædictorum dogmatum, quam breuiſsimè paucorum doctorum auctoritate conabor firmare; referens A
Lectorem ad ea, quæ ſanctiſsimè decreuit prædicta ſacra Florentina ſynodus, ac etiam, quæ eruditiſsimæ ſcripſerunt Eminentiſsimi Cardinales Bellarminius, Peronus, & alij, necnon etiam prædictus Gennadius in defenſione dictæ ſynodi Florentinæ.

Hoc tamen ſolum in confirmationem prædictæ ſynodi Florentinæ non reticebo prout in actis eiuſdem habetur, quod dum Florentiæ illa ageretur in vltima ſeſsione ſubita morte defunctus eſt Patriarcha Conſtantinopolitanus; quærentibus Græcis, & Latinis cauſam tam ſubitæ mortis, dixerunt famuli, ipſum dum B
ſcriberet poſt cœnam tremore, & languore affectum, ſtatim occubuiſſe; litteræ autem ſequentia continebant.

Ioſeph, miſeratione Diuina Conſtantinopolis, & nouæ Romæ Archiepiſcopus, & Oecumenicus Patriarcha: quoniam ad extremum vitæ meæ perueni; idcircò pro meo munere Dilectis filijs benignitate Dei meam ſententiam ijs litteris palam facio: Nam quæ Domini Noſtri Ieſu Chriſti Catholica, & Apoſtolica Eccleſia Romæ veteris ſentiat, & celebret: omnia me quoque ſentire, credereque profiteor, ac ipſis plurimum acquieſco: Beatiſſimum, ac Patrum Patrem, ac ſummum Pontificem, Romæque veteris Papam, Domini noſtri Ieſu Chriſti Vicarium eſſe concedere, atque animarum Purgatorium eſſe non inficior. C

Datum Florentiæ, die 8. menſis Iunij anno 1439.

& hæc ſatis.

Spiritum

A

Spiritum ſanctum ex Patre, Filioque procedere: non ex Patre tantum.

Cap. LXXXVI.

B QVatenus autem Spiritus ſanctus ex Patre, & Filio procedat, non ex Patre tantum (vt Græci ſupponunt) hoc nobis Chriſtus oſtendit, qui illuminat oẽs homines: etenim apud Io. cap. 16. ad diſcipulos ſuos ait. *Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quacumque audiet loquetur; & quæ ventura ſunt annunciabit vobis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.*

Hinc nos primo inferamns: Quod Spiritus ſanctus audiuit, audiet, & audit à quo procedit, ſed Spiritus audit à Filio, vt etiam Filius à Patre ſapientiam, & reliqua: ergo Spiritus ſanctus etiam procedit à Filio.

C Prærerea cum Chriſtus dixerit ſupra: *Quia de meo accipiet:* nil aliud oſtendit nobis, niſi quod etiam ab eo procedit; non enim poſſumus aliter intelligere, quia à quo Spiritus accipit, ab eo etiam eſſe habet; à quo habet eſſe, ab eo etiam procedit: accipit autem à Filio, & habet eſſe ab eo, vt diximus; ergo & ab eo procedit, vt declarat S. Baſilius.

Vlterius quæcumque habet Pater, ea & Filium habere ipſe teſtatur, cum dicit Ioan. 17 *Pater omnia tua mea ſunt, & mea tua:* vnde Damaſcen. Omnia quæ-

cumque habet Pater in generando tradidit Filio, præterquam eſse Patrem: habet autem Pater productionem Spiritus, id ergo habet & Filius: & ex hoc apertè oſtenditur, quia non ſolum à Patre eſt Spiritus, ſed & à Filio: quia non ſunt ſeparati eſſenaia Pater, & Filius. A

Magnus Chryſoſt. homil. de Incarnatione Domini, inquit. *Venit Christus ad nos, dedit nobis deſcendentem ex eo ſpiritum, & corpus noſtrum ſuſcepit.* Aduerte verbum illud, *ex eo*, aliud non significare, quam quod, qui ex eo procedit.

Gregorius Niſſenus homil. 4. in expoſitione ſuper Pater noſter, inquit. *Vnigenitus Filius ex Patre à ſacra ſcriptura nominatur, & huc vſque Verbum ſuam conſtituit proprietatem: ſanctus autem Spiritus, & ex Patre dicitur, & ex Filio præterea eſſe oſtenditur, ad Rom. 8. ſi quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* vnde nota verba illa, ex Filio eſſe oſtenditur. B

Magnus Baſilius in tertio aduerſus Eunomium, inquit. *Quæ neceſſitas vrget, ſi auctoritate, & ordine Tertius eſt Spiritus, eum natura etiam tertium eſſe? quod auctoritate quidem ſecundus à Filio ſit, & ab eo habeat eſſe, & ab eo accipiat, & annuntiet nobis, & in ſumma ab ea dependeat cauſa, religionis ratio tradit.* Nota verba illa: *Ab eo* (ſcilicet Filio) accipiat, & ab eo habeat eſſe: ergo non ex ſolo Patre. C

Cyrillus Alexandrinus in epiſtola ad Neſtorium, quæ incipit: Cum Saluator noſter, inquit *Et ſi Spiritus in hypoſtaſi eſt propria, intelligitur quoque per ſe, quatenus Spiritus eſt non Filius, non tamen ab eo alienum eſt: nam Spiritus veritatis nominatur, & Chriſtus eſt veritas, & ab eo profluit, quemadmodum vtique a Deo, & Patre*: audis quod à Chriſto profluit ergo ab eodem procedit.

Metaphraſtes in Areopagitæ ſermonem. *Et in Cœ-*

lum

A *lum Chriſtus meus effertur, ac in patriam reuertitur ſedem, & procedentem ab eo Spiritum diſcipulis ſuis mittit ad infidelium gentium conuerſionem*. Nota verbum, procedentem ab eo Spiritum; ideſt, qui ab eo procedit.

Quod in Azimo apud Latinos, & Fermentato apud Gręcos orthodoxæ, & vere Chriſti Dei corpus conſiciatur.

B

Cap. LXXXVII.

DEcreuit ſacroſancta Florentina ſynodus. *In Azimo, ſiue Fermentato pane triticeo Corpus Chriſti veraciter confici: ſacerdoteſque in altero ipſum Domini corpus conficere debere: vnumquemque ſcilicet iuxta*
C *ſuæ Eccleſiæ, ſiue Occidentalis, ſiue Orientalis conſuetudinem*.

Non legitur in ſacro textu, nec apud Catholicos ſcriptores in fermentato neceſſario ſacrificari debere, vt volunt Græci, ſed tantum in pane, & vino ſacrificium confici debere omnes aiunt: Euangeliſtæ enim dicunt: *Quotieſcumque comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc*. B. Paulus 1. Corinth. 11. ait. *Dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem*. & D. Iacobus primus Hieroſolymorum Epiſcopus in ſua liturgia. *Magnus Pontifex, & Magiſter noſter*

Ieſus Chriſtus Deus nocte illa, in qua ad paſſionem adductus eſt, accepit panem. & D. Baſilius in Liturgia, inquit. *Cum panem in ſanctas, & immaculatas manus ſuſcepiſſet*. & D. Chryſoſt. inquit. *Sumpto pane*; & vno ore omnes ſacræ claſſis Doctores ſic aſſerunt: vnde patet eos Azimum non repudiare, cum Eccleſia nullum diſcrimen intercedere arbitretur inter fermentum, & azimum; dummodo ex tritico confectus ſit panis ſecũdum verbum Domini, dum ſe frumento ſimilem facit, Ioann. 12. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi verò mortuum fuerit, multum fructum afferet*. Sic & Chriſtus moriens omnes ab inferno liberauit. Et Vitis fructus eiuſdem verbis oſtenditur, Marc. 14. dum ait. *Ego ſum Vitis vera; iam non bibam ex genimine vitis huius*; reſurrectionem ſuam ſignificans: vnde oſtenditur non poſſe nos ſacerdotes vti neq; hordeo, neq; auena, vel alio ſemine, quemadmodum neque vino ex alia re conflato, ſicera, melle, vel lacte, ſed ex vite ſecundum verba Domini. A B

Dubium exoritur: fuerit ne Azimum, vel Fermentatum, quod Dominus fecit in vltima ſua Cœna cum tradidit hoc myſterium? & ſicut à nemine ſanctorum Doctorum deprehenditur apertè de Fermentato, vt Græci ſupponunt; ita fuiſſe in Azimo nos ex Doctoribus clarum faciemus, Matth. cap. 26. inquit. *Prima autem die Azimorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes; vbi vis paremus tibi comedere Paſcha*. & paulò poſt. *Et fecerunt diſcipuli ſicuti conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha*. Luc. verò c. 22. ait. *Appropinquabat autem dies Azimorum, quæ dicitur* Paſcha. & poſt pauca: *Venit autẽ dies Azimorũ, in quo oportebat immolari Paſcha, miſit Petrum, & Ioannem, dicens; Euntes parate nobis Paſcha, vt commendamus, & cum diſceſſiſſet parauerunt Paſcha*. C

Conſidera, quod Veſpere illo oportebat eos come-

dere

A dere Paſcha, vt Euangeliſtæ dicunt *Die prima Azimorum*. Qualis nam eſt hæc prima dies Azimorum, quam tres Euangeliſtæ concorditer prædicant? hoc nobis declarat, D. Chryſoſt. homil. 81. in Matth. *Primam Azimorum diem eſſe eam, quæ præcedit Azima; nam à Veſpere ſemper numerare Iudæi conſueuerunt; & huius mentionem facit, in qua Veſpere Paſcha immolari oportebat*. Hoc idem Baron. in ann. 34. can. 34. vbi Spondanus num. 17.

Quæritur modo quale nam Paſcha quærebant diſcipuli parare: Legale, & conſuetum illis, an nouum aliud? Nam cum Iudæi eſſent; idem Paſcha, quod tranſitum B maris rubri ſignificat, celebrabant: Paſcha enim tranſitus exponitur; ideo quod de more ſignificare debebant, id parare quærebant: ſiquidem ſcriptura de Chriſto teſtatur, Ipſum auctorem fuiſſe ſeruandi, & adimplendi legem, Matth. 5. *Ego non veni ſoluere legem, ſed adimplere*. Et hoc quam verum ſit D. Chryſoſt. homil. 81. in Matth. inquit. *In omnibus vſque ad extremum diem oſtendens, legi ſe non eſſe contrarium, ne autem legi contrarius eſſet legẽ peragebat*. Exacte igitur ex eo oſtenſũ eſt, quod legale Paſcha pararunt, vt alter Euangeliſtarum teſtatur. *Erat autem Paſcha, & Azima*. Prętereа Saluator noſter tẽpore legis peregit, neq ante C peregit, neq; poſtea, ſed ſuo tempore, & hora, vt iuſſum erat: huius teſtis eſt D. Luc. cum dicit. *Et cum facta eſſet hora, diſcubuit cum duodecim*. Nec prædicta hora in alio erat die, quam in eo, de quo dicit. *Venit autem dies Azimorum, in quo immolabant Paſcha*.

Obiiciunt in hoc male ſentientes Græci, Non id Legale fuiſſe Paſcha, in quo debebant omnia eſſe aſſa igni, & azima; atque in eo ſunt Ius, Panis, Catini, Vinum; ergo non illud erat. Reſpondetur Græcos vnum, & idem ſupponere Paſcha, & Cœnam, quæ ſunt ſatis diuerſa; In Paſchate enim oportebat eſſe cuncta aſſa

igne

igne vt dictum eſt, quod Paſcha ſtantes comedebant, A
ſicuti Chriſtus fecit ante cœnã; poſtea in cœna Chriſtus diſcubuit, & comedit ius, & alia quæcumque libuit, (vt nos diximus latè ſupra de triplici Chriſti cœna:) Quod autem Legale Paſcha tunc peregerit Chriſtus id teſtatur Damaſcenus cap. 24. theolog. his verbis. *In cœnaculo igitur ſanctæ, & glorioſæ Syon antiquum Paſcha cum comediſſet, & vetus teſtamentum omne compleuiſſet, Diſcipulorum pedes lauit.*

Quomodo autem Romana Eccleſia offerat Panes azimos, Græci autem Fermentatos? quodque indubitate vtroque modo conficitur corpus Domini; idque iam diu vſus obtinuit in Eccleſijs apud Occidentales, B
& Orientales. Reſpondemus enim ex Gennadio Patriarcha Conſtantinopolitano in defenſione Florentinæ ſynodi de ſacrificio in Azimo ſect. octaua. Romanam, & Occidentalem Eccleſiam Azimo vſam eſſe ait propter ſinceritatem, & puritatem carnis Domini, quia immunis, & expers eſt omnis vitii. Græcam, & Orientalẽ fermentato propter Diuinitatis, & Humanitatis vnionem in ipſius hypoſtaſi: Nam vt Azimum puriſſimum, quia ſine fermento conficitur, ſic & puriſſimum Domini corpus in Azimi ſacrificio conficitur; at per Fermentatum ſic, & Domini Corpus C
humanæ Carnis conſperſione in vnam Diuinitatis, & Humanitatis perſonam per fermentum indicatur. Itaque per fermentum, & Azimum Domini corpus conficitur; & apud credentes ſalutaris eſt communio.

De

A

De Purgatorio.

Cap. LXXXVIII.

PVrgatorij denominatio eſt verbum generale, ſignificans omne quod inſeruit purificationi, & expiationi peccatorum noſtrorum; & hoc primum, & originariè conuenit ſanguini Ieſu Chriſti Agni immaculati: vt apud Hæbr.cap.1.verſ.3. *Purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis*: ſecundo attribuitur bonis operibus, quæ inhærent meritis filij Dei vt de eleemoſinis: dicitur Lucas 11.verſic.41. *Date eleemoſinam, & ecce omnia munda ſunt vobis*. Tertio ſignificat flagella, quibus vtitur, Deus erga nos in hoc mundo, vt etiam aduerſitates, quas ſufferunt ſancti: etenim iſta etiam Purgatoria dicuntur. Sapient. cap. 3. verſic. 6. *Tanquam aurum in fornace probauit illos*.

B

In noſtro themate Purgatoriū denotat locum ſubterraneum ſupra Damnatorum infernum, vbi Animæ, quæ Diuinæ Iuſtitiæ non ſatisfecerunt in hoc mundo pro peccatis, igni temporalis miris, ſed veris modis purgantur, de quo ſanctus Auguſtinus lib.2. in Geneſ. cap. 30. *Qui forte agrum non coluerit, & ſpinis eum opprimi permiſerit, habet in hac vita maledictionem terræ ſuæ in omnibus operibus ſuis; & poſt hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam æternam*. Chriſtus Dominus apud ſanctum Lucam cap. 12. verſic. 58. appellat Purgatorium Carcerem, de quo quis non exibit donec etiam nouiſſimum minutum reddat. & Propheta Zacharias cap.9. verſ. 11. appellat Lacum

C

ſine

ſine aqua, ibi. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* A
Vnde in ea verba pſalmi. *Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium*. Origen. homil. 25. in Numer. cap. 31. inquit. *Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius.* Et D. Ambroſ. in pſalm. 36. & idem ſerm. 3. in pſalmo 118. *Igne purgabuntur filij Leui, Igne Ezechiel, Igne Daniel; ſed hi, & ſi per ignem examinabuntur; dicent tamen tranſiuimus per ignem, & aquam: Alij in igne remanebūt; illis vero rorabit ignis vt Hæbreis pueris, &c.*

Aduertendum tamen, quod efficacia Baptiſmi, & Purgatorii, quo ad culpam, & pœnam; pendeat à ſanguine, & ſatisfactione Chriſti: quæ ſatisfactio mediante fide, & charitate nobis applicatur; Nec Chriſti paſſio prodeſt peccatori ad pœnarū remiſsionem, niſi cōdignam pœnitentiam, & ex parte ſua faciat, & aliquam ſatisfactionem; hinc Apoſt. ad Roman. 6. verſic. 8. *Si mortui ſumus cum Chriſto: credimus, quia ſimul viuemus cum Chriſto*. Et ſic etiam intelligitur locus ille Apoſtoli; *Adimplentes quæ deſunt paſſioni Chriſti:* Quaſi quod niſi nos per pœnitentiam, & bona opera cooperemus ſatisfaciendo Diuinæ Iuſtitiæ, inanis erit nobis Chriſti paſsio. B

Et quamuis remiſerit Deus culpam peccati; non propterea eſt abolita pœna eiuſdem, pro qua etiam nobis remanet ſatisfaciendum: Hoc primum nobis oſtenditur ex Sapientia Salomonis cap. 10. in princip. ibi. *Hæc illum, qui primus formatus eſt a Deo, & Pater orbis terrarum, &c. eduxit a delicto ſuo*. Et nihilominus Deus eidem primo parenti dixit Geneſ. 3. Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinas, & tribulos germinabit tibi, &c. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es; ſicuti etiam C

ex eodem

A ex eodem peccato primi parentis habemus nos intelle-ctum ignorantia obtenebratum, voluntatem à vero, & bono auerſam; infirmitates, bella, fames, & alia innumera mala peccati pœnam. Ac etiam idem Baptiſmus quo omnis culpa deletur, non impedit effectus funeſtæ prædictæ ſententiæ: ita verum eſt, vt ſit *Stipendium peccati mors*. Rom. 6. Præterea Deus precibus Moyſis parcit populo idololatræ; ſed nihilominus dicit Deus Exod. 32. verſ. 34. *In die vltionis viſitabo hoc peccatum eorum*, vt condignũ tam execrando peccato. Tertiò, Moyſes dilectus Deo, cuique Deus facie ad faciem loquebatur; nihilominus propter pecca-

B tum commiſſum ad aquas contradictionis, ex hoc dixit Deus ad Moyſen, & Aaron in Nu. 20. verſ. 12. *Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Quarto, poſtquam Dauid recognouit peccatum ſuum, dixit ad eum Nathan 2. Regum cap. 2. *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: verumtamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc; Filius, qui natus eſt tibi, morte morietur*: præter alia mala, quæ aduenere domui Dauid etiam poſt remiſſum peccatum: vt propterea in Eccleſiaſtico habeatur cap. 5. verſ. 5. *De propitiato peccato, noli eſſe ſine metu*.

C Ex his infertur, quod ſi contingat hominem mori ante debitam ſatisfactionem pro commiſſo peccato; tunc eſt locus pœnarum, Purgatorium nuncupatus, ad quem Ieſu Chriſti ſatisfactiones applicantur, dummodo is deceſſerit in gratia: Et præter alia plurima loca ſacræ ſcripturæ, quæ adducuntur, habetur 1. Corinthior. 3. verſ. 13. *Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit*: cũ de Purgatorio id intelligatur ab Origene homil. 6. in Exod. & ab Ambroſ. cap. 3. epiſtolæ ad Corinth. & ab Auguſtino in pſalmo 37. Adducitur Propheta Micheas cap. 7. verſ. 8. & 9. ibi. *Ne læteris ini-*

mica mea ſuper me, quia cecidi: conſurgam cum ſedero A
in tenebris, Dominus lux mea eſt. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, donec cauſam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, videbo iuſtitiam eius; quem textum in hoc themate citauit Diuus Hieronymus in fine Viſionum Iſaiæ, ac etiam ſuo tempore inquit, eſſe illum textum in omnium ore. Additur etiam epiſtola 1. Corinth. cap. 15. verſic. 29. ibi. *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt?* quæ verba non aliter de baptiſmo ſacramentali (qui ab alio non à ſemetipſo confertur) ſed referuntur ad baptiſmum pœnitentiæ, & afflictionis, de quo Chriſtus loquebatur, B
Matth. 10. Poteſtis bibere Calicem, quem ego bibo, aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari: & apud Lucam cap. 12. verſ. 50. Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vſque dum perficiatur. Eſt igitur ſenſus Apoſtoli in prædicta epiſtola ad Corinth. Quare igitur ieiunant, orant, & plorant homines? quare eleemoſinas faciunt, & offerunt ſacrificia Deo pro mortuis, niſi ſit Reſurrectio?

Talis fuit afflictio Iudæ Machabæi lib. 2. cap. 12. verſic. 43. [& facta collatione, duodecim milia dracmas argenti, miſit Hieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, benè, & religioſè de reſurrectione C
cogitans (niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret; ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) &c. Sancta ergo, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.] Quæ verba cum ſint clara, non aliud obiicitur ad ea, quam negando auctoritatem, ad quam nos obligat Eccleſia: ſicut etiam Concilium tertium Carthaginen. cap. 47. circa tertium ſæculum, inter canonicas ſcripturas approbat libros Machabæorum; & ſanctus Auguſtinus, lib. 1. de cura pro mortuis gerenda cap. primo inquit,

A *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium, ſed & ſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret auctoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commemoratio mortuorum*: Et de eorumdem librorum auctoritate teſtatur idem Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 36.

Ad hoc idem tendebant ieiunia antiquæ legis, poſt quam quis deceſſerat, refert ven. Beda in ſuis expoſitionibus allegoricis in Samuelē lib 4.c.10.verſ.12.& c.3.ver.35.Dauid ieiunat poſt mortē Saulis,&Ionatæ,
B lib.2. Reg. cap.1. verſ. 11. & cap. 3. fleuit, & ieiunauit Dauid mortuo Abner: actiones, quæ ad pietatem & religionem, potius quam ad dolorem debent referri: ſicuti etiam Salomon poſt obitum Regis Patris ſui dixit; 3.Regum, cap.2.verſ.33. *Dauid autem, & ſemini eius, & domui, & throno illius ſit Pax vſque in æternum à Domino.*

Liturgia Hieroſolymitana, quæ Diuo Iacobo Apoſtolo attribuitur: Liturgia Romæ ſancto Petro: Liturgia Alexandriæ attributa ſancto Marco: Aethiopica ſancto Matthæo: Mediolani ſancto Ambroſio: Cappadociæ, & Syriæ ſancto Baſilio: Conſtantinopoli ſan-
C cto Andreæ, & ſancto Chryſoſtomo: Demum omnes Liturgiæ Græcæ, & Armenæ nulla excepta faciunt mentionem, & habent collectas etiam pro Defunctis; vt in Miſſis, quas nos hodie celebramus.

Preces igitur offeruntur, & pia opera exhibentur, pro animabus eorum, qui in vera pœnitentia reperti fuerint; dum anima ſeparatur à corpore, nondum plenè facta de his ſatisfactione: ex plurimis Concilijs per vniuerſum orbem, & adducam ſolum decretum in Florentina ſynodo contra Græcorum proteruiam his verbis. *Si vero pœnitentes in Dei charitate deceſſerint*

rint antequam dignis pœnitentiæ fructibus, commiſſis ſatisfecerint, & omiſſis; eorum animas pœnis Purgatorijs purgari; & vt à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe his virorum fidelium ſuffragia, Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſinas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundum Eccleſiæ inſtituta. Quam doctrinam ex traditione Apoſtolica, & miraculis confirmatam tradit Baron. in annum 34. vbi Spondan. in epitome num. 93. & nos Patrum aliquorum tantum teſtimonijs conteſtabimur. A

Sanctus Damaſcenus in orat. de his, qui in fide Orthodoxa dormierunt, inquit. *Quod Saluatoris Diſcipuli, & Diuini Apoſtoli, &c. In tremendis, intemeratis, & viuificantibus myſterijs, commemorationem fieri de his, qui fideles obdormiere, ſanxerunt;* quod etiam firmiter, & abſque vlla controuerſia tenet à finibus, vſque ad fines Chriſti Dei Apoſtolica, & catholica Eccleſia, ab eo tempore in præſens, & vſque in finem mundi, &c. B

Areopagita etiam ipſe in Myſtica de mortuis conſideratione ait. *Cum Diuinam Bonitatem precamur peccata defuncto condonari petimus, quæ ob humanam imbecillitatem admiſſa ſunt: in regione viuentium eum collocari in ſinu Abraham, Iſaac, & Iacob, in quo loco abeſt mœror, triſtitia, & gemitus, &c.* C

Chryſoſtomus in ſermone de mortuis, inquit. *Iterum excogitemus, quomodo mortuis proſimus, præſtemus his auxilium, quod valemus, eleemoſinas dico, & oblationes, quæ quidem res ipſis vtilitatem, magnum lucrum, & commodum affert, &c.*

Sanctus Gregorius Niſſenus inquit. *Nihil inconſulto, neque abſque emolumento à Chriſti præconibus, & diſcipulis traditum eſt; ſed res plena vtilitatis eſt, Deoque accepta commemoratio, videlicet, quæ habetur in*

Diuino,

A *Diuino, & admirabili ſacrificio pro his, qui in fide obdormierunt*. Obmuteſcant itaque prauæ ſchiſmaticorum, & hæreticorum ſynagogæ, quæ omitti debere commemorationes pro defunctis prædicant.

Obiciunt tamen prædictis aduerſarij, quod Homini ſufficiat in extremo peregrinationis ſuæ die pœnitentia cum lacrymis, & feruens confeſſio ad ſalutem, & ad cœleſte regnum obtinendum; præponentes exēpla huiuſmodi Meretricum, & Latronum: Quibus reſpondemus effuſas prædictorum lacrymas eos ſaluaſſe, & a ſempiterna vendicaſſe damnatione, quam proculdubio ſubijſſent niſi pœnitentiam, & lacrymas oſten-
B diſſent; ſed cœleſte Regnum nunquam impetraſſent, niſi purgatorius ignis eos dignos effeciſſet, quo affligitur, & maceratur anima, vt apud Malach. cap. 3. *Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum purgabit, & mundabit filios*: ſed tempus abbreuiant, & à cruciatu liberant preces, oblationes, & orationes, vt ſupra dictum eſt: at æternus ille ignis neminem mundat, neque lauat.

Ex quibus liquido conſtat animas poſt mortem magnum capere emolumentum ex Eccleſiæ militantis, & triumphantis precibus, maximè vero ex ſacrificio, &c.

C Aduertendum tamen, quod ſicuti pro his, qui in Paradiſo cum Chriſto delitiis ineffabilium bonorum fruuntur non ſunt ſacrificia, nec alia pia opera neceſſaria; cum illi in hoc mundo pro illorū peccatis ſatiſfecerint; ita nec pro animabus, quæ hinc ſine fructu pœnitentiæ deceſſerunt, nulla poſt mortem vtilitas accedit, vt in pſalmo 6. *In inferno quis confitebitur tibi?* vt propterea S. Aug. in Enchirid. ad Laurentium, c. 109. inquit. [Neq; negandum eſt defunctorū animas pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium

media-

mediatoris offertur, vel eleemoſinæ in Eccleſia fiunt: A
ſed eis hæc proſunt, qui cum viuerent, vt hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt: eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem, nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem.] &c. & idem Auguſtinus infra eiuſdem Enchiridii cap. 110. ait. *Cum ergo ſacrificia, ſiue altaris, ſiue quarumcumque eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur; pro valde bonis gratiarum actiones ſunt: pro non valde malis propitiationes ſunt: pro valde malis, & ſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcumque viuorum conſolationes ſunt.*

B

De Fruitione Sanctorum.

Cap. LXXXIX.

SVpponunt Græci non ante communem reſurrectionem ſanctos præmia recipere; nec impios pœnas, quas merentur luere, ſed in aliquo loco eos requieſcere vſque ad extremum iudicij vniuerſalis diem. Vt igitur liquido cognoſcamus iuſtorum animas eſſe in Dei gloria, Deum in facie videre, eiuſque viſione lætari, vt etiam impios iam æternis pœnis demandatos; Hoc nobis atteſtantur omnes Patres Græci, & Latini, ex quibus Chryſoſtom. in ſermone: Quod valde proſunt mortuis ſacrificia pro ijs oblata inquit. *Oblectamur in commemoratione iuſtorum, non ſolum viuentium, verum etiam mortuorum.* & paulò poſt. *Hi, & qui eo demigrarunt iuſti videlicet, beati, qui ad Chriſtum profecti ſunt: iuſti autem, ſiue hic, ſiue ibi apud Regem ſunt,* C

ibique

A *ibique magis prope ſunt, non per ſpeculum, non per fidem, ſed facie ad faciem.*

Metaphraſtes in ſancti Ioannicii vita in fine orationis dicit. [Diuus Ioannicius, ſpiritu quidem ad eum, quem diligebat demigrat, Angelorum choris comitatus, corpore vero vrna clauditur: quæ ſunt igitur ea, quæ poſt obitum huius admirabilis Ioannicij contigerunt: fractorum conſolidationes membrorum, quidam à prauis Dæmonibus liberati ſunt, cum ad eius tantum monumentum acceſſiſſent: & quo pacto poſt obitum poterat Ioannicius hac gloria ſpoliari, cuius diſceſſum columna ignis apud montem Olimpium ſignificauit? B quem Angeli præcedebant, Paradiſi ianuas aperiẽtes, & in cœleſtem Beatitudinem deducentes, vt purificatus in conſpectu Domini perueniret, & cum Angelorum ordinibus verſaretur.] &c.

Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 25. inquit. [Nam ſunt quorumdam iuſtorum animæ, quæ à cœleſti Regno quibuſdam adhuc manſionibus differunt, in quo dilationis damno nihil aliud innuitur, niſi quod de perfecta iuſtitia aliquid minus habuerunt? & tamen luce clarius conſtat, quia perfectorum animæ mox vt huius carnis clauſtra exeunt in cœleſtis regni ſedibus recipiuntur; quod & Paulus teſtatur: *Cupio diſſolui,* C *& eſſe cum Chriſto.*]

Et alijs omiſſis decreuit nobis ſancta Florentina ſynodus in hunc modum. [Illorum etiam animas, quæ poſt Baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illos etiam, quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel exutæ corporibus ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum Trinum, & Vnum, ſicuti eſt; pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, quæ in actuali mortali peccato, vel

vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendos.] A

Prædictis obiiciunt Græci: ſi animæ iuſtorum ante reſurrectionem æternam conſequuntur fœlicitatem, ſuperuacanea eſt reſurrectio, & iudicium, & ſuper throno tum aſſeſſus, & iudicij conſtitutio? quid tum recipient, ſi nunc receperunt? quibus ſic reſpondet ſanctus Gregorius Magnus dial. lib. 4. cap. 25. his verbis: *Hoc eis nimirum creſcit in iudicio, quod nunc animarum tantummodo; poſtmodum vero etiam corporum beatitudine perfruentur, vt in ipſa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino, cruciatuſque pertulerunt: pro hac quippe geminata eorum gloria ſcriptum eſt: In terra ſua duplicia poſſidebunt, &c.* Quibus etiam congruit, B quod refert magnus Athanaſius. *Animæ iuſtorum poſt Chriſti aduentum (ex latrone, qui in cruce pependit intelligimus) ſunt in Paradiſo: non enim propter latronis iuſti animam tantum Chriſtus Deus Paradiſum aperuit, ſed propter omnes denique ſanctorum animas.*

Sed omiſſis innumeris ſanctorum Patrum auctoritatibus adducam teſtimonium Apocalip. cap. 6. his verbis. *Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt? & vnde venerunt; & dixi illi: Domine mi, tu ſcis, & dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni,* C *ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die, ac nocte in templo eius.*

Opponunt etiam Græci noſtræ veritati, ex epiſt. ad Hæbr. cap. 11. in fin. ibi. *Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſumarentur;* Inferentes ex hoc ſanctos non percipere æternam gloriam. Reſpondetur enim ea verba à Paulo prolata propter vniuerſalem corporum reſurrectionem, quam veluti Chriſtiani omnes futuram eſſe credimus: cum ſit

hæc

A hæc promiſſio, quam Patribus Deus fecit in prophetis; ideſt ſe eos ſuſcitaturum: cum autem in fine ſæculorum totius mundi reſurrectio fuerit conſequuta; tunc Saluatoris Dei noſtri promiſsio adimplebitur, & vniuerſa hominum corpora reſurgent, & vtraque ſimul anima, & corpus perfectionem vna recipient, ideſt perfectā beatitudinem: Huius rei teſtis eſt Lucas in actis Apoſtol. cap. 13. *Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres noſtros promiſſio facta eſt, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs noſtris, ſuſcitans Ieſum, &c.* Hæc autem promiſsio Patribus facta eſt, nempe Reſurrectio
B mortuorum, vt ipſe Chriſtus reſurgens à mortuis primitiæ dormientium in ſe ipſo primam oſtenderet eam, cum ad mortuos veniſſet, & ab eis primogenitus reſurrexiſſet; vt apud Roman. cap. 14. *Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit; vt & mortuorum, & viuorum dominetur.* & Corinth. ſecund. cap. 4. *Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit.* Ergo ex his vnanimiter concludamus ſanctos, quorum animæ cum Deo ſunt, laudare te Domine; vt & ij à nobis glorificati pro nobis enixè intercedant apud præmiorum datorem Chriſtum Saluatorem noſtrum; vt nos ſuæ ſocietatis dignos efficiat. Fiat.

C

De Petri Primatu.

Cap. XC.

RESTAT quintus articulus de Petri primatu, necnon de ſummorum Romanorum Pontificum ſucceſſione; verum cum de his ſatis dictum ſit ſupra in præceden-

cedentibus capitulis: adducam hoc ſolum Decretum A
ſacroſanctæ Florentinæ ſynodi his verbis. *Item definimus ſanctam Apoſtolicam ſedem; & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe Beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum Patrem, ac Doctorem exiſtere, vt ipſi Beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe; quemadmodum etiam geſtis œcumenicorum conciliorum in ſacris canonibus continetur.* Datum Florentiæ in ſeſſione ſynodali anno 1339. B

Qui plura de hoc articulo habere deſiderat, præter à nobis ſuperius præfata, videat allegatum Gennadium virum eruditum, & Conſtantinopolitanum Patriarcham cap. 5. per totum: & faxit Deus, vt Græci aliquando à falſa ſuaſione reſipiſcant, & vnam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Romanam Matrem Eccleſiam recognoſcant; vt fiat vnus Paſtor, & vnum Ouile.

De Indulgentijs.

C

Cap. XCI.

CVm de Purgatorio dixerimus, ac etiam de Petri primatu: aliquid de Indulgentiis adnectere viſum eſt, quæ à poteſtate ſucceſſorum Petri pendent, & animabus Purgatorij ſuffragantur. Indulgentia igitur eſt remiſſio pœnæ temporalis pro actualibus peccatis

debitæ

A debitæ, extra ſacramentum facta ex theſauri Eccleſiaſtici diſpenſatione, Toletus in ſumma, lib. 6. cap. 21. in princip.

Ad hoc duo conſideranda circa peccatum mortale, nempe Auerſio à Deo, & Conuerſio ad Creaturam inordinata: ex parte Auerſionis debetur pœna Damni, quæ eſt non videre Deum in æternum: ratione Conuerſionis, debetur pœna Senſus, iuſtè enim à creatura torquetur, qui propter ipſam auctorem Deum reliquit. Catholica autem Eccleſia hoc tenet, & docet, vt etiam deleta culpa per miſericordiam Dei reſeruetur tamen à Diuina Iuſtitia ſatisfactio pro pœna: &

B propterea quamuis Contritione, & Confeſſione Miſericordiæ ſatisfiat; operibus tamen ſatisfactorijs ad Iuſtitiam tenemur, vt ex Apoſtolo ad Roman. 6. cap. 23. *Stipendia peccati mors*. & nos in præcedenti capitulo idem vidimus ex Adam, Moyſe, Dauid, &c. quod certè non eſſet ſi remiſſa culpa remitteretur etiam pœna: nec minus nos quotidie diceremus, quod propter peccata veniunt auerſa. Adijcienda eſt ex hoc ſatisfactio Diuinæ Iuſtitiæ etiam poſt reconciliationem, & hæc ex meritis Ieſu Chriſti, ſine quibus nil eſt meritorium.

Quatuor media docent Theologi, quibus ſanguis Chriſti meruit nobis remiſſionem culpæ; eademque

C nobis ad condonationem pœnæ applicantur.

Eſt ergo primum participatio ſacramẽtorum ex opere operato, ex quibus pars pœnæ debita peccatis, nobis remittitur: Dicitur Pars, (& non tota pœna) alias ſola tantum participatio ſacramenti ſufficeret animæ ad confirmationem plenitudinis gratiarum; quamuis culpa ſemper tota, & non in parte remittatur; cum hęc deleatur mediante Gratia, quæ non poteſt diuidi reſpectu particularis peccati, & ſit indiuiſibilis: ac etiam ex quo dicta pęna compatitur ſe cum Gratia Dei; vt ex flagellis, & tribulationibus, quæ quotidie experitur

Eccleſia, Chriſti ſponſa, & propterea ex participatione A
ſacramentorum perſepe ſolum pars pęnæ, & non tota
aboletur.

Secundo, remittitur pęna pet Charitatem. quæ idē
poſſet operari, quod Martyrium ex prima epiſt. D. Petri cap. 4 verſ. 9. *Charitas operit multitudinem peccatorum:* & ex Cantic. cap. 18. verſ 8. *Fortis eſt vt mors dilectio.*

Tertio, remittitur pœna ex operibus Satisfactorijs: etenim ſicuti nos Deum offendimus in bonis fortunæ, corporis, vel animæ; ita condecens eſt, vt eleemoſinis, ieiunijs, orationibus, & ſimilibus nos Deum honoremus. B.

Quarto, & facilius remittitur pœna ex bono Indulgentiarum vſu, quoniam ſicuti Ieſus Chriſti ſatisfactio regulariter nobis applicatur mediantibus ſacramētis, charitate, ac etiam pœnalibus operibus; ita extra ordinem de eadē ſatisfactione nos participamus ab eo qui poteſtatem habet diſpenſandi Indulgentias ex theſauris, quos Chriſtus Eccleſiæ ſuæ reliquit.

Diximus ſupra, quod Temporales pœnæ remittūtur nobis per Indulgentias, nec ſe extendunt ad pœnas Aeternas, quæ à culpa proueniunt, nec ad eos, qui Deo non ſint reconciliati: Et quamuis aliquando publicentur *Indulgentiæ à Culpa, & Pœna:* intelliguntur tamen, quod tunc temporis conferatur poteſtas C
Confeſſarijs approbatis abſoluendi pœnitentes à Cenſuris Eccleſiaſticis, & ab omni caſu reſeruato abſque exceptione: vel quod intelligatur talis

Indulgentia de pœna remiſſæ culpæ.

De

A

De poteſtate conferendi Indulgentias quam Chriſtus tradidit Petro, & ſucceſſoribus.

Cap. XCII.

B IESVS Chriſtus apud Matth. cap. 16. verſ. 19. dicit Petro. *Tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum, & in cœlis: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Sancti Cyprianus, Ambroſius, & Auguſtinus notant in hunc locum verborum generalitatem, nempe: *Quodcumque*; per quod verbum omnis exceptio prohibetur, & præcipitur credere, quod quæcumque ſint pœna, vel culpa, dummodo à Petro ſuper terram ſolutæ, ea quoque ſint ſoluta in cœlis: At quoniam Ieſus Chriſtus vtitur eodem themate loquens Apoſtolis C in plurali numero apud eundem Matthæum cap. 18. verſ. 18. *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlo.* Et apud Ioannem c. 20. verſ. 21. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt.* Eccleſia nos inde docet, vt poteſtas conferendi Indulgentias, competat de iure diuino directè Papè legitimo Petri ſucceſſori, ac Epiſcopis: illi abſque exceptione, & generaliter; cæteris particulariter, & determinatè circa ſibi ſubiectos: certum eſt autem quod ſummus Pontifex habens auctoritatem, & iuriſdictionem ſupra Epiſcopos, tanquam

partem

partem gregis, poteſt ille eorumdem auctoritatem limitare, & reſtringere, vt ſic putauerit expedire, ſanctus Thomas in ſupplem. tertiæ partis, quæſt. 26. art. 1. & 3. Concilium Lateranen. can. 62. cap. noſtro, & cap. cum ex antiquorum de pænis, & remiſsion. etenim in dicto Lateranenſi fuit decretum, quod Archiepiſcopus in ſua prouincia, & Epiſcopus in ſua Diæceſi poſſent concedere annum Indulgentiæ in die Dedicationis Eccleſiæ, & in anniuerſario eiuſdem 40. dies; ſi bonum expedierit. A

Infertur ex his, quod ſuprema, & abſoluta poteſtas conferendi, & diſpenſandi Indulgentias pertineat ad illum cui dictum eſt: *Paſce oues meas. Paſce Agnos meos.* Sed tamen eſt ipſe ſummus Pontifex in hoc ſolum fidus diſpenſator; vt expediens iudicabit Ioann. 12. verſ. 15. & 17. *Et hic iam quæritur vt inter diſpenſatores fidelis quis inueniatur.* Vt habetur etiam in cap. cum ex eo, extr. de pœnit. & remiſſ. & *D.* Thom. 4. ſent. diſtin. 20. quæſt. 1. art. 3. & idem in ſupplem. 3. par. quæſt. 25. art. 2. & 3. B

Aduertendum etiam, quod Indulgentiæ tantum valeant quantum pronunciantur: dummodo adſit auctoritas dantis, charitas accipientis, & pietas cauſæ, & ob eamdem cauſam poteſt dari maior, vel minor Indulgentia, ſanctus Thomas in dicto ſupplemento tertiæ partis, quæſt. 25. art. 2. ac etiam pro ſubſidio temporali dari poſſunt Indulgentiæ: ſi ſint ordinata hæc temporalia ad ſpiritualia, nec intercedat labes ſimoniæ, vt d. quæſt. 25. art. 3. C

De

De Indulgentiarum diſtinctione:

Cap. XCIII.

EX dicta libera poteſtate, quam habet Papa concedendi Indulgentias, variæ diſtinctiones Indulgentiarum deducuntur: ſicuti dum confertur: *Indulgentia vnius Quarantenæ, ſeu Quadrageſimæ*: quæ non aliud denotat, quam condonationem eiuſdem pænæ, qua pænitentia Eccleſiaſtica quadraginta dierum fuiſſet deleta: ſicuti etiam *Indulgentia ſeptennÿ, ſeu decennÿ* eſt illa, cuius pænam pænitentiam totidem annorum remiſiſſet; talis eſt illa quam Innocentius Papa Quartus concedit toties quoties ijs, qui pro Chriſtianiſsimo Rege ad *D*eum orarent, de qua *D*.Thomas in 4 diſtinct. 20. quæſt. 1. art. 3, & refert Nauarrus de oratoriis, & horis Canonicis num. 90. Et in hoc aduertendum, quod in pænitentijs ſeptem, decem, aut duodecim annorum intererant aliqui particulares dies, quibus magis arctam faciebat pænitens pænitentiam quam in cæteris diebus, vt in Canon Presbyter diſtinct. 82. vbi de presbytero fornicatore. & ſimilibus.

De

 A

De Iubilæo.

Cap. XCIV.

IVbilæum additur Indulgentiæ: & Primo, publicatur propter euidentem cauſam, & magis vniuerſalem, quam illa aliarum indulgentiarum. Secundo, defert ſecum gaudium magnum, & iubilum in domo Dei, Tertio, confertur tunc poteſtas omnibus Confeſſarijs. (ab Ordinario approbatis) abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis, & ab omnibus cenſuris, excommunicationibus etiam maioribus, ſuſpenſionibus officiorũ; ſeu beneficiorum, & interdictis, ac etiam confertur auctoritas commutandi vota abſque exceptione, præter votum Religionis, Caſtitatis perpetuæ, & peregrinandi Romam, Hyeruſalem, ſeu Galitiam. B

Fuerat de hoc figura Iubilæum illud, quod in Leuitico cap. 25. verſ. 9. ibi. *Clanges buccina menſe ſeptimo, decima die menſis, propitiationis tempore in vniuerſa terra veſtra: ſanctificabiſque annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipſe eſt enim Iubilæus: Reuertetur homo ad poſſeſſionem ſuam, & vnuſquiſque adiet ad familiam priſtinam, quia Iubilæus eſt, & quinquageſimus annus, &c.* Erant præterea leges huius Iudaici iubilæi, quod ſerui liberi deuenirent, obligationes delerentur, debita remitterentur, parceretur iniurijs, & quiſq; poſſeſſionem terrarum, quas alienauerat recuperabat. C

At quoniam *Omnia in figuris contingebant illis.* primo Corinth. 10. verſic. 11. fuit oportunè habitum, vt Chriſtianorum Iubilæum, quod niſi ſemel in quolibet

ſæculo

A ſæculo publicabatur, vt in Extrauagãte Bonifacij Octaui, cap. 1. tit. de pœnitent. & remiſſ. ibi. *Et quolibet centeſimo anno deinceps ſequuturo*. Hoc ad Quinquageſimum poſtea redactum à Clemente Sexto, vt in Extrauagan *Vnigenitus*; eodem titulo. Demum verò cum Eccleſiæ neceſſitates id requirerent, decreuit Paulus Papa Secundus, vt celebraretur Iubilæus ſingulis vigintiquinque annis, quod Sixtus Quartus exequutus eſt, vt in Extrauaganti; *Quemadmodum*: eodem titulo.

B

De Indulgentijs pro Mortuis.

Cap. XCV.

ANimæ, quæ in ſtatu gratiæ ex hac vita deceſſerunt: ſanctæ Sedis auctoritate Ieſu Chriſti, & Sãctorum ſatisfactionem recipiunt, cum illis Indulgentiæ (vt mos eſt) *per modum ſuffragij* applicantur, quæ verba non aliud ſignificant, niſi talis applicatio, *non*
C *fiat per modum iuridicæ abſolutionis; ſed per modum piæ, & certæ ſolutionis*. Nauarr. de iubilæo, not. 22. num. 4. Cardinal. Bellarmin. de indulgent. cap 14. ad quam ſufficit auctoritas Papæ. Secundo, requiritur, vt interueniat rationabilis cauſa, reſpiciens gloriam Dei, & bonum Eccleſiæ ſuæ. Tertio, vt is, qui hanc charitatem erga defunctos exercet totum compleat, quod requiritur ad indulgentiam; & vt magis proſit, quod hic non reperiatur in mortali peccato: tunc enim certum eſt, tale ſuffragium non fore defunctis animabus inutile, qui nobiſcum in charitate Deo communicant;

quamuis in igne cruciati reperiuntur quacumque ma- A
iori pœna vitæ huius, vt inquit Auguſtin. in pſalm. 37. ibi. *Quia dicitur ſaluus erit, contemnitur ille ignis; ita planè quamuis ſalui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quam quicquid poteſt homo pati in hac vita.* & idem voluit Greg. in pſal. 3 pœnit. Beda in eundẽ pſalmum, & S. Bernardus ſer. de obitu Vmberti Monachi.

Quod autem viuorum ſuffragia Defunctis proficua ſint præter auctoritates Patrum, de quibus diximus nos ſupra cap. 89. probatur etiam ex apparitionibus, quæ legũtur apud ſanctum Auguſtinum in lib. de Cura pro mortuis cap. 4. & in Enchiridio cap. 109. ibi. *Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt.* Ac etiam idem B refert ſanctus Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 40. & Gregorius Turonen. lib. de gloria confeſſorum cap. 5. ex quibus infertur, quod pœna vnius diei in purgatorio in ſua intenſione reſpondeat extenſioni plurium annorum pœnitentiæ in hac vita; & propterea nil abſurdum cum fit mentio ſex, decem, aut centum mille annorum indulgentiæ, quoniam iuxta antiquum Eccleſiæ rigorem concedebatur pœnitentia ſeptem, decem, & duodecim annorum cuilibet peccato; & in Concilio Elibertino cap. 5. dabatur pœnitentia quin- C
que annorum propter homicidium caſuale, & annorum ſeptem quando illud fuiſſet ex propoſito, & in cap. 64. eiuſdem concilii dabatur pœnitentia decem annorum propter adulterium, & in canon. presbyter diſtinct. 82. eadem pœna iniungebatur presbytero fornicanti.

Certum eſt igitur ex his Theologorum axioma, quod indulgentia tunc vtilis, & infallibilis ſit; *ſi adſit in concedente auctoritas, in cauſa pietas, & in ſuſcipiente charitas*: contra erroneam illorum opinionem, qui ſibi ſuadent eleuationem ſpiritus ſolum ſibi ſufficere

pro

A pro indulgentia, ſeu iubilæo, vt in hoc adimpleatur, quod dicitur in pſalm. 61. *Mendaces filij hominum in ſtateris ſuis.*

De Antiquitate Indulgentiarum,

Cap. XCVI.

B DEi Filius apud ſanctum Ioannem cap. 5. verſ. 14. remiſit Paralitico pœnam peccatorum his verbis: *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Eadem remiſſio quo ad culpam, & pœnam facta eſt Adulteræ, Ioann. 8. verſic. 10 ibi. *Vade, iam amplius noli peccare:* vt notauit ſanctus Auguſtinus in tractatu 3. in Ioannem: *Si peccatorum fautor eſſet, diceret, nec ego te condemnabo, vade, & viue vt vis; de mea liberatione eſto ſecura, ego quantumcunque peccaueris, te ab omni pœna etiam gehennæ, & inferni terroribus liberabo, non hoc dixit, &c.*

Corinthij inſtanter rogarunt Paulum, vt remitteret C Pænam, quam ordinauerat incæſtuoſis, quod in Chriſti perſona conceſſit, vt in 2. Corinth. cap. 2. verſic. 10. *Cui autem aliquid donaſtis, & ego: nam & ego quod donaui, ſi quod donaui, propter vos in perſona Chriſti, vt non circũueniamur à Sathana: non enim ignoramus cogitationes eius;* ita hunc locum exponunt Theodoret. & ſanctus Thomas: & non ambigendum quin S. Petrus potuiſſet etiam eximere à morte Ananiam, & Saphiram tribuendo illis indulgentiam; eorumdem demeritis non obſtantibus, ſi id expediens reputaſſet.

In ſæculo Apoſtolis ſubſequenti: circa remiſſionem,

quam Epiſcopi faciebant ad interceſſionem, & preces Martyrum, Tertullianus in lib. ad Martyres cap. 1. appellat Indulgentias Pacem his verbis: *Quam Pacem, quidam in Eccleſia non habentes, à Martyribus in carcere exorare conſueuerunt:* vt notat Pamelius in hunc locum num. 12. ac etiam ſcribit Cyprianus lib. 15. c. 3. vbi idem admonet Martyres conſiderare, pro quibus intercedant. A

Tertio, & Quarto ſæculo ſunt antiqua Concilia Oecumenica, & Prouincialia, in quibus indulgentiæ pænitētibus condonantur, iuxta Epiſcoporum iudicium, cum ante fuiſſent decretæ pænæ delictis reſpondentes, vt in Nicæna ſynodo primo can. 12. *Licebit Epiſcopo humanius circa eos aliquid cogitare.* & paulò ante. *Placuit ſynodo, licet indigni ſint miſericordia, tamen aliquid circa eos humanitatis oſtendit.* & in Concilio Ancyr. can. 5. *Statuimus vt Epiſcopi, modo conuerſationis examinato, poteſtatem habeant, vel vtendi clementia, vel plus temporis adijciendi.* & in Concil. Laodicen. can. 2. *Oportet vt paruo tempore tranſacto vacent orationibus, & ieiunijs, quibus etiam iuxta indulgentiam communionem reddi decreuimus.* B

Quinto, & Sexto ſæculo Sanctus Gregor. Magnus confert indulgentias his, qui inuiſerent ſtationes Romæ; refert D. Thom. 1. ſent. diſtinct. 20. quæſt. 1. art. 13. quæſtiuncula ſecunda. C

Septimo, & Octauo ſæculo, Sancto Leo Papa concedit indulgentias Eccleſiis Germaniæ, & Galliæ, vt ſcribit Ludgerus ſancto Suuiberto, vt in tomo 2. Surij in vita eiuſdem ſancti ibi *Leo multa alia monaſteria, & altaria, & cappellas per Alemanniam, & Galliam conſecrauit, vbique multas indulgentias conferendo.*

Sergius Papa anno 884. concedit indulgentias triū annorum, & trium quarantenarum ijs, qui viſitarent Romæ Eccleſiam ſancti Martini ad Montes in die feſtiuitatis.

A ſtiuitatis, vt videre eſt in antiquo marmore ad altare eiuſdem Eccleſiæ: vnde non eſt apparens, quod ſanctus Gregorius, ſancto Leo, & Sergius voluiſſent indulgentias concedere in Eccleſia, quando non licuiſſet eiſdem.

Præterea in Concilio Generali Claramontano anno 1116. Vrbanus Papa concedit Plenariam Indulgētiam his, qui ad recuperationem Terræ ſanctæ militarent. Et anno 1213. ſummus Pontifex Innocentius Tertius promulgat Indulgentiam plenariam pro ſubuentione Terræ ſanctæ, & in Concilio generali deinde celebrato anno 1215. apud Lateranum inter alia
B ibi actum fuit de corrigendo abuſu indulgentiarū quarumdam, vt refert in cap. cum ex eo de pœnitent. & remiſſ. & de ſimili correctione indulgentiarum facta in Concilio Lugdunen. refertur in cap. 1. de pœnitent. & remiſſ. in 6. & in Concilio generali Conſtantien. (vbi Viclefus fuit condemnatus) Martinus Quintus concedit Plenariam Indulgentiam, vt in ſeſs. 8. Demum Cōcilium Tridentinum pronunciat anathema contra negantes vſum indulgentiarum, vt in ſeſs. 25. decret. de indulgentijs ibi. *Cum poteſtas conferendi indulgentias*
C *a Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita, antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, vſum Chriſtiano populo maxime ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet, & præcipit: eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant, &c.*

Confirmantur prædicta ex miraculis, quæ pluribus in locis operatus eſt, S. Bernardus prædicando indulgentias publicatas per Papam Eugenium his, qui proficiſcerentur ad Bellum Hieroſolymitanum, vt ex eod. Bernard. lib. 2. de conſiderat. & lib. 3. eiuſdem vitæ, cap. 4. & hæc ſatis.

 A

De Limbo Sanctorum Patrum.

Cap. XCVII.

QVoniam de Purgatorio, & fruitione Sanctorum diximus ſupra, aliquid etiam pro complemento operis, De Limbo, & Inferno adnectamus. Duplex ſupponitur Limbus, vel vbi animæ Iuſtorum ante aduentum Chriſti permanebant; vel vbi Infantes, qui non dum baptizati moriuntur, damnantur. B

Quoad primum, nempe de Limbo ſanctorum Patrum; omnes confitentur fuiſſe ſinum Abrahæ, in quo Lazarus quieſcebat apud Lucam cap. 16. Et quamuis ex communi ferè omnium ſententia hæc ſit hiſtoria, nihilominus quando etiam eſſet parabola: certum eſt Chriſtum Dominum fuiſſe loquutum, iuxta communem omnium ſenſum, vt tunc temporis communiter omnes crederent; fuiſſe ſinum Abrahæ, cognitum Hæbreis, & hunc denotantem locum quietis inſtar Portus, ad quem naufragantes confugerent, vt exponit Theophilatus, vt etiam Chriſtus Dominus intellexit apud Matth. 8. *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaach, & Iacob in Regno Cælorum.* C

Notum eſt omnibus Paradiſum terreſtre clauſum fuiſſe primis parentibus, eorumque poſteris, donec in diem Aſcenſionis duxit ſecum Chriſtus in cœlum ſanctos Patres, quos ex Limbo eduxerat, vt inquit Apoſtol. ad Ephæſ 4. verſ.8. *Aſcendens in altum, captiuam*

duxit

A *duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, vt impleret omnia.* Hinc quomodo negari valet, fuiſſe locum, vbi tam grandis captiuorum multitudo Liberatorem ſuum expectaret? vt verè fuit Limbus, de quo loquimur.

Hunc locum fuiſſe ſub terra; docet nos Apoſtolorum Symbolum: *Deſcendit ad Inferos.* & Princeps Apoſtolorum prædicat Iſraelitis poſt Spiritus ſancti aduentum, in actis cap. 2. *Viri Iſraelitæ, audite verba hæc: Ieſum Nazarenum, &c. quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo: Dauid enim dicit in eum; Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* & infra in dicto cap. 2. verſic. 31. *Prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno: neque caro eius vidit corruptionem.*

B

Idem ſanctus Petrus ſcribit in 1. epiſt. cap. 3. verſ. 19. *In quo, & his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens, prædicauit.* Nempe quod Chriſtus veniens Spiritu (ideſt quoad animam) prædicauerit ſpiritibus, qui erant in Limbo; etenim de Damnatis id intelligi non poteſt, quorum deſperata erat ſalus: maximè cum loquatur Petrus de his, qui in carcere erant, & conſequenter hodie non reperiuntur in carcere; vt erant iam ſancti Patres in Limbo.

C

Sanctus Irenæus de mora Chriſti cum Patribus in Limbo lib. 4. cap. 45. quam prædicationem ibi ipſe habuerit, inquit. *Ea propter Dominum in ea, quæ ſunt ſub terra deſcendiſſe; Euangelizantem, & illis aduentum ſuum, remiſſum peccatum, &c.*

Et quod Chriſtus retraxerit ex Limbo animas ſanctorum Patrum. Origen. homil 15. in Geneſ. *Quod dixit*

xit ad Latronem: Hodie mecum eris in Paradiſo; hoc non illi ſoli dictum eſt, ſed & omnibus ſanctis intellige, pro quibus in inferna deſcenderat. A

Quod Chriſtus Liberator fuerit mortuorum, ſanctus Athanaſius homilia de ſemente ait. *Ieſus autem propter nos mortuus eſt, deſcendit ad inferna in medium mortuorum, & inter mortuos incedens, non ſolum liber, ſed & Liberator mortuorum erat.*

Et ſanctus Chryſoſtomus appropriat prædictionem Iſayæ animabus in Limbo homil. 5. de reſurrect. *Hodie Sol iuſtitiæ Chriſtus aſcendit Euangelizatis ſanctorum animis ab inferis, eleuans ſecum corpora ſanctorum.* B & infra. *Exclamauerunt qui erant in tenebris, quia lumen viderunt magnum: & qui erant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Sicuti etiã idẽ Iſayas c. 45. verſ. 2. & 3. *Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringã, & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum.*

Sanctus Hieronymus explicans in propoſito verba Iacob, inquit epiſt. 25. cap. 5. *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum; quia nec dum paradiſi ianuã Chriſtus effregerat, nec dum flammam illam romphæam, & vertiginem præſidentium Cherubim ſanguis eius extinxerat.* C

Sanctus Auguſtinus declarans promiſſionem Chriſti ad Latronem, quod non intelligatur de cœlo Empireo, epiſt. 17. ad Dardanum ſic inquit. [Neque enim ipſo die in Cœlo futurus erat homo Chriſtus Ieſus, ſed in inferno ſecundum animam, in ſepulcro autem ſecundum carnem; & de carne quidem quod eo die in ſepulcro ſit poſita, manifeſtiſſimum eſt Euangelium: Quod vero illa anima in infernum deſcenderit, Apoſtolica doctrina prædicat: Quamobrem ſanctus Petrus ad hanc rem teſtimonium de Pſalmis adhibet vbi de ipſo prædictum eſſe demonſtrat; *Quoniam non derelinqes animam meam in inferno.*] Hæc

Auguſtinus

A Auguſtinus, quod idem ſæpius confirmat, vt in ep. 99. ad Euod. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 15. in pſalm. 85. & tract. 110, in Ioannem.

De Limbo Puerorum.

Cap. XCVIII.

B Est alius locus ſimiliter Limbus nuncupatus; à vbi, qui mortui naſcuntur, & alii infantes, qui abſque lauacro baptiſmi decedunt; a viſione Beatifica propter originale peccatum penitus excluduntur, vt dixit Ieſus apud Ioann. cap. 3. verſ. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto; non poteſt introire in regnum cœlorum.* vt etiam de Circumciſione in antiquo teſtamento, Geneſ. 17. verſ. 14. *Maſculus, cuius præputÿ caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo.*

De primo nempe de Baptiſmo, cuius Arca fuit figura: loquitur S. Petrus epiſtola prima cap. 3. verſ. 20. C & 21. *Quando in diebus Noe, cum fabricaretur Arca, in qua pauci, ideſt octo animæ ſaluæ factę ſunt per aquam, quod & vos; nunc ſimilis formæ, ſaluos fecit Baptiſma.* De ſecundo nempe de Circumciſione, fuit figura, quod legitur in lib. Ioſue cap. 5. verſ 2. *Fac tibi cultros lapideos, & circumcide ſecundo filios Iſrael*: qualis circumciſio ex cultro lapideo denotabat, quod quis in terram promiſſam non ingrederetur, niſi Petra angularis, quæ Chriſtus eſt, non applicaſſet virtutem ex ſacramentis.

Hoc autem prouenit, ex quo nos omnes in pecca-

to concepti ſumus, quamuis ex laudabilibus parentibus, vt inquit Rufin. in pſalmo 50. *Dauid natus erat de Ieſſe, viro iuſto, & coniuge eius: quid eſt ergo, quod de ſe dicit; In iniquitatibus conceptus ſum? niſi quia trahitur iniquitas ex Adam; nemo naſcitur niſi trahens culpam, & culpa pœnam?* Sicuti etiam Apoſtolus natus ex laudabili tribu Beniamin, vt ipſe de ſe ad Philipp. cap. 3. verſ. 5. *Ex genere Iſrael, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus, ſecundum æmulationem perſequens Eccleſiam Dei, ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt, conuerſatus ſine quærela.* Et nihilominus confitetur ſe natum in peccato, vt ad Epheſ. cap. 2. verſ. 3. *Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.* A B

Idem hoc manifeſtè indicat ſanctus Ambroſius in Apol. Dauid cap. 11. *Antequam naſcamur, maculamur contagio.* Et ſanctus Hieronymus in epiſtola ad Lætam. *Chriſtiani non naſcuntur, ſed fiunt.* quam eandem ſententiam ante pronunciauerat Tertullian. in apologet. cap. 17.

Concilium Meleuitanum can. 2. inquit, Item placuit vt quicumque paruulos recenter ab vteris matrum baptizandos neget, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, anathema ſit. C

Concilium Florentinum ſeſſ. vlt. Illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt; mox in infernum deſcendere: pœnis tamen diſparibus puniendos.

Sed cæteris omiſſis adducam ſolum S. Auguſtinus epiſt. 28 ad Hieronym. his verbis. Quiſquis dixerit, quod in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profecto, & contra Apoſtolicam prædicationem venit, &

totam

A totam condemnat Eccleſiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur, & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari omnino non poſſe, &c. idem teſtatur Auguſtinus in ep. 106. ad Paulinum, & lib. 1. de Orig. anim. cap. 9. & lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 23.

Confitebuntur catholici ex prædictis, vt pro his, qui rationis vſum habuere, duo in fine mundi loca ſint remanſura; nempe Paradiſum pro Beatis, & infernum pro Damnatis. Præterea quod infantes, qui ante vſum rationis moriuntur, & qui Baptiſma in remedium originalis peccati non fuerint conſequuti, iſti damnabuntur, nec vnquam eſſentiam Beatificam Dei videbunt:
B locus autem in quo permanebunt iſti, iuxta communiorem ſententiam, erit pars ſuperior inferni (de quo infra ſolum reſtat dicendum) ſanctus Thomas, ſanctus Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij in ſentent. diſt. 33. vel in 4. diſtinct. 45. & Albertus in ſecunda parte ſummæ quæſtion. 113. & hoc ſolum inter tantos Theologos intereſt, quod alii conſtituunt infantes in parte inferni altiore, quam Limbum puerorum appellant: alii cum cœteris damnatis eos locum habere pronunciant. Nam vt ijdem docent, & eſt communis doctorum conſenſus in 4. ſentent. diſt. 47. poſt diem iu-
C dicij nullæ erunt amplius plantæ, nulla animantia, nulla corpora mixta, hominibus dumtaxat exceptis, aqua ad ſuum locum naturalem redeunte: Neque perpetuo duratura ſunt, niſi vel in toto, vel in parte incorruptionem ab ipſa natura ſortita ſint; eiuſmodi autem ſunt primum corpora cœleſtia, quia & ſecundum totum, & ſecundum partes incorruptibilia ſunt: Deinde elementa, quæ ſecundum totum, licet non ſecundum partes à natura incorruptionem habent; Denique homines, qui ſecundum partem, quæ eſt anima rationalis, non ſecundum totum immortales ſunt: cœtera corpora

ſunt omnia tum in toto, tum in partibus corruptilia: A
Card. Bellarm. de amiſs. gratiæ, & ſtatu peccati lib. 6. cap. ſecundo.

Cap. XCIX.

De Inferno.

QVamvis Chriſtus vti homo fuerit mortuus, & tãquam Deus ſatisfecerit, adeo vt minima eiuſdem actio, ſola gutta, eius ſanguinis, lacrima oculorum eius plenè de rigore iuſtitiæ ſatisfeciſſet: nihilominus vltra paſsus eſt, & fuit *Copioſa apud eum redemptio*, vt in pſalm. 129. ſicuti teſtantur Ioan cap. 13. *Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos*. & ipſe Chriſtus apud Lucam 13. *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar, &c.* B

Sed non proprerea cenſebuntur vllo vnquam tempore remiſsæ pœnæ, quibus Damnati in inferno cruciantur, vt credidere aliqui ex impiis Heræticis futurum poſt diem iudicij.

Hanc veritatem apertè docent propheta Iſai. c. 33. verſ. 14 *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* & idem in fine ſuæ prophetiæ loquens de præuaricatoribus inquit. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. C

Et Chriſtus ipſemet iudex contra impios ſententiã fulminabit apud Matth. cap. 25. verſ. 41. *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius*.

Et alibi apud Matth. Chriſtus aſsimilatur Paleas ipſis reprobis ibi. *Paleas autem comburet igne inextinguibili*.

Cap. 100. pag. 485. lib. 3.

A *guibili*. Quod expertus eſt infœlix Diues, qui Abrahæ dixit apud Lucam cap. 16. *Crucior in hac flamma.*

Similiter Apoſtolus Iudas in ſua epiſt. catholica loquens de Sodoma, & Gomorra, verſ. 7. inquit. *Ignis æterni pœnam ſuſtinentes.*

Et in Apocalypſi cap. 21. verſ. 8. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus pars illrum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.*

Dicta ſunt hæc circa pœnam ſenſus; Pœna autem eſſentialis, & principalior Damnatorum in inferno; B eſt priuatio Diuinæ viſionis, quamuis reperiantur homines in mundo non apprehendentes hanc priuationem huius beatificæ viſionis, quam nos contemplantes potius quam de ea ſcribentes; Exoremus Deum, vt per immenſam ſui miſericordiam liberet nos ab his omnibus malis.

Et hæc circa Ritus ab Eccleſiæ exordio, ac etiam de aliis dogmatibus, in eadem ſemper retentis; dicta ſufficiant a nobis ad maiorem Dei gloriam.

C De Græcorum Imperatorum Triumphis.

Cap. C.

DVm hæc ſcriberem; deuenit ad me Numiſma ſatis grande Heraclij Imperatoris ex ære hic delineatum, quod poſtea vidi, idemmet expreſſiſſe quoque Lypſium in ſuo de Cruce tractatu: in cuius anteriori parte eiuſdem Imperatoris effigies Diuinum Lumen depre-

deprecantis his verbis: *Illumina vultum tuum Deus*; & A
ſub eiuſdem effigie poſita eſt Luna, quæ magnam partem prædictæ figuræ circumdat.

Luna ſiquidem, vt alieno Solis lumine coruſcat, de qua Tullius de ſomno Scipionis ait: *Luce lucebat aliena, hæc Solis diſcipula obſequitur curſibus ſuperis; & prout accedit ad Solem, vel recedit diſpenſat lumen*: Sic etiam Imperator Heraclius deprecatur à Deo ſummo Sole lumen Iuſtitiæ, vt idem lumen ipſe diſpenſare, & adminiſtrare valeat in populum ſibi ſubiectum.

Præterea ſicuti Luna ſemper inſtabilis, & variabilis eſt Ouid. 11. metamor. *Nec par, aut eadem naturæ forma Dianæ eſſe poteſt vnquam*. & Macrobius inquit. B
Luna diſpenſationibus ſeptenarijs luminis ſui vices, ſempiterna lege variando diſponit: Ita Heraclius Lunam imitatus magna inſtabilitate bonorum, ac deteſtandorum operum vitam duxit inæqualem, eamdemque malè, ac miſerrimè tandem compleuit: Ipſe ſiquidem ad Imperium erectus aduerſus tyrannidem Procæ victoriam obtinuit virtute imaginum Chriſti, & Deiparæ, vt ex annalibus Baronii ad annum 610. num. primo, ſicuti etiam piè cœpit expeditionem, & inſignes victorias reportauit de Perſis Imperium deuaſtantibus, & hoc præuia quoque prædicta imagine Chriſti non manu facta, & aſſiſtente auxilio Dei genitricis, vt in prædictis annalib. ann. 621. & 622. & 623. 624. & 626. C
ac idem Heraclius extincto Coſdroe Rege pacem cum eius filio compoſuit ampliſſimis conditionibus. & in primis ſanctiſſimum Crucis ſignum repetiit, accurrentibus ad Triumphi ſpectaculum, vbique fidelibus cum palmis, & oliuis, ſuffitibus, atque luminibus, & præ gaudio lacrymas emittentibus, atque, ex more hymnos ſacros tantæ victoriæ occinentibus, ipſumque Heraclium eiuſdem venerandæ Crucis recuperatorẽ magnis acclamationibus excipientibus, refert Theophanes,

A nes, & Cedrenus, ſicuti, & Annales Baronii an. 627 vbi Spondanus num. 3. & 4. Et veniens Heraclius cum triumpho Hieroſolymam Crucem in proprium Caluariæ locum ſuis humeris portat, illuſtri miraculo ea re commendata, vt per Baronium anno 628. num. 1.

Sed non permanſit Heraclius diu in vitæ innocentia incæſtuoſas ſiquidē nuptias contrahens, Neptē ſuam: Martinam in matrimonium duxit, Auguſtamque nominauit, Coronatam à Sergio Conſtantinopolitano Epiſcopo; quod deteſtandum facinus graui vindicta a Deo punitum eſſe, docent Theophanes, Cedrenus, & Baronius anno 613. num. 1.

B Præterea nullus vnquam maioris in Rempublicam Chriſtianam cauſa cladis extitit, quam Heraclius, dum non ſe oppoſuit naſcenti Arabum Imperio poſt obitum Mahometis, refert Baronius anno 631. num. 1.

Tertio idem Heraclius fidei conſulere imprudens exiſtimans, imbibit Monothelitarum hæreſim, referunt prædicti annales anno 629. & 640. ac demum infœlici exitu vitā clauſit confectus erumnis animi, corporiſque moleſtiis; ea paſſus, quæ pudet referre; qui quidem reliquit de ſe quaſi in tabula egregie effigiatum exemplar quantum Deo inhærētes Principes poſſint; vt verè tunc de eo potuerit, quod in Nummo ex-

C preſſum habetur. *Super Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis Leonem, & Draconem*: Quantumque ab eodem Deo Principes recedentes, ſint inualidi, ac Reipublicæ & Eccleſiæ noxij, propagata, etiam ad liberos ſuos infœlicitate, cum in Heraclio etiam eius proſapia defecerit, refert idem Baronius ad annum 641.

In alia poſteriori parte dicti Numiſmatis eſt idem Imperator triumphans ſupra Quadrigam, Diademate gemmis, & margaritis repleto, habet præ manibus Crucem, & ſupra eundem Triumphantem Imperatorem

rem ſunt Lampades ardentes; litteris quoque Græcis, & Latinis hinc inde exaratis: A

Conſtantinopolitani ſiquidem Imperatores in eiuſmodi Triumphali pompa imitati ſunt priſcos Imperatores Romanos, quibus tunc victi Duces, ſimulacra oppidorum, aurum, argentum, Tribuni, & Legati in equis præcedebant, & vndique clamor militum, de quo ritu Cicero in Piſonem ait. *Quid tandem habet iſte currus? quid victi ante currum Duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis? & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa?* Et inter cæteros auctores Plutarchus in vita Pauli Aemilij egregiè deſcribit Triumphum, quem ille deuicto Perſe peregit; ſicuti etiam Zonaras lib. 2. annalium refert ſimilem Camilli. B

Triumphus. Græcorum Imperat. Præcedebant autem præfatum Conſtantinopolitanum Imperatorem præter Deſpotas equitantes, cæteri quoque pedites, & ſupplicantium agmen; ex vtraque autem parte comitabantur illum Berengarij, & omnes Securiferi, & iuuenes nobilitate eximij armati: refert Curopalata cap. 17. num. 36. & 47.

Acclamatio. Mos acclamandi Græcis Imperatoribus fuit valde frequens: Corippus lib. 1. de laudibus Iuſtini iunioris relatus per Gretſerum in Curopalatam lib. 3 commentar. cap. 1. num 13. his verſibus.

Excubiæ primum, quæ ſumma palatia ſeruant, C
Imperium fœlix Dominis intrantibus optant,
Et cunctos aditus armato milite vallant.

Et idem Corippus lib. 2.

Intonuit Patrum ſubitus fragor, inde Clientum;
Clamores creſcunt, clamoribus adſonat æquor.
Laudibus innumeris regnantum nomina tollunt.
Iuſtini vitam tercentum vocibus optant.
Auguſtæ totidæ Sophiæ plebs tota reclamat.

Mille

A *Mille canunt laudes, vocum diſcrimina mille:*
Iuſtinum, Sophiamque parem, duo lumina mundi
Eſſe ferunt: Regnate pares in ſæcula dicunt.
Fœlices annos Dominis fœlicibus orant.
Inſonuit vox illa diu, tandemque quieuit.

Nicæphoro Phocæ factas acclamationes ſuauiter irridet Luitprandus in Legatione ſua Conſtantinopolitana de proceſſione Phocæ ad ſanctam Sophiam, ſic infit. *Cumque quaſi reptans monſtrum illud prodiret, clamabant adulatores Pſaltæ: ecce venit ſtella matutina, ſurgit Eous, reuerberat obtutus Solis radios, pallida Saracenorum mors, Nicephorus princeps: vnde & cantabatur* B *principi Nicephoro, plures anni ſint. Gentes hunc adorate, hunc colite, huic tanto colla ſubdite. Quanto tunc verius canerent: Carbo extinctè veni, anus inceſſu, Syluanus vultu, ruſtice, luſtriuage, capripes, cornute bimeſtris, ſetiger indocilis, agreſtis, barbare, durè, rebellis Capadox.* Ig*itur falſidicis, illis inflammatus nænijs ſanctam Sophiam ingreditur, Dominis ſuis Imp. ſe a longe ſequentibus, & in Pacis oſculo ad terram vſque adorantibus.*

Multa profecto in his acclamationibus apprecabantur, quibus nihil iucundius accidere potuiſſet, quã ſi Imperator ille ipſo die, quin & illo momento extin-C ctus eſſet.

Acclamationem iteratam ſæpius, immo ſæpiſſimè a Senatu, cum Claudius Imperator renunciatus eſſet, apud Trebellium. *Auguſte Claudij, Dij te nobis præſtent, principem te, aut qualis tu es, ſemper optauimus. Claudi Auguſte par Reſpublica requirebat: Claudi Auguſte tu Frater, tu* Pater, *tu Amicus, tu bonus Senator, tu verè* Princeps, & ſimilia.

Non Bonis tantum bona, ſed & mala Malis in huiuſmodi acclamationibus apprecabantur, vt ex Lampridio de acclamationibus Senatus in occiſum Commo-

dum Imperatorem. *Hoſti patriæ honores detrahantur, Parricidæ honores detrahantur, Parricida trahatur, Hoſtis patriæ parricida, Gladiator in ſpoliario lanietur, Hoſtis Deorum, Carnifex Senatus, qui Senatum occidit in ſpoliario ponatur, unco trahatur, &c.* Similes fermè execrationes in ſynodo ſub Mena act. 4. in Petrum Zoneram, & Seuerum Hæreticos, & action. 5. extat longiſſima acclamatio, quæ partim bona Auguſtis, & Patriarchæ; partim mala in Hæreticos Manichæos, Neſtorianos, & Euthychianos, quorum oſſa exhumentur, populus imprecatur. A

Triumphat Imago Virginis.

Mos fuit prædictis Imperatoribus Græcis in Triumpho, ſeu alia ſolemni proceſſione Quadriga incedere, B vt in noſtro effigiato nummo eſt videre, præter ſcriptores: At ſatis laudabilius fuit, quod geſſit Ioannes Comnenus Imperator, qui imaginē ſanctiſſimæ Virginis Nicopteæ Victoriæ effectricis, ſuo loco Currui Triumphali impoſuit, vt Nicetas in Comneno inquit. *Cum dies ſupplicationis, ſeu Triumphi adeſſet, omnis generis tapetes auro, & purpura intexti vicos exornabant: nec deerant Chriſti, & Sanctorum effigies in ijs ad viuum expreſſæ. Erant & tabulata vtrinque propter ſpectatores ſtructa digna admiratione. Fuit autem is locus vrbis ſic inſtructus, qui ab Orientali porta vſque ad magnum palatium pertinet. Quadrigæ a quatuor equis niue candidioribus trahebantur. Imperator vero non conſcendit, ſed Dei Genitricis imaginem in eo collocauit: ob quā lætitia exultabat, & animo penè linquebatur: cui Victorias, vt collegæ Imperij, inuictæ acceptas ferebat: Habenas viris potentiſſimis moderandas, & Cognatis ſuis currum dedit curandum: Ipſe Crucem manu geſtans, pedes anteceſſit, & Dei ſapientiæ templum ingreſſus, atque in conſpectu omnis populi ob ſucceſſus gratijs Deo actis, in Palatium abijt.* C Et hoc idem refert Gretſerus in librū tertium commentariorum in Curopalatam cap. ſexto, num. 1.

A num. 1. §. 2. refert Baronius anno 1123. vbi Spondan. num. 3.

Aliud ſimile Triumphum de imagine ſanctiſſimæ Virginis antea geſſerat Ioannes Zemis rediens Conſtantinopolim poſt deuictos Ruſſos, Bulgaros, Scithas, & Turcas numero trecentorum triginta millium, refert idem Baronius anno. 971.

Videntur hanc dictam Dei Genitricis Imaginem ſecum extuliſſe in expeditiones alii Imperatores, ac Reges: hinc Nicętas in Imperio Murzuphli ait *Imago Dei Genitricis, quam Romani belli ſociam adſciſcunt, ab hoſtibus capta eſt.* Etiam noſter Heraclius Quadrigæ inſidens, in noſtro nummo effigiatus, in aliud tempus

B imaginem ſanctiſſimæ Virginis in militiam præſidii cauſa abducebat. Arturus Britto: *In obſidione Badonici Montis, fretus imagine Dominicæ Matris, quam armis ſuis inſuerat, nongentos hoſtium ſolus adorſus, incredibili cæde profligauit.* Scribit Vvihelmus Malmesburcienſis lib. 1. de Geſtis Regum Angliæ cap. 1.

Quid venerationis Michael Paleologus Imperator imagini Hodegetriæ expulſis Latinis Conſtantinopoli, detulerit? his verbis expoſuit Gregoras lib. 4. *Poſt dies complures Imperator Conſtantinopolim intrat, non prius tamen quam ſacroſanctæ Deiparæ, quam quaſi viæ mõſtratricem Hodegetriam vocant; imago per portam, quam*

C *auream dicunt, ingreſſa eſſet: vbi cum illi gratiæ hymnis actæ fuiſſent, cum demum pedes præcedente ſacroſancta imagine eſt ingreſſus, & in palatio, quod Hippodromo proximum eſt, habitari cœpit.*

Diadema, ſeu ſtemma gemmis, & margaritis repletum defert in capite noſter Heraclius: & quando hoc ipſum ſtemma portabat Græcus Imperator, aliud indumentum non geſtabat, quam ſaccum, inquit Curopalata de officio Conſtantinopolit. cap. 6 n. 33 & 35. Quanta autem in veneratione haberetur prædictum *Diadema.*

ſtemma, ſeu diadema Græcorum Imperatorum, quod A
in eorumdem inauguratione intra ſanctum tabernaculum illud teneretur, & a diaconis ſacras ſtolas ferentibus, deportaretur in ambonem, refert d. Curopalata, cap. 17. num. 19.

Sed idem Imperator in eadem ſolemni Coronatione communicaturus, in ſignum profundæ reuerentiæ, depoſito è capite diademate, tradebat illud Diaconis: & Patriarcha poſtquam ipſe pretioſum Domini Corpus ſumpſerat, tradebat quoque Imperatori in manus Dominici Corporis particulam: qua ſumpta ſumebat etiam viuificum ſanguinem: communicabat autem, Patriarcha ſanctum Calicem tenente, & ipſo os ad calicem applicante, quemadmodum ſacerdotes ſolent; B
Ac poſt participationem Diuinorum myſteriorum rurſus Imperator imponebat capiti diadema, refert Curopalata d. cap 17. num. 44. & 45.

Imperatore Coronato eidem mortuorum oſſa, puluis; & ſtuppa accenſa obiiciuntur: refert Petrus Damianus lib 1. epiſtola 17. [Apud Græcos hæc teneri conſuetudo perhibetur, vt cum Imperator quis in dignitate creatur, mox vt Imperialibus infulis fuerit redimitus, Coronæ ſimul, ac Sceptri gloria decoratus; cũ denique Procerum vallatur obſequiis, cum excipitur C
modulantibus pſallentium choris: Quidam ſibi præſto ſit, qui videlicet vna manu vaſculum plenum mortuorum oſſibus, ac pulueribus offerat; in alia verò ſtuppam lini ſubtiliter penſam, ac piliis penſilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, & repentè in ictu oculi flamma ſubito vorante conſumitur: vt in altero debeat conſiderare, quod eſt: in altero valeat videre, quod habet. In cineribus ſiquidem ſe cinerem recognoſcit; in ſtuppa iam colligit, in die iudicii, quam ſubito mundus ardebit; quatenus dum ſe ſimul, ac ſua tam vana, tam floccipendenda; nullatenus inſoleſcat;

& dum

A & dum poſſeſſor, atque poſſeſſio ſubiacere communi omnium caſui non ambigitur; iam quaſi de ſingulari dignitatis apice, qui ad ſumma prouectus eſt, non infletur.] Hæc Damianus.

Nec abſimile eſt, quod ſeruatur hic Romæ in ſummi Pontificis Coronatione, cui per tres vices obiicitur ſtuppa, quam ignis momento comburit; dicente Cœremoniarum Magiſtro totidem vicibus alta voce: *Beatiſsime Pater, ſic tranſit gloria mundi*.

Mos etiam fuit Romanorum Imperatorum, dum triumpharent, quod publicus miniſter in ipſo curru veheretur, Coronam auream gemmis interpolatam ſuper caput eius tenens; & retro videre iubens, quo B monebat, vt reliquum vitæ curſum prouideret; & ne eo honore elatus ſuperbiret: non enim eſt minus inſigne fragilitatis exemplum is, qui triũphat, quam is, de quo triumphatur. Appẽſa propterea erat eorum currui Nola, & flagellum, quo innuebatur eum in tantas calamitates poſſe incidere, vt aut flagris cederetur, aut capitis damnaretur: nam qui ob facinus extremo ſupplicio afficiebantur Nolas geſtare ſolebant, ne quis contactu illorum piaculo obſtringeretur; refert Zonaras de Camillo lib. 2. Annal.

Pulchrum ergo mundanæ conditionis ordinem ho-C mo conſideret, & dum ſuis vſibus omnia cernit attribui, non ſibi, ſed ſuo referat gratias conditori; lenocinantem mundi gloriam ſub iudicii ſui calcibus deprimat; virorem carnis aridum iam puluerem credat, diem ſuæ vocationis tanquam ſpeculum ſuis obtutibus anteponat, diſtrictum vltimæ diſcuſſionis iudicium contremiſcat: quatenus dum nunc Creatoris ſui legibus ſubditur, qui inter creaturas, quæ terrenæ ſunt, videtur inſignis, in cœleſti quoque gloria veraciter ſit ſublimis, vt etiam inquit Petrus Damianus loco citato.

San-

Sanctiſſimam Crucem manu dextera Græcus Imperator, vt in noſtro Nummo ſolitus erat portare; Curopalata c.6.n.37.& 39.tum quando coronatus conſidebat in thronis vna cum Imperatrice, quæ & ipſa tunc ramum, ſeu palmam tenebat; idem Curopalata c.17. n.31. tum etiam quando ſolemniter geſtabat ſtemma, ſeu diadema, ſimiliter Crucem tenebat d. c.17. n. 35. Quæ geſtatio Crucis,non aliud indicabat,quam Signũ Dei,aut Chriſti, ſicut libenter Chriſtiani ipſam Crucẽ appellabant;ac etiam quaſi Imperatoris illius teſſeram, ſeu veſſillum, vt in codice Iuſtiniani: *Vetatur ſignum Saluatoris Chriſti humi,vel in ſilice inſculpti*: ſic Græci intepretes legem 38. Scæuole accipiunt; de auro, argentoque mundo. *Fieri volo, iubeoque ſignum Dei ex libris centum*. A B

Aliquando prædicti Imperatores ipſi manu geſtabant Crucem vt diximus,aliquando geſtabant Globulum, cui illamet erat supernè infixa: Suidas in Iuſtiniano. *Imaginem ſuam poſuit ſuper columnam in equo: ea ſiniſtra manu fert globum, cruce in eo infixa: ſignificante, quod per fidem in Crucem, terræ Dominus ſit factus:Globus enim terra eſt ob hanc eius rotundam formã: fides autem crux ob Deum,qui in carne in ea affixus*.

Hoc idem ſalutiferæ Crucis ſignum idem Imperator habebat ſupra diadema, vt etiam in noſtro nummo habemus expreſſum, vnde S.Hieron.ad Lætam. *Vexilla militum Crucis inſignia ſunt, Regum purpuras,atque ardentes diadematum gemmas patibuli Saluatoris pictura condecorat*. & Chryſoſt. aduerſ. Gentil. *Hoc extremi ſupplicij ſimbolum, Crux diadematibus, & coronis clarius factum eſt*: ſicuti in ipſorum etiam militum armis erat expreſſa.Euſeb.de vita Conſtantini.*Iam vero in armis ipſorum militũ ſalutaris trophæi ſignum iuſſit extare*.Prudentius contra Symmachũ:*Clypeorum inſignia Chriſtus ſcripſerat, ardebat ſummis Crux addita Criſtis*. C

In

A In ſiniſtra vero manu ſolitum fuit prædictis Imperatoribus deferre inuolucrum Codici ſimile, ligatū mantili, habetq; intus cauitatē, & hoc vocatur Acacia, quaſi dicat illud: Imperatorem humilem eſſe, atq; mortalē; neque propter Imperii ſublimitatem efferri, neque inſolenter ſe iactare: per mantile ſignificatur eiuſdem Imperii inconſtantia, & mos ab vno ad aliud tranſeundi, vt ex Curopalata c. 6. n. 37 quamuis Gretſer. in d. Curopalatam. c. 12. in fine velit Acaciam, quam Imperator ferre altera manu erat ſolitus, vitæ innocentiam denotaſſe.

Præferebant quoque Imperatori Lampades, etiam B in noſtro nummo effigiatas, propter illud Chriſti dictū Matthæi 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in Cœlis eſt*. Curopalata cap. 6. num. 37.

Extat etiam Theodori Balſamonis diſceptatio de hoc more præferendi lampadem Imperatori, vt Imperatrici, & quinque Patriarchis, Romano, Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hieroſolymitano; ineptē ſupponens ille Imperatori duplicem ob cauſam deferri lampades; tum quia humana, tum quia Diuina curat; tamque ea quæ ad corpus; quam quæ ad animam pertinent: (huius enim geminæ poteſtatis conceſſio- C ne blandiebantur recentiores Græci ſuis Imperatoribus) eaque de cauſa lampades Imperatoris duplicibus aureis Coronis cinctas eſſe: Patriarcharum vero lampades, vt & Imperatricis vna tantum: eo quod Patriarchæ Spiritualium tantummodo curam habeant: mulieribus temporalia dumtaxat ſpectent; quippe quibus in Eccleſia docere interdictum ſit; refert Gretſerus lib. 3. in Curopalatam cap. 1. num. 7.

F I N I S.

HAec ſunt, Chriſtianè Lector, præcipua, & inſigniora, quæ ex veteribus Eccleſiæ naſcentis ritibus mea ingenij tenuitate adinueni, quæque vt debui fide optima expreſsi; vel hac ratione præclarioribus ingenijs ſint occaſio illa accuratius, vberius cum ſumma ſtudiorum vtilitate proſequendi. Hæc inquam ſunt, quæ inſtar Apiculæ ex ſacroſanctæ ſcripturæ medulla, ſacris Concilijs, Eccleſiaſticis ſcriptoribus, probatorumque auctorum floribus in proprium mihi vſum collegi, ac ſyncere dilucida breuitate concinnaui; nunc & exhibeo; vt quibus omnes illos libros comparare, aut perlegere commodum non eſt, ad manus ipſi habeant ſacrarum quarumcumque compendium. Quamobrem hoc meum qualecumque opus, quod beneuolo animo offero, benignè ſuſcipe, piè vtere, & in Chriſto benè, beateque viue. Vale. A B

PAX PAX C

REGI SAECVLORVM, IMMORTALI, INVISIBILI:
SOLI DEO HONOR, ET GLORIA.

INDEX RERVM

Cuius Numerus Paginam: Littera vero Lineam indicat.

Littera A.

Agnus Dei, ſacræ Icunculæ, & Amuleta Ethnicorum ſuperſtitioſa.

BVlla, quæ apud Romanos ſimul cum Prætexta, erat Magiſtratuum, & ingenuorum Puerorum ad vota conciliandæ virtutis: hac Tarquinius Priſci filius primus donatus fuit. pag. 265. c. erat in præfata Bulla Cordis figura, qua ſic noſcerent, ſe homines eſſe, ſi corde præſtarent 266. b. aliquando etiã collo Infantium appendebant metalla in Virilis mẽbri formam ad auertendas faſcinationes, 266. b. Prouiſio poſt ſignaturam Bulla nuncupatur; quoniã rotunda, ceu in aqua orbiculantur guttæ aquæ, c. primi Chriſtiani mutata prædicta ſuperſtitione ex Cereo Paſchali ſacro Chryſmate delibuto Agni Chriſti imaginem expreſſerunt, quos Cathecumeni poſt baptiſmum ad collum portabant, 267. a. conſueuere etiam primi fideles geſtare ad collum ſancta Euangelia, b. & quare illa dicerentur Euangelia paruae c. huiuſmodi ſacras bullas cum ligno ſanctæ Crucis, & lectione ſancti Euangelii tranſmiſit S. Gregorius Magnus ad Reges, 267. c. miracula ſæpe excitarunt ex hoc pio fidelium vſu, 268. a b. aliqui abuſi fuere huiuſmodi ſacris bullis ad ſortilegia, & prophanos vſus, contra quos inuehitur S. Chryſoſt. ſæpius 268. c. cum ſeqq. Magnus Conſtantinus ſe-

rrr uerif-

uerißimè egit contra illos, qui amuleta ſuperſtitioſa collo geſtabant, quos etiam ſancti repræhendebant. 270. a.

Aqua benedicta.

Ritus purificationis Aquæ, de quo in lib. Numeri; etiã in catholica habetur Eccleſia ex apoſt. traditione, 206.b: refertur illius Benedictionis forma, c. Quam aquam ſolemniter præcepit benedici Alexander Papa Primus c. vtebantur prædicta aqua benedicta quibuſdam orationibus, & cœremoniis conſecrata, eaque inſeruiebat baptiſmo, & ad effugandos Dæmones, & incantationes, 207. b. Hinc etiam aqua ſanctificata ad leuium ſordium expiationem in Eccleſiis, & priuatis domibus exponitur, c. ſicut etiam in templo Hieroſolymitano ad emundationem poſitum fuit labrum æneum, quo ſacerdotes manus, pedeſque ante ingreſſum, lauarent; c. & ex naturali inſtinctu purè accedendi ad Deum non ſolum Chriſtiani, & Iudæi, ſed & Gentiles ante adorationem ſe aqua mundarent, 208. a. Aqua, vt elementũ non mundat a ſordibus animæ, ſed benè in ſanguine Chriſti per benedictionem, & preces Eccleſiæ, delet peccata, & liberat a malis, 208. b. In monumentis apponebatur a priſcis fidelibus Aqua benedicta. 356. b.

Littera B.

Baptiſmus.

BAptiſteria primis Eccleſiæ temporibus in vſu non fuere; ſed aliquando in Fluminibus baptizabatur, ſeu in Fontibus, Stagnis, ac etiam in Via, in Domibus, in Mari, &c. pag. 28. a b. Deinde Baptiſteria in domibus, & aliis abditis locis extra Vrbem extructa fuere,

fuere, donec Magnus Conſtantinus in ſuburbio, ac etiam intra vrbem in Cœlio monte conſtrui fecit: Item tempore Clodouei Regis in Gallia conſtrui cœpta. 29,a,b. præterea Baptiſteria a ſiniſtra parte ingredientium in eccleſiam mos fuit conſtrui c. In ſuſcipiendo Baptiſmate Viri cum Viris, & mnlieres cum mulieribus ſepatatim erant, quoniam multos vtriuſque ſexus nudatos baptizari eodem tempore oportebat, 29.c. & ſeq. Conſecratio Aquæ baptiſmalis ab Apoſtolis inſtituta peruenit ad nos, 30.a. Baptiſmus in primordiis Eccleſiæ quolibet die celebrabatur, poſtea vero extra Paſchatis, & Pentecoſtes tempus nemo baptizabatur, quamuis infans, & paruulus 30.b. Neceſſitate poſtulãte omnibus baptizare licebat in exordio Eccleſiæ: cœterum ſolis Epiſcopis fuiſſe munus baptizandi, ſed ex quo poſtea certa Baptiſmi tempora ceſſarunt, & Epiſcopis aucta onera, ſingulis oppidis certi presbyteri aſſignati fuerunt, quibus totum negotium deuolutum eſt, 30.c. Monachi ab hoc munere in totum repellebantur. Baptiſmus vero a pueris etiam per iocum collatus ritu Eccleſiæ eſt validus, ſupplendo tamen, quæ a ſacerdotibus mos eſt fieri, 31.a. Compatris, ſeu ſuſceptoris munus in Eccleſia antiquiſſimus, & vnde exhortus, & adhibebantur ſuſceptores non ſolum in baptiſmo infantium, verumetiam adultorum, 31.a,b. viro mulierem, & mulieri virum tunc ſuſcipere de fonte non licebat, & quare? 31.c. Monachis ſuſceptoris officio fungi non licebat ſecus in clericis, presbyteris, & Epiſcopis, quibus licuit. Parentes tunc filios ſuſcipiebant: modo talis vſus penitus abrogatus 32.a, b. Baptiſmus paruulorum ex ſacris litteris probatur 32.b. Qui baptizandi erant, nominabantur Chriſtiani, Cathecumeni, Competentes, Initiati, & Electi, 32.c. Cathecumeni dicebantur, quia myſteria fidei ipſis credebantur, inter quos etiam infantes re-

cenſebantur 32.c. & de his vide in verbo Cathecumenus. Mos fuit Nomina in Baptiſmo imponere, de quo ratio adducitur 34. a. & fuit vetitum Gentilium nomina filiis imponere, 34 b. Nares, & aures presbyterorum digitis ex ſaliua tangendi antiqua fuit conſuetudo, & quare 36 c. Exorciſmi fiebant in baptiſmo 36.c & accedentes ad exorciſmum erant nudis pedibus, & vno tantum veſtimento, ac etiam ardentem cereum tenebant. 37.a Baptizandi quare Competentes nominabantur? 38. a. Soli Competentes habebant ius petendi Baptiſmum humi proſtrati, & hi fiebant in Dominica Palmarum a: Baptizandi variis pœnitentiæ generibus vtebantur, de quibus 38.c.& ſeq Symbolum fidei tradebatur Baptizandis in Dominica palmarum, 39.c, Quo die aliquibus in locis lauabantur capita baptizandis c. alibi etiam mos fuit abluendi pedes baptizandorum, 40. b. Oratio Dominicalis exponebatur baptizandis feria ſecunda poſt Dominicam Palmarum, 40. b. Baptizandi die Sabbati ſancti, quo baptizabantur; Electi nominabantur, 40. c. Electorum origo pendebat ex ſcrutiniis de vita & moribus, c. & in dictis ſcrutiniis perquirebantur voluntas, & opera baptizandi, 41. a. Suffragia ferebant in prædictis ſcrutiniis non ſolum Clerici, ſed etiã Populus, b. & hæc publicæ in Eccleſia fiebant, non autem priuatim, & quibus cœremoniis ſcrutinia conficiebantur? c. Quibus etiam infantes ſubdebantur. 42.a. Quando ab Eccleſia ſublata prædicta ſcrutinia? b. Ornabatur Eccleſia, quando baptizabatur, 42.c. Qui baptizabantur, faciebant oblationes pro cuiuſque arbitrio, 42. c. Litaniæ, & aliæ orationes dicebantur ante baptiſmum, & in baptiſmo, 43. a. Forma verborum Baptiſmi, fuit ſemper in nomine trium Perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis. 43.b. cum ſeqq Baptiſmus priſcis temporibus ſolum per Immerſionem fuit in vſu, non autem per Infuſionem,

nem aut aſperſionem 44. c. & mergi, ſolebant Baptizantes recti & ſtantes, 45. B. vſque quo durauit conſuetudo merſionis? B. vnica merſio fuit ſemper ſufficiens de neceſſitate Baptiſmi, quicquid fuerit alias in vſu, 45. c. Baptizandi Nudi accedebant, 46. b. adeo vt etiam partes obſcœnæ veſtibus carerent, b. & tam adulti quam infantes; vt etiam mulieres, & conſtituti in Carcere; ac etiam egrotantes morti proximi. c. & ſeq. Cauſa huius Nuditatis. 47. b. vſquequo durauit conſuetudo Nuditatis. c. Baptizandi erant Ieiuni vſque ad veſperam dum Baptizabantur, & hoc etiam in pueris & egrotis, 47. c. & ſeq. Mulieres ſeorſim a viris Baptizari ſolitas, & ad ſiniſtram maſculorum, 48. a. Baptizandi nominabantur a clericis, & eo ordine Baptiſmum recipibant. b. oſculabatur Miniſter baptizatos poſt baptiſmum, quamuis Infantes eſſent, 48. c. & ſeq. quare dabatur tale oſculum? 49. a. Miniſter Baptizatū ſuſceptori in manus dabat, a quo ſiniſtro brachio ſuffultum, ipſe adhibitis Linteis abſtergeret, 49. b. Adſtantes nouis Chriſtianis omnium peccatorum Indulgentiam congratulabantur, 49. c. oratio interim religiosè fiebat a Baptizatis, 50. a. Sacerdos item ſummum baptizati verticem Chriſmate vngebat propter timorem mortis, & abſentiam Epiſcopi, b. quoniam tali vnctione reſiſtitur Diabolo, ac etiam talis vnctio eſt ſignum lætitiæ, c. Veſtis Candida dabatur baptizatis quacumque dignitate eſſent præditi, 51. a. Quare autem detur hæc veſtis? b. & ſeq. Forma dandę Veſtis albæ: ac etiam materia eiuſdem, 52, a. Veſtis alba erat ſtricta cingulo, & totum corpus operiebat, B. Deponebatur a baptizatis octaua die: & quare ſeptem diebus illam ferebant? c. & ſeq. Velamen ſacrum dabatur etiam Baptizatis & hoc filo rubeo inſutum erat, vt Chriſti paſſionem indicaret, 53. b. c. Calcei poſt baptiſmum dabantur & quare? c. Decem ſiliquæ dabantur

tur olim a Pontifice baptizatis & quare, 54. a. Cereus accenſus in manus baptizati a Miniſtro dabatur& quare. 54. b. c. Pax dabatur Baptizatis a Miniſtro, 55. a. Baptizatus locabatur in loco edito ante ſacrarium, & quare? 55. b. Baptizati ſtatim confirmabantur, 55. c. cum ſequentibus. Baptizatis iterum dabatur Pax, 58. a. Benedictio deinde impertiebatur, b. miſſa poſt baptiſmum celebrabatur, b. Completa miſſa dabatur etiam Euchariſtia Baptizatis, c. & hūc vſum Euchariſtiæ poſt baptiſmum ſuſcipiendæ non ſolum adultis, verum & Infantibus ſolitum, c. & tales Infantes ſumebant tunc Euchariſtiam ſolum ſub ſpecie vini: adulti vero ſub vtraque ſpecie, 59. a. Corona imponebatur Baptizatorum capiti tamquam lætitiæ Symbolum: ac Regium, & Sacerdotale inſigne, 59. b. Lac, & mel conſuetudo fuit dari Baptizatis & quare? 59. c. & ſeq. ac etiam *Lac* & vinum dulce, *60*. b. Demum habebatur Concio & Pax baptizatis dabatur, c. baptizati ſtipem in egenos copioſè conferebant, c. item Baptizati ſuſcipiebant conuiuio miniſtros & ſuſceptores; quamuis fuerint deinde moderata hæc conuiuia, *61*. a. b. Letitiæ ſigna præbebant Chriſtiani propter baptizatos, c, Denunciabantur baptizati ab Epiſcopo: ſucceſſu temporis fuerunt idem proclamati ab Inferioribus miniſtris, c. & ſeq. Fuit conſuetudo dandi baptizatis Imagines Agni celeſtis in cera conſecreta, & quare? *62*. b. Solita fuit celebratio de Anniuerſario die quo quis fuerat baptizatus, & hæc dicebatur Illuminatio, *62*. c. baptizati apud Miniſtros per aliquot dies manebant, vt de ritibus erudirentur, *63*. b.

Chriſtus quamuis ordinauerit fieri Baptiſmum per immerſionem in aquam, & non per aſperſionem; nihilominus propter inconuenientiam & incommoda & erubeſcentiam in fœminis, Eccleſia commutauit hunc vſum in Baptiſmum per aſperſionē, 141. a. cū ſequen.

Ba-

Baptiſmum Paruulis conferendum accepit Eccleſia ex Apoſtolica traditione. 332.a. ſicut etiam vetus Eccleſia Baptiſmum in hominibus adultis exiſtimabat neceſſarium neceſſitate conditionali,in Inſantibus neceſſarium neceſſitatis abſolutæ, a.

Chriſtus Petrum Baptizauit, Petrus Andream &. filios Zebedei, hi deincepes reliquos Apoſtolos, 417 b. verba Baptizari pro mortuis,non inteligũtur de baptiſmo Sacramentali, ſed de Baptiſmo pœnitentiæ & afflictionis, 258.a. b.

Littera C.

Calicis Vſus.

CAlices in Eccleſia primum ex ligno erant in vſu, ſed quia bibuli imbuebantur ſacro ſanguine in Vitreos mutati: ſed tandem ex vitro excluſi quia frangiles; ex metallo ſapor diſplacuit,aliquando marmorei fuere: ceterum in præſenti ex auro & argento ſolum, aut ſaltem ſtamneo: Corporale autem ex Lino candido & nitido, 120. a. b. c. Pingebant,& celabant Calices, 121. a. Habebant aliquando pondus, & ornatum lapidibus pretioſis. a.

Vino aqua mixto vtendum in ſacrificio Calicis,quia in vna perſona Chriſtus Diuinitatem,& humanitatem copulauit. b. alia ratio quare aqua vino miſceatur. 115. a. Abſtinebant aliqui vino in Calice, grauiter reprehenſi, 121. a. Alii in Lacte conſecrarunt: alii mel & Lac addiderunt, c. Quod miniſtraretur Calix ex ſpeciebus Panis & Vini, 122. a. b. Erant miniſtrales Calices ad diſpenſandum Populo, a. b. Diſpenſabatur etiã priſcis tmporibus ſanguis ex Calice cum Canna, Fiſtula, ſeu Calamo; ſicut etiam ſummus Pontifex & Diaconus hodie ſugunt ſanguinem. 122. c. & ſeq. ſimiliter ptopter timorem effuſionis ſanguinis vtebantur

magis

magis patinis pondere triginta librarum, 123. b. & propter eundem timorem effuſionis præcepit Zoſimus Papa, vt nullis poculum in publico proponeretur, b. Conceſſum tamen Boemeis, in Concilio Baſilienſi, qui ab hoc priuilegio deinde exciderunt, c. conceſſum etiam Regi Galliæ dum vngitur, & in mortis articulo; c. ſicuti etiam Imperatores Græci iam & Latini in ipſorum Coronatione ſumpſerunt, quemadmodum Sacerdotes ſolent, c. & ſeq. & 131. in princ. Monacos S. Benedicti fertur tinxiſſe hoſtiam ſanguine antequam ſumerent, 124. a. ſummus Pontifex ſolemniter celebrās tradit Calicem guſtandum Diacono, a. ſicuti ſolent aliqui Orientales, & Aquilonarij, b.

Græci calidam aquam infundunt in Calicem & quare. 124. c. cum ſeq. talis error conuincitur de mendacio, 125. b. quamuis toleratus ab Innocentio quarto, c.

Vſus calicis fuit prohibitus reſpectu non celebrantium; quoniam integritas ſubſtantiæ ſeu eſſentiæ communionis conſiſtit vt recipamus Chriſtum totum integrum vt recipitur per alteram ex ſpeciebus Sacramentalibus, & in hoc non poteſt vllatenus diſpenſari: Quo vero ad integritatem ſignificationis communionis, vt memoria teneamus corpus in ſanguinem fuiſſe diuiſa in morte Chriſti; hæc ſeruatur in perſona conſecrantium communicantium ſub vtraque ſpecie; cum poſſit in hoc caſu diſpenſari quo ad non conſecrantes vt ſub vna tantum ſpecie communicent latè, 138. cum ſequentibus & per totum capit. Eccleſia primitiua etiam multis caſibus admiſit communionem ſub vna tantum ſpecie, 139. c. & ſequentibus.

In primitiua eccleſia cum non potuiſſet ſeruari conſuetudo vnius Calicis tantum in vnaquaque Synaxi, etiam ſi maius vas fuiſſet adhibitum: ex hoc introductæ fuere magnæ hydriæ, ſeu vaſa vino plena effunden-

tes in illa partem vini conſecrati, ex qua mixtione præbebatur Populo communio, ſed propter timorem effuſionis & alias difficultates fuit inducta communio ſolum ſub ſpecie Panis, 142. b. cum ſequentibus.

Aethiopes ſeu aliæ nationes, quæ auſæ ſunt miniſtrare Sacramentum ſub ſpecie alterius liquoris ob vini defectum in illis regionibus, hoc temerarium eſt habitum tamquã deſtructiuum eſſentiæ ſacramenti, 143 b. & ſeq.

Quamuis præceperit Chriſtus, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis: hoc etiam adimpletur ſi ſumatur ſacramentum ſub ſpecie panis tantum, quia tunc concomitanter ſumitur etiam ſanguis, 143. c. & ſequenti.

Campana.

Campanæ nomen vnde ſumptum? 236. b. earum vſus etiam in veteri teſtamento, c. 238. c. & 239. c. etiam apud Ethnicos in vſu fuiſſe, 237. a. ex ære cõfectas meminit de eiſdem S. Eprhen. ac etiam Greg. Turonen. b. magis in vſu Grandiuſculæ circa annum 600. c. & ſeq. ac etiam refert Beda anno 700. ſolitum fuiſſe in Anglia cum quis decederet Campanas ſonari, ac etiam in præſens idem ſolitum in Anglia vt aduertit Auctor. 238. b. c. Prædicta ſeruata in Eccleſia Latina, in Græca autem Eccleſia cæpiſſe vſum Campanarum anno 865. cum illuc a Venetis tunc primum fuerint tranſmiſſæ, 238. c. & ſeq. Monachos circa annum, 740. vti cepiſſe Campanis, 239. b. Pulſatur æs campanum ad ſacra officia quoniam hæ ſignificãt Cõcionatores, c. Diuerſo æris campani ſono ad quoſcumque conuentus conuocabantur antiquitus fideles, c. Io. PP. 22. vetuit ne Monachi haberent niſi vnicam campanam pro quolibet loco, 240. a. Quare in hebdomanda ſancta non pulſentur Campanæ? b. & quare tunc ſonus Ligni ſuffectus in locum æris campani? c. & ſeq.

& ſeq. Quot modis in exordio Eccleſiæ conuocarentur fideles ad conuentus ſacros ⸗ 241. b. & monacos voce Alleluia vocatos, c. Quando cæptum benedici Campanas ⸗ 242. a.

Canonizatio Sanctorum.

De Ritu Apotheoſi, ſiue conſecrationis Romanorum Impp vbi apponuntur etiam Numiſmata, 379. b, c. cum ſeqq. Similes conſecrationes præter Herculem, Liberum, Caſtores, & alios referuntur etiam de Magno Alexandro, 381. b. cum ſeqq. facetum Veſpaſiani de ſua conſecratione, 382. a, b.

Chriſtiani olim indiſtinctè ſancti dicebantur, 382. c. poſtea hi tantum appellabantur ſancti, qui eminentiori, probatiorique fulgerent morum ſanctitate, 383. a. Peruetuſtum in Eccleſia Catholica, vt cultus ſancti alicuius ex conſuetudine Eccleſiarum generaliter introductus, vim haberet ex approbatione tacita, vel expreſſa ſummi Pontificis, & quilibet Epiſcopus tunc in propria Diœceſi poterat canonizare, 383. b. c. & ſeq. Ritus quo Martyres in cathalogum redigebātur ⸗ 384. b, c. Quare hæc de martyribus inquiſitio ⸗ 385. a, b. Perueſtigatio potiſſimum fiebat circa fidem, & charitatem. c. progreſſu temporis cum aliqui Epiſcopi faciles redderentur ad huiuſmodi canonizationes, propterea eorum deciſiones ad ſanctam ſedem remiſſæ fuere, 386. a. b. Solemnes canonizationes quomodo per ſummos Pōtifices cæperint, & fuerint inductæ ⸗ 386. b. c. Fuit etiā alius Ritus canonizationum minus ſolemnium, 387. a. Solemnes ritus, qui ſeruantur hodie in canonizationibus ſanctorum pendent ex arbitrio ſummi Pontificis, vbi etiam recenſentur plurimi ſancti canonizati ſęculis præteritis, 387. c. Sanctorum canonizatio quātum attinet ad originem inducta fuit a lege veteri; quantum verò ad formam, & ordinem procedendi ab

Eccleſia

Eccleſia Catholica, 388. a,b. Eadem fuit olim au-ctoritas a Spiritu ſancto in canonizatione S. Matthiæ, quæ hodie eſt in catholica Eccleſia circa ſanctorum canonizationes, 389. b.c. Miracula, quæ operatur Deus ad inuocationem ſanctorum, confirmant validitatem canonizationum, vt etiam indagatio ad diſcernendum miracula vera ab illuſoriis, 390. a, etiam ſanctus Clemens decreuit ſeptem Notarios Eccleſiaſticos, qui in ſcriptis redigerent acta martyrum, 390. c. cum ſeq. ac etiam geſta totius Eccleſiæ, 391. b. Hanc eandem curam olim viguiſſe apud diuerſas Eccleſias referendi acta martyrum, 391. b,c. Diabolus inimicus veritatis ſuſcitauit pſeudoſcriptores, qui publicarunt plurima acta martyrum, & Eccleſiæ apocrypha, quæ omnia confutata fuere diuerſis temporibus a ſanctis Patribus, & Eccleſiaſticis ſcriptoribus, 392. & 393. Reſpondetur ad illud axioma; Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna: & quomodo hoc intelligatur? 394. b,c. Ad quid fuerint canonizationes inductæ? 395. a, b. Conſtat Eccleſiam non poſſe errare in canonizatione ſanctorum, 395. b. c.

Cantus.

Mos cantus etiam in teſtamento veteri, 242, c. & antiquiſsimus in Eccleſia catholica 243. a. Apoſtoli cœna facta hymnum cantabant 243 b.c. Vnde cantus in Eccleſia alternatim? 244. a,b,c, Priſci fideles erant inditiati apud Impp & Præſides propter cantum, 244. b, & 250. a. Communis erat cantus omnibus etiam laicis qui in precibus, & vigiliis conuenirent; poſtea vero, propter illorũ incontinentiam ſolis clericis reſeruatus, 245. a, b. Muſica etiam in eccleſia retinenda, & quare? 145. b. Hymnus Glorificationis quomodo in Eccleſiam introductus, c. Variæ Hæreticorum blaſphe-

miæ contra hymnum Glorificationis, 246. a. Hymnus Triſagion quomodo & quando introductus in Eccleſia? b. Impiũ additamentũ Triſagion damnatũ. 246. b, Horas Canonicas Cantu vt plurimum pronunciatas, 248. a.

Cardinales.

Cardinales ſunt de Corpore Papæ, 434. c. de origine ipſorum, c. Initio eccleſiæ puſillus erat prædictorum numerus; aucto autem fidelium numero creuere etiam Cardinales, 435. a. Tituli ſeptem Epiſcoporum Cardinalium a quo inſtituti? c. Decreuit Cardinalium titulus tempore Nicolai tertii ad euitanda Schiſmata. 435. c. Paulus Quartus auxit numerum Cardinalium vſque ad ſeptuaginta, & quare? c. Quale ſit Cardinalium munus? 436. a. Quare dicantur Cardinales. b. Quando creuerit dignitas Cardinalitia eique attributus Galerus & indumentum purpureum? 436. b. c. Quando ex Cardinalium corpore eligi cœptus ſummus Pontifex. c. Promoti ad Cardinalatum aſſumunt titulum ab Eccleſijs illis traditis, 437. in princ.

Cathecumeni.

Cathecumeni dicebantur, quia Myſteria fidei ipſis viua voce credebantur, inter quos etiam infantes recenſebantur, 32. c. & munus erat ſuſceptorum ſeu Cõpatrum ipſos in Catholica fide, & Chriſti præceptis imbuendi: & ipſorum nemo Baptizabatur niſi Symbolum, & Orationem Dominicam memoria retinerent, 33. a. quando Cathecumeni apprehẽdebant orationẽ Dominicam. 158. c. Quamuis in Cathecumenatu nullum eſſet præfinitum tempus, tamen aliquando durabat tribus menſibus, ſeu quadraginta diebus: At vero cum plurimi diem baptiſmi longius protraxiſſent, id tamen conati ſunt euellere ſacra Cõcilia & antiqui Patres, 33. a. b. Cathecumeni Chriſtianorum ritus & præcipue Quadrageſimam obſeruabant, 33. c. & quamuis Euchariſtiæ Sacramento fidelium more expiari non poſ-

ſent

ſent, tamen ſantificato pane, ſiue ſale loco Euchariſtiæ reficiebantur, c. Cathecumeni poſt Euangelium a Miſſæ ſacro eiciebantur, nec ipſis permiſſum neque in publicis neq. priuatis orationibus cum baptizatis conuenire 33.c.& ſeq. Mos fuit dādi nomina cathecumenis, & quare? quibus Gentilium nomina imponere vetitum fuit 34. b. Renunciabant Cathecumeni Diabolo, & pompis eius ex ritu antiquiſſimo 34. c. & locus Renunciationis erat extra Eccleſiam, & in hoc renunciationis actu nudi erant cathecumeni tamquam athletæ, 34. c. & ſeq. Deinde Occidentem verſus ſtatuebantur, vt ſic poſiti illa renunciantium verba proferrent; idemque poſtea Chriſtum confeſſuri ad Oriētem conuerſi totidem vicibus faciebant 35.a, & 36. b. Poſt renunciationem Cathecumenis dabatur pallium, quod abiectionem, & humilitatem referebat 35.b. Mos fuit profitendæ fidei cathecumenis ante baptiſmum, pag. 35.c. & talis profeſſio de ſugeſtu edebatur: Item tribus vicibus repetebatur, & quare? pag. 36.a. ac etiā talis profeſſio in tabulas referebatur, 36. b. Exorciſmi fiebant in catechiſmo 36.c.& ſeq. Vnctio olei in cathechiſmo adhibita Spiritum ſanctum ſignificat, pag. 37.b. Crucis ſignum in Catechiſmo adhibitum, vt fugiant Dæmones, 37.b. Sal in cathecumeni os, & quare? 37.c. ac demum benedicebatur, c.

Cathecumeni priſcis temporibus ante baptiſmum excludebantur ab omni cognitione Euchariſtici ſacramenti 144 c. & poſt quintū ſæculū cū admitterētur ad ſermones fideliū in his tn̄ nulla tunc habebatur mētio de Euchariſtia, vel ſic obſcure, vt nil omnino intelligerent cathecumeni 145.a, & cathecumeni cū energumenis poſt ſacras lectiones eiiciebantur è tēplo 145. b. Vt nec minus poſſent reſpicere ſanctiſsimam Euchariſtiā c. & de hoc adducuntur rationes, c. & ſeq. Quamuis cathecumeni per aliquot annos non reciperentur ad baptiſ-

mum, tamen ſi per errorem aliquis cathecumenus, antequã de Eccleſia egreſſus remanſiſſet, ibi inter fideles; ac etiam de corpore Chriſti participaſſet; erat hic incontinenter ſolutus a pænis cathecumenatus, & ſtatim baptizabatur, confirmabatur, & illuminabatur per Euchariſtiam? 146. b.c. Miſſa cathecumenorum quomodo habebatur? 147. b. c. Orationes, & impoſitio manuum ſupra cathecumenos fiebant intra tempus miſſæ, vel paulò ante conſecrationem, vt ſanctificarentur per Euchariſtiam 148. b.

Cathecumenis non permittebatur manducare de reliquiis panis oblati per populum, ad effectum conſecrandi etiam quod tales reliquiæ non eſſent conſecratæ, 148. c. præbebatur tamen eiſdem panis, & ſal ſanctificatus, vt diſponerentur ad credendum Euchariſtiæ mirabilia, 149. a, b.

Chriſtus.

Chriſtus variis ſymbolis exprimebatur, nempe litteris A ω, modo Agni, modo Paſtoris, &c. pag. 14.b, c.

Chriſtiani.

Quare plurimi Impp. Chriſtiani, titulum Pontificis Maximi ſuſceperunt? quod ethnicis competebat. 292. per totum capitulum.

Antiquis temporibus cum aliqui Chriſtiani fungerentur officio ſacerdotum Gentilium, Eccleſia id maximè vetuit, 294. b. Quare hi Chriſtiani fungerentur officio Gentilium ſacerdotum, c. Relatum in propoſito ab auctore de catholicis in Anglia 925. b.c.

Chriſtiani quomodo olim ſancti dicebantur, 382. c. & ſequenti.

Cœna.

Vltima Chriſti cœna, quamuis vnica a Maldonato reputetur: Triplex tamen communiter fuiſſe ſupponitur; nempe Legalis, Communis, ſeu vulgaris, & Eucharistica, pag. 63. a. Legalis cœna Hieroſolymis tantum, & non alibi mos fuit celebrari, 64. a. Domum prædictæ cœnæ quamuis confusè Chriſtus nominet, certam tamen Chriſtus deſignauit, & hoc quare? 64. a.b. Circa ritum inſtitutionis Phaſe, quamuis præcipiat Deus immolationem Agni, ſeu Hædi, non ea duplex, ſed vnica fuit immolatio; nempe vt cui deeſſet Agnus, is immolaret Hædum, c. Quare Agnus immolabatur poſt tres dies, quam fuerat acceptus? c. & ſeq. cœnatores in Paſcha infra decem eſse non licuiſſe. 65. b. Chriſti cœnæ non ſolum ipſe, & duodecim Apoſtoli, verum alii plures interfuere: & ſanctam Matrem cum mulieribus iiſdem in ædibus, ac eodem tempore; diſcretis tamen cœnaculis cœnaſſe, b. Chriſtus in Paſchali cœna cum diſcipulis ſtetit: in cœna autem vulgari, & Euchariſtica accubuit, 65. c. & Loti ad menſam aſtiterunt c. Paſcha eſt tranſitus, c. & ſeq. Quare plures edebant in vna domo? 66. b. Quare Agnus huius cœnæ fuerit Chriſti figura? b. Quare Panis azimus cum lactucis agreſtibus comederetur, c. Quare accingerent renes, & calceamenta haberent in pedibus? 67. a. Quare feſtinanter comederent? b. Quare caput cum pedibus vorandum? b. Quare oſſa comburenda igne, c. Quare vterque poſtis obliniendus ſanguine? 68. a.

In vulgari, ſeu communi cœna Chriſtus recumbebat poſtquam in cœna Legali ſteterat, 68. b. Lecti ſtabant diſpoſiti in cœnaculo circum menſam, in quos illi poſitis ſoleis, vnctique cum cœnatoria veſte aſcendebant ad menſam accubituri, 68. c. Veſtis erat cuique ſua, 69 a. Proni pectus puluino fulti procumbebant, ali-

quando

quando etiam ſupini, a, & Chriſto pro puluino fuit Ioannes, a. Diſpoſitio accumbentium, b. cæna facta quamuis Chriſtus ſurrexerit a cæna intelligitur facta cæna Legali, quoniam recubuit, b,c. Poſuit veſtimenta Chriſtus, & de quibus intelligatur? 69.c. Præcinctus miſit aquam in peluim, & lauare cæpit etiam pedes Iudæ, pag. 70.a, b. Chriſto volenti lauare reſtitit Petrus, c. Poſt lotionem pedum iterum recumbit Chriſtus, & verba habuit ad diſcipulos, c. & ſeq. Turbatur Chriſtus de proditione Iudæ, & quomodo? 71.b,c. Occaſio proditionis fuit liberalitas Magdalenæ, 72. a. Proditio nondum nota Apoſtolis in cæna, b. Poſt buccellam intrauit Sathanas in Iudam, c.

In cæna Euchariſtica fuit panis ex azimo, non autem fermento, pag.73. a,b. Et hic azimus ex frumento electo, ſicuti etiam vinum, & aqua munda, c. Iudam fuiſſe excluſum a cæna Euchariſtica cõmunior eſt opinio, c. quamuis ipſe Iudas concenaſſet Paſcha cũ azimis, & lactucis, 74. a. Chriſtus communicauit, & ſe ſibi impertiit, b. Glorioſam Virginem Matrem etiam cõmunicaſse in diuerſo cubiculo quãuis in iiſdem ædibus, ibique miſſam per Petrum ſanctiſſimam Euchariſtiam cum ſequentibus mulieribus ſuſcepiſset. c.

Calix in cæna Chriſti ex qua materia, & forma fuerit? 78. c. Lagena ſiue amphora aquæ teſtacea, 79. a. Peluis ex ære fuit, ex quo deinde fabricata crux b. De linteo in cæna, & vbi reperiretur? b. catinum eumdem cum paropſide fuiſſe, c. Duo, vel vnus calix fuerit in Chriſti cæna? 80. a. Quare Dominus aquam vino miſcuit? b.

Chriſtus in cæna hymnum cantauit, 115 b. Sicuti etiam Iudęos loco gratiarum actionis poſt cænam ſeptem pſalmos cantari ſolitos, de quibus, 115. c.

Chriſtiani poſt ſacram Euchariſtiæ communionem, cænam ſubmittebant, quam Agapen dicebant ab amore, quo

re, quo inter ſe mutuum faciebant, 156. a. Quare Apoſtolus non laudet, ſed carpat hunc ritum? b, c. & ſeq. Aliquando in huiuſmodi cœnis (quæ Agapen dicuntur) ſe immiſcuit Gentilium ſuperſtitio, 157. b. Tribus de cauſis inter chriſtianos Agapes celebrari ſolitas, 157. b. Quando, & quomodo inter fideles laudabiliter celebrabatur Agapen. 157. c.

Communio.

Quamuis præcipuè inter fideles intelligatur de Eucharistia, vt dixi in verbo Euchariſtia: nihilominus etiam communio fidelium erat rerum omnium Diuinarum, & humanarum rerum participatio, & ſocietas, 151. c. Per oblationes in communitatem Eccleſiæ mortui pœnitentes recipiebantur, 152. b.

Communio Eccleſiaſtica, qualis eſset? 152. c. communio Peregrina, quæ diceretur? 153. a, b. communio Laica, quæ diceretur? 153. b. communio per oblationes, quæ dicta, 153. c. De communione per Eulogias, 154. a. Nullus pœnitens, aut cathecumenus è vita diſcedebat antequam in fidelium communionem aduocaretur; & ſi aliqui ante talem communionem, aut baptiſmum morerentur; ſolitum fuit, quod Eccleſia ad communionem eos reuocabat per oblationes, quæ eorum cauſa a cognatis, & affinibus fiebant, 154. c. & ſeq. & 152. b.

Communio per Viaticum qualis eſset? 155. b. c.

Communio per Agapen. 156. a.

Erat etiam Communio, fraternæ charitatis, 158. a, cum ſeq.

Erat etiam communio per litteras Formatas, Communicatorias, Dimiſſorias, Memoriales; Decretales, Paſtorales, Confeſsorias, Apoſtolicas, &c. 159. b.

Confirmatio, ſeu Chriſma.

Confirmatio conferebatur baptizatis ſtatim poſt baptiſmum, pag. 55. c. Sacerdos item antea ſummum baptizati verticem chriſmate vngebat propter timorem mortis, & abſentiam Epiſcopi, pag. 56. b. Sanctus Silueſter induxit conſuetudinē duplicis chriſmatis vſus: primo vngendi baptizatos chriſmate ſtatim in vertice; ſecundo in fronte, quod pertinet ad confirmarionem, pag. 56. a. Non ſolum adulti, verum & infantes poſt baptiſmum ſtatim cōfirmabantur. 57. a. & talis vſus fuit etiam tempore Apoſtolorum, b. Quare autem poſt baptiſmum ſtatim confirmarentur? c. Quare, & quo tempore ceſſauit iſte vſus? c. Baptizatus quando quis erat abſente Epiſcopo, ſolebant ad talem confirmationis effectum ipſi Epiſcopi circuire minores vrbes, 57. a.

Confirmatio dabatur ſtatim poſt baptiſmum ante Euchariſtiam, 249. b, c.

Nō Euchariſtia, ſed confirmatio nominatur Perfectio; quoniam roborat natiuitatem, quam receperunt fideles in baptiſmo, 150. b.

Confirmatio fuit verum ſacramentum, & conferebatur chryſmate, & ſigno crucis, 162. c. Ieiunii, & poſt confeſſionem recipiebant hoc ſacramentum 163. b. Hoc ſacramentum confert Spiritum ſanctum, & datur in augumentum iuſtitiæ, & confert gratiam gratum faciens c. Ritus confirmationis, c. & ſeq. A ſolis autem Epiſcopis confertur, c. quamuis Papa poſſit id committere etiam ſimplici ſacerdoti 165. b. Oleum, & Balſamum eſt materia huius ſacramenti, quibus repræſentatur dignitas ſacerdotalis, & regalis, b. & per ſingulos annos in cœna Domini conficitur chryſma, & vetus debet incendi. c.

Corona, ſeu Tonſura Clericorum, & Religioſorum.

Clericalis Tonſura ab initio catholicæ Eccleſiæ in vſu fuit, & hanc a Nazareis Apoſtolos ſumpſiſſe, de qua etiam Iſaias loquutus 270. c. & ſeq. Quare in eccleſiã introducta talis corona, ſeu tonſura 271. b, c. Talis corona eſt hieroglyphicum perfectionis, 272. a Talis vſus antiquiſſimus in Eccleſia, b. Solitum erat adiurare per talem coronam, b. c. De presbyterorum tonſura, 273. a. & de tonſura Epiſcoporum. a. Antiquam coronæ formam hodie apud nos ſoli Monachi retinent; nam breuis ille orbis in vertice inuſitatus iam erat in Eccleſia b. c. Reſpondetur ad ea quæ obiiciunt Hæretici contra Tonſuram, c. cum ſeqq.

Tonſura Religioſorum vtriuſque ſexus ab Apoſtolica traditione creditur proceſsiſse 275. a. De qua conſtat ex antiquorum Patruum auctoritatibus, b. c. Deus etiam per Prophetas populo minabatur Tonſionem, & caluitium, 276. b Hoc etiam Gentiles fecere in ſignum maximi luctus exceptis Romanis, 276. c. Religioſi, vt exhiberent mæſtitiam, & luctum de propriis, & alienis peccatis tonſi incedebant, & capillos radebant. 277. a. Nec prius ad pœnitentiam quiſquam admittebatur, quam tonſura confereretur, a.

Concilia.

Concilia ſunt oracula Spiritus ſancti, 411. c. De quatuor prioribus Conciliis generalibus, c. de quibus S. Gregor. & Iuſtinianus Imp. 412. a. De Generalium conciliorum erroribus; impium eſt cogitare, b. cum ſeqq. Quæ requirantur vt concilia ſint legitima, & valida? 413. in fin. & ſeq. Vniuerſalia concilia indicere,

& confirmare, ſeu infirmare, eiſdemque præſidere; eſt ſolius Romani Pont. 437. b, c. & ſeqq. Vniuerſale Concilium abſq. Rom. Pont auctoritate colligi nefas fuit, 438. c. Conciliis extra Vrbem per ſuos Legatos Papa intereſſe conſueuit, 439. a.

Oecumenico concilio non eſt opus vbi Papa aliquid diffiniuit 439. a. Imperatorum munus nunquam fuit concilia conuocare, a. Declara tamen aliquando Imperatores concilium conuocaſſe, vt ea obligatoria redderentur in foro ſæculari, ac etiam per Miniſtros Imperii mandarentur exequutioni: ſed non infertur, quod Romani Pontifices ea quoque non conuocauerint intuitu ſpiritualis & eccleſiaſticæ auctoritatis. 439. b. c. Quamuis in Oecumenicis conciliis Legati Papæ ſederint a ſiniſtris aliorum Prælatorum; ea tamen tunc erat maior, & præheminentior ſedes 440. a.

Crux.

Crucis imago diuerſis modis effigiata, pag. 2. cum ſequentibus.

Crucis imago in ciuitate Lucæ, in qua Chriſtus cruci affixus non patiens, ſed in Maieſtate, pag. 2. b. Crucis imago in ciuitate S. Thomæ apud Indos in cuius ſummitate eſt columba, & de miraculo eiuſdem. pag. 2. c.

Supplicium crucis, quando fuit frequens apud Gẽtes in Reos, & Latrones: Chriſtiani magna circumſpectione apponebant imaginem Chriſti patientis affixi ad crucem, ſed hanc potius exponebant gemmis, & margaritis ornatam. pag. 3. ac etiam Agno ad pedes eiuſdem Crucis, vt in Vaticana Baſilica, b. conſuetudo exponendi dictum Agnum loco Chriſti Crucifixi durauit vſq. ad annum. 680. pag. 5. c. Verbum Crux lingua Chaldaica, & Indica ſignificatur Dei ſapientia, ac etiam ſtultitia: commutatis tantum litteris ſymboli-

cis

cis, & punctis, pag. 5. c, & ſeq. Aegyptii hieroglyphico crucis ſignificabant vitam, & ſalutem futuram, 6. a. Ad conſequendam vitam, & ſalutem ex hieroglyphico crucis; operandum eſt prius fortiter, 6. b.

Crucis hierohlyphicum explanatum in tabula Aegyptiaca, pag 6. c, cum ſeqq. Item explicatur ſymbolum crucis, ſeu Chriſti ſub imagine Nictoracis, 10. a. & ſeq. Crucis ſymbolum denotatur etiam ex littera X, quam P. interſecat, vt in pleriſque Ptholomeorum Nummis æreis, & alibi etiam habetur expræſſum. Quod ſymbolum Magnus Conſtantinus tranſtulit in proprijs nummis, Labaro, & alibi; cum infamiam ſupplicio crucis abrogauerit, pag. 11. a, cum ſequenti. Ac etiam aliis ſymbolis Crux indicata, & maxime littera X, ſimpliciter 12. a, b.

Littera Tau, ſeu noſtrum T, crucem etiam denotauit pag. 12. c. Signum Crucis a priſcis Chriſtianis, vbique deferebatur, pag. 13. a, b. Signum Crucis in frontibus infidelium Turcarum a peſte præſeruabat pag. 3. b Exponebatur in die Paraſceues ante altare adoranda, b. Crucifixi imago in medio templi poni ſolita. 13. c. Ac etiam Frontem ſigno Crucis triuiſſe fideles 13. b, c & ſeq. & manibus in cælum ſuſpenſis ad ſimilitudinem Crucis fideles orabant. 13. c. & ſeq.

Abſque ſigno Crucis ſacramenta, & ſacramentalia exerceri non poſſunt. 7. b.

Decimæ.

Decimæ, vt debitæ ſint Eccleſiæ, probatur ex ſacro textu, 396. c. & ſanctis Patribus, 397. a. Quare fuerit coacta Eccleſia accipere Decimas, & primitias, b, c. & pag. 399. b, c. Impp. Conſtantinus, Marcianus, & Valentinianus præceperunt, vt ſimilia Eccleſiæ reſtituerentur, quæ iam alienata fuiſſent, 397. c. Sanctus Auguſtinus inſurgit contra illos, qui reprahendunt

Eccleſiaſticorum poſſeſſiones 398. b. Redditus Eccleſiæ quare cuſtodiebantur? 398. c. & ſeqq. Quo iure fuerint inductæ Decimæ 399. c.

Littera E.

Eccleſia.

ECcleſiæ antiquitus continebant Porticũ, Atrium. Sancta, ac etiã Sancta ſanctorũ, 27. b.c. Reſpiciebant Eccleſiæ orientem; ſicuti etiam templum Hieroſolymitanum 25. c. & in tempo Hieroſolymitano ſicuti erant fœminarum portæ, & loca orationis a viris ſeiuncta, ſic etiam hunc morem fuiſse in Eccleſias Chriſtianorum translatum: ita vt viri a mulieribus atque à Nuptis Virgines, ſacerdotes a Populo loco eſſent diſtincti 189. a. et idem 216. a.

Veſtimenta & ornamenta ſacra fuiſſe in Eccleſia, probatur ex lege Moyſi, & ſanctis antiquis Patribus, 199. b. cum ſeqq. Quid ſignificent ſingula ſacerdotis veſtimenta, & a quo inſtituta? 199. c. & ſeq. & quod vaſa, & vtenſilia Eccleſiæ non poſſint hypotecari, niſi pro redemptione captiuorum, 200. c.

Vtenſilia & vaſa prætioſa fuiſſe ſemper in Eccleſia, 201. b, c. De pretio, & valore eorumdem, 201. c. & ſeq. & quod non potuerint dicta vaſa tangi niſi a miniſtris ſacratis 202. a, b, c. In neceſſitate pro redimendis captiuis vaſa ſacra confringere, & vendere licet, 203. a. Corporalia fuere etiam in vſu apud priſcos repræſentantia linteamina, & ſudarium filii Dei, 203. a. Sed non ſolum, in aureis, & pretioſis vtenſilibus eſt miniſtrandum; ſed maxime in puritate, & munditia cordis, b.

Iulianus Apoſtata in eo maximè inſequutus eſt Eccleſiam, vt Eccleſiaſticos priuaret immunitatibus, & priuilegiis, quod Hæretici ſunt proſequuti, 400. b. Huiuſmodi

iuſmodi

iuſmodi Eccleſiæ Immunitas ex ſacro textu probatur c. & ſeq. In Eccleſia Catholilica quando primum originem habuerunt? 401. c. Conſtantinus Imp. contulit perſonales Immunitates Eccleſiaſticis, illos eximens a ſeculari Iuriſdictione 402.B. Reſtitutæ Immunitates, abrogatæ a Iuliano Apoſtata c. confirmarunt eaſdem Valetinianus & Marcianus. c. Extenſio, & ampliatio prædictarum immunitatum, 403. a. Apoſtoli a Chriſto Domino ordinati, eas præceperunt, b. Sancti Patres, & concilia exclamant contra tranſgreſſores Immunitatum, c, & 404. a. Perſonæ eccleſiaſticæ debent gaudere Immunitatibus, ſicut ipſa Eccleſia; vt etiam ſacerdotes apud omnes Barbaras nationes, fruũtur priuilegiis eorum Diis, ſeu templis competentibus, 404. c. cum ſeqq.

In lege naturæ Patriarchæ Noe, Abraham, & Iacob conſecrarunt altaria Domino 211. c. ſicut etiam in lege ſcripta 212. a, b. vt etiam relatum a Chriſto, c. Item tempore Imp. Conſtantini, c. & ſeq. & tempore Theodoſii, c. & de earumdem Eccleſiarum erectione & conſecratione loquuntur hiſtoriæ, & Patres antiqui 213. c. & ſeqq. Inuiſibiliter operatur Deus in nobis, quod viſibiliter agitur in Eccleſiis 214. b. Prohibitum fuit celebrare alibi, quam in ſacris locis præter tempus neceſsitatis, 214. c. Eccleſia, nec alius ſacer locus ædificari non licet, niſi Epiſcopus Crucem figat, & publicum faciat proceſsum, 215 a. Conſueuere priſci fideles Eccleſias variis modis ornare, 215. b, c.

Eccleſiæ veræ conditiones conueniunt in eo, dum dicimus Credo in vnam Sanctam Eccleſiam Catholicam, & Apoſtolicam, 407. a. Eccleſia requiritur vt ſit Vnica, & in quo conſiſtit vnitas? b. Vt ſit ſancta, & in quo conſiſtat hac ſanctitas? c. Vt ſit Catholica, ſeu vniuerſalis, & in quo hæc vniuerſalitas conſiſtat? 408. a. Item, quod principium continuatum habuerit ab Apoſtolis, c.

ſtolis, c. Eccleſia catholica debellauit omnes hæreſes, 409.a. Veteris Eccleſiæ ſigna eadem prorſus ſunt, quæ in recenti Catholica nempe circa ſacramenta, ſacramentalia, & alios omnes ritus, 409.c.

Eccleſia catholica non poteſt errare, 389.c.

Eccleſia catholica nunquam defecit, 413.b. Eadem fuit ſemper viſibilis, omnibus patens, non autem abſcondita, vt volunt Hæretici, 413.b.c.

Eucharistia.

Euchariſtia fuit a Chriſto confecta ex pane azimo, non autem fermento; & hic panis ex frumento electo: ſicut etiam vinum, & aqua munda 73.a.b.& dictum in verbo *Cœna* Euchariſtica: Hæretici calumniantur contra verba conſecrationis: Hoc eſt corpus meum: primum, quod verbum *Eſt*, eſponatur Hoc eſt ſignum. 75. a. Item exponunt Hoc neceſſario panis eſt corpus meum, b. Item Panis eſt corpus a me factum, quod habuit ſequaces, Impanatores nominati, c. Item Vbiquiſtæ dixere Chriſtum exiſtere in Pane, ſicut & in omni alio loco 76. a. Verba Chriſti: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem: intelligenda dixit Hæreticus non de carne, & ſanguine Chriſti, ſed de homine iuſto ſanctificato, c. Chriſti verba: Bibite ex eo omnes; non imponunt præceptum de Calice Laicis communicando; ſed vt ſinguli accũbentes biberent, b. Mutatio in Euchariſtia Tranſubſtãtiatio nominatur 77.c. ſacerdos in perſona Chriſti cõficit ſacramentum 78.b.

Quotidie olim Euchariſtia celebrabatur, & repræhenſa eorum opinio, quod illa præſtantioris virtutis eſſet feria quinta in cœna Domini, quam alio die confecta; & propterea tunc tantum celebrari debere 100.b. & quindecim tantum diebus conſeruetur Euchariſtia

pro

pro infirmis, 128. a. Euchariſtia publicè, & decenter ſeruabatur in templis, & ob eam rem Hierothecæ, & Columbæ aureæ 126. a. Quæ columbæ ſuſpenſæ erant ad altare 15. a, b. Pixides b. Tabernacula, b. In altari ſub Crucis titulo, c. In Naui etiam ſeruata 127. a In ſepulcro etiam quamuis hoc prohibitum, a, b. Seruabatur etiam in domibus, b. In Orario, c. In Palla, c. Euchariſtia quando priuatim ſeruabatur, vel extra ſacrificii tempus illa ſumebatur, ſub vna tantum ſpecie recepta, 128.a. & 140.a.

In ſumenda Euchariſtia Diaconus ad populum proclamabat Sancta Sanctis, 128. c. In ſumenda Euchariſtia, non ſolum animo, ſed etiam corpore purus quis debet accedere, 128. c. & ſeq. Reuerentia in hoc etiam requiritur nempe manibus in crucis formam poſitis, &c. 129. a. Vt ſumentes ieiunii tantum reciperent Euchariſtiam, b. Accedens ad ſanctam Communionem ſubiiciebat manum ſiniſtram dexteræ ſuſcipiēs concaua manu corpus Chriſti, dicebat Amen, 129 c. Hæc viris, quoniam fœminæ Chriſti corpus ſuſcipiebāt Dominicali, ſeu linteamine, 130. a. Viri accedebant manibus puris, & lotis 130. a, b. In Orientali Eccleſia fuit vſus Lanceæ, & hæc cochlar erat, quo ſacer ſanguis ſine effundendi periculo in communicantium ora effundebatur, 131. a. Poſt communionem. Aquam, aut paſtillum deguſtabant, ne contra voluntatem cū ſaliua, ſeu pituita quicquam ſacrum excrearent, b. Apud Aethiopes Diaconus præbebat poſt communionem Lac, & Mel, b. Locus ſingulis fuit aſsignatus in communione, c. Mulier velato capite, Vir aperto ſit capite in communione 131.c. Velum autem mulierum non ſubtile eſſe debet 132. a.

In inſtitutione Chriſtus miniſtrauit Euchaaiſtiam Apoſtolis, non autem ipſi ſibi miniſtrarunt, 132. b. Fuit aliquando conſuetudo, quod laici propriis mani-

bus ſibi miniſtrarent corpus Chriſti: nempe in deſertis Monachis, qui habent penes ſe communionem, & non adeſt ſacerdos, eã ipſimet ſumunt 132. c. ſacerdos alteri adminiſtrabat; idque ſæpe inuicem 133. a. Diaconos presbyteris porrigere fuit vetitum, b. Aliã quando Angeli, Sancti, & ipſe Chriſtns porrexit ſanctiſsimam Euchariſtiam, b. Interna etiam diſpoſitio ad hoc ſanctiſsimum Sacramentum requiritur, 133. c. & ſeq. Item ab omni lætali crimine debet eſſe purus, 134. b. Item a luxuria alienus, b. Item requiritur notitia ſacramenti, & fides, c. Quanta eſſet lætitia priſcorum fidelium ob receptam ſanctiſsimam Euchariſtiam? 135. a. cum ſeq. Quod etiam in præſens a piis fidelibus in terris Hæreticorum ſeruatur. 135. c. & ſeq.

Quotidie primum ineunte Eccleſia communicabant fideles 136. c. deinde ſolebant quater in hebdomada, & feſtis, 137. a. Fidelibus, cum eſſent vicini ad mortem dabatur Communio b. Condemnatis per iudicem ad mortem non denegabatur, b. Peccatoribus etiam euchariſtia conferenda, ſed cum modo, c. Melius nos frequentare Ven. Euchariſtiam, quam abſtinere etiam reuerentiæ prætextu, c. Euchariſtia ſub vna tantum ſpecie ſumenda a non celebrantibus; quamuis rationabilibus cauſis petenti alicui nationi, vel Regno conceſſa, prout ſanctiſsimo Papæ pro tẽpore viſum eſt, 138. b. & vide in verbo Calix.

Euchariſtiam quamuis inſtituerit Chriſtus in cœna; nihilominus Eccleſia, vt illam ſumentes eſſent ieiunii, commutauit illius ſumptionem in mane 141. b. c.

Euchariſtia dabatur baptizatis ſtatim poſt confirmationem, & quare? 149. b. c.

Euchariſtia conferebatur ſtatim poſt ſuſceptum baptiſmum 58. c. & non ſolum adultis ſub vtraque ſpecie, ſed & infantibus ſub ſpecie vini tantum, c. & ſeqq.

Eucharistia melius,& perfectius nos Deo coniungit, quam cætera ſacramenta: ſiquidem alia nos vniunt Deo per Gratiam hæc per contactum realem, 149, c. & ſeq.

Sanctiſsimum Chriſti corpus conficitur in azimo apud Latinos,& fermentato apud Græcos orthodoxè, & verè 451.b,c. cum ſeq. Conſecratio non poteſt cõfici niſi ex pane triticeo, & ex vino vitis, non autem ex alia materia 452.b. Chriſtus conſecrauit in azimo,non autem in fermentato 452.b c.& ſeq.

Excommunicatio.

Excommunicatio non ſolum in vſu a principio Eccleſiæ, verum a principio Mundi cum Lucifer, Angeli eius a Paradiſo eiecti, Adaam extra delitiarunt tranquillitatem,Caim extra conſortium hominum: & præter plura loca in ſacro textu,Chriſtus, & Apoſtoli ſæpius etiam promulgarunt Excommunicationes 159.C. cum ſeq. Pœna Excommunicati eſt vt tradatur Sathanæ & a Communione fidelium abſciſſus. 160. C.& a participatione Sanctiſſimæ Euchariſtiæ 161.B.

Cenſuræ niſi ex grauiſſima & publica cauſa & in contumaces dumtaxat abhibendæ. 161.B. timendæ tamen,etiamſi iniuſtæ.c.

Huiuſmodi Anathematis fulgore percuſsi ſunt ſæpius Imperatores,Reges, & Principes. 161. C. & ſeq. ſed horrendum fuit illud Anathema quod Theodorus PP. ad ſepulcrum S. Petri accedens de ſanguine Chriſti ex calice diſtillato in atramentum depoſitionẽ Pyrri ſcripſit, vt ſimile etiam in octaua œcumenica ſynado legitur 162.B.

Excommunicati non ſolum a ſacris arcebantur ſed etiam eos abhorrebant, nemo ſalutatione, alloquio, conuiuio; vt nec quidem cum eis preces adhibere liceret. 151.C.& ſeq.

Littera F.

Feſtiuus Dies.

POteſt Eccleſia dies feſtiuos indicere 301. A. vt de feſto Annunciationis Virginis b. De Purificatione c. De Aſſumptione Sanctiſſimæ Virginis 302. a. Et de feſto ſanctorum Innocentium c. etenim ſanctorum ſolemnitates celebrãtur vt ipſi pro nobis intercedant ad Deũ. b & propterea qui contẽpſerint huiuſmodi ſolemnitates excommunicantur. c. & in hoc inuehitur Nazianzenus contra Iulianum Apoſtatam. c. de magna Populi affluentia in feſto Sancti Theodori. 303. A. Quod maior ſit feſtiuitas ſanctorum Dei, quam Principum terræ 303. B. ſanctus Ambroſius in feſto ſanctę Agnetis exorditur opus de Virginibus. c. Cõmeſſationes prohibitæ in feſtis ſanctorum c. Tres rationes quare celebrentur dies ſolemnes in honorem ſanctorum 304. A. Dies feſtiui in honorem ſanctorum, ſunt etiam in honorem ipſius Dei b. Licuit Eccleſiæ Dies feſtos apud Ethnicos ſuperſtitioſos cõmutare in honorem Dei & ſanctorum, ſicuti etiam templa Idolorum ſimiliter commutata c. ſicuti etiam Apoſtoli exploſis legalibus Cœremonijs Iudæorum Paſcha Pentecoſtes. &c. retinentes nomina celebrarunt auguſtioribus myſteriis, c. & 305. a. Vt etiam dies Dominicus, Natalitia Martyrum, & aliorum Sanctorum ex Apoſtolica traditione 305. a. Primi fideles has ſolemnitates tanta alacritate celebrabant, vt nec quibuſuis perſecutoribus, nec ipſis etiam carceribus prohiberi poſſent, quin ſacras ſynaxes, & feſtos dies celebrarent, 305. b. Ac etiam iſtis ſolemnitatibus introductam conſuetudinem, vt bene precando feſtos dies ſe inuicem chriſtiani ſalutarent, non ſolum præſentes, ſed & abſentes per litteras B.

Antiquitus feſtum Annunciationis in decimumſeptimum Decembris reiiciendum ſtatuerunt, 318.c.

Paſchæ feſtum apud Græcos dicitur quodlibet feſtum in honorem Saluatoris inſtitutum. Paſcha etiam dicitur ipſa Quadrageſima 322.a. Paſche diem vocant Apoſtoli primam Dominicam, primam Paſchæ ad diſcrimen cæterarum feſtiuitatum, quibus Paſchæ nomen Græci attribuebant. b.

Solemnis Paſchæ feſtiuitas, quo die celebranda eſſet in Occidentis partibus ab Eccleſia Romana diſcebatur 322.c. Die Epiphaniorum denunciabatur feſtiuitas Paſchæ, quæ eſſet proxima c.

Sanctam Paſcha cum tota hebdomada feriandum: at vero tres hebdomadæ Paſchæ dies priores, deinde maiori in veneratione habitos 323.a.

Annus eccleſiaſticus olim cæptus a die Paſchæ, & naturalis a Calendis Ianuarii 323.b.

Fides.

Delirant Hæretici ſupponentes fidem abſque operibus ſufficere ad ſalutem, 342. a. & ſeqq. oppoſitum exclamat Dauid 343. a. Chriſtus aperte teſtatur mercedem operum, b c. Probatur ex ſanctis Patribus 344.a cum ſeqq. Quamuis dicatur etiam quod ſalus a fide pendeat; intelligitur tamen de fide vna cum operibus, 345.a. & dum legitur, quod nos ex operibus non iuſtificemur; Reſpondetur loqui de operibus ante fidem, ſeu ante infuſionem gratiæ; ſeu de operibus Cœremonialibus Legis; ſeu de his, quæ homo in ſtatu mortalis peccati facit 345. b.

Funera, ſeu Exequiæ.

Priſci fideles in defunctorum obſequio, & martyrũ

præ-

præſertim maximè inuigilarunt, quod eorum corpora ſepulturæ mandarentur, ut ea etiam pecunia mercarentur 346. a b. & antequam defunctorum corpora ſepelirent, conueniebant in celebratione vigiliarum, & exequiarum c. & ſeq. Quales pſalmos, & cantus canere ſoliti eſſent? 347. c. Ante ſepulturam corpora defunctorum lauabant, vt indicarent animam a culpa mundatam propter pænitentiam, ac etiam quod corpus cōſequeretur claritatem, & gloriam 348. a b. Hunc vſum tempore Apoſtolorum ſeruatum; immo corpus Saluatoris a cruce depoſitum lotum fuiſſe 348. b c. & ſeq. Aqua quę inſeruierat lotioni corporum ſanctorum, energumenos liberabat, & infirmos ſanabat 349. b, Vngebantur corpora poſt lotionem b c. & ſeq. Inter aromata Mirrha erat principalis, ſicut Balſamum, & Mel 350. b Mos fuit etiam hebræorum eadem inuoluendi, & faſciis ligandi c. & conſueuerunt etiam inuoluere caput defuncti alio ſudario 351. a. Fuit aliquãdo etiam ſolitum inuoluere corpus ſyndone magna non faſciis c. Habetur mentio de Laborantibus, ſeu Foſſariis, quorum munus erat corpora fidelium etiam cooperire 352. a. Conſueuere aliquando fideles induere defunctorum corpora propriis ipſorum pretioſis veſtibus 352. b. Etiam in habitu Eccleſiaſtico, vt Epiſcopi, Sacerdotes, Abbates c. Quibus apponebatur etiam Calix, & Crux ſupra pectus 353. a c. & conſueuere etiam ſepeliri Martyres cum Dalmatica, ſeu Colobria b. Intenti maximè erant in componendis decenter corporibus defunctorum 353. c. & maxime ſtuduerunt componere abſciſſa martyrum corpora, illa in ſuum locum reducendo 354. a. Mos fuit etiam ad capita Virginum apponendi coronam b. Sæuientibus Tyrannis deferebantur Martyrum corpora ad ſepeliendũ clanculum, & vt plurimum ſupra vehicula in ruralem vſum, vt occultarent ethnicis miniſtris 354. c. condebantur

bantur corpora in cæmeteriis ſupina reſpicientia etiam Orientem, ſicuti etiam Redemptor noſter ſepultus fuit 355,b c. fuerunt etiam appoſitæ frondes ſub capitibus defunctorum, & quare? c. & ſeq. apponebatur etiam in cæmeteriis aqua benedicta, & ſignum ſanctiſſimæ crucis 356. b. c. Ponebantur etiam in ſepulcris inſignia dignitatum vexilla, baculum Paſtorale, & ſimilia, c. Recondebatur in ſepulcris Martyrum eorumdem ſanguis in vaſis 357.a. Vt etiam inſtrumenta eorumdem martyrii, nempe cruces, claui, anchoræ, & ſimilia 357.b Quinimo cum iiſdem inſtrumentis plurimi martyres iuſſerunt eorum corpora ſepelienda, c. Apponebant etiam aliquando penes defunctorum corpora inſtrumenta, quibus illi afflixerant in vita propria corpora nempe catenas, cilicia, &c.c. Extabant etiam in ſepulcris Martyrum acta eorumdem martyrii 358. a. Ponebant quoque titulum, ſeu nomen defuncti b. In ſepulcris chriſtianorum non fuit permiſſum vnum aliud præmere c. Quamuis optatiſſimum iuxta ſanctorum corpora ſepeliri c. Sepulcra Gentilium ſemper diſcreta fuere ab illis chriſtianorum 359. a. Condebantur ſeruientibus Tyrannis Chriſtianorum corpora in chriptis, de quibus 359. b. Reddita Eccleſiæ pace fidelium defunctorum corpora magna pompa ſepulta cũ hymnis, cereis, incenſis, &c. 359. b. & ad corpora fidelium humanda fuit conſtitutum corpus hominum, Eccleſiæ ſubiectum, ab omnibus publicis muneribus immune 360. a.

Littera G.

Græci.

SAnctus Petrus primum Eccleſiam Antiochiæ in Græcia fundauit, vbi ſeptem annis ſedit, quam

deinde

deinde Romam tranſtulit 443.c. Patres Græci, ac etiã GræciImperatores venerati ſunt Eccleſiam Romanã, 444. a b c. &c. Et iidem Græci in eorum præſsuris auxilium petiere a ſummo Romano Pontifice 444. b. Iuſtinianus Imp. primus aduerſus Romanum Pontificẽ moliri cœpit 445. b. Græci Impp. vt ſibi Romanam Eccleſiam ſubiicerent: poſtquam tyrannicæ confirmationi Romani Pont. renunciaſſent, ſtuduerunt, vt in collegium S.R.E. Clericorum allegerentur Orientales, iidemque opera Exarchorum crearentur Romani Pontifices, ex quibus plurimi ex Oriente prognati ſtuduerunt contra conatus Imperatorum, & Epiſcoporum Orientalium 445. b.c. Græci obiectiones erroneas, & falſas criminationes in Latinam Eccleſiam induxerunt 445. c. Fuit etiam Græcorum Impp. & Patriarcharum recentiorum ſumma in Romanam Eccleſiam, & Latinos omnes inuidia 446. a. In Florentina ſynodo concordia firmata inter Græcos, & Latinos, a qua poſtea Græci deſciuerunt, & quomodo? 446. a b. & non ſolum renouarunt dogmata Photii, verum, & plurima recentiorum Hæreticorum b. Græci poſt ſubtractam obedientiam Romano Pontifici miſera ſeruitute ſub Mahometi iugo oppreſſi ſunt 446, c. & ſeqq. Quod deplorat Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus, 447. a b. Ioſeph Conſtantinopolitanus defunctus in Florentina ſynodo, & quomodo? 448. a b. De plurimis Græcorum erroribus circa ſanctiſſimam Euchariſtiam cap. 12. per totum, 124.

Græci ſchiſmatici non credunt filium a Patre, Filioque procedere, ſed tantum a Patre cap. 86. per totum: ſimiliter nec credunt in azimo apud Latinos confici corpus Chriſti cap. 88. nec minus credunt Purgatoriũ, cap. 89. Sicuti nec ante communem reſurrectionem ſanctos præmia recipere, nec impios pœnas debitas, cap. 89. 462. & ſeq. Nec minus aſſentiuntur Petri primatui,

matui,

matui, ſeu Romanorum Pontif. ſucceſſioni, 465. c.

Heraclius Græcus Imp. quare Lunæ comparatur? 486. b. Bona, & deteſtanda opera ipſius Heraclii, nẽpe recuperauit Redemptoris noſtri crucem, & alias victorias glorioſe geſſit: è contra nuptias contraxit cum nepte; non ſe oppoſuit Arabum naſcenti Imperio, ac etiam imbibit Monothelitarum Hæreſim, 486. b. c. & 487. a b c. Conſtantinopolitani Impp. in Triumphali pompa imitati ſunt priſcos Romanos Impp. 488. a. Quis præcedebat in Triumpho Græcorum Imperatorum? b. Mos acclamandi laudes Græci Imperatoris in Triumpho 488. c. & ſeqq. Non ſolum Bonis bona, ſed & Malis mala precabantur 489. c. & ſeq. Mos fuit Imperatoribus Græcis in Triumpho, & alia ſolemni proceſsione Quadriga incedere 490. b. At ſatis laudabilius conſueuere aliquando Græci Imperatores imaginem ſanctiſsimæ Virginis loco ſui Currui Triumphali imponere, 490. b c. & ſeqq. Quando Græcus Imp. deferebat Diadema, & quanto in honore illud eſſet? 491. c. & ſeq. Græcus Imp. in ſolemni coronatione poſtquam Patriarcha ſumpſerat ſanctiſsimi Chriſti corpus, tradebat quoque Imperatori in manus eiuſdem ſanctiſsimi corporis particulam, qua ſumpta, ſumebat etiam viuificum ſanguinem, Patriarcha ſanctum Calicem tenente 492. a b. Coronato Imperatore prædicto eidem mortuorum oſſa, puluis, & ſtuppa accenſa obiiciebãtur 492. b c. Romanus autẽ Imp. dũ triumpharet aſsiſtebat miniſter publicus ipſi currui, & retro eum videre iubens; ac in ipſo curru Nola, & Flagellum appendebantur, quæ omnia quid denotarent? vide 493. b c. Imperator cum Diademate in ſolemni curru delatus, habebat in dextera manu Crucem, ſicut, & Imperatrix ramum, ſeu palmam, & quid denotarent? 494. a. Geſtabant aliquando ipſi Imperatores in manu Globulum, cui ſupernè Crux erat infixa b. Et hanc eandem

crucem habebat Imperator ſupra Diadema c. In ſiniſtra manu ſolitum fuit prædictis Imperatoribus deferre inuolucrum ligatum; & quid illud indicaret 495. a. Præferebant etiam Imperatori Lampades, ſicuti etiam Imperatrici, & Patriarchis, & quas ob cauſas a Græcis ſuppoſitas 495. b.c.

Littera I. *Ieiunium*.

DE Ieiunio Quadrageſimali. Vide in verbo Quadrageſima,

De Ieiuniis, quæ reſpiciunt Vigilias dierum feſtorum, fuit priſca Eccleſiæ praxis, vt ex ſermonibus SS. Patruum, 323.c. & ſeq. Nuncupabantur Vigiliæ, quoniam fideles pertranſibant Noctes, quæ præcedebant ſolemnibus feſtis vigilantes in orationibus, hymnis, & alijs pijs officijs vna cum ieiuuio. Appellabantur etiam Lucernariæ preces, Gratiarum actiones, &c. 324. a. Non clerici tantum, ſed & populus etiam in Eccleſia Laudes Deo canebant, fuit poſtea permutatum, quoniam Laici non decenter continebant in officio b.

Ieiunium, quod dicitur Quatuor tempora, proceſsit ex quatuor Ieiuniis in quatuor anni temporibus, quæ habuerunt Hebræi: & qualia eſſent talia Hebræorum ieiunia? 324. c. Et ſic etiam priſci Chriſtiani quatuor anni temporibus Hieme, Vere, Aeſtate, & Autumno, & quare? 325. b.c.

Aſtinebant etiam Die Veneris cuiuslibet Hebdomadæ, præter illum, qui incurrit in Natali Domini, & hoc in memoriam Paſsionis filij Dei, & noſtræ Redemptionis 325. c. abſtinebant etiam Die Mercurij, cum eo die habitum fuerit Concilium de occidendo Chriſto; & die Sabbathi ieiunatur in memoriam ſepulturæ, deſcenſus ad Inferos, & propter dolorem Sanctiſsimæ Matris 325. c. & ſeqq. Quamuis in huiuſmodi

modi ieiunijs attenderetur potiſsimum conſuetudo loci 326. b.c. progreſſu temporis fuerunt commutata Ieiunia quartæ Feriæ, & Sabbathi in abſtinentiam 327.a.

Mos fuit etiam antiquitus; vt etiam aliquibus locis hodie ſeruatur, Ieiunare tribus diebus Rogationum, & quare? 327. a. Reſpondetur ad obiectionem Hereticorum, quod Deus non prohibuerit eſum Carnium 327. b. & ſeqq. Eſus carnium quamuis fuerit permiſſus a Deo; nihilominus contrauentio Diuini præcepti & inordinatus appetitus earundem eſt repræhenſibilis 328. b.c. & ſeq.

Imago.

Imago Chriſti pingi ſolita variis ſymbolis nempe litteris A. Ω: modo Agni: modo Paſtoris 14. b. c. Aliæ plurimis ſymbolis Imagines Chriſti 16. & ſeq. Spiritus ſanctus Columbę imagine exprimi ſolitus. 15. a.b. Et quare in ſpecie Columbæ exprimatur ſpiritus ſanctus? 15. c.

Chriſti Paſtoris Imago ſacris Calicibus inſculpi ſolita 17.c. Imago Chriſti ex ære erecta a Muliere ſanata fluxu ſanguinis eiuſdemque curioſa hiſtoria 17.c. & ſeq. Ac etiam de propria Immagine, quam miſſit Criſtus ad Agabarum: Et de alia impreſſa Sudario quo Veronica faciem Chriſti abſterxit: ſicuti de illa expreſſa in ſindone Ciuitatis Taurinenſis. 18. b. Sanctiſſimæ Deiparæ Virginis a Luca immago expræſſa. 18.c. Angelorum immagines antiquitus effigiatas & in templi Sacrario aſſeruatas 19. a. De Ioanne Baptiſta præcurſore Immago 19.b.

Petri & Pauli immago ipſis viuentibus effigiata, & ad poſteros per manus venit 19.c. ex quibus etiam conſtat de caluitiæ Petri 20. a. Immaginum originem

ex vmbra Petri deductam, & inde earum venerationem. 20. b. Petrus duabus clauibus pingitur, quarum vna aurea poteſtatem abſoluendi ſignificat, per argenteam alteram excommunicationis, 20.b. Additur quãdoque tertia clauis in antiquiſsimis picturis ſancti Petri, vt denotetur poteſtas Eccleſiæ in ſuo viſibili capite dandi, & transferendi imperia, quando expediens id fuit habitum 20. c. Quare pingatur imago Pauli ad dexteram Petri? & poſt varias rationes adducitur; quod quamuis in progreſſu dextera pars ſit nobilior; tamen in conſeſſu dicitur præcedere, qui ſedet ad ſiniſtram 20.c.& pag.ſeq. Sacræ imagines etiam reperiuntur depictæ primis quingentis annis in Eccleſiis Chriſtianorum 22. a. Sacræ imagines plurimum valent ad confundendos Hæreticos, & ad hiſtoriam iuuandam, 22.b. & ſeq. ſancti Sebaſtiani martyris imago non imberbis, ſed ſenex debet effigiari 13.a.

Imperatores.

Quare plurimi Imperatores Chriſtiani titulum Pontificis Maximi ſuſceperunt? quod Ethnici in Romanos Epiſcopos incitabantur; quoniam honores, & Titulos, quos ſibi debitos putabant, Romani Epiſcopi aſſumerent: vel ſaltem exiſtimabant tantum ſibi detrahi, quantum ab omnibus Chriſtianis obſequii, & obedientiæ ſummis Pontificibus præſtaretur 293. b. c.

Ethnici Impp. Romani quomodo conſecrarentur? 279. b, c.

Incenſum.

Præcepit Deus Moyſi altare Thymiamæ, ſeu propitiationis, in quo offerebatur incenſum 203.c. & hic ritus offerendi incenſum ſemper a principio Eccleſiæ

Catho-

Catholicæ etiam fuit ſeruatus 204. a. cum ſeqq. præceptum fuit, quod nulla Monialis offerret incenſum, 205. a. Quid denotent Turibulum, ignis, & fumus? 205 a. Oblatio Thymiamatis erga Deum eſt cultus Latriæ, differens ab eo, qui redditur reliquiis, & imaginibus ſanctorum, quibus non animo ſupremi cultus, ſed in honorem pium, & religioſum tantum, excedentem tamen illum cultum conſuetum offerendi incenſum erga Prælatos, Canonicos, & Populum; quia tunc hi ſolum admonentur, vt vitam illorum ſic dirigant, vt ſit in exemplum, ſicuti erga Deum exhibetur ad denotandum effectum noſtrarum precum. 205. b c.

Indulgentiæ.

Indulgentia quid ſit? 466. c. Quoniam remiſſa culpa non ſemper remittitur pœna; propterea inter alia opera ad ſatisfaciendum pœnæ potiſſimum eſt Bonum indulgentiarum, 468. b. indulgentiæ remittunt pœnas tempo ales, non autem æternas b. indulgentia a culpa, & pœna, quomodo intelligatur? 468. c. Chriſtus Petro, & ſucceſſoribus tradidit poteſtatem conferendi indulgentias 469. b c. Poteſtas conferendi indulgentias competit de iure Diuino directè Papæ, Petri ſucceſſori, & Epiſcopis: illi abſque exceptione, & generaliter, cœteris determinatè circa ſubiectos c. & horum auctoritatem poteſt Papa limitare, & reſtringere, prout illi videbitur 469. c. & ſeq. Papa eſt ſolum fidus diſpenſator in conferendis indulgentiis 470. b. Quæ requirantur vt ſit locus indulgentiis? c. & 474. c. Pro ſubſidio temporali proſunt indulgentiæ, ſi ſint ordinata hæc temporalia ad ſpiritualia, nec intercedat ſimonia, c.

De indulgentiarum diſtinctione, & quid vnaquæq. operetur? 471. b, c.

Iubi-

Iubilæum quare additum indulgentiis 472. a,b Figura iubilæi b. c. Chriſtianorum iubilæum, niſi ſemel quolibet centeſimo publicabatur; deinde redactum ad quinquageſimum, & demum ad vigintiquinque annos, & hoc a quibus? 472. in fin. & ſeq.

Indulgentiæ per modum ſuffragii applicantur pro defunctis, quæ quomodo intelligantur? ac etiam quæ ad hoc requirantur 473. b. c. Viuorum ſuffragia defunctis proficua 474. a b.

De antiquitate indulgentiarum conſtat ex ore eiuſdem filii Dei 475. b. Sicuti ex Apoſtolo c. & aliis ſubſequentibus ſæculis 476. & ſeq. Confirmantur indulgentiæ, etiam ex miraculis 477. c.

Infernus.

Quamuis Chriſtus copiosè pro homine paſſus ſit; non cenſebuntur propterea vllo vnquam tempore remiſſæ pœnæ, quibus damnati in inferno cruciantur, vt credidere aliqui ex impiis Hæreticis futurum poſt diē Iudicii 484. b. c. præter pęnam ſenſus in inferno, eſt etiam pęna damni; nempe priuatio Viſionis beatificę. 485. b.

Littera L.

Liberum Arbitrium.

LIberum arbitrium dedit Deus Homini vt probatur ex ſacro textu 337. b. cum ſeqq. multa abſurda quando excluderetur Liberum arbitrium 338. B. c. Deus non eſt auctor malorum 339. B. Nec tenemur nos neceſſitate ad vitium nec ad virtutem 340. b Reſpondetur ex D. Auguſt. quod deferre Libero arbitrio non ſit tollere Dei pręſcientiam, non diminuere diuinam

nam

nam gratiam 340.c. & ſeq. Defertur Liberum arbitrium in homine ſed non detrhaitur auxilium gratiæ Dei 341.B.

Limbus.

Limbus ſanctorum Patrum ſupponitur fuiſſe ſinum Abrahæ, in quo Lazarus quieſciebat 478.b.c. Et hūc locum fuiſſe ſub terra 479 a. De mora Chriſti cum Patribus in Limbo c. Quod Chriſtus traxerit ex Limbo animas ſanctorum c. in fin. cum ſeqq. Quod promiſſio Chriſti ad Latronem non intelligatur de Cœlo emipreo, ſed de Limbo, 480.c. & ſeq.

Eſt etiam Limbus, vbi qui mortui naſcuntur, & alij infantes qui abſque lauacro baptiſmi decedunt a viſione beatifica propter originale Peccatum excluduntur, vt etiam de Circumciſione in antiquo teſtamento 481. b.c. Hoc autem prouenit, ex quo nos omnes in Peccato concepti ſumus, quāuis ex laudabilibus parentibus 482.a,b. Pro his qui rationis vſum habuere, duo in fine mundi erunt loca, nēpe Paradiſus pro Beatis, & Infernus pro Damnatis: deinde infantes, qui ante vſum rationis moriuntur, & qui baptiſmum in remedium originalis peccati non fuerint conſequuti, iſti damnabuntur, nec vnquam eſſentiam Dei Beatificam videbunt: locus autem, in quo permanebunt iſti (juxta communem opinionem) erit pars ſuperior inferni 483.b.c.

Luminaria

Plurima antiquorum luminariorum genera penes auctorem effigiata 228.a. Vſus antiquorum luminariorum, nō ſolum ex antiquo teſtamento probatur 229.a. verum & in principio Eccleſię Catholicę b. Aſsignabantur

bãtur fundi pro luminibus Eccleſiarum c. Iudæos quoque lætitiæ cauſa lucernas accendiſſe 230. a. ac idem etiam intuitu religionis b. Et in principio Catholicæ Eccleſiæ in pluribus ritibus vſos luminaribus Chriſtianos 230. b. c. Nec ad martyres illuminandos accenſa lumina, ſed ad pium religionis cultum 231. a. & de miſtico luminum ſenſu 231. b. Cereus Paſchalis quare a principio Eccleſiæ inſtitutus? 231. b. c. Præterea in funeribus Chriſtianorum a principio Eccleſiæ ſolitũ fuiſſe accendi cereos 231. c. & ſeq. Lucernariæ preces in ipſo eccleſiæ exordio 232. b. Candelabra in templis per modum coronarum poſita, aut pendentia antiquiſſimi vſus b. Vaſa luminum ſumptuoſa in eccleſia antiquitus c. Ex oleo lampadum, ex cera, ex candelabris innumera Deum per egiſſe miracula 233. a. & de lampadibus extinctis reaccendi ſolitis in die paſsionis Domini b. Agnus Dei formati de cera Cerei Paſchalis b. Ritus Chriſtianorum varii circa luminaria a Gentilibus etiam proceſſiſſe 233. c. & ſeq. Quare a fidelibus lumina accendantur 234. c. Candelarum certus numerus magis a ſuperſtitione, quam a religione inuentus, 235. a. De lucernis perpetuis noſtris etiam temporibus repertis, & ex qua materia conſtructis? 233. a. cum ſeqq.

Littera M

Matrimonium.

MAtrimonium fuit habitum vti verum, & propriũ ſacramentum legis nouæ 192. a. b. & comprobatur a ſanctis Patribus c.

Matrimonium inter fideles eſt inſeparabile; adeo vt prætextu adulterii non permittatur alteri ex coniugibus iterum nubere, 193. b. & communionẽ priuetur

fęmina

fœmina, quæ viuente viro alium duxerit, 194. a. b.

Impeditur matrimonium propter cognationem ſpiritualem nempè cum Patrimis, & Matrimis 195. a. Matrimonium cum Patrimis, & Matrimis prohibetur etiam in caſu viduitatis, nempe ſi mortua vxore, ſeu viro præſumpſerit alter accipere Matrem, ſeu Patrem defuncti Patrimi, ſeu Matrimæ b.

Gradus conſanguinitatis, & affinitatis fuerunt ſemper habiti pro legitimis impedimentis ad contractum Matrimonii, & contrauenientes fuerunt habiti infames, maledicti, & abominabilis 195. c. & ſeq. Impedimentum huiuſmodi quamuis antea extenderetur ad ſextum gradum fuit poſtea redactum ad quartum incluſiuè conſanguinitatis, ſeu affinitatis gradum 196. c. & ſeq. Diuina ordinatio in lege ſcripta de hoc impedimento 197. a. Cognatio legalis per Adoptionem, quando impediat matrimonium 197. b.

In primitiua Eccleſia, qui matrimonium contrahere volebant, conſulebant viduas, ſeu Diaconiſſas, ac etiam Epiſcopos de ſtatu, moribus Religione, &c. eius quam accipere volebant, & hoc ne polluerentur fideles a Fœminis alterius Religionis. 190. c. cum ſeqq.

Epiſcopis Presbyteris, & Diaconibus interdicebat Eccleſia ex Apoſtolica traditione Nuptias poſt ipſorum promotionem 332 b. ſicuti etiam Matrimonium poſt votum Virginitatis peccatum habetur b. ac etiam Religioſos, & Religioſas poſt ſolemne caſtitatis votum, non ſolum adulteros, ſed & inceſtuoſos habebat, b.

Miracula.

Miraculum quid ſit? 360. c. illuſiones Dæmonum, & quæ faciunt homines Vafri non ſunt miracula, c.

Miraculum requiritur vt ſit inſolitum c. & ſeq. Requiritur, quod ſint, vel ad confirmationem prædicationis Euangelicæ, vel ad denunciandam facientis ſanctitatem 361. a. ſupra & non contra naturam b. & omne, quod natura poteſt facere, non eſt miraculum, c. ac etiam quod ſit præter ordinem naturæ c. immo Totius naturæ createç 362. a. Miracula ſolum in Eccleſia Catholica reperiuntur b. quæ a Gentilibus maleficia fuerunt exiſtimata c. Primum miraculum a Petro fuit ſanatio claudi 363. a. Tranſeuntis Petri vmbra ſanabantur infirmi b. & ab huiuſmodi imaginibus vmbra formatis picturam duxiſſe originem ferunt c. An requiratur, quod fiant miracula in inſtanti 364. a. ac requiratur, vt ſint ſine humano remedio? b. c. Dolor an tollat miraculum? c. Gradus miraculorum 365. a. Vera a non veris quomodo cognoſcantur? 365. b. c. Miracula an fiant a malis? 366. a. b. De prætenſis miraculis Deorum Gentilium, b. c. Miracula prætenſa fecerunt etiam Gentiles, vt Veſpaſianus Imp. 367. Adrianus Imp. 368. a. Alexander Magus c. Fecerunt etiam Hæretici Miracula prætẽſa magno Eccleſiæ damno 369. b. cum ſeq. An Dœmon poſſit facere miracula? 370. b. cum ſeq.

Vera miracula continuarunt in catholica Eccleſia ab Apoſtolis ſingulis quibuſque ſæculis vſque in præſens 472. per totum capitulum 69.

Miſſa.

Miſſæ vocabulum, quatenus ſacrificium ſignificat, in exordio Eccleſiæ fuit frequentiſſimum 80. c. Dicitur Miſſa a Cathecumenorum dimiſſione, quamuis alii a Miſſa ad Deum hoſtia, 81. c. Priſci fideles Latini vſi ſunt ad rem diuinam ſignificandam obſcuro Miſſæ nomine, ne ab infidelibus proderentur 82. a. Apud Græcos Liturgia idem eſt, quod Miſſa apud Latinos, b.

Græci,

Græci, & Latini pluribus nominibus vſi ſunt ad ſignificandam miſſam c. Formulæ ſacri miſſæ ſacrificii, quibus veteres vſi ſunt, Vide 83. a. De figuris Veteris Legis circa miſſæ ſacrificium 83.b. De Vmbris, & Vaticiniis Miſſæ 84. a. & ſeq. Miſſæ ſacrificium a Chriſto inſtitutum, & ad nos per Apoſtolos tranſmiſſum 85.c. Tempus inſtitutionis fuit feria quinta ſacroſanctæ hebdomadæ poſt cœnam 86. b. Miſſæ inſtitutio colligitur ex verbis: Hoc facite in meam commemorationem b. Apoſtolos miſſam dixiſſe probatur c. S. Petrus primam apparatiſſima pompa celebrauit Antiochiæ; etenim longe ante Hieroſolymis Apoſtoli ſacrificium fecerant, a. Calumniati Chriſtiani propter miſſam, quod eſſent infanticidæ, & humanæ carnis voratores, & quare? 87. b. item inceſtuoſi propter oſculum in miſſa, 88. b. item crediti Chriſtiani Antiſtitis Genitalia colere propter miſsæ ſacrificium occultum, & nocturnũ, b. Cultus etiam Aſinini capitis Chriſtianis obiectus, & quare, c. Solis adoratores dicebantur; eo quod in miſſa, & aliis Eccleſiæ officiis verſus Orientem Solem orarent 89. a. Bacchum, & Cererem coluiſse, propter Panem, & Vinum in Miſsa b. Vocati Chriſtiani a Gentilibus in crimen ſacrilegii, quoniam Diis non ſacrificarent b. Item, quod occultos haberent vetitos conuentus propter miſsã 89.c. Ac etiã quod pro ſalute Imperatotis nõ ſacrificarent; quamuis certũ ſit, quod ipſi fideles pro ſalute ethnici Impp. Deũ nõ exorarẽt, c. Deniq; fideles in quæſtionẽ vocati, & nece affecti, quod miſsam celebrarent 90. b. Signa dabantur ad conuocandum fideles in Miſsa, etiam in primitiua Eccl. 90. c.

Ritus, ſeu ceremoniæ diuerſæ habitæ fuere apud varias nationes 91. a. & ſeq. Sicuti etiam diuerſo idiomate Miſsæ celebratæ iuxta diuerſitatem nationum, c. Singulæ nationes non ſolum a Romana Eccleſia diſcrepabant; verum etiam inter ſe ritibus, & ceremoniis

diſsentiebant 92 a cum ſeqq. Hæc diuerſitas in eadem natione, & prouincia deſiit anno 509. vt omnes concordarint cum Metropolitano 93. c. Quare defecerit ceremoniarum diuerſitas in qualibet prouincia? 94. a. Quare miſsarum diuerſitas in vnaquaque Eccleſia fuit introducta? 94. b. Pleræque deinde nationes ſumpſerunt Miſsæ ritus ab Eccleſia Romana circa annũ 800. 95. a. & ſeq. De variis Miſsis, & vnde proceſserint? Vide 96. b. Miſsæ fuerunt antiquitus diuiſæ in Matutinas, & Veſpertinas 96. b. & duxerunt originem hæ Miſsæ Veſpertinæ a Dominica cœna Veſperi inita, 97. a. In Aphrica, & aliis regionibus quotidie peragebantur Miſsæ Veſpertinæ b. Quamuis ieiunii ſacerdotes miſsis Veſpertinis operam darent ferè omnes; Aegyptii tamen, & aliæ nationes etiam poſt captum cibum celebrabant 97. c. & ſeq. Celebrabantur potiſsimum Miſsæ Veſpertinæ feria quinta Cœnæ Domini, die Sabbathi ſancti, & Sabbathi ante Pentecoſten 98. a. b. & ſeq. Dicebantur etiam Miſsæ Veſpertinæ in diebus ieiunii, quibus completis poſtea cænabant 98. c. Fuerunt etiam in vſu aliquando Miſsæ Veſpertinæ ſine diei expreſſione 99. a. Durauit conſuetudo Miſsarum Veſpertinarum vſque ad annum 430. excepto die anniuerſario Cœnæ Domini, & deinde hæc etiam fuit abrogata; & quod niſi a ieiunis celebraretur decretum 99. a b. Plures Miſsas in vna Eccleſia, immo in vno altari olim celebratas ne populus a ſolẽni ſacro auocaretur c. Quotidianum ſemper in Eccleſia ſacrificium fuiſse, 100. a. & reprehenditur eorum opinio, quod in Cœna Domini tres Miſsæ celebrentur c. Etiam nouem Miſſas in die celebrauit S. Leo Tertius 101. a. Fuit deinde vetitum, quod niſi vna in die a Sacerdote celebraretur, exceptis aliquibus caſibus, vt in pag. 101. a b. Vetitum biduo celebrare Paraſceue, & Sabatho ſancto. Præterea ſexta ſynodus voluit in Quadrageſima

celebrari, tantum die Sabbathi, Dominicis, & Annunciationis ſanctiſſimæ Virginis, alijs autem diebus vti præconſecratis hoſtijs 101.b. Sed procedunt prædicta in ieiunio integro ſecus quando ieiunium erat dimidiatum, quia tunc vſque Nonam differebatur ieiunium 101.c. Præterea etiam Carthuſienſes primum non celebrabant quotidie, donec fuerunt correcta ſtatuta 101. c.

Locus celebrandi decenter erat Templum 102. a.

Aliquando etiam in cryptis b. Et ſuper corporibus ſanctorum 103. b. In carcere etiam offerebatur ſacrificium b. Item ſupra pectus oblatum aliquando 103. c. In manibus Diaconorum 104.a. In titulis a. In campis aliquando b. In Tentoriis b. In Tugurio, ſeu cappella b In domo c. In cella 105. a. Ante lectum a, ac etiam in mari b.

Priſcis Apoſtolorum temporibus celebrabatur Miſſa ad ipſam ſolummodo orationem Dominicam : Creſcente ſtatu Religionis, creuere Miſſæ ritus, qui exponuntur infra 106.c. Expoſitio de introitu Miſſæ 107. a. & ſeq. Item de Kyrie eleiſon 108 a. de ſalutatione ad populum, & prima oratione 109.a. & ſeq. de ſeſſione celebrantis c. de officio Lectoris, & Cantoris 110.b. de Alleluia 110.c. de aſcenſu in pulpitum Lectoris, & cantoris 111.a. de diaconi aſcenſione in tribunal, & alijs ritibus in recitatione Euangelii 111. c. cum ſeqq. de ſymbolo in Miſsa cantando ritus, quare, & quando introductus? 112. & quare potius Conſtantinopolitanum ſymbolum, quam Nicenum caneretur 113.a. Quare Eccleſia Romana poſtrema aliarum nationum fuerit in canendo ſymbolo in Miſsa? 113.c. de ritibus in offerenda 114. a. Quare aqua miſceatur vino? 115.a. de Præfatione 115. b. In præfatione ſunt duo hymni Angelorum, & hominum 115.b. c. Oratio Te igitur, quare ſecreto dicatur? & in ea pro quibus
oret

oret ſacerdos? 116.a. de Ritibus in conſecratione corporis Chriſti 116. b. de oratione Dominica 117. c. de immiſsione panis in vinum 118 a. d. Pacis oſculo, b. de Agnus Dei c. de ſumptione Euchariſtiæ, c. Quæ verba pronunciabat Sacerdos in danda Euchariſtia. 119.a. de vltima benedictione 119.b.

Miſsa Cathecumenorum qualis eſset? 147.b c.

Ad Euchariſtiæ ſacrificium miſcebat Eccleſia aquã in vinum ex Apoſtolica traditione 332. c. Vt etiam ex eadem traditione in dicto ſacrificio ſeruabatur cœremonia lotionis manuum ante myſteriorum conſecrationem c.

Myſteria

Myſteria Incarnationis, Crucis, Paſſionis, & Mortis voluit Chriſtus, fuiſse Hebræis, & Gentilibus indicata ſub vmbra figurarum, ſymbolorum, & hieroglyphicorum vſque in tempus plenitudinis gratiarum, quo illa Apoſtolis, & ſanctis fuerunt reuelata 10. c. & ſeq.

Littera O.

Oleum ſanctum, & Sacramentum vnctionis.

NIL maius poteſt in Eccleſia cogitari poſt Euchariſtiam, quam ſanctum Oleum, quod potens eſt, vt ſpiritus ſanctus deſcendat ſuper fideles. 151. A.

Oleum ſanctum non poterat perfici abſque præſentia Euchariſtiæ in Altari. 150. c.

Chryſma per ſingulos annos in Cœna Domini conficitur per Epiſcopos, & vetus debet comburi. 165.c.

Extrema

Extrema vnctio eſt verum Sacramentum nouæ legis 197. c. Hoc ſacramentum duos parit effectus, nempe, corporis ſanitatem cum conditione ſi expediat Infirmo: alter eſt remiſſio peccatorum per infuſſionem gratiæ 198. a. Licet in Euangelio non fiat mentio de hoc Sacramento; Apoſtoli nihilominus illud promulgarunt a. Hoc cognouerunt priſca Concilia, & ſancti Patres a. cum ſeqq.

Vſus Sanctiſſimæ vnctionis deſumptus primum ex Dei præcepto ad Moyſem 209. b. Oleum quo iam vngebantur Reges non erat ſacrum c. Legitur in Euangelio de oleo, quo Apoſtoli vngebant egrotos, & Energumentos c. de eodem loquuti ſunt priſci ſancti Patres 210. a. b. Vnctio eſt corporalis, effectus ſpiritualis c. Chriſtus ſic appellatus ab vnctione, & quod nos ſimus vncti ad luctandum contra Dæmonem 211. a. b.

Ordo.

Ordo eſt ſignaculum quoddam Eccleſiæ, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato 175. c. Ordo fuit habitus vnum ex ſeptem Eccleſiæ ſacramẽtis c. & 177. c. & ſeq. Impoſitio manuum confert gratiam 176. b. Oleum effuſſum ſupra caput Saulis ſignificabat ſacerdotalẽ vnctionem 177. b. Gratiæ gratuitè datæ adaptantur ad quoslibet ſacros ordines 178. et ſeq. Diſtinctio ordinum 179. a. b. Ritus qui hodiè ſeruantur in ordinum collatione, quando ceperint? 179. cum ſeqq.

Subdiaconorum ordini annexa eſt cõtinentia 180. c. & 289. c. Vide in verbo Religioſi. Origo Ordinum ex lege Moſayca & Euangelica 180. in fi. & ſeqq. Variæ ſedes Epiſcoporum 184. a. b.

Diaconi fuerunt ſemper inferiores, & ſubordinati

Presby-

Presbyteris; & antiquitus diſpenſatores erant eleẹmoſynarum,& inſeruiebant altari legendo Euangeliũ, & alijs functionibus aſsiſtendo, 184. c. cum ſeq.

Non poteſt dubitari de poteſtate in Eccleſia Catholica exorcizandi Energumenos, & Cathecumenos, 186. a b.& maximè contremiſcunt Dæmones cum adiurantur c. Et de ordine exorcizandi Cathecumenos 186. c. In hac poteſtate exorcizandi non eſt aliqua fallacia 187. c.

Bigamus excluditur ab ordinibus ſacris 290. per totum capitulum. Incurritur bigamia, ſi quis ſumpſerit aliam quam quæ fuerit vnius viri vxor 290. c. Item, ſi quis viduam duxerit, quod etiam procedit ex coniugio ante Baptiſmum c. Verba autem Apoſtoli (vnius vxoris virum) intelliguntur ad excludendam bigamiam, non autem quod ordinatus in ſacris poſsit ducere: aut retinere coniugem 291.a.b.c. Contra bigamos inuehitur S.Leo 291. c. Ratio quare bigami excludantur a ſacris ordinibus.c.

Diaconiſſæ Presbyteriſsæ, & Epiſcopiſsæ quamuis non eſsent incluſæ in Eccleſiaſticis ordinibus: nihilominus Viduæ prius dicebantur, quæ pręerant miniſterio quotidiano, nempe menſarum, ſeu circa ẹlemoſynarum diſpenſationem: & poſt Diaconorum electionem, quæ conditiones in his requirerentur 188. b. c. eorum officium erat vt præeſsent portis quas ingrederẽtur Fœminæ 188. in fin. & ſeq. Inſeruiebant etiam Diaconiſsæ ad mulierum fidelium miniſteria, lauacri, viſitationis, laboris, & ſimilium, quæ a viris ſine pudore obiri non poterant 189. a. b. Non recipiebant manus impoſitionem, nec aliquo erant Sacramento initiatæ vt Diaconi b. Tamen etiam in ſacris, & Religioſis ritibus miniſtrabant, vt Cathecumenas inſtruerent, lauarent, ac etiam eiſdem in baptiſmo aſſiſterent 189. b. ac etiam ſeuientibus Tyrannis diſcurrebant per do-

mos,

mos Epiſcoporum mandata deferentes, peruigilia, stationes iniungendo, &c. c.

Presbyteræ, & Epiſcopæ, non ab aliquo Eccleſiæ miniſterio, nec quod Diaconiſſis præeſſent ſic dictæ, ſed vel ob ætatem viduæ ſeniores, vel quod ita a virorum ſuorum ordine cum illis in presbyteros, vel Epiſcopos conſecratis, a virorum ſuorum ordine ſic dictæ; cum ipſæ interim vitam cœlibem gererent 190. a. b.

In primitiua Eccleſia, qui matrimonium contrahere volebant, conſulebant viduas, ſeu Diaconiſſas de ſtatu, moribus, Religione, & ſimilibus eius, quam volebant accipere; & hoc ne pollerentur fideles a fœminis alterius religionis 190. c. cum ſeqq.

Oſculum Pacis.

Sanctus Petrus, & Apoſtolus Paulus ipſorum epiſtolis ſalutabant in oſculo Pacis, ſeu oſculo ſancto 298. b c. Dicitur ſancto ad differendum a moleſta ſalutatione, quam Romani inter ambulandum frequentibns occurſionibus conſueuerant c. Prædicta ſancta oſcula conſueuerunt priſci etiam fideles in ſacris conuentibus poſt orationes in ſignum Pacis addita ſalutatione Pax Tecum 299. a. Poſt hanc ſalutationem ſequi conſueuit adminiſtratio Euchariſtiæ a. Nec tunc promiſcue inter viros, & fœminas conſueuerunt hæc oſcula cum diſtincti eſſent viri a fœminis in eccieſia b. adhibita etiam cautela in pluribus Eccleſiis oſculandi ſacrã tabellam Cruce, aut imagine decoratam c. vt etiam ſeruatur paſſim. Quamuis priſci fideles domi, & in Eccleſiis ſoliti eſſent inuicem ſe obſculari vt ſupra; abſtinebant tamen in eo diebus, quibus inditum eſſet plenum, & integrum ieiunium 299. in fin. vbi de eo adducitur ratio, & 130. a. b. Secus quando ieiunium eſſet dimidiatur vſq. ad nonam quoniam tunc ſacrum

fiebat & oſculum porrigebatur, b Sicuti nec tale oſculum porrigebatur in ſacris, quæ pro mortuis offerebantur, c. Nec minus porrigebatur in ſacris Monachorum, c.

Littera P.

Pallium.

PAllium imponebatur Cathecumenis, qui relicta Toga illud aſſumebant inſigne humilitatis, & abiectionis 35. a. Quod irridebant Gentiles, c. Cœpit vſus ab Apoſtolis, deinde commune indumentum Chriſtianorum, demum ad ſolos Monachos tranſiuit. c.

Ornamentum Archiepiſcopale, quod Pallium nominatur conſtat a Romanis Pontificibus ſemper conceſſum, & tranſmiſſum 442. b.

Panis benedictus.

Panis Benedictus, quem Græci appellant Eulogiæ, fuit vſus ſatis frequens apud priſcos fideles; præbebatur Cathecumenis, qui non participabant de Euchariſtica menſa; Poſtea etiam baptizatis cum hoc eſſet ſymbolum fraternę charitatis, & propterea Eccleſia vnicum panem facere ſolebat, vt denotaret vnicum corpus miſticum 208. b.c. Benedictus Panis, quamuis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctificatum per verbum Dei 208. c,

Papa.

Papa eſt ſucceſſor ſancti Petri, hæres dignitatis, & præheminentiæ 421. per totum capitulum 79. Honor

qui deſertur ſummo Pontifici, non eſt illius indiuiduæ perſonæ, ſed dignitatis relatiuè ad Deum 427. b. Debetur Papæ adoratio per genuflexionem 427.c. & ſeq. Oſculum pedum debetur Papæ 428. b. c. Quod etiam Reges, & Imperatores præſtiterunt 429. a.b. c. & ſequen. rationes in hoc adducuntur 430.b.c. Scut etiã Regibus, & Impp. tales venerationes habitæ 431.a. Etiam Ethnici Conſules prætulerunt eorum dignitati Romanum Pontificatum 431.b. A quo tempore cœptum oſculari pedes ſummi Pontificis 431.c. Defertur Papa ſupra ſedem, vt conſueuere etiam Imperatores, Reges, Principes, Sacerdotes, & Veſtales 432.b. c. Quando talis ritus cœperit? 433. a. Titulus papæ delatus Pontifici Romano etiam a ſancto Ignatio 433.b. Quare idem nominetur Papa, Sanctus, & Beatus? 433. c. & ſeq. Omni tempore habitus fuit recurſus ad Papam vti caput viſibile Eccleſiæ, tum in difficultatibus fidei, morum correctione, & ſimilibus 440.b. c. cum ſeqq. Et ornamentum Archiepiſcopale, quod Pallium nominatur conſtat a Romanis Pont. ſemper conceſſum, & tranſmiſſum 442. b.

Pœnitentiæ ſacramentum.

Pœnitentiæ ſacramentum, & auricularis confeſſio, etiam in Lege Moſayca præcipitur 166.b. Quod ſit de iure Diuino c. & ſeq.

In auriculari confeſſione, non ſolum in genere, ſed in ſpecie, & ſigillatim ſingula peccata declaranda 167. b.c. Probatur etiam ex ſanctis Patribus 167.c.& ſeqq. Auricularis confeſſio eſt neceſſaria ad ſalutem non præciſè, ſed in caſu poſſibilitatis, & tunc contritio cum deſiderio confeſsionis eſt ſatis 170.b.c.

Remiſſa culpa peccati, non propterea pœna ſemper indulgetur, vt inde ſatisfaciendum ſit diuinæ iuſtitiæ;

& quamuis Chriſtus ſatisfecerit, remanſit tamen plaga tumens 172.c. Quæ ſatisfactio oratione, ieiuniis, planctu, & ſimilibus peragenda, 173. cum ſeqq. vſque ad finem cap.

Conſtantinopolis fuit primum prohibita confeſsio publica de peccatis occultis 171.b.c. & ſeq. & 308. a. Talis publica pœnitentia ſemel tantum concedebatur in vita 307.a. Quales autem cœremoniæ, ſeu ritus haberentur in hac ſolemni pœnitentia, quæ in capite Quadrageſimæ imponebatur 307.b. Pœnitentes eiecti ab Eccleſia, locabantur proximi portæ, vbi dicebatur Locus fletus, & inde non egrediebantur, niſi ad audiendam prædicationem, & hoc ſeruabatur vſque ad diem Cœnæ Domini, quando abſoluebantur, 308. a. Publici pœnitentes, quare, & quomodo abſoluebantur in feria quinta maioris hebdomadæ 320.c. & ſeqq.

Peregrinatio.

Peregrinatio a priſcis temporibus, ad Reliquias Sanctorum, & alia ſacra loca probatur ex veteri, & nouo teſtamento 221,b.c. A cunctis patribus comprobantur huiuſmodi peregrinationes, & S. Baſilius reprehendit nundinas, & ſimilia, quæ fiebant in ſacris locis, ad quæ peregrinatio fiebat, 222. a. & ſanctus Chryſoſtomus oſtendit deſiderium inuiſendi reliquias Romæ, b.

Præcedere.

Præcedere, quare dicatur, quandoque qui ſedet ad ſiniſtram? vt in ſancto Petro ad ſiniſtram ſancti Pauli 20.c. & ſeqq.

Petrus.

Petro eſt collata prima cathedra in Vrbe Roma, 415.a. Petrus habet præheminentiam, & poteſtatem ſuper alios Apoſtolos 415. b. c. Et Petro reuelata fuit Diuinitas filii Dei c. & ſeq. Et fuit magna promiſſio a Chriſto facta Petro, quod portæ inferi non præualebunt aduerſus eum 416.b. Nec de alio Apoſtolo dixit Chriſtus, vt non deficeret fides eius, 416. c. Et illi tamquam Duci exercitus committuntur omnia grauiora Eccleſiæ 416. c. & ſeq. Chriſtus Petrum tantum baptizauit, & hic Andream, & filios Zebedæi, hi deinceps reliquos Apoſtolos 417.b. Et habet primatum a Chriſto illi traditum 417. c. & ſeq. Petrus fundauit, gubernauit, & proprio ſanguine conſecrauit Romanam Eccleſiam 419. & per totum cap. 78. Petrus primum ſeptem annis habuit ſedem Antiochiæ; quam deinde Romam tranſtulit in æternum permanſuram, 443.c.

Preces.

Orientem reſpiciebant Priſci fideles in eorum Orationibus, & quare? 24.c. cum ſeq. quod etiam in Miſſa dum dicerent Gloriam in Excelſis Deo 108.c. adeo tenaces illi fuere in hoc ritu, vt etiam mortui eorum corpora ſupina in ſepulchris facie orientem reſpicerent 25.c. Et ad Orientem reſpiciebant Eccleſia Chriſtianorum, ſicut etiam templum Hieroſolymitanum. c. nihilominus S. Leo inuheitur contra illos, qui in atrio S.Petri reſpiciebant Solem orantes, quare? 26. a. & quoniam ibidem progreſſu temporis perſeuerabant fideles orare ad Orientem; propterea ex opere Muſiuo ibidem fuit appoſita Nauis, vna cum Chriſto, &

Apo-

Apoſtolis, vt omnis euitaretur ſuperſtitio 26.c.

Quauis priſci fideles orarent genuflexi prouoluti in terram, expanſis manibus; tamen diebus Dominicis non niſi ſtantes orabant 26. c. & ſeq. Viros detecto capitæ, fœminas tecto in Eccleſia orare ſolitos 27. a. In precibus etiam aliquando pectus tundebant 27. b.

Horas Canonicas a Regio Propheta pronunciatas; ſicut de jiſdem ſepius in veteri ſacro textu fit mentio, 248. b. ac etiam in ſacro textu datur exemplum quoq. de qualibet ex ſeptem horis c. & ſeq. Ad quem finem preces ſingularum horarum ſint directæ? 249. b.c. De iiſdem Horis fit mentio a priſcis Patribus 250. a. & ſeqq.

Priſci Chriſtiani etiam pro Ethnicis Imperatoribus Deum exorabant 89.c.

Plures rationes adductæ ad declarandas preces in ſingulis ſeptem Horis 250. in fin. & pagina ſeq. Non ſolum humano, ſed & Angelico Miniſterio Horarum Canonicarum ordo inductus 251.c. Iulianus Apoſtata ſupposuit inducere in delubra Gentilium preces Horarum Canonicarum 252.a.

Breuiarium eſt compendium publicarum precum, in quo maximæ horæ Canonicæ continentur? 252. b. quod conſtat ex Pſalmis c. Item ex Te Deum c. in fin. & ſeq. Ex Hymnis 253.b.c. ex Lectionibus 254. a. Ex Reſponſorijs 255.b. Ex Capitulis & Orationibus, in quibus Deo repræſentantur neceſſitates vniuerſales, & particulares.b c. terminãtur Orationes verbo Amen.c. De Hymno Gloria Patri,& Antiphonis 256.a.b. Vſus Incognitæ Linguæ fœminis, pueris,& alijs Idiotis in precibus,& alijs Catholicæ Eccleſiæ officijs, hoc fuit ſemper ſolitum omnibus Nationibus, vt etiam Hæbreis, ſicuti Chriſtus, & Apoſtoli ſeruauere: & hoc quoniam ſæpe idiomata in eodem loco mutantur, vnde eſſet neceſſe ſemper nouas translationes Eccle-

ſiaſti-

ſiaſticorum librorum inducere pag. 256. latè per totum. Cap. 47.

Proceſsiones.

Vſus proceſſionum conſiſtit in publicis precibus, ſeu quod Populus fidelis ordine incedat ad implorandum Dei auxilium, vt probatur ex antiquo teſtamento 225. a. Et in eiſdem gratiæ Deo redduntur. a, vt etiam indicuntur ad euertendam Dei iram, ac etiã. quandoq. gratulamur. c.

Ab exordio Catholicæ Eccleſiæ habuit originem vſus Proceſſionum c. & ſeq. Et quod Reliquiæ deferrerentur ab Epiſcopo, ſeu Leuitis in proceſſionibus. 226. a. & in eiſque fuiſſe Miracula peracta b. c. & ſeqq. quę etiam fiebant antequam bellum indicerent. c.

Purgatorium.

Hæc vox Purgatorium quamuis Chriſti ſanguini originariè tribuatur; intelligitur etiam de bonis operibus innixis ad merita filii Dei, vt de elemoſynis &c. In propoſito intelligimus Purgatorium locũ ſub terra, ſupra Infernum dãnatorum: & animę, quæ mortalibus peccatis nõ ſunt infectæ, vel quæ nondũ ſatisfecerunt Iuſtitiæ Diuinæ pro mortalibus peccatis Igne tẽporali in purgatorio purgantur 456. Poſt remiſſum peccatũ remanet etiam ſatisfaciendum pro pœna 256. Oſtenditur hoc exẽplo Adæ, Moyſis, Dauidis, &c. 226. c. & ſeq. Et ſi contingat hominẽ mori ante ſatisfactionem debitam pro peccato commiſſo, tunc eſt locus pœnarũ Pugatorii 257. c. adducũtur plura loca ſcripturæ Sacræ 458. a. b. c. Ad hoc tendebant fletus, et ieiunia antiquæ legis poſtquam quis deceſſerat 459. b. Liturgiæ omnes antiquæ habent collectas pro defunctis in

Miſſa

Miſſa c. preces & pia opera pro Defunctis offerũtur qui plene nõ ſatisfecerunt pro peccatis c.& ſeq. Quod etiam pluribus Patribus antiqui cõprobatur 460. b.c. Plerũq. confeſſiones & lacrimæ Meretricum, & latronem, quãuis præſeruent ab æterna damnatione, nihilominus requiritur etiã purgatorius ignis, vt animæ purificatæ Cœleſte Regnũ ingrediantur 461. a. b. Pro his qui ſunt in Paradiſo, nõ ſunt neceſſaria ſacrificiia, ſeu alia pia opera; nec pro his qui ſine fructu pœnitentię deceſſerunt: ſed eis hęc tunc proſunt, qui cum viuerent, vt hæc ſibi prodeſſe poſsent, meruerunt. 461. c. & ſeq.

Littera Q.

Quadrageſimali.

QVadrageſimalis obſeruatio proceſſit ab imitationem & lege Chriſti 308.c.& ſeq.& 310.a. ſicut etiam ex Apoſtolica traditione quamuis Thelesphorus Papa decreuerit de numero Dierum. 309.c. Quadrageſimæ Ieiunium a ceteris ſecernitur cum illud neceſſarium, & alia voluntaria, c. Prioribus Eccleſiæ ſæculis ſeuientibus Ethinicis Tyrannis, ac propter tepeſcentem priſtinum illum Chriſtianæ pietatis ardorem, non conſtitit inter omnes de Quadrageſimalis Ieiunii modo, nec parem fuiſſe obſeruationem certum eſt 310. B. cum ſeq.

Quadraginta dierum Ieiunium perpetuo in Eccleſia Romana, & per eam in reliquis totius occidentis Eccleſijs obſeruatum eſſe; & quanquam aliquæ particulari deuotione a ſeptuageſima, ſexageſima, vel Quinquageſima inchoauerint, nihilominus quadraginta diebus ieiunare ſolitũ 311.b.c. In hoc Ieiunio duo obſeruanda, nempe 40. dies, quibus Chriſtus ieiunauit,

nos

nos abſtinendo imitari: alterum Decimas dierum hac corporali abſtinentia Omnipotenti Deo dari, 312. a, b, c. Quatuor illi dies hebdomadæ Quinquageſimæ ad Quadrageſimam addit; fuerunt a Concilio Agathenſi 312. in fin. & 313. a,b.

In Eccleſia Romana, & cœteris per totum Occidentem Chriſtianos omnes ſemper a carnibus abſtinuiſſe in Quadrageſima 313. c. Ac præterea Chriſtianos veteres ſeuerioris in ieiunando diſciplinæ, nec piſces quidem attingebant, vinum autem parcè bibebant, 314. a. b. Sicut abſtinebant etiam a lacte, caſeo, & ouis b. Græci ex antiqua eorum traditione ad ieiuniũ diei Sabbathi in Quadrageſima non tenentur, excepto Sabbato ſancto, ſed dumtaxat ad abſtinentiam: Quãuis ex bulla Innocentii Quarti hortantur etiam ad ieiunium diei Sabbathi c. Priſcis ſæculis non niſi ad Veſperam ieiunium ſolui conſueuiſſe in Latinis Eccleſiis. 314. c. & ſeq. Ac etiam auditis Miſſarum ſolemnibus, & Veſpertinis officiis 315. b. Poſtmodum vero ad horã Nonam anticiparunt, c. Hodie vero ad meridiem, ſiue ſextam horam Nonæ principium ſolui ieiunium, c.

Vnica commeſtio in Quadrageſima, nec prandendum, exceptis diebus Dominicis, & cauſa infirmitatis 316. a. Modo ad meridiem ſoluitur ieiunium, & ad cuiuſque regionis conſuetudinem recurrendum eſt, b. Nec vetat Eccleſia ſimpliciter id, quod non ſumitur præcipue ad nutriendum, ſicuti electuaria, & confectiones aromaticæ; quæ licet nutriant, ſumuntur tamen præcipue, vt concoctionem iuuent c. Collationis vox commeſtiunculæ ſerotinæ accomodata, vnde ſumpſerit originem? c.

Mos aſpergendorum capitum cinere in principio Quadrageſimæ a ritu veterum pœnitentium emana-

uit quibus ipſo die ſatisfactiones pro admiſſis flagitiis iniungebantur 317. b. & non ſolum deprauati hac die ad bonam frugem vocabantur, verum & fideles, quorum non omnino ſinceræ mentes erant a delictis, b. c. Quadrageſima durante tanquam in publico luctu interdicebantur ſponſalia, & quælibet etiam natalitia Martyrum celebrare. c

In Sabbatho, quod præcedit Dominicam Palmarum, quare fuerat ſolitus Papa eleæmoſynam dare? 317. c.

Latini, Dominicis diebus non tantum, ſed etiam reliquis feriis, quibus ieiunabatur ſacrum miſſæ ſacrificium peragebant: Græci, ſolis Dominicis, & Sabbathis, quibus minime ieiunant liturgiam celebrant, aliis diebus ieiunorum nunquam conſacrant, ſed antea cõſecratis vtuntur, & quare? 318. a b. Dominica palmarum quot nominibus nuncupatur? 319. a. Dicebatur Dominica Competentium, quia in ea cathecumeni petebant fidem, quam prę fitebãtur a, b. Quare diceretur Capitilauium? b. Quare Dominica Oſanna? c. Quare Dominica Indulgentiæ? c. & ſeq.

Quare poſtrema Quadrageſimæ hebdomada nominetur Magna? 320. b. Feria quinta maioris hebdomadæ, quare Summus Pontifex, & Epiſcopi abſoluendi, & reconciliandi populi Chriſtiani cœremoniam obſeruent c.

In Aphrica fuit mos antiquatus celebrandi Miſſam poſt cœnam in feria quinta maioris hebdomadæ. 321. b.

Diebus Paraſceues, & Sabbathi ſancti rigidum ieiunium Apoſtolicæ conſtitutiones præſtiterunt: & Orientales quamuis Sabbathis Quadrageſimæ non ieiunarunt, exceperunt tamen Sabbathum magnum Paſchatis, 321. c.

De

De Feſto Paſchatis plura, vide 322. a. b. c. cum ſequentibus.

De ieiuniis in aliis anni temporibus, vide in verbo Ieiunium.

Littera R.

Religioſius.

DE Tonſura Monachorum, ſeu Religioſorum. Vide in verbo Corona. Religioſi a ſæcularibus omni tempore per diuerſitatem habitus cogniti ſunt, 277. c. & hoc in Religioſis vtriuſque ſexus 278. a. De materia, & qualitate habitus Religioſorum 378. a. cum ſeqq.

De Cilicio, & Tunicis, c. in fine.

De Pallio, 279. a.

De velo, b. De Veſte Palmarum ſancto Antonio relicta. b. De Habitu Euſtochiæ, c. Repræhenduntur delicata Velamina, c. in fin. & deſpectior habitus pro nobiliori habebatur, 280. a.

Cænobitarum, ſeu Religioſorum diſciplina a tempore Apoſtolorum ſumpſit exordium, 280. c. Religioſi ſemper communia vota habuere, Obedientiam, Paupertatem, Caſtitatem, c. Votorum excellentia. 281. a. b.

Ex malis Religioſis nil deterius inuenitur; ſicut ex ſimilibus bonis nil perfectius 282. a. Propter paucorum Religioſorum delicta, non eſt de omnibus male ſuſpicandum b. c. Nec propter delicta aliquorum Religioſorum cæteri imputandi c. & 283. a. b.

Cęlibatus requiritur in Eccleſiaſticis, cum debeant continuò orationi vacare, 286. c. & ſeqq. & verba Pauli: Vnius Vxoris Virum: intelliguntur, vt exclu-

dantur Bigami ab Ordinibus ſacris; non autem, quod ordinatus in ſacris poſſit penes ſe mulierem retinere, 288. a b c. & ſeq. Apoſtoli vxores non habuere præter Petrum 289. a. Cœlibatum in Eccleſiaſticis, non ſolum Imp. Iuſtinianus, ſed Nicæna ſynodus, & Patres antiqui decreuere b. c.

Reliquiæ.

Veneratio, quæ debetur ſanctorum Reliquiis, probatur ex lege Moyſis, & ex. Euangeliſtis, 216. c. Item ex ſanctis Patribus, & hiſtoriis, 217. a, b. c. Et quod præferatur honor ex ſacris Reliquiis, quam ex aliis quibuſcumque triumphis 217. c. in fin. & ſeq. Quid erga nos operentur ſanctorum Reliquiæ 218. c. De obſequio erga ſanctorum Reliquias c. in fi. & ſeqq. Dum nos veneramur ſanctorum Reliquias, adoramus eum, cuius illi fuerunt fideles ſerui, 219. b. c. Reſpondetur ad obiectionem Hæreticorum, quod multitudo Reliquiarum, cuique ſancto ſit attributa, 220. a. & ſeqq. Quod maior ſit veneratio Reliquiarum ſanctorum, quam debeatur quibuslibet Ethnicis Imperatoribus, 222. c. Non pro ſpiritualibus ſolum, verum, & pro temporalibus gratiis ſancti deprecabantur 222. c. & ſeq. At quando eorum interceſſionibus gratias obtinuerant, eorum templis, & altaribus vota appendebant 223. b. Reliquias ſanctorum, non ſolum venerabantur, verum & oſculabantur, portabant in vaſis aureis, floribus ſpargebant, ante illorum thecas iacebant, & ſupra eorum ſepulcra offerebant ſacrificia 223. c. Quamuis Deus ſit vbique, ſibi tamen magis complacet adorari penes ſanctorum Reliquias, & ſepulcra, c. & ſeqq.

Reliquiæ quando a fidelibus requirebantur, S. Leo,

vt

vt aliquorum Apoſtolorum, vel Martyrum reliquias daret; conſueuit ad corpora, vel memorias eorumdem miſſas celebrare in ipſorum honorem, & ſic Brandeum altaris, quo conſecratum corpus Domini inuoluerat, particulatim diuidebat, cultello pannos illos pungens, ſanguinem eliciebat, ſic palam faciens, quod ſanguinis Apoſtolorum, vel Martyrum, qui pro illo effuſus erat, intrauerit per diuinam virtutem in pannos illos 102. c. & ſequenti.

Ritus, ſeu cæremoniæ.

Plurimi ritus Gentilitatis, & Hebræorum a ſanctis Patribus, & ſummis Pontificibus perſeuerauere ad priſcos Chriſtianos. 5. a. b.
Singulæ nationes, non ſolum a Romana Eccleſia diſcrepabant, verum etiam inter ſe ritibus, & ceremoniis diſſentiebant 92. a. & ſeqq. Hæc diuerſitas in vnaquaque natione, & prouincia deſiit anno 509. vt omnes concordarint cum Metropolita 93. c. Quare defecerit cæremoniarum diuerſitas in qualibet prouincia? 94. a. Rituum diuerſitas in qualibet prouincia, proceſſit, quoniam ſinguli Epiſcopi ſuos ritus Romanis digniores cenſebant b. Pleræque nationes ritus Romanos, deinde aſſumpſerunt anno 800. ne ſuſpicio ſcandali eſset 95. a. & ſeq. Quare autem potius fuerint recepti ritus Romanæ Eccleſiæ, quam aliarum nationum? 96. a.

Vniuerſalis Eccleſia poteſt nouas indicere cæremonias, quod etiam variis exemplis in Euangelica lege, & in veteri teſtamento comprobatur 296. per totum capitulum, ſicut etiam poteſt Eccleſia indicere varia ieiunia, & alia præcepta 328 b. & 329. a.

Cinerum cœremonia quartæ feriæ in capite ieiunii præ-

præſignatur in variis locis veteris teſtamenti 305. c. & ſeq. conformis eſt priſcus ritus eorum, qui pœnitentiam agentes inter cœtera cinere conſpergebantur, b. c. & quod peccator reconcilians ſe Deo, inter cœtera cinere aſpergebatur, c. Quales autem cœremoniæ, ſeu ritus haberentur in ſolemni pœnitentia, quæ in capite Quadrageſimæ imponebatur, pag. 307. b.

Ritum quem nos hodie ſeruamus recipiendi cineres in capite Quadrageſimæ, eſt nota interni mœroris nos Deum offendiſſe, 308. b.

Roma.

Romana Eccleſia Radix, & Matrix Eccleſiæ Catholicæ 311. b. & 413. c. & ſeq. In Vrbe Roma eſt prima Cathedra collocata, in qua ſedit Petrus Apoſtolorum caput 415. a. Roma ciuitas ſacerdotalis, & Regia magis præminet Religione Diuina, quã dominatione terrena 416. c. Qui Eccleſiæ Romanæ non communicant, ſunt Hæretici, 424. b.

Quare Eccleſia nominetur Romana? 424. c. adducuntur auctoritates de eiuſdem primatu, 425. a. b. Romanum nomen, ſeu fides idem eſt, quod Catholica, ſeu Vniuerſalis 425. c. Non eſt Eccleſia, niſi Romana: non autem apud Hæreticos 426. a. Romana Eccleſia ſemper continuauit vſque in præſens 426. b. c. Et hanc Antiochia Romam translatam, venerati ſunt Patres Græci 444. a. b. Ac etiam Græci Imperatores, c. & ſequentibus.

Littera S.

Littera S.

Sacerdos.

SAcerdotis quanta ſit dignitas 105. b. Mediator inter Deum, & hominum genus, c. Sanctus Martinus veneratus ſacerdotem præ Imperatore 106. a. Quæ requiruntur ad ſacerdotem c.

Sacramenta.

Ex latere Christi profluxerunt ſacramenta, & ſacramentalia 7. b. c. Sacramentis, quod eſsent Gentiles populi, reficiendi, prophetauit Iſaias 9. b.

Sanctus.

Sanctorum animas etiam ſtatim poſt mortem præmia cæleſtis patriæ recipiunt 462. b. c. Poſt vero communem reſurrectionem, & iudicium vniuerſale recipient etiam corporum beatitudinem 464. a. b.
Sancti, quomodo olim dicebantur Chriſtiani? 382. c. & 383. a.

Spiritus ſanctus.

Spiritum ſanctum ex Patre, Filioque procedere, non autem ex Patre tantum, vt Græci ſupponunt; vt latè cap. 86. per totum pag. 449. cum ſequenti.
Spiritus ſanctus, quare Columbæ ſymbolo pingatur? 15. c.

Littera T.

Traditiones Apoſtolicæ.

A Poſtolicis Traditionibus, quando ſit deferendum ex ſacra ſcriptura in veteri, & nouo teſtamento probatur, 329. a. cum ſeqq. & ex ſancto Hilario etiam conſtat Moyſem myſteria magis recondita ſine ſcriptis tradidiſſe ſenioribus 330.b. Probantur etiam traditiones ex omnibus ferè ſanctis Patribus, 331. b. Eſt etiam Apoſtolorum traditio Paruulis Baptiſmum dare, 332. a. Interdicebat Eccleſia ex Apoſt. tradition. Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconibus nuptias poſt pſorum promotionem 332. b. Sicut, & Matrimonium poſt votum Virginitatis peccatum habetur b. Ac etiam ex Apoſtolica traditione Eccleſia ad Euchariſtiæ ſacrificium miſcebat aquam in vinum, c. Seruabatur ſimiliter ex eadem traditione cæremonia Lotionis manuum in altari ante conſecrationem, c. Et inter differentias opinionum circa Religionem recurrendum eſſe ad traditiones 332. c. Confirmant etiam auctoritates ſcriptas 333. a. Oblationem pro mortuis, & ſignum ſanctiſſimæ Crucis ex Apoſtolica traditione, 333. c. Vt etiam ritus Quadrageſimæ 333. c. Quod traditio eamdem vim habeat, quam præcepta ſcripta, 334. a. Quæ requiratur, vt præſtetur fides traditioni, 334. c. & ſeq. Etiam Reſpublicæ, & Vniuerſitates probarunt traditiones 335. a. b. Credendum traditioni, quoniam non omnia myſteria noſtræ Religionis ſcripta ſunt in ſacro textu, ſicuti etiam plurimi ex ſacris libris ſunt deperditi 335. c. & ſeqq.

Littera V.

Votum.

VOtorum excellentia, 281. a. b.
Vota Obedientiæ, Paupertatis, & Caſtitatis, vnde proceſſerint? b. c.
Facto Voto, ſi quis contraueniat peccat ſub pœna perfidiæ, & fractæ fidei 282. a. & pag. 283. c. cum ſeq. Non ſolum de Votis ſolemnibus hoc ſentiendum, verum & de priuatis, 283. c. Conſiderandæ potiſſimum circumſtantiæ ante emiſſum votum, nec illud generaliter pronunciare oportere, 284. b.
Vota fiunt etiam Sanctis b.
Reddere votum, eſt ſolutio debiti, & tranſiit in legis naturam. c.
Et viduæ communione priuantur, quæ votum Caſtitatis fregerunt, 285. a.
Contra ſenſuales, qui retrahunt ſe a voto Caſtitatis adducentes impoſſibilitatem, & quod melius ſit nubere, quam vri, 285. c. & ſequenti,

FINIS.

In antiquo marmore apud Auctorem.

Pag.	Litt.	Error	Correctio.
30	a	traiecto acu	traiecta acu
56	a	perdeſpicit	perdeſpuit
57	c	referebnan	referebant
60	c	certo annis	certo anni
69	c	Comitatur ſempe	Comitatu ſemper
75	b	in Salamine	Salamine
87	a	quam ab rem	quamobrem
90	b	conferretur	conferrentur
96	c	ſimplici primovim ſuam immittat in ea, quæ ſunt primo continentia ſunt	ſimplici motu vim ſuam immittat in ea quę primo continentia ſunt
106	c	Idquæ	Idque
136	c	n quem	in quem
138	b	ſacrilegium	ſacrilegium
160	c	in Troiani	in Traiani
161	b	auctore ſunt	auctores ſunt
165	b	habuere	habuiſſe
168	c	acros	ſacros
180	b	didiciſſe	didicit
181	b	apparauit	apparuit
190	b	hanc	hunc
202	c	Circulum	Cingulum
221		deſponſam	diſponſatam
227	a	poſt lehptionem	poſt lectionem
230	a	& ſouos	& ſoccos
246	b	aliquot genus	aliquod genus
253	a	afferebatur	efferebatur.
255	b	oſſæ peruſtæ	oſſa peruſta
256	c	a pluriſque	a pleriſq.
268	b	recuparemus	recuperaremus

Errata in Lib. de Veter. Chriſtianorum Ritibus.

Pag.	Lit.	Error	Correctio.
2	b	Vrbe Lucæ	Vrbe Luca
8	a	Siſt m	Siſtrum
8	a	m a u	manu
14	a	venerentur	veneremur
14	c	Sacerdotis ſuo	Sacerdotes ſui
18	a	ex eandem Agbarum	ex eadem Abagarum
18	b	Thaurienſi	Tthaurinenſi
24	a	corruptiſq.	incorruptiſq.
25	c	Cap. 3	Cap. 67.
28	b	inſigniui	inſigniuit
31	a	è pueris	a pueris
44	c	ei capiti	eius capiti
51	b	ſolitam eſſet	ſolitam eſſe
55	b	auocata	mens auocata
57	a	adulti	adultos.
68	c	prius paſchate	prius paſcha
99	c	cenſuris ſatis	cenſuris latis
104	a	Antequam Roma	Antequam Romæ
107	c	fuerunt candelabra.	ferunt candelabra
114		in Hieruſalem	Hieruſalem
108		Dominus	Domine
119	a	conſequamus	conſequamur
130		manus eadem	manus eaſdem
145		Creopagita	Areopagita
184	a	figurantur	figuratur
149	a	ſanctificatus	ſanctificatam
204	a	ei in miſſa	& in miſſa
204	b	Dicit ſacerdoti	Dicit ſacerdos
226	c	loca a denis	loca adiens
229	a	offerant ſibi	offerant tibi
236	b	In firma Pontificis	In infima Pontificis
262	a	requirente s nouem	requirentes nouam
264	b	Idioma	Idiomate
265	a	ſibi matris	ſib magis
274	b	procliui	procliues
277	a	incidebant	incedebant

Pag.	Litt.	Error	Correctio.
280	a	tegmine	tegmina
301	b	De Occurſo	De Occurſu
326	b	in loci	loci
311	c	ad diem Paſcha	ad diem Paſchæ
319	b	ſunt autem competens	ſunt autem Competentes
323	a	Concilium Lugdunenſem	Concilium Lugdunenſe.
331	a	De Cœlaſt. Hierarch.	De Eccleſt. Hierarch.
331	c	cum itu implemur	cum ita implemus
333	c	Ieiunium Quadrageſimę	Ieiunium Quinquageſimæ
342	c	dicebat	dicebant
356	c	coruſem circundat	coruſcam circundãt
358	b	titula	tituli
361	c	dic ſupra	dici ſupra
372	a	tantum Eccleſiam	tantum Eccleſia
373	a	operaot	operator
386	b	Oriſo Generaliũ	Origo ſolemnium
388	a	Decimi	Decimo
399	a	Concilium Agathenſem	Concilium Agathẽſe
401	b	abycere	obicere
404	a	Lateranenſem	Lateranenſe
427	c	oſculantur	oſculamur
435	c	Diaconis	Diaconi
436	b	Conceſſum fuit	conceſſus fuit
455	b	dicitur Lucas	dicit Lucas
455	c	Igni temporalis	gni temporali
481	b	a vbi	vbi
482	c	Augnſtinus	Auguſtinum
484	c	aſſimilatur	aſſimilat

Regeſtum Primi, & Secundi Libri.

a ¶ A B C D E F G H I K L M N j N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg H h Ii KK Ll a b.

Omnes ſunt Duerniones, præter ¶, & N j, quæ ſunt Terniones.

Regeſtum alterius partis, De Veteribus Chriſtianorum Ritibus.

† †2 †† a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz.

aaaa bbbb.

Idem ſunt Duerniones.

ROMAE.

Ex Typographia Andreę Phæi.

SVPERIORVM PERMISSV.

M. DC. XLV.